COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

SOCRATE

Josef Toman
Miroslava Tomanová

Josef Toman

şi

Miroslava Tomanová

SOCRATE

— În căutarea beatitudinii —

Coperta de Vasile Olac

Josef Toman
SOKRATES
Ceskoslovenský Spisovatel
Praha, 1975

Josef
Toman
şi
Miroslava
Tomanová

SOCRATE

— În căutarea beatitudinii —

În româneşte de
JEAN GROSU

Bucureşti • 1980

Editura UNIVERS

Prolog

Rîsul e privilegiul zeilor
şi al oamenilor deopotrivă.

Democrit

Zeiţa zîmbea.

Se trezise cu o clipă înainte şi acum îşi întindea alene braţele şi picioarele zvelte, rotindu-şi privirea prin curtea înţesată de statui, torsuri şi lespezi de marmoră. Constată cu satisfacţie că ziua ei de naştere se deschidea într-o dimineaţă de cristal, sclipind ca o picătură de rouă pe o floare de năut.

Se uită la tovarăşul ei, unchiul Momos. Zeul Momos dormea. Îi privi cu compasiune chipul schimonosit, pe care meşterul Sofroniscos nu-l terminase încă : gura strîmbă, un ochi întredeschis, sprîncenele zbîrlite şi urechea ciulită, ca nici o vorbă să nu-i scape.

Trezit de un tropot de sandale, Momos deschise ochii : o tînără femeie venea în grabă, cu un buchet de flori în mînă. Aşa îşi aduse aminte Momos ce zi e azi şi se întoarse către zeiţă, spre a-i transmite urările sale. Dar femeiuşca i-o luă înainte. Căzu în genunchi şi îmbrăţişă picioarele zeiţei.

— O, tu, Artemis, nobilă zeiţă, îşi începu ea pioasa chemare.

Zeiţa zîmbi.

— Îţi aduc de ziua ta flori de oleandru şi această turtă de miere ţi-o ofer pentru Fainarete. O auzi cum se vaită ? Te rog din suflet, uşurează-i durerile.

Şi rostind aceste cuvinte, femeia sări în picioare şi intră în casa în care azi, moaşa Fainarete, soţia sculptorului

Sofroniscos, se muncea ca însăşi să nască, ajutată de vecinele ei.

— De ieri îmi tot spuneam, aruncă Momos cu mînie, da, de ieri îmi tot spuneam : mîine dimineaţa tu trebuie să fii cel dintîi care s-o proslăvească pe zeiţa noastră ! Şi, poftim, palavragioaica asta vine şi-mi strică totul !

Zeiţa zîmbi, arătîndu-şi dinţii albi ca neaua.

— Hai, n-o mai dojeni şi felicită-mă !

— Secătura ! Auzi, să mi-o ia mie înainte ! Urîţenia asta cu picioare groase...

— Gata ! Ajunge ! strigă zeiţa înveselită, privindu-şi picioarele superbe. Primesc aceste cuvinte în locul felicitărilor, pentru că în furia ta ai putea să uiţi cu desăvîrşire de ele şi numai Zeus ştie cît ai mai fi în stare s-o blestemi pe această sărmană femeie, tu veşnic posac nemulţumit. Te-ai luat fără pic de respect de orice olimpian şi te mai plîngi că eşti cel mai puţin iubit dintre toţi zeii, şi că bătrînul Zeus te-a izgonit din Olimp.

— Zeus e un ţîfnos bătrîn, mormăi Momos. Asta e ! Pentru orice fleac îşi iese din pepeni.

— Psst ! Pe el să nu dai vina. De vină e numai gura ta veşnic neînchisă şi de toate nemulţumită care, cînd te uiţi, are pe cîte cineva şi cîte ceva de judecat...

— Şi asta e rău ?...

— Scumpul meu unchi, interveni zeiţa, pînă şi pe pămînt ai avea necazuri cu astfel de crîncenli, darmite în Olimp, unde nu-i înscăunată democraţia ateniană.

— Nici ateniană, nici celestă ! bodogăni Momos. Olimpul şi democraţia ! Acolo domneşte oligarhia, ba, ce tot spun, tirania, da, tirania, asta domneşte în Olimp !

— Păzeşte-ţi limba, Momos ! îl temperă zeiţa, ridicînd mîna în semn de luare aminte.

Îşi dădu seama că şi Artemis face parte din suprema oligarhie celestă şi reluă pe un ton de scuză :

— Tu eşti o excepţie. Ca şi fratele tău Apollo. Dar ceilalţi ? Hera, Atena, Poseidon, Ares, Afrodita...

Artemis îşi lăsă mîna pe coarnele nelipsitului cerb de marmoră care o însoţeşte întotdeauna şi, preocupată de numele zeiţei dragostei, întrebă :

— Spune-mi, cum a fost atunci cu... hai să zicem, plecarea ta din cer ? Se spune că l-ai atacat pe Prometeu,

creatorul omului, pe motiv că nu i-a pus inima afară. I-ai reproşat că nimeni nu poate vedea ce se întîmplă în inima omenească şi în felul ăsta se naşte mult rău pe lume. Şi se mai spune că ai judecat-o necuviincios pe Atena, ba chiar pe Zeus însuşi. Fratele meu Apolo mi-a destăinuit însă că Zeus te-a alungat din Olimp pentru că ai fi pîngărit pînă şi frumuseţea fiicei sale Afrodita.

— Şi de ce, mă rog, n-ar fi trebuit să-i biciuiesc ? se minună Momos. În definitiv, sînt zeul batjocurii şi al prostiei în aceeaşi persoană. A fost, într-adevăr, aşa cum spui. Zeus mi-a poruncit : cercetează tipicarule cu grijă, această făptură divină, căci sînt tare curios dacă vei găsi cel mai mic cusur la frumuseţea fiicei mele. Toţi am amuţit. Ah, mi-am zis eu : o capcană ! Şi am spus : o clipă, scumpe Zeus ! E vorba de frumuseţea trupului, ori de frumuseţea sufletului ? Afrodita a început să chicotească dispreţuitor, iar Zeus s-a răstit la mine mînios : Pleacă de aici cu sufletul, Momos ! Povestea asta au născocit-o filozofii nebuni din Atena şi aşa cum m-a înştiinţat Hermes, se răspîndeşte de parcă Eol ar sufla-o în toată lumea. Mie însă nu-mi place treaba asta, s-ar părea că omul vrea să se ridice peste noi, zeii. Mirosul lor dezgustător se înalţă pînă la cer. Aici e vorba de frumuseţea trupului. Priveşte şi judecă ! Mă uit eu, o cercetez din faţă, din spate şi nu-i chip să găsesc nimic, măcar o cicatrice cît de mică. E albă şi pufoasă ca spuma mării, pielea ca mătasea de Chios, ce mai, fără cusur...

Artemis izbucni într-un hohot de rîs sfidător :

— Vezi, tu, ocara divinităţii, tu, veşnic căutător de cusururi, vezi cum calci în străchini ? ! ! Dar de proporţiile ei ce-ai de zis ?

— Păi, tocmai ăsta a fost singurul lucru pe care i l-am reproşat Afroditei, răspunse Momos, rînjind.

— Bine ai făcut ! încuviinţă Artemis făloasă. Dacă aş fi fost eu una din cele trei femei la judecata lui Paris, mărul mi l-ar fi dat mie.

— Nu te mai umfla în pene, mititico ! îi replică Momos tăios. De mult m-am holbat eu pe aici cu mutra mea neterminată, în timp ce Sofroniscos începuse să-ţi deseneze şi să-ţi cioplească făptura. Şi dacă vrei să ştii, picioarele astea frumoase le ai după modelul unei fete de paisprezece

ani ce vinde pește în piață — pe Hera, toată curticica asta duhnea a pește cînd a venit să-i pozeze ! Pentru sînii tăi, Sofroniscos a avut ca model o fetiță de treisprezece ani — vînzătoare de flori în Agora, iar chipul ți l-a făcut după al unei hetaire, purtată aici de sclavi cu lectica, asta așa, ca să știi...

— Mulțumesc pentru informații ! spuse acru Artemis, apoi se grăbi să adauge, făcînd pe grozava : Și ce-mi pasă ? Important e rezultatul.

Ca un mănunchi de săgeți, razele soarelui se năpustiră deodată asupra Artemisei cu atîta putere, de-i luară pentru o clipă vederea.

— Ce mai e și asta ? se înspăimîntă Momos. Arzi ! Arzi ca o flacără albă. Ești toată numai o văpaie strălucitoare.

Artemis surîse, fericită.

— Ăsta e fratele meu, Febus Apolo. Niciodată nu uită că ne-am născut în aceeași zi și întotdeauna îmi aruncă un buchet de raze.

Zeița îi trimise lui Febus un sărut și schiță un gest de salut cu mîna.

Din casă dădu buzna în curte vecina Melisa, soția pantofarului Leptinos, care se apropie de zidul despărțitor :

— Noxenos, Noxenos !

Din spatele zidului se auzi un glas de băiat :

— Ce-i, mămico ?

— Dă fuga în Agora și cheamă-l pe Sofroniscos. S-a dus acolo să așeze plăcile de marmoră în stea. Spune-i să vină repede acasă, că-i moare nevasta !

Apoi Melisa se întoarse și îngenunche în fața Artemisei.

— Nobilă zeiță, luminoasă și binefăcătoare, fie-ți milă de Fainarete ! E din ce în ce mai rău. Atîtor copii le-a ajutat să vină cu bine pe lume și ea nu-i în stare să nască. Ajut-o, ajut-o, tu, ocrotitoare a nașterii !

Un strigăt sfîșietor o făcu pe Melisa să se ridice.

— De ce nu te duci s-o ajuți ? mormăi Momos. Asta e doar menirea ta. Faptul că-ți serbezi încă o dată a douăzecea aniversare, înseamnă s-o lași pe biata femeie în necaz ?

— Crezi că nu știu cînd și ce am de făcut ? Iar îți vîri nasul în toate ? Și iar nu-ți miroase nimic a bine ? De asta nu te iubește nimeni. De asta te-a izgonit Zeus din Olimp...

— Și vrei să spui că n-am dreptate cînd te iau la zor ? Acolo e nevoie de tine și tu te învîrtești și te sucești în fața mea numai ca să te fălești că fundulețul tău ca două curmale nu-i atît de voluminos ca al Afroditei ?

— Taci, gură bîrfitoare, taci ! se rățoi la el Artemis.

— Ce, poate n-am dreptate cînd judec tot ce nu-mi miroase bine ?

— Depinde cum o faci. Te strîmbi, rînjești, îți bați joc și totuși s-ar putea și altfel : fără jigniri, fără ironie.

— Ai văzut vreodată pe cineva în stare să facă asta așa cum spui tu ? întrebă Momos fulgerător.

— N-am văzut, mărturisi cinstit zeița. Nici la zei, nici la oameni. Să critici e ușor, dar să știi să dezvălui răul și în același timp să dai un sfat ca să-l îndrepți în bine, asta ar fi o treabă ! Cine știe, poate că într-o zi se va naște un om în stare s-o facă. Poate chiar acest omuleț pe cale să se nască aici...

— De așa ceva sînt, într-adevăr, foarte dornic, aruncă Momos, pe un ton înțepător.

Strigătul deznădăjduit al lăuzei tulbură deodată splendoarea matinală a acestei zile senine.

Pe străduțele nepavate ale demosului Alopeche, din călcîiele băiatului zbucnesc norișori de praf, iar în Agora tălpile lui plescăie pe lespezile de piatră netedă ale caldarîmului.

De pe Acropole țișnește trîmbițatul strident al goarnelor. Căci azi, în a șasea zi a lui Targelion, anul al patrulea al celei de a șaptezeci și șaptea olimpiade, sub arhonatul lui Apsefionos și, pe deasupra, de ziua nașterii zeiței Artemis și a zeului Apolo, crainicul anunță :

— Gloriosul nostru conducător de oști, Chimon, împreună cu flota ateniană i-a zdrobit pe perși în bătălia de la Pamfilia, pe malul rîului Eurimendon. De aceea, arhontele a dat poruncă să fie ospătați toți acei ce se înfățișează în pritaneu, în afară de meteci și sclavi.

Cu urale și strigăte de „slavă Atenei, slavă lui Chimon !“, mulțimea dă buzna în pritaneu. Pietrarul și sculptorul Sofroniscos îl bate pe umăr, cu palma sa uriașă, pe ajutorul său Chedron.

— Ai auzit vestea, necioplitule ? Într-o asemenea zi urmează să mi se nască mie copilul ! Hai, dă-i bătaie să isprăvim mai repede. Să mai apucăm și noi să smulgem un dumicat și să tragem o dușcă în pritaneu.

Soarele se saltă pe cer. Agora e o prisacă. E făurăria lui Hefaistos pe fundul Vezuviului. Bubuituri, zornăit, strigăte și dogoare.

— Slavă lui Chimon !

— Slavă !

— Las-o mai moale ! Cunoaștem noi. Azi biruință, mîine cacariseală, ca întotdeauna.

— Tacă-ți gura, rît de porc ! Tulburi apa, dar la haleală și pileală te înfigi, hai ?

Sofroniscos acoperă vocile din jur cu glasul său puternic :

— Copilul meu se naște într-o zodie norocoasă ! Într-o zi atît de glorioasă !

— Mi se întoarce bărbatul din război, spune, întristată, o vînzătoare de pește.

— Și cînd o afla că te-ai tăvălit cu neghiobul ăla de Sosios, îți mută fălcile.

— Uite cine vorbește ! Vezi-ți mai bine de murdăria ta ! Că, vorba ceea, curge din casa voastră pînă în stradă...

Băiatul a ajuns cu sufletul la gură.

— Sofroniscos, du-te iute acasă, grăbește-te !

— Dar ce s-a întîmplat ? izbucni sculptorul speriat.

— Fainarete nu mai are putere. Vrea să-și ia rămas bun de la tine. Se stinge...

Sofroniscos lăsă ciocanul din mînă :

— Chedron, strînge sculele...

Aleargă.

Din fugă, răspunde oamenilor la întrebări, căci toată lumea știa că moașa Fainarete urmează să nască în această zi.

— Atîtor femei le-a fost de ajutor. Cine o ajută acum pe ea ?

— Acum ar avea ea nevoie de o Fainarete.

— Vino să bei cu noi ! îi strigă un grup de oameni cherchelițí.

— Nu pot... îmi moare nevasta...

Aleargă.

Vecinele au înconjurat statuia zeiței Artemis, scăldată în lumina strălucitoare a soarelui. Îngenunchează, se vaită, se roagă.

— Artemis ! Ilitia ! N-o părăsi pe Fainarete ! Dă-i viață pruncului ei pentru miile de prunci pe care ea ne-a ajutat să-i aducem pe lume !

În căsuța pietrarului, țipetele nu se mai auzeau. Durerile facerii au încetat. O tăcere prevestitoare de rele... Răcnetul goarnelor de pe Acropolă răzbate pînă aici, sporind încordarea. Se aude răsuflarea anevoioasă a Fainaretei. Se vede fața ei chinuită, pîntecele ei uriaș, clepsidra în raza soarelui ce se înalță, măsurînd cu picăturile ei cumplitele clipe și ochii îngroziți ai lăuzei, ațintiți spre ușă. De ce nu vine ?

Sofroniscos a ajuns, dă la iuțeală într-o parte portița cu inscripția „Răule, nu intra !", pătrunde în curte, se încurcă printre lespezile de marmoră și torsurile împrăștiate sub coroana umbroasă a platanului, dă buzna în casă ca o vijelie și, lăsîndu-se în genunchi, fără suflare, lîngă patul lăuzei, își odihnește fruntea pe mîna ei rece.

— Am vrut să te mai văd o dată, Sofroniscos, rostește ea și vocea i se stinge.

Bărbatul plînge cu suspine și femeile îl scot în curte.

Au copleșit-o pe lăuză cu talismane și tot felul de ierburi și buruieni și, din nou, îngenunchează în curte, în fața zeiței Artemis, repetînd întruna rugămințile lor tînguitoare. Încordarea devine de nesuportat. La căpătîiul născătoarei n-au rămas decît vecinele Melisa și Anteia. Amîndouă stau aplecate deasupra patului.

Și totul se petrecu în plină amiază... Un urlet asurzitor țîșni din gura suferindei și, în clipa următoare, Melisa luă în brațe un prunc bucălat, cu pielea trandafirie și capul mare. Anteia ieși repede în prag :

— A venit ! Și e băiat !

Strigătele de bucurie nu mai pot fi stăvilite.

Pantofarul Leptines, soțul Melisei, sare peste gardul de zid și-l strînge pe Sofroniscos la pieptul său.

— O să bem ! Şi încă neamestecat, frăţioare ! Căci ai un fecior pe cinste, da, un fecior care a venit pe lume chiar în clipa cînd Helios s-a urcat pe culme !

De fericire, Sofroniscos strigă spre soare :

— Am cîştigat două vieţi dintr-odată, pe Fainarete şi pe fiul meu.

Darurile aduse lăuzei se îngrămădesc într-un colţ al odăii. Îmbăiatul pruncului şi cuvintele de laudă ale celor prezenţi se aud pînă în curte.

„Ia te uită ce cruce de voinic ! Nu degeaba s-a chinuit maică-sa ! Şi ce ochi mare are, flăcăul ! Şi ce frunte lată ! Dar, ia uitaţi-vă, pe umăr are un semn, o aluniţă. Ce-o fi asta ? O turtă de miere ? Da de unde, e Soarele !

Da, Soarele !

Melisa scoase copilul îmbăiat în curte, să-l arate tatei. Sofroniscos îl ridică deasupra capului şi, astfel, potrivit străvechii datini, îl recunoscu drept fiul său.

— Vînătoare bună, feciorașule ! exclamă Artemis.

Ieșirea ei îl făcu pe Momos să se cutremure de mînie :

— Ce-ţi veni ? ! ! Ce idei mai sînt şi astea ? ! ! Fiul unui pietrar din Atena și tu vrei să vîneze iepuri, cerbi și mistreţi ? Asemenea gînduri nesăbuite se pot naște numai în capul tău. Păi da, cine altul și-ar putea aduce aminte de vînat la nașterea unui copil, dacă nu zeiţa vînătoarei, hahaha !

Dar Artemis îi închise gura :

— Oare numai animalele se vînează, unchiule ? Omul toată viaţa vînează ceva. Fiecare ceas, fiecare zi e vînatul lui, fiecare cunoștinţă, fiecare fărîmă de frumuseţe, și-apoi, oamenii se vînează și între ei. Viaţa nu-i decît o nesfîrșită vînătoare, ţine minte acest lucru !

Razele zănatice ale soarelui de amiază presară trupșorul trandafiriu al noului născut cu fulgere de aur. Un timp, copilul clipește, se schimonosește ; ce-o fi asta ? Aha, ţipătul, ca de obicei. Dar nu, copilașul își întinde gura ştirbă şi rîde cu voce tare.

Uimire. Tatăl se uită buimac la feciorul său, în timp ce femeile flecăresc de zor :

— Ia te uită, pișicherul, vine pe lume rîzînd.

— Se pare că nu-i displace viaţa !

— Eu am născut cinci, și de fiecare dată numai de scîncete am avut parte !

— Și ai mei au răcnit. Toți.

— Și puișorul ăsta nici n-a părăsit bine pîntecele mamei și gata, rîde ca un om în toată firea.

— Din ăsta o să iasă un ștrengar fără pereche !

— Ce nume îi dai ? întreabă pantofarul.

— Bunicul meu a fost și el un mare ștrengar. Să-i dau numele lui, Socrate !

I

1.

Rîul Ilisos curge sub zidurile Atenei, scăldîndu-le dinspre miazăzi, ca apoi să se verse în Chefis.

Ilisos nu e o apă adîncă, malurile lui se pierd la un moment dat în niște imașuri cu iarba măruntă și presărate, pe alocuri, cu pîlcuri de arbuști și bolovani ; aici, malul rîului se înalță sub forma unei coline mici, în vîrful căreia străjuiește un platan ce adăpostește sub coroana-i umbroasă un mic altar cu o statuetă de lemn, înfățișîndu-l pe zeul Pan, acoperit de flori. Valea Ilisosului e paradisul Arcadiei, e patria idilică a păstorilor și nimeni nu s-ar minuna dacă pe unul din povîrnișuri s-ar ivi o turmă de oi și în preajma lor Dafnis al lui Stesichor ar cînta din sirinxul lui de trestie.

E dimineață. Apa se prelinge peste pietre, clipocind în surdină. Aburii deasupra ei se saltă ușor și se risipesc. La răsărit, deasupra munților Himet, zorile se revarsă, argintii.

Peste un pîlc de arbuști, răsar urechile unui măgar ce paște acolo în voie. Socrate stă liniștit pe o piatră și de măgarul lui nu-i pasă. Percon e un măgar înțelept, paște singur și-l lasă pe Socrate să contemple în tihnă apa susurătoare a rîului.

Panta rhei — totul curge, trece, nu intri de două ori în același rîu, își amintește adolescentul de descoperirea lui

Heraclit ; da, așa e ; ia te uită ce departe e acum narcisa galbenă aruncată în apă de mine ! Acum, aici e altă apă, proaspătă, și în urma ei se rostogolește alta, și tot așa la nesfîrșit. La fel e și cu viața omului. Fiecare clipă, fiecare simțămînt de fericire sau durere se duce, fiecare imagine plăcută dispare din fața ochilor, fiecare sunet și parfum dispar, totul e mișcare. Și inima omului e o neîncetată mișcare, atîta timp cît omul trăiește.

Acum rîul parcă ar emite sunete. Oglinda lui a fost atinsă de razele soarelui. Apa sclipitoare urează zilei bun venit.

Socrate își așteaptă iubita ; privește printre arbuști pe cărarea ce duce spre oraș. Așteptarea lui n-a fost îndelungată.

Cu un coșuleț de rufe pe umăr, Corina se apropie, înaintînd pe o alee de chiparoși. Se desfată urmărindu-i mersul ușor ; parcă ar dansa ; așteptă să ajungă cît mai aproape și de îndată ce lăsă coșulețul în iarbă, ieși din ascunzătoarea lui.

— Rămîi așa cum ești, Corina ! Nu te mișca ! o roagă el, stăruitor.

Îl ascultă, și iată-l acum pe Socrate, uimit de frumusețea fetei, înmărmurit de întreaga splendoare a acestei gingașe imagini matinale. Corina nu are pe ea decît un peplum alb ; e desculță ; fața netedă, cafenie și membrele la fel de cafenii, parcă ar fi strunjite din lemn de santal ; părul negru, deși strîns cu o panglică, s-a desfăcut pe alocuri și flutură în adierea slabă a vîntului. Ochii negri răspund cu pîlpîiri părului scînteietor.

— O dimineață a și trecut — odată cu ivirea soarelui, spuse Socrate ; acum, cînd ai răsărit tu din aleea de chiparoși, s-a născut o a doua dimineață.

Îngenunche în fața ei, îi cuprinse picioarele și i le sărută peste peplumul moale.

Corina se aplecă și își cufundă mîinile în desișul părului cîrlionțat al adolescentului.

E amețită toată, fiecare atingere a buzelor lui parcă ar mușca-o și i-ar picura în sînge un venin ce nu ucide, ci dă în schimb o stare de leșin euforic. În locul zorilor argintii, Corina vede în jurul ei noaptea întunecată, ce-o

impresoară cu miresmele ei îmbătătoare, trupul ei se mlădie, se supune cu totul sărutărilor lui Socrate, fata e fascinată, e cucerită de farmecul lui și nu se teme de negura ce i se așterne înaintea ochilor ei, dimpotrivă, și-o dorește.

Din păcate însă, de-a lungul rîului, fetele și femeile din demosul Alopeche au început să moaie rufele, gigîind ca un cîrd de gîște și chicotind nevoie mare. Corina se smulse cu părere de rău din îmbrățișarea lui Socrate.

— Trebuie să moi rufele, spuse oftînd ; și pe urmă să mă întorc repede acasă.

— Știu, a doua oară nu te-ar mai lăsa să vii singură, dacă ar afla că eu te aștept aici, răspunse el zîmbind. Dar, oricum, tu ai veni după mine și în altă parte, nu-i așa ?

— Aş veni. Aş veni. Tu atragi pe oricine. Darmite pe o fetișcană prostuță ca mine...

Se lăsă în genunchi și, muind rufele în apa rîului, îi aruncă o privire întrebătoare.

Socrate pricepu.

— Știi bine că nu-mi place să-mi vorbești așa. Îl iubești cumva pe vopsitorul Egersidos, pe neisprăvitul acela de miroase veșnic a urină și vrea să te ia cît mai grabnic de nevastă ?

— Cum poți să pui o asemenea întrebare ? Știi bine că nu-l iubesc.

— Păi vezi, ce dovadă mai bună vrei spre a-ți demonstra că ești deșteaptă ? Nu te orbește nici casa lui, nici cei cîțiva sclavi pe care-i are și nici tetradrahmele lui, adunate cu zgîrcenie. Tu nu-ți vinzi farmecul, vrei doar să fii fericită, și fericită nu poți fi decît cu mine...

Corina agită cu putere rufele, făcînd să spumege apele și, fără să-l privească îi răspunde :

— Da, numai cu tine pot fi fericită.

În apa rece, mîinile căpătară o culoare trandafirie. Socrate observă acest lucru :

— Ești suavă ca Eos, zeița cu degetele trandafirii și, în peplumul ăsta suflecat, pari de o sută de ori mai arătoasă și mai fermecătoare decît Eos în tunica ei homeriană de culoarea șofranului.

Se ridică buimacă la auzul acestor cuvinte de laudă. Socrate însă o admiră cu ochiul artistului și mai adaugă cîteva laude, de data asta în altă tonalitate.

— Vai mie, că nu sînt Zeus ca să te pot iubi aşa cum le-a iubit el pe pămîntene sub diferite înfăţişări.

„Pămînteana“ lui Socrate izbucni într-un rîs de argint :

— Şi tu, tu în ce ai dori cel mai mult să te transformi ?

— În lebădă, adorata mea. Închipuieşte-ţi că bucata aceea de pînză pe care tu o moi acum e o lebădă. Te cuprinde, toată cu aripile ei, te înfăşoară şi tu rămîi prizoniera îmbrăţişării ei catifelate. Vrei ? Ori poate preferi o ploaie de aur ? Te-aş presăra cu sărutări din cap pînă în picioare, fiecare strop de aur ar fi o sărutare şi nici o porţiune din tine, cît de mică, n-ar rămîne nesărutată...

— Ah, neruşinatul meu drag, suspină fericită şi, fără voia ei, îşi mîngîie deodată umărul dezgolit, de parcă ploaia aceea de aur ar fi început de pe acum să cadă ; ce minunat ar fi să se dăruiască toată dezmierdărilor lui.

Corina începu să adune rufele în coşuleţ. Socrate o trase în sus şi, apucîndu-i mîinile, i le încolăci în jurul gîtului său, apoi îşi lipi buzele de buzele ei.

Un sătean ce ducea zarzavaturi în piaţă strigă spre ei :

— Afrodita cu voi, porumbeilor !

— Iar cu tine Hermes, ca să-ţi grăbească pasul şi să-ţi întunece ochii ! răspunse Socrate cu voce tare şi din nou o sărută pe fata iubită.

Corina ia coşuleţul cu rufe. Se uită în jur şi deodată întreabă speriată :

— Unde-i Percon ? ! ?

Urechile măgarului de mult nu se mai zăreau deasupra arbuştilor. Animalul se depărtase. Faptul însă nu-l tulbură cîtuşi de puţin pe Socrate. Vîrî două degete în gură şi şuieră. În clipa următoare se auzi semnalul lui Percon.

I-á, i-á.

2.

Socrate a rămas singur pe malul Ilisosului. Stă sub platanul uriaş, ce-şi întinde miile de palete verzi, captînd cu ele soarele. Stă lîngă micul altar pe care se află statueta de lemn, mîncată de cari, a zeului Pan ; vopseaua de pe ea a început să se coşcovească, urechea stîngă s-a dus, mîna

dreaptă s-a dus și ea... Socrate privește la toate astea și meditează.

De cîte ori te-au plesnit, oare, gospodarii cu biciușca atunci cînd nu le-ai trimis la timp ploaia mult așteptată, cînd vacile n-au dat destul lapte, sau orzul s-a făcut puțin ? Pînă și florile din jurul tău sînt toate fie veștejite, fie uscate de-a binelea. Cum văd, oamenii nu prea se mai omoară de dragul tău. Dar, ia te uită, o floare proaspătă. De la ce femeiușcă o fi ? Crede oare în ajutorul tău ? Credința mută și munții din loc, spune mama mea, dar cine poate ști ce înțelege prin această credință o moașă ca toate moașele.

Socrate merse cîțiva pași mai încolo. Aici, într-un loc arid, la adăpostul unei stînci, creștea o agavă robustă. Frunzele ei cărnoase se înălțau ca niște scuturi spre lumina soarelui. Trecerea de la umbra platanului la lumina soarelui era violentă și tăioasă. Socrate iubea mai mult căldura decît umbra răcoroasă. Rămase pe loc.

Ieri, cînd Fainarete, istovită de aducerea pe lume a atîtor noi născuți, iar Sofroniscos, răpus de cioplitul marmorii, adormiseră adînc, Socrate a aprins felinarul și, desfășurînd sulul împrumutat de la Criton, a citit pînă noaptea tîrziu, cugetînd adînc la teoria lui Anaximandru care socotea circuitul neîntrerupt al materiei drept lege supremă a procesului de dezvoltare al universului.

La circuitul neîntrerupt al materiei se gîndise Socrate înainte de a sosi Corina, fata vecinilor, și acum revine la meditațiile lui.

Observă cum umbra platanului sub care stătea se mișcă încet. Soarele înaintează mereu în același ritm. Nici prin gînd nu-i trece să se grăbească, nici prin gînd nu-i trece să-și încetinească mersul sau să se oprească măcar pentru o clipă. Ritmicitatea lui ascunde o forță neobișnuită, dătătoare de liniște și neliniște în același timp.

După umbra proiectată, Anaximandru a întocmit ceasul solar. Măsurarea timpului e necesară oamenilor, chiar dacă îndeletnicirea asta nu e întotdeauna plăcută. Îndeosebi timpul pierdut se schimonosește ursuz la această măsurătoare. Mă rog, să avem grijă ca timpul pierdut fără rost să fie cît mai puțin !

Nici n-ajunse bine la această reflecție și se trezi vorbind de unul singur : Nimic de zis, ștrengarule, ești un

copil cît se poate de reușit ! Curiozitatea te momește în agora, jumătate de zi îți pierzi acolo cicălindu-i pe bieții oameni cu întrebările, în loc să lucrezi în timpul ăsta la statuia lui Silen pentru peristilul casei lui Criton. Cine se mai poate făli cu o asemenea comandă la șaptesprezece ani ? ! ! Da, dar cine se poate mîndri tot la vîrsta asta cu frămîntatul lutului și cu cioplitul pietrei de cînd avea șase ani ? Hai, chiulangiule ! Atît de mult ți-ai dorit această lucrare și atît de mult ți-ai promis să scoți din marmoră o operă nemaipomenită, ba mai mult, ai pus și rămășag cu Criton că o termini pînă la o anumită zi — încît, hai, șterge-o iute acasă și dă-i zor !

Zadarnic sfat, zadarnice cuvinte de autodojenire. Curiozitatea și setea de cunoaștere sînt înfipte în el ca niște căpușe și-i înspumează sîngele, făcîndu-l să gîlgîie mîngîietor. Își dezlipi privirea de pe umbra alunecătoare a platanului și contemplă, cu alți ochi decît înainte, cunoscutul peisaj de la poalele Atenei.

Bătrînul cercetător al naturii, Anaximandru îl îndeamnă și azi pe Socrate să nu privească rîul, arborii, tufișurile, imașurile, turma de oi ce paște în sunetele fluierului ciobănesc numai ca pe o idilă fermecătoare. Îl îndeamnă să reflecteze, să se întrebe cum a luat naștere o asemenea armonie perfectă ce dă oamenilor și tuturor viețuitoarelor posibilitatea de a trăi.

Și cum își plimba gînditor ochii peste vale, îl zări apropiindu-se pe celălalt mal al rîului pe filosoful Anaxagora, profesorul său. Înalt, viguros, cu barba mare — emblema filosofilor — încărunțit, deși nu împlinise încă cincizeci de ani, mergea agale și medita. Himationul său, dintr-o țesătură fină, cu falduri dese, îi ajungea pînă la opinci.

Socrate duse degetele la gură și scoase un șuierat ascuțit ; Percon însă păscuse pe săturate și se odihnea de mult în spatele stăpînului ; de aceea nu răspunse la chemarea lui Socrate îl apucă de căpăstru :

— Cum văd, și ție ți-ar plăcea să te tolănești la umbră, să caști gura în jurul tău și să te lași presărat cu flori, ca acest Pan. Hai, mișcă, lenevie ! Trebuie să mă duc repede după Anaxagora, la învățătură, că de nu o să ajung un măgar mai mare ca tine, pricepi ? ! ? Și în timp ce vorbea

astfel, trase animalul spre vadul rîului şi trecură împreună pe malul celălalt.

— Sănătate, scumpe Anaxagora ! Haire ! strigă din apă, către dascălul său.

Anaxagora ridică mîna în semn de salut.

— Şi tu îmi eşti mie scump, Socrate ! Şi cu deosebire azi, cînd văd că, de atîta nerăbdare de a veni la mine, nici n-ai încălecat măgarul ca să treacă uscat peste rîu.

— Ca să vezi ! se minună Socrate înveselit, privindu-se cu atenţie. Nici n-am băgat de seamă. Tot Ilisosul şiroieşte din mine.

Îşi scoase chitonul şi începu să-l stoarcă.

— Munca de pietrar îţi prieşte, tinere prieten, spuse Anaxagora, după ce-şi desfătă privirea cercetînd trupul atletic al discipolului său. Şi cît soare ai în tine !

Socrate îşi trase din nou chitonul stors pe trupul bronzat. Deschise apoi vorba despre Anaximandru şi ideile acestuia.

— La ultima noastră întîlnire ai amintit pînă unde ai ajuns cu căutările tale privind geneza lumii şi evoluţia ei neîntreruptă. În noaptea aceea n-am putut să adorm la gîndul că toată istorisirea ta se deosebeşte de Iliada lui Homer şi de popularea cerului, a mării, a pămîntului şi a infernului cu atîţia zei, zeiţe şi demoni.

— Oare n-o să te sperii, încît să nu poţi adormi nici în noaptea asta, spunîndu-ţi care este părerea mea despre soare ?

După ce Socrate îl asigură că oricum nu l-ar lăsa să adoarmă curiozitatea, Anaxagora îi spuse că soarele nu-i nimic altceva decît o uriaşă piatră incandescentă.

Socrate amuţi. Ochii săi mari, proeminenţi, sclipiră, iar pe obrajii întinşi i se prelinseră cîteva picături.

— Cum, soarele meu ! O piatră ? exclamă el cu dureroasă dezamăgire. În fiecare dimineaţă mă închin lui. Adoratului meu, soarele ! Fără iubirea lui, viaţa n-ar exista pe pămînt ! N-ar fi nici oamenii, nici animalele, nici plantele. Soarele este cel mai adorat dintre toţi adoraţii !

Anaxagora îşi lăsă mîna pe umărul lui :

— Linişteşte-te, băiete ! În definitiv, eu nu i-am atins nici un fir de păr adoratului tău !

— Ba da ! I-ai atins ! se revoltă, cu vehemenţă, Socrate. Dacă soarele e o piatră, atunci el nu poate fi Helios, zeul cu părul de aur şi cunună de raze strălucitoare în jurul capului.

— Cît timp rezişti să te uiţi la soare ? întrebă Anaxagora.

Socrate simţi în întrebarea dascălului o capcană, dar mărturisi cinstit :

— Puţin, cîteva clipe doar.

Şi gata, fu prins.

— Foarte bine. Şi atunci, spune-mi : ar putea cineva să trăiască o veşnicie în dogoarea aceea, fie el şi zeu ?

— Mda, mi-e teamă că l-ar face iască, murmură încet Socrate, dar numaidecît izbucni, clocotind de mînie. Asta înseamnă că tu, Anaxagora, faci iască din Helios !

— Din Helios, da, scumpul meu, asta însă nu înseamnă că nu mă închin şi eu neîncetat soarelui, aşa cum faci şi tu. Gîndeşte că tot ce afirmăm noi, filosofii, nu diferă întotdeauna esenţial de vechile mituri. Adeseori, noi nu facem decît să transpunem în proză versurile şi metaforele, prevestirile şi viziunile. Anaximandru, pe care l-ai pomenit, a început cel dintîi să scrie proză. Ştii ce vreau să spun cu asta, nu-i aşa ? Ştii bine... Aş mai avea o întrebare : Nu cumva, prietenul tău Criton, ţi-a împrumutat din biblioteca tatălui său şi scrierile lui Heraclit din Efes ? Da ? În cazul ăsta cu siguranţă ai citit şi ai aflat că Heraclit ridică străvechiul foc etern la rangul de esenţă a lumii ? Aşa-i ?

Socrate încuviinţă.

Anaxagora, îndeobşte grav, zîmbi de data asta :

— Păi vezi ; oare nu Heraclit afirmă că focul e cauza oricărei schimbări ? Că focul e o forţă ? Ba mai mult, că această forţă e purtătoarea raţiunii ? Eu, dragul meu Socrate, ridic această reflecţie, această raţiune, la rangul de culme a gîndirii umane. Raţiunea e acel mare zeu căruia oamenii trebuie să i se închine ! Şi-atunci ce vrei mai mult ? Cînd afirm despre soare că e o piatră de foc, nu-l cinstesc oare mai bine decît văzîndu-l doar ca pe un vizitiu cu o cunună strălucitoare pe cap ?

— S-ar putea, scumpe Anaxagora, dar în felul ăsta se duce frumusețea, răspunse Socrate cu toată împotrivirea ce se burzuluia în el.

— Să nu vorbești astfel ! îi replică Anaxagora pe un ton poruncitor, destul de tăios. E absolut același lucru, pentru că adevărul e tot una cu frumosul.

Socrate nu-și putu stăpîni tulburarea și continuă furtunos :

— Dar bine, în cazul ăsta, tu, dascălul meu, îi izgonești și pe zeii din Olimp ! Căci așa cum nu se poate trăi în foc, nu se poate trăi nici pe ghețari.

— Da, îi izgonesc pe zei din Olimp, încuviință grav Anaxagora. Cum ar fi cu putință ca dumnealor să aibă acolo năzuințe omenești, animalice, să se țină numai de aventuri amoroase, să se ucidă între ei, să se răzbune unul pe altul, să-i păgubească ori, dimpotrivă, să-i ajute pe alți zei, semizei sau oameni ? De vreme ce omul a început să și-i închipuie pe zei după fragila sa asemănare, trebuie să fie în stare să-și imagineze că a ajunge în Olimp, printre ghețarii veșnici, înseamnă a degera. Da, tînărul meu prieten, ai dreptate, într-adevăr eu îi izgonesc și din infern, unde nu-i aer și nu se poate respira, și din adîncurile mării îi izgonesc. Mă simt, uneori, ca treazul în mijlocul unor oameni amețiți de băutură, care, apatici, dar și cu viclenie, cred în zei numai ca să poată arunca în spinarea acestora toate păcatele și ticăloșiile săvîrșite de ei.

Socrate a amuțit. Mesteca în gură un fir de iarbă și tăcea.

Filozoful îl cercetă un timp, apoi îl întrebă :

— Ce-i cu tine ? Te-a întristat ceva din cele ce ți-am spus ?

— Sînt sculptor, răspunse Socrate. Meseria mea e să-i cioplesc în piatră ori să-i torn în bronz pe zeii pe care tu îi înlături de pe această lume. Poate că pe bună dreptate, dar eu...

— Ți-am spus doar că frumosul este echivalent cu adevărul. Ești artist, datoria ta e să dai poezie marmorei și metalului, ești un poet al materiei și al formei și cine ar putea să-ți ceară să înfățișezi soarele ca pe o turtă de orz ? De ce nu l-ai putea face ca Homer ? Un vizitiu aureolat ! Ori un alergător cu flacăra olimpică...

— Ah, scumpul meu, marele și înțeleptul meu prieten, exclamă Socrate, entuziasmat.

— Întotdeauna te pripești, băiete, îl întrerupse filosoful cu blîndețe. Frumosul să rămînă, dar superstiția despre zei să dispară. Zilele astea chiar, am început să scriu o lucrare în acest sens.

— O lucrare împotriva zeilor ? izbucni Socrate și se grăbi să adauge : și nu ți-e teamă ?

— De cine ? De zei ? replică Anaxagora. Cum să-mi fie, de vreme ce nu există !

— De oameni !

— Mda, de oameni avem destule motive să ne fie teamă, spuse filozoful, încrețindu-și fruntea. Dar tocmai acum, datorită vederilor și influenței lui Pericle, am impresia că primejdia nu e atît de amenințătoare. Și chiar dacă ar fi. Adevărul nu trebuie să știe de frică...

— Ești un erou, Anaxagora, rosti Socrate, cu admirație.

— Scrisul, un act de eroism ? ! ? se minună bătrînul.

— Eu cred că, uneori, și să scrii e o dovadă de eroism, dacă e să te judece proștii.

Treceau podul. Oamenii îl salutau, cu respect, pe filosof — prietenul lui Pericle, iar unii ii zîmbeau și tînărului său discipol.

— Cînd am ieșit din crîngul de măslini, acolo sus pe colina de lîngă rîu, am văzut, la locul nostru, două persoane, spuse deodată, Anaxagora.

Socrate se împurpură în obraji dar, respectînd cu sfințenie legea mamei sale de a nu minți niciodată, mărturisi numaidecît :

— Da, nu eram singur.

— Ea era Corina, despre care mi-ai vorbit nu de mult ? Frumoasă fată, foarte frumoasă...

— Cum ai spus ? izbucni Socrate. Frumoasă ? Și Pistias, care admiră roșcatele, zice că nu-i destul de frumoasă. Deci, eu am avut dreptate ! Eu am văzut mai bine...

— Într-o asemenea dispută, interveni filosoful, bine nu vede cel ce are dreptatea lui, ci îndrăgostitul. Așa... Și-acum spune-mi, te rog, unde e al treilea care a fost cu voi pe malul rîului ?

Socrate se bătu cu palma peste frunte !

— Ah ! Iartă-mă că nu te mai pot însoți, dar trebuie să zbor să-l caut pe Percon.

Și o rupse la fugă înapoi spre rîu.

3.

Apele de culoarea florilor de asfodel ale Ilisosului goneau prin albia de piatră a rîului, luînd cu ele și adolescența lui Socrate.

Întîlnirile cu Corina erau mai rare, mai rare erau acum și întîlnirile cu Anaxagora. Socrate lucrează febril la statuia lui Silen. Nu socotește zilele, nici săptămînile. În subconștientul lui stăruie gîndul că trebuie să se grăbească, dar mai stăruie în el și cuvintele lui Anaxagora : tu ești totuși un artist, datoria ta e să dai poezie marmorei, ești un poet al materiei și al formei. Iar graba nu slujește arta...

Mai întîi desenează ; nu ține seama cîte schițe aruncă, cîte modifică, nu socotește de cîte ori frămîntă lutul, spre a-l mai frămînta încă o dată, și încă o dată.

Pînă cînd, într-o zi, i se păru că a izbutit să obțină ce a vrut :

Silenul lui e un bătrînel ușor amețit de băutură. Tropăie greoi într-un dans împleticit, dar pasul lui e stăpînit de grija pentru micuțul Dionysos, pe care-l ține în brațe. Hop, hop, puișorul meu, grozav fu vinișorul, strașnic, hopa, hop... Ochii Silenului sînt surîzători și un pic ironici, licăresc in ei scînteile prevestitorului.

Fruntea lată de înțelept, așa cum îi stă bine unui educator de zei. Dar ce-i cu urechile astea ? Ascuțite, ca de țap ? ! ! Sînt ca o amintire a vechii emancipări animalice, o amintire a clipei extatice, a clipelor de înălțare păgînă spre frumusețea simțimîntului de viață deplină și autentică.

Acum, gata cu modelul de lut. Socrate se aruncă asupra marmorei ; smulge cu înverșunare, din piatra moartă, chipul exuberantului bătrînel, mai marele peste satiri, dîndu-i, încet-încet, o întrupare vie.

Pe măsură ce soarele se îndreaptă spre apus, Socrate se află într-o permanentă alternanță de umbră și lumină.

Fiecare vinişoară e umflată în trupul lui de sîngele clocotitor, dar el simte mai curînd cum clocoteşte sîngele din vinele marmorei decît în ale sale.

Azi, curtea pietrarului Sofroniscos e mută de încordare. Socrate, cocoţat pe schelă, finisează statuia lui Silen. Îi şlefuieşte barba, îi lustruieşte fruntea şi nasul, îi dă tîrcoale, îl cercetează, se lasă în genunchi spre a-l vedea de jos în sus şi veşnic e cu ochii şi cu mîinile pe el.

Tăcerea încordată planează ca un vultur încremenit în văzduh. Şi e cu atît mai încordată cu cît Socrate e urmărit de prietenii de-o vîrstă cu el. Tinerii Criton, Simon, Pistias, Chirebos, Xandros şi Lauros. Nici să respire nu îndrăznesc, ca să nu-l tulbure pe artist din încrîncenata-i concentrare, în timp ce acesta răsuflă zgomotos, uneori gîfîind horcăitor, iar paşii lui, pe schela din jurul sculpturii, fac scîndura să scîrţîie şi să trozenească.

Cel mai atent îl urmărea Criton. Sta în preajma artistului ce trudea de zor. Statura lui zveltă, fragilă parcă, ar fi încăput de două ori în trupul acestei namile. Hlamida vaporoasă, de culoarea albastrului pastelat, confecţionată din ţesătură de mătase scumpă şi unicul inel cu *gema* * îl trădau, fără ostentaţie, pe fiul bogatei familii aristocratice. Chipul său prelung, cu fruntea lată şi trăsături fine, era acum crispat de atîta aşteptare. Criton manifesta pentru statuie un dublu interes : să aibă tatăl său la timp darul pentru mama, iar Socrate, pe care-l iubea din adîncul sufletului, să nu-l dezamăgească.

Pistias, lunganul uscăţiv, proaspătul absolvent al anilor de ucenicie în atelierul de gravură al tatălui său, se înălţa peste ceilalţi, savurînd, el însuşi cunoscător al meşteşugului, iscusinţa artistică a lui Socrate.

Viitorul brutar, Chirebos, dispus oricînd să rîdă, se uita la Silenul lui Socrate şi nu ştia dacă e cazul să glumească, întrebînd de ce Socrate nu i-a înfipt Silenului o coadă de ţap în fund, de vreme ce tot nu mai poate fi dres.

Fraţii Xandros şi Lauros cultivau împreună cu tatăl lor, pe terenurile de sub zidurile cetăţii, legume şi flori pentru tîrgul din preajma agorei. De altfel, tot în agora,

* Piatră preţioasă translucidă (n.t.).

îl cunoscuseră, nu de mult, pe Socrate. Îi fermecase cu taifasurile sale glumețe, aproape ștrengărești, pe care le întreținea acolo cu tîrgoveții și cumpărătorii. Azi erau vrăjiți de Silenul lui. Xandros privea foile de viță ale coroanei, le cerceta formele și felul în care erau dispuse.

Simon nu mai fu în stare să se stăpînească și, arătînd spre faldurile chitonului, izbucni :

— Aici, aici ai uitat...

Socrate se cutremură de parcă l-ar fi lovit cu ceva :

— Cum ? Ce... ce am uitat ? Unde ? striga aproape : Ah, da, acolo ! Acolo nu vreau să lucească ! Statuia nu-i opinca pe care tu o lustruiești ca să strălucească lună ; statuia trebuie să aibă umbrele ei... Și numaidecît se grăbi să adauge pe un ton blajin : Ca tine, ca mine... ca fiecare...

Simon și Socrate trăiau unul lîngă altul. Doar un gard scund, de zid, despărțea curtea tatălui său, pantofarul Leptinus, de curtea pietrarului Sofroniscos. De mic a fost Simon sub influența lui Socrate, însușindu-și preferințele lui și, îndeosebi, setea sa de cunoaștere. Socrate obișnuia să-i spună : Tu o să ajungi cel mai învățat pantofar din Grecia, iar Simon lua vorbele lui în glumă, dar și în serios. De aceea nici acum nu se încruntă la el pentru această lecție atît de categorică.

Socrate mai umblă puțin în jurul Silenului, mișcările lui devin mai alerte, își plimbă ochii încolo și încoace, suflă praful fin de marmoră din adînciturile inaccesibile mîinii, apoi, cu o bucată de piele, lustruiește brațele și picioarele și, în sfîrșit, îl îmbrățișează și-i șoptește în urechea ascuțită :

— Așa, veselul meu tovarăș de petreceri al lui Dionysos ! Să ne bucurăm de tine în sănătate și voioșie !

Îi întoarse spatele vînosului bătrîn și se aplecă spre tinerii săi prieteni.

— Spune-mi, scumpe Criton, întrebă, deodată, simulînd îngrijorarea — cînd trebuie să-l predau pe Silen tatălui tău ?

— Poimîine, răspunse Criton. Nu reușești ?...

— Euoi ! izbucni zgomotos Socrate. Am cîștigat ! Am cîștigat rămășagul ! Silen poate porni chiar acum spre voi.

— Euoi ! Euoi ! strigară și prietenii lui.

Socrate sări de pe schele, făcînd un salt atît de lung, încît ajunse pînă la ei. Rîsul lui năvalnic era de nestăvilit :

— Şi ştiţi voi, cocoşii mei, cît aduce acest rămăşag ? Tatăl lui Criton mi-a spus : Dacă-mi dai statuia în ziua stabilită, aceasta fiind în ajunul zilei de naştere a soţiei mele, căreia vreau să i-o dăruiesc, vei căpăta în plus şaisprezece *kotyle* cu vin de Chios neamestecat. Şaisprezece *kotyle !* Ştiţi voi ce înseamnă asta ? Un *chus* * întreg ! Bucuraţi-vă cu mine, băieţi ! Căci şi cîştigul o să-l sorbiţi cu mine !

— Nu te pripi, dragul meu, îl arse Simon. Mai întîi tatăl lui Criton trebuie să-ţi vadă opera şi numai dacă o va accepta, vom avea ce sorbi.

Socrate :

— Ai dreptate.

Criton o luă la fugă, să-l aducă în grabă pe tatăl său, să vadă statuia.

Pe neaşteptate, elanul triumfător al lui Socrate începu să se clatine. Momentul cel mai neplăcut pentru un artist, aşteptarea aprecierii operei sale, se strădui să-l spulbere apucîndu-se să înlăture cu furie schela, izbind în ea, sălbatic, cu ciocanul. Prietenii îl ajutau să strîngă scîndura şi să curețe spaţiul din jurul lui Silen de aşchiile şi cioburile de marmură.

Socrate cerceta statuia din cap pînă în picioare, cu o privire îngrijorată, cînd tocmai intră în curte tatăl lui Criton, un bărbat înalt cu părul cărunt, care după ce îi salută pe toţi cu o mişcare a mîinii, se apropie de statuie. Deodată se opri şi dădu înapoi într-un fel de admiraţie, apoi rămase ţintuit locului. Tăcea şi privea cu faţa încreţită toată. Pe urmă începu încet, încet să dea tîrcoale statuii şi s-o cerceteze din toate unghiurile.

Fără să-şi desprindă ochii de pe ea, spuse :

— Nu, asta nu e cu putinţă ! Acest Silen dansează cu adevărat ! Şi a şi băut, pilangiul ăsta cumsecade. Pe Zeus ! E viu ! Şi, întorcîndu-se spre Socrate : Singur l-ai făcut ? Şi după ce acesta încuviinţă din cap, îl cuprinse pe după umeri : Nu ştiu, băiete, dacă îţi dai seama cît de

* Unitate de măsură pentru volum în Grecia (1 chus = 16 kotyle = 3,275 l).

mare e arta ta. Te felicit, și mulțumirile mele pentru că-mi oferi prilejul de a-mi bucura soția cu un dar atît de ales.

Socrate înghițea cu lăcomie cuvintele aristocratului, dar, în toiul acestor elogii, se întoarse pe neașteptate și dădu buzna în casa părintească. Mai întîi o găsi pe mama. O înșfăcă în brațe și o strînse la pieptul lui albit de praful de marmură, o sărută pe obraji, îi sărută mîinile și, înecîndu-se de fericire și recunoștință, azvîrli din el niște cuvinte dezlînate despre tatăl lui Criton și despre Silenul său :

— Da, simt că înnebunesc ! Știi ce mi-a spus ? Dar nu, trebuie să asculți cu urechile tale, din gura lui ! Da, și tata ! Unde e ? Tată ! Tată !

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Sofroniscos intrînd în odaie ; mai mult nu izbuti să spună, căci Socrate l-a și cuprins în brațele sale vînjoase, îi sărută mîinile înăsprite de munca grea de pietrar, și iată-l acum, trăgîndu-i pe amîndoi afară spre Silen și spre tatăl lui Criton.

Acesta lăudă și de față cu ei opera lui Socrate, îl lăudă și pe Sofroniscos ce bine și-a instruit băiatul, și în cele din urmă rosti ceva ce putea să aibă pentru Socrate un preț mai mare decît vinul de Chios și decît răsplata pentru munca sa : va atrage asupra artistului atenția celui mai influent bărbat al Atenei, Pericle !

Pericle obișnuiește să invite la el pe oricine e în stare să contribuie cu ceva la înfrumusețarea Atenei, sprijină avîntul tineresc, astfel că Socrate se va bucura, cu certitudine, de invitația lui.

Pe Sofroniscos îl cuprinse deodată amețeala. El s-a descurcat greu în viață, iar acum băiatului i se deschide calea cea mai dorită ! Cu emoție, ba aproape cu mînie, se răsti la fiul său :

— Nu te bîrîi eu mereu la cap, păcătosule, că ai moștenit de la mine talentul ? ! ? Și tu nu prețuiești asta nici cît o măslină scofîlcită ! Și, agitînd brațele puternice în fața aristocratului, reluă : Pe fulgerele lui Zeus, și eu și maică-sa ne bucurăm nespus de mult că-l lauzi tocmai tu, un om atît de învățat și cunoscător în artă. Și eu mi-am zis în sinea mea că acest Silen i-a reușit, dar părerea ta

cîntărește mai greu, căci, orice-ai face, cînd e vorba de feciorul lui, omul e întotdeauna un pic părtinitor — dar să mă sfîșie toți demonii de furie cînd mă gîndesc cîte ar mai fi în stare să facă de-acum încolo flăcăul ăsta, dacă n-ar hoinări fără rost prin Atena, dacă n-ar zăbovi cu cine vrei și cu cine nu vrei, și nu și-ar vîrî nasul în toate, scormonind lucruri ce nu s-ar cădea să fie scormonite. Cum văd însă, de-acum încolo nu mai trebuie să-i îngădui așa ceva !

Tatăl lui Criton îl văzu pe Socrate întunecîndu-se la față, dar nu se încumetă să-l contrazică pe Sofroniscos.

— Ești sever cu fiul tău, scumpe Sofroniscos și așa trebuie. Și dacă vrei să știi, am și eu o plîngere împotriva lui. N-a convenit cu mine prețul pentru acest Silen, și acum poate să stoarcă oricît. Și, zîmbindu-i lui Socrate, adăugă : Hai, stoarce, scumpul meu făcător de minuni !

Socrate ridică din umeri, descumpănit. Zadarnic îl ajută Sofroniscos să socotească marmora, tăiatul în carieră, încărcatul, transportul, timpul... Socrate nu scoase o vorbă.

Tatăl lui Criton se retrase, amintind că o să-i plătească după aprecierea lui. Statuia să vină s-o instaleze mîine în peristilul său. Prețul și cîștigul pentru pariu vor fi trimise numaidecît.

Cînd, după plecarea aristocratului, se pregătiră de plecare și prietenii lui Socrate, acesta strigă pe un ton poruncitor :

— Toată lumea stă pe loc ! Urmează festinul ! Ceva s-o mai găsi prin pivnicioara noastră, iar vinul de Chios îl așteptăm !

În timp ce Socrate căuta ceva de ale gurii, Sofroniscos îi intră cu mîinile în părul cîrlionțat și-i scutură capul cu putere !

— Auzi, măgarul măgarilor ! Să ai prilejul să-i ceri unui asemenea bogătaș o mie de drahme cînd vezi cît de mult îi place statuia și tu, nătărăule, parcă erai beat ! Căscai ochii la el ca prostul.

— Am făcut lucrarea asta din plăcere ! spuse Socrate, încet.

Mama îi zîmbi îngăduitoare.

— Da, dar din marmora mea ! se rățoi la el Sofroniscos, în culmea mîniei.

— Îți închipui că tatăl lui Criton e atît de avar încît să nu-mi plătească așa cum se cuvine măcar piatra ?

— Nu sînt căzut în cap, ca să cred așa ceva, dar unde-i cîștigul ? Și aici cîștigul putea fi gras, să te ungă la inimă. Eu mă omor muncind din greu, maică-ta la fel, și amîndoi începem să îmbătrînim... I se puse un nod în gît. După ce înghiți de cîteva ori în sec, reluă : Acum ne-ai fi putut aduce în casă o sumă frumușică și tu, prostănacule, ai lăsat-o să-ți zboare pe dinaintea nasului.

— Iartă-mă, tată, îl rugă Socrate. Din pricina bucuriei ce m-a cuprins, vorba de cîștig, nu știu cum, parcă n-a vrut să-mi iasă din gură...

— Ce să zic, reușit copil, zîmbi Sofroniscos, nu prea vesel. Vorba de cîștig n-a vrut să-ți iasă din gură, dar că în această gură trebuie să-ți intre îmbucătura de hrană și dușca de vin, asta n-are importanță, nu-i așa ? De asta are grijă altcineva, hm ?

Ar fi fost în stare să-l mai ciocănească și să-l cioplească multă vreme, așa cum ciocănește și dăltuiește capitelurile ionice la care tocmai lucra pe Acropole, dar la rostirea cuvîntului dumicat și vin, i se făcu și lui poftă de ceva mai bun și se opri. Firește, puse totul pe seama prietenilor lui Socrate, printre ei aflîndu-se și Criton, persoana cea mai de seamă și, în asemenea cazuri, pînă și chiverniseala trebuie lăsată la o parte.

Socrate și Fainarete nu întinseră pe masa de marmoră, aflată în curte, nimic din ceea ce ar fi putut aminti măcar de departe festinul, ci doar o gustare pentru făgăduitul vin de Chios : turtă de orz, brînză de capră, ceapă, măsline murate și turtă de miere uscată. Și Fainarete se supără pe fiul ei. De ce nu i-a spus din timp că azi vor serba un asemenea eveniment, ca să nu se facă de rîs cu o cină atît de săracă ! ? !

— Ești un bleg, da, asta ești, băiete, își vărsă năduful, dar în aceeași clipă, ochii ei negri scăpărară scîntei. Și, mîngîindu-i părul ca de berbec, presărat și el cu praf de marmoră, se grăbi să adauge : Bine ai făcut, băiete, ca n-ai trîmbițat nimic dinainte. Cine știe, te-ar fi deochiat cineva și acum, în loc de bucurie, ai fi avut parte de supărare...

Inelul de metal de la poartă sună puternic! În curte intrară sclavii aristocratului, purtînd pe braţe un coş mare în care se aflau tot felul de merinde şi alte bunătăţi, făgăduitul vin de Chios şi o pungă plină de tetradrahme de argint. Socrate trebui să numere arginţii în faţa sclavilor şi să confirme că i-au fost plătite trei mii de drahme. Cerul elenic se lumină şi mai mult, căci acum Sofroniscos era pe deplin mulţumit. Iar această mulţumire făcu să-i placă de o mie de ori mai mult delicatesele dăruite de un nobil generos, autentic cunoscător al artei. Nici ceilalţi nu lăsară dinţii să lenevească. Trufele, langustele, peştele fript, tocăturile de carne, pulpa de berbec şi toate bunătăţile dispăreau de pe masă, văzînd cu ochii. În felul acesta, mesenii îşi croiau drum spre deliciosul vin de Chios.

Curînd, vinul îi înveseli pe tineri pînă la exuberanţă.

Sofroniscos, om chibzuit şi prevăzător, îşi spuse în sinea lui: ce să stau eu aici cu nevasta, să-i încurcăm? Să-i lăsăm pe iezii ăştia să zburde şi să petreacă pe săturate. Şi cu cît vor petrece mai mult, cu atît mai mult se va întipări în mintea lui Socrate această zi memorabilă. După un mare eveniment se cuvine să urmeze o beţie pe cinste. Aşa e bine.

5.

— De ce să cununăm topazul de Chios cu apa de izvor? Să păcătuim! Să lăsăm limbii bucuria de a cunoaşte adevăratul gust al acestui giuvaer neîntrecut al tuturor vinurilor! exclamă Socrate.

Beau, strigau, rîdeau în hohote, făceau glume pe seama lui Pericle, fiindcă s-a îndrăgostit de Aspasia din Milet, faimoasa hetairă.

Pericle îşi dăduse soţia legitimă altui bărbat şi o adusese în casa sa pe Aspasia. Evenimentul se preta atît de mult la tot felul de glume, încît nici prietenii lui Pericle nu erau în stare să se abţină, darmite adversarii săi politici din partida aristocratică şi scriitorii de comedii, ale căror guri rele erau întotdeauna necruţătoare, indiferent de cine ar fi fost vorba.

Pe zidurile Atenei apăreau deopotrivă cuvinte de laudă şi de ocară. Iar aceste *skolion*-uri scrise pe pereţi erau diferite, precum diferiţi erau oamenii şi părerile lor :

Lumea se învîrte în jurul Eladei,
Elada se învîrte în jurul Atenei,
Atena se învîrte în jurul Acropolei,
Atenienii se învîrt în jurul lui Pericle,
Pericle se învîrte în jurul Aspasiei —
Deci : lumea se învîrte în jurul Aspasiei !

Chirebos citi o inscripţie de laudă, alcătuită de tagma democraţilor :

— *Gata mizeria, flămînd nicicînd n-ai să mai fii*
căci sub Pericle, foamea s-a dus pe pustii !

— Excelent, iar ţie ţi se potriveşte de minune, brutarule !

— Mai sînt şi altele, ha, ha, ha, rîde brutarul. Ascultaţi :

E cu putinţă, atenieni,
să mai privim nepăsători
pe acest Pericle-nfumurat
pupînd în fund pe cerşetori ?

Deşi chercheliţi, izbucniră cu toţii revoltaţi :

— Încetează ! Ce ruşine ! Numai Zeus ştie ce ticălos a putut să scrie o asemenea porcărie...

— Şi eu ştiu, bolborosi Chirebos. L-am surprins tocmai în timp ce isprăvea de scris...

— Cine ? Cine ?

— Ei, un vagabond... L-am întrebat : cîştigi bine cu treaba asta ? Şi ce credeţi că-mi spune ? Tucidide plăteşte gras ; şi mie şi lor.

— Se vede, interveni Simon, că domnii aristocraţi au gusturi alese. Nu mă refer la tine, Criton...

Vinul de Chios neamestecat, superbul ăsta gustos şi înşelător, lucrează nu glumă. Tinerii din jurul mesei de marmoră atacă tot mai îndrăzneţ ispititoarea poveste a Aspasiei. Unul afirmă că Aspasia l-a prins pe Pericle în

mrejele ei prin frumusețea sa ; altul că prin inteligență și înțelepciune ; iar altul e de părere că Pericle o cultivă datorită legăturilor ei cu mărimile din țară și din străinătate. În sfîrșit, Criton pretinde că tot secretul constă în arta ei de a iubi. Și pe această idee insistă :

— Experiența și priceperea în tainele amorului au mai multă valoare decît jumările de ouă. Prețuiesc mai mult decît sînii Afroditei, cu sfîrcurile ca doi fragi, asta vă rog să mă credeți, prieteni. De altfel, vreau să verific acest lucru temeinic, pe pielea mea.

— De ce-o sfîșiați în bucăți ? se auzi deodată vocea lui Socrate. Pericle a luat-o pentru că le are pe toate la un loc. Aspasia e o femeie minunată.

Criton îl țintui cu privirea pe Silen, apoi pe Socrate ce sta în preajma statuii cu paharul în mînă. Tinerii se uitară și ei într-acolo — și, pe toți zeii din Olimp !

— Vezi ? îl întrebă în șoaptă Simon pe Pistias, cu pioasă înfricoșare.

Pistias, strecurat pe furiș în spatele lui Socrate, ridică degetul arătător și cel mic în întîmpinarea ciudatei vedenii, semn de împotrivire în fața vrăjii, — spre a îndepărta din calea sa farmecele demonului negru... căci ceea ce vedea el acum era un lucru necurat, o blasfemie...

Văzînd că toți au amuțit, Socrate, veșnic cu paharul în mînă, rămase și el nemișcat, cu toate că era singurul care nu pricepea ce anume îi înspăimîntase pe prietenii săi.

Silenul dansator era mai mult viu decît inert, obrajii lui se poleiseră cu trandafiriul soarelui ce se lăsa în asfințit. Iar Socrate, pe al cărui păr și trup asudat mai stăruia și acum praful de marmoră, era la fel de trandafiriu și, în încremenirea lui, părea mai mult inert decît viu. Și ce asemănare !

Fruntea lată, nasul turtit, ochii holbați — ce mai, Socrate l-a făcut pe Silen după chipul și asemănarea lui !

Chirebos începu să rîdă.

— Ce-ți veni să rîzi ? întrebă Socrate, el însuși dornic să rîdă.

Hohotul năvalnic, care făcea să-i vibreze diafragma, îl împiedica pe Chirebos să vorbească ; de aceea, arătă doar cu mîna spre statuia lui Silen. Tot festinul se molipsi de rîsul lui.

— Ce-i cu tine, Criton ? întrebă din nou Socrate. Ce-i de rîs aici ? Inocența celui lovit răscoli și mai mult valul de veselie. Vorbiți, pe toate trăsnetele ! Ce, v-a pierit graiul ?

Criton îi răspunse, făcînd un semn cu mîna.

— Întoarce-te, drăguțule, și ai să vezi tu singur.

Socrate îl ascultă :

— Ce să văd ?

— Propriul tău portret, spuse Criton cu voce domoală.

Socrate explodă mînios :

— Eu ? ! ! Țapul ăsta bătrîn, cu fața rînjită și veșnic amețit de băutură ? Vorbești prostii, Criton.

— Nu, nu. Știe bine ce spune, se amestecă în vorbă Chirebos. De ce acestui țap bătrîn, care-și bate joc de oameni, iar în tovărășia Satirilor se ține numai de șotii, de nu i-ai făcut copite ? se îneacă de rîs brutarul. De ce ? Ha ha ha ? Și cum de nu i-ai atîrnat de fund o codiță ? Asta din delicatețe față de tine însuți, nu-i așa ?

— Excelent ! exclamă Criton. Excelent ! Acest Silen e păgubit de rămășițele străvechiului miros de capră ! Acum înțeleg de ce tatăl meu spunea că-l vede ca viu, pentru că Silen ești tu, Socrate !

Socrate nu se clinti din loc. Îl cercetă în tăcere pe Criton și numai mîna lui strînse mai puternic paharul. Criton sesiză că vorbele sale aveau darul să înveselească întreaga masă, în schimb să-l întunece pe Socrate, dar trebui să-și joace rolul pînă la capăt, orice s-ar întîmpla. Întinse brațul spre statuie, apoi spre Socrate și rosti :

— Nu lui, ci ție îți lipsește ceva ca să vă asemănați și mai mult. Cununa din frunze de viță, pusă strîmb !

Chirebos se ridică de la masă, se apropie împleticindu-se de gardul de zid îmbrăcat în viță de vie și, smulgînd un lăstar tînăr, îl răsuci în formă de cunună și-l așeză pe capul lui Socrate, care nici acum nu se clinti din loc.

— Dansează ! Ca el ! îl îndemnă Criton.

Socrate îi răspunse, domol dar aspru, aproape fără să deschidă gura.

— Mi l-ați plătit ! Mi-ați dat chiar mai mult decît mi se cuvenea. Acum dansează, ca să avem și distracție, nu-i așa ? ! !

Criton socoti că nici situația, nici rangul lui nu se potriveau ca să ceară scuze pentru atitudinea sa glumeață. Dimpotrivă, se burzului :

— Ce demon te-a apucat ? ! De ce nu dansezi ? Hai, rîzi ! Cu mine ! Cu noi toți !

Socrate tăcea cu fața încruntată. Și rîsul mesenilor se ofili pînă se pleoști de-a binelea. Din rîsul său, acum convulsiv, Criton căzu pradă regretului :

— Se pare că totuși te-am jignit. Lovește-mă ! Snopește-mă în bătaie, Socrate ! Se apropie de el și-i întinse obrazul.

Socrate nu se clinti. Criton încercă să-i scoată de pe cap cununa de viță.

— Lasă asta ! se împotrivi, sec, Socrate.

Aristocratul bătu ușor în retragere, să-și adune puterile, el însuși nemaiștiind pentru ce.

Soarele asfințise. Roșeața amurgului se mistuise, dar cerul nu se întunecase de tot.

Deodată, Simon îl îndemnă pe Criton :

— Tu, ingeniosule, tu ar trebui să-l cercetezi mai bine pe Silen !

Criton se întoarse cu fața spre statuie. În ochii lui Silen strălucea marmora înțesată de nervuri albe.

— Nu vezi nimic ? întrebă Simon stăruitor. Nimic în plus față de ce ai spus despre el ?

Ceea ce lui Criton nu i-ar fi ieșit din gîtlej, dacă ar fi trebuit să-i spună direct lui Socrate, i se părea acum mai ușor de spus pe ocolite, prin intermediul lui Simon.

— Ce să mai spun ? Vedeți oare ceva rău în faptul că cinstește vinul și veselia ? În definitiv, chiar Socrate personifică vinul. Uitați-vă, aici pe zid se agață vița, la Gudi are o vie de toată frumusețea, iar în pivniță cine știe cîte vase cu vin zac la răcoare... Și răsucindu-se spre Socrate, adăugă : Ei hai, nu te rușina pentru atîta lucru, erou al sculpturii ! Că doar sîntem eleni ! Ce-ai vrea să bem de vreme ce însuși Zeus bea și, vorba ceea, la el o dușcă divină e cel puțin un *chus*. Sărmanul Ganimede, mă mir că nu-și frînge picioarele de cît aleargă ca să facă rost de atîta vin numai pentru el ! Ca să nu mai vorbim de ceilalți zei !... Începu să-i zîmbească lui Socrate, cu sfială... Eu unul nu cred în povestea asta, tu, Socrate, tu

nu poţi totuşi să ne ceri să alergăm cu toţi cu amforele la izvorul Kalirhoe ca să-ţi aducem apă! În clipa aceea ceva nu-i plăcu la Socrate şi explodă: Ia spune, eroule, tu ai băut ceva pe ziua de azi? Te încrunţi, eşti cătrănit, pe Fecioara Atena, ce-i cu tine?!? N-ai nici un chef! Spuneţi şi voi, băieţi, a băut el ceva? L-aţi văzut ducînd paharul la gură?

Strigară cu toţii de-a valma că Socrate a băut cot la cot cu ei, şi chiar mai mult decît toţi laolaltă.

Simon se ridică de pe locul său şi, apropiindu-se de Criton, spuse:

— Asta pentru că el ţine la toate mai mult decît noi, pricepi?

— Tu, Simon, nu te amesteca! îi răspunse Criton, iritat. Chestiunea asta ne priveşte numai pe noi, pe mine şi pe Socrate.

— Stai! se împotrivi Simon, fără să se intimideze. Chestiunea asta nu vă priveşte numai pe voi doi. Socrate e prietenul meu, ca şi al tău. De ce crezi tu că n-aş avea dreptul să-mi spun cuvîntul? Eu am acest drept! Şi tu n-ai să mă împiedici, pricepi?!! Tocmai tu! Unde te uiţi, omule?! Ţi-am spus doar să te uiţi la Silen! Nu vezi că-l ţine în braţe pe micul Dionysos?

Criton e un băiat ager şi instruit. Îi merge bine mintea şi în starea de semiebrietate, chiar dacă pe alocuri o ia un pic razna.

La auzul cuvintelor lui Simon despre micuţul Dionysos, tresări mai-mai să se cutremure. Şi numaidecît făcu legătura. Din Silen a scăpărat acea scînteie care a sărit pe Dionyse, din ea şi din cultul său satiric; pe unde umblă zeul şi însoţitorul său Silen, se rostogolesc scînteile Din ditirambi se naşte muzica şi dansul, şi cîntul şi declamaţia. Scînteia dă naştere uriaşului foc ale cărui flăcări şfichiuiesc gîndurile, simţămintele, pasiunile, patimile, lumina şi bucuria entuziastă ce aprinde miile de inimi şi minţi ale acelora ce stau la teatru, unde, în gloria sileniană şi în alaiul corului satiric apare, în cele din urmă, poetul tragic. Lui Criton i se împurpurară obrajii de ruşine.

— Trebuie să intru în toate amănuntele? spuse cu o voce aspră, neprietenoasă.

— Acum, da, îi răspunse Simon, pe un ton apăsat. Dacă vorbim despre vin, de ce să nu amintim și despre înțelepciune ? Silen, educatorul și prietenul nedespărțit al lui Dionysos, nu și-a înecat mintea în vin, așa cum ai făcut tu acum, ci, dimpotrivă, a găsit în el înțelepciunea. În asta caută, mai curînd, asemănarea dintre Silen și Socrate.

Socrate, trezit parcă dintr-un vis întunecat, izbucni, deodată, într-un hohot de rîs nestăvilit.

— Simon, Simon ! Știu, știu că ai o inimă bună. Și ai spus pe șleau ce ai crezut că se cuvine a fi spus, ca să nu apar aici în mijlocul vostru ca un bețiv, care de nimic altceva nu-i bun decît să pilească. Eu nu m-am rățoit la Criton pentru cinstirea ce mi-a adus-o, ci pentru că s-a îmbătat și nu și-a păzit limba ; și dacă eu, hai să zicem, m-am fălit un pic cu Silenul meu, el a avrut să facă pe grozavul cu spiritul lui. Nu mi-a plăcut, văzîndu-l cum coboară tot mai jos, căci știți doar cu toții cît de mult îl iubesc ! Nu mi-a plăcut, văzînd cum el se preface în țapul acela încornorat, în care voia să mă prefacă pe mine.

Veselia reveni în jurul mesei de marmoră. Chirebos se dezlănțui atît de tare, încît îi sări și vinul din pahar :

— Hahaha ! Criton, țap încornorat. Ha ha ha !

Critorn nu mai era capabil să se țină bine pe picioare. Socrate îl apucă de braț și-l susținu :

— M-ai cinstit, scumpe Criton, așa cum am spus. Ești un demn urmaș al tatălui tău. Acesta mi l-a plătit pe Silen peste măsură, tu m-ai supraapreciat. Cum aș fi putut, eu, măi băieți, să fac educația unui zeu ? Și mai cu seamă a unui zeu atît de celebru cum e Dionysos ? Și știți voi de ce mi-a reușit mie acest Silen ? Pentru că l-am făcut cu atîta dragoste, cum n-am făcut nici o statuie pînă acum ; iar eu — vă mărturisesc — în timpul lucrului, m-am gîndit la micuțul zeu — făcător de minuni, care alungă grijile și aduce oamenilor bucuria beției. Ce fericit aș fi să pot alunga și eu grijile oamenilor și să le dau, în schimb, ceva mai bun. Dar de unde să adun eu pentru asta atîta putere omenească, de vreme ce puterea divină n-o am ?

— O ai, Socrate ! O ai ! strigă Criton, entuziasmat și își sărută prietenul pe gură. Tu, din fiecare cuvînt, scoți

ce vrei. Ai o putere nemaipomenită. Ai moștenit în mîini sensibilitatea mamei și puterea tatălui tău.

— Ha, ha ! Mă dai gata, Criton, rîse Socrate cu poftă. Iar partea cea mai frumoasă în toată povestea e că nu-mi rămîne nimic mai bun de făcut, decît să te duc acasă în spinare ; în loc să merg să mă întind în culcușul meu. Nu de alta, dar știți voi, drăgălașilor, că eu sînt azi în picioare de la trei dimineața ? !

5.

În seara asta, sora lui Helios, alba-augusta Selena n-a ieșit încă la plimbare pe bolta cerească, în carul ei tras de doi cai. Nu era la fel de punctuală ca fratele ei, ca să fie văzută noapte de noapte, așa cum era văzut Helios, zi de zi. Capricii de femeie. În loc să se arate după lăsarea întunericului, își făcea apariția și la lumina zilei, palidă, trecută, bolnavă de dragostea ei nefericită pentru frumosul păstor Endimion. Și cum să fie fericită de vreme ce zeii generoși i-au dăruit iubitului ei tinerețea veșnică și somnul etern ! ? ! Că i-ar putea duce cineva lipsa in timpul nopții, de pildă drumeții sau navigatorii pe mare, de asta Selenei puțin îi păsa.

Stelele însă nici nu se sinchiseau de absența ei. La drept vorbind, cine s-ar bucura să fie eclipsat de strălucirea altuia ?

Socrate sta nemișcat în curte, așteptînd să apară, de după măslin, Corina, cu care își dăduse întîlnire în seara aceasta. Cu mîinile la spate, ținînd într-una un buchet de trandafiri, privea cerul, urmărind cum răsăreau din cuibarul întunecat stelele, cum țîșneau din găoace una cîte una, tremurătoare, lucitoare, scăpărătoare.

Ia te uită ! își spuse în sinea lui, noaptea aparține îndrăgostiților și pînă și o steluță pirpirie tremură de curiozitate și ochii i se măresc ca nu cumva să-i scape vreun sărut. Nici o grijă, micuțo, așteaptă, astăzi o să fie din belșug, eu unul n-o să te decepționez.

Nici Corinei nu-i păsa de absența Lunii, dimpotrivă, lipsa ei o ajută să se strecoare neobservată din casa

adormită. Cuprinse încet trunchiul măslinului, cu brațele și cu picioarele goale. Coroana copacului se scutură, foșni, o crenguță trosni și, din frunzișul ei, se auzi o voce în surdină :

— Aici sînt !

— Spre tine mă grăbesc, răspunse umbra albă din curte, și această grabă însemna că Socrate, îmbrăcat în chitonul său de pînză, înainta anevoie printre lespezile de piatră și marmoră, ca, apoi, cu o mînă să se cațere pe gardul de zid, și de aici, clătinîndu-se, să se apropie de măslin, ca să-i întindă Corinei buchetul de trandafiri. Petalele galbene luminară întunericul albastru al nopții.

Corina își cufundă nasul în buchetul de flori :

— Ah, ah, suspină ea cu voluptate, căci parfumul trandafirilor era atît de proaspăt și de suav cum nu l-ar fi putut obține, cu toată strădania, nici cel mai vestit dintre producătorii arabi de parfumuri, nu de alta, dar cum să faci ca aroma vrăjită în flaconașul de argint să fie mai proaspătă decît în floarea vie ?

Din măslin se aude un rîs înăbușit :

— De unde pînă unde această cinstire pentru mine, Socrate ? Această cinstire se aduce fiicei regelui persan și nu Corinei, fiica pantofarului Leptinos...

Socrate sprijinit de zid se apleacă spre ea și, plin de înflăcărare, i se adresează cu o voce în care se îmbina rostirea cu melodia :

— Dacă aș fi Xerxe, regele regilor, aș pune să se paveze cu dariuși de aur drumul de la Sardes la Pasargade, pentru piciorușele tale.

Corina rîde ironic, dar el, amețit de dragoste, continuă, cu însuflețire.

— Dacă aș fi mai marele preot, slujitor al zeului Baal, ți-aș jertfi ție, zeița mea, hecatombe de mii de tauri cu coarne aurite.

Corina încetă să mai rîdă și, cu băgare de seamă, înaintă pe creangă, apropiindu-se de zid.

— Dacă aș fi regele Sardanapal ți-aș înălța un palat cu grădini suspendate, cum nici Semiramida n-a avut.

— Dacă, dacă, îi stăvili Corina elanul amoros, năpustindu-se la rîndul ei cu o avalanșă de cuvinte mai puțin

cizelate, în schimb pline de mîhnire : dacă, dacă, mereu acest dacă... toate astea mi le-ai mai spus, acum trei luni, pe malul Ilisosului... Dacă ai fi Zeus în cîte nu te-ai preface ca să mă poți săruta în chip și fel... Și fără prefaceri ai fi putut, dar pînă una alta, ai uitat să te mai arăți pe malul rîului. Eu stau acolo şi mă omor muind de zece ori aceleaşi rufe stoarse şi răstoarse, de-mi amorţesc mîinile și aştept, gata să mă podidească lacrimile, și-mi spun : azi trebuie să vină — dar el nimic. Mai bine îl lasă pe Percon nepăscut decît să meargă să se întîlnească acolo cu fata unui pantofar slinos, iar eu plîng și iar plîng. Şi izbucni într-un hohot de plîns năvalnic.

Socrate se trezi anevoie din visarea lui. Are dreptate această fată că mă ocărăște ; neglijența mea e condamnabilă, dar, la drept vorbind, în felul ăsta nu m-am neglijat oare și pe mine ? Îi explică pe îndelete ce anume l-a împiedicat să se lipsească atîta vreme de acele clipe fermecătoare, petrecute alături de ea pe malul Ilisosului : devreme în zori, cînd roua mai stăruia, a ieșit în fiecare zi cu Percon după iarbă. A trebuit s-o taie la iuţeală, s-o încarce în căruță și tot atît de iute să se întoarcă acasă, ca să-l cioplească în marmoră pe Silen și să-l dea gata în ziua cuvenită, ca să nu piardă pariul cu tatăl lui Criton.

— Știu, știu totul, se smiorcăi Corina. Dar Silen se află de paisprezece zile în peristilul lui Criton.

Socrate tresări :

— Da, ai dreptate, dar îndată după aceea, tata a pus jugul pe mine în fiecare dimineață, să mă duc cu el pe Acropol să-l ajut la capitelurile ionice. Și, crede-mă, nu-i o treabă ușoară să dai mereu cu ciocanul și să stai cu frica în sîn, de teamă să nu se desprindă din marmoră o bucată mai mare decît e nevoie. Așa că, dacă vrei să știi, eu sînt cel ce flămînzește de atîta vreme ! Percon n-ar fi fost în stare să rabde de foame atîta timp, numai eu am fost silit să rabd și să sufăr atît de mult de dorul tău. Și, ridicîndu-se în picioare, merse pe zid pînă în dreptul Corinei care, între timp, se așezase pe marginea zidului, ținîndu-se cu mîna de creanga de măslin. Dar de-acum

încolo nu vreau să mai flămînzesc ! izbucni deodată, cu o voce hotărîtă, întinzînd brațele spre ființa iubită.

— Un moment ! rosti poruncitor Corina. Mai am o întrebare ! Toate astea nu mi se puteau spune ? Mi se făcea doar cu ochiul, cînd mă iveam în măslin, iar cu mîna mi se făcea semn : liniște, nu mă tulbura !

— Am și eu o întrebare ! ripostă Socrate, cu repeziciune. Și de ce ai tăcut ? De ofensată ? Ori poate pentru că-mi doreai să-l termin cu bine pe Silen ?

— Bineînțeles că pentru asta, răspunse fata.

— Ai văzut cum ardeam ?

— Am văzut. Dar nu știu pentru cine mai arzi acum.

— Pentru cine ? ! ? strigă aproape Socrate.

— Asta trebuie să știi tu mai bine decît mine. Ești invitat la Pericle. Simon mi-a spus totul. Cu siguranță că o să fii primit de Aspasia care o să-ți ofere din crescătoria ei de curtezane, oița cea mai frumoasă.

În timp ce, roasă de gelozie, îi înfățișa aceste presupuse voluptăți, Corina nu prea credea în ele, dar îndîrjită în bănuiala ei, își întărea convingerea, chinuindu-se pînă la autoflagelare :

— Sigur, eu nu pot să port veșmînt din mătase indiană, nici să-mi vopsesc buzele cu roșu, nici să-mi fac pleoapele cu verde și genele cu negru ! De unde să iau eu lac și să-mi vopsesc unghiile la mîini și la picioare, de unde să iau praf de aur, să-mi presar în păr ca să-l fac să strălucească ? ! ! Cu ce să-mi vopsesc eu sfîrcurile sînilor, așa cum fac hetairele, ca stridența lor să răzbată prin peplumul subțire ?

Apoi încheie cu un fel de durere extatică :

— Să cînt din lăută nu mă pricep, să declam în hexametri sau să recit distihuri elegiace, cu atît mai puțin. Iar dansurile mele ? Cum le-ar putea egala pe ale încercatelor curtezane care, prin dans, sînt în stare să-i trezească bărbatului dorinți erotice...

Socrate nu mai răbdă. Îl pufni rîsul și, apucînd-o pe tînguitoarea Corina în brațele sale vînjoase, îi șopti la ureche, ca pe o taină :

— Ah, prostuța mea, păi eu tocmai de asta te iubesc, pentru că nu ești curtezană și nici nu aduci cu vreuna

din ele, ci pentru că ești, fără farduri și fără mătăsuri, fetița mea, Corina mea dragă, mai frumoasă decît toate curtezanele faimoasei crescătorii a Aspasiei. Mă crezi ?

Dar cine să mai aștepte răspunsul ? O sărută, o sărută pătimaș, dar văzînd că buzele ei rămîn încleștate, izbucnește revoltat :

— Și cum e cu Egersis ? Răspunde ! De ce nu răspunzi ? Am auzit că în timp ce eu izbesc cu ciocanul în marmoră, dumnealui îți dă tîrcoale. Oare nu-l întîmpini tu cu brațele deschise, ca să-mi plătești astfel pentru faptul că te neglijez de atîta vreme ?

— Nu-mi place, și de fiecare dată îl ocolesc, răspunse Corina cu fermitate.

— Asta-i prea puțin ! ripostă Socrate pe un ton poruncitor. Trebuie să-i spui că nu mai vrei să-l vezi, și să nu mai calce pe la voi. Să-l dai pe ușă afară. Ori poate îl iubești ?

— Pe tine te iubesc ! Și, agățîndu-se de gîtul lui, întinse buzele să-i fie sărutate.

Socrate o ridică în brațe și o duse în curte.

— Pe pămînt, iubirea o să ne pară mai gustoasă, hotărî el, așezînd-o pe covorul des, țesut din buruieni mirositoare.

Între timp, Selena își făcu apariția cu cei doi cai ai săi pe bolta cerului albastru. Își plimbă ochiu-i întristat peste acoperișurile Atenei și, în sfîrșit, nimeri cu privirea în curticica lui Sofroniscos.

— Doi îndrăgostiți ! suspină ea. Pietrarul Socrate și Corina, fiica pantofarului. Ce pătimaș e băiatul. Nu-și mai desprinde buzele de pe buzele ei. Parcă ar vrea s-o înghită toată ! Acum nici n-o mai văd. Și o cuprinse și pe ea o dorință melancolică : ah, dacă m-ar iubit și pe mine așa Endimion al meu ! Măcar o noapte să mă bucur de această fericire ! Dar nu putem avea parte cu toții de aceeași ursită, își spuse Selena, cu tristețe. Endimion a căpătat somnul veșnic odată cu veșnica frumusețe tinerească, eu, dorința eternă. Să contempli frumusețea e și asta o desfătare. Dorința din inimă e și ea o fericire...

Luna îi învălui pe îndrăgostiții pămînteni în lumina ei argintie. Socrate surprinse chipul Corinei în plină strălucire.

— Ești fericită ?

— Sînt... sînt...

— Ai fost frumoasă... acum ești și mai frumoasă.

6.

Tinerii din cartierul Alopeche străbătură vestiarele palistrei și ieșiră pe terenul de întreceri al Gimnaziului Likeion.

Pe pista presărată cu nisip alergau cițiva adolescenți, dezbrăcați pînă la brîu. Din călcîiele lor țîșneau boțuri mici de nisip, iar trupurile unse cu ulei sclipeau în bătaia soarelui. Nu alergau cu toată viteza, păstrîndu-și puterile pentru întrecere.

Gifîind și plini de voioșie, căci doi ajunseseră la țintă în același timp, se certau în glumă pentru acel fir de păr care fusese ori nu fusese în plus. Făcură cunoștință cu ai noștri ; erau din demosul Keramicos și veniseră să-l vadă pe fostul lor instructor Cloibos.

— Putem să ne întrecem cu voi ? îl întrebă unul dintre ei pe Criton, aflat în cercul băieților din Alopeche, care, îmbăiați și unși cu pomadă, se odihneau acum la umbră, așteptîndu-l pe Socrate.

— Poate că da. Nu știu. Cînd o să vină Socrate... răspunse Criton, nesigur.

— Cine e acest Socrate ? Instructorul vostru ?

Cei din Alopeche schimbară priviri între ei și, în cele din urmă, Criton răspunse în numele tuturor :

— Nu, Socrate e prietenul nostru, dar el ne conduce.

— Socrate conduce pretutindeni și întotdeauna, se grăbi să adauge Simon, zîmbind.

— Cu puterea ? întrebă, din nou, cel din Keramicos.

— Cu puterea.

— Cu entuziasmul.

— Cu inteligența.

— Și cu veselia, întregi Chirebos imaginea prietenului. Toată lumea se ține scai după el.

— A, iată-l, a venit ! *Chaire*, Socrate !

Socrate fugise de la lucru, trăgîndu-i chiulul tatălui său, alergase tot drumul şi ajunsese aici cu sufletul la gură.

— Cît alergăm ? Cinci sau zece ? întrebă cu vocea gîfîită.

— Îl auziţi ? interveni cu rînjetul pe buze instructorul Cloibos. Ăsta-i Socrate ! După atîta goană mai suflă şi acum ca un cîine de vînătoare, şi gata, vrea să o ia din nou la fugă !

Rîd cu toţii în cor. Colegii săi îl prezintă băieţilor din Keramicos, iar Criton îi şopteşte ceva la ureche.

— Se înţelege că vă primim la întrecere, spune Socrate, şi, cu ochi de sculptor, îşi cercetează adversarii. Bine făcuţi !

Îşi scoate la iuţeală chitonul, Pistias îi întinde praful de săpunariţă şi Socrate se spală de colb şi de transpiraţie.

Acum e rîndul celorlalţi să-l cerceteze : înălţimea mijlocie, braţe şi picioare vînjoase, umeri laţi şi puternici, pieptul boltit, palme de pietrar.

Simon se uită la el cu dragoste şi, deodată, fruntea i se încreţi : să-i spună chiar acum, înainte de întrecere ? Nu, mai bine aştept. De ce să-l necăjesc şi să-i stric cheful ?

Socrate se clăti cu apă, se şterse bine şi se unse cu ulei. Apoi făcu cîteva tumbe cu mîinile şi picioarele răsfirate în formă de stea.

— Mi-ai rămas dator cu un răspuns : cît se aleargă ?

— De cinci ori, de jur împrejur, răspunse Cloibos.

Tinerii se înşiră pe pistă, aplecaţi adînc înainte. Zece sînt cu toţii.

Cloibos bătu gongul.

Porniră.

Gravorul Pistias, cu picioarele sale lungi era în frunte. În spatele lui un băiat frumos din Keramicos, cu părul auriu. După el, foarte strîns, Simon şi Criton. Socrate e al cincilea.

Instructorul îl urmăreşte, scuipă nervos, şi, de furie, îşi zgîrie pieptul cu unghiile. Leneşule ! Derbedeule ! Puşlama ! Mai mare ruşinea cum aleargă ! Se golăneşte pe pistă, de parcă s-ar distra ca să-i treacă de urît, şi acum, poftim, cască gura la un cunoscut care, sub un

chiparos, se sărută cu drăguța lui. O, tu, Zeus, cel atotputernic, trăsnește-l drept în călcîie !

Se încheie al treilea tur de pistă. Nisipul țîșnește de sub tălpile alergătorilor. Socrate e depășit de Chirebos, încrezutul acela nătîng și de unul din Keramicos, cu fața smeadă. Poftim, acum e al șaptelea ! Trece tocmai prin dreptul instructorului, care izbucnește mînios :

— Socrate ! N-ai vrea să te scobești și în nas în timpul întrecerii ? !

Socrate rîse cu poftă și, întorcîndu-se cu fața spre instructor, își scobi nasul, ștrengărește.

Dar în sinea lui, își spuse : îl fac de rîs pe Cloibos. Sînt un nemernic. Cloibos se fălește cu mine, așa cum se fălește faraonul cu o panteră vie, pretinde că voi cîștiga la Olimpiadă, și eu mă port cu el în felul ăsta. Gata, scumpul meu Socrate, la treabă cu toată forța, cum spune tatăl meu Sofroniscos. Ah, tată, acum cu siguranță mă blestemi că am fugit de la lucru.

Preocupat de întrecere, se concentră asupra ei și, urmărind cu atenție mișcările concurenților dinaintea lui, iuți pasul.

Îl depăși fără efort pe Chirebos, apoi pe keramiceanul cu fața smeadă. Se alerga al șaselea tur pe pistă. Pe Criton îl întrecu destul de lesne, dar cei trei din față se țineau cu îndîrjire. Iuți din nou pasul. Începu să respire cu gura deschisă, să se salte ușor pe vîrfuri și, înclinîndu-se și mai mult, izbuti, la al optulea tur, să treacă în viteză pe lîngă Simon și Pistias. Frumosul keramicean cu părul bălai era însă mereu în frunte. Ho ! ho ! Întrecerea asta începe să devină o chestiune de onoare. Alopeche contra Keramicos ! Rămăsese de alergat ultimul tur. Răsufla anevoios, cu șuierături, dar accelera ritmul fără încetare. Cel din fața lui parcă avea aripi. Socrate își adună toate puterile și, dintr-un singur efort, zbură pe lîngă frumosul adversar ca vijelia peste crestele Penteliculului, apoi trecu linia de sosire cu avans de treizeci de picioare.

Cloibos îl îmbrățișă, îl sărută, îl lovi zdravăn cu pumnul, dansă în jurul lui ca un african în jurul unei zeități sacre, apoi îl mai sărută o dată pe obrajii înecați de sudoare, strigînd că așa ceva nu s-a mai întîmplat în

Elada : la al şaselea tur, necioplitul, drăguţul de el ! — e al şaptelea, se scobeşte în nas, cască gura în dreapta şi în stînga să vadă ce şi unde zboară — şi pînă la urmă, cîştigă ! Unde s-a mai pomenit una ca asta ? !

Refuză categoric să-i dea de băut şi-l îndopă cu miez trandafiriu de smochine proaspete, şi iar se învîrti în jurul lui Socrate şi al prietenilor săi, ca un păun cu coada înfoiată. Multă vreme nu se mai aude nimic decît suflarea gîfîită a alergătorilor.

— Cum ai izbutit, omule, să cîştigi ? întreabă în cele din urmă, cu uimire, Pistias, curmînd astfel tăcerea îndelungată.

— Am vrut să cîştig, îi răspunde Socrate, ridicîndu-şi încet privirea spre el.

— Ia te uită ! interveni Criton. Am vrut şi cu asta basta ! După cum văd, tu ai să ajungi strateg, Socrate. Da, da, strategul trebuie să dea dovadă de o voinţă fermă, altfel i se retează capul...

— De unde pînă unde strateg ! zîmbeşte Socrate. Nu, eu aş vrea să fiu vînzător de măsline în agora. Eu am mereu nevoie de mulţi oameni în preajma mea.

— Am vrut ! Şi cu asta basta ! repetă Chirebos. Asta ai învăţat de la dascălul tău Anaxagora ?

— Nu cred, răspunde Socrate, îngîndurat. Dar dacă, ferească zeii, ar fi să învăţ şi eu vreodată pe cineva, asta cu siguranţă l-aş învăţa.

Se întinse pe iarbă şi închise ochii. Ceilalţi îl priveau, iar unul din Keramicos şopteşte încet către Criton :

— Ciudat flăcău, nu-i aşa ? Dar, ce-i drept, o să iasă din el un soldat ca Ahile.

— Trebuie să-ţi spun ceva, auzi Socrate o voce deasupra lui. Îl recunoscu pe Simon şi rămase mai departe cu ochii închişi. Egersis, începu Simon, cu glasul sugrumat de emoţie.

— Ce-i cu el ? întrebă Socrate, molatic.

— Iar a fost pe la noi.

Socrate deschise ochii şi, sprijinindu-se în coate, spuse :

— Dar Corina l-a dat afară, nu-i aşa ?

— Ce-ţi veni ! se sperie Simon. Pe ăsta nu-l poate da afară. E clientul tatei dintotdeauna, şi un client bun.

Chiar ieri şi-a comandat încă o pereche de opinci din piele scumpă... ţi-a spus cumva ţie Corina că-l dă afară ?

Socrate se ridică în capul oaselor şi încercă să-şi aducă aminte :

— Nu, asta cred că nu mi-a spus. Apoi izbucni brusc : În schimb, mi-a spus că mă iubeşte.

Simon îi strînse umărul cu putere, pentru a întări şi în felul acesta gravitatea spuselor sale :

— Vezi, tocmai aici e buba ! Corina i-a spus şi lui Egersis că te iubeşte pe tine.

— Excelent ! exclamă Socrate. Asta am şi vrut.

— Ce să zic, frumos lucru ai vrut.

— S-a înfuriat rău de tot ? Şi a făcut tărăboi, drăgălaşul ? Şi asta am vrut, strigă Socrate bucuros.

— Nu s-a înfuriat deloc, reluă Simon, devenind cu fiecare cuvînt tot mai grav. S-a fălit în faţa tatei că, pe lîngă cei trei sclavi, a mai cumpărat unul, că îşi extinde vopsitoria şi...

— Şi prin Atena duhoarea urinei pe care o pune în vopselele lui, îl întrerupse Socrate.

— Nu rîde, dragul meu. Tatei i-a plăcut grozav că afacerea lui Egersis înfloreşte...

— Ca să cumpere de la el opinci şi mai scumpe ? îl întrerupse Socrate pentru a doua oară.

— Nu, asta nu ! Ba de fapt şi asta, se corectă Simon. Partea mai proastă e că Egersis a pomenit de faţă cu el că-l interesează Corina.

— Cum ? ! ? sări în sus Socrate. Va să zică aşa lucrează dumnealui ? Îi dă cu sclavii şi cu opincile ca să ajungă la Corina ?

— Iar în ceea ce te priveşte, încheie Simon tot ce avea de spus, în ceea ce te priveşte zicea că se răfuieşte cu tine personal.

Socrate îl măsură de jos în sus :

— Şi tu-mi spui asta abia acum, după întrecere, de teamă să nu-mi ies din fire şi să nu stric faima bună a demosului nostru ? Află, scumpul meu prieten, că nu-mi ies din fire. Dimpotrivă, salut acest eveniment. Şi-l aştept cu nerăbdare. Cînd va avea loc ? Cînd o să ne spunem de la obraz cine îşi vîră nasul unde nu-i fierbe oala ?

— Nu știm, răspunse Simon, cuprins de îngrijorare. Dar trebuie să te pregătești. Nu uita că Egersis e cu un cap mai înalt decît tine.

— Da, mai înalt, mai avut, mai viclean, mai îndrăzneț — și, totuși, eu am cîștigat inima Corinei. Deci, la ce i-au ajutat toate astea ?

7.

Socrate și Criton coborau spre mare în portul atenian Pireu. Socrate avea de transmis aici, din partea tatălui său, un mesaj proprietarului de nave care aduce marmora de pe insule și Criton se oferise să-l însoțească. Portul era o ispită.

Marea biciuia toate simțurile. Metamorfozele sclipitoare ale uriașei întinderi ce se unduiește în depărtări, plescăitul și murmurul nenumăratelor valuri din portul cuprins în îmbrățișarea profundă a pămîntului, totul atrage și fascinează. Sus, cerul albastru închis. Sub cer, marea adîncă, deasupra ei, bolta cerului și mai adîncă. O beție stîrnită de adîncuri incomensurabile.

Aerul îmbibat de izul sărat al mării scăpărătoare, e asaltat sălbatic de mirosul de pește, de smoală încinsă, de ulei rînced și de transpirație omenească. Pireu, loc de întretăiere a căilor comerciale, e o piață fără egal în întregul bazin mediteranean ; aici se face negoț cu toate mărfurile cunoscute de lumea acestor timpuri ; aici se face negoț cu oameni și negoț cu bani. Aici veșnic trece cîte ceva din mînă în mînă, însoțit de șoapte, de hărmălaie și de încăierări.

Sclavii și hamalii din port descarcă grîne de care Atica duce lipsă pentru gurile ei și încarcă în schimb mărfuri indigene pentru export : arme, obiecte metalice, ceramică, articole de lux și giuvaeruri.

Mulțimea șantierelor navale, magaziile, atelierele și docurile, portul militar se întind de-o parte și de alta, de-a lungul țărmului. În Pireu chiar e o înghesuială cumplită, hanuri, cîrciumi, bordeluri, casele bogătașilor și străduțe întregi cu cocioabe gîrbove, în care familiile trăiesc într-o singură cămăruță fără fereastră, ca un bîrlog, dar pe masa

de marmoră, scoasă la stradă, vînd carne, pește, zarzavaturi și pîine.

Punctele cele mai animate ale acestui oraș aglomerat sînt birourile agenților de schimb, prin ale căror mîini hrăpărețe se scurg zilnic sute de mine și talanți, iar din grămezile acestea de argint parcă ai vedea picurînd sîngele oamenilor și al dobînzilor jecmănitoare, căci aici camăta e scopul și rațiunea de a fi.

Socrate a transmis mesajul și acum se plimbă cu Criton pe chei, în preajma căruia corăbiile sînt legate cu odgoane puternice. De pe un vas pe altul circulă oameni și mărfuri, marinari și distinși proprietari de nave ; egipteni, sirieni și persani în veșminte de mătase, sclavi pe jumătate despuiați și, în sfîrșit, fenicienii, cei mai activi dintre toți, care mișună pretutindeni și ale căror vociferări sînt cele mai stridente.

Socrate și Criton se așezară pe o barcă întoarsă. Un freamăt de nedescris domnește aici, pe pămînt și pe apă. Bărcile se strecoară printre corăbii, iar strigătele și înjurăturile în toate limbile zboară de pe uscat pe mare și invers, de pe mare pe uscat.

Scîrțîitul asurzitor al vinciurilor, zornăitul scripetelor cu lanțuri, uruitul cărucioarelor și comenzile ritmice adresate sclavilor pe corăbii și pe chei nu cunosc răgaz.

Din tot amestecul acesta de larmă și forfotă, pe care nici ochiul, nici urechea nu sînt în stare să le cuprindă, se desprinde încet, pe mare, o corabie neagră și zveltă, cu lemnăria sculptată și pictată în roșu, ca un sipet ce conține o avere prețioasă.

Ea tronează peste luciul apei, întinzîndu-și spre largul mării uriașul cioc de la proră ; în spinarea ei, pînzele colorate se umflă ca aripile păsărilor de foc și, după sunetele ascuțite ale fluierelor, corabia își ia avînt cu bătaia zecilor de vîsle lungi, îndepărtîndu-se de apele portului matern. E superba trieră ateniană, ce se îndreaptă acum spre gurile Nilului.

Socrate și Criton însoțeau cu o privire plină de admirație falnica navă — giuvaer strălucitor pe pieptul mării. Îi încerca mîndria atenienilor : Atica împodobită cu capul de marmoră al Atenei, a preluat din mîinile barbarilor dominația asupra mării mediteraneene ; acum

stăpînul nu mai e Tirul fenicienilor ci Pireul atenienilor. De treizeci de ani durează această supremaţie, iar Pericle ocroteşte şi dă şi mai multă strălucire acestei grandioase opere săvîrşită de Temistocle. *Ekklesia* îi aprobă cu bunăvoinţă cheltuielile pentru construcţia de noi nave a căror înzestrare interioară, cît mai frumoasă, cade în sarcina bogătaşilor atenieni.

Pe toată roza vînturilor se află, cu excepţia Eladei, numai barbari, cum obişnuiesc elenii să le spună — iar în Elada, ţara cea mai civilizată este republica ateniană.

Ceea ce în altă parte e numai pentru regi, faraoni şi rubedeniile lor cele mai apropiate, ori pentru marii pontifi, în Atica e destinat — cu excepţia sclavilor — întregului popor : teatrele, stadioanele, ospeţele sărbătoreşti.

Un singur stat, în aceste vremuri, e guvernat de democraţia cea mai largă, care tocmai în aceşti ani se extinde şi se adînceşte zi de zi.

Criton părăsi din ochi triera ce-şi mărea viteza şi, odată cu depărtarea, se micşora tot mai mult.

Pe măsură ce ziua scade, sporeşte puterea şi strălucirea farului de la Sunion. Farul e o cometă cu capul în jos, şi coada ei împroaşcă, spre înălţimi şi depărtări, jerbe de flăcări, pentru salvarea corăbiilor pe vreme de furtună. Pireul însuşi e o salvare ; pînă şi în timpul celor mai cumplite uragane e un adăpost liniştit, unde pot acosta şi ancora în siguranţă nave de toate mărimile şi de toate pescajele.

Criton atinse braţul lui Socrate.

— Ce-i cu tine azi de eşti atît de ciudat ? Tu, veselul şi vorbăreţul, stai tot timpul încruntat şi abia scoţi o vorbă. Ce ţi s-a întîmplat ?

— Da, ţie îţi spun. Sînt mîhnit de faptul că Pericle nu mă invită la el. Au trecut trei luni de cînd...

— Are multe îndatoriri şi griji, îl întrerupse Criton, ştii doar că bătălia lui cu Tucidide, care se află în fruntea aristocraţilor, se intensifică mereu. Tata spunea că Pericle nu ştie ce să facă mai întîi...

— Iar de ucenicul pietrar puţin îi pasă. Asta e limpede.

— Categoric nu, Socrate ! Ce-i drept, e cam mult de atunci... dar, ştii, ce ? Îi spun tatei să-i amintească...

— Pentru nimic în lume, izbucni Socrate. Nu vreau ! Aş putea să-i cer asta lui Anaxagora şi n-o fac. N-am nevoie să cerşesc nimic de la nimeni. Şi acum, te rog, să nu mai vorbim despre asta.

Se lăsa întunericul. Bezna cobora peste mare, dar Pireul se aprindea şi tresărea cu sute de lumini, cum nici Atena nu cunoaşte în timpul nopţii. Se aprindeau, una cîte una, făcliile, lămpile şi felinarele.

Cei doi prieteni se ridicară şi porniră spre ispita luminilor, pînă cînd acestea îi atraseră pe o străduţă unde în faţa fiecărei case atîrna un lampion colorat sau un falus.

Pepeni uriaşi, galbeni şi verzi, mere gigantice, purpurii, se legănau pîlpîind în bătaia uşoară a brizei marine.

Prin uşile deschise, răzbeau în stradă acordurile unei orchestre. Un aulos, un dublu aulos, un syrinx, o chitară, o tobă mică şi un tropot de dans. Proxenetele bătrîne îi cercetau pe cei doi tineri, şi, remarcînd la prima vedere îmbrăcămintea aristocratică a lui Criton, îi pipăiau pentru a fi mai sigure mantia de mătase şi, respectuoase sau flecare, umile sau insistente, în funcţie de firea lor, îi invitau pe tineri să intre în bordel. Pătrunseră într-o străduţă şi mai îngustă : căsuţe înghesuite, trupuri pe jumătate dezgolite ale cocotelor înşirate de-a lungul zidurilor, ori în faţa intrărilor, ori arătîndu-şi momeala din spatele unor draperii trase uşor într-o parte. O tracă trupeşă, despuiată în întregime, stă nemişcată în cadrul unei uşi, ca un tablou. O fată despletită şi cu un sîn dezvelit îl ademeneşte pe Criton cu gesturile bacantei surescitate ; se răsuceşte spre el şi, abia atingîndu-i trupul cu trupul ei, începe să geamă de voluptate.

Respinsă, bacanta se întoarce spre Socrate, şi văzînd că nici acesta n-o îmbrăţişează, se adresează amîndurora pe un ton batjocoritor :

— Voi doi n-aveţi nevoie de femei ? El e iubitul tău ?

N-apucă să respingă o ofertă şi, iată, se trezesc cu alta. O siriană durdulie agită, ca pe aripi de fluture, peplumul neîncheiat, dezvăluind şi acoperind, în felul acesta, un pîntece arătos :

— Poftiţi, drăgălaşilor, îi strigă ea cu răsfăţ în glas. Nu şovăiţi ! Poftiţi înăuntru !

Merg mai departe pe lîngă marfa oferită, dar simt amîndoi fiori și furnicături pe șira spinării.

În dreptul unui zid, la umbra unui felinar, zace întinsă o femeie bătrînă, îmbrăcată într-un peplum de pînză ordinară, care de atîta murdărie, e mai mult negru decît rubiniu. Văzîndu-l pe Criton că trece pe lîngă ea fără s-o ia în seamă, femeia îl apucă de picior cu mîinile ei lungi și ciolănoase și, cu o forță neașteptată, îl oprește din mers.

Îi cuprinde piciorul tot mai sus și i-l sărută, pătimaș :

— Dă-mi și mie posibilitatea să cîștig un ban, stăpîne, se milogește printre sărutări ; ce știu eu să fac nu știe nimeni alta...

— Nu caut așa ceva, îi răspunse Criton, descumpănit.

— Știu, cauți fete tinere, ca toți băieții neîncercați, dar dacă apuci să guști o dată din ce știu eu !...

— Dă-mi drumul ! de nu, îți dau un picior să mă ții minte, strigă Criton, înfuriat, simțind buzele femeii lipindu-se de coapsa lui.

— O să-ți pară rău.

— Să mergem, Criton, îl îndemnă Socrate.

Criton nu mai ținu seama de nimic și, cu forța, se smulse din captivitatea degetelor osoase și a buzelor insistente ale femeii. Bătrîna urlă de durere :

— M-ai rănit, uite îmi curge sînge ! minți ea. Fie-ți milă de o flămîndă...

Criton duse mîna la buzunar. O prostituată țîșnită din beznă se năpusti asupra lui și începu să țipe cu o voce stridentă :

— Nu-i da nimic jigodiei ! E în stare să stoarcă de la tine toți obolii, și uite, cerceii din urechi îi atîrnă pînă la gît ! Și sînt de aur !

Bătrîna scoase un hîrîit din gîtlej și cu greu izbuti să rostească :

— Ăștia nu-i dau pe pîine. Cu ăștia mă duc în mormînt.

Criton îi aruncă o drahmă. Argintul curat sună cristalin pe piatra caldarîmului, dar în aceeași clipă, bătrîna se rostogoli și acoperi moneda cu trupul ei.

Cealaltă porni pe urmele lui Criton, pe urmele stăpînului la care banul nu contează :

— Hai, vino cu mine, puișorule ! Vezi felinarul acela galben ? Acolo e cuibul meu ; și al tău... E cea mai dulce căsuță din tot Pireul...

Criton nu-i răspunse. Trecură pe lîngă „cea mai dulce casă a amorului“ din lăuntrul căreia un aulos își făcea auzite sunetele sale duioase, tînguitoare. Pe zidul ei se afla o inscripție cu multe greșeli :

„Aici cele mai frumoase bucuri, bucuri pentru
preadistinși căpitanii și timonierii și toată
flota marinărească...“

Dincolo de granița acelei case, prostituata nu se mai încumeta să înainteze, aici nu mai era zona ei de activitate. Obosită de zadarnica-i strădanie, se sprijini de zid, în așteptarea altei victime.

Pe străduța îngustă mișunau marinari din toate porturile aparținînd ligii ateniene, precum și din țările barbare ale Răsăritului și Apusului, îmbrăcați în fel și chip, și toți cu pumnale la cingătoare.

Trei sirieni ocupară întreaga străduță și, pentru o clipă, Criton și Socrate se văzură siliți să se lipească de zid.

— Unde ziceți că-i mai bine ? întrebă unul din ei.

— La Afrodita Kallipygos, răspunse al doilea.

— Ce vrea să însemne Kallipygos ? întrebă al treilea, în care cuvîntul avu darul să stîrnească dorința.

— Asta înseamnă că are un fund grozav, îi explică al doilea, întregindu-și afirmația cu o mișcare largă a mîinilor petrecute pe niște șolduri imaginare.

— Acolo ne ducem, hotărî al treilea.

Deodată, din direcția opusă, răsări, înaintînd agale, o fată înaltă și subțire. Peplumul ei neîncheiat se desfăcea la tot pasul, iar lumina albastră a felinarului o transforma într-o arătare cadaverică. Marinarul își schimbă brusc hotărîrea și înșfăcînd la iuțeală arătarea cu mîinile sale vînjoase, o lipi de perete și, în aceeași clipă, începură să se legene amîndoi ca pe o corabie, în vreme de furtură.

Criton și Socrate au amuțit de atîta tulburare.

— Unde mergem ? ieșiră vorbele, ca un horcăit, din gîtlejul lui Criton.

Zăriră un glob mare, roșu, în formă de măr, atîrnînd de un braț metalic, încovoiat ca un arc deasupra străduței. Clipea spre ei, ademenitor.

O draperie se undui pe neașteptate, iar din spatele ei apăru în stradă o fată tînără și frumoasă, cu tenul arămiu și părul negru, lucios ca pielea de taur, strîns în sus, peste frunte, cu o panglică purpurie ; peplumul de culoarea galbenă ca lămîia îi ajungea pînă la jumătatea pulpei.

— Intră la noi, stăpîne, spuse ea, gudurîndu-se mieros pe lîngă mantia de mătase a lui Criton. Localul nostru e cel mai elegant din tot Pireul, iar tu, frumosule, îți poți îngădui acest lux...

— Ce zici ? se adresă Criton, prietenului său.

Socrate șovăia.

— Sclavul tău poate să aștepte afară, interveni fata, cercetîndu-l cu atenție pe Socrate. Sau poate plătești și pentru el ?

— Să intrăm ! rosti Criton, scurt și categoric.

— Mă numesc Ionasa, spuse fata în timp ce-i conducea de sub mărul luminos într-o anticameră, în care un negru dormea încolăcit, cu capul între genunchi, ca un şarpe uriaş.

Se furişară prin preajma lui şi pătrunseră într-o cameră întunecoasă, cu plafonul jos. În clipa aceea, proprietarul bordelului, un bărbat cu fața zbîrcită şi cu pungi vineţii în jurul ochilor, aprinse cîteva lămpi cu ulei, şi le făcu oaspeţilor plecăciuni cu braţele încrucișate pe piept.

— Syndaros e la dispoziţia ta, stăpîne, spuse el slugarnic, apoi bătu din palme şi în clipa aceea în încăpere își făcu apariția o sclavă neagră, aducînd o amforă cu vin şi una cu apă. Ori poate stăpînul dorește vinul neamestecat ? se grăbi să întrebe patronul lupanarului.

Criton, deprins întotdeauna să-l consulte pe Socrate, se strădui de data asta să decidă singur.

— Bineînțeles, neamestecat.

Syndaros îi pofti să ia loc la una din mese, în timp ce Ionasa se făcu nevăzută.

— Muzica, strigă proxenetul.

Dintr-un colţ se auzi un sunet şovăitor de fluier. Criton îi zîmbi prietenului, ușor descumpănit :

— Cum văd, am picat într-o speluncă ordinară...

— Aşa or fi toate, răspunse Socrate. Aici, precum se vede, nu prea vin Critonii.

Din clar obscurul odăii se auzeau chicoteli şi şoapte. Cine ştie ale cui, cine ştie pentru ce. Cînd însă felinarele prinseră să lumineze cu toată puterea, în faţă li se dezvălui „splendoarea“ acestui local : pretutindeni unde îţi plimbai ochiul, o erupţie de culori. Draperiile, cuverturile, feţele de masă, peplumurile, chitoanele, frescele murale, toate alcătuiau o paletă de culori orientale, stridente, sălbatice, necruţătoare : galbenul închis al sulfului, verdele veninului, roşul ce scoate ochii din orbite, albastrul adîncului de mare, negrul peste auriu, purpuriul peste argintiu. O femeie cîntînd din aulos, împodobită din cap pînă în călcîie cu zorzoane strălucitoare, înainta încet din beznă spre a-şi arăta frumuseţea şi a atrage atenţia asupra artei sale.

În acest timp însă Ionasa se şi întorsese cu o parteneră pentru celălalt oaspete.

Aceasta se apropie de Socrate şi, cu un zîmbet amar pe buze, cerşind parcă îndurare, spuse :

— Mă numesc Amykle.

Părul ei blond părea aproape alb în lumina pîlpîitoare a lămpilor din acest bîrlog multicolor.

Ionasa îi oferi lui Criton tot felul de bunătăţi. Chipurile, pentru trezirea poftelor :

— Ficat de morun în vin de Samos, o drahmă, scump, nu-i aşa ? Da, la noi preţurile sînt mai mari, dar şi plăcerile sînt mai grozave. La tine însă preţul nu contează, nu-i aşa ?

— De asta să nu-ţi fie ţie grijă, spuse Criton, lăudăros.

Mîncară şi băură pe săturate, iar vinul greu de Rodos îşi îndeplini bine misiunea. După ce isprăviră cu masa, trecură într-o chichineaţă întunecoasă, în care se aflau două canapele.

Vinul era prezent şi aici. Fetele se dezbrăcară.

— Aici Eros e stăpîn numai pentru nobili, spuse Ionasa. — Sclavul tău rămîne cu noi ?

Socrate aştepta pentru a doua oară corectarea cuvîntului sclav în prieten. Criton însă, se mulţumi să spună doar atît :

— Rămîne.

Mîna prostituatei atinse cu blîndețe brațul lui Socrate, căruia i se adresă plină de înțelegere și bunăvoință :

— Mă rog, de ce nu ?... La noi, oricum, ești în siguranță ; da, da, în alte case, pe chestia asta, adeseori curge sînge...

Apoi îi strigă ceva neînțeles instrumentistei, acum nevăzută, iar aceasta schimbă numaidecît aulosul cu chitara. În spațiul mic dintre cele două canapele, Ionasa începu să danseze cu foc un dans barbar.

Criton, tulburat la culme, o cuprinse în brațe și o așeză pe genunchii săi. Femeia îl mîngîie încet, cu atingeri experimentate și el nu mai simți nimic decît un trup parfumat și mlădios, ce se freca necontenit de trupul lui.

Amykle n-avea succes. Socrate îi mîngîia sînii și n-o mai slăbea cu întrebările. De unde e. A cui e. Cînd a plecat de acasă. De ce. Cum îi place aici. Cu cine e nevoită să...

— Cu cine, cu necine, cu orice rît de porc, cu orice marinar duhnind a toate duhorile, se rățoi ea supărată. Și mai încetează odată cu întrebările. Cum adică, tu, sclav, și nu știi ce înseamnă să fii supus altcuiva ?

— Eu nu sînt sclav.

Amykle se îndulci, deveni deodată mai comunicativă și, apucîndu-l cu brațele pe după gît, îi povesti : nici ea nu e sclavă. Tatăl ei, proprietarul unei corăbii de mărfuri se îndatorase la agenți și cămătari atît de mult, încît pînă la urmă aceștia l-au ruinat, iar corabia a fost înghițită de dobînzi. A fost apoi silit să se angajeze la munci pe care de fapt le fac numai sclavii și întreaga familie a căzut pradă mizeriei, și eu împreună cu ea, încheie Amykle.

— Și cum de nu s-a găsit pentru tine un mire ? întrebă Socrate, necontenind să-i mîngîie sînii. Ești, totuși, o fată frumoasă.

— Un mire ? replică Amykle înfigîndu-și ușor unghiile în ceafa bărbatului. Ca să mă țină ? Asta visează toate : un soț care să le întrețină ; pe mine însă trebuie să mă întrețină acum frumusețea mea. Vrei poate să mă iei tu ? Pesemne că da, devreme ce te interesezi atît de mult de soarta mea. Hai, scoate-mă de aici ! Ia-mă de soție ! Tu ai fi, într-adevăr, un bărbat făcut anume pentru mine ! Aș fi în stare să mă tîrîi și pe burtă în fața

unui sărăntoc desculț, cum ești tu... Și, rostind aceste cuvinte, se lipi și mai mult de trupul lui.

Socrate simți deodată lacrimile ei rostogolindu-se fierbinți pe pieptu-i gol. Nu-și dădu seama dacă sînt sincere sau prefăcute. O întrebă :

— De ce nu l-ai găbjit mai degrabă pe prietenul meu, decît să te așezi lîngă mine ?

— Să aleagă își poate îngădui aici numai Ionasa. Eu trebuie să mă mulțumesc cu ce rămîne.

Îi întinse tăcut trei drahme, tot ce avea asupra lui. Femeia aruncă o privire fulgerătoare spre paravanul de pînză în spatele căruia patronul bordelului trăgea cu ochiul. Îi împinse mîna cu vizibilă ostentație și începu să țipe strident :

— Nu mă pișca de sîni ! Mă doare ! Și după ce capul patronului dispăru, se grăbi să adauge : Acum dă-mi banii. Repede ! Mulțumesc ! Și, numaidecît, se apucă să-l sărute cu mai multă ardoare.

Socrate era fascinat, o mîngîia pe tot trupul cu atîta stăruință, de parcă ar fi vrut să-și întipărească în minte șoldurile arcuite și rotunjimea bombată a sînilor ei superbi. Amykle îi răsplăti dezmierdările și, astfel, dexteritatea sculptorului se întîlnea cu mîna încercată a prostituatei. Socrate își miji ochii și voluptatea atingerii se intensifică.

Deodată, însă, deveni atent. Surprinse un crîmpei de discuție între Ionasa și Criton. Deschise ochii. Cei doi nu mai stăteau așezați pe marginea sofalei. Erau întinși. Cu toate acestea, Ionasa întîrzia clipa cu care de obicei se sfîrșește întreaga poveste.

— Cît ești de fin și de delicat. Și ce frumos îți miros părul și palmele... Niciodată nu m-am iubit cu un puișor atît de îngrijit cum ești tu. Te ador... Trebuie să vii mereu pe la mine. Îmi promiți ? Ai să vii, nu-i așa ?

Brațele lui Socrate au încremenit pe trupul Amykleei ; ascultă uluit vorbele Ionasei și văzu aplecat deasupra ei capul atît de familiar al prietenului ; dar chipul lui Criton i se păru deodată cu totul străin.

Dar mai văzu și un alt cap ce răsări dintre faldurile draperiei — capul lui Syndaros. Părul năclăit de sudoare i se lipea de frunte. Pungile vineții din jurul ochilor erau și

mai umflate. Își desfătă ochii privindu-i pe cei doi și, în sfîrșit, îi făcu semn Ionasei să se grăbească.

— M-am îndrăgostit de tine dintr-o dată. La prima vedere. Și după ce-l sărută prelung, adăugă : Nu-i așa că și tu mă iubești ?

— Te iubesc. Te iubesc.

— De ce minți ? se auzi deodată vocea aprigă a lui Socrate. De ce ici în deșert acest cuvînt ? Ce fel de dragoste e asta ?

— Cum de-i permiți sclavului tău să-mi vorbească astfel ? se bosumflă Ionasa. Tu mă iubești și eu te iubesc...

Socrate o zări cum îl cuprinde pe Criton pe după gît și în același timp, cu piciorul căuta punga din buzunarul mantiei sale. O auzi spunîndu-i :

— Nimeni nu m-a fermecat vreodată așa cum m-ai fermecat tu din prima clipă...

— Minți ! strigă Socrate, la fel de aspru.

Ionasa ar fi vrut să-i dea o replică tăioasă, dar în locul ei se auzi vocea lui Criton.

— De ce-o jignești ? Ce ți-a făcut de te legi mereu de ea și nu mă lași în pace ? ! !

Lui Socrate nu-i venea să-și creadă auzului. Nu cuvintele ci tonul neprietenos al lui Criton îl făcu să înmărmurească. Îngîndurat, netezi părul mătăsos al Amykleei. Aceasta îi șopti la ureche :

— Ai dreptate, minte ! De ani de zile e amanta lui Syndaros. Și își rosti gîndul pînă la capăt, cu ură și invidie. De aceea ea poate să aleagă și noi nu.

Socrate își aținti privirea asupra chipului hidos al proxenetului Syndaros, care urmărea comportamentul Ionasei față de Criton. Poftim, cu cine își împărțea dragostea prietenul său !...

Amykle i se adresă din nou, de data asta nerăbdătoare :

— Ai tot dreptul asupra mea. Hai, vino !

Socrate se întoarse însă spre Criton și-i spuse iritat :

— Ce-i cu tine, ești căzut în cap de nu-ți dai seama că această muiere te lingușește ? Și ție nu-ți dă prin minte de ce ?

— N-o jigni ! Îți interzic s-o jignești ! izbucni Criton și fața i se alungi de mînie.

— Nu trebuia să te iau cu mine, prăpăditule. Pentru o vorbuliță dulce, te lași dus de nas de orice tîrfă ! Hai. Să plecăm de aici, spuse Socrate îndreptîndu-se spre el.

Criton apucă lampa de pe măsuță și întinse brațul.

— N-ai de gînd să încetezi odată și să ne lași în pace ? Vrei s-o arunc ?

— N-ai decît !

Criton aruncă lampa cu gîndul să-l lovească, dar Socrate o prinse din zbor. Mucul se stinse și uleiul se scurse pe jos.

Ionasa se lăsă pe spate și-l trase pe Criton peste ea.

— Ia-mă și tu pe mine ! își ademeni Amykle partenerul.

În clipa aceea însă se auzi un strigăt furios. O mînă cafenie îl îmbrînci cît colo pe Syndaros, trase cu putere draperia într-o parte și, deodată, în încăpere își făcu apariția un marinar bărbos, cu chipul ars de soare. Era Drabolos, cel ce trecea călătorii din Pireu pe insula Egina, și, de fiecare dată, de ziua Afroditei, venea s-o viziteze pe Ionasa, și nu era deloc zgîrcit cu ea. Poate nici nu știa că Ionasa e amanta lui Syndaros, ori poate știa și povestea îl lăsa rece, un lucru însă e sigur, și anume că era un oaspete obișnuit și respectat al acestui local.

Își surprinse iubita întinsă pe sofa, în îmbrățișarea unui tînăr chipeș și viguros. Urlă ca un taur lovit de o săgeată drept în ochi.

Ionasa sesiză cu întîrziere primejdia. Făcu totul ca să iasă basma curată. Se răsuci într-o parte și, simulînd împotrivirea față de violența lui Criton, începu să țipe la el cît o ținea gura :

— Nu te vreau ! Degeaba scîncești ! Lasă-mă, n-auzi ? ! ! Lasă-mă, că de nu, te mușc !

— Fir-ai să fii de cățea blestemată, răcni Drabolos. Eu mă omor să-i aduc bani cu ghiotura și dumneaei se tăvălește aici cu un mucos ! Azi e ziua mea ! Și ceasul meu ! Te învăț eu minte, ticăloaso ! Îți mut fălcile...

Încolțită, Ionasa merse mai departe cu prefăcătoria :

— Îți arăt eu ție dacă te vreau sau nu ! izbucni ea, scuipîndu-l pe Criton drept în obraz.

Criton nu cunoscuse niciodată o asemenea umilință. Păli. În clipa aceea, mîna grea a marinarului căzu peste chipul femeii.

Criton se ridică de pe sofa, marinarul îl înhăţă de gît cu mîinile sale vînjoase şi începu să-l sugrume. Tînărul gîfîia, horcăia, dădea din picioare, dar strînsoarea labelor lui Drabolos nu slăbea. Socrate sări în apărarea prietenului, dar la un semn al proxenetului se ivi ca din senin negrul de la intrare şi, înşfăcîndu-i pe tineri cu braţele sale uriaşe, îi trase afară, îi ciocni de cîteva ori cap în cap, apoi îi opinti ca pe doi pisoi răpciugoşi, lipindu-i de zidul de peste drum.

Se ridicară anevoie şi se îndreptară grăbiţi spre Zidul lung, de unde porniră să urce spre cetate.

La un moment dat, Criton se opri, îşi sprijini fruntea de zid şi începu să vomite. Murdărie la suprafaţă şi murdărie pe dinăuntru, îşi spuse Socrate, în sinea lui. Trebuie dată afară. Şi eu aş vomita, dacă aş avea un stomac mai slab. Şi din nou porniră să urce spre cetate.

Criton înainta încet, abia trăgîndu-şi răsuflarea.

— Tot mai ţi-e rău ? îl întrebă Socrate.

— Tot. Dar mai cu seamă sînt dezgustat de mine însumi. Ce urît m-am purtat cu tine ! Da, mi-e rău, şi răul ăsta vine din lăuntrul meu. Spune-mi, ai putea să mă ierţi ?

— Nu mai e cazul, îl linişti Socrate, pe un ton prietenos.

— Tu ţi-ai dat numaidecît seama de toată ticăloşia...

— Pentru că eu ştiam ceea ce tu nu ştiai. Iubita ta se întinde în fiecare noapte cu amantul ei Syndaros, îi răspunse Socrate, necruţător. Criton îşi acoperi faţa cu palmele, dar nu găsi un cuvinţel să-şi exprime sentimentul de greaţă ce-l cuprinsese.

— Ai observat, reluă Socrate, ai observat puzderia aceea de culori ce inunda întreaga speluncă ? Toate culorile curcubeului şi, în special, cele stridente şi arzătoare. Una singură lipsea : albul...

— Pentru că albul n-avea ce căuta acolo, interveni Criton.

— Ai dreptate. Dar uite, mi-am adus aminte că ai uitat să plăteşti.

Fără voia lui, Criton duse mîna la buzunar. Punga ia-o de unde nu-i.

— Am plătit, spuse el. Mi-au furat toţi banii ! Aproape treizeci de drahme. Dar cine a putut să mi-i ia ? Tîrfa ? Codoşul ?

— Lasă asta, Criton, după mine ar trebui să ne bucurăm de ceea ce ni s-a întîmplat astăzi, îl întrerupse Socrate, surîzător.

— Cum aş putea să mă bucur ? Tu n-ai cum să ştii, dar eu mai simt şi acum pe obraji scuipatul tîrfei şi am senzaţia că mă înec în murdăria aceea...

— Amîndoi trebuie să ne bucurăm.

— De ce, mă rog ?

— Pentru că amîndoi am cunoscut ce forţă înfiorătoare pot avea, în anumite clipe, patima şi instinctul omenesc...

— Înspăimîntătoare forţă ! Dezgustătoare şi de nestăpînit. Spune-mi, te rog, există ceva ce ar putea stăpîni o asemenea forţă ?

— Nu ştiu, Criton. Raţiunea şi voinţa sînt prea slabe. Poate afecţiunea, poate încadrarea dragostei în armonia frumosului, ca să stîrnească beatitudinea, nu ştiu — e o forţă mult prea puternică...

8.

— Pune-ţi opincile. Doar n-ai să te duci acolo desculţ, spuse Fainarete. Fiul îi aruncă o privire întrebătoare, dar n-o contrazise. În templu intru desculţ, gîndi în sinea lui, dar acolo, într-adevăr, nu se poate.

— Îţi aduc şi chitonul cel nou pe care ţi l-am cumpărat nu de mult, ca să ai cu ce te duce la înscrierea în rîndurile efebilor.

Mama a ieşit, iar fiul aşezat pe marginea sofalei, îşi priveşte de sus opincile. Cercetează bentiţele de piele întinse una peste alta. Arată ca nişte şopîrle cafenii. Se încălţă şi încheie cataramele. Brr ! Mă strîng în tălpi, afurisitele, şi metatarsul mi-l apasă, ce mai, în încălţările astea, piciorul nu mai e liber... Se ridică şi tropăi zgomotos.

Mama îi aduse un chiton alb.

— Ce bine îţi stă ! îi spuse cu duioşie, şi-l îmbrăţişă. Atena să te ocrotească şi să te ajute să reuşeşti... Vezi, ai grijă, să treci pragul cu dreptul. Spune-mi, nu-i aşa că te bucuri ?

— Mult, mămico ! Nu poate oricine să aibă fericirea de a merge la Pericle.

Casa lui Pericle era simplă, lipsită de orice fast. Nici pe departe nu o puteai compara cu vilele altor aristocrați, în schimb, aici domnea bogăția spiritului, introdusă de Pericle însuși, și bunul gust adus de a doua sa soție, Aspasia. Această casă era frecventată de bărbați remarcabili, filosofi, învățați, arhitecți, artiști, pe care Pericle îi atrăgea să vină la Atena din toate colțurile ligii ateniene.

Într-una din marile încăperi, se află instalat laboratorul în care se naște noua față a Atenei. Șiruri întregi de mese sînt acoperite de planuri și schițe. Marele plan al cetății, căreia bărbații adunați aici îi definesc dezvoltarea și înălțarea pe niște culmi ale frumosului fără precedent în lume, acest plan de ansamblu se află în centrul întregii activități. În preajma lui sînt întinse schițele de detaliu ale clădirilor reparate și în curs de reparație, proiectele și machetele viitoarelor edificii, schițele ornamentației lor exterioare și interioare.

Întreaga sală e încărcată de aceste construcții. Dar cînd va fi împodobită Atena cu aceste frumuseți ? Nici capetele ce se apleacă zi de zi asupra acestor planuri nu cunosc pînă acum răspunsul la aceste întrebări ; știu doar atît, că frumosul se naște încet. Vin mereu cu alte propuneri, aici o modificare, aici ceva inedit, iar acest inedit Pericle îl vrea de fiecare dată mai bogat, mai grandios.

Marele creator, Fidias, căruia Pericle intenționează să-i încredințeze înfrumusețarea Atenei, e neras, cu ochii vii ca niște tăciuni aprinși, își plimbă arătătorul peste planul orașului, insistă asupra anumitor clădiri, informîndu-l pe Pericle despre felul cum au progresat lucrările de reconstrucție a templelor și a zidurilor distruse cîndva de persani.

Soarele ce se lăsa în asfințit, pătrunse în încăpere printre draperii și cădea pe chipul lui Fidias, dezvăluindu-i o încordare neobișnuită. Aspasia, așezată într-un jilț sculptat, se aplecă spre Sofocle.

— Îi vezi fața ?

— Da. E alta... Se citește pe ea tulburarea ; pînă și arătătorul lui aleargă agitat peste schițe. Parcă ar avea

febră, șopti Sofocle, și se grăbi să adauge: Dar e mai frumos să arzi decît să devii sloi de gheață.

Între timp, Fidias termină relatarea despre înaintarea lucrărilor de refacere a templelor și sanctuarelor. Apoi, luînd în mînă cîteva suluri, le desfășură pe o masă liberă: Partenonul! Iconografia, vederea de ansamblu și schițele ornamentației, proiectate în întregime de însuși Fidias. O pădure de coloane dorice străjuia de jur împrejur falnicul templu al zeiței Atena. Sălășluia pe creștetul Acropolei ca o cunună regească. Peste patruzeci de coloane impunătoare se ridicau spre o înălțime ce sporea și mai mult în ochii omului datorită înclinației. Un desen în culori înfățișa procesiunile prilejuite de serbările panateniene. Acest desen urma să fie cioplit în friza templului. Cele două frontoane erau de asemenea proiectate în culori: albastru, roșu, galben... În sală domnea o tăcere desăvîrșită. Nimeni nu cuteza să-și spună cuvîntul înaintea lui Pericle.

Pericla sta grav și îngîndurat. Buzele sale mari și cărnoase erau mereu încleștate. Avea fața îngustă și țeasta țuguiată. În spate i se spunea „Căpățînă de ceapă", iar în față „Olimpianul". Cu o atenție concentrată, continua să cerceteze, în tăcere, proiectul lui Fidias.

La un moment dat, Aspasia îi șopti încet lui Sofocle:

— Ce templu! Îmi amintesc că, nu de mult, ne-ai citit din tragedia pe care tocmai o pregătești. *Multe-s puternice în lume, nimic mai puternic ca omul...*

Chipul lui Pericle se alungi, trădînd îngrijorarea.

— Pe fața ta se citesc entuziasmul și teama, deopotrivă, îi spuse Aspasia.

— Ah, înțeleapta mea, îi răspunse Olimpianul, fără să-și ia ochii de pe proiect.

— Uluitor, izbucni Sofocle, oftînd.

— E opera ta, Pericle, i se adresă Fidias, cu modestie. Atît eu cît și arhitecții Calicret și Ictinus am ținut seamă de indicațiile și dorințele tale.

— E cu mult mai frumos și mai strălucitor decît mi-aș fi închipuit.

— Alături de edificiul Odeonului, cu acoperișul în formă de cort, poporul atenian se va bucura de un nou giuvaer arhitectonic, interveni Anaxagora.

Pericle zîmbi ușor, din colțul gurii, așa cum îi era obiceiul :

— Altfel nici nu se poate, dragii mei. Tucidide și-a propus țelul de a urni un cîrd de aristocrați atenieni și de a merge, în fruntea lor, împotriva poporului ; eu, în schimb, am învățat să gîndesc cu mintea poporului, să văd cu zecile de mii de ochi ai acestuia și să clădesc pentru poporul pentru care m-am decis să trăiesc.

— E opera ta, repetă cu teamă Fidias, îngrijorat de faptul că Pericle încă nu se pronunțase în privința proiectului.

— Da, încuviință Aspasia. Pericle e în stare să scoată din pămînt din iarbă verde strălucirea cetății, dar forța acestei frumuseți, e de la tine, Fidias...

— E o nebunie a frumosului, sublinie cu însuflețire Anaxagora.

Iar Sofocle i se alătură :

— O asemenea frumusețe trezește în om năzuința de a și-o apropia.

Chipul lui Pericle însă tot nu se lumina. Ochii săi mari, scrutători, rătăceau mereu peste planurile și schițele frizei longitudinale și ale arhitravei în care siluetele înveșmîntate în albastru erau plantate pe un fond roșu.

— O nebunie a frumosului, ați spus, rosti el în cele din urmă. Da, o vedenie ce-i plutește omului pe dinaintea ochilor ca să devină mai bun. Dar e în același timp o frumusețe provocatoare, ce stîrnește groaza.

Lui Fidias brațele îi căzură neputincioase de-a lungul trupului. A înțeles. Știa cît anume avea să coste Partenonul. Știa că dacă Atena va fi în stare să-și pună pe cap această cunună, va oferi în felul acesta un nou prilej de ură și invidie din partea tuturor membrilor ligii maritime ateniene. De pe acum aceștia o consideră o risipitoare capricioasă, care se împodobește cu giuvaeruri pe banii lor ; de bună seamă, nu de teama perșilor, ci pentru a o avea mai la îndemînă, a poruncit Pericle să fie transferată trezoreria ligii de la Delos la Atena.

Pericle își ridică privirea și vorbi așa cum obișnuia să le vorbească miilor de atenieni în adunarea cetățenească *ekklesia.*

— Știu la ce vă gîndiți și ce vă e teamă să rostiți în fața mea. O să vă spun eu ! Da, mă ating cu îndrăzneală de banii trezoreriei instalată pe Acropolă. Într-adevăr, așa este, dar făcînd acest lucru sînt, oare, un tîlhar ? Sau cheltuiesc pentru mine ?

Un sclav intră tipil ca să-i anunțe lui Pericle sosirea lui Socrate, care fusese invitat pentru azi, la această oră.

— Să vină altă dată. Îi trimit eu vorbă cînd, spuse Pericle.

Cu un semn, Anaxagora îl reținu pe vestitor și se adresă amfitrionului :

— Cînd vrei să mai ajungă la tine acest băiat nefericit, de vreme ce zi de zi stai aplecat asupra proiectelor ? Și-așa așteaptă de cîteva luni !

— Cine e acest Socrate ? întrebă Aspasia. Dacă nu mă înșel, am mai auzit de numele acesta.

— E un sculptor tînăr, talentat, îi răspunse Fidias. Am văzut Silenul lui, la Criton. Excelentă lucrare.

— Sculptor și discipolul meu, i se alătură Anaxagora.

— Asta e bine, interveni Pericle, cu zîmbetul lui imperceptibil. Așadar, Socrate și cu mine avem același dascăl. Mă rog, dacă o să scoți și din el, scumpe Anaxagora, un nesăbuit ca mine...

Și dădu poruncă sclavului să-l conducă pe oaspete în peristil.

— Să aștepte acolo ; e invitatul nostru la cină.

Sclavul nu apucă să iasă, cînd Aspasia întrebă grijulie ce anume îl neliniștise atît de mult pe Pericle la început.

Într-o clipită, Pericle începu din nou să clocotească :

— Parcă n-ați ști ! Vor sări asupra mea cu tot ce e mai rău.

Știau ce înseamnă asta. Pericle era superstițios. Nu era în stare să-și înăbușe groaza în fața puterii supranaturale, groaza de răzbunarea zeilor. De atîtea ori i-a fost dat să vadă răzbunarea lor împlinindu-se !

Anaxagora venea cu tot felul de argumente convingătoare, spre a-l dezbăra de superstiții, așa cum face medicul ca să lecuiască bolnavul. Dar Pericle vedea mereu în fața sa sîngele vărsat fără milă de un vlăstar al neamului Alcmeonizilor, neamul lui Pericle.

Pe vremea cînd Chilon și adepții săi au încercat să cucerească puterea în stat, alcmeonidul Megacles era arhonte. Răsculații au fost împresurați pe Acropolă, dar s-au retras spre jertfelnicul Atenei, care potrivit unor legi străvechi le garanta azil și securitatea.

Megacles le-a făgăduit răsculaților grațierea, cu condiția de a părăsi neîntîrziat sanctuarul zeiței. Dar aceștia n-au părăsit bine lăcașul că arhontele și-a și încălcat sfîntul jurămînt, poruncind asasinarea adepților lui Chilon. Pentru această perfidă trădare, neamul lor a fost blestemat pe viață.

Timp de două secole, orice nenorocire ce se abătea asupra unuia dintre vlăstarii acestui neam, era pusă pe seama răzbunării zeilor, și de acest blestem se bucurau de minune dușmanii alcmeonizilor care se foloseau de el de cîte ori aveau nevoie.

— Și eu sînt blestemat, spuse Pericle cu o voce întunecată ; și eu am de ispășit această crimă sîngeroasă, această odioasă necinstire a zeiței Atena...

— Cu durere te ascult, scumpul meu Pericle. În *Oedip* noua tragedie pe care o scriu, vreau să relev pe lîngă unele neguri ale destinului și faptele omului, la care acesta se încumetă de unul singur.

— Laudele mele pentru asta, Sofocle. A sosit momentul să se atribuie atenția cuvenită rațiunii și actelor omenești, împotriva superstițiilor învechite, spuse Anaxagora, gîndind în sinea lui că, de bună seamă, Pericle fusese acela care-l inspirase pe Sofocle să ridice personalitatea umană mai presus de mituri și legende.

Socrate ședea în peristil în fața unui platou cu fructe. Lîngă picioarele lui susura șuvița subțire de apă a unei fîntîni țîșnitoare, iar din sala mare răzbeau pînă la el glasurile celor aflați acolo. Acum, îl auzea vorbind pe dascălul său :

— Să ne amintim ce spune Prometeul lui Eschil, continuă Anaxagora : „Eu, pe legea mea, îi urăsc pe toți zeii". Și eu îi urăsc, bunii mei prieteni. Sînt pretutindeni, în toate își vîră coada, ne ocărăsc, ne dojenesc, iar ei înșiși fiind de fapt mai desfrînați decît noi, ne otrăvesc aerul cu veninul amenințător al spaimei — și, de fapt, ei nici nu există...

Pericle înțelese că prietenii săi vor să-l scape de un vis urît, dar nu se lăsă înduplecat, stăruind că, totuși, o forță tainică a destinului trebuie să existe.

La care Anaxagora îi replică :

— Sînt încredințat, bunul meu Pericle, că tu vei fi cel dintîi care vei frînge orice forță a destinului — chiar dacă am admite că există...

— Dar cum și prin ce ? interveni Aspasia.

— Tu, Pericle, faci din cetatea zeiței Atena un oraș atît de puternic și de frumos, încît trebuie să placi tuturor forțelor pămîntene și cerești. Iar prin această faptă — și filosoful arătă Partenonul în planul orașului — nu numai că vei spulbera orice blestem, dar vei cîștiga și bunăvoința tuturor forțelor...

— Da, da, se va întîmpla cum spune filosoful nostru, exclamă Aspasia cu ochii aprinși de sentimentul dragostei pentru Pericle.

Arătătorul lui Fidias își îndreptă vîrful spre schița Partenonului și atinse sanctuarul Atenei.

— Am visat ceva, scumpul meu Pericle. Tu vei spune că a fost un vis instigator, dar a fost atît de superb, încît m-am trezit într-o nespusă uimire. Și visul acesta mi-a revenit apoi, noapte de noapte, pînă cînd m-am apucat să schițez și să modelez ceea ce îmi apărea în vis.

Pericle văzuse unde se oprise vîrful arătătorului lui Fidias.

— Ție ți s-a arătat în vis Pallas Atena ?

— Întocmai, răspunse artistul, cu o voce tainică. Îmi pătrundea în creier, în inimă, în brațe, învăluindu-mă în întregime cu lumina ei scînteietoare...

Apariția Atenei în visul lui Fidias avu darul să-l impresioneze profund pe sensibilul Pericle.

— Spune mai amănunțit, cum arăta zeița...

Fidias, trăind parcă și acum acel vis amețitor, continuă să povestească, fascinat :

— Atena era toată din fildeș, purta o mantie din aur curat, iar ochii ei aruncau sclipiri de pietre prețioase. Cu mîna stîngă se sprijinea într-un scut de aur, iar în dreapta o ținea pe micuța Nike — zeița victoriei.

— Victoriei ? izbucni Pericle.

— Da ! Victorie pentru cetatea Atenei și pentru tine, bunul meu Pericle...

În clipa aceea, Pericle se smulse din mrejele delirului :

— Încetează, Fidias ! Tu mă induci în eroare ! În loc să mi-o descrii pe zeiță, îmi zugrăvești statuia la care ai și început să lucrezi.

— Da, și aștept cu nerăbdare să-ți aud părerea despre modelul meu, mărturisi Fidias, primind cu bucurie reproșul lui Pericle.

Acesta se străduia să-și stăpînească nervozitatea. Nu de alta, dar se afla de față Anaxagora care întotdeauna îl previne să se ferească de izbucnirile mîniei. Și totuși, la auzul cuvintelor lui Fidias, Pericle avu o tresărire lăuntrică :

— Ce tot spui ? izbucni el. O statuie din criselefantină. din fildeș, aur și pietre prețioase ?... Și asta vrei tu să înalți aici, în sanctuarul zeiței ? ! ?

— De ce nu ? Socotesc că acolo își are locul o asemenea frumusețe, replică artistul.

— Ție, Fidias, nu-ți ajunge cînd îți vorbesc aici despre o frumusețe de natură să-i incite pe aliații noștri și pe Tucidide cu aristocrații săi ? Mînia lui Pericle creștea și nu mai putea fi stăvilită ! Tu nu știi ce-i lupta pentru puterea în stat ? Tu n-ai auzit de intrigile și uneltirile împotriva guvernării democratice ?

— Chipul zeiței semăna cu chipul tău, scumpă Aspasia, reluă Fidias visător, de parcă nici n-ar fi auzit vorbele aspre ale amfitrionului. Avea expresia ta, fruntea ta înțeleaptă, ochii tăi strălucitori...

— Așa nu, Fidias ! În felul ăsta nu trebuie să mă iei pe mine ! tună Pericle. Aspasia e înțeleaptă și frumoasă, dar nu se cuvine să profiți de ea.

— Desigur, scumpul meu, interveni salutar Aspasia. Una ca asta să nu îngădui. Și așa am avut pînă acum impresia că unii din zeii și eroii lui Fidias au trăsăturile tale și ale mele.

— Și ce-ar fi nefiresc în treaba asta, de vreme ce mă aflu la voi aproape în fiecare zi, și vă respect și vă iubesc pe amîndoi deopotrivă ? se apără Fidias, apărîndu-și astfel și viitoarea sa lucrare.

Pericle îl întrebă ce mărime ar urma să aibă zeița Nike, pe care Atena o ține în mîna dreaptă.

— Șapte pînă la opt picioare, în mărime supranaturală...

— Asta înseamnă că Atena ta va fi de-a dreptul gigantică, tună Pericle.

— De șase ori mai mare, răspunse calm, artistul. Mică, s-ar pierde în spațiul imens al Partenonului.

— Ești un om înfiorător, Fidias ! Vrei să mă distrugi ! Dar nu, de data asta nu voi ceda. Cînd stau și mă gîndesc, o mantie pînă la glezne, o mantie care ar ajunge la șase femei... și pe deasupra, din aur curat ! Ce risipă ! Ce nesăbuință ! Nu, nu, Fidias, greșeala asta n-am s-o fac !

Socrate așteaptă. Admiră statuile de bronz, marmoră, alabastru, aflate în aer liber și sub bolta susținută de coloane a peristilului. Printre rododendronii presărați cu flori violacee și trandafirii, se plimbă cîțiva păuni albi, cu cozile răsfirate în evantai, dezvăluind, pe fiecare pană, cîte un ochi verzui-lucitor. Capetele lor firave sînt împodobite cu coronițe. Socrate îi urmărește pe falnicii păuni încununați, al căror țipăt strident îl împiedică în răstimpuri să audă glasurile din sala în care se decidea soarta viitoarei coroane a Atenei.

Se bucură nespus ori de cîte ori aude vocea lui Anaxagora. Prezența acestuia are darul să-i diminueze sentimentul de stînjeneală. Față de tonul calm al dascălului său, celelalte trei glasuri sînt foarte sonore.

Dintre ele recunoștea cu ușurință și glasul lui Fidias, ale cărui porunci și expuneri le auzea adeseori, atunci cînd lucra cu tatăl său pe Acropolă. Vocea lui răsună fermă și clară, chiar și în vacarmul asurzitor al loviturilor de ciocan, al scîrțîitului de roabe și scripete, al strigătelor și înjurăturilor proferate în toate limbile. Vocea lui are aproape tot timpul rezonanța imperativului și entuziasmului. Oscilează mereu între aceste două tonalități, numai intensitatea se schimbă.

Pe Sofocle îl auzea pentru întîia oară. Vocea lui nu trăda că ar fi în stare să facă să vibreze un teatru al mulțimilor de oameni, dar pînă și în dialogul simplu, vibra parcă în el, din cînd în cînd, metrica versului.

Desluşind glasul lui Pericle, Socrate se înfioară. Își imagina o voce stăpînită, cu forța aproape retorică, dar glasul acesta are darul să forțeze atenția aceluia care ascultă. Un alcmeonid. Acest neam se trage din vechime, însoțit pînă azi de gloria și blestemul său. Socrate desprinde din vocea lui Pericle admirația acestuia față de Partenon şi pentru Atena lui Fidias, exprimată cu groaza cea mai înfiorătoare, stîrnită de teama de a se da pe mîna duşmanilor.

Și Socrate are o strîngere de inimă, auzind aceste cuvinte tăioase, dar încărcate de durere. Nu, nu, Fidias, greșeala asta n-am s-o fac !

Iar printre aceste glasuri bărbătești care nu uită că nu se adresează miilor de cetățeni ai adunării populare, răsună vocea catifelată, caldă, a Aspasiei... E un sacrilegiu să stau aici și să ascult în taină, dar cum aș putea să nu ascult ? Nu-mi va fi oare teamă să mă uit după aceea în ochii lor ?

Fără voia lui își încordă auzul. Vorbea Pericle. Vorbea înăbușit. Un timp Socrate nu înțelege nimic din ce spune, pe urmă însă, vocea amfitrionului se intensifică mereu, dezvăluind culoarea unei mari revolte lăuntrice.

— Fur oare ? Cum poate să interpreteze cineva în felul ăsta acțiunile mele ? Martoră să-mi fie întreaga Atenă ! Pînă la sfîrșitul vieții nu am de gînd să iau nimic, nici măcar o drahmă, pentru mine, din trezoreria colectivă. Cu propria mea familie sînt atît de zgîrcit, de-i aud pe toți cum crîcnesc. Pînă la ultimul obol e dator să le țină socoteala administratorul meu Euangelos. De ce ? De ce ? Uneori vă mirați voi înșivă, nu-i așa ? Ei bine, am să vă spun. Am trecut de partea poporului, acordînd prioritatea majorității sărace în fața minorității avute. Am făcut oare asta pentru a mă îmbogăți în dauna sărăcimii ? Ca să profit de cunoașterea mea că în popor sălășluiește acea forță ce poate duce Atena pe culmile gloriei și ale puterii ? Drept cine sînt luat ? Nu, un țel atît de amărît nu-și poate propune Pericle. Cine încearcă să afirme acest lucru despre mine e un mincinos. Pentru un măr furat, legile lui Dracon au stabilit pedeapsa cu moartea ! Ce pedeapsă aș merita eu pentru o faptă mult mai gravă ? !

Socrate ascultă tulburat această uriașă revoltă, izvorîtă din adîncul sufletului. Pentru întîia oară s-a putut convinge că pe bună dreptate îi merge lui Pericle buhul că poartă pe vîrful limbii un fulger cumplit.

— Moartea ar fi prea puțin, fărădelegea săvîrșită împotriva poporului atenian ar fi atît de mare, încît n-ar exista lege s-o pedepsească. Oare își închipuie cineva că poporul e o materie imaginară și inertă, fără ochi, fără inimă ? Nu, nu. El reprezintă miile de ochi contopiți într-un singur ochi gigant, miile de inimi contopite într-o singură inimă uriașă la teatrul lui Dionysos. Un zgîrie-brînză înfumurat își poftește la ospăț cîțiva prieteni, îi hrănește mai-mai să plesnească, îi adapă cu vin și în cele din urmă le prezintă un spectacol : un scamator, un fluierar, pe lîngă aceștia, bineînțeles, o dansatoare goală, și oaspeții sînt la pămînt. Dar acestui ochi gigant al poporului, acestei inimi uriașe nu-i ajunge un asemenea spectacol. Poporul are nevoie de teatre unde să se poată aduna cu miile, și în clipa aceea exigența lui e de o mie de ori mai mare decît a mesenilor la un ospăț. Nu-i ajunge, pe scenă, un actor, un cîntăreț, vrea ansambluri, recitări, corale, cîntece, dansuri, dialoguri, confruntarea unor idei mărețe...

Și, fixîndu-l cu privirea pe Sofocle, Pericle continuă :

— Da, scumpe Sofocle, tu știi prea bine toate astea. Poporului nu-i ajunge doar să-l gîdili. El vrea să fie prezent la lupta voinței libere a omului împotriva destinului orb, vrea să fie cotropit de furtuna pasiunii și a frumosului. Asta vrea acel ochi gigant, acea inimă uriașă a poporului ! Sînge, lacrimi, moarte, izbăvire și, în egală măsură, rîsul și bucuria vieții. Să trăiască viața eroilor ! Să sufere cu ei, să triumfe cu ei. Să plîngă cu sughițuri în beția extatică stîrnită de marea putere a frumosului, de acea profunzime a ideilor ce te fac să amețești.

Nimeni de unul singur pe lumea asta, ci numai guvernarea poporului, democrația, poate satisface cerințele celui mai exigent spectator : poporul cu ochiul său gigant și inima sa uriașă.

Prietenii îl ascultau într-o tăcere desăvîrșită. Fidias era chinuit de tensiunea incertitudinii. Își dădea seama că vorbind despre teatru, Pericle vorbea și despre Partenon

şi despre Atena lui. Era contaminat de neîncrederea lui Anaxagora în existenţa zeilor... Să-mi răstoarne, oare, planurile ?

Socrate stă cu gura deschisă şi auzul încordat : Ce va face Pericle pentru acest ochi gigant şi această inimă uriaşă a poporului ?

Pericle încă nu şi-a dezlipit privirea de pe chipul lui Sofocle.

— Teatrul închinat miilor de oameni alungă deprimarea şi tristeţea nostalgică, iar prin forţa spiritului şi a cuvîntului său, ridică nivelul de instruire a mulţimilor. Nu ca la barbari : — stăpînitorul-zeu şi, adînc sub el, omul, jumătate om jumătate animal. De ce mă atacă duşmanii, afirmînd despre mine că sînt însetat de glorie ? Nu de mine le pasă lor. Povestea e alta. Ei nu-i doresc poporului ceea ce democraţia îi dă cu mîinile mele, iar democraţiei nu-i doresc ceea ce îi dăruieşte poporul ! Aşa stau lucrurile. Dar în privinţa asta, eu rămîn ferm pe poziţia mea.

Se uită la Anaxagora şi continuă :

— Mi-e ruşine pentru clipa mea de slăbiciune. Aceasta a permis ca să-mi răsară din adîncul vremurilor îndepărtate ursitele rele şi blestemele. Şi, privindu-l pe palidul şi înfioratul Fidias, se grăbi să adauge : M-a biruit măreţia şi frumuseţea Partenonului, m-a cucerit Atena ta, dragul meu Fidias. Astăzi, cetatea ateniană aparţine întregului popor, şi de aceea ei îi va aparţine şi cununa aceasta regească : Partenonul şi grandioasa statuie a zeiţei Atena. Eşti un mare artist, Fidias, un mare sculptor, un mare arhitect şi stăpîn desăvîrşit al spaţiului şi materiei. Îţi voi da pentru tot, cît vei avea nevoie. Îţi voi pune la dispoziţie şi mîini şi talente şi ştiu dinainte că *ekklesia* îşi va da încuviinţarea cu toată însufleţirea. *Ekklesia* va simţi această operă măreaţă, cu măreţia inimii, căci frumosul îl înalţă pe om, şi dacă e să-l orbească pe om ceva, asta trebuie să fie numai acea frumuseţe orbitoare care să aducă în jurul omului întreaga lume a frumosului...

Socrate asculta cu răsuflarea tăiată profesiunea de credință a marelui Pericle. Întreaga lume a frumosului în jurul omului, ca să-l înalțe tot mai sus...

— Tot ce vreau să facem pentru înflorirea cetății, trebuie să aibă un spirit unitar. Multă vreme am reflectat asupra acestui lucru și, în acest scop, nu voi găsi un creator mai bun ca tine, Fidias.

— Mi-era teamă că vei rosti numele meu, scumpe Pericle, dar totodată mi-am dorit acest lucru.

Pericle se apropie de Fidias și-l strînse în brațe, cu putere.

— Să ne bucurăm, prieteni, spuse Sofocle. Să ne bucurăm de această zi minunată.

— Tu nu spui nimic, dragă Anaxagora ? De ce taci ? îl întrebă Aspasia.

— Mă așteptam, distinsa mea, să-mi pui astfel întrebarea : De ce nu vorbești împotriva acestui lăcaș și împotriva acestei statui, tu, care ne înveți că zeii nu există ?

— Nu ești de acord cu noi ?

— Ba sînt și chiar întru totul. Mă opun, ce-i drept, ideii ca omul să se lase tîrît și zgîlțîit de credința în zeii pe care el însuși i-a născocit. Dar cum aș putea să mă împotrivesc ca aceste vechi legende să stea la temelia făuririi unor opere artistice ? Și mai cu seamă a unor opere atît de superbe cum vor fi Partenonul și Atena lui Fidias ? Și, la drept vorbind, acești zei bătrîni, cu masca tinereții eterne, au răsărit totuși din pămîntul elen, întocmai ca smochinul sau măslinul. Dacă asemenea zeități de marmoră, create de Fidias, vor popula lumea noastră, eu însumi voi crede în puterea lor, mulțumită acestei frumuseți.

— Excelent, iubite Anaxagora, excelent ! exclamă Sofocle. Așa este, căci, într-adevăr, viața noastră e îmbibată de mituri ; din ele își trag primele rădăcini fantezia Homerilor și Hesiozilor noștri, și chiar și noi, poeții tragici, sîntem înrădăcinați în ele.

Socrate auzea acum fiecare cuvînt și își aduse aminte că artistul, chiar dacă știe că soarele este o piatră încinsă pînă la incandescență, în imaginația lui el poate să-l înfățișeze pe Helios ca pe un zeu ce cutreieră hipodromul

azuriu al cerului, într-un car de aur tras de doi cai. Da, zeii sînt creația omului, iar fantezia artistului făurește din ei opere de artă.

Refectoriul răsărea din beznă pe măsură ce sclavul aprindea șirurile de felinare cu ulei, atîrnate de candelabre. Socrate se temu să-și ridice privirea spre acei pe care, vrînd-nevrînd, îi auzise fără să fie văzut. Cel mai greu îi veni să se uite la Pericle, a cărui spovedanie și profesiune de credință o ascultase cu atîta emoție. Se străduia să înăbușe în el sentimentul de jenă care-l stăpînea.

Ca să-l ajute, Anaxagora spuse surîzător :

— Socrate și cu mine sîntem prieteni. Dimineața, ne plimbăm împreună pe malul Ilisosului și-l paștem acolo pe Percon. Și cum în timpul ăsta filosofăm, uneori se întîmplă să uităm de măgar și ne pornim spre casă fără el, nu-i așa ?

Aspasia și Sofocle începură să rîdă.

Socrate roși.

— Pe urmă, reluă Anaxagora, arătînd spre Socrate, el e nevoit să alerge înapoi ca la concurs ca să-și caute măgarul, iar eu trebuie să merg de unul singur.

Aspasia, rîzînd, i se adresă lui Socrate :

— În felul ăsta, îi mai descrețești un pic fruntea mult prea încruntatului nostru înțelept. Și să fii alături de el e, fără îndoială, o mare plăcere...

— Numai dacă e amator de plăceri, ținu să completeze Sofocle.

— Sînt, replică Socrate, cutezător. Iar această seară este pentru mine cea mai mare plăcere din cîte am avut vreodată...

— Nu exagerezi, tinere ? îl întrerupse Aspasia zîmbind.

Socrate o vedea azi pe Aspasia pentru prima oară. Vedea ochii ei adînci, asiatici, în care pîlpîia o lumină galbenă ca pielea de leu. Nu se încumetă să-și cufunde prea mult în ei privirea sa scrutătoare.

Printre buzele ei, perfect arcuite, frecate ușor cu carmin, sclipeau niște dinți superbi, de culoarea alabastrului.

— Exagerarea e un semn al tinereţii şi al... înclinaţiei artistice. Chiar şi dezideratul moderaţiunii trebuie să fie moderat... Rostind aceste vorbe, Aspasia întoarse privirea spre Anaxagora, apoi îşi îndreptă din nou faţa spre Socrate. În timpul mişcării, diadema de aur împroşcă fulgere din rubinele ei mărunte, iar peplumul de culoarea şofranului, cu falduri fine şi cu o agrafă de aur care îi prindea şalul de mătase pe umăr, se undui, foşnind ademenitor. Sub ţesătura moale, aderentă, Socrate îi surprinse formele frumoase ale trupului. Frumoasă, binevoitoare, atrăgătoare şi înţeleaptă. De ce să ne mire că l-a orbit cîndva pe regele perşilor ? ! ? De ce să ne mire că o asemenea strălucire l-a orbit pe Pericle ? ! ?

Deodată se auzi un zgomot, urmat de un scrîşnet de cioburi. Aspasia îşi înălţă privirea spre sclava care o servea la masă. Aceasta dispăru şi, într-o clipită, îşi făcu apariţia în refectoriu administratorul casei, Euangelos, ca să-i aducă la cunoştinţa stăpînei că sclava Faya scăpase din mînă platoul de ceramică pe care era pictată Iris, zeiţa curcubeului.

— Platoul cel mai frumos, se întristă Aspasia.

— Vai, superba Iris, oftă Fidias, mare păcat...

— Da, o neatenţie condamnabilă, îl aprobă Euangelos. Faya merită o pedeapsă aspră.

Socrate o urmărea pe Aspasia. Chipul ei se lumină :

— Fayei îi face mare plăcere să mă pieptene, se adresă ea administratorului. O lună întreagă, de acum încolo, n-o să mă mai pieptene.

Euangelos se retrase în tăcere.

— Asta-i toată pedeapsa ? întrebă Fidias, uluit.

De afară se făcu auzit plînsetul fetei.

— E o pedeapsă cumplită, interveni Sofocle. Dacă Aspasia mi-ar interzice să vin la ea la cină, de bună seamă aş fi şi eu disperat, ca această fată.

Socrate se uita la Aspasia, fascinat. Amfitrioana îi zîmbi, apoi se întoarse spre Fidias :

— Lauzi Silenul lui Socrate. N-ai vrea să ne spui ce lucrare ai de gînd să-i încredinţezi ?

Fidias stătu puţin pe gînduri. Lucrările pentru Partenon erau de mult distribuite în mintea lui. Deocamdată, o să-l dea pe Socrate ca ajutor unui sculptor încercat, el însuşi va

urmări cum se comportă băiatul, iar pe urmă ? Ce-ar fi, firește, dacă se va dovedi iscusit, să-i încredințeze o operă de sine stătătoare ? După terminarea Partenonului, Pericle dorește să se înceapă construirea unor noi propilee. Deodată se întoarse spre Socrate :

— La început o să faci o muncă auxiliară, de mai mică importanță. Pe urmă, dacă îmi aduci niște schițe și modele reușite în lut, ți-aș încredința un lucru măreț.

— Foarte bine, Fidias, sublinie Pericle. Un tînăr trebuie să capete o lucrare importantă ; să-și verifice singur talentul și puterea de muncă. Dar pe tine, Socrate, nu te sperie treaba asta ?

— Țin dalta în mînă de cînd aveam șase ani și sînt dornic să fac ceva mai deosebit, răspunse Socrate, cu modestie în glas.

— Bine, încuviință Fidias. Vei ciopli în marmoră, pe friza de deasupra noilor propilee, cele trei Erinii : Alecto, Tisifone și Megera... La rostirea acestor nume, surprinse ochii înspăimîntați ai Aspasiei.

— Eriniile ? izbucni Socrate. Iartă-mă, dar asta... asta nu pot... Aș fi bucuros... foarte bucuros... dar... nu... nu pot...

— Socrate ! exclamă Anaxagora indignat la culme : îți permiți să-l refuzi pe Fidias ?

Socrate rămase înverșunat pe poziția lui :

— Cele trei Erinii, babornițele acelea zdrențăroase cu aripi și gheare de vulturi... în loc de păr, o colcăială de șerpi... ochii înecați în sînge... Nu, asta nu pot. Iartă-mă, distinse Fidias, nu pot.

Fidias, jignit, își ieși din fire :

— Asta-i nemaipomenit ! Ți-am ales o muncă în care se poate valorifica fantezia și toată priceperea. N-ai curaj ! Nu ești artist !...

— Încetează, Fidias ! îi curmă vorba Pericle, împingînd într-o parte farfurioara cu coptura de nuci muiată în vin. Eu abia acum l-am îndrăgit pe Socrate. Oricine în locul lui, chiar și un artist afirmat, ți-ar face o plecăciune pînă la pămînt pentru o asemenea promisiune. Poți să te încrunți, Fidias ! Dar eu nu cred că cel ce are cutezanța să-ți refuze ție de la obraz și cu atîta dîrzenie o astfel de ofertă, nu are în el cutezanța artistului...

— Dar bine, tîngăul ăsta nu mă înfruntă numai pe mine, ci și pe tine, dragă Pericle, răspunse Fidias neînduplecat. Tu personal ai dorit ca pe frontonul propileelor să fie cioplite cele trei Erinii, pentru ca oricine va trece pe acolo, să ia aminte și să știe să se ferească de orice crimă sîngeroasă.

— Da, încuviință Pericle. Se gîndea la vinovăția alcmeonizilor, care nu mai contenea să-l înspăimînte. Vreau ca nimeni să nu mai încalce jurămîntul dat, pîngărind astfel o veche tradiție greacă — și uitîndu-se la Socrate, adăugă : Și tu, tu de ce nu accepți această lucrare ?

Socrate îl țintui cu privirea pe Anaxagora :

— Eriniile nu urmăresc doar crimele sîngeroase și încălcarea dreptului. Ele pedepsesc și-i persecută și pe cei nevinovați și asta, pentru simplul motiv că în vinele acestor nefericiți ar curge un sînge blestemat. Ce este acest sînge blestemat ? ! ? Tu, scumpe Anaxagora, m-ai învățat cu totul altceva. De la tine știu că omul își pregătește singur o soartă bună sau rea și nu trebuie să ispășească păcatele săvîrșite de strămoșii săi. Tu ai înălțat rațiunea omenească deasupra superstiției...

— Ești un bun discipol al profesorului tău, tinere prieten, se aprinse Aspasia. Ce poți să mai spui acum, dragă Fidias ?...

— A fost dorința lui Pericle, să se pronunțe el, răspunse Fidias, evitînd să se mai amestece în această chestiune.

Amfitrionul se cufundă într-o tăcere adîncă.

O sclavă strînse de pe masă rămășițele de friptură de miel, sturzul umplut cu tocătură de ficat și resturile de prăjitură cu miere, apoi întinse în fața fiecăruia cîte un mic vas de aramă, ca să-și clătească mîinile.

O a doua sclavă apropie de fiecare cîte o măsuță încărcată cu pere și struguri, cu boabe mari, albastre, iar o a treia împodobi vazele cu trandafiri proaspeți. În refectoriu se răspîndi o mireasmă suavă. Încercînd să curme impresia proastă despre el, Socrate nu făcu decît s-o înrăutățească și mai mult. Concepțiile lui se încrucișau mereu cu concepțiile lui Pericle.

— Mie nu-mi sînt dragi Eriniile. Mă dezgustă intoleranța lor nedreaptă. Şi tocmai ele să troneze pe frontispiciul celei mai mîndre frumuseți a Atenei ?

Aspasia văzu fețele tuturor mesenilor întunecîndu-se. Învîrti în mînă un boboc de trandafir, îl mirosi, apoi i se adresă lui Socrate, cu un zîmbet binevoitor.

— Şi ce-ai propune tu în schimb, pentru acest frontispiciu, scumpe prieten ?

— Cele trei Grații, răspunse el surîzător, fără să pregete. Asistența rămase surprinsă de propunerea lui.

— A, da, înțeleg. Binefăcătoarele Carite, în locul hîdelor răzbunătoare ! Asta ar fi minunat, exclamă Aspasia entuziasmată. Pe toți i-ar întîmpina aici Eufrosine, zeița grației și a beatitudinii, înfloritoarea Talia şi strălucitoarea Aglaia. Ce zici, dragul meu Pericle ?

Pericle continua să tacă, îngîndurat.

— Îmi este îngăduit să mai spun ceva ? întrebă Socrate, cu sfială.

— Nu-ți ajunge cîte ai spus ? îl întrerupse Anaxagora, supărat la culme.

— Nu, scumpe Anaxagora, interveni amfitrionul, smulgîndu-se din meditația sa. Să-l lăsăm pe Socrate să spună tot ce are de spus. Apreciez sinceritatea lui.

Socrate se încumetă la un ultim atac împotriva Eriniilor, împotriva lui Fidias şi, implicit, a lui Pericle :

— Pe cer strălucește soarele, în întîmpinarea soarelui va străluci frumusețea de aur și marmoră a Acropolei. Iar această strălucire pe pămînt, sub strălucirea celestă, corespunde luminii strălucitoare a vieții. Eu unul n-aş propune Atenei un trecut sîngeros, ci un viitor al bucuriei şi luminii : cele trei Carite, dansînd grațios, ținîndu-se de mînă, ca semn că buna dispoziție, splendoarea strălucitoare și înflorirea cetății sînt indisolubil legate între ele.

Pericle o apucă încet de mînă pe Aspasia, o trase spre el și, după ce mirosi bobocul de trandafir, inspiră adînc și sărută umărul dezgolit al femeii adorate.

— Scumpul meu Fidias, rosti în cele din urmă ; îi încredințezi lui Socrate cele trei Carite ?

— Dacă tu îmi îngădui, cu plăcere, răspunse Fidias.

La despărțire, Aspasia îi spuse lui Socrate :

— Nădăjduiesc că de-acum încolo o să ne vizitezi adeseori, tinere prieten. Te așteptăm cu bucurie.

— Curînd împlinesc optsprezece ani. Mă aşteaptă serviciul militar, răspunse Socrate.

— Păcat, mărturisi cu sinceritate Aspasia. Aşadar, abia peste doi ani...

— Da, interveni Pericle. Ne-am înţeles, deci, peste doi ani, primul tău drum va fi la noi.

— Iar schiţele Caritelor le poţi pregăti de pe acum, în clipele libere, îl îndemnă Fidias, luîndu-şi rămas bun. Îl bătu zdravăn pe umeri, aşa cum obişnuia să facă şi tatăl lui Socrate, după care adăugă cu o amabilitate zgrunţuroasă : Ascultă, puştiule, eşti tu neobrăzat, dar ceva ai în căpăţîna asta.

— *Chaire*, îi spuse apoi portarul, întinzîndu-i o torţă aprinsă.

Ieşi în stradă ţopăind, dar numaidecît se opri. Ce mai e şi asta ? Mă ia cu ameţeală. De ce ? Din pricina vinului ? Aş, prostie ! Din pricina Caritelor ! Da, Caritele mele m-au ameţit !

Îşi scoase opincile, le prinse de brîu şi o rupse la fugă spre casă. Mi se învîrteşte capul, n-are decît să se învîrtească ! Învîrte-te, căpşorule, că ai de ce !

Flacăra torţei ţîşnea cu putere înapoi, aplatizată de viteză. Acum i se părea că strada se învîrteşte în jurul lui. Ideea îi plăcu. Foarte bine, totul se învîrte în jurul lui Pericle. În jurul Caritelor mele. Peste secole vor dansa cele trei graţii deasupra propileelor, secole în şir oamenii le vor privi şi vor spune : acest Socrate a fost cineva.

Dar, tata ? Tata, oare ce va spune ? Parcă-l aud : Măi, neisprăvitule, ţi-ai făcut singur în necaz. Să ciopleşti pe friză o figură dansînd ! Cine vrei tu să-ţi prezinte dansurile acelea ?

Socrate şi-l închipuie pe tatăl său mergînd alături de el :

— Asta-i un fleac, tată. Uite ! Îţi arăt chiar acum ce vreau să-i arăt eu săltăreţei mele. Şi, împlîntînd torţa în mijlocul străzii, începu să cînte şi să danseze.

Deodată i se păru că aude limpede vocea tatălui său : „Încetează, netotule ! Poftim, un vlăjgan necioplit să vrea să facă pe Carita ! Libelula şi ţapul...

— O s-o invit în curte la noi pe Corina, strigă Socrate ; o să-i dau jos peplumul și sînt sigur că ea o să vrea să-mi pozeze și chiar să-mi danseze...

— Ticălosule, izbucni imaginarul tată ; acum înțeleg, Caritele astea tu nu le-ai născocit de dragul Atenei, ci de dragul fetei pantofarului, ca s-o ai mereu la îndemînă și s-o poți dezbrăca...

— Nicidecum, tată ! Pe Hera, îți jur ! M-am gîndit la Carite pentru cetate, dar obiecțiile tale mi-au adus-o în minte pe Corina — va fi sublimă ca dansatoare...

Și, cîntînd cu vocea sa puternică, pentru a-și susține ritmul, se apucă să danseze în jurul torței aprinse dansul Eufrosinei.

La colțul străzii se iviră doi sciți, paznici ai ordinei și liniștei ateniene.

— Ce se întîmplă aici ? tună unul din ei.

— Eu sînt Eufrosine, Carita bunei dispoziții. Și dansez...

La lumina torței, un paznic îl recunoscu :

— Ia te uită, Socrate ! Ce cauți tu aici ?

— Mă întorc acasă ! Am fost la Pericle la un pahar cu vin.

— Vinul ăsta nu numai că se simte din tine, dar se și vede ! spuse scitul, rîzînd cu poftă.

Socrate smulse torța și i-o înfipse paznicului în mînă.

— Vă dăruiesc lumina, flăcăilor, mie nu-mi trebuie ; pe aici mă descurc și pe întuneric...

Și rostind aceste cuvinte, o rupse la fugă, spre a le duce părinților vestea cea mare, cu gîndul însă ca, deocamdată, să nu pomenească nimic despre participarea Corinei la făurirea acestei minunate opere.

Peste puțin timp împinse cu furie portița și pătrunse în curte, unde îl întîmpinară izul casei, mirosul de levănțică, salvie și lapte de capră.

Socrate pășește desculț pe lîngă căruțul ușor cu două roate tras de Percon, pe drumul de piatră plin de hîrtoape și vălurit. În căruț stă Corina, îmbrăcată într-un peplum alb, strîns în talie cu un cordon. În urma căruțului înaintează prietenii lui Socrate, care pentru azi au făcut totul ca să fie liberi. Au pornit-o de dimineață de tot mer-

gînd mereu în susul Ilisosului, spre Agrai. Drumul urcă tot mai sus, Himet își trimite pînă aici buclele sale destul de abrupte. Zorile au culoarea chihlimbarului. Aerul e înțesat de albine și îmbibat de aroma mierii, care a dus faima acestei împărății a albinelor, dincolo de granițele Eladei.

Gudi e un mic cuib, aflat pe versantul apusean al Himet-ului, nu departe de Atena, unde Sofroniscos a moștenit de la străbuni un petec de pămînt cu o viișoară de cinci sute de butuci, patruzeci de măslini și cîțiva smochini.

Ținta expediției de azi e să scuture măslinele coapte, să le încarce în coșuri și apoi să le aducă acasă. Cel ce ajută capătă răsplata în natură și nimănui nu trebuie să i se dea vreo garanție că măslinele murate sînt o excelentă delicatesă.

Socrate înaintează sprinten, copitele măgarului bat lîngă el un ritm vesel, căruțul uruie asurzitor pe drumul accidentat și, ca vacarmul să fie și mai mare, Socrate începe să cînte de zor un imn de laudă improvizat, despre farmecul și frumusețea sătucului Gudi :

O, Gudi, colț de rai încîntător — ca vechile legende
din Arcadia, o, Gudi, lăsat în poalele blînde și gingașe
ale poienilor,
și-n umbra răcoroasă a măslinilor tăi,
de mult n-am mai băut din izvorul murmurător apa ta
curată, prinsă în căușul palmelor mele, în acea cupă
fermecată ce veșnic cu mine o port...

Simon, Criton, Pistias și Chirebos, bat pasul în ritmul paianului improvizat de Socrate.

Iată-i acum intrînd prin poarta aromei de miere în livada lui Sofroniscos, aflată la marginea satului.

În partea de sus a livezii își are gospodăria un vecin al cărui fiu, Glauchios, e de-o seamă cu Socrate. La intrarea în livadă se află o magazie deschisă, unde toți membrii expediției se înarmară cu cîte o prăjină de bătut măslinele și cu un coș în care să le încarce. Cînd ieșiră din magazie, arătau ca o oaste echipată cu sulițe și scuturi, gata de luptă. Și iată-l pe Glauchios alergînd la vale și strigînd de bucurie :

— În sfîrșit, bine că te-ai gîndit să mai dai și pe la noi, Socrate !

Își cad unul în brațele celuilalt, se tăvălesc pe jos, se dau de-a dura, se iau la trîntă ; în joaca lor intervine și un ciine ciobănesc, o veche cunoștință, care începe să-i muște, mărunt, cu boticul său moale.

După ce se ridicară, istoviți de atîta rîs și tăvăleală, Socrate se apucă să-i prezinte lui Glauchios pe ostașii săi.

— Și acum, bunul meu prieten, dă-mi voie să ți-i înfățișez pe eroii războiului troian, ce se pregătește aici. Că acesta e Agamemnon (îl arătă pe Criton) regele Micenei și comandantul suprem al oștilor aheiene în expediția împotriva Troiei, nu mai e cazul să-ți spun. Iată-l și pe fratele lui, Menelaos (arătă spre Pistias), regele Spartei, care e atît de slab pentru că în Sparta se mănîncă dimineața, la prînz și seara, aceeași ciorbă neagră, acrită cu oțet. Lui i-a răpit-o pe frumoasa Elena, soția sa, netrebnicul Paris, fiul lui Priam, regele Troiei. Faptul că amintita Elena nu s-a prea împotrivit actului răpirii, se datorează pe cît se pare, amintitei ciorbe cu oțet după care gura nu miroase a parfum, iar Elena, se știe, era o domniță cu educație aleasă. Da, scumpe Glauchios, și-acum, ascultă mai departe. Acesta (îl arată pe brutarul Chirebos) e faimosul erou Ahile, cel ce în afara vestitului său călcîi, s-a acoperit de glorie prin vitejia și setea sa de sînge necunoscută de predecesorii săi. Dumnealui (îl înghiontește pe Simon) e prietenul său Patrocle, ucis și răzbunat în chip fioros. Iar această frumusețe e pomenita Elena, din pricina căreia a izbucnit și s-a stins acest război fratricid. Privește, Glauchios, cît e de frumoasă, ori de unde ai privi-o ! E însăși Afrodita, aceea care pentru mărul lui Paris a dezlănțuit acest incendiu și acum se grăbește să-l înăbușe împreună cu noi. Și, în sfîrșit, (Socrate se bate cu pumnul în piept) aici îl vezi pe cel mai destoinic erou al războiului, gură fără opreliște, dar grăitoare de adevăr, care taie deopotrivă nasul regelui și al scutierilor cu o vorbă bine țintită — așadar, Tersit — cel temut de toți. Dar stai, mai ai un pic de răbdare, flăcău din Gudi, încă n-am isprăvit, pentru că dumnealui (și-l trase pe Percon de dîrlogi să vină mai aproape), da, dumnealui nu e un animal oarecare, ci

vestitul cal troian, în pîntecele căruia — ei, ce să vă mai spun, știți voi singuri cam ce se cuvine și trebuie să fie într-un asemenea pîntece...

În hohotul de rîs al tuturor, Socrate smulse din pom o măslină, o duse la gură și, mușcînd din ea cu poftă, întoarse repede vorba cu mare dibăcie :

— Constat că dușmanii noștri — aceste mii de măsline sînt coapte, gata să cadă. Îl chem pe conducătorul de oști și comandantul lor suprem, regele Agamemnon, să dea ordinul de atac.

Criton i se alătură cu voioșie :

— Luptători ai Ahaiei ! Vă ordon să-i luați pe dușmani cu asalt și pe toți să-i aduceți în captivitate !

— Stați ! intervine Glauchios. Mai întîi o mică împrospătare pentru corpul expediționar, după un drum atît de lung.

Turte de orz și trei donițe cu lapte, apoi băieții, doi cîte doi — unul cu scuturatul, celălalt cu încărcatul coșului — se năpustiră asupra măslinilor.

— Pînă acum n-am auzit și nici n-am văzut ca Afrodita să fi făcut vreodată pereche cu botosul Tersit. Dar, mă rog, fie. Azi văd acest lucru pentru întîia oară, își ascuți limba Criton, zărindu-i pe Socrate și Corina îndreptîndu-se spre un măslin înalt și destul de îndepărtat.

Socrate o săltă ca pe un fulg și o așeză în copac. Fata ședea pe creangă, își legăna picioarele și rîdea, dezvelindu-și dinții ce întreceau în albeață pînă și marmora de Paros. Îi scoase sandalele să-i sărute degetele picioarelor. Buzele lui o gîdilau și ea începu să rîdă atît de tare, încît toate păsările din livadă amuțiră de rușine. Îi mîngîie călcîiele cu sentimentul îndrăgostitului și al sculptorului în același timp.

— Astea zic și eu călcîie, se desfăta el. Ca două castane...

— Și de glezne n-ai nimic de spus ? întrebă ea, cochetînd cu o naivitate copilărească.

— Gleznele sînt gingașe ca gîtul unei amfore înalte făcute pentru o singură floare, iar aici amfora se rotunjește frumos, spuse cu înflăcărare, dezmierdîndu-i pulpele și genunchii. Genunchiul e micuț și rotund ca un măr, iar deasupra lui...

— Socrate ! Cîte coșuri ați cules pînă acum ? strigă ștrengărește Simon.

— De două ori mai mult ca tine, frățioare, îi răspunse Corina, scoțîndu-i limba. Apoi, uitîndu-se la Socrate cu un aer de vinovăție, adăugă încet : Eu sînt de vină. Te ispitesc...

— Ispitește-mă, fetițo, și nu-ți fie teamă, că-i ajungem noi din urmă. Cunosc un truc care grăbește culesul.

Împinse coșul sub o cracă presărată cu măsline și o scutură cu putere. Abia după aceea doborî cu prăjina măslinele rămase și coșul se umplu cu repeziciune.

Întreaga livadă răsuna de voioșia tinerească, în care gluma alterna cu rîsul năvalnic. Cel mai greu e să scuturi măslinele din vîrful copacilor. Corina, mai ușoară și mai zveltă decît băieții, se cățără mai sus și cu prăjina începu să doboare poamele de pe crengile greu de ajuns — ea însăși o ramură cafenie de măslin. Socrate îi urmărea cu atenție orice mișcare, privea fără rușine sub peplumul suflecat al fetei ca să-i vadă coapsele și pîntecul și, furat de admirația pentru frumos, uită de măsline.

Corina e un copil simplu și inocent rod al naturii. Nu cunoaște falsa pudoare a fetelor de la oraș. Știe că-i frumoasă și vede că Socrate o admiră fără sfială.

— Îți plac, dragul meu Socrate ? întreabă ea, cu voce scăzută.

— Auzi vorbă ! Dacă îmi placi ! Îmi placi la nebunie !

— Chiar și picioarele mele lungi îți plac ?

— Ai niște picioare lungi și frumoase, făcute anume pentru dans...

— Mie îmi place să dansez atunci cînd nu mă vede nimeni...

— Dimpotrivă, ar trebui să dansezi atunci cînd te vede cineva. E păcat de orice picătură de frumusețe care se irosește. O să dansezi ?

— Da, dacă vrei tu. Sînt tare bucuroasă că-ți plac. Dar spune-mi, îți plac toată ?

— Din ceea ce văd, toată.

— Atunci privește-mă cît vrei...

— Diseară te examinez goală, nu-i așa ? rosti Socrate încet.

Fata nu pricepu că alături de îndrăgostit vorbește artistul.

— Să mă examinezi ? ! ? De ce ?

— Vreau s-o cunosc în amănunțime pe ființa iubită.

— Bine, spuse liniștită Corina, cățărîndu-se și mai sus în copac.

N-o scăpă din ochi pînă nu se lăsă pe creanga de jos și de-acolo nu-i sări în brațe, lipindu-și buzele de buzele lui.

Surorile lui Glauchios, Gama și Omicron pregătiseră între timp cina — friptură de berbec pentru oaspeți și gazde. Frumoasele fete, în jur de douăzeci de ani, întinseseră masa pe iarbă, la umbra unui smochin, pe o rogojină de nuiele. Berbecul, bine rumenit, cu gust de usturoi, era savurat cu poftă după munca îndelungată, iar dumicatul era stropit din belșug cu vin de casă.

După cină, Socrate îi conduse pe toți spre vie, la poalele căreia se afla așezat, pe un postament, bustul zeului Dionysos.

Pe un mic altar, în dreptul statuii, Socrate sacrifică un pumn de măsline din cele mai bune și un ciorchine mare de struguri. Fetele aprinseră mirodenii frumos mirositoare.

În fața jertfelnicului se întindea o pajiște. Fetele de la țară se împodobiră cu coronițe împletite din flori de cîmp și, după ce o încununară și pe Corina, se pregătiră pentru dansul ritual închinat lui Dionysos. Glauchios cînta din aulos.

Cele două fete, desculțe, cu părul despletit, purtînd peplumuri albe, lungi pînă la genunchi și strînse în talie cu o panglică roșie, încep să bată pasul unui dans sacru, care, încet-încet, se transformă în salturi sălbatice, însoțite de mișcările orgiastice ale bacantelor.

Cînd dansul luă sfîrșit și laudele lui se stinseră, Socrate strigă spre surprinderea tuturor :

— Acum va dansa Corina.

Corina se ridică, își despleti părul negru și se postă în mijlocul pajiștei. Între timp Socrate îi ceru lui Glauchios să intoneze o melodie în trei timpi.

Cu pași mărunți, plini de gingășie, Corina începu să danseze desculță, ca o nimfă trezită dintr-un vis frumos. După ce prezentă de două ori tema și sosi momentul expunerii, trupul zvelt și bine făcut al fetei se răsuci și dansul

ei începu să prindă un ritm din ce în ce mai sigur și mai susținut. Orice înclinare a trupului era cumpănită cu un gest al mîinii, orice mișcare a capului inundat de părul negru ca tăciunele își avea ecoul în vibrația palmelor și a degetelor. Picioarele lungi, grațioase ale fetei înaintau cadențat, se încrucișau dezvăluind frumusețea multiplă a formelor lor, și, pe măsură ce ritmul melodiei creștea, Socrate, care sorbea din ochi mișcările dansatoarei, avea senzația că în trupul acela dansau două trupuri, că mișcarea sublimă a picioarelor și a corpului se multiplică ; ei, te pomenești că aici, în fața mea, dansează trei dansatoare !...

— Pe fulgerul lui Hercule și pe toiagul lui ! Trei dansatoare și una mai superbă și mai fermecătoare decît cealaltă ! Da, cele trei Carite ! Caritele mele vrăjite în trupul Corinei ! Mai bine decît m-aș fi așteptat !...

Era nespus de tulburat. Nu-și lua ochii de pe ceea ce pentru un sculptor e, de-a dreptul, sacru : Forma, forma, forma, fiecare alta decît cealaltă, toate asemănătoare și din nou deosebite și totuși, contopite toate și corespunzătoare unei idei unice : cîntarea bucuriei de a trăi prin mișcare ; prin mișcarea armonioasă, grațioasă, fascinantă prin frumusețea ei neasemuită.

— Gata, am găsit ! strigă deodată Socrate, îngenunchind în fața statuii lui Dionysos. Îți mulțumesc, divinul meu Dionysos, pentru această zi, exclamă el, și începu să recite un ditiramb :

— Dionysos vlăstar divin, fii preaslăvit !
Tu, mîngîiere omenească, dăruitor de visuri și de căldură, încununat cu vița ta dătătoare de viață și prin roadele și sucul ei izbăvitor de jale și tristețe, tu risipitor de griji și făuritor de armonie.
tu dăruitor de bucurii,
Tu Bromios furtunosul.
Tu Bachus zvăpăiatul.
Tu zeu al extazului ce biciuiește marile pasiuni !
Euoi ! Euoi !
Tu propovăduitor al înțelegerii,

stăpîn al păcii și aducător de veselie,
tu dragoste a ditirambilor
și-al lor strălucit cîntăreț,
tu glorie a entuziasmului și a euforiei,
euoi, euoi !

Adunați cu toții în fața bustului, se alăturară strigătului însuflețitor :

— *Euoi ! Euoi !*

La capătul zilei, atenienii își luară rămas bun de la gazdele lor, iar căruțul încărcat cu coșuri pline, porni pe urmele copitelor lui Percon, mînat cu dibăcie de Simon. Drumul împins de înclinația povîrnișului și de vinul băut, alerga vesel și zglobiu, la vale, spre oraș.

Ultimii veneau Socrate și Corina. Se țineau de mînă, amîndoi radioși : el de entuziasm, ea de fericire. Amîndoi de dragoste.

10.

Pe acoperișul drept al căsuței lui Sofroniscos, Socrate zăcea întins pe spate, expunînd spre soarele ce se lăsa în asfințit, un sul de papirus, din care recita versurile celebrului poet Ibykos :

— *Cu primăvara înfloresc gutuii / scăldați de umezeala rîurilor / sfințitei grădini a nimfelor fecioare, / cu primăvara țîșnesc bobocii din viță / ce se-nmulțesc și înfloresc la umbra / lăstarilor de vie. La mine însă Eros / nu moțăie nicicînd, în nici un anotimp. Sălbatic ca vîntul de miazănoapte, / de fulger veșnic aprins, / grăbit trimisul Afroditei posomorît și năprasnic, / cu patimi ce trupul mi-l pîrjolesc / și din copilărie cu străşnicie / îmi țin sufletul captiv...*

Simon ședea alături de el în capul oaselor și, pe tăblița acoperită cu ceară ce o ținea pe genunchi, își nota cu grijă metaforele și ideile care-i plăceau cu deosebire. Vocea atrăgătoare a lui Socrate, nuanțarea și ardoarea plină de

simţire, împrumutate de el fiecărui cuvînt în parte dădeau versurilor adevărata lor savoare.

— *Chaire !* Socrate ! se auzi deodată din stradă. Cei doi se ridicară numaidecît şi, de pe marginea acoperişului, întîmpinară droaia de prieteni.

— Ce faceţi acolo ? întrebă Chirebos. Reparaţi acoperişul ?

— Prindem resturile de soare ! răspunse Socrate. Dar acum le lăsăm în pace şi îndată sîntem jos.

La convorbirile cu Socrate, tinerii nu veneau niciodată cu mîna goală. Întotdeauna aduceau cu ei cîte o contribuţie pentru cină. Se punea totul într-o strachină mare de lut şi totul se împărţea în porţii egale.

În sfîrşit îşi făcu apariţia şi atît de mult aşteptatul Socrate.

— Bună, scumpul meu Criton ! strigă el zgomotos şi se trezi întrebîndu-l : Mi-ai mai adus ceva ?

— Adus, zîmbi Criton, ridicînd în sus tocul în care se afla un sul de papirus. Dar nu cred că ai izbutit să citeşti tot ce ţi-am împrumutat rîndul trecut.

— Zău ? Atunci de ce-aş mai avea ochi şi lampa cu ulei ?

— Înghiţi toate scrierile din biblioteca noastră înaintea mea. Eşti un rechin.

Biblioteca bătrînului Criton ! S-o înghit sau măcar să-l ajung din urmă pe tînărul Criton ! Ce bine ar fi. Socrate se transportă cu gîndul în vila Critonilor. În rafturile din lemn de santal ce străjuiau pereţii bibliotecii erau aşezate sute de suluri de papirus, cu un scris înghesuit, şi, adeseori, întregite de desene şi imagini colorate. Fiecare sul era introdus într-un toc din piele de capră tăbăcită, închis cu un căpăcel de aur pe care era gravat numele autorului şi titlul cărţii. Iar căpăcelele acestea străluceau atît de tare, încît de-a dreptul îţi luau vederea. Nu statuile, frescele murale, draperiile din ţesătură fină, sipetele cu veşminte scumpe, scrinurile pline de giuvaeruri, ci biblioteca era cea mai mare şi cea mai rară bogăţie a acestei case. Puteau fi găsite acolo traduceri din scrierile babiloniene, ebraice, egiptene şi persane. Apoi operele autorilor eleni : Homer, Hesiod, Safo, Alceu, Anacreon, Pindar, Arhiloh.

— Sînt un rechin, spuse meditativ Socrate. Și eu mă las pe spate și mă năpustesc după pradă cu gura căscată. Și înghit tot ce-mi iese în cale.

— Și asta ? întrebă Criton, întinzîndu-i sulul în care se afla epopeea babiloniană despre regele Ghilgameș, cel ce căuta nemurirea.

Socrate se repezi și înșfăcă sulul la iuțeală.

— Să știi însă că mă ai pe conștiință, preascumpe Criton, căci de la o vreme, cu mai multă poftă iau decît dau. Prin asta vreau să spun că-l ajut pe tata, aproape fără nici un chef, la cioplitul capitelurilor ionice de pe Acropole. Și, surîzător, le povesti prietenilor că tot ce află din scrierile împrumutate de la Criton îi stăruie în minte chiar și atunci cînd lucrează la capiteluri, în schimb capitelurile parcă nici nu le-ar avea în cap.

Tinerii nu se arătară de loc mirați de acest lucru. Și ei cunoșteau deosebirea dintre munca meșteșugărească și cea creatoare. Capitelurile trebuiau să fie toate la fel și, în ciuda faptului că nu se făceau cu ușurință, opere de artă nu se puteau numi.

— Partea cea mai cumplită e că, pe măsură ce citesc mai mult, cu atît mai mare e haosul în capul meu, spuse Criton.

— Nimic de zis, ispravă mare ! interveni Chirebos, rîzînd. Scrierile astea, cum văd, bagă spaima în om...

— Adică tu crezi că e mai bine să rămînem neștiutori ? îl întrebă Socrate, privindu-l îndelung.

— Și teama de haos își are partea ei bună, răspunse Simon în locul amuțitului Chirebos. Te obligă să-ți faci în minte o anume rînduială.

— Ușor de spus, dragă Simon, să faci rînduială ! replică Criton răsucind din cap. În tot ceea ce afirmă fie poeții, fie filosofii, sînt atîtea contradicții, încît un singur om nu le poate face față...

Și Criton îi luă la întîmplare : Anaximene a stabilit, ca materie primară a cosmosului, aerul. Heraclit, focul și pe deasupra a mai lăsat și o învățătură că străbunul tuturor fenomenelor e lupta. Unul dintre filosofi pretinde că pămîntul e o sferă, altul, dimpotrivă, susține că e o masă plată. De fapt, mai multe lucruri au fost sugerate decît spuse pînă la capăt.

— Spune-mi, te rog, Socrate, continuă el, Anaxagora gîndește despre Pitagora că a fost un proroc și un făcător de minuni, așa cum crede despre el poporul de pe insula Samos ?

— Nu, Criton, se grăbi să-i răspundă Socrate, asigurîndu-l că Anaxagora îl prețuiește și-l respectă pe Pitagora pentru descoperirile sale, îndeosebi a legilor din domeniul geometriei și al fizicii, dar la fel de profund îl revoltă mistica lui. „Auzi, un adept al materiei și să creadă în reîncarnarea sufletelor !“ Anaxagora mi-a spus textual : „Eu unul, dragă Socrate, nu pot admite că în urmă cu două sute de ani am trăit în trupul unui măgar — firește, prin asta nu vreau să-l jignesc cu nimic pe Percon al tău... Nu pot admite nici măcar ideea că voi ajunge cîndva șahinșahul Persiei, ori crocodil în apele Nilului“.

— Bine le spui, dar prin asta nu faci decît să aduci un argument în plus despre haosul ce domnește în ideile filosofilor, izbucni Criton, iritat.

— Mă rog ! încuviință Socrate, rîzînd cu poftă. Mai întîi trebuie să aflăm cît mai multe, și pe urmă... Da, pe urmă ?...

Tinerii se codeau cu răspunsul. Pe urmă ? De unde să știe ei ce va fi pe urmă... !

— De fapt, răspunsul l-ați dat chiar voi, reluă Socrate, rîzînd fără încetare. Tu, Simon, ziceai că în povestea asta trebuie făcută o rînduială, tu, Criton, susțineai că lucrurile au fost mai mult enunțate decît spuse pînă la capăt și că, pentru deslușirea lor, nu ajunge un singur om. Perfect, dacă nu ajunge unul, să se apuce de treaba asta mai mulți. Oare noi toți, la un loc, nu sîntem o mînă serioasă de oameni ?

— Prin asta trebuie să înțeleg că le vom deslusi pe toate împreună ? întrebă Criton, nerăbdător.

— Păi cum altfel ? La drept vorbind, într-un fel am și început, nu crezi ? replică Socrate.

— Da, dar tu trebuie întotdeauna să fii cu noi ! se grăbi să intervină Simon.

— Tu o să fii dascălul nostru, spuseră în același timp, Xandros și Lamos.

— Asta-i bună ! se revoltă Socrate. Cum aș putea eu să învăț pe cineva, de vreme ce eu însumi abia încep să învăț.

Criton ciugulea încet, cîte o bucăţică din porţia sa de mîncare.

— Toţi sîntem la început, spuse cu oarecare reţinere şi abia în timp ce vorbea izbuti să aleagă, cu grijă, cuvintele : Tu însă, dragă Socrate, eşti singurul în stare să aplici în viaţă tot ceea ce punem noi la cale aici. Ori ce idee a ta e ca un ac lung şi ascuţit, dar pînă la urmă acul acesta face o muncă folositoare, nu-i aşa, Simon ?

— Aşa e, încuviinţă ucenicul pantofar.

— Toate casele au o denumire sau un dicton : *Fii bine venit, cîştigule, La Hermes înaripatul, / Aici sălăşluieşte fericirea.* Ce-ar fi să botezăm şi noi această casă ? interveni Chirebos, şi faţa sa smeadă se lumină de fulgerele dinţilor săi albi ca marmora. Ce-ar fi să-i spunem : Casa gîndirii, La Socrate ? ! ! Tatăl tău nu trebuie neapărat să ştie...

— Excelent, Chirebos, se înflăcără Simon. Excelent ! O să fie şi n-o să fie şcoală...

— Din partea mea, puteţi numi casa noastră cum vreţi, rîse Socrate.

— Tu rîzi, se auzi vocea lui Criton. Dar noi toţi, aşa cum văd, luăm treaba asta în serios.

— Şi oare rîsul e o piedică în calea seriozităţii ? se apără Socrate. După mine, pe calea rîsului se ajunge mai bine spre seriozitate.

— Asta e adevărat, spuse Chirebos, înghiţindu-şi dumicatul. Şi mie îmi place să rîd şi totuşi, după ce coc pîinea, vin aici să mănînc pîinea lui Socrate chiar dacă e mai tare ca a mea.

— Şi acum, prieteni, o să vă spun ce anume mă stînjeneşte pe mine la marele Pitagora, se întristă deodată Socrate. Se spune despre el că ar fi fost un om foarte reţinut în ceea ce priveşte rîsul şi veselia. Spuneţi şi voi, ce fel de om mai e acela care renunţă voit la buna dispoziţie, la acea jumătate veselă a omului ?

— Nu rămîne din el decît cealaltă jumătate, aceea nevеselă şi... Zeus să-l aibă în grija lui, îi răspunse cu promptitudine Chirebos.

— Şi ca adevărul să fie întreg, mă simt dator să vă destăinui că nici scumpul meu Anaxagora nu-i un iubitor al rîsului, adăugă Socrate, cu mîhnire în glas. Ba mai mult, pînă şi pe marele Pericle îl împiedică să rîdă...

— Fecioară Atena ! exclamă patetic Chirebos ; n-o să ni se impună oare şi nouă să păstrăm veşnic o seriozitate gravă şi solemnă ? Te pomeneşti că asta o să ţină de buna educaţie a atenianului ?

— Dacă s-ar ajunge la un asemenea deziderat, atunci la punctul ăsta eu-m-aş număra printre cei mai needucaţi, spuse Socrate.

— Slavă ţie, şi nouă bucuria ! exclamă din nou Chirebos ; iar spusele tale s-ar cuveni să fie însoţite de un strop de vin.

Picurară vin curat întru cinstirea zeilor, apoi, într-un crater, îl amestecară pe al lor cu apă şi, după ce îşi umplură cănile, Chirebos rosti solemn :

— Ridic această cană pentru botezul acestei case *Căminul gîndirii, la Socrate !* şi fie ca niciodată să nu sece în el izvorul veseliei !

— *Euoi, euoi !* Să ne ajute zeii ! strigară ceilalţi, ridicînd şi ei cănile.

Socrate nu trădă veselia, dar de formă, începu pe un ton grav :

— Spuneţi-mi, bunii mei prieteni, la urma urmei, cum se nasc zeii ?

— Din Uranus s-a născut Cronos şi din Cronos, Zeus, răspunse Xandros, la fel de grav.

Criton se uită la Socrate şi, zărindu-i ochii surîzători, spuse pe jumătate întrebător :

— Totul trebuie să crească din ceva, şi fiecare din cineva.

— Bineînţeles, încuviinţă Xandros ; asta-i ca o înlănţuire neîntreruptă. Zeus a zămislit cu Hera şi cu pămîntenele o droaie de zei şi semizei legitimi şi nelegitimi, care ne-au luat în grija lor de la prima suflare şi pînă în viaţa de apoi.

— Un lanţ neîntrerupt ? ! ? Asta înseamnă că zeii se vor naşte mai departe ? întrebă Socrate nedumerit. Apoi, adăugă : Dar cum e cu Atena, scumpe Xandros ? Se spune despre ea că s-ar fi născut din capul lui Zeus şi a rămas fecioară. Se va mărita vreodată şi va avea şi ea copii ?

— Nu ştiu.

— Nici despre Dionysos, pe care Zeus l-a purtat în coapsa lui, nu știi dacă va avea sau nu urmași ? reluă Socrate, rîzînd.

Xandros mărturisi cinstit că nici asta nu știe, dar, după opinia lui, alți zei nu se vor mai naște de-acum încolo.

— Și totuși eu am auzit că și în vremurile mai apropiate s-a născut un zeu și iată, o să vă spun ce știu despre el. Și Socrate începu să povestească : A fost cîndva un sclav, pe numele său Zamolxe. Acest sclav era trac de origine. Ca sclav preferat al filosofului Pitagora avea multe posibilități și el a știut să beneficieze de ele. A învățat să citească și să scrie și și-a însușit multe din cunoștințele stăpînului său. Pitagora a trăit pe insula Samos, sub dominația tiranului Policrate, care l-a silit să-i alcătuiască mașini de război, ca să poată înfrunta cu ele corăbiile dușmane. Vă dați seama ? Pitagora să execute ordinele unui tiran înfumurat ? ! ? Niciodată ! În portul Samos se află ancorată o corabie care la noapte urmează să plece spre Croton, în Italia de miazăzi. Dacă Zamolxe îl ajută pe Pitagora să fugă, va fi eliberat din sclavie și pe deasupra mai capătă și o pungă de arginți. Zamolxe l-a ajutat pe filosof să ajungă pe puntea amintitei corăbii, apoi s-a înapoiat în satul său natal din Tracia, purtînd pe cap boneta de postav a libertului. Urale de bucurie în sat, dar acasă, teama că încă o gură a venit să se adauge sărăciei. Cum să iasă din mizerie și foamete ? Ei bine, ce credeți că s-a întîmplat ? Într-o bună zi, de față cu numeroși vecini, Zamolxe s-a prăbușit la pămînt. Mort. În plînsetele bocitoarelor, în vaietele familiei și ale comunei, a fost înmormîntat într-un loc hotărît de el înainte de a se prăpădi și anume, în livada din spatele casei. Și viața a mers mai departe. La un an după aceea, sătenii s-au adunat în fața mormîntului să-i facă pomenirea — și, deodată, ce le e dat să vadă ! Placa de piatră se mișcă, se dă într-o parte și de sub ea, se ridică Zamolxe, palid, dar viu și nevătămat.

— Îți bați joc de noi, Socrate, izbucni Simon, îmbufnat. Asemenea nerozii...

— De-a dreptul imposibile, i se alătură Pistias.

— Liniște, interveni Criton, să-i potolească. Lăsați-l să povestească pînă la capăt.

Socrate luă din nou cuvîntul :

— Așa dar, Zamolxe a zăcut un an ascuns în pivniță, unde un frate îi aducea de mîncare, iar în acest timp el își urzea planul său ingenios. Tracii suportau greu faptul că Orfeu, legendarul lor compatriot și erou fusese ucis cu fulgerul de Zeus, din pricină că îndrăznise să le atribuie zeilor patimile și cusururile omenești. Tracii spumegau de mînie împotriva lui Zeus pentru că îi păgubise de eroul lor venerat, de cel mai vestit cîntăreț care, cu cîntecul său, înduioșa oamenii, animalele, arborii și stîncile. Deci, Zamolxe a înviat din morți, s-a proțăpit pe piatra lui funerară și a exclamat : „Popor trac ! Onorați cetățeni, ascultați-mă ! Mă înfățișez vouă spre a vă aduce vestea venirii unui nou zeu.

— Dă-ne vestea ! au strigat oamenii ca ieșiți din minți. Cine e ?

— Eu sînt, le-a răspuns senin Zamolxe. S-au minunat oamenii, dar înfiorați, au continuat să-l asculte. Și Zamolxe i-a convins că zeul Cronos s-a încarnat în trupul lui și, după sute de ani, a înviat din morți. Apoi s-a apucat să le expună teoria lui Pitagora despre mistica cifrelor : unu — rațiunea, șapte — sănătatea, opt — dragostea, zece — norocul, fericirea și cîștigul. Le-a mai spus că volumul sunetelor poate fi exprimat, matematic, după lungimea unei strune vibratoare. Zăpăcită de aceste cuvinte misterioase, adunarea l-a ascultat mai departe și astfel i-a fost dat să audă că pătratul ipotenuzei, într-un triunghi dreptunghic, este egal cu suma pătratelor celor două catete...

Băieții se tăvăleau de rîs și-l băteau pe spate, prietenește, dar Socrate nu se lăsă și, ca un bun cîrmaci, întoarse vorba în altă direcție :

— Acest talmeș-balmeș de învățături și mistică, i-a adus lui Zamolxe aureola de zeu, dar bunăvoința oamenilor și-a cîștigat-o prin aceea că, potrivit experienței însușite de la Pitagora, le dădea sfaturi și leacuri. Drept care, zeul Zamolxe ducea acolo o viață îmbelșugată, fiind stimat și prețuit în întreaga Tracie.

După ce rîseră pe săturate pe seama zeului Zamolxe, băieții îl întrebară cine i-a povestit această minune.

— Anaxagora, răspunse Socrate, sugerind, prin unduirea mîinii de la bărbie în jos, barba lungă a filosofului.

— Ascultă Socrate, spuse Simon, scărpinîndu-se îngîndurat după ceafă, tu nu arunci vorbele astea chiar aşa, fără nici un rost. În atelierul nostru de pantofărie vin mulţi clienţi şi de la ăştia aud că oamenii aşteaptă un mîntuitor.

— Asta aud şi eu de la meşterul brutar, îi întări spusele Chirebos.

— Da, şi eu ştiu că oamenii aşteaptă un asemenea zeu, susţinu Pistias.

Socrate îi asculta în tăcere. Şi el ştia că oamenii aşteaptă. Dar ce aşteaptă ? Un mîntuitor ? O minune ? Ochii lui erau numai zîmbet :

Şarlatanul de Zamolxe n-ar fi devenit idolul tracilor dacă nu le-ar fi uşurat necazul vieţii. Aşadar, de ce aşteaptă oamenii un mîntuitor ? Ca să-i ajute. În toate. Şi cu fapta şi cu sfatul. Dar să aştepte, mereu să aştepte, la ce bun ?

— Minunile nu s-au întîmplat şi nici nu se întîmplă, începu el să vorbească. În schimb se întîmplă să se găsească oameni care să mai îmbunătăţească cîte puţin lucrurile pe această lume. De pildă, Pericle. A pus totul în mişcare, acasă şi pe mare. Şi roadele abia se vor vedea, cînd totul va merge din plin.

În timp ce tinerii se interesau de Zamolxe şi Pericle, Egersis nu se interesa decît de Socrate. Îi ajunsese la ureche vestea că fata pantofarului, Corina, fusese cu el la Gudi. Ca să prindă puteri, se hrăni zdravăn cu turte de grîu muiate în vin dulce şi cu tăria vinului în cap îşi imagina pe drum cum o să-l strivească pe Socrate ca pe o smochină coaptă.

Egersis îşi putea îngădui cu prisosinţă asemenea închipuiri. Totul la el era mare şi lat. Gura, nasul, umerii, pieptul. Şi cînd păşea, pămîntul gemea sub greutatea lui. Il strivesc ! Îl strivesc ! Cînd ajunse în curtea lui Sofroniscos şi-l zări pe Socrate înconjurat de prieteni, repetă şi mai decis în sinea lui : îl strivesc ! îl strivesc ! şi, ca un stăpîn, îl chemă pe Socrate, cu voce poruncitoare :

— Hei, tu ! Vino cu mine afară. Vreau să stau de vorbă cu tine, între patru ochi.

— A. Egersis ! făcu Socrate, cu aerul şi vocea omului plăcut surprins. Stai aici, unde să mergem ! Secretele n-au nici un rost ! Toţi cei de faţă îmi sînt prieteni buni, cum, desigur, îmi eşti şi tu. Eşti prietenul meu preţios, ba, ce tot vorbesc : eşti admiratorul meu. Ştiu bine, dragule, că pe buzele tale sălăşluiesc mai des decît pe buzele tovarăşilor mei. Nu-i frază de-a ta în care să nu sfîrîie acel Socrate şi orice frază rostită de tine e un ditiramb la adresa mea, care mă face celebru. Mă bucur că te văd, scumpul meu vopsitor !

— Şi eu mă bucur că te văd, strigă, în gura mare, Egersis.

— Ce v-am spus ? izbucni Socrate cu vioiciune. El, marele maestru al culorilor, mă pictează cu siguranţă ca pe un tînăr vestit în arta gîndirii şi a vorbirii. Ce păcat că nu am prilejul să aud toate astea.

— Să nu-ţi pară rău ! E drept că te port veşnic pe buzele mele, aşa cum spui, dar înjurîndu-te că eşti un tîlhar care vrea să mi-o fure pe Corina.

Simon se postă între cei doi cocoşi, unul zbîrlit de ciudă, celălalt numai rînjet batjocoritor.

— Ce vorbă-i aia s-o fure ? se răsti el la Egersis. Socrate o cunoaşte pe sora mea din copilărie şi o iubeşte...

— Asta se poate, dar Corina e a mea ! spuse Egersis, umflîndu-se în pene.

Auzindu-şi numele, Corina se căţără în măslinul de lîngă gard.

— Se laudă, face pe grozavul ! ţinu să sublinieze Simon şi întorcîndu-se spre Socrate adăugă : Corina nici nu vrea să ştie de el ! Chiar ea mi-a spus.

— Şi mie mi-a spus ea ceva, se răţoi găliganul, întunecîndu-se la faţă. Ucenicul ăsta pietrar o zăpăceşte de cap, dar sărăntocul n-are nici măcar unde s-o culce, cel mult pe o piatră...

— Nici iatacul tău, nici piatra mea nu vor avea de hotărît pe care din noi îl va iubi. Asta va hotărî ea singură, spuse Socrate.

— Te înşeli, iubiţelule, asta voi hotărî eu ! se răsti Egersis şi, răsuflînd din adînc, mai-mai să-i plesnească pieptul uriaş, adăugă : Pe tine te suflu din drum ca pe un puişor de găină ieşit din găoace, şi cu asta s-a isprăvit...

— Ia te uită, ce simplu e, spuse Socrate liniştit. Şi cînd n-o să-ţi mai stau în cale, o s-o tratezi pe Corina ca pe o bucată de postav. O moi în cada cu vopsea, o storci, de uscat trebuie să se usuce la umbră şi Corina va fi aşa cum o vrei tu : trandafirie, supusă, dulceagă...

Unul dintre măslini foşni ca bătut de o rafală de vînt.

— Asta să creadă cine-o vrea ! răspunse, cu foc, Simon, în locul surorii sale. Nu e ea o fată să se lase muiată în hîrdăul cu vopsea de un nătărău îngîmfat ca tine !

Egersis nu ştia cui să-i riposteze mai întîi.

Simon ţinu însă să-şi exprime gîndul pînă la capăt :

— Pe Corina să n-o subapreciezi. Să ştii că e mai deşteaptă ca tine. Ea e instruită.

— De cine, mincinosule ?

— De noi toţi, răspunse Simon, arătînd spre Socrate şi prietenii săi. Da, da, ne aude cînd stăm aici şi discutăm despre multe lucruri interesante.

Încet, cu băgare de seamă, Corina desfăcu crenguţele de măslin şi se uită în jos.

— De pildă, interveni Socrate privind într-acolo, chiar şi despre poziţia femeii în societatea ateniană.

— Înţeleg, mîrîi Egersis. Am auzit eu multe despre voi. Vă ţineţi numai de ticăloşii. Sînteţi nişte stricaţi şi vreţi s-o stricaţi şi pe Corina. Nici nu mă miră că vă ascultă cu gura căscată.

— Şi, mă rog, ce lucruri frumoase află de la tine ? întrebă Socrate. Nu cumva vrei s-o înveţi cît se cîştigă din vopsit ? Sper că n-ai de gînd să faci din ea al cincilea sclav, pe lîngă cei patru de care dispui ! Ştii ce, Egersis, ca să fim rivali de egală valoare, am să-ţi dau un sfat. Tu vopseşti pînzeturi, eu vopsesc unele statui. În privinţa meseriei n-avem ce să ne reproşăm. Dar, ca să cunoşti lumea aşa cum încercăm să facem noi, îţi lipseşte ceva. Şi acest ceva s-ar putea să însemne mult pentru Corina. Ştii ce, vino şi tu printre noi ! Cinsteşte-ne cu prezenţa şi cu participarea ta !

— Eu să vin la tine să învăţ ? izbucni Egersis batjocoritor. Ai înnebunit ? Află, puişorule, că eu am venit să te învăţ ! Că tu ai nevoie de învăţătură ca porcul de

scărpinat. Şi, rostind aceste cuvinte, se apropie de Socrate, amenințător.

Socrate se ridică în picioare. Măslinul fremătă de încordare şi pînă şi băieţii rămaseră înmărmuriți. Socrate simulează frica şi se retrage spre zid. Egersis, încurajat de această comportare, se îndreaptă spre el cu pumnul strîns.

Deodată, Socrate aruncă laconic :

— Ţi-e gîndul prea gălăgios, vopsitorule. Graiul tău e limpede pentru mine. Pumnul sub bărbie... Am înțeles. Numai că, scumpule... Şi apucîndu-l pe neașteptate de mîini, dintr-o zvîcnitură i se lipi de trup : Numai că, vezi, dacă nu vrei să vii la mine la învăţătură, trebuie să ne despărţim ! *Chaire !* Apoi, îl înşfăcă pe mătăhălosul vopsitor şi săltîndu-l în braţe, îl azvîrli peste zid, în stradă, ca pe un sac de bobi.

Buf ! Din stradă se aud icniri şi blesteme.

Şi în timp ce întreaga căsuţă hohoteşte de rîs, în timp ce umbra albă coboară rîzînd din măslin, Egersis stă în stradă, ghemuit şi chibzuieşte. Chibzuieşte cu multă trudă, însă la obiect. Aşa nu merge. Dar nu-i nimic. Ai tu răbdare ticălosule, şi-ai să vezi cum o vopsesc pe Corina aşa cum vreau eu !

11.

În seara asta Selena nu-i atît de palidă ca de obicei. E de un galben incandescent şi ademenitor de parcă ar fi căzut în el un strop din vinul sîngeriu, închinat la Gudi zeului Dionysos.

La fel şi cicadele. Parcă s-au zăpăcit. Să le fi picurat oare şi lor cineva în sînge o picătură din vinul acela rubiniu de ţîrîie atît de zburdalnic, cîntîndu-şi parcă fiecare iubirea zvăpăiată ?

Socrate aştepta cu auzul şi privirea încordate, noaptea fierbinte se tîra alene. Cînd oare ?... În sfîrşit, zări o dîră albă brăzdînd curtea. Alergă în întîmpinarea ei.

Îl sărută.

— Mă iubeşti ? întrebă el.
— Te.
— Şi nasul meu turtit ?
— ...îţi stă bine. N-ar fi oare de-a dreptul plictisitor dacă toţi atenienii ar avea acelaş nas drept ? De cînd mă ştiu, am fost pentru ceva aparte. Şi mai cu seamă, vesel ! Faţa ta e veselă şi tu eşti mereu vesel şi statuile tale la fel.
Socrate îi mîngîie părul, obrajii, umerii.
— De cînd eram copil ii duceam mamei coşuleţul şi o însoţeam la naşteri ; cîtă mizerie şi cîtă foamete nu mi-a fost dat să văd pînă acum şi cîte bocete şi văicăreli să aud. Dacă s-ar gîndi numai la asta, oamenii s-ar îneca şi ar pieri în mizerie. De aceea trebuie să mai şi rîdă şi să se bucure de ceva. Şi atunci, ce să fac, să mai cioplesc şi eu în piatră nişte grozăvii ?
Selena o surprinse pe Corina şi începu să lumineze, întrecîndu-se pe sine cu strălucirea ei aurie.
Socrate se uita la fată, fermecat :
— Mulţumirile mele, Selena ! Minunată e lumina ta. Iar eu o să cercetez acum această făptură încîntătoare, cu ochiul meu de sculptor.
— Stai ! Ce faci ?
— Dăm jos peplumul. Aşa. Umerii rotunjori, sînişorii, parcă ai avea doisprezece ani, nu douăzeci. Strînge în palme pieptii micuţi ; ea rîde înăbuşit şi murmură în zadar :
— Încetează !
— Micuţi şi tari, ca marmora caldă, pîntecul rotunjit, nici prea mult, nici prea puţin, atît cît trebuie, coapsele alungite, sclipitoare. O răsuci : spatele desăvîrşit. Şi acum, ascultă bine ce-ţi spun. Cînd am fost invitat de Pericle, mi s-a dat sarcina să cioplesc în marmoră, deasupra intrării în propilee, o friză pe care să figureze cele trei Carite : Aglaia în stînga, Talia în dreapta şi Eufrosina la mijloc. Şi toate, dansînd.
Corina strînse peplumul la pieptu-i dezgolit şi nu ştia dacă e cazul să fie sau nu geloasă pe zeiţele farmecului, frumuseţii sau bucuriei. Dar pînă să descopere cuvîntul potrivit care să-i exprime întocmai sentimentele geloziei, îl

aude pe Socrate spunîndu-i că încă de la Gudi el o cercetase pe cînd sta cățărată în copac și apoi, în timpul dansului și că intenționează să lucreze Caritele după modelul ei.

— Cum ? Eu să fiu Carită ? izbucni fata, cu vocea sugrumată de uimire.

— Nu, Corina tu vei fi toate trei la un loc.

— Și cum ai să izbutești ?

— Tu — Aglaia — vei apare în mișcare de dans, dintr-o parte, adică, din profil. Tu — Talia — pe trei sferturi, uite așa, răsucită, iar tu — Eufrosina — direct din față. Ei, ce spui, tu, triunică ? ! ?

Se uita la el cu ochii măriți : începea să înțeleagă totul, cu claritate.

— Și toate după modelul meu ?

— Da, da. După modelul tău. Curînd mă apuc să fac schițele și desenele.

Corina izbucni în strigăte de bucurie și Socrate se văzu silit să-i pună mîna la gură. Fata se liniști și spuse :

— Deasupra intrării în propilee, eu singură în trei înfățișări, păi, în felul ăsta o să devin celebră... Deodată, însă, înmărmuri : Dar, bine, ai mei o să mă recunoască ! Pe fulgerul lui Zeus ! Tata mă snopește...

— Nu-ți fie teamă, n-o să te recunoască nimeni. O să-ți fac altă pieptănătură și un năsuc mai lung. Nimeni în afară de tine și de mine nu va ști că tu ești Caritele. Cu farmecul lor, Caritele dansatoare îi vor întîmpina pe toți acei ce vor urca pe Acropolă !

— Iubitule ! exclamă ea, lăsîndu-se în brațele lui — Corina ta — Frumusețea, Beatitudinea, Buna dispoziție ! Strînge-mă la pieptul tău ! Te iubesc !...

Îl sărută îndelung, cu înflăcărare, și-l trage după ea spre fundul curții, ca apoi, la adăpostul tufelor de oleandri, să-l cuprindă cu putere și să-l răpună peste ea.

Cîntul cicadelor acoperă bătăile sîngelui ce fac să zvîcnească vinele și arterele, tufele de oleandri își clatină crenguțele într-un foșnet gingaș.

— Bine că te-ai învrednicit să te întorci odată, fetițo, îi spuse Momos zeiței Artemis.

— A trebuit să dau și eu o raită prin lume, ca să nu rămîn o înapoiată ca Afrodita, care, ce-i drept, umblă și ea prin lume, dar în veșnică goană după bărbați și nu ca să vadă ceva.

— Și tu, ce-ai văzut ?

— Munți, văi și cursuri de ape, flori și ciulini, bogăție și sărăcie, bucurie și amărăciune. Cel mai bine însă mă simt în Arcadia și îndeosebi în acest colțișor, printre blocurile de marmoră, lîngă tine, dragă Momos...

— Mulțumesc, frumoasa mea cu picioare zvelte, pentru această măgulire. Și acum, ce zici de protejatul tău, acela care abia ieșit din pîntecele mamei a rîs cu gura plină.

— Îmi place, Momos, îmi place. Tînărul ăsta arde ca o flacără...

— Și acum, cu fata ?...

— Foarte bine, să se bucure amîndoi după pofta inimii. Dragostea ține de viață. Îi auzi ce fericiți suspină ?

Cu toate că Zoe, ascunsă încă în spatele Himetului, abia își freacă ochii, din căsuța lui Sofroniscos se aude vocea Fainaretei :

— Scoală, Socrate !

— Da, strigă băiatul ca în fiecare dimineață, și mama nu-și dădu seama de unde a venit răspunsul. Corina își îmbrăcă la iuțeală peplumul și se agăță cu brațele de gîtul lui Socrate.

— Ce minunat a fost ! O sărutare prelungă și Corina dispare în spatele zidului. Socrate face cîțiva pași spre casă și se oprește printre lespezile de marmoră. Ziua se crapă ca găoacea deasupra pufului auriu al puișorului de găină.

Mama a ieșit din casă.

— Ia te uită, băiatul nostru s-a cam pripit azi cu deșteptarea ! De ce, mă rog ?

— Ceva m-a chemat afară. Poate adorata mea Artemis.

Îi face zeiței o plecăciune, dar rămîne pe loc, nemișcat. Stă și reflectează. De ce să se ocupe și să se îngrijească mai mult și mai bine ? De ceea ce se întîmplă cu stelele ?

De unde au apărut ? De ce strălucesc ? Încotro plutește Selena cu luntrea ei ? Din ce e alcătuit pămîntul ? Unde e capătul pămîntului ? Care dintre voluptățile dragostei e cea mai mare ? Ce e mai întîi ? Spiritul sau trupul ? Ce e pe urmă ? Să te îngrijești...

— Hai, băiete, pe toți zeii ! Ce-i cu tine ? Ce stai acolo ca o stană de piatră ? Ai grijă ! Mai întîi adapă capra ! Pe urmă vezi de hrana măgarului ! Pregătește-mi lemnele și adu-mi apa s-o încălzesc ! Și nu uita, apoi, să ascuți dălțile tatei !

Socrate începu să rîdă ; porni iute spre mama lui, o sărută, o ridică în brațe și săltînd-o în sus, izbucni :

— Gata, acum știu de ce să mă îngrijesc mai întîi, mămico, așadar, adăpatul caprei, hrana măgarului, lemne și apă pentru tine, dălțile tatei și abia pe urmă stelele !

12.

Un sclav aduse vestea, cu sufletul la gură :

— Eucolia, soția marelui brutar e gata să nască și o cheamă pe Fainarete să-i vină neîntîrziat în ajutor.

Mama îi cere băiatului s-o însoțească. Pornesc. Mama supărată, își dojenește fiul :

— Iar umbli desculț ! Curînd o să fii efeb, înscris în registrele cetățenilor atenieni și tu umbli mereu printre oameni desculț, de parcă n-ai avea opinci.

— Am eu pingelele mele cînd umblu desculț.

Mama poartă o mantie frumoasă și părul strîns în coc ; îi stă bine așa, deși nu mai e la prima tinerețe. Băiatul desculț, în același chiton în care lucrase de dimineață, parcă n-ar fi fiul ei. Străbătînd străduțele Atenei, Fainarete e pretutindeni întîmpinată cu bucurie de oameni, care, mai mult decît în casă, își petrec viața mutîndu-și mereu scăunelul de la soare la umbră.

— Uite aici, Fainarete, i se adresează o tînără femeie, arătîndu-i copilul din brațe. Pe ăsta mi l-ai moșit acum trei luni. Era un pic mai mare decît un con de pin, și uite acum, ce zdravăn e !

— Artemis să ţi-l binecuvînteze !

O droaie de copii, care o cunosc pe Fainarete, ţopăie zglobiu în faţa ei şi strigă în gura mare :

Fainarete, Fainarete,
mare mamă, măi băiete,
asta are mulţi copii,
zeci şi sute, poate mii !
Chaire ! Chaire ! *Fainarete.*

Mama şi fiul înaintează şi în urma lor se aud glasuri.

— Noroc ! Succes ! Iar la întoarcere, mai daţi şi pe la noi.

Au ajuns. Intendenta îl pofti pe Socrate să ia loc pe un scaun, în peristil, porunci unui sclav să-i aducă turte de miere, struguri, smochine. Apoi o conduse pe Fainarete în dormitor, de unde se auzeau gemete de durere.

Trecu mult timp pînă să iasă Fainarete, cu noul născut în braţe :

— Băiat ! strigă ea. Şi frumos ca un pepenaş !

După care, aşezînd pruncul într-un coşuleţ cu aşternutul proaspăt înfăţat, îi spuse lui Socrate : Păzeşte-l ! Şi se înapoie în odaia lăuzei.

Socrate îl cercetează cu atenţie pe plîngăreţul nou-născut. Vasăzică iar un gîndăcel roşu, numai cute şi neputincios. Acum nu eşti decît o gînganie şi atîta tot. Sufletul pustiu, nimic n-a picat în el, nici bun, nici rău. Cînd o să începi şi tu să aduni niţică minte, abia atunci o să-ţi fiarbă creierul ca într-un cazan. Eu ştiu cum vine asta. Nu de alta, dar tocmai mă aflu în această situaţie. Vezi, n-a fost nimic şi, deodată, eşti aici. Viitor cetăţean al Atenei, aşa cum, în curînd, urmează să devin şi eu. Ei, a strateg sau a viitor vizitiu olimpic de cuadrigă deocamdată nu arăţi. Dar, vorba ceea, ce nu e, poate fi.

Da de ce te tot văicăreşti ? Nu-ţi fie teamă de viaţă gîndăcelule ! Da, ştiu, ai dreptate, nu-i o jucărie să fii atras în forfota asta şi să nu te pricepi la nimic şi de nimic să nu ai habar. Tu nu ştii nici măcar ce-i cu tine. Eşti o sfrijitură necăjită, la cheremul a tot ce e în jurul tău. Al oamenilor, al lucrurilor — deodată, Socrate aude un

bîzîit și face vînt deasupra coșulețului, ca musca cicălitoare să nu se așeze pe obrăjorii pruncului — da, mititelule, acum nici de o muscă nu ești în stare să te ferești.

Fainarete a ieșit din iatacul lăuzei. E încă înfrigurată de încordare, dar mulțumită. Mama copilului e bine.

— Și micuțul plînge ? Așa-s toți. Îl ia în brațe și încearcă să-l liniștească într-un legănat ușor. Toți noii născuți sînt așa. Numai tu ai rîs la naștere.

— Și de ce am rîs ? întreabă Socrate.

— De unde să știu ? răspunde mama zîmbind. Poate de bucurie că ai venit pe lume.

Socrate o contempla pe mama lui, cu pruncul în brațe. Cu siguranță că așa m-a răsfățat și pe mine :

— Să știi mamă, că eu într-adevăr sînt bucuros pe această lume. Din cînd în cînd mă cuprinde un fel... un fel de uimire. Și-mi zic : ce întîmplare ciudată, că, printre atîția oameni care au fost înaintea noastră și vor fi și după noi, m-am născut și eu și tocmai la voi și într-o asemenea țară ! Ar însemna să fiu un prost, dacă nu aș fi în stare să înțeleg cu ce noroc m-am născut.

Peplumul lung se unduia pe lîngă trupul Fainaretei, în timp ce legăna copilul în brațele ei drăgăstoase. Duioșia îi înfrumuseța chipul gingaș.

— Aș avea un chef nebun să te sărut, spuse Socrate, aproape cu violență.

— Fugi de-aici, aiuritule ! Ce-ți veni ? răspunse mama cu voce domoală și zîmbi. Uite, vezi, nu mai plînge. Așa, puișorule, peste puțin timp o să vină tatăl tău. O să te legene și o să te poarte pe la toate altarele din casă... Te-a înțepat lumina în ochișori, nu-i așa ? Și te-ai simțit singur și părăsit în coșulețul ăsta...

— Tu, mămico, știi întotdeauna ce vrea un asemenea plod, chiar dacă nu știe să vorbească.

— Un asemenea cocoloș nici nu e nevoie să vorbească ca să-ți dai seama cu ușurință ce vrea, încuviință Fainarete, fără să scape o clipă copilul din ochi ; numai lucruri obișnuite și firești. Și treaba asta durează destul de mult, pînă pășește în viață. Acest prunc necuvîntător nu-i decît o speranță — atît și nimic mai mult. Iar această speranță

destinul uneori o împlinește cu generozitate, iar, alteori, o zădărnicește.

— Destinul ? rosti Socrate încet, cu voce scăzută.

Se uită la sculpturile tatei mai vechi și de dată mai apropiată ; zei și zeițe, eroi și oameni celebri. Portretul lui Eschil, zeița Demeter, purtînd pe cap cununa împletită din spice de grîu...

Ciudat mai e și universul meu : mama aduce pe lume oameni vii, tata dă viață pietrelor. Omulețul acela pe care mama îl ajută să prindă viață e neputincios, expus bunului plac al celor din jur. Gingurește, scîncește, bocește, suge, țipă. Altceva nu-i în stare să facă.

Tata zămislește ființe mari. Oameni și zei. Dar nu le poate dărui decît o singură mișcare, o singură expresie. Frumos e, nimic de spus, dar un frumos rigid, țeapăn, de neclintit, invariabil. Chiar dacă e vorba despre Muza dansului — Terpsihore, sau despre Discobolul, răzbate din statuile lor întotdeauna aceeași liniște statică, aceeași mișcare încremenită. E imaginea unui om viu, nici de cum viața omului. Și unde mai pui, o imagine determinată de o clipă anume... Omul a împietrit și nu se mai clintește. Piatra e piatră.

Gîndăcelul acela de om, adus pe lume de mama, e la fel de neputincios ca acest bloc de marmoră. Mama dă viață unor omuleți necuvîntători, tata unor uriași de piatră. Care din ei face o treabă mai bună ? Amîndoi muncesc cinstit. Mama face o muncă utilă dar nașterea unui copil e totodată și frumusețe. Tata face o muncă frumoasă, cu adevărat frumoasă, iar munca lui e și ea folositoare. Întotdeauna însă îi lipsește ceva. Aici noii născuți, dincoace oamenii cioplíți și între acest omuleț fremătător și chipul de piatră neschimbat, rămîne un spațiu gol. Ce cuprinde oare acest spațiu imens ? Creșterea omului ! Sentimentele sale, instinctele, pasiunile, ideile, faptele și opera sa — lucrul cel mai de seamă.

Anaxagora îi contestă pe zei. În cazul ăsta, nu rămîne decît omul. Dar ce te faci cu acest om dacă își pierde sprijinul, dacă în spatele lui nu mai stau zeii și nu-i mai îndrumă fiecare pas, de la naștere, pînă dincolo de mormînt ? Ce te faci cu acest om, dacă ar fi să depindă de el însuși ?

Zeii înseamnă pentru om un fel de certitudine. Anaxagora îi ia zeii, ce-i dă în schimb ?

Se lasă înserarea și Socrate tot mai stă aici, neclintit, frămîntat de gîndurile lui : Ce e de făcut cu acești pui de om ? Poate că s-ar cuveni să ne străduim cu ei ceva mai mult...

— Ai dreptate, Socrate.

Se cutremură.

— Cine a rostit aceste cuvinte ? Își rotește privirea în jur. Tu, zeița mea ? Văd pe buzele tale o fărîmă din numele meu. Pe farmecul și frumusețea ta, te conjur, spune-mi : pot eu oare să fac ceva pentru asta ?

O adiere mîngîietoare îi răcori fruntea. Și nu Artemis, ci vocea sa lăuntrică, îi spuse în surdină : Cînd îți va intra în sînge că frumosul e binele și binele e frumosul, cînd în inima și în mintea ta se vor contopi și unul și altul în binefăcătoarea *kalokagathia,* atunci vei ști ce ai de făcut.

— Ce taine dezlegi, Socrate ? întrebă Simon, uitîndu-se peste zid.

— Am găsit pentru mine un cuvînt important și iată-l, ți-l dau și ție : *kalokagathia !...*

13.

Socrate împlini optsprezece ani și fu înscris în registrul cetățenilor atenieni din demosul Alkopeche, de care aparține și tatăl său. Deveni efeb.

Potrivit legii, depune cuvenitul jurămînt solemn :

— Nu voi necinsti armele sacre și nu-mi voi părăsi niciodată tovarășul de luptă, voi apăra singur și cu ceilalți deopotrivă tot ce ne e sfînt și scump. Nu voi micșora puterea și gloria patriei, ci, dimpotrivă, voi căuta întotdeauna s-o sporesc. Mă voi supune de bună voie guvernului și legilor statornicite precum și celor ce vor mai fi adoptate de popor și dacă se va găsi vreunul care să încerce să înlăture legile ori să le încalce, nu voi îngădui o asemenea faptă și le voi apăra singur și cu ceilalți deopotrivă. Voi păstra de asemenea, credința strămoșească. Zeii să-mi fie martori că așa va fi !

Voi apăra ce ne e sfînt și scump, nu voi micșora puterea și gloria patriei, ci, dimpotrivă, o voi spori. Din această zi și pînă la vîrsta de șaizeci de ani, va fi dator să se supună serviciului militar, să țină seamă de acest jurămînt, și ori de cîte ori patria va avea nevoie, va trebui să răspundă, neîntîrziat.

Și va fi nevoie. Republica ateniană e în veșnică luptă. Se apără dar și atacă. Și-a sporit puterea și gloria în ziua nașterii lui Socrate, prin înfrîngerea perșilor în bătălia de la Pamfilia, pe malul rîului Eurimedon. Și-a sporit puterea și gloria, înrobind Egina și Beootia, pe vremea cînd Socrate avea treisprezece ani. Dar și-a micșorat puterea și gloria în războiul împotriva Egiptului, pierzînd în delta Nilului o mare parte din flota de război. Această nenorocire, Socrate a trăit-o cu amărăciune ; avea atunci șaisprezece ani.

Atenienii însă n-au căzut pradă deznădejdii și la sfatul lui Pericle au construit alte nave de război, mai trainice și mai multe. Republica ateniană era pîndită din toate părțile de dușmani înrăiți : perșii și spartanii. Ba, chiar și în cetățile grecești aliate cu Atena, răbufnea din cînd în cînd, pofta unora de a răsturna orînduirea democratică și de a pune din nou mîna pe putere.

Vinovată de această stare de tensiune era și Atena, căpetenia ligii maritime ateniene, ocrotitoarea tuturor membrilor ei în fața vrăjmașilor, dar și administratoarea ageră și abilă, care știa să intre destul de adînc în visteria comunitară. Membrii ligii pizmuiau și dușmăneau Atena pe motiv că se îmbogățea, că devenea tot mai puternică și mai frumoasă și țipau în gura mare că se simt mai curînd sclavii decît aliații cu drepturi egale ai acestei trufașe regine a mărilor.

Și tocmai din pricina acestei sumedenii de inamici îndepărtați și foarte apropiați, unii cunoscuți și alții ce abia se nășteau, nu-și putea îngădui Atena luxul nu numai de a depune armele, dar nici măcar de a se mulțumi cu armamentul de ieri pe uscat și cu atît mai puțin pe mare.

Milităria și tot ce se leagă de ea, erau tratate aici cu seriozitate, cu asprime, fără compromis. Cu severitate și chiar cu moartea era pedepsit un strateg care pierdea o bătălie.

Severitatea însoțea și instruirea efebilor. Erau încolonați după înălțime și formațiunile porneau apoi în marș spre fortăreața Munychie din preajma portului Pireu, unde urmau să-și facă stagiul militar.

Socrate fu repartizat la hopliți, pedestrașii în armură grea, care alcătuiau miezul armatei ce lupta îndeosebi pe uscat, dar care, atunci cînd o navă inamică ataca o navă ateniană, intra în acțiune și pe mare. Pentru defensivă, aveau coifuri, așa numita creastă de cocoș, armuri de aramă, scuturi de lemn îmbrăcate în piele și jambiere de aramă. Pentru ofensivă, erau instruiți să arunce sulița, să stăpînească sabia cu două tăișuri și pumnalul.

Serviciul militar, pentru mulți o trudă istovitoare și insuportabilă, pe Socrate avea darul să-l întărească și să-l călească. Îndura orice chin și orice constrîngere : dogoarea și frigul, foamea și nesomnul. Se remarca în toate. La gimnastică, în formațiunea lui : primul Socrate. La alergări la fel, la aruncarea și atingerea țintei cu lancea, din nou Socrate, la exercițiile de luptă ale hopliților, învingător tot el. Îi plăceau marșurile pe meleagurile Aticei, în vacarmul cîntecelor și al sunetelor de goarnă, oricît de lungi și de obositoare ar fi fost aceste marșuri, pentru alții aprige pînă la prăbușire. Nu se gîndea la clipa cînd avea să-l dea gata oboseala, se gîndea la clipa cînd avea să se ivească în cale Egaleos, Anaflistos și, în sfîrșit, Sunionul și marea — marea ce leagă patria de prietenii și dușmanii ei pe căi ce nu pot fi nici numărate, nici însemnate, căci marea se închide după fiecare brazdă răsturnată de nave, ștergînd în felul ăsta orice urmă de drum. Marea însăși e o contopire largă de drumuri.

În al doilea an de stagiu, Socrate fu transferat în fortăreață, la File, la frontiera cu Biootia. Și cînd termină serviciul militar, Atena își serba victoria asupra perșilor, dobîndită la Salamina, pe insula Cipru. Această bătălie veni să confirme justețea sfatului dat de Pericle adunării populare de a acorda toată grija construirii unei flote de război puternice. Aplicarea practică a acestei indicații s-a dovedit a fi cît se poate de întemeiată.

Cînd Socrate se întorcea acasă, războaiele cu perșii luaseră sfîrșit și se statornicise o perioadă fericită de pace, perioadă în care Atena avea prilejul să se îmbogățească

şi mai mult şi să devină tot mai puternică, mai frumoasă şi mai înfloritoare.

Se îndrepta voios spre casă, nerăbdător să-şi îmbrăţişeze părinţii şi iubita. Pătrunse grăbit pe străduţele demosului Alopeche. Oamenii îl ocoleau, evitînd să-l întîlnească. Abia îi răspundeau la salut. Ce-o mai fi şi asta ? Am intrat într-un oraş străin ? Se nelinişti şi o rupse la fugă.

Apucă inelul de la poartă şi ciocăni agitat. Nimic. Nimeni nu veni să-i deschidă. Înconjură casa şi se săltă peste zid, în curte. Auzi behăitul caprei şi glasul lui Percon. Inima i se uşură. Se repezi spre uşa casei, trase zăvorul : casa lor era pustie.

Şi cînd ţîşni din nou în curte, o găsi aici pe Melisa, nevasta pantofarului ; sta în faţa lui cu o cană de lapte proaspăt, înspumat şi cald.

— E de la capra voastră, spuse Melisa, întinzîndu-i cana.

— E tocmai ce-mi doream, rosti Socrate, zîmbind. Hai, vino încoace, lapte dulce, să sorb iar, după atîta vreme, izul casei mele.

Dădu cana peste cap. Melisa aşteptă să termine de băut, apoi îl strînse în braţe şi izbucni într-un hohot de plîns sfîşietor. Socrate se sperie : s-a întîmplat ceva rău. O apucă de umeri :

— Vorbeşte, Meliso ! Spune repede, ce s-a întîmplat ?

— Trimisul nu ţi-a adus nici o veste la Munychie ?

— Nu. Eram departe. În fortăreaţa File.

Încet, cu vocea sugrumată de plîns, îi povesti despre nenorocirea ce se abătuse peste capul lui. Sofroniscos şi Fainarete au fost răpuşi de malarie.

Sta ţeapăn, fără să mai perceapă nimic în jurul lui. Abia după un timp destul de îndelungat, întrebă, absent :

— Şi la voi ?

Îndreptîndu-şi privirea spre casa lor, care răsărea deasupra gardului de zid, în preajma măslinului, Melisa spuse repede, ca într-o doară, că la ei toată lumea e sănătoasă, Corina e de un an soţia lui Egersis şi are şi un copil.

Tata, mama, Corina... Socrate a rămas singur.

14.

Lovitura primită a lăsat o rană adîncă. O durere cumplită, pricinuită de pierderea celor trei ființe iubite. Ca aproape toți atenienii, Socrate era neobișnuit de sensibil, la bucurie și la durere deopotrivă.

Pe cît de dionisiacă fusese explozia lui de veselie în timpul culesului măslinelor, la Gudi, pe atît de profundă e tristețea și nefericirea lui, acum. Rătăcește prin casă, prin curte, ca o ființă lipsită de viață, desculț, veșnic în același chiton ce s-ar fi cuvenit să fie spălat pînă acum de șapte ori, fața i se acoperă de o barbă mare, iar mîncarea adusă de Melisa rămîne neatinsă sub ochii lui.

Melisa revine. Laptele din cană s-a acrit, turta de orz e roasă de șoareci. Vecina l-a luat în ajutor pe fiul ei. Dintr-o parte ea, din cealaltă Simon, se străduiesc să-l readucă pe Socrate la viață. El însă privește mereu undeva, spre infinit. Îi aude ? Nu-i aude ? Nu răspunde, o vorbă nu scoate.

— Dacă te-ar vedea părinții tăi în halul ăsta, n-ar avea nici o bucurie, Socrate ! Nici după moarte nu-i lași în pace ? ! ? Hai, mănîncă ! Spune și tu o vorbă, pe Zeus cel cu trăsnetul în mînă ! Să nu te lovească — ferească zeii. Ei, ce-i cu tine ? Ești mut ? ! ? strigă vecina, supărată, apoi, se retrage.

Simon mai stăruie :

— Anaxagora m-a întrebat ieri pe malul Ilisosului, cînd ai de gînd să dai pe acolo. Ce să-i spun ?

Din nou tăcere mută.

Simon apucă o turtă, mușcă din ea, mai prinse o bucată și i-o întinse prietenului la gură. Socrate începu să mănînce. Știa ce mănîncă ? Nu știa ? Simon se bucură de succesul său. Azi o să-i iasă bine opincile...

Socrate se plimbă prin curte, printre statui și pietre. Ciocanul tatei. A căzut și e năpădit de levănțică. Îl ridică, îl ține cu mîna, și, ca un om lipsit de viață, intră cu el în casă ; nu se spală, se întinde pe pat așa cum e, și doarme și nu doarme.

Dimineața apare Simon și, în locul mamei, îi aduce turta și o cană cu lapte. Îl hrănește întocmai ca înainte

cu o zi, un dumicat eu, un dumicat tu. Şi-i vorbeşte întruna fără să-i pese dacă Socrate aude ori nu aude.

— Corina nu l-a vrut pe Egersis, a plîns, a fugit la ţară la bunica noastră. Hai, mănîncă ! Tata a adus-o cu sila înapoi. Mi-e drag Socrate, repeta ea mereu, hai mai bea un pic de lapte ! Ce să-i faci, trebuie s-o dai uitării ! Uite, mama îţi trimite un chiton curat şi eu ţi-am făcut sandalele astea. Ce crezi, o să-ţi vină bine ? Ei, hai, încearcă-le !

— Omul renunţă uşor la toate nevoile, dacă ai şti ce puţin îi trebuie — nici sandale nu-i trebuie — dar tu eşti un băiat bun, Simon, şi de aceea le păstrez.

— Şi la Pericle nu te duci ? Spuneai că după ce te întorci din militărie...

— Nu, nu mă duc. Am de gînd să mă las de sculptură.

— Cum ? ! ? se sperie Simon. Cum ai spus ? Tu să te laşi de... Şi de ce, mă rog ?

— Cum aş mai putea să mă bucur de muncă fără tata, răspunse Socrate, uitîndu-se ţintă la ciocanul ce zăcea pe laviţă. — Pietrele din curte îmi amintesc tot timpul că tata nu mai trăieşte.

— Şi ce-ai să faci ?

— Nu ştiu.

Tăcere îndelungată.

Simon se mută de pe un picior pe altul, descumpănit. În sfîrşit, se încumetă să rupă tăcerea :

— Spune, n-ai vrea să stai de vorbă cu băieţii ? În fiecare zi mă întreabă de tine.

Socrate nu răspunse. Simon se retrase, iar prietenul lui îşi petrecu aproape toată ziua aşezat pe marginea patului.

Mîncarea de seară tot Simon i-o aduse.

— Hai cu mine, să-ţi arăt ceva ! îi spuse după un timp ! Şi-l trase în curte. Prietenii lui Socrate şedeau pe zid, unul lîngă altul, ca nişte porumbei înşiraţi pe o cornişe. Nici unul nu scotea o vorbă, şedeau acolo şi-l priveau. Socrate întoarse capul într-o parte şi ochii începură să-i lucească.

— Tu plîngi ? îl întrebă în şoaptă Simon, apropiindu-se de el.

Socrate şovăi o clipă, apoi se răsti la prietenul său :

— Ai înnebunit ? pantofarule ! Şi intră în casă.

A doua zi, însoţit de Simon zăbovi îndelung, la mormîntul comun al părinţilor săi, fără să schimbe o vorbă.

— Ar trebui să pui aici ceva de marmoră, se auzi, în cele din urmă, glasul scăzut al prietenului.

— Cruzimea destinului mă înspăimîntă, îi răspunse Socrate. De ce a trebuit să se întîmple aşa ? Tata a fost un om bun şi drept. Toată viaţa a muncit din greu. Şi acum îmi stăruie în urechi loviturile ciocanului său. Şi de ce şi mama ? Cea mai cumsecade mamă a mii de copii, dăruitoare de vieţi — şi a fost secerată în plină putere — pentru ce ? Ce rău a săvîrşit ?

Pe mormînt înfloreau narcisele. Erau proaspete.

— Cine le udă ?

— De unde să ştiu ? Pe aici vin atîtea femei pe care maică-ta le-a ajutat şi acum ele se îngrijesc de toate, aduc şi flori şi străchini cu mîncare...

— De pe urma mamei a rămas amintirea dăruitoare de viaţă, de pe urma tatei, statuile, reliefurile, o fărîmă de frumos. De pe urma amîndorura, eu. Şi unul şi celălalt au dat cetăţii tot ce le-a stat în putere. Dar eu, eu ce-i voi da ?

Cînd se înapoie de la cimitir, se întinse în pat, răpus de tristeţe.

— Acum ştiu ce am de făcut : bat ferestrele în scînduri, fixez zăvorul la uşă şi mă îngrop aici, de viu.

— Să nu faci asta !

Înmărmuri, cuprins de groază. Îşi roteşte privirea prin odaie. Cine a rostit aceste cuvinte ? Cine l-a îndemnat : Să nu faci asta ? ! ? A auzit doar cu toată limpezimea. A cui a fost vocea ? Îndîrjirea îl face să se revolte. Da, da ! izbucneşte, iritat. Nu mai ies de aici ! Aici mă închid ! Aici o să pier !

— Să nu faci asta ! răsună din nou vocea, pe un ton poruncitor.

Se ghemui în pat şi pînă dimineaţa nu închise un ochi.

Stăteau adunaţi în dreptul casei lui şi aşteptau să fie chemaţi.

— După toate necazurile care l-au lovit, nu ne putem îngădui să dăm buzna la el, ca altă dată, hohotind şi sărind peste zid ca ştrengarii, spuse Criton.

Îi dădură ascultare.

De la Simon aflaseră că nu se mai îngrijește și, ca o arătare, rătăcește prin casă și prin curte, desculț. De aceea nu trăgeau speranța să-i audă pașii, ci mai curînd să-i audă glasul.

Și, iată-l deodată în fața lor ; chipul lui, întotdeauna luminat de o flacără lăuntrică, e acum pămîntiu, în jurul buzelor sale năpădite de barbă, se văd cutele aspre ale suferinței, obrajii sînt palizi, iar privirea nu mai e nici blîndă, nici tăioasă, ca altădată.

— Veniți, le spuse încet, și pe măsură ce intrau, îi îmbrățișa pe toți, fără să scoată un cuvînt.

Se așezară pe blocurile de piatră, ca în urmă cu doi ani. Puține s-au schimbat aici : lipsesc cîteva lespezi de marmoră și mîna care le prelucra. Lipsesc și scînteile ce creau atmosfera acestei case, cu toate că acela din care scăpărau scînteile se află în fața lor, dar nu energic, ca odinioară, ci moleșit, apatic, gîrbov, strivind între dinți un fir de iarbă crescut printre lespezi.

Prietenii începură să vorbească despre ultimele noutăți. Socrate țintui cu privirea un bloc de marmoră. Aude ce-i spun prietenii, dar percepe totul ca printr-o negură. Prin acea negură ce învăluie în permanență tot ce se petrece în jurul lui. E un nor întunecat al mustrărilor de cuget, un nor de lăcuste care devorează în el tot ce se trezește la viață.

De ce am fugit de lîngă tata, atunci cînd ar fi trebuit să-l ajut în muncă ? De ce tocmai în ultima vreme mi-am neliniștit părinții cu nestatornicia și zburdălnicia mea ?

Criton îl prinse de braț :

— Spune-mi, Socrate, tu ne asculți ?

Dădu din cap, aprobator, fără să vorbească, dar norul acela pustiitor, ce devora în el orice fărîmă de lumină, nu se risipea. Cîtă teamă am semănat în sufletul lor, că nu va fi nimic de capul meu, că voi rămîne pentru ei o povară, fecior nereușit și inconștient care și-a desfăcut aripile să zboare, dar pînă la urmă a rămas pe jos.

— Cumplită nenorocire te-a lovit, Socrate — să știi că noi suferim alături de tine, spuse Criton.

— Jalea ta e și a noastră, Socrate, spuse Pistias.

— A tuturor, se grăbi să adauge Chirebos.

— Tu nu ne asculţi, Socrate, interveni Criton, de data aceasta pe un ton mai aspru.

Şi amîndoi, cu îngrijorarea pe faţă, îmi aminteau mereu : ţine-te de muncă şi nu-ţi mai pierde timpul cu fleacurile. Şi zburdălnicia tinereţii are limitele ei. Da, ştiu, mamă, moderaţie, moderaţie în toate — *sofrosinē*...

Ah, tată, cîtă nevoie ai avut tu, oare, de mine, cînd au început să te lase puterile ! ? ! Şi cîtă nevoie aţi avut amîndoi de sprijinul meu în timpul bolii !...

— Îţi mulţumesc, Simon, şi mamei tale îi mulţumesc, murmură el.

Era pentru întîia oară cînd le mulţumea vecinilor pentru grija faţă de părinţi, de casă şi de el, uneori.

Răspunsul lui Simon nu-l mai auzi. Se lăsă din nou pradă frămîntărilor sale chinuitoare : De ce n-am fost în stare să-i spun Corinei — aşteaptă-mă. Nu te-am înecat cu oare, cu mîna mea, în hîrdăul acela urît mirositor al lui Egersis ?

— Împărtăşim cu toţii durerea ta, izbucni deodată Criton, nemaiputîndu-şi stăpîni mînia în glas. Uite, sîntem cu toţii aici, lîngă tine. Dar tu eşti, totuşi, cel mai puternic dintre noi... Mai eşti ? Pe cîte ne amintim, Socrate nu se lăsa răpus niciodată de nimic. Spunea vreau ! şi era aşa cum spunea el. Iar acum se pare că nu mai eşti capabil să rosteşti acel vreau ! al tău. Vreau să trăiesc ! Amărăciunea ta e mai tare ca tine, te-a doborît de-a binelea. Asta-i moderaţiunea ta, a ta *sofrosinē*, pe care ai trezit-o şi ai cultivat-o în noi ?

Socrate îşi ridică privirea înfiptă în piatră şi fixîndu-l pe Criton, întrebă cu uimire :

— Eu am făcut asta ?

— Uitaţi-vă la el ! Îl auziţi ? ripostă Criton. Ce întrebare ! Nu mai ştie ce-a făcut ! De ce tăgăduieşti ? Azi nu mai e valabil ce ne-ai spus ieri ?

— Nu te supăra pe mine, scumpul meu Criton, dar eu, într-adevăr, nu ştiu să fi trezit ori să fi cultivat ceva în voi. La drept vorbind, eu sînt acela care aş avea nevoie ca cineva să cultive în mine ceva bun.

Prietenii se minunară de spusele lui, dar Socrate continuă :

— Mama îmi aducea adeseori aminte de moderaţiune. Cuvîntul acesta îmi suna atît de frumos din gura ei — *Sofrosinė* — şi poate de aceea, fără să-mi dau seama, vi-l transmiteam şi vouă. Dar, personal, m-am condus prea puţin după acest precept. Ai uitat de cîrciuma din Pireu, Criton ?

Faţa cu trăsături fine a lui Criton deveni purpurie.

— Am uitat ! Şi nu vreau să-mi mai amintesc. În schimb, tu uiţi de un lucru de care n-ai dreptul să uiţi ! De promisiunea făcută lui Pericle şi Fidias !

— Caritele ? tărăgănă Socrate cuvîntul, de parcă în locul zeiţelor bucuriei i s-ar fi ivit în faţă răzbunătoarele Erinii.

— Da, Caritele, îi zîmbi prietenul. Sînt fericit că ţi-ai adus aminte. Şi-i povesti că de mai bine de un an, Fidias conduce întreaga acţiune de edificare a Atenei. Pe Acropole se cară fără încetare blocuri de marmoră şi totul acolo e un imens furnicar de oameni. Zilnic se adună o sumedenie de meşteri pietrari, artişti şi tot soiul de meşteşugari localnici şi străini. Cuvînul străini sună ca o înţepătură.

— Fidias i-a spus tatei cu amărăciune : Socrate nu se arată. Pesemne că lucrarea asta nu-l mai interesează.

— Nu mă interesează ! izbucni Socrate cu violenţă. Se gîndea la Corina. — Acum nici n-aş mai putea...

— De ce ? se grăbi să-l întrebe Simon. Unde e al tău : vreau ! Te-a părăsit ? Criton are dreptate. Socrate nu mai e Socrate.

Criton îi privi pe toţi, semnificativ, numai pe Socrate îl ocoli :

— Cu Socrate nu mai e nimic de făcut, e împietrit ca lespezile de marmoră din jurul lui. Mă întreb dacă mai curge în el sînge de atenian...

— Cum ? ! ? explodă Socrate, indignat. Tu îmi spui mie asta ? Tu, Criton ? ! ?

— Da, ţie, ţie îţi spun adevărul de la obraz ! rosti Criton cu fermitate şi, întorcîndu-se spre ceilalţi, adăugă : — Să mergem, băieţi. De ce să-l tulburăm ?... Să-l lăsăm aici singur, cu deznădejdile lui, dacă aceasta e acum *voinţa* lui ! Să mergem, prieteni !

Toţi se ridicară ca la o comandă de pe locurile lor şi porniră. Doar Simon se mai uită înapoi, dar pînă la urmă îl părăsi şi el, însoţindu-i pe ceilalţi.

Se ridică şi Socrate, în mijlocul pietroaielor, statuilor, membrelor şi capetelor de piatră răspîndite în neştire, prin toate curtea. Stătu multă vreme aşa, în captivitatea acestui vălmăşag de piatră ; începuse să coboare întunericul, dar lui i se părea că în preajma lui e din ce în ce mai multă lumină.

Deodată se săltă pe un bloc de marmoră, sări de pe o lespede pe alta, străbătu curtea ca o vijelie şi împinse poarta cu putere spre stradă, strigînd în gura mare :

— Criton ! Simon ! Chirebos !... Şi în clipa aceea, înmărmuri.

În dreapta zidului stăteau înşiraţi, unul lîngă altul, Criton, Simon, Chirebos, Pistias, Xandros, Lamos şi se uitau la el cu uimire. Un timp nu fu în stare să se dezmeticească, iar apoi surprinse în ochii lui Criton o scăpărare de zîmbet şi, numaidecît se dumiri :

— Măscăricilor ! Comedianţilor ! Nu vă e ruşine ? începu el furtunos. Aşa vreţi voi să mă îndrumaţi pe mine ? Să mă băgaţi ca pe un pisoi în lapte, cu boticul, ca să-l beau ? Îţi baţi joc de mine, Criton ? Fiindcă lăpăi ca un necioplit ?

— Şi vrei poate să spui că n-am fost destul de isteţi ? Că n-am reuşit ? Azi mi-am spus şi eu şi toţi la un loc : vreau ! Şi vrem ! rîse cu poftă Criton şi ceilalţi după el.

— Puşlamalelor ! Derbedeilor ! îi fulgeră Socrate cu ochi scăpărători. Voi spuneţi că Socrate nu mai e Socrate ? Că nu mai curge în el sînge atenian ? Vă închipuiţi oare că am surzit de ambele urechi. Pînă şi noaptea am senzaţia că mă cheamă cineva. E acelaşi glas care mi-a interzis să mă înmormîntez aici, în această casă.

Ochii lui Socrate ard, obrajii prind să i se înroşească, mîinile se ridică fără voia lui. Iar vocea ? E din nou vocea aceea melodioasă, vocea aceea sonoră şi frumoasă, limpede şi plină de strălucire şi furtună, ba chiar şi de trăsnetul lui Zeus :

— Voi trebuie să-mi suflaţi mie, ca unui şcolar amărît ? Pe toţi demonii ! Ştiu eu mai bine decît voi toţi cine mă cheamă ! Da, Atena, Atena mea mă cheamă !

— Mă rog, spuse Criton, cu un zîmbet sfielnic, de o puritate inocentă : Tocmai de aceea, stăm noi aici și te așteptăm, ca să mergem cu tine.

— Da ? Și — atunci de ce pierdem aici vremea de pomană ? Să mergem, să ajungem cît mai repede ca să-mi salut, în sfîrșit, cealaltă iubită !... Și, începînd deodată să rîdă, Socrate continuă : — Nimic de zis, ce-i drept, nu-i păcat : m-ați prins în plasă, ștrengarilor, pe mine căruia de fapt îi place să arunce plasa.

Și porni alături de prietenii săi.

— Hei, Socrate ! strigă Pistias. Nu încui ușa ?

— De ce ? La mine hoții nu vin. Și timpul nu așteaptă....

Intermezzo I

Au trecut douăzeci de ani. La patruzeci și cinci de ani, Socrate a uitat-o pe Corina și s-a îndrăgostit de Xantipa, tînăra fiică a unui meșter olar din demosul Keramicos...

Ușa se deschide brusc și Socrate dă buzna în camera mea de lucru :

— Intru fără să mă anunț, întrucît astăzi nu se află în anticameră sclavul care să-ți vestească sosirea mea, și, în plus, sînt foarte revoltat...

M-am prefăcut că nu aud ultimele cuvinte și l-am întîmpinat pe distinsul oaspete cu cea mai mare căldură.

Venerabilul domn nu m-a ascultat și a început mînios :

— Despre puțini oameni s-a scris, de-a lungul secolelor, atît de mult ca despre mine. Unul mă aplaudă, altul mă fluieră bătînd din picioare zgomotos, de parcă aș fi un mim de mîna a cincea. Unul mă ridică în slăvi, altul mă ostracizează. Fir-ar să fie de treabă !... Și atunci îmi pun întrebarea : cum vrei să te descurci tu în povestea asta, de vreme ce, peste toate, eu însumi n-am scris absolut nimic în viața mea ?

— Tocmai de aceea, salut cu multă căldură vizita ta, Socrate...

— Stai ! Ai răbdare.... Cînd am aflat că vrei să scrii despre mine un roman și după ce am cerut să mi se explice

ce înseamnă un roman, în care autorul cică ar avea dreptul, la bunul său plac...

— Nu chiar întru totul, am încercat să răspund, dar Socrate nu m-a lăsat să-mi exprim gîndul pînă la capăt...

— ... mi-am zis ! Ai grijă, vezi ce-i cu povestea asta, şi du-te să stai de vorbă cu el, să vezi ce are de gînd.

— Nici nu ştii cît mă bucur...

— Mai întîi, însă, o să te ocărăsc ! Sînt revoltat !

— De ce, scumpe Socrate ?

— Am auzit cum practici monologul...

— Te rog să mă ierţi ; un obicei urît...

— Şi eu l-am avut, interveni Socrate, dînd din mînă, plictisit. Dar acum, la obiect. Cu ceea ce ai scris despre mine pînă în clipa în care Atena mea m-a chemat şi eu, în fruntea pîlcului de prieteni am tăbărît în agora, sînt întru totul de acord. Pe urmă însă, chiar la începutul părţii a doua ai săvîrşit o eroare cumplită : Cum adică, eu am uitat-o pe Corina ! ? ! De unde ai scos asta, de unde ? Niciodată ! Pricepi ? Niciodată ! Corina a fost prima mea iubire adevărată, şi asta nu se uită. E drept, mi-a amărît zilele şi a făcut să sufere şi arta mea. Viaţa nu-mi mai oferea nici o bucurie, promisiunea de a ciopli Caritele pe friza propileelor, mă apăsa ca o povară grea. Dar timpul retează nodurile gordiene mai bine decît sabia. Am simţit peste toate cîte s-au întîmplat că, totuşi, Corina e mai mult a mea decît a acelui vopsitor împuţit. El a înhămat-o la jug, ca pe al cincilea sclav al său, iar eu am văzut în ea o zeiţă. Şi nu numai una, ci trei. Trei zeiţe în acelaş timp, şi asta în clipa în care era în culmea frumuseţii, şi asta va rămîne întipărit în mine pentru totdeauna...

— De altfel, ai şi sculptat-o deasupra intrării în propilee.

— Bineînţeles, dar nu ştii la cîtă vreme după întoarcerea mea din armată. Fidias, ce-i drept, mi-a lăudat schiţele, da, da, frumos, frumos, — eu ascultam cu plăcere cuvintele lui, căci desenasem totul mai mult cu inima decît cu mîna — dar, deodată, îl aud spunînd că pentru friză mai e destul timp, şi m-a hăituit aşa cum hăituieşte ogarul vulpea.

Se ridică din fotoliu şi începu să bată camera mea de lucru, cu mersul lui de raţă ; tălpile goale plescăiau pu-

ternic pe parchet, sub greutatea trupului său, iar mantia-i largă flutura în urma lui. Ronțăia boabe de năut și scuipa cojile în ghivecele cu flori de pe pervazul ferestrei. Se uita la mine cu ochii săi ușor ieșiți din orbite.

— Da, da. Ar fi trebuit să vezi cum m-a fiert pe mine marele Fidias. Şi ce m-a mai frecat. Parcă-l aud : de, dacă vrei să fii sculptor, atunci să fii cum scrie la carte ! Nu un pietrar obişnuit, ci un artist adevărat ! A fost o cale spinoasă să te lupți mereu cu piatra. Iar prilejuri pentru această trudă au fost atîtea, încît deasupra Atenei s-au ridicat nori din praful de marmoră...

— La ce prilejuri te referi, scumpe Socrate ?

— Ei, asta-i bună ! gîndește-te și tu : după victoria noastră de la Salamina împotriva perşilor — deodată pace şi sfîrșitul războaielor cu perşii. Îţi poţi imagina ce a însemnat asta pentru Atena ? Dominaţia mărilor, a insulelor, a porturilor, a negoţului peste mări şi a atîtor bogăţii ! ? !

Cu puţin timp înaintea venirii lui Socrate, mă frămîntam cum să soluţionez o problemă dificilă : cum să le înfățișez cititorilor mei cele petrecute în Atena în decursul celor douăzeci de ani, în primul rînd cu Socrate, dar şi cu Atena și Elada. Iar acum, această problemă mi-a pus-o chiar Socrate. Mi-a dat prin minte ideea că de întrebarea lui aș putea să profit pentru a-i pune pe cititorii mei la curent cu evenimentele acelor ani şi asta, dintr-o sursă demnă de cea mai mare încredere : direct din gura eroului meu.

L-am rugat pe Socrate să-mi spună care anume socotește el că a fost evenimentul cel mai de seamă al acelei perioade, pe care el însuși a trăit-o.

Candidul filosof căzu ușor în capcană. Mestecа și ronţăia boabe de năut, iar eu scriam de zor, mai-mai să-mi scapere scîntei din vîrful peniţei.

— Lupta lui Pericle cu Tucidide, conducătorul aristocraţilor, s-a încheiat cu legea ostracismului prin care Tucidide a fost exilat din Atena pe o perioadă de zece ani. Democraţia a triumfat, învingînd aristocraţia. Ştii desigur că temeliile democraţiei au fost puse de Solon. Pentru lumea noastră evenimentul a fost o adevărată revelaţie.

Kleistene a înălțat acest edificiu, iar Pericle l-a extins, l-a înfrumusețat și l-a împodobit cu giuvaeruri...

— De bună seamă, la început s-a izbit de rezistența multora... m-am încumetat să-l întrerup cu această paranteză.

— Ba bine că nu ! încuviință Socrate. Și acum e vie în memoria mea fierberea acelor vremuri. Li se putea ascunde bogaților faptul că Pericle îi păgubea în folosul celor de jos, cărora le sporea cîștigul și-i investea cu mai multă putere ? Dai din cap și, într-adevăr, ai dreptate, nu se putea...

Și, în continuare, Socrate mi-a povestit că Pericle voia să șteargă diferențele strigătoare dintre cei avuți și cei săraci. Întărindu-i pe cei săraci, întărea puterea economică, politică și militară a Atenei.

Accesul gratuit la teatre le înlesnea lărgirea orizontului și instruirea, le îmbunătățea moravurile și trezea în ei dragostea de patrie.

— Ceea ce aducea a pomană sau a filantropie, însemna un profit pentru întreaga obște ; ceea ce aducea a spectacol senzațional la teatru, echivala cu ridicarea nivelului cultural al poporului.

— Ce crezi că-i supăra mai tare pe aristocrați ? Paguba ori scăderea puterii și a autorității lor în stat ? După mine, îi înfuria și una și alta în aceeași măsură.

— În aceeași măsură nu, mă corectă Socrate zîmbind. Cel mai tare îi înfuria adunarea poporului, *ekklesia* noastră. Pericle a transformat *ekklesia* în autoritatea politică supremă. Se întrunea de patru ori pe lună în Pnyx, unde prin vot deschis poporul lua hotărîri în legătură cu toate treburile importante ale cetății. Pnyx era spaima bogătașilor. Acolo se luau decizii și în legătură cu soarta lor și asta avea consecințe în ceea ce privește atît veniturile, cît și fosta lor influență în stat. Pericle avea de ce să se teamă nu numai de aristocrați care îl înfruntau deschis, ci și de un dușman mult mai rău și nevăzut. Umbli prin Atena, nu vezi nimic suspect în preajma ta și, în timpul ăsta, în cutare și cutare vilă stau înghesuite nouă capete, unsprezece capete. Asemenea lupanare, unde se întîlnesc în taină membrii bogatei oligarhii, jură să facă totul pentru a

răsturna democrația și a pune ei mîna pe putere, sînt în cetate cu duiumul, și nimeni nu le poate da de urmă.

— Și Pericle nu se temea de ei ? am întrebat cu mirare.

— Asta n-aș putea să-ți spun. Se temea, nu se temea, nu știu, un lucru e cert însă, că nu-i păsa de nimic. Și, mîngîindu-și țeasta pleșuvă, Socrate reluă : Pericle avea o calitate, vecină cu pasiunea : adora primejdia. Ori a ține parte poporului în detrimentul celor suspuși, era, pe toți demonii, un lucru tare primejdios...

— Și cum a fost cu miile de talanți aduși pentru construcțiile lui ? *Ekklesia* i le-a aprobat ? Căci, între noi fie spus, și asta era o treabă primejdioasă, ținînd seama de poziția statelor membre ale ligii maritime ateniene, din a căror contribuție la visteria comună Pericle lua arginții necesari. Ori poate mă înșel ?

— Nu, nu. Nu te înșeli. *Ekklesia* și-a dat și ea seama că e vorba de un joc periculos. Dar nu uita că Pericle era un mare om de stat și un orator captivant. El n-a cucerit *ekklesia* prin ceea ce avea să cîștige Atena în frumusețe, ci prin folosul pe care avea să-l tragă întregul popor atenian de pe urma acelor construcții. Odată cu frumusețea cetății, va spori și bunăstarea cetățenilor ei. Cu asta a cîștigat votul lor, exprimat cu tot entuziasmul.

După aceea, Socrate, el însuși plin de entuziasm, mi-a povestit cum a pus Pericle în mișcare întregul oraș, întreaga țară, ba chiar și marea și insulele de pe întinsul ei. Cînd te uitai, venea în fața adunării poporului cu noi propuneri : să fie construit zidul lung, Pireul să devină un port mult mai mare decît a fost, să fie sporit numărul trierelor și... să construim, să construim ! Olimpianul cu capul ca o căpățînă de ceapă, deși îndrăgea mai presus de toate arta și filosofia, nu era un visător fără temei. Stătea ferm cu picioarele pe pămînt și, cu aceeași fermitate, se gîndea la trăinicia economiei Aticei și Atenei.

Socrate se așeză din nou în fotoliu și, întinzîndu-și comod picioarele, continuă :

— Imaginează-ți numai ce a pus în mișcare edificarea Partenonului : extragerea marmorei din carierele Pentelicului, încărcatul, transportul, căratul sus pe Acropolă, prelucratul, importul de lemn și a costisitorului cedru de Liban, importul de fildeș din Africa, importul de aur...

Pericle dădea de lucru oamenilor pe mare și pe uscat. Tuturor meșteșugarilor, forjorilor, pietrarilor, sculptorilor, pictorilor, țesătorilor și cine mai știe cui ? De la întreaga țară lua, dar și întregii țări îi dădea...

Se ridică în picioare și-mi arătă, de aproape, mîinile sale mari și vînjoase :

— Uite, cu mîinile astea, am ajutat și eu cît m-au ținut puterile, și sînt mîndru de asta, da, așa să scrii !

Eram uimit de tabloul pe care bătrînul filosof mi-l evoca în fața ochilor. Un murmur de admirație țîșni de pe buzele mele :

— Remarcabil bărbat, acest Pericle.

— Da, asta așa e, dar era ambițios și dornic de glorie ca toți alcmeonizii. Exagera. Uita de *sofrosiné*. Asta înseamnă cumpătare, moderațiune, înțelegi ? Și, rîzînd cu rîsul său frumos și gălăgios, reluă : *Sofrosiné* e marea înțelepciune a omenirii, dar care dintre noi nu s-a lepădat adeseori de ea ? Tu nu ? ! ! m-a luat el cu asalt.

— Cum să nu, scumpul meu Socrate, i-am răspuns și eu surîzător : Păcătuiesc la tot pasul față de *sofrosiné*. Dar, știi, bătrînețea...

— Taci din gură, se revoltă, rîzînd ; eu sînt cu douăzeci și patru de secole mai bătrîn decît tine.

După ce am rîs amîndoi, pe săturate, mi-a spus că într-o anumită zi a săptămînii, se ducea la cercul Aspasiei, frecventat de cei mai de seamă artiști și filosofi ai vremii. Acolo l-a cunoscut pe Euripide și așa a început marea lor prietenie. Cu Anaxagora se vedea mereu. Ceea ce îi spusese cîndva pe malul Ilisosului despre zei, filosoful a și scris, și o parte din această scriere a circulat sub tăcere, în copii, răspîndind pretutindeni necredința în zei, deși în același timp se construia Partenonul, marele templu închinat zeiței Atena, deși, potrivit legii, necredincioșii continuau să fie condamnați la pedeapsa cu moartea.

— Și Caritele voastre, maestre ? am întrebat, fără voia mea, reverențios.

— Cum îmi vorbești ! ? ! s-a răstit la mine filosoful. Cîți Socrate stau aici în fața ta ? Ce să zic, frumoase obiceiuri aveți voi ăștia din nord. Nu-i nimic. Nu trebuie să te scuzi. M-ai întrebat de Carite, nu-i așa ? Ei bine, pierdusem orice speranță că aveam să le mai fac. Mai

mi-era și teamă că Fidias se va supăra pe mine, din pricina pasiunii mele de a sta de vorbă cu oamenii și de a-i sprijini să-și făurească punctul de vedere asupra unui lucru ce mocnește în ei, dar nu vrea să iasă singur la iveală. De pildă, o dată, doi frați lucrează împreună la executarea unui mozaic și nu se înțeleg în privința retribuției. Cel mai mare răcnește : Ești un tîlhar ! Celălalt îi răspunde, tot răcnind : Nu sînt ! Și gata, s-au și încăierat. Unul are un deget rupt, celălalt, nasul spart. Și acum te-aș ruga să-mi spui, dragul meu, poate omul să privească nepăsător o asemenea faptă ?

— Depinde cine-i omul, am replicat eu cu promptitudine. — Socrate, categoric, nu.

— Cum văd, ai început să mă cunoști, m-a aprobat rîzînd. Da, m-am amestecat în povestea asta, i-am potolit pe bătăuși, căci altfel s-ar fi stîlcit în asemenea hal, încît nici unul n-ar mai fi fost în stare să cîștige nici măcar un singur obol, pentru care acum, se băteau ca chiorii. Pe urmă, am intrat în ei cu întrebările mele, adînc, așa cum pătrunde o moașă în pîntecele lăuzei. De la cel mai în vîrstă aflu că ar trebui să împartă cîștigul pe din două cu fratele mai mic, dar că el își ia mai mult. De la cel mai tînăr aflu că, într-adevăr, i-a șterpelit fratelui său mai mare niște bani, ca să aibă amîndoi la fel, așa cum se cuvine pentru o muncă egală. Vîrstnicul se apără, spunînd că are de întreținut o familie numeroasă, celălalt că vrea să-și întemeieze și el familia lui...

Discut cu ei despre treaba asta afurisită și, în jurul nostru, se înghesuie pietrarii, mozaicarii, sclavii și cărăușii cu măgari cu tot. Și cum din toată povestea fac teatru cu spectatori, iar din cei doi frați protagoniștii unei piese improvizate, aceștia se iau la întrecere în împărțirea dreptății, devenind fiecare bunătatea și dragostea frățească personificată. Vîrstnicul îi lasă fratelui mai mic banii șterpeliți, ca să-și poată întemeia și el o familie, tînărul, la rîndul său, îi dă banii înapoi fratelui mai mare, ca acesta să aibă cu ce să-și întrețină numeroasa familie. Dintr-o tragedie ce amenința să se transforme în fratricid, se desprinde miezul unei comedii divine și toți cei ce văd și aud cu ochii și urechile lor, se tăvălesc de rîs de plăsmuirea mea, pînă cînd hohotele de rîs zgomotoase îl

ademenesc pe Fidias : Ce se întîmplă acolo, băieţi ? De ce nu munciţi ? Ce-i cu voi ? A, sigur ! Iar Socrate !...

N-am izbutit să-i explic că de fapt împiedicasem acolo comiterea unui fratricid. De altfel e şi greu să explici ; atîta timp cît omorul n-a fost săvîrşit, orice demonstraţie e vorbărie goală.

De multe ori mi-a fost teamă că din pricina teatrului meu, în care îmi desfăşuram public arta mea de moaşă, Fidias avea să mă izgonească de pe şantier ; dar n-a făcut asta. A crescut în mine pe viitorul creator al Caritelor.

Şi, după ce înghiţi de cîteva ori în sec, Socrate reluă :

— Trecusem de treizeci de ani cînd a început construcţia propileelor şi, într-o zi, Fidias m-a chemat şi mi-a spus : Uite, ia trei bucăţi de marmoră şi ciopleşte în ele cele trei zeiţe !

Caritele le-am terminat cu bine şi le-am aşezat chiar la mijloc, deasupra intrării în propilee. Fidias l-a invitat pe marele Pericle să vină să le vadă. A venit cu prietenii şi sfetnicii săi, iar eu, prin Simon, am invitat-o pe Corina. Nu ştiu dacă s-a aflat în mulţimea ce se strînsese într-o clipită în jurul conducătorului. Bănuiesc că nu, căci Simon mi-a spus că nu vrea să se arate în faţa mea, deoarece e o mamă durdulie care are acum o fată mare şi frumoasă, cum a fost ea pe vremuri. Iată deci că nu Corina lui Egersis ci Corina mea tronează deasupra propileelor, pe unde trec mii şi mii de oameni ca s-o admire întruchipată în cele trei zeiţe dansatoare...

După aceea m-am apucat iar să fac tot ce era nevoie pe şantier, dar conflictele mele cu Fidias s-au înteţit şi au sporit, iar viaţa mea a început să se împartă tot mai mult... Şi, zîmbindu-mi cu zîmbetul lui dătător de lumină, Socrate adăugă : Tu ştii cu siguranţă între cine şi cine.

— Ştiu, am încuviinţat eu... Noi cehii, avem o scriere veche, intitulată Discordia între trup şi suflet.

— Bună ! Într-adevăr, nemaipomenit ! În cazul meu, povestea s-ar numi, probabil, Discordia dintre piatră şi om. Şi din nou zîmbi : Da, ai ghicit, prietene, ai ghicit. În definitiv, spune şi tu, cum m-ar fi răbdat pe mine inima să stau acolo sus, pe Acropolă, să ciocănesc marmora, cînd la poalele Acropolei, *in stoa poikilé*, sau cum ai spune tu, în piaţa colonadelor, urma să vorbească unul dintre

sofiști, Protagoras ori Gorgias, care adeseori poposeau în Atena. Puteam oare să nu mă duc să-i ascult ? Îți amintești doar că și cu tata aveam asemenea conflicte : marmora și dalta, ori tăiatul frunzelor la cîini, cum obișnuia el să numească setea mea de cunoaștere. Acum însă era mai rău. Un nou curent pe firmamentul filosofiei ! Căscam ochii cît cepele și îmi lungeam urechile ca fostul meu prieten Percon, pe care, în altă ordine de idei, am preferat să-l dau vecinului din Gudi, decît să-l las să sufere la Atena din pricina neglijenței mele. Ca și Anaxagora, acești doi sofiști respingeau credința în zei. Cu asta m-au cîștigat numaidecît de partea lor. Și, în plus, erau dascălii înțelepciunii : venim să învățăm și să instruim pe oricine. Pricepi, omule ? Pe oricine ! La drept vorbind, asta voiam și doream să fac și eu. Din clipa aceea, se punea capăt ideii că totul trebuie investit numai pentru investigarea și cercetarea materiei, a universului și a atomilor și începea să se încetățenească ideea că trebuie să ne gîndim și la om. Jubilam de bucurie și, în înflăcărarea mea, aș fi fost în stare să-mi dau și capul pentru Protagoras, care a spus : *„Omul este măsura tuturor lucrurilor"*.

Și Socrate zîmbi :

— Desigur, pe atunci nu știam că sofiștii mai tineri aveau să se priceapă de minune să transforme albul în negru, să interpreteze orice afirmație pozitiv și negativ, deci și această sclipitoare frază a lui Protagoras. Dar, deocamdată, să ne oprim aici... Și-acum închipuiește-ți că vechii mei prieteni și mulți alții dintre cei noi — bieții tineri — n-au renunțat la această idee și s-au declarat „discipolii lui Socrate", printre acești Alcibiade, Euclide sau Critias... Veneau la mine și mergeau cu mine în agora, unde întotdeauna mă așteptau niște cetățeni, dornici să primească de la mine cîte un sfat. Stăteau pe scările din piața colonadelor, unde mișunau tot felul de scamatori ; chitarele zdrăngăneau, iar dansatoarele țopăiau pe trepte așa cum joacă literele pe hîrtie, atunci cînd îți tremură mîna de emoție. Erau fete anume alese și foarte arătoase, iar scamatorii ce să-ți mai spun, vrăjitori în toată legea. Dar cum soseam eu, oamenii se strîngeau buluc în jurul meu și scamatorii puteau să-și adune catrafusele. A venit Socrate ! Ei, de acum o să ne distrăm și noi !

M-a ţintuit cu privirea :

— Te uiţi la mine cam năuc, tinere prieten. Da, da, ştiu eu la ce te gîndeşti : de unde pînă unde Socrate şi distracţia ? Şi totuşi distracţie era, chiar dacă intenţia mea nu era să-i distrez pe oameni. Intram în cîte unul şi-l scormoneam atît de adînc, pînă cînd el singur îşi smulgea masca bine făcută, care înfăţişa chipul înţeleptului şi-l ascundea pe al nătîngului. Treaba asta îi convenea de minune privitorului, de vreme ce totul se făcea pe pielea altuia. Ehei, dat naibii Socrate al nostru, ăsta scoate din om şi ceea ce ascunde în măruntaie, ha, ha ! Ce-ar fi să-l ia acum în tărbacă pe Nebulos ori pe Tubulos — pe mine... pe mine aş prefera să mă sară. Numai că zeflemistului îi dădea şi lui prin minte că ar putea să înveţe ceva de la mine şi, cînd mă apucam să-l scutur, atunci era rîndul celorlalţi să se tăvălească de rîs. Am pomenit înainte că oamenii voiau să primească de la mine tot felul de sfaturi, în cele mai diferite probleme : comerciale, oficiale, familiale, ba mi se întîmpla să mi se ceară pînă şi sfatul cum să fie aplanat conflictul între un bărbat irascibil şi o femeie certăreaţă, şi numai zeii ştiu, cîte şi mai cîte. Eu dădeam sfaturi cum mă pricepeam, cu seriozitate ori pe un ton vesel, şi întotdeauna pe gratis... Ba nu ! De ce să mint ? Adeseori nu era pe gratis. Nu o dată mi s-a plătit cu pumni după ceafă şi cu picioare în fund şi de ce aş tăgădui : într-un rînd, o precupeaţă a răsturnat peste mine un ciubăr întreg cu apă murdară, mirosind a peşte mort. Uf, a fost un duş pe cinste ! Dar să nu-ţi închipui că povestea asta n-a avut şi părţile ei frumoase : azi, de pildă, dau un sfat şi dumnealui mă răsplăteşte cu ocări, mai-mai să-mi ardă şi un picior în fund. Ajunge însă acasă, îmi ascultă sfatul şi, ce să vezi ! A ieşit bine. A doua zi, în faţa tuturor, mă laudă şi mă ridică în slăvi ca pe un izbăvitor. În general, pot spune că oamenii erau bucuroşti să mă vadă, chiar dacă mi se adresau cu vorbe de loc măgulitoare, ca de pildă firoscosul ăsta, ba chiar şi vagabondul ăsta, dar aveau grijă întotdeauna să adauge al nostru, deci, firoscosul *nostru*, vagabondul *nostru*. Un vînzător de măsline mi-a spus că el nici nu-şi poate imagina Atena fără mine. Vezi, aici era necazul cel mare : eu voiam să fiu acolo, jos, în agora,

în timp ce Fidias voia să mă aibă în vîrful Acropolei.

Pe scurt : pe mine oamenii mă atrăgeau mai mult decît sculptura.

— Știu, am ținut eu să subliniez, ai ajuns să fii cunoscut și iubit pretutindeni, și pretutindeni bine venit. Îmi dau seama cu cîtă nerăbdare așteptau oamenii să-ți faci apariția...

— ...în noua apariție trupească, m-a întrerupt rîzînd ironic. Da, nu mai eram tînărul vioi și sprinten de odinioară, ci un pîntecos cu barbă și ochii holbați, cu buzele groase și țeasta pleșuvă, hahaha...

— ...dar la fel de atrăgător și de irezistibil, așa cum a spus despre tine Alcibiade, i-am replicat cu zîmbetul pe buze, fericit că o dată am izbutit și eu să i-o iau înainte.

— Ce timpuri frumoase. Da, minunate timpuri... Urmașii noștri le-au numit „epoca de aur" și cred că pe bună dreptate. Pe atunci era teren fertil pentru toate : pentru măsline și orz, dar în aceeași măsură și pentru artă, știință și cunoaștere. Toate dădeau roade ce sclipeau ca merele de aur din grădinele Hesperidelor. Pericle obținuse ceea ce-și dorise cu atîta rîvnă : Atena a devenit Elada în Elada — Centrul cultural al lumii din acea vreme. Dorința a devenit realitate.

Și Socrate oftă :

— Da, dar epoca aceea a noastră, de mare înflorire, a început încet-încet să fie atacată și mîncată de rugina ce se întindea din lupanarele oligarhiei, răspîndindu-se în toate direcțiile. Cît timp a fost Pericle în depline puteri, acești strategi din umbră n-au cutezat să-l înfrunte, dar de îndată ce a îmbătrînit și puterile l-au părăsit, s-au năpustit mai întii asupra oamenilor săi cei mai devotați, apoi, pe măsură ce timpul trecea, din ce în ce mai mult asupra lui...

Deodată Socrate amuți, încetînd să mai răspundă la întrebările mele. Stătea neclintit, cu privirea ațintită în gol, măsurînd parcă infinitul. Tăcerea lui avu darul să mă neliniștească ; dar numaidecît, mi-am dat seama că e un vechi obicei al lui să stea îngîndurat, uneori chiar o zi și o noapte fără întrerupere.

Cu siguranță că acum se apropie în sinea lui de tragicul sfîrșit al lui Pericle. Te pomenești că o să stea așa, la mine, pînă dimineața ? Și eu care îmi doream atît de mult să nu tacă acum cînd tocmai ajunseserăm împreună la nici un pas de niște evenimente atît de cruciale pentru Atena și pentru el însuși.

Dar iată că Socrate se întoarse spre mine, cu zîmbetul lui larg :

— Mă aflam într-o zi la Pericle, de față nu era decît Aspasia. La cererea mea, Pericle a început să povestească despre expediția sa, cu flota de război, la Pontul Euxin ; deodată, a tăbărît pe noi, plîngînd sfîșietor, un băiat de vreo cincisprezece ani. Fața stacojie îi era schimonosită de bocete iar lacrimile ce i se prelingeau de pe obraji îi udau chitonul cu broderii. Pericle își curmă expunerea și, grijuliu, îl întrebă ce s-a întîmplat. Dar băiatul nu mai contenea cu plînsul și cu văicăreala, de parcă i-ar fi ars cineva șoldurile cu torța.

— Cine era acest băiat ? l-am întrerupt, nerăbdător.

— Alcibiade. Acela de care am pomenit mai înainte.

— Nepotul lui Pericle și noua speranță a neamului alcmeonizilor, m-am grăbit să adaug.

Socrate încuviință clătinînd din cap și-mi povesti, în continuare, cum Pericle și Aspasia, agitată la culme, încercau să afle de la băiat ce anume se întîmplase, în timp ce acesta bocea, răcnea, bătea furios din picioare și nu se mai potolea. Socrate i-a adresat întrebarea dacă știe că *sofrosine* e una din cele mai înalte virtuți bărbătești. Alcibiade s-a răstit la el : „Da, știu. Vrei să nu plîng. Dar ce să fac, dacă eu mă apropii de drăgălașul meu, îl mîngîi, îl sărut și el stă cu capul plecat în jos și numai ochii îi întoarce spre mine, întristați..."

Aspasia a înțeles că e vorba de mînzul lui adorat : „Nu cumva Onix al tău e bolnav ?" îl întrebă, îngrijorată.

„Da, e bolnav, e bolnav !" izbucni băiatul în hohote de plîns.

„Asta-i cumplit" spuse compătimitor Aspasia cuprinzîndu-l în brațe. Se smulse din mîinile ei și începu să plîngă și mai sfîșietor. L-am apucat de mînă și l-am ținut cu putere, așa fel încît să nu scape din strînsoarea mea.

Tu crezi că plînsul tău o să-l însănătoșească ? l-am întrebat. M-a fulgerat cu o privire răutăcioasă, dar m-a ascultat : Am iubit și eu un măgăruș, i-am spus. Îl chema Percon. Cînd se îmbolnăvea, eu îl lecuiam. Am să încerc să-l vindec și pe Onix al tău, vrei ?

Înainte vreme, ori de cîte ori îl întîlneam acasă la Pericle, Alcibiade nici nu mă lua în seamă. Acum, amuțise pe neașteptate și cum încetase să mai plîngă, am putut să văd cît e de superb acest băiat. Nu găseai la el nici măcar un grăunte din ceea ce ar fi putut să tulbure frumusețea lui fermecătoare. Fața suavă, încadrată din belșug de un păr cîrlionțat, ochii — două stele luminoase, trupul bine făcut, puternic și drept, ca trunchiul de plop. Chiar și în țara noastră, unde sînt mulți flăcăi frumoși, băiatul ăsta era un adevărat miracol.

M-a măsurat cu privirea din creștetul pleșuv pînă în tălpile desculțe și, deodată, ochii lui au prins să strălucească. S-a repezit spre mine și, lăsîndu-se în genunchi, mi-a cuprins picioarele și a început să strige : „Da ! Tu, numai tu, Socrate, o să mi-l salvezi pe Onix ! Hai ! Hai să te duc repede la el !"

„Stai puțin. Mai întîi trebuie să-ți pun cîteva întrebări."

„Pune ! Pune, repede !"

„Cine-l hrănește pe Onix ?"

„Sclavul Durta, un trac care-l iubește foarte mult."

„Nimeni altul ?"

Băiatul a rămas o clipă, încurcat, apoi a mărturisit : „Uneori și eu. Aseară i-am dus..."

„Ei, hai, spune, ce i-ai dus ?"

„Turte de nuci, muiate în vin dulce. Astea-i plac grozav. Și cu ce poftă le-a mîncat și..."

„Ajunge, l-am întrerupt eu rîzînd. Am aflat destul. Nu-ți fie teamă, mînzul tău nu moare. Cînd o să plec acasă, Pericle o să aibă bunăvoința să trimită cu mine un sclav, căruia o să-i dau niște buruieni. M-am întors apoi spre Aspasia : Se pune puțin într-un vas cu apă clocotită, se lasă să se așeze, pe urmă se toarnă în căldărușa din care bea mînzul. Și din nou m-am adresat băiatului : De trei ori pe zi, timp de trei zile, numai asta îi dai, nimic altceva, și se face bine..."

Cufundat în amintirea acestei întîmplări, Socrate zîmbea îndelung şi tăcut, iar eu, în sinea mea, vedeam cum la picioarele lui Silen stă îngenuncheat un băiat frumos, trufaş, răsfăţat — capriciul şi excentricitatea personificate — cum acest băiat îmbrăţişează genunchii lui Socrate, cum aceştia doi se simt atraşi unul de celălalt, deşi, cu excepţia farmecului verbal, se află în toate unul la antipodul celuilalt, cum între ei se leagă, în pofida preanumeroaselor oscilaţii ale destinului, o ciudat de frumoasă şi trainică prietenie.

Cred că am înţeles ce s-a petrecut în clipa aceea : Pericle, cercetîndu-i cu mare atenţie pe amîndoi şi, îndeosebi remarcînd neaşteptata explozie de dragoste a lui Alcibiade faţă de Socrate, a presimţit numaidecît că acolo se năştea o simpatie avînd rădăcini mult mai adînci decît grija lui Socrate pentru mînzul lui Alcibiade. Cunoscînd de asemenea înalta preţuire de care se bucura Socrate în ochii lui Anaxagora şi dragostea pe care i-o purta poporul atenian, şi-a spus în sinea lui că Socrate întruneşte acele calităţi de care ducea lipsă Alcibiade : modestia, sobrietatea, tenacitatea. Şi s-a gîndit că filosoful, cu modestia şi cumpătarea lui, ar fi, poate, singurul om în stare să-l îmblînzească pe acest pui de demon.

Socrate îmi spuse surîzător :

— Deodată, Pericle s-a întors spre mine şi m-a întrebat cu toată seriozitatea astfel : Spune-mi, dragul meu Socrate, n-ai vrea să fii dascălul lui Alcibiade ? Am tresărit, apoi am răspuns : Eu să-l învăţ ? Cum aş putea îndrăzni una ca asta cînd îmi dau bine seama că eu însumi nu ştiu nimic ! ! ! Asta ar putea să facă Anaxagora...

— E bătrîn şi băiatul l-ar obosi, m-a întrerupt el. Iar povestea asta, că nu ştii nimic, nu-i decît modestie. Dar, mă rog, ca să-ţi fiu pe plac, o să te întreb altceva : vrei să fii prietenul lui ? Am răspuns fără ezitare : Asta bucuros, chiar foarte bucuros ! Da, da ! a izbucnit băiatul şi, repezindu-se la mine, a început să mă îmbrăţişeze vijelios şi să strige : şi eu vreau ! — şi, într-adevăr, de atunci Alcibiade a fost tot timpul cu mine ; mă invita la el, mîncam împreună, discutam, pe scurt, un pas nu voia să

facă fără mine. Cînd tu ești cu mine, obișnuia el să spună, sînt bun. Cum nu mai ești, mă apucă toți demonii...

Socrate zîmbea depărtărilor, peste veacuri. De bună seamă, cu privirea sa lăuntrică, vedea în clipa aceea ziua în care el, însuflețit de dorința de a împinge pe culmi tot mai înalte spiritul uman, îl cucerise pe acest pui de om, frumos, trufaș și arogant.

Și reluă :

— Cu cît creștea, cu atît mai mult îi fermeca pe toți cu înfățișarea și trăznăile lui. Mulți bărbați în toată firea și tineri doreau ca el să devină favoritul lor. Îi dădeau tîrcoale, încercînd să i se vîre sub piele, se gudurau pe lîngă el, făcîndu-i declarații de dragoste și devotament. S-au găsit și dintre acei care au mers cu lingușirea pînă acolo încît să-i spună că-l întrecea în glorie și măreție pe însuși ilustrul Pericle. El însă îi respingea pe toți și nu îngăduia nimănui să-l atingă sau să-l sărute ; o dată l-a îmbrîncit chiar pe Anitos, bogatul tăbăcar, care, mai tîrziu, s-a ridicat peste întreaga obște.

Pe mine însă voia să mă aibă veșnic în preajma lui. Accepta cu bunăvoință faptul că nu-i preamăream calitățile ci, dimpotrivă, îi scoteam în evidență cusururile. Parcă-l aud cum mi-a spus o dată : Tu, scumpe Socrate, faci pentru mine tot ce poate fi mai bun. Cu blîndețe și răbdare mă piepteni, mă scarmeni și mă scuturi de cusururi, așa cum ar scărmăna cineva un cîine năpădit de purici. Să nu te miri, deci, că mă țin de tine cu atîta străşnicie, dar știi, purecii ăștia mă pișcă fără milă.

Aducîndu-și aminte de această clipă, Socrate adăugă rîzînd :

— Ce-i drept, aveam un pieptene foarte des.

— Se spunea despre tine, am ținut eu să subliniez, că i-ai fi dăruit lui Alcibiade o parte din celebritatea ta.

— Nu-mi place să judec lucrurile dintr-un singur unghi de vedere, îmi replică Socrate, întunecîndu-se la față. — Și Alcibiade, la rîndul lui, a făcut să sporească celebritatea mea, pe de o parte prin vechimea neamului său — vestiții alcmeonizi — iar, pe de alta, prin excentricitatea sa, de-a dreptul captivantă.

Se lumină din nou și începu, cu autoironie :

— Să nu-ți închipui că în ochii atenienilor eu aveam mai puțin renumele de trăznit decît el. Un bărbos desculț, care se mulțumește cu atît de puțin, încît, în privința asta, nici un cerșetor nu-l întrece și dumnealui vrea să facă bine tuturor, ca viața să fie frumoasă pentru toată lumea, începînd cu oamenii mărunți din piață și sfîrșind cu ferchezșii feciori de bogătași, care jinduiesc după rangul de prim strateg. Voi fi cu tine sincer, străine, așa cum am fost și cu ai mei.

— Foarte bine. Te rog chiar.

— Ei bine, ascultă ! Bunăvoința lui Alcibiade, care curînd s-a transformat în afecțiune, a însemnat pentru mine, în acele timpuri, o mare cinste și totodată o mare bucurie. Numai că admiratorii respinși de el, care în dragostea lor pentru Alcibiade își pierduseră pur și simplu mințile, au găsit cu cale să mă urască pînă la moarte, pentru dragostea lui față de mine.

— De pildă, Anitos, am pomenit eu într-o doară. Ăsta te-a urît pînă la sfîrșitul vieții...

— A mea și a lui, m-a completat Socrate. — Dar de asta nu vreau să-mi amintesc acum.

— Mai rămîi un pic la Alcibiade, distinsul meu oaspete. Mai povestește-mi despre dragostea dintre doi oameni atît de diferiți și totuși la fel de atrăgători, care i-au impus Atenei pecetea personalității lor.

Ascultîndu-mi rugămintea, Socrate reluă :

— *Sofrosinė ?* Zădărnicie peste zădărnicie. În nimic nu ținea seama de ea, în ciuda faptului că ar fi vrut mult să țină. Așa a fost și cu simpatia lui față de mine. În timpul nefericitei expediții de la Poteidaia, a trebuit să dorm cu el în același cort și să fiu în luptă alături de el. Toți se mirau că nu-și alesese un tovarăș de viață mai nobil. S-a dovedit însă că nu făcuse o alegere proastă. Cînd în înfruntarea cu inamicul am ajuns la lupta corp la corp, Alcibiade s-a bătut ca un leu, dar, pînă la urmă, a căzut rănit. Accelerînd vorbirea, Socrate adăugă : Mă reped înaintea lui și mă încaier cu o ceată numeroasă ; răsunau săbiile de-ți asurzeau urechile...

— Da, l-am întrerupt, s-a scris despre faptul că l-ai scos și l-ai adus cu bine din bătălia aceea...

— Ar fi trebuit oare să-l las în măcelul acela, ca să-l răpună de-a binelea ? m-a întrebat cu severitate.

— Și se mai spune că ai fi renunțat, în favoarea lui, la premiul pentru bărbăție, care de fapt ți se cuvenea, am încercat eu să verific veridicitatea acestei informații.

— Și de ce n-aș fi făcut-o ? îmi răspunse cu o ușoară mirare. Pentru mine premiul acela n-avea nici un preț. Ce să fi făcut cu el ? În schimb lui, omului din care năzuiam să-i dăruiesc Atenei un nou Pericle, cununa de lauri a gloriei nu numai că i se potrivea dar îl și angaja.

Și Socrate amuți.

Mă uitam la el. Chipul palid, fruntea încrețită, părea istovit. Am sărit de pe scaun, îngrijorat :

— Nu te simți bine ?

— A nu, n-am nimic. Așa sînt eu cînd mă năpădesc amintirile, mă minunez și mă întreb : De ce pentru fiecare faptă bună a trebuit să plătesc întotdeauna cu vîrf și îndesat și asta atît la început, cît și mai tîrziu, după ani și ani de zile, la adînci bătrînețe. Așa e pretutindeni, sau numai la Atena oamenii dau dovadă de lipsă de recunoștință ?

— Cred că nu numai la Atena, i-am răspuns eu, dar el nu s-a interesat de amănunte ; a rămas în Atena lui și, ca și cînd eu aș fi putut aduce vreo schimbare în această privință, s-a pornit pătimaș :

— De unde să fi bănuit eu atunci pe cine aduceam Atenei și mie din bătălia aceea nefericită ? ! De unde ? ! ! Ah, noul meu prieten, despre străbunii și zeii noștri se povestesc legende minunate dar și noi, cei din „epoca de aur“ a lui Pericle și curînd după aceea, am trăit legende pline de minuni.

Deodată se neliniști și se ridică în picioare :

— Dacă nu mă înșel, e foarte tîrziu.

— Da, i-am spus, uitîndu-mă la ceas. Se apropie dimineața.

— Mă duc să dau binețe soarelui, a rostit el, cu voce domoală, și făcîndu-mi o ușoară plecăciune, a părăsit încăperea.

II

1.

Epoca de aur a lui Pericle şi, culmea, pretutindeni în jurul Atenei, gelozie, pizmă, duşmănie şi revoltă. Oricare dintre aliaţi pătrunde în Partenon şi-o zăreşte acolo pe fermecătoarea Atena a lui Fidias, apoi aurul, fildeşul şi pietrele preţioase ce împodobesc din belşug interiorul acestui măreţ edificiu, se înăbuşă de furie şi se întreabă, zgîlţîit de invidie : De ce n-avem şi noi un asemenea Partenon ? Şi noi dorim aceste minunăţii ale lumii !

De unde adună Pericle puzderia asta de arginţi pentru înfăptuirea unei opere atît de grandioase ? Din banii noştri, fireşte ! Din visteria comună a ligii ateniene. Şi socoteală nici gînd să ne dea ! Chipurile, pentru asta Atena ne apără ? ! ? Ha ! De cine ? ! ? E pace. Perşii de mult nu mai au putere să se ridice împotriva noastră iar cu spartanii avem un tratat de pace pe treizeci de ani. În plus, se mai zvoneşte că Pericle le-ar trimite acestora, în fiecare an, zeci de talanţi de argint, spre a-şi asigura pacea dorită.

Da, splendidă e priveliştea atunci cînd din portul Pireu porneşte în larg flota ateniană. O sută de triere superbe, cu pînzele umflate mai mult de trufie decît de suflarea vîntului ! Asta ne trebuie nouă ? Corăbiile astea sînt bune doar ca să ne înspăimînte ori să ne pedepsească fără milă pentru orice încercare de a ne descotorosi de înfumurata autoritate a Atenei. De altfel ştim noi cum a procedat Pericle cu Tasos, atunci cînd a îndrăznit să se revolte ! Că e Atena o Eladă în Elada ? Cu ce ne alegem noi din asta ? Cu mai multă umbră, în care sîntem siliţi să ne ghemuim, în timp ce Atena înfloreşte în bătaia orbitoare a soarelui !

Aşa gîndeau aliaţii Atenei şi astfel de vorbe răspîndeau ei în jurul lor.

Dar nici unuia nu-i trecea prin minte că banii în sine n-ar fi fost în stare să făurească asemenea frumuseţi, că

mai presus de toate e spiritul omenesc, inteligența, măiestria și dragostea pătimașe pentru măreția Atenei. Și că orice meșter iscusit în oricare din statele ligii, se simțea atras de Atena ; dar nici asta nu era spre bucuria lor.

Torentul acela nu putea fi stăvilit. Gonea năvalnic din biruință în biruință asupra materiei, de la un edificiu la altul, din frescă în frescă, din sculptură în sculptură, care de care mai strălucitoare. Atena era pur și simplu tîrîtă de acest torent. Dintr-o lucrare se naște alta, mai frumoasă, o operă terminată cere făurirea alteia. În preajma Partenonului nu putea să se schimonosească o ruină, giuvaerurile arhitectonice ale Acropolei stăteau acolo ca un îndemn necruțător. În plus, alte cetăți ale Aticei începuseră să cunoască înflorirea, iar pizma și gelozia orașelor din celelalte state ale ligii maritime ateniene se transformaseră și ele într-un puhoi ce nu mai putea fi stăvilit.

Pericle nu mai avea mult pînă să devină septuagenar ; nu mai vedea și nu mai auzea prea bine ce se petrece și ce se vorbește în jurul lui. Slăbea văzînd cu ochii și se scleroza. N-a înțeles la timp că și el era tîrît de acel torent al avîntului și prosperității ; nu-și mai dădea seama că acorda Atenei și Aticei mai mult decît s-ar fi cuvenit să acorde căpeteniei din visteria comună a ligii. Nemulțumirea și revoltele sporadice erau înăbușite cu forța. Comerțul înflorea, flota comercială și cea de război își umflau pînzele de mîndrie, Atena cunoștea o epocă de înflorire fără precedent. Așa stînd lucrurile, ce temei ar fi avut Pericle să se neliniștească ? Oare nu făcuse destul pînă atunci pentru prosperitatea țării sale ? Nu era Atena cea mai temută putere a lumii ? Să se sperie el de manifestările minore, lipsite de semnificație ale indignării unor aliați nemulțumiți ?

Disputele și litigiile dintre Sparta aristocratică și democrația ateniană dăinuiau de multă vreme. Se obișnuise cu ele. Cu atît mai mult cu cît democrația ateniană aducea țării prosperitatea neîntreruptă, în timp ce Sparta rămînea în urmă în toate privințele, cu excepția uneia și anume aceea că, din fragedă copilărie, spartanii erau instruiți și deprinși cu viața aspră de soldat.

N-au decît să înceapă războiul, dacă vor ! Flota noastră va lua cu asalt toate porturile lor și de pe ea vor tăbărî pe uscat hopliții noștri...

Visele lui Pericle deveniseră o realitate, dar această realitate năștea în mintea lui alte vise, ce tindeau tot mai sus.

Dușmanii Atenei, dușmanii lui Pericle, dușmanii democrației și ai succeselor ei și-au dat seama că a sosit momentul prielnic să acționeze și au procedat în consecință.

De ce numaidecît un război ? Asta nu ne scapă. Mai întîi să-i dezbinăm în interior !

Aristocrații spartani își întăreau alianța cu aristocrații și oligarhii din toate statele ligii ateniene. Îi îndemnau pe membrii acesteia să insiste pentru dreptul la autodeterminare, arătîndu-le că va fi mai bine pentru ei dacă nu se vor mai supune Atenei democratice și vor avea în frunte propria lor aristocrație.

Spartanii au găsit aliați chiar și în rîndurile oligarhiei ateniene și ale lacheilor ei. Pînă la urmă au izbutit să agite și o parte din *ekklesia*. Și, întrucît Pericle nu putea fi încă atacat direct, s-au năpustit, cu sprijinul *ekklesiei* în derută, asupra oamenilor săi cei mai apropiați.

Pericle îmbătrînește și puterile îl părăsesc. După ce își va pierde sfetnicii și prietenii cei mai credincioși, va fi mai ușor să-l răpunem și pe el. Așa gîndeau dușmanii lui și așa acționau.

Au atacat-o mai întîi pe Aspasia, acuzînd-o de proxenetism și de nelegiuire față de divinitate. Pe Fidias l-au învinuit că fură aurul ce i se pune la dispoziție pentru împodobirea sculpturilor din fildeș și alabastru. Pe Anaxagora l-au pus sub acuzare pe motiv că scrierile lui cu privire la religie tăgăduiau existența zeilor și în felul acesta propovăduiau necredința. Atena, Atica și întreaga Eladă, spuneau ei, riscă să se contamineze de ideile lui nelegiuite.

Cel mai rău stăteau lucrurile cu Anaxagora, căci, dacă în privința celorlalți se putea vorbi de calomnie ori de martori falși, anume plătiți, la el exista o dovadă palpabilă : scrierile lui.

Noapte. Bătăi puternice în poartă. Socrate țîșni din casă și sări iute pe o lespede de piatră, de unde se vedea

peste zid ; în stradă se afla binecunoscutul sclav al lui Pericle, care-i spuse în șoaptă :

— Pericle îți trimite vorbă să te pregătești de un drum mai lung și să vii la el neîntîrziat.

Pericle îl așteaptă în peristil și îl conduce numaidecît în camera bătrînului filosof. Anaxagora, înfășurat într-o mantie lungă, stătea liniștit în jilțul lui ; alături de el ședea Aspasia, luminată de flacăra pîlpîitoare a felinarelor. Alcibiade sta în picioare, în spatele filosofului. Pericle se întoarse spre Socrate și rosti cu vocea sugrumată de emoție :

— Iubitul nostru Anaxagora a fost pus azi sub acuzare pentru crimă de blasfemie. Știi bine cîtă risipă de cuvinte și lacrimi mi-au trebuit ca s-o apăr pe Aspasia ; de data asta însă vorbele mele au fost zadarnice. Mîine, prietenul nostru urmează să fie judecat în fața *heliaei*. Aș vrea să te rog...

— Nu-i nevoie să mă rogi ; am înțeles. Îl conduc și-l îmbarc pe corabie, îl întrerupse Socrate.

— Mulțumesc. Alcibiade te va însoți.

— Bine, răspunse Socrate. Să mergem.

Despărțire, cuvinte de rămas bun, Anaxagora fu urcat pe un măgar și sclavul apucă de dîrlogi. Alcibiade luă o făclie aprinsă și, în clipa următoare, porniră la drum.

Principalul era să iasă din cetate. Străjerul din fața porții îi opri și dindărătul ei apărură alți doi : Alcibiade declară că îl duce pe bunicul său bolnav, undeva la țară. În Atena nu-i merge bine, sănătatea lui e șubredă. Socrate spuse că-i însoțește ca să nu li se întîmple pe drum vreun necaz. Alcibiade le întinse străjerilor o amforă înfundată, cu vin de cea mai bună calitate. Aceștia, firește, se înveseliră. Totuși, unul îi dădu tîrcoale bătrînului filosof, care stătea pe lădița lui, în care se aflau cîteva suluri învelite într-o pătură mițoasă. Dacă ar fi găsit sulurile, străjerii și-ar fi dat seama cu cine aveau de-a face și ar fi avut la mînă dovada neîndoielnică a încercării lui Anaxagora de a fugi, cu alte cuvinte, dovada vinovăției sale. Socrate miză totul pe faima și simpatia de care se bucura în rîndurile poporului ; se apropie de lumina făcliei și spuse :

— Pe toți demonii ! Ce-i cu voi vajnici luptători ai Atenei ? Nu ne mai cunoașteți ?

— Socrate ! izbucni deodată comandantul gărzii. Puteţi trece, distinşii mei...

— Cînd o să beţi în sănătatea noastră, acest grozav vin de Chios — li se adresă Alcibiade, în limbajul tîrgoveţilor — aveţi grije să-i uraţi şi bunicului meu să ajungă cu bine la destinaţie. Că tare e cumsecade şi cu frică de zei. Un bou întreg o să jertfească în cinstea celor doisprezece zei principali, de îndată ce va sosi la fermişoara lui.

Şi trecu dansînd poarta Diohara. Soldaţii îi lăsară pe toţi în plata zeilor — n-au decît să plece unde vor — apoi se apucară să bea cu sete vinul neamestecat şi, peste puţin timp, răcnetele lor stridente spărgeau bezna în urma fugarilor.

La Brauron, Socrate şi Alcibiade îl îmbarcară pe Anaxagora într-o luntre, în ea îi puseseră şi sulurile lui apoi îl urcară pe o corabie gata de plecare. După aceea, priviră îndelung în urma ei, pînă cînd corabia se mistui în ceaţa dimineţii.

Nu mult după aceea, cînd filosoful fugar muri în oraşul Lampasac, pe mormînt i se puse o piatră funerară cu următoarea inscripţie : „Aici zace marele Anaxagora, al cărui spirit s-a înălţat spre adevărurile supreme".

Cei doi se înapoiară intenţionat pe alt drum şi intrară în cetate prin poarta Sunion. Oraşul era în mare fierbere. Toată lumea se grăbea să ajungă în Agora.

Pe o întindere mare a pieţii pavate, se înălţa un rug imens, încropit din lemne îngrămădite unele peste altele şi, în preajma lui, se înşirau coloane de soldaţi sciţi, înarmaţi pînă în dinţi. Cîţiva sclavi veniră cu braţele încărcate de suluri şi le aşezară pe rug.

— Ce-i asta, cetăţene ? întrebau oamenii ce dădeau năvală în piaţă din toate părţile.

— Ce să fie, scrierile lui Anaxagora despre zei, li se răspundea din mulţime. Anaxagora a şters-o, dar opera lui va fi arsă în public.

Socrate şi Alcibiade simţiră cum îi trec fiori de groază prin tot corpul, în clipa în care flăcările izbucniră în văzduh şi un fum înecăcios învălui toată agora. Să ucizi în felul ăsta o idee, să dai foc înţelepciunii ! ? !

Din gura lui Socrate ţîşniră atunci, fără voia lui, faimoasele cuvinte folosite mai tîrziu de eleni ori de cîte ori venea vorba, fireşte, de alte popoare mai puţin instruite :

— Opriţi-vă barbarilor !

Din fericire însă, garda nu izbuti să-l descopere pe cel ce le strigase.

Se aşternu o linişte mormîntală. Doar focul, menit să mistuie spiritul lui Anaxagora, trosnea şi sfîrîia, cutremurător.

Optimistul Socrate întrezări atunci, pentru întîia oară, viitorul înnegurat al Atenei.

2.

În nopţile luminoase, cînd numai străjerii şi beţivii mai bîntuiau străzile Atenei, în nopţile fierbinţi, cînd oamenii extenuaţi dormeau tolăniţi pe terasele descoperite, ca măcar briza mării să adie un pic cu răcoarea ei binefăcătoare, în nopţile de zăpuşeală cînd nori negri, aducători de furtună şi averse veneau peste Atena dinspre Peloponez, în nopţile întunecate cînd luna şi stelele uitau de lume şi numai flăcările Partenonului mai luminau cetatea, Pericle stătea singur, în peristilul casei sale.

Aspasia se ducea să se culce, iar el se simţea apăsat de povara grea a singurătăţii.

În asemenea clipe, era frămîntat de gîndurile cele mai sumbre. Duşmanii lui mascaţi, cu viziera coifului lăsată, ieşeau atunci ca şobolanii din văgăunile lor şi-l atacau mişeleşte, pe la spate.

— De ce mă lovesc în felul ăsta ? l-a întrebat el o dată pe Socrate.

— Cel ce-şi întrece rivalii e întotdeauna o ţintă bună, scumpul meu Pericle, i-a răspuns Socrate.

— Să fie oare o vină că mi-am dăruit întreaga viaţă pentru binele cetăţii ?

— Vină e şi faptul de a şti mai mult ca alţii, darmite să faci mai mult.

— Astea sînt criteriile, bunul meu Socrate ? ! ?

— Atît de mici sîntem încă, scumpul meu Pericle.

Pericle nu se putea împăca, pentru nimic în lume, cu pierderea lui Anaxagora, cu umilirea şi defăimarea Aspasiei, pe care pamfletele înscrise pe ziduri şi versurile rostite în amfiteatre o prezentau ca pe fosta hetaieră din Milet, ce practica şi acum proxenetismul, oferind prietenilor lui Pericle, la sfîrşitul festinelor, fete tinere să se destrăbăleze. Îl dureau nespus falsele acuzaţii aduse lui Fidias, pe care duşmanii îl socoteau delapidator.

Se gîndea la adversarii lui politici : Da, ştiu ce urmăriţi. Vă pătrund cu privirea pînă în adîncul sufletului vostru hain. Mai întîi vreţi să distrugeţi zidul puternic al prietenilor mei, iar pe urmă, împreună cu spartanii, să luaţi cu asalt zidul de piatră al cetăţii.

Printre aceste gînduri sumbre i se ivea tot mai des chipul unuia dintre fruntaşii partidului democratic — bogătaşul Cleon, proprietarul unor mari ateliere de argăsit piei. Lui Pericle nu i-ar fi dat prin minte, dar prietenii binevoitori i-au adus la ureche zvonul că oamenii înclină din ce în ce mai mult de partea lui Cleon.

Atena nu mai are nevoie de un fost strălucit strateg — spun ei — ci de un actual strălucit strateg. Iar Cleon, în cuvîntările sale, pretinde că el ar fi acel strateg.

Bătrînul Pericle îşi strînse pe corp hemationul de lînă şi se înfioră, de parcă ar fi auzit foşnind în preajma lui aripile răzbunătoarelor Erinii. Pentru vina străveche şi străină lui ?

Aceste clipe întunecate n-aveau însă darul să-i scadă combativitatea, ci mai curînd s-o încurajeze.

Dar ambiţia şi setea de glorie turnau ulei peste foc.

Pericle întărea puterea militară a Atenei şi, prin teroare, extindea sfera ei de influenţă ; supunea mereu alte cetăţi elene şi alte colonii, înscăunînd pretutindeni orînduirea democratică, iar cu aristocraţii se răfuia fără milă.

Socrate urmărea cu teamă ideile lui Pericle, în timp ce Sparta urmărea faptele lui Pericle. Două puteri. Şi de-o parte şi de cealaltă, greci. Şi totuşi, cei mai înverşunaţi duşmani, deoarece Atena era guvernată de democraţi, în timp ce Sparta era stăpînită de doi regi, de două dinastii ce moşteneau tronul prin ereditate.

Invidia şi ura spartanilor întreceau pînă şi fabuloasa mită în numeroşi talanţi, pe care Pericle îi trimitea în taină Spartei, în fiecare an, în schimbul tratatului de neagresiune.

Spartanii, sprijiniţi de oligarhia aţîţată din toate statele ligii ateniene, ameninţau cu războiul.

Adunarea populară era în fierbere. Elementul predominant : împotrivirea faţă de ciocnirea armată. Pericle avea încredere în forţa Atenei.

— Dispune oare Sparta de o vistierie atît de bogată ca a noastră ? Şi cine-i marea putere maritimă ? Sparta sau noi ? Dar porturile mari ale lumii, cine le stăpîneşte, Sparta sau noi ?

Iar obiecţia calmă a prietenilor : are Sparta un spate atît de descoperit şi atît de vulnerabil ca al Atenei, Pericle n-o auzea. Ba, mai mult, în trufaşa-i înverşunare, salută cu seninătate scînteia din care se aprinse flacăra războiului.

Puţin îi fu dat Atenei să se bucure de extinderea sferei sale de influenţă. Corintienii îi aţîţau pe spartani împotriva prădalnicilor atenieni. Sparta îl ameninţa pe Pericle cu războiul, dar în acelaşi timp îi oferea şi pacea. Cu două condiţii :

Prima : Atena să-i expulzeze pe toţi alkmeonizii din Atica, necruţîndu-l nici pe marele Pericle, deoarece neamul acesta blestemat aduce nenorocire întregii Elade.

A doua : Atena să acorde libertatea tuturor statelor membre ale ligii sale maritime.

Miile de cetăţeni adunate în Pnyx şi în *ekklesia*, izbucniră într-un hohot de rîs homeric. Şi n-ar mai vrea, în schimbul acestei generoase oferte, să le mai dăm şi Acropola, cu toate comorile ei ?

Dar rîsul n-a cuprins întreaga *ekklesie*. N-au rîs reprezentanţii ţăranilor din Atica, dornici de pace şi n-au rîs mulţi dintre cetăţenii Atenei, înspăimîntaţi de brutalitatea condiţiilor puse de spartani. Din nou o noapte mai neagră ca bezna, fierbinte şi sufocantă. Pericle o cheamă la el pe Aspasia, o strînge cu încrîncenare la pieptul lui şi-o îngrozeşte cu vorbe ce nu-s decît crîmpeie ale îngrijorării sale : „Pericle, lasă-te păgubaş ; mai mult rău aduci Atenei, decît îi folosea !“

Citise cu ochii lui aceste cuvinte defăimătoare pe zidul cetății, în timp ce se întorcea, ca de obicei, pe jos, de la adunarea poporului.

Va accepta *ekklesia* condițiile spartanilor ? Îl vor izgoni din țară ? Va îngădui fărîmițarea ligii ateniene ? Va permite slăbirea democrației pînă acolo, încît s-o împingă poate spre pierzanie ?

Ekklesia clocotea ca lava unui vulcan în erupție. Dar, pînă la urmă, a respins totuși condițiile nedemne impuse de spartani.

Răspunsul sosi cu iuțeala fulgerului și războiul se dezlănțui.

Flota ateniană impresură porturile peloponeziene și, de pe puntea navelor, aruncătorii le presărară cu o ploaie de piatră și flăcări. Regele Spartei, Arhidamos tăbărî de două ori în Atica, în fruntea pedestrașilor înarmați pînă în dinți, cărora le porunci să taie livezile cu pomi fructiferi și mîndria Atenei — întinsele crînguri de măslini, ca apoi să jefuiască și să incendieze așezările rurale și curțile boierești.

De teama tîlharilor, a incendiatorilor și a ucigașilor, provincialii mai avuți sau mai puțin avuți se refugiară cu sclavi cu tot în spatele zidurilor ateniene. Zidurile, ce-i drept, îi fereau de urgia sulițelor, a săbiilor și focului, dar în Atena și Pireu, supraaglomerate de provinciali (ah, tu, Atena, zeiță ocrotitoare a cetății tale, cum ai putut îngădui să se abată peste ea o asemenea nenorocire ! ? !) — ei bine, în Atena și Pireu se ivi pe neașteptate, un alt dușman, împotriva căruia nici zidurile, nici fortificațiile, nici armele nu mai au nici o putere : ciuma ! Ciuma neagră !

Atena deveni deodată un uriaș mușuroi de furnici, răvășit și răscolit din toate părțile... Ziua și noaptea, oamenii alergau de colo pînă colo, cădeau, se zvîrcoleau, gemeau, țipau cu disperare.

Flota ateniană fu nevoită să se întoarcă din peninsula Calcidică, deoarece în rîndurile marinarilor izbucnise ciuma. Numai în fața cetății Poteiada rămase o parte din armata terestră.

Socrate îl aduse pe rănitul Alcibiade la Atena. După ce-l instală în locuința lui, porni și el spre casă ; găsi portița deschisă și curtea plină de oameni necunoscuți. Îi aruncară

intrusului o privire piezișă și nu-i răspunseră la cuvintele de salut. Intră în casă. Casa la fel — plină de străini.

— Ce cauți aici ! ? ! îl întrebă, cu asprime, unul, sfrijit, cu barba nerasă de-o săptămînă.

— Ce căutați voi aici, preadistinșii mei prieteni ? răspunse Socrate zîmbind. Eu sînt la mine acasă. Asta e casa mea...

— Socrate ? rosti necunoscutul, de data asta cu o voce mai blajină. Ni s-a spus că e cuibul tău. Dar noi n-avem unde să locuim.

Cuvintele lui nu sugerau nici rugăminte, nici provocare, ci mai curînd, suferință. Socrate îi cercetă pe toți, cu o privire fugară. De bună seamă, două familii, cu rubedeniile și copiii lor. Dădu o raită prin toată casa, apoi le spuse cu glas domol :

— Eliberați încăperea de sus. O să locuiesc eu în ea, iar pe celelalte vi le las vouă.

Îi mulțumiră cu plecăciuni smerite.

— E careva bolnav printre voi ? reluă Socrate.

— Pînă acum, nimeni.

— Și cum e cu cei din curte ?

— Cum să fie ? S-au adăpostit sub șopron și în coteț și sînt mulțumiți.

Sînt mulțumiți, repetă Socrate în sinea lui și, în clipa aceea, simți o ușoară înfiorare în ceafă. Își scoase echipamentul de hoplit în odăița de sus și trase pe el vechiul chiton pe care îl găsi la locul lui. Ia te uită ! Oamenii ăștia nu fură, se minună el. Apoi se grăbi să-și întregească gîndul : Deocamdată !

Ieși pe străzile orașului său îndrăgit. Sub splendoarea sclipind de albeață a Acropolei, zăcea cetatea, ca un stîrv năpădit de viermi. La tot pasul, tabere de familii refugiate — bătrîni, tineri, copii. În sanctuare, sub colonade, pe scările edificiilor, în parcuri, în gropile de gunoaie, pretutindeni, cît cuprindeai cu ochii, oameni necăjiți, printre care mulți delirînd de febra ciumei nemiloase. În jurul fîntînei Kalirhoe, cîrduri de oameni se băteau pentru o cană cu apă, în timp ce suferinzii însetați se tîrau la picioarele lor ca să apuce măcar să lingă piatra umedă. Pa-

vajul cetăţii albe se acoperea de cadavre negre. Oamenii nu mai prididеau să-i care şi să-i ardă, căci mulţi dintre ei nu erau în stare să-şi biruie teama de contaminare şi de a nu deveni ei înşişi nişte cadavre înnegrite de molimă. Din pricina căldurii, cadavrele treceau cu repeziciune în stare de putrefacţie. Mirosul laurilor şi al chiparoşilor era înăbuşit de duhoarea putreziciunii ce se răspîndea din toate colţurile.

Spaima de moarte stîrnea la cei necontaminaţi şi la cei contaminaţi, deopotrivă, dorinţe violente şi pofta pătimaşe de a se bucura de ultima voluptate ce putea fi smulsă, indiferent unde şi cum.

Era o noapte senină cu bolta presărată de stele strălucitoare.

Socrate sta îngîndurat şi privea cum din casa unui bogătaş, sclavii robuşti şi neînfricaţi, cu nasul şi gura acoperite cu o eşarfă, scoteau în stradă cadavrele stăpînilor, în timp ce un cîrd de oameni stătea la pîndă, aşteptînd pînă cînd aveau să fie evacuaţi toţi morţii. Ultimul pe care-l scoaseră era acoperit cu o plapumă cusută cu fir de aur.

Şi iată-i pe primii hrăpăreţi furişîndu-se în casă, de unde în clipa următoare se auzi un strigăt deznădăjduit. De bărbat ? De femeie ? Omor ? Viol ? Ori poate strigătul unui muribund ? Apoi tăcere şi hienele omeneşti ce stau la pîndă în faţa porţii, se năpustesc înăuntru, dau iama în toate, jefuiesc, apoi, răcnind de furie, îşi împart prada mult rîvnită.

Străjerii ? Să mai existe oare străjeri într-o cetate muribundă ? N-au devenit oare şi ei nişte hiene nesăţioase ?

La picioarele lui Socrate zac cîţiva bărbaţi înnegriţi de ciumă. Nu se închină zeilor, în schimb îl blestemă pe Pericle, încredinţaţi că din pricina lui s-a abătut nenorocirea peste Atica.

Deodată, deasupra muntelui Himet se arată o lumină anunţînd răsăritul soarelui.

— Fii binevenit, Strălucitorul nostru binefăcător ! îl întîmpină Socrate. Îndură-te de Atena noastră, căci mii de oameni se zvîrcolesc aici în chinuri şi Tanatos îi înhaţă

cu grămada în mrejele lui. Izgonește, Luminosule, cu focul tău sacru, rîul negru și ucigător !

Din toate părțile răsar dușmanii lui Pericle, toată țara e în fierbere, pîrjolită, bolnavă și îndurerată de saltul uimitor de la bunăstare la mizerie, de saltul cumplit de la starea euforică la agonie.

Aspasia, deși necredincioasă, înalță jertfe la altarul lui Zeus.

— Îndură-te de el, Stăpînitor al trăznetelor ! Nu îngădui să cadă victimă a blestematului neam al alkmeonizilor !

Face mătănii și plînge. După terminarea ritualului, intră în camera lui Pericle. Îl îndeamnă, îl conjură să părăsească Atena, alături de ea și în felul acesta să se salveze amîndoi de pericolul ciumei.

Pericle o fixă îndelung cu privirea, apoi îi spuse :

— Ia-ți servitoarele și du-te cu ele la ferma noastră. Eu din Atena nu pot să plec.

În aceeași zi, Aspasia părăsi casa lui Pericle.

Nu mult după aceea, ciuma necruțătoare trecu și ea de partea dușmanilor săi.

Îi seceră sora și cei doi fii. La înmormîntarea celui de al doilea, era și el contaminat. Sta sprijinit în baston și nu permitea nimănui din îndoliata asistență să se apropie de el, pentru a-i feri de pericolul molipsirii. Asculta, cu ochii închiși, vaietul tînguitor al bocitoarelor și de sub pleoape — pentru prima oară în viața lui — i se prelingeau pe obraji, șiroaie de lacrimi. După ceremonia înmormîntării, sclavii îl duseră acasă cu lectica și el se întinse în pat, istovit. Zăcea într-o permanentă stare de agitație ; se zvîrcolea ca un șarpe, iar halucinațiile îi tulburau mintea și îi răscoleau sufletul ; tînguitul monoton și deznădăjduit al bocitoarelor stăruia în el de parcă ar fi izvorît din însăși inima lui.

Libertul Evangelos, administratorul casei, care-l slujise mulți ani în șir, rămase la căpătîiul lui. Zadarnic se străduise el să-i găsească pe medicii stăpînului, odinioară oaspeți nelipsiți. De mult părăsiseră ei cetatea, spre a se adăposti de molima ucigătoare.

Îl îngrijea singur, cum se pricepea mai bine. Îi punea comprese reci pe piept și-i afuma neîncetat dormitorul. De dormit n-apuca să doarmă decît în rarele clipe de liniște ale stăpînului. Sta veșnic de veghe într-un colț al odăii și vorbea, încet, cu zeii. În devotamentul său nețărmurit, se oferea lui Tanatos pe sine în locul lui Pericle.

Asaltul febrei cedă pentru cîteva clipe. Vălul ce-i acoperise vederea căzu deodată de pe ochii suferindului și Pericle îl zări lîngă el pe Evangelos. Se căzni destul pînă să încropească și să îngaime primele cuvinte :

— Mai e cineva pe aici ?

— Nu stăpîne, nimeni ; numai tu și cu mine.

— De ce n-ai plecat cu ceilalți, Evangelos ?

Tăcere.

— Hai, spune, de ce ! ? !

— M-ai eliberat din sclavie. Mi-ai dăruit libertatea.

— Și tu n-ai știut să te bucuri de ea, spuse cu trudă Pericle, pe un ton oarecum dojenitor. Ai rămas...

Evangelos se lupta să-și stăpînească emoția : glasul stăpînului suna acum ca suflarea subțire a unei brize fierbinți.

— Mi-a făcut plăcere să rămîn, spuse el în cele din urmă.

— Ia te uită ! Recunoștința, murmură Pericle, cu amărăciune. Recunoștința libertului. Dar atenienii ? Mă mai iubesc mulțimile de bolnavi de pe străzile Atenei ?

Mulțimile de morți, gîndi în sinea sa Evangelos ; ăștia nu mai cunosc nici dragoste, nici ură.

— Bolnavi nu mai sînt prea mulți, spuse el cu voce tare. Tu, cel mai de preț dintre oameni, te numeri printre ultimii. Ciuma părăsește cetatea.

Un zîmbet firav alungi puțin buzele crăpate de febră ale stăpînului.

— Să-ți schimb compresa, bîigui Evangelos, aplecîndu-se peste patul suferindului.

— Nu, prietene, se împotrivi Pericle. Nu te atinge de mine și lasă ciuma să-și desăvîrșească opera pe pielea mea.

— Atîta vreme ai rezistat bolii, ca nimeni altul. Mai rezistă puțin și te vei face bine, insistă administratorul.

— Pentru cine ? Pentru ce ?

Vocea lui Pericle slăbea și se stingea încet-încet.

— Pentru Atena eu nu mai sînt decît un mort, reluă el. Ce-am fost în stare să-i dau, i-am dat. În viață, Pericle nu mai poate avea parte de recunoștință ; trebuie să aștepte pînă cînd va trece în neființă. Dă-mi, te rog, un pic de apă, dacă ai...

Căzu pradă stării de inconștiență și așa își dădu sfîrșitul.

3.

Sănătate lui Fochionos și soției sale Leonida, din partea unchiului lor Leptinos, din Atena.

Veștile tale au avut darul să-mi bucure inima, sînteți sănătoși, vă merge bine. Omul cu care mi-ai trimis bucatele, mi-a spus tot ce ai pe suflet.

Pe chestia banilor pe care ți i-am împrumutat acum cinci ani, te rog să nu te necăjești. Nu sînt cămătar ci unchiul tău de sînge, și mă mulțumesc cu dobînda plătită în făină și ulei.

Împrumutul de la mine l-ai folosit gospodărește. De altfel, după stricăciunile pricinuite de spartani, ai avut de furcă, nu glumă, pînă să-ți dregi casa și să refaci ogoarele și livezile, ca să dea recolte bune.

Eu cu banii aceia nu mă grăbesc. Ai să rîzi, poate, dar războiul ține cu meșteșugarii. Chiar și cu noi, pantofarii. Dacă vrei să știi, mi-ar prinde bine să am vreo douăzeci de mîini. Eu, cinstit vorbind, nu mă mai prea omor cu munca, în schimb Simon trage tare. E drept că, din cînd în cînd, mai filosofează în timpul lucrului și își mai notează pe ici, pe colo, cîte ceva, dar dacă muncește și treaba merge, ce-aș avea să-i reproșez ?

În alte case, părinții în vîrstă își mai dăscălesc flăcăii chiar dacă au patruzeci de ani, ca Simon al nostru. La noi însă, e de-a-ndoaselea. Simon mă dăscălește pe mine, om bătrîn. A prins tot felul de înțelepciuni de la vecinul nostru Socrate, despre care o să-ți vorbesc mai încolo.

Nici nu știi cîți provinciali mai sînt și acum în Atena. Mulți nu s-au mai întors la casele lor, pustiite de război.

Cinstit vorbind, nici nu mă miră. Tu, dragă Fochionos, ești departe, dar în împrejurimile Atenei, nimeni nu știe ce-l așteaptă. Ce ne facem dacă dau iar năvală hopliții lacedemonieni ? se întreabă toți. Armele zăngăne și sfîrîie în mîinile lor de-ți iau și auzul și cum să li se împotrivească lor un amărît de țăran ? Oare îl poate salva o falangă de măslini, ori o turmă de oi ? Astea, dimpotrivă, îi ademenesc pe invadatori și pe urmă sîngele curge gîrlă. Așa se face că mulți plugari și sclavi, refugiați în cetate la începutul războiului, se simt mai bine aici. Trag mîța de coadă, dar vorba aceea, sînt la adăpostul zidurilor și nici nu mai văd că, de fapt, zidurile acestea sînt pentru ei o cușcă uriașă în care lîncezesc.

Uneori îmi dă prin minte — n-aș vrea să vorbesc cu păcat, căci s-ar putea să fiu nedrept — dar, cum ziceam, uneori îmi dă prin minte că s-au lenevit și trîndăvesc aici ca păduchii, că s-au stricat de tot și munca de plugar nu le mai miroase bine. Desigur, ar fi trudă grea s-o ia din nou de la pîrloagă, dar sînt sigur că le-ar prinde bine, așa cum le-a prins multora, ca să nu mai vorbesc de tine.

Ei, și-acum să ne întoarcem la Socrate. L-am salutat din partea ta, așa cum mi-ai cerut de fiecare dată, iar el, la rîndul lui, vă urează la toți multă sănătate. Cum văd, îți aduci mereu aminte de el, și nu uiți ce bun a fost cu voi atunci cînd ați fugit de spartani și v-ați aciuiat în căsuța lui. Ai dreptate, Socrate e de felul lui un om bun și cumsecade dar, pe măsură ce înaintează în vîrstă, e din ce în ce mai ciudat. De el nici nu-i mai pasă — în casă, pe stradă, umblă veșnic desculț, de însurat nici gînd să se însoare, deși se aude că-i sfîrîie călcîiele după o vînzătoare de ceramică, mult mai tînără ca el — în schimb, are grijă de cine vrei și de cine nu vrei. La început i-a pisălogit pe cîțiva tineri, printre care s-a numărat și Simon al meu ; azi însă, îi pisălogește pe mai toți atenienii. Drept e că nu le vrea răul, dar nu oricui îi place să fie dăscălit și iscodit, să iasă din el totul, chiar și cusururile, pe care, de obicei, mai toți le ascundem față de alții. Așa se face că prietenii și dușmanii lui Socrate se înmulțesc ca ciupercile după ploaie.

Mi-a mai spus trimisul tău cît de mult dorești pacea și că pe-acolo pe la voi, oamenii s-au săturat pînă în gît de război ; mă întrebi cînd o să se isprăvească pacostea asta, că eu aici aș fi, chipurile, mai aproape de toate și aș ști mai multe decît voi. Te înșeli, dragă nepoate, tu ești mai aproape de oracolul de la Delfi. Noi aici nu știm nimic de sfîrșitul războiului.

Uneori stau cu Simon și ne frămîntăm amîndoi, întrebîndu-ne ce se întîmplă cu țara noastră. Odată cu moartea lui Pericle, toate au început să se stingă în jurul nostru. Știu. pe tine te interesează mai mult cîte coșuri de măsline culegi și ce tunsoare obții de la oile tale într-un an, dar ceea ce îți scriu eu acum, nu-i decît un răspuns la îngrijorarea ta în legătură cu vremurile liniștite la care tînjești atît de mult. Nu știu dacă va fi în stare Cleon să ni le asigure. Adu-ți aminte numai ce a făcut atunci cînd mitilenii au vrut să rupă Lesbosul de liga ateniană. Omorîți-i pînă la unul ! Nimiciți-i ! Ștergeți-i de pe fața pămîntului ! Pe aristocrați și democrați, deopotrivă ! Mă rog, nu s-a întîmplat chiar așa, dar miile de mitileni uciși, zidurile cetății ruinate și flota distrusă, spun și ele destul de mult, nu crezi ? Te miri, desigur, de ce după Pericle l-am ales pe Cleon. Știi doar cît de greu ne-a fost, după ciuma aceea pustiitoare. Cine ne va scoate din nenorocire ? ne întrebam cu toții. Cleon ! Cine altul ? ! Trebuia să-l fi auzit cum vorbea în adunarea poporului ! Cuvîntările lui numai cuvîntări nu erau, ci răcnete de fiară. Dar în starea aceea de mizerie, ne-a cîștigat pe toți și toți i-am dat votul. Da, și pe urmă, ne-a arătat el ce-i poate pielea !

Demagog ! I s-a urcat la cap ! Pacea oferită la un moment dat de spartani a refuzat-o cu trufie. S-a umflat în pene, declarînd că nu va înceta să se războiască pînă nu-i va zdrobi și nu-i va călca în picioare pe toți spartanii. Acum însă, cînd Sparta ne sugrumă pe noi, aruncă vina pe poporul atenian, spunînd că e slab și lipsit de combativitate. Deșteptul !

A ajuns să fie scărmănat și de Aristofan în comedia *Cavalerii*. Îl pictează atît de frumos, încît nici un cîine nu s-ar învrednici să ia un os din mîna lui. Dacă nu ne-ar fi

rămas de la Pericle marea libertate a cuvîntului, Cleon ar porunci să i se reteze capul, pentru limba lui veninoasă.

Ca să-ţi dai mai bine seama pînă unde merge acest Aristofan, îţi transcriu două momente din comedia sus amintită :

„Stăpînul nostru-i cam supărăcios şi e certat cu bunele maniere. Acest stăpîn Popor îşi spune şi bucuros se ghiftuieşte. E băştinaş din Adunare şi e cam surd, posacul. Acum un an şi-a cumpărat la tîrg un sclav, pe Faflagona, argăsitorul (e vorba de Cleon, pricepi !), om de nimic şi josnic."

Şi-acum să te ţii ! Fii atent :

„Nătărău, neobrăzat, scandalagiu, dezgustător ! Cu răcnetele tale, întreaga ţară-ai asurzit-o ! Şi toată Adunarea şi ori şi ce ungher. Cu rîtul tău scormonitor, noroiul tot l-ai răscolit. Şi toată murdăria din cetate. Şi dările le-nghiţi, măi frate, ca un mîncău ce foamea greu îşi potoleşte."

Cred, dragă Fochionos, că asta îţi ajunge ca să înţelegi că nu-ţi pot răspunde cum se va sfîrşi acest război, de vreme ce iţele s-au încurcat la noi în halul ăsta. Cine poate şti acum, pînă unde vrea să împingă lucrurile Cleon al nostru ?

Închei, urîndu-ţi ţie, Leonidei şi copiilor numai bine. Fie ca zeiţa Demeter să aibă grijă de voi toţi, iar bunul vostru Pan să vă păzească gospodăria, cireada şi livezile.

4.

— Hoi, Glauchios ! N-auzi, Glauchios ! ? !

— Asta-i bună. Cum să nu te-aud, Socrate ! ? ! Glasul tău sînt sigur că se-aude pînă la farul din Sunion.

Glauchios nu s-a schimbat, a rămas acelaşi flăcău robust şi puternic.

— Bine că te-ai gîndit să mai dai şi pe la noi. Fii bine venit, prietene. Întregul Gudi te salută pe tine şi, mai cu seamă, faima ta.

Cuvîntul faimă îi făcu pe amîndoi să rîdă. După ce se îmbrățișară și se bătură prietenește pe umăr, Glauchios îl întrebă pe musafir :

— Vrei o cană cu lapte și puțină turtă ?

— Nu, mulțumesc, acuma nu, răspunse Socrate. Mai tîrziu, cînd soarele se va înălța peste Chios.

Porniră la deal, pe scurtătură, îndreptîndu-se spre viișoara lui Socrate.

— Ce aer bun, mai mare dragul să-l respiri, spuse Socrate, suflînd din adînc. Noi cei de la oraș, tragem în piept miros de murdărie și scursori.

— Și duhoarea de argăseală din atelierele lui Cleon, nu-i așa ?

— Pe toți demonii ! Așa e ! își ușură inima Socrate. Să te sufoci, nu alta...

Luară amîndoi cîte o săpăligă și se apucară să sape via.

Socrate are norocul de a fi găsit în Glauchios un ajutor cinstit și de nădejde, cu care împarte recolta și care acum, ajutat de copiii lui, îi îngrijește petecul de vie, îi culege via și măslinii, tescuiește și-i aduce la Atena ulei de măsline, măsline murate și vin bine fermentat ; ba mai mult, împarte cu el pînă și drahmele dobîndite de Glauchios pe surplusul de recoltă.

Socrate se duce din cînd în cînd la Gudi să-și muncească via, dar și pentru a se bucura de viață.

— Eu sînt ca Anteu, dragă Glauchios, obișnuiește el să spună. Trebuie să mă țin mereu cu mîinile și picioarele de pămîntul țării-mume, ca să am putere.

Iată-l acum apucînd un pumn de țărînă ; o freacă în palmă, o zdrobește, apoi o lasă să i se scurgă printre degete.

— Aici sînt întotdeauna cuprins de bucuria vieții, chiar dacă, uneori, această bucurie mă înțeapă mai rău decît o cunună de spini cînd, fără voia mea, mă gîndesc la degradarea moravurilor ateniene. Aici mă desfăt, cu săpăliga în mînă, la lumina soarelui, în timp ce străzile Atenei nu sînt decît o umbră ; aici, după o muncă sănătoasă, mă așez cu tine și copiii tăi la un pahar cu vin și asta îmi pune sîngele în mișcare ; gîndurile negre mi le alungă adierea vîntului de munte și, deodată, mă simt iar acel optimist, care s-a născut rîzînd în gura mare.

După ce Glauchios, tînărul, înhămă măgarul ca să-i ducă la Atena cîteva burdufuri încărcate cu vin fermentat şi măsline murate, Socrate porni vesel în urma căruţului şi, pe drum, cînta de bucurie :

Căzut-am în iarba înaltă
şi Eros, căpşor de aur,
cu a sa gingaşă aripioară
răcorindu-mi obrajii, mi-a spus :
zău, micuţule,
tu pentru dragoste
nu eşti făcut.

Între timp, în jurul mesei de marmoră din curtea lui Socrate, se strînseseră, ca de obicei, prietenii şi discipolii săi : Simon, Criton, Critias şi adolescenţii Antistene şi Eutidemos.

Îl aşteptau pe Alcibiade, care îmbrăţişase cariera politică şi acum întîrzia în consiliu, şi pe Socrate care se întorcea de la Gudi. Simon împărţea în porţii egale bucatele aduse de fiecare, potrivit obiceiului. Numai Criton aducea întotdeauna atîta mîncare, încît lui Socrate îi mai rămînea pentru toate mesele de a doua zi.

— Darion, hop ! se auzi deodată, din stradă, o voce limpede şi, în clipa următoare, un cîine de toată splendoarea zbură peste zid ca o săgeată şi începu, numaidecît, să-i miroasă pe bunii şi vechii săi prieteni. În poartă se ivi apoi Alcibiade, îmbrăcat într-un chiton albastru azuriu, peste care purta o hlamidă albă, cu flori de lotus cusute cu fir de aur.

Toţi suspinară, fascinaţi de această frumoasă apariţie, cu excepţia lui Critias, care se închise în el de invidie, simulînd indiferenţa.

Sufletul lui e înecat de fiere : acest filfizon care îşi poate permite orice şi întotdeauna culege admiraţia... Alcibiade, superbul şi vagabondul Socrate ! Un cuplu de circ, ce stîrneşte rîsul atenienilor ! Ştiu eu de ce se arată spilcuitul ăsta tot timpul în tovărăşia lui Socrate ! Alcibiade, desfrînatul, nestatornicul şi risipitorul vrea să demonstreze

întregii Atene că el, nepotul lui Pericle și succesorul prezumtiv al acestuia în rangul de strateg (care trebuie să cîștige în *ekklesia* majoritatea voturilor) se afișează cu Socrate de parcă ar fi propriul său tată și fratele mai mare, cu acest Socrate socotit o pildă de modestie, a cumpătării, a dreptății și înțelepciunii. Priviți, frați atenieni și minunați-vă ! Pe dinafară arăt eu ca un fante, dar pe dinăuntru, sînt un om drept, ca dascălul meu aici de față, și vă asigur că așa voi fi și după ce mă veți alege conducătorul vostru — apoi, face un gest grațios, al omului de lume, în fața căruia, eu Critias, nu sînt decît un biet șoricel.

— Unde e Socrate ? întreabă Alcibiade.

— La Gudi, îi răspunde Critias, caustic. Își sapă via. Ar fi fost cazul să mergi cu el, să-i dai o mînă de ajutor.

— Ideea nu e rea, îl aprobă, zîmbind, frumosul Alcibiade. Îmi surîde chiar ! Alcibiade la vie, cu sapa în mînă ! Credeți că mi-ar sta bine ?

— Ție orice îți stă bine, vanitosule ! ripostează Critias, cu rînjetul pe buze.

În clipa aceea îl surprinde pe adolescentul Eutidemos, mîngîind, cu gingășie, gleznele lui Alcibiade. Acesta îl respinge ușor și începe să umble, agitat, prin curte :

— Abia aștept să aud părerea lui Socrate despre *Cavalerii* lui Aristofan. La teatru a fost atît de asaltat de mulțime, încît a fost cu neputință să stau de vorbă cu el.

Eutidemos încremenise după refuzul lui Alcibiade. Critias îl luă sub ocrotirea lui. Îl așeză lîngă el și-i mîngîie părul, apoi obrajii. În cele din urmă, îl strînse la pieptul său, și, deodată, se trezi în el dorința de a se iubi cu Eutidemos.

În clipa aceea, din stradă se auzi un cîntec, însoțit de un uruit de căruță.

— Socrate ! izbucniră în cor.

Simon se repezi să deschidă poarta și în urma lui Socrate intră în curte Glauchios, tînărul, ținînd măgarul de căpăstru.

Furtunoasă primire dar mai scurtă decît ar fi dorit asistența, nu de alta, dar Socrate profită de prezența lui Glauchios ca să așeze vinul în pivniță, așa cum scrie la carte și apoi să deschidă un burduf pentru cină.

Simon și Antistene trebăluiesc de zor. Au scos apă din fîntînă, au adus și vasul pentru amestec, iar acum trag din crater ulcioare de vin și-l toarnă în pahare.

Glauchios nu mai zăbovi, își luă rămas bun și porni înapoi, spre Gudi.

— *Hola,* prieteni ! strigă Socrate, ridicînd paharul, după ce se așezară cu toții în jurul mesei. Pămîntul nostru, străvechea noastră mamă, vă transmite salutul ei din Gudi !... Dar ce-i cu tine, dragul meu ? spuse el deodată, privindu-l pe Alcibiade. Ce-i cu fața asta posomorîtă ? Ce te-a neliniștit ?

— Da, Socrate, ăsta-i cuvîntul. L-ai nimerit cum nu se putea mai bine. Mă neliniștește atacul lui Aristofan împotriva lui Cleon. Văd în el și un atac la adresa democrației noastre. Gura defăimătoare a acestui calomniator nu cunoaște oprelîștea. Am auzit că scrie acum o comedie împotriva ta, spuse Alcibiade, cu mînie.

— Zău ? Să-mi acorde el oare mie atîta importanță ? ! ? zîmbi Socrate. Mă îndoiesc. Dar, oricum, aș fi bucuros să aflu de la voi de ce *Cavalerii* lui au izbutit să-i captiveze atît de mult pe spectatori și, pînă la urmă și pe cei din juriu care i-au acordat premiul întîi. Vă ascult.

— Cleon vrea multe, dar prea puțin e în stare să facă. Pe scurt, e un incapabil. Ar vrea să sugrume Peloponezul, dar se pricepe la arta militară, așa cum mă pricep eu la tunsul oilor. Dă din gură și atîta tot. Noi însă, nu trebuie să uităm un lucru : azi el nu e doar stăpînul sutelor de sclavi din atelierele sale de argăsit, ci conducătorul ligii maritime ateniene, în ansamblul ei. Liga ateniană se destramă, văzînd cu ochii și, colac peste pupăză, războaiele astea mărunte, ce nu se mai sfîrșesc, riscă să se transforme într-o conflagrație uriașă. Iar Cleon, strateg nepriceput, nu se îngrijește de unul din lucrurile cele mai importante în timp de război — de spate.

— Ce fel de spate, scumpul meu Alcibiade ? întrebă Socrate, cu interes.

— De spatele economic și cel etic.

— Excelent ! exclamă filosoful, zîmbind fericit. Nici nu știți cît mă bucur că a fost rostit aici cuvîntul etică ? Dar ce să faci cu ea în Atena de azi ?

— Așa e, cetatea noastră e acum o biată cerșetoare. Aproape nu se mai vede ! izbucni cu indignare, morocănosul Antistene. Oamenii se ceartă, se judecă, se încaeră pentru o bucată de pîine ; peste tot numai descompunere și degradare morală, deși au trecut cinci ani de la ciuma devastatoare. Marele spirit atenian, care fîlfîia ca un stindard deasupra Acropolei, dominînd întreaga lume, a fost izgonit de uraganul putreziciunii și al lăcomiei...

— Antistene, Antistene, îl întrerupse Criton, sprijinindu-și mîna pe umărul lui. Cum văd, ești un pesimist incorijibil. Asta poate pentru că te-ai născut în vremuri de restriște. Noi, cei care am apucat alte timpuri, mai bune, credem în reîntoarcerea lor. Pentru asta, însă, am avea nevoie de pace. Războiul îi ticăloșește pe oameni și face din ei niște fiare sălbatice.

— Nu războiul în sine, Criton, se aprinse Alcibiade, izbind cu pumnul în masă. Ci un război prost condus și lungit la nesfîrșit. Și de asta e vinovat numai Cleon al nostru !

Peste refectoriul de sub platan se bolti deodată o tăcere înfricoșătoare.

— Poporul atenian merită un conducător mai bun, îndrăzni Socrate să spargă, cel dintîi, penibila tăcere. Iar dacă acest popor aplaudă *Cavalerii* lui Aristofan, asta înseamnă că el dorește în fruntea sa un alt conducător, care să-i fie bun strateg și gospodar deopotrivă.

De obicei, la asemenea mese colective, Simon își asuma atribuțiile de ospătar. În timp ce servea, se poticni la un moment dat de ceva tare, ascuns sub iedera ce năpădise lespezile de marmoră din curtea lui Socrate. Ridică obiectul și ce să vadă : o daltă ruginită. Dîndu-și seama a cui era, încercă s-o ascundă, dar Socrate îl surprinse tocmai atunci.

— Ce-ai găsit, Simon ? întrebă el.

— Ei, o daltă... o daltă mîncată toată de rugină... trebuie să fie dalta lui taică-tu, bolborosi Simon, încurcat.

— Dă-o încoace ! S-o văd !

Toți privesc cu uimire crisparea de pe chipul lui Simon.

— Ți-am spus doar că e mîncată de rugină... Nu mai e bună de nimic...

— Dă-mi-o !

I-o întinse cu inima îndoită. Socrate o luă și o cercetă îndelung.

— De ce minți, Simon ? spuse după un timp. Nu vezi aici însemnul meu ? Îl știi doar foarte bine. E dalta mea.

O învîrti cîteva clipe în mînă, apoi o azvîrli departe, în grămada de moloz, de lîngă zid.

— Tu, Criton, îmi reproșezi că sînt pesimist, interveni în discuție adolescentul Antistene. Spui că voi, ăștia mai în vîrstă, credeți în revenirea unor timpuri mai bune. Și iată ! Însuși Socrate, care dintre noi toți a trăit cel mai mult acele vremuri mai bune, nu crede în întoarcerea lor.

— Cum adică nu cred ? De unde ai mai scos-o și pe asta ? se minună Socrate.

— Cum de unde ? ripostă Antistene. E cît se poate de limpede. Tu nu mai crezi că se vor mai înălța vreodată noi propilee și că dalta ta va mai fi necesară pentru cioplirea unor noi Carite... Altfel n-ai fi aruncat-o cît colo...

— De cînd stăm aici și ne ospătăm împreună, nu eu sînt acela care vă lămurește pe voi, ci voi mă lămuriți pe mine. Iar acum, citesc nu numai pe chipul lui Antistene ci pe chipul tuturor, uimirea pentru faptul că am azvîrlit această daltă, ca pe un obiect nefolositor. Vorbiți despre Cleon, vorbiți despre faptul că războiul face din oameni neoameni. Foarte bine. Dar cum răspunde Cleon la aceste frămîntări ? Ale noastre, ale tuturor ? Oare el nu vede cum arată acum Atena și ce se întîmplă cu aliații noștri ? Vede, dar nu știe ce să facă. Și de aceea răcnește ca o fiară, încercînd să acopere toată mizeria cu răcnetele lui. El nu vede decît o singură cale pentru ieșirea din impas : violența. Oricine își ridică glasul împotriva lui, să fie distrus, nimicit, șters de pe fața pămîntului. Pentru toate nu are decît un singur leac : războiul. Dar starea de război nu vindecă durerile poporului. Războiul nu ajută nimănui și nu drege nimic. Ați spus : face din oameni, neoameni. Și acum vă pun întrebarea : nu credeți că ar fi cazul să se facă din neoameni, oameni ?

În liniștea ce se așternuse, se auzi deodată un foșnet ușor și din coroana platanului căzu o frunză mîncată de omizi.

— Am aruncat dalta ! reluă Socrate. Da, am aruncat-o, de vreme ce nu mai fac sculptură de atîția ani. Acum nici

vorbă să se clădească alte propilee. În privința asta, aveți dreptate. Și atunci, ce-ați vrea ? Să mă apuc și să cioplesc pietre funerare ? Asta să nu-mi ceară nimeni. Eu vreau să mă ocup de cei vii...

5.

În fiecare săptămînă se ducea Socrate la gimnaziul din Akademos, din spatele porții Difilos, să se antreneze și să stea de vorbă cu tinerii. Azi cînd ieși pe străzile cetății, ziua ardea luminos, ca flacăra olimpică, aerul era saturat de suflarea umedă a mării și de parfumul florilor îndrăgite de albine.

Socrate mergea agale, cu pasul său ușor legănat și plescăitul tălpilor lui goale aducea cu zgomotul stîrnit de două scrumbii ce se zbat în plasa pescarului.

În locul în care apa rîului Eridanos se încrucișa cu drumul lui, întîlni pe străzile cartierului Kerameicos, mereu aceeași priveliște, atît de familiară lui. Într-un colțișor mai retras al străzii principale, olarul Nacteros își expunea, ca întotdeauna, pe un covor, produsele sale pe care, ca de obicei, le vindea aceeași fată tînără și nespus de frumoasă.

Din străduța în care se afla, Socrate privea spre colțișorul acela, scăldat în soare, de unde i se înfățișa următorul tablou : în mijlocul unor superbe amfore cu toarte ovale, a cîtorva cratere de amestecat vinul și printre puținele *kalatos*-uri și *leikitos*-uri zvelte în care se păstra uleiul —, toate de o mare valoare artistică — mai erau întinse pe covor numeroase articole de olărit din cele mai comune : ulcioare, căni și străchini de diferite mărimi. În mijlocul acestei păduri de ceramică, de culoarea maronului portocaliu, pictate cu tot felul de ornamente negre sau roșii, cu motive geometrice florale și zoomorfe, se înălța o amforă vie, de o rară frumusețe. O fată trasă prin inel, oacheșă, cu fața energică și bine conturată, sub cupa unui păr negru și lucios, de toată splendoarea ; cu trupul perfect proporționat, ținînd mîinile în șold ca urechile unei amfore, sta și își privea averea multicoloră de vaze deosebite și obiecte de uz comun.

De multă vreme urmărea Socrate, cu toată admirația, silueta acestei fete. Ea se prefăcea că nu știe, dar îl cerceta la rîndul ei și-l aprecia așa cum se cuvine. Din copilărie văzuse în jurul ei chipuri de bărbați pictate pe vasele de argilă și își dorise de bărbat un asemenea erou, atunci cînd habar n-avea de ce anume și-l dorește.

Cu timpul, visurile ei nebuloase se transformară într-o dorință clară. Iar aici, în partea însorită a străzii, se oprea, săptămînă de săptămînă, un bărbat și ea pricepu din prima clipă că nu întîmplător, ci din pricina ei. Purta întotdeauna un chiton alb obișnuit, fără mîneci, și, peste el, un himation lung, de culoare cafenie, strîns în spate. Avea pielea arsă de soare, statura atletică și dacă și-ar fi dat jos barba, ar fi zis că are cel mult, treizeci și cinci de ani. Socotea că nu era cu nimic mai prejos decît Iason, Ahile sau Ulise și cu atît mai puțin, decît divinul Silen. Iar ceea ce i se părea și mai grozav la el, era privirea lui hipnotizantă, nu ca privirea șarpelui, în fața căruia victima încremenește, ci fascinantă prin lumina și blîndețea ce răzbeau din ea, îndemnîndu-i parcă pe toți din jur să se bucure și să se înveselească.

Socrate se uita la ea, se uita și nu se mai sătura privind-o, cînd, deodată, ce să vadă ? Fata, cu mîinile în șold, se învîrtește și se leagănă ușor în ritmul unui cîntec strunit din liră de un Orfeu de periferie. Pe filfizon însă nu-l bagă în seamă, se lasă doar furată de melodia lirei, iar de zîmbit îi zîmbește lui Socrate.

Gata, ajunge atîta contemplare ! își spuse filosoful, în sinea lui. Dar, nici n-apucă să facă bine primul pas și vai ! În dreptul mărfurilor expuse se opri un necunoscut. Și, așa cum se întîmplă întotdeauna, dacă s-a oprit unul, s-au mai oprit și alții — amatori și gură-cască, de care se lipi apoi și droaia de copii din piațetă ; și astfel, într-o clipită, în jurul vaselor, oalelor, ulcioarelor și vazelor se stîrni o hărmălaie de nedescris. Dar iată că vocea cristalină. și totuși autoritară a fetei, izbutea să le țină piept și să-i potolească pe toți cumpărătorii sau presupușii cumpărători. Răsuna din această voce siguranța și hotărîrea fermă de a nu da înapoi.

Tînăra și frumoasa precupeață se comportă de o asemenea manieră, încît Socrate se uita la ea ca vrăjit. Își

desfăta privirea urmărind scena ce se desfășura în fața lui și se lăsa captivat de ea, fără cea mai mică împotrivire.

E bună de gură, mititica ! Nimic de zis. Și ce limbă ascuțită are ! Ia te uită cum îl expediază de lîngă marfă pe un băiețandru care înșfăcase un *lekytos* mare, cu glazura albă, numai ca să se poată zgîi, de aproape, la frumoasa vînzătoare.

— Pune-l repede la loc ! Neobrăzatule ! Nu ți-e rușine ? Asta nu-i pentru mîinile tale murdare ! O zei, și voi nu spuneți nimic ?

Socrate își rîde încet în barba-i stufoasă : Bine că spui tu, frumoasă guralivă.

— Te cunosc eu, puișorule, și știu ce-ți poate pielea, se aude, în continuare, glasul sonor și plăcut al fetei. Te învăț eu minte să mai pui mîna și să-mi murdărești cele mai frumoase piese și în timpul ăsta să caști gura la mine și să-ți închipui că mă și pipăi pe mine. Gata ! Ajunge ! Să taci, neobrăzatule ! și caută de-o șterge de aici cît mai repede, pînă nu-ți arunc un ciob între ochi, ai înțeles ?

Superb vocabular, se încîntă Socrate. Un adevărat giuvaer al limbajului atic. Fetița asta ar putea să-i dea lecții lui Georgias. Și ce dicție admirabilă ! Păcat că teatrul e jucat numai de bărbați.

Puștii din Keramicos îl iau peste picior pe flăcăul cu pricina, dar acesta nici gînd să dispară. Se retrage doar un pic, deoarece în prim plan își face apariția, însoțit de sclavul său, un străin îmbrăcat într-o mantie superbă de brocart.

— Fii bine venit, stăpîne, în casa lui Nacteros, cea mai cunoscută firmă cu cea mai frumoasă ceramică din întreaga Atenă. Zeii tăi și ai noștri ți-au binecuvîntat pașii, îndreptîndu-i spre noi. Fii atent, alege cu grijă, stăpîne, căci aici orice piesă e o bijuterie.

Socrate abia se putu stăpîni să nu aplaude. E o adevărată delectare s-o asculți pe mititica asta !

— O amforă de ulei, pictată de mînă, pentru ornamentarea refectoriului ? O, stăpîne ! Nici unde nu vei găsi o piesă mai artistic lucrată ca aceea pe care ți-o voi oferi eu. Spune-mi numai ce stil și cum să fie desenele ? Negre ori roșii ? Ori poate stăpînul preferă stilul liber, creat de Polignotos ? Și subiectul ? Scene din mitologie,

din viaţă ori din palestra ? Ah, da. Înţeleg. Stăpînul caută o piesă atică pe al cărei fond roşietic-portocaliu să fie pictat cu negru un motiv mitologic. Nu ? Aha. Figuri de culoare roşie. O piesă remarcabilă. Iat-o, e tocmai ce cauţi, stăpîne ! Amfora asta, se înţelege, e mai scumpă decît cea cu desenul negru, dar, oricum, ţinînd seama de frumuseţea şi perfecţiunea ei, e un adevărat chilipir. Ascultă numai cum sună cînd o ciocănesc. Superb, nu-i aşa ? Nici nu se putea altfel, de vreme ce a ieşit din cuptorul tatei. Cît costă ? Două sute de drahme. Mult ? O, stăpîne, în altă parte ai plăti pentru asemenea operă trei sute, dacă nu chiar mai mult. Numai s-o aibă, dar mă îndoiesc... Cît ? O sută optzeci ?

Fata zări deodată, îndreptîndu-se spre piaţetă, lectica unei distinse familii şi grăbi înţelegerea.

— Mă rog, fie. În mod cu totul excepţional. Un dar patriei tale siriene. A, sigur, asta se cunoaşte după maniere. S-o împachetez ? Ferească zeii ! Să alunece din pînză şi, într-o clipită, din opera asta magistrală să se aleagă o grămadă de cioburi ? Nu, nu, asta nu se poate ! Să aibă grijă sclavul cum o duce.

Primi politicos cele o sută optzeci de drahme, îl salută pe străin, trufaşă ca o regină, şi numaidecît îşi întoarse privirea spre lectica din care coborîse o tînără femeie în veşmînt de doliu, însoţită de două sclave.

Vînzătoarea îşi înclină uşor capul, în semn de respect şi aşteptă să i se vorbească.

— Mi-a murit mama şi aş dori un obiect de jertfă, potrivit pentru piatra ei funerară.

— Aş putea să-i ofer stăpînei cîteva *lekitos*-uri, de toată splendoarea.

Şi, rostind aceste cuvinte, fata se aplecă şi începu să ridice vază după vază.

Femeia le cerceta cu atenţie, dar în acelaşi timp îl privea şi pe Socrate, aflat ceva mai încolo. La un moment dat, se întoarse spre el şi dădu din cap, în semn de salut. Recunoscînd-o, Socrate îi răspunse, la rîndul său, foarte curtenitor.

— Eşti, într-adevăr, o fată frumoasă, se adresă femeia tinerei vînzătoare. Tata n-a minţit. Apoi, cu un zîmbet firav, se grăbi să adauge : Tatăl meu e tragedianul Sofocle.

— Şi cum, Sofocle mă cunoaşte pe mine ? întrebă fata cu mirare.

— Dacă nu mă înşel, eşti Xantipa, fiica vestitului olar Nacteros ?

— Da, eu sînt. Dar nu-mi aduc aminte să...

— N-ar fi exclus ca despre frumuseţea ta să-i fi vorbit vreunul din bunii săi prieteni, o întrerupse femeia, aruncîndu-i o privire fugară filosofului Socrate. Cît costă acest *lekitos* cu chipul albastru al lui Caron, pe fond alb ?

— Ăsta a fost pictat de însuşi meşterul Brigos, stăpîna mea, şi costă două sute cincizeci de drahme.

Femeia luă în mînă elegantul vas şi-l cercetă de aproape.

— Într-adevăr, e frumos. Logeiro, plăteşte-l, iar tu Agrane, ia-l şi aşează-l cu grijă în lectică. Iar ţie, Xantipa, multă fericire încheie femeia.

Apoi, fluturînd uşor din mînă, îl salută cu discreţie pe Socrate, după care se instală comod în lectica ei. În urma lecticii porniră val-vîrtej toţi copilandrii, care tăiau frunze la cîini prin piaţetă.

Socrate auzise tot. Da, aşa e, nu de mult lăudase farmecul Xantipei în faţa lui Sofocle. Cu cît e bărbatul mai în vîrstă, cu atît are mai multă experienţă şi mai puţin curaj. Acum însă s-a terminat. Nu mai merge să stau aici şi să şovăi ca un cerşetor. Se apropie de fată şi-i spuse :

— Încîntătoare regină a acestor minunate vase policrome, îngăduie-mi să mă înclin frumuseţii tale divine.

— Şi eu sînt recunoscătoare întîmplării, sau poate voinţei tale, care îţi îndreaptă paşii spre mine.

— Mi-e teamă însă, frumoasa mea, că vei fi dezamăgită aflînd că nu sînt un cumpărător.

Vorba lui fu curmată de un rîs cristalin, alb şi curat ca dinţii fetei :

— Mie nu mi-e teamă că ai venit să cumperi, Socrate.

Nu i se păru de loc nefiresc că fata îl cunoştea. La urma urmei, îl cunoştea întreaga Atenă. De altfel, curînd ieşi la iveală că tînăra fată îl cunoştea mai bine decît se aşteptase.

— Ai venit deci ca să...

— Am spus doar : ca să mă închin frumuseţii tale...

— Şi eu care credeam că ai venit să faci cu mine un schimb de păreri, replică fata, scuturînd din cap cu atîta putere, încît desişul negru al părului i se undui valuri-valuri.

De data asta rîseră amîndoi, cu poftă. Iar Xantipa, văzînd cu cîtă bună dispoziţie accepta Socrate gluma, continuă pe acelaşi ton :

— Desigur, vrei să mă iscodeşti ca să afli cît de deşteaptă mă socotesc, şi pe urmă, cu dialectica ta să mă dai în vileag şi să-mi demonstrezi cît sînt de proastă şi de neputincioasă...

Socrate era copleşit de personalitatea ei, dar încă nu voia să renunţe la tonul şugubăţ, ca să nu fie păgubit de voluptatea pe care i-o stîrnea rîsul ei provocator.

— Cunoşti, sper, măcar din auzite, numele Fainaretei...

— Cine nu cunoaşte numele mamei tale ? ! ?

— Moaşa, care poate că te-a adus şi pe tine la lumina zilei...

— Nu poate, ci sigur ! Ştiu de la mama.

— Ei bine, atunci află că am moştenit de la ea arta moşitului — maieutica — şi cu asta bag spaima în mulţi, spunîndu-le că nu din pîntec, ci, mai rău, din mintea lor vreau să fac să se nască o idee, fireşte, dacă există acolo vreuna. Şi, uneori, se întîmplă...

Aici, Socrate se opri un pic, arborînd o mină nespus de tristă, apoi, reluă :

— Da, uneori se întîmplă să nu fie acolo nimic, decît pustiu şi deşertăciune, şi pentru această descoperire, închipuieşte-ţi ! persoana cu pricina încetează să mă mai iubească !

— Şi tu te miri ? îl întrebă Xantipa. Ce vrei, sărăcuţul ascunde şi el tot ce are sub căpăcelul lui şi tu vii şi i-l ridici, fără sfială şi, sub acest căpăcel, în locul nepieritoarelor cuvinte despre armonie şi despre *kalokagathia* lui Socrate, iese sfîrîind un pic de abur. Crede-mă, şi în mine bagi spaima cînd mă ţintuieşti cu privirea ta.

— E o spaimă fără rost ! Nu, nu eşti proastă, fermecătoare Xantipa, spuse Socrate, convingător. Tu ai o şcoală excelentă. Aceeaşi şcoală pe care o am şi eu.

— Nu-ţi bate joc de mine ! ripostă Xantipa şi vocea ei se înăspri. Eu n-am nici o şcoală !...

— Ba ai, draga mea. Eu, o piață mai mare, tu una mai mică, dar și în una și în cealaltă sînt oameni.

Socrate surprinse pe chipul fetei uimirea și, văzînd că din gura întredeschisă nu se strecoară nici o vorbă, se grăbi să adauge :

— Trebuie să-ți dezvălui ceva în ceea ce mă privește, și pe urmă ai să mă crezi că nu-mi bat joc de tine și că sîntem, într-adevăr, colegi.

Xantipa bătu în retragere și, fără voia ei, atinse cu piciorul gol un *lekytos* care se clătină atît de tare, încît biata fată scoase un strigăt de spaimă.

— Nu s-a prăbușit, sublinie Socrate pe un ton liniștitor.

— În schimb nu lipsea mult să mă prăbușesc eu. Ce-mi spui tu mie aici... Știu eu, poate ar fi mai bine să nu te mai ascult, bîigui Xantipa, răsucind din cap, descumpănită de Socrate și de ea însăși.

Dar pînă să apuce Socrate să-i răspundă, se făcu din nou auzită, de data asta cu un glas poruncitor :

— Hai, spune ce-ai vrut să-mi dezvălui ? S-aud !

Socrate zîmbi :

— Multe lucruri am învățat din cărți, multe de la oameni instruiți, dar cele mai multe le-am învățat în piață, de la alți oameni. Și acolo învăț mereu. Azi, am învățat de la tine, Xantipa.

— Eu, dăscălița ta ? izbucni Xantipa în hohote de rîs. Trebuie să recunosc că gluma asta ți-a reușit...

— Ce să fac ? Din cînd în cînd îmi reușește și mie cîte ceva. Acum, de pildă, însuși faptul că stau în fața ta. De atîția ani bat străzile Atenei, nu-i ungher prin care să nu mă fi strecurat și iată, azi abia mi-a fost dat să aud de la tine : Încotro, încotro mereu cu filosofia ta, scumpe Socrate ! ? ! N-ai de gînd să te oprești odată ? Nu mai sînt aici și eu ?

— Cine ? întrebă Xantipa. Eu ?

— Nu, fetițo. Dragostea. Cea mai frumoasă dintre toate nebuniile de pe acest pămînt. Iar tu m-ai învățat că a umbla mereu din loc în loc e bine, dar uneori e și mai bine să te oprești. Și asta numai atunci cînd această oprire înseamnă a te îndrăgosti. Și dacă ții să afli, atunci află,

negruța mea ca pana corbului, că tu m-ai vrăjit ! mărturisi filosoful, cu simplitate.

— În fiecare săptămînă aștept să apari pe străduța asta, să te oprești, iar eu să te văd cum te uiți la mine de parcă ai zări ceva... ceva...

— Ceva ce nu poate fi mai frumos pe lume pentru ochii mei, își întregi Socrate mărturisirea.

— Mă încearcă un sentiment de beatitudine ascultînd aceste cuvinte tocmai din gura ta, spuse fata cu sinceritate.

— Îmi este îngăduit să știu de ce ai rostit legat de mine cuvîntul beatitudine, pe care eu îl cinstesc atît de mult ?

Fata amuți. Mîngîia cu palma marginea unei amfore și ochii ei senini se încețoșară un pic.

— De ce ? spuse ea în cele din urmă. Pentru că din tine răzbate ceva frumos ce mă copleșește, ceva nespus de plăcut, despre care n-aș putea să-ți spun ce e, dar simt că mă fericește.

Socrate avu serios de furcă pînă să se strecoare cu himationul său lung printre vasele pictate, fără să doboare vreunul. Apoi, o cuprinse pe fată în brațele sale vînjoase și se sărutară pătimaș.

6.

— Azi iar o să ne apuce nebunia așteptînd, se întunecă la față Antistene.

— Stăpînul casei umblă creanga, îi ținu isonul Criton, rînjind.

Pe același ton continuă și Simon.

— Cîndva, din pricina unei fete se interesa de trepiedul cizmarului, acum se interesează de roata olarului.

În timpul ăsta, pe o lespede de marmoră, Critias îl strînge, la pieptul său, pe frumosul adolescent Eutidemos. Îl strînge cu gingășie, să nu-l sperie, și-i șoptește la ureche versuri pe care le-a scris anume pentru el.

— Tu o cunoști, Criton ? întrebă Antistene, intrigat. Trebuie să fie o stea căzută din cer, de vreme ce dascălul și propovăduitorul nostru și al celebrului *sofrosine* și-a

ieșit din minți în asemenea hal, încît să ne neglijeze pe noi și tot ce iubește mai mult pe lumea asta : discuțiile și schimbul de păreri cu oamenii.

Se spune că această Xantipa ar fi foarte vorbăreață, răspunse Criton — ceea ce la o precupeață nu e nimic ciudat, iar de Socrate ce să mai vorbim, ar fi ciudat dacă l-ar atrage o taciturnă. Și se mai spune că e chipeșă și nespus de grațioasă, lucru de care nu ne putem îndoi, ținînd seamă de faptul că Socrate are un simț neîndoielnic pentru frumos.

— Cred și eu, se auzi din poartă, o voce energică și, în clipa următoare, stăpînul casei își făcu apariția în curte. — Ce știți voi, nerăbdătorilor ! Habar n-aveți cît e de lung drumul de aici pînă la poarta Dipilona și înapoi, fără să mai socotesc plimbarea pe malul rîului Eridan ?

— Ha ! izbucni Criton, triumfător. În sfîrșit, recunoaște ! L-ați auzit ? Plimbare pe malul Eridanului. Pot să întreb cu cine ?

— Cu Xantipa, răspunse Socrate, zîmbind visător ; cu căluțul meu negru ca pana corbului...

— Atît de mult te-ai îndrăgostit de ea ? ! ? se minună Antistene.

— Un bărbat adevărat nu trebuie să facă nimic pe jumătate și, în plus, am impresia că pe mine Eros m-a nimerit cu o nebunie divină, mărturisi filosoful, cu toată sinceritatea.

Nimeni nu mai rîdea acum. În cele din urmă tăcerea fu spartă de Antistene :

— Și cum rămîne cu al tău *sofrosyné,* pe care îl proclami cu atîta ardoare ? ținu el să sublinieze.

— Se mai întîmplă, cum spun astrologii — replică Socrate, cu zîmbetul pe buze — sînt poziții astrale cînd trebuie să asculți *de sofrosyné,* dar sînt și altele cînd trebuie să i te împotrivești și chiar să renunți la el.

— Și asta, de ce depinde ? întrebă Critias, ironic, în timp ce-i mîngîia ceafa lui Eutidemos.

Ce să zic, tu ești cel mai îndreptățit să pui această întrebare, gîndi Socrate, în sinea lui, dar cu voce tare îi răspunse :

— De calitatea dragostei, scumpe Critias. Dragostea e năzuința spre voluptate și spre bine. Dacă lipsește al

doilea component, nu e dragoste adevărată. Mare — deși micuț — zeul Eros, copil și moșneag secular în aceeași persoană, vrea ca nebunia divină pe care o trezește în inimi să se manifeste printr-o iubire frumoasă, ce duce la armonia sufletească.

— Acest lucru e valabil și pentru îndrăgostiții mai vîrstnici ? întrebă Critias, cu răutate.

— Ba bine că nu, îi replică Simon, cu dîrzenie. Vîrstnicii sînt mai înțelepți, au o trăire mai profundă și sînt capabili s-o stîrnească și la ființa iubită. Uitați-vă la Socrate ! La el se poate vedea că entuziasmul pentru viață și frumos, cu care Eros l-a binecuvîntat, nu e un privilegiu exclusiv al tinereții !

— Și în plus, niciodată nu l-au atras băieții, ci numai femeile și întotdeauna cele frumoase ca Xantipa, se grăbi Socrate să-l încarce la socoteală pe malițiosul Critias. La care adăugă pe un ton apăsat : bărbatului adevărat îi trebuie femeie, nu bărbat.

— Fiecare își laudă ce-i al lui și are acest drept, ripostă Critias, aruncîndu-i o privire îndîrjită.

— E cazul să ne pregătim de drum, spuse Socrate, fără să-l mai ia în seamă pe Critias. Hipias sosește în agora cu trei ore înainte de amiază, și nu-i voie să-l lăsăm să ne aștepte.

În clipa aceea, portița se deschise fulgerător și în curte dădu buzna o fată îmbrăcată țărănește, cu basma pe cap ; se trînti pe prima lespede de marmoră, gîfîind din greu.

Se repeziră cu toții s-o îmbrățișeze. Socrate îi mîngîie obrajii aprinși de atîta fugă, și-i spuse :

— Fii bine venit, scumpul meu Euclid. Cum ai călătorit ?

Euclid, discipolul lui Socrate, era originar din Megara și, întrucît pentru megarieni trecerea pe pămîntul Aticei era interzisă, sub amenințarea pedepsei cu moartea, Euclid venea la Socrate noaptea, travestit în femeie.

— Bine. Am ieșit din Megara după miezul nopții. Pînă la Eleusis am gonit vitejește, apoi, pe pămîntul Aticei, cînd s-a crăpat de ziuă, m-am strecurat printre precupețe.

— Ești cel mai devotat dintre noi toți. Să faci de atîtea ori pe lună cîte o sută șaizeci de stadii, e un sacri-

ficiu de nepreţuit. Niciodată nu voi izbuti să te răsplătesc, dragă Euclide, îi spuse Socrate.

— Fiecare cuvînt de-al tău e pentru mine o răsplată, răspunse cu simplitate discipolul, scoţîndu-şi veştmîntul ţărănesc sub care purta chitonul său obişnuit.

În acest timp, Eutidemos i se adresă lui Socrate :

— Se spune despre Hipias că ar fi un strălucit orator.

— Şi ce-i cu asta ?

— Nimic, eu... doar aşa... bîigui adolescentul.

— Ai ochii limpezi, Eutidemos, şi e lesne de citit în ei, îl ajută Socrate, cu faţa numai zîmbet.

— Şi ce citeşti ?

— Ceea ce te sfieşti să spui : Nu ţi-e teamă, Socrate ? asta citesc. Vezi, am citit bine. Te-ai roşit ca un boboc de trandafir.

— Ai înnebunit, Eutidemos ? ! ! explodă Criton. Socrate şi...

Dar un semn al lui Socrate îl făcu să se întrerupă :

— Din ceea ce ştiu despre Hipias, e clar că nu ne va fi uşor cu el. Un asemenea adversar, iniţiat în multe ştiinţe şi, pe deasupra şi un orator de mîna întîi, nu trebuie subapreciat.

— Şi este oare cuvîntul în sine, — oricît de iscusit şi de abil ar fi el — un argument destul de puternic într-o dezbatere filosofică întrebă Antistene.

— Şi tu vrei să-i ceri fapte lui Hipias, în agora ateniană ? i se adresă Euclide.

— Bineînţeles că nu. Mai curînd, idei, răspunse Antistene.

— Părerea mea e că trebuie să ne ocupăm de oameni, interveni Socrate.

— Şi sofiştii procedează la fel, izbucni Critias, cu gîndul la Protagora. Şi pe urmă, ce te faci, maestre ?

Socrate îl ţintui un timp cu privirea, apoi rosti :

— Povestea e cît se poate de simplă, dragă Critias. Pe urmă se va pune chestiunea cine, cum priveşte omul şi ce intenţii are cu el.

Ieşiră cu toţii în stradă. Din toate părţile zburau spre Socrate cuvinte vesele de salut. Chiar şi acei pe care Socrate îi încolţea, uneori, trăgîndu-i de limbă spre a afla ce e autentic şi ce e prefăcut în ei, şi asta de faţă

cu toată lumea, își stăpîneau amorul propriu jignit și-l salutau cordial.

Iată-l acum pe Socrate strecurîndu-se printre tarabele și dughenele precupeților și negustorilor, urmat de discipolii săi.

Piața e toată un vacarm.

— Cumpărați... cumpărați scrumbii de la mine ! Cele mai bune și cele mai ieftine !

— Veniți, veniți ! aproape gratis ! Un sfert de preț !

— *Chaire*, Socrate !

— Fii vesel Dionos ! Și tu, Farnache ! Cum merg treburile ?

— Hei, Socrate, am smochine proaspete. Nu vrei ? Pentru tine, gratis, pe o vorbă bună...

Se opri lîngă o femeie care vindea boabe de năut. Le cumpăra de la ea aproape în fiecare zi. Le cumpăra, un fel de-a spune. Le căpăta, în semn de respect.

— Cum aș putea să iau bani de la tine, om bun ? Ia cît îți poftește inima că tot eu sînt cea cîștigată. De fapt, dacă stau și mă gîndesc bine, îți sînt datoare pentru reclamă. Privește !

Pe o tablie de lemn, cineva gravase cu o mînă stîngace, dar cu multă acuratețǎ, următoarea inscripție : „La mine cumpără Socrate !“

Toți din jur se tăvălesc de rîs.

— Ascultă, Tiona, spuse Socrate, lîngă acest „cumpără“, ar trebui să adaugi : „pe cinci degete“.

— Ei, asta-i bună ! Vorbești despre tine de parcă ai fi un hoț, care face la stînga...

— Adevărul e că fură, interveni, rîzînd, vînzătorul de măsline de la taraba învecinată : mie, mi-a șterpelit sufletul. Și, văzîndu-l pe Socrate întorcîndu-se spre el, se grăbi să adauge :

— Da, m-a tras de limbă, pînă a scos de la mine că-mi bat nevasta. Dar fii pe pace, Socrate, m-am lăsat de năravul ăsta.

Merseră mai departe și nu se mai opriră decît în fața prăvălioarei în care, pe vremuri, prietenul lor Pistias era doar vînzător. Acum e gravor în metal și vinde podoabe ciocănite din alamă, argint și aur. Dugheana lui se află la marginea pieții pentru a se putea opri în fața ei

lecticile, în care sclavii vînjoşi îşi poartă distinsa şi frumoasa stăpînă, ori o hetairă întreţinută de stăpînul lor.

Cu faţa numai zîmbet, Pistias se uită la Socrate şi se făleşte, în gura mare :

— Auzi, bogătaşul Mentinos mi-a comandat un colier de aur, după modelul egiptean. O piesă grea, de toată splendoarea. Şi pentru cine, crezi ? Tu o ştii foarte bine, îi şopteşte la ureche ; pentru hetaira Teodate. Chiar ea a venit să-i iau măsura. Aş putea să cîştig la afacerea asta chiar opt sute de drahme, dacă aş vrea. Ce zici, Socrate ?

— Dacă Mentionos ar fi în locul tău, ar cîştiga o mie opt sute. Fă şi tu la fel. Are de unde, răspunse Socrate, chicotind.

— S-a făcut, încuviinţă Pistias, frecîndu-şi mîinile de bucurie. Şi-acu, să strîng marfa şi să închid. Vreau să te aud cum îl hăituieşti pe acest vîntură-lume, haha...

— Numai să nu mă hăituiască el pe mine, dragă Pistias. Cînd ai timp, mai vino pe la mine !

— Aş veni bucuros, dar ştii, nevasta...

— Aha, rîse Socrate, te ţine din scurt. Nu te lasă !

— Se aude că şi tu te însori...

— Ai aflat şi tu ?

— În piaţă se ştie totul. Şi, aplecîndu-se la urechea lui Socrate, spuse în şoaptă : direcţia Keramicos — spre frumoasa Xantipa, înainte marş !

7.

Socrate şi prietenii săi intrară în stoa poikile. În faţa uriaşei picturi murale a lui Polignotos, înfăţişînd bătălia de la Maraton, surprinseră grupul sofiştilor şi al adepţilor acestora, aflaţi acolo în aşteptarea tînărului lor coleg Hipias din Elida, cunoscut la vremea aceea în toate cetăţile greceşti.

Disputa lui cu Socrate veniseră s-o urmărească şi retorii Lisias din Siracuza, unul dintre cei mai vîrstnici logografi şi credincios democrat, şi Antifon, alcătuitorul de texte şi cuvîntări juridice, specialist în procesele crimelor de omor, adept al oligarhilor şi neîmpăcat adversar al lui Socrate.

Socrate și ai săi se opriră la o distanță apreciabilă de grupul sofiștilor, în timp ce norodul se înghesuia pe unde apuca.

— Parcă am fi două armate, față în față, înainte de începerea ostilităților, spuse Socrate, cu veșnicu-i zîmbet pe buze. Ei au un spate istoric puternic, se sprijină pe Maraton...

— Maratonul reprezintă trecutul. Pe noi ne interesează viitorul, menționă Criton, pe un ton apăsat.

Acum, pînă și pe treptele de marmoră albă ale stoei și sub ele, se îngrămădeau mulțimi compacte de cetățeni, printre care și numeroși tîrgoveți. Cu toții știau ce anume se pregătea aici, în agora ateniană.

Deodată, în capătul colonadei, își făcu apariția un tînăr zvelt și suplu, ce înainta cu pas mlădios, așa cum umblă îndeobște mai toți magnații. O barbă mare și deasă avea darul să-i întregească ținuta gravă și respectabilă. Purta un chiton lung, cu falduri mari, pe care erau cusute cu fir de aur, motive egiptene, înfățișînd piramidele, palmieri și sfincși. Era un chiton sărbătoresc, ce-i ajungea pînă la tălpi, iar peste el își petrecuse o hlamidă de culoarea topazului. În păru-i, ondulat cu multă grijă, era înfiptă o ramură de laur, lucrată din argint. Bărbatul împodobit cu odoare de aur, chiar de el confecționate, ce ținea în mînă un baston de abanos, cu măciulia tot de aur, oferea spectatorilor un tablou fidel al fastului și al gustului ales.

În fața lui, sta Socrate, simplu, desculț, cu pielea arsă de soare, trupeș și viguros, ca un țăran din Atica.

Mulțimile îi întîmpinară pe cei doi filosofi, cu aplauze. Antifon se repede să-l salute pe distinsul oaspete, după care acesta face primul pas spre Socrate și i se adresează, cu respect :

— Sînt Hipias din Elida, dascăl de înțelepciune.

— Se cunoaște, răspunse Socrate. Eu sînt Socrate, iubitor de înțelepciune.

— Și asta se cunoaște, îi replică Hipias, după ce îl cercetă din cap pînă în picioare.

Prima lovitură, își spuseră sofiștii în sinea lor, radiind de bucurie.

— Fii bine venit printre noi, distins cunoscător al lumii, începu Socrate pe un ton calm şi cît se poate de cuviincios. Atena îşi deschide larg porţile pentru mulţi, dar inima nu şi-o deschide oricui. Vii la noi direct din Elida, distinse Hipias ?

— Elida mea natală în ultima vreme abia o mai văd. Mai des văd Sparta, faţă de care nutresc o mare admiraţie. Am mai stat un timp în Siracuza, în Akragant şi Egipt ; am vizitat de asemenea Sardinia, Rodosul, Halicarnasul, Milo, Samosul, Efesul, iar acum am fost în Tesalia, adică la Larisa, de unde am venit aici.

Hipias enumerase locurile peregrinărilor sale, cu o lăudăroşenie camuflată de o falsă modestie.

— Şi eu am călătorit, interveni Socrate. Am fost la Gudi.

O explozie de rîs ţîşni din mulţimea de oameni aflată pe treptele colonadei.

— Asta e un sat de lîngă Atena, îi şopti lui Hipias cineva din grupul sofiştilor.

Hipias :

— Ai acolo o moşie ?

— O moşioară, cinci sute de suflete, răspunse Socrate, cu modestie, transformînd în mintea lui fiecare tufă de vie, într-un suflet omenesc.

— E într-adevăr o avere considerabilă. Şi mie mi s-a spus că eşti un om sărac !...

— Ai fost minţit. Eu sînt foarte bogat.

Priviri uimite, îndreptate din toate părţile spre Socrate.

— Am cinci sute de butuci de vie, un adăpost unde să-mi pun capul şi mulţi prieteni credincioşi, aici, în jurul meu şi acolo, spuse el, arătînd spre piaţă, de unde izbucni o furtună de aplauze.

— Îmi pare foarte bine că în sfîrşit ne-am cunoscut. Doream de mult să stăm de vorbă, nu de alta, dar ţi-a mers vestea prin toate ţinuturile aflate pe ţărmurile mării noastre. Am auzit despre tine lucruri demne de admirat şi, îndeosebi, laude la adresa înţelepciunii tale.

— Exagerezi, distinse Hipias. Cine poate revendica înţelepciunea ? ! ? Iar potrivit învăţăturii tale de a ne

îndoi de toate, am putea să ne îndoim și de existența vreunei înțelepciuni...

— De asta nu m-am îndoit niciodată, deoarece eu însumi sînt dascăl de înțelepciune.

— Se pune însă întrebarea : ce este înțelepciunea ?

Hipias începu să-și iasă din fire :

— A, da, am auzit despre metoda ta de a stoarce de la oameni păreri și idei, ca apoi, prin deducție, să ajungi la definirea noțiunilor.

— *Techné maieutiké,* încuviință Socrate, rîzînd. Așa e. Nu ți s-a spus că mama mea a fost moașă ? De la ea am moștenit arta moșitului. Pentru oricine e mai prețioasă o judecată scoasă de la el, decît rostită de mine.

— Eu însă recunosc și practic altă metodă, se umflă în pene elegantul Hipias : discursul, întrecerea în arta retorică.

— Cu mine însă n-ai s-o poți valorifica, răspunse Socrate, clătinînd din cap. Eu am urîtul obicei de a discuta în contradictoriu. Îți convine procedeul ?

— Nici o grijă, Socrate, mă adaptez cu ușurință.

— Firește, tema discuției o vei alege tu, distinse Hipias.

— Instruirea oamenilor, se grăbi să răspundă sofistul ; e o temă de care ne ocupăm amîndoi, deopotrivă. Eu, de pildă, m-am consacrat predării matematicii, astronomiei, gramaticii, muzicii, literaturii, genealogiei zeilor și genealogiei eroilor, fizicii și retoricii...

— Vai mie, exclamă Socrate. Cum să susțin o dezbatere cu un om atît de învățat, stăpîn pe tot ce se petrece în jurul nostru, eu, un biet neștiutor, care nu mă ocup decît de sufletul omului ?...

Această lamentare avu un efect în favoarea lui Socrate și, firește, în defavoarea sofistului Hipias. Sesizînd situația, acesta făcu cîțiva pași înapoi, spre a mări distanța dintre el și auditoriu și, după ce-i dădu bastonul lui Antifon, ca să-și elibereze mîinile pentru gesturi, începu pe un ton avîntat :

— Cine poruncește soarelui și stelelor de pe culmile cele mai înalte ale cerului ? Se spune că zeii din Olimp, deși nu văd pe nimeni făcînd acest lucru ; nimeni nu ni se arată și multe se petrec pe acest pămînt din voința

tainică a nu știu cui, despre care nimeni nu știe nimic. Poate oare cineva să-l cunoască pe cel ce ar fi în stare să dezlege acest mister ? Tăceți și, firește, tăcerea voastră e un răspuns. Și atunci, vă întreb : E oare nevoie să i se poruncească omului, de vreme ce știe singur pe ce cale s-o apuce, spre a nu fi păgubit, ci dimpotrivă, spre a-i fi de folos !

Cineva din mulțime îl aclamă pe Hipias, care își îndreaptă privirea într-acolo și face o ușoară plecăciune. Apoi, reluă :

— Legîndu-i aripile, pasărea nu mai poate zbura și se zbate, sărmana, cenușie și neputincioasă, în colbul potecii. Ce anume leagă aripile omului și-l ține lipit de pămînt, deși, potrivit spuselor tale, Socrate, sufletul omenesc, înaripat, trebuie să zboare spre înălțimi nebănuite ? ! !

— Mă uimesc cunoștințele tale despre mine, distinse Hipias, strecură Socrate, cu modestie.

— Ce-l înăbușă, deci, și-l cotropește în genere, pe cetățean ? Legea ! Legea e tiranul omului și păcătuiește împotriva libertății. Legea îi îngrădește năzuințele și faptele. Legea îngrădește libertatea omului. Iar libertatea — așa cum a spus înaintea noastră Eschil — e bunul cel mai de preț al omenirii.

Un ropot de aplauze îl întrerupse pentru cîteva clipe. Cuvîntarea lui fu pînă la capăt, îndrăzneață și ostentativă ; pornind de la învățătura lui Protagora că „omul este măsura tuturor lucrurilor", Hipias o dezvoltă, deformînd-o și ridicînd-o la rangul de deziderat al libertății nelimitate a omului.

Să-și fi ales oare întîmplător obiectul meditațiilor sale ? Bineînțeles că nu. Știa prea bine ce atmosferă domnea atunci în cetate. Și mai știa cît de largă era, în Atena, libertatea cuvîntului. Cu alte cuvinte, știa cu ce putea să-și cîștige recunoștința auditoriului.

Dreptul individului la libertate ! O cerință enunțată în perioada unui război tărăgănat, care o dată se aprindea și ardea ca o flacără, altă dată mocnea ori fumega, dar care nu se mai sfîrșea...

Hipias și-a ales bine momentul, căci tocmai atunci poporul atenian era predispus să-și astîmpere cît mai în

voie poftele sale animalice şi setea de înavuţire. Libertate nelimitată ! Frumoase cuvinte ! Ce uşor alunecă ele de pe buze şi ce rezonanţă superbă au acum în auzul ascuţit, dornic să soarbă sloganurile şi dictoanele ce stîrnesc şi eliberează în om tot ceea ce îl încătuşează, şi-i demonstrează că are dreptul la libertatea de a-şi manifesta, nestingherit, instinctele sălbatice. Acum e de dorit mai presus de orice să trezeşti în oameni nostalgia străvechii libertăţi, moştenită de la străbuni pentru nepoţi.

Dar de ce şi cui îi poate folosi cel mai mult această năzuinţă spre samavolnicie ? se întreba Socrate care reflecta asupra celor spuse de Hipias, dar în acelaşi timp se gîndea şi cui se adresează sofistul, în ce moment şi de ce.

Oratorul era copleşit de uralele mulţimii. Discipolii lui Socrate stăteau cu privirea agăţată de dascălul lor, care ronţăia, liniştit, boabe de năut.

Cînd ecoul aplauzelor se stinse, desculţul Socrate se apropie şi mai mult de adversarul său şi spuse :

— Te admir, Hipias, şi mă închin în faţa talentului tău. Excelenta expunere, gesturile cînd graţioase, cînd violente şi bătăioase, dar mereu pline de efect şi ingenios sincronizate cu ritmul frazei...

Hipias se uită în jur triumfător, şi-i surprinde pe prietenii săi oligarhi. Aceştia însă, cunoscîndu-l pe Socrate, îşi încreţesc frunţile pe care se poate citi îngrijorarea. Mai întîi laudele, dar pe urmă ?

Socrate păstră tonul jovial dar, în timpul vorbirii, se învioră şi se înveseli :

— În discursul tău strălucit, presărat de comparaţii poetice sclipitoare şi de cuvinte alese cu deosebită măiestrie, pe mine m-a captivat cel mai mult felul în care ai dezvoltat învăţătura lui Protagora — omul este măsura tuturor lucrurilor — ridicînd-o la rangul de deziderat al libertăţii nelimitate a individului ! Pe cinstea mea ! Am în faţă imaginea raiului pe pămînt. Îmi îngădui, distinse Hipias, să analizez teza ta ?

— De ce nu ? Analizeaz-o, scumpe Socrate.

— Mulţumesc pentru îngăduinţă şi nu mă îndoiesc că ai înţeles prin asta că analiza o voi face în ceea ce te

privește, spuse Socrate cu ochii surîzători, dar pe față nu i se clinti un mușchi.

— Cum altfel ? îi răspunse Hipias, conștient de valoarea lui. Spusele mele au fost de altfel verificate și aprobate de toți cei de față și nu mică mi-a fost bucuria, ascultînd aplauzele lor — așa că nu văd de ce ți-aș contesta dreptul de a le aproba și tu ? Îmi va face chiar o mare plăcere.

— Așadar să clarificăm împreună afirmațiile tale. Ai spus că legea este un tiran al omului.

— Am spus.

— După părerea ta, nu există forțe supranaturale nevăzute care stabilesc aceste legi. Te-am înțeles bine, nu-i așa ?

— M-ai înțeles foarte bine.

— În cazul ăsta, aceste legi nu le-a stabilit nimeni altul decît omul. Ești de acord cu mine, distinse Hipias ?

— Întru totul și foarte bucuros. Părerea ta vine în sprijinul afirmației mele, răspunse Hipias, cu fermitate.

— Și de ce au stabilit oamenii aceste legi ? Ca să le fie mai rău, ori mai bine ?

— Uneori mai bine, uneori mai rău, replică sofistul, făcînd cu mîna un gest larg spre auditoriu.

Un murmur de încuviințare se înălță din rîndurile mulțimii.

— Nu voi tăgădui acest lucru, îl surprinse Socrate ; dar hai să cercetăm împreună legile care-i asigură omului mai binele cu ajutorul legilor decît fără legi.

— Sînt alături de tine ! exclamă Hipias, binevoitor, convins că pe măsură ce Socrate îl va apropia de anumite legi, îi va fi mai ușor să găsească un argument împotriva lui.

Socrate se legăna de pe un picior pe celălalt, asigurîndu-se astfel că stă destul de comod, și începu să vorbească despre legile și reformele lui Solon care îngrădeau înavuțirea excesivă a unora și-i ocroteau pe amărîții pauperizați.

— Solon, spuse Socrate, i-a denumit drept unici vinovați ai tuturor relelor și calamităților pe bogătașii hrăpăreți și avari, pe eupatrizi. Aceștia trag toate foloasele de pe urma pămîntului și a mulțimilor de sclavi. Lor, hrăpăreților, le priește așa zisa libertate nelimitată. Cu-

vîntarea ta, distinsul nostru oaspete, sună ca şi cînd le-ai face această urare : voie bună, dragi prieteni, la această prădalnică goană după profituri nemuncite !

Auditoriul fierbea mai de mult, acum însă, începu să clocotească. Sofiştii mormăiau, tropăiau, iar Antifon strigă în numele lor :

— Hipias n-a spus aşa ceva !

— N-a spus, dar aşa s-a înţeles ! izbucni cineva din mulţimea ce se înghesuia tot mai mult pe treptele colonadei.

— *Chaire,* Socrate ! *Chaire,* Socrate ! ţîşneau mereu alte glasuri, pînă cînd entuziasmul le contopi pe toate într-unul singur.

Cu zîmbetul său blajin, Socrate potoli ovaţiile din ce în ce mai puternice. Întinse braţul gol, fără brăţări şi fără inele spre Hipias şi-i spuse :

— Noi, scumpe Hipias din Elida, ne-am întîlnit azi pentru întîia oară, dar filosofia pe care tu o propovăduieşti în toate cetăţile greceşti, a ajuns la mine înaintea ta. Te nedreptăţesc dacă, aici de faţă cu toţi, îmi îngădui să spun că nimeni dintre dascălii înţelepciunii nu-i recunosc omului atît de deschis dreptul firesc de a se împotrivi dreptului stabilit şi aprobat de mulţi oameni, aşa cum faci tu ?

— Dimpotrivă, sînt mîndru de acest lucru, încuviinţă Hipias. Orice om năzuieşte spre acest drept firesc, dăruit de natură.

— Te pasionează istoria, nu-i aşa ? întrebă Socrate cu aerul că nu mai ştie ce să spună.

— Cum le-aş putea fi profesor altora, dacă mie însumi nu mi-ar fi istoria profesoară ?

— Cuvintele tale mă bucură nespus de mult. Deci nu mai e cazul să te învăţ eu, de vreme ce te-a învăţat istoria, că toate drepturile şi privilegiile au fost acaparate de cei bogaţi şi puternici, iar celorlalţi le sînt contestate întocmai de aceştia.

— Eu, rosti Hipias apăsat, desfăcîndu-şi cu un gest avîntat hlamida — eu recunosc dreptul firesc pentru toţi oamenii !

La cuvintele sale patetice, Socrate replică pe un ton obişnuit :

— În vorbe, da, recunosc. Fapta însă e departe de vorbele tale și, pe cît se pare, nici nu se va naște prea curînd. Dar Solon — bănuiesc că știi — a îngrădit prin lege libertatea „nelimitată" a bogaților de a profita nestingheriți. Legea asta, scumpe Hipias, e spre folosul oamenilor sau spre păgubirea lor ?

— De ce mă întrebi ceea ce știi singur prea bine ? rosti sofistul, iritat.

— E cît se poate de simplu, răspunse Socrate. Orice afirmație ascunde în ea o parte din propria-i negație, și orice negație ascunde o parte de afirmație. Tu, mai bun cunoscător al lumii, ai putea să mă ajuți să mă descurc mai ușor în această problemă.

În vanitatea sa nemărginită, Hipias încercă să pară mai înțelept decît Socrate.

— O parte de negație nu infirmă afirmația în întregimea ei, după cum nici partea de afirmație nu răstoarnă întreaga negație.

— Excelent, Hipias, excelent ! exclamă Socrate, pe un ton familiar. În cazul ăsta, vei fi desigur de acord cu ideea că legea pe unii îi păgubește, iar pe alții îi favorizează. Și, fiindcă tot am ajuns aici, nu putem ascunde, cred, faptul că legile noastre democratice sînt în favoarea celor mulți și în defavoarea celor puțini. Dar, și Socrate se opri un pic ca să-și mîngîie barba, — dar tu, Hipias, dacă mă mai ajută memoria, ai declarat că recunoști dreptul firesc pentru toți, fără deosebire.

— Asta nu pot tăgădui. Ai de față mulți martori, care ar putea să confirme buna ta memorie, dar nu-i nevoie, de vreme ce eu nu intenționez să infirm afirmația mea.

Apoi, zîmbind cu aerul omului încrezător în forțele sale, recită un fragment dintr-o elegie de Solon.

„Pe cei ce acasă în dezgustătoare asuprire se căzneau, tremurînd de spaimă în fața stăpînilor, din robia grea i-am eliberat. Și am făcut asta cu puterea legii, îmbinînd cum se cuvine dreptul cu violența și am înfăptuit totul, așa cum am făgăduit".

Și Hipias rîse din nou, de data asta zgomotos, și se grăbi să adauge :

— Ai auzit bine, scumpe Socrate, cuvîntul violență ? I-a scăpat poate cuiva cuvîntul violență ? încheie el adresîndu-se asistenței.

— Nimănui ! L-am auzit foarte bine ! se auziră cîteva glasuri. Dă-i înainte, Hipias !

Sofistul făcu o plecăciune, de parcă ar fi vrut să-și ia rămas bun, apoi rosti :

— Eu atît am avut de spus. Solon a îmbinat cum se cuvine dreptul cu violența, iar voi trăiți în această atmosferă de violență, vă supuneți ei, o venerați, în ciuda faptului că, așa cum mi-am putut da seama în toate cetățile ligii ateniene, nu faceți acest lucru din toată inima.

Mulțimea se buluci și mai mult în preajma celor doi vorbitori.

— Îți mulțumesc pentru discuție, începu Socrate, dar înainte de a încheia, permite-mi, te rog, o întrebare : de ce proclami și propovăduiești dreptul firesc, această libertate nelimitată, în toate orașele și insulele grecești aparținînd ligii ateniene, în vreme ce, așa cum tu însuți ai mărturisit, în patria ta Elida și în Peloponezul tău natal, ești mai curînd un oaspete ? Cum explici acest lucru, distinse Hipias ? Să nu-ți placă oare ție severitatea rigidă a legilor și moravurilor voastre, de umbli mai bucuros prin țările noastre, în care domnește o asemenea libertate a cuvîntului, încît pe oamenii ca tine îi apucă pur și simplu amețeala ? Ori te pomenești că pentru tine asta e încă prea puțin și ai vrea să provoci la noi nesupunerea față de lege, împingîndu-ne astfel înapoi, spre vremurile întunecate ale adîncii barbarii și tiranii ? Te plătește cineva pentru asta ? Ești dascăl de înțelepciune. E asta profesiunea ta adevărată, ori trăiești din altceva ?

— E profesiunea mea ! răspunse Hipias cu hotărîre, biruindu-și greu mînia în fața acestei jigniri.

— Ceea ce fac eu, consider a fi o chemare, spuse Socrate.

— Asta se vede din înfățișarea ta exterioară : desculț, chitonul de modă veche, himationul unsuros, ripostă Hipias, disprețuitor.

— Știi ce, prietene ! Ajută-mă să nu greșesc ! Nu de alta dar, cine știe, poate că la voi nu guvernează nici o lege și toate patimile și pasiunile omenești se bucură de o

libertate deplină. Iar tu, sărman pribeag, pe cît se pare, fugi de această libertate de teamă să nu fii sfîşiat de patimile şi pasiunile celorlalţi.

Norodul se tăvălea de rîs. Mulţi aplaudară. Hipias îşi umflă pieptul şi îşi ridică privirea mai sus, în timp ce Socrate nu-l slăbea cu întrebările :

— Şi-atunci, de ce să ne doreşti nouă o fericire, de care tu însuţi nu ştii cum să scapi ?

— Şi la noi guvernează legile, rosti Hipias ideea pe care se străduise s-o elimine din cuvîntarea sa. Şi chiar dacă n-ar fi aşa, nu mă socotesc atît de slab încît să-mi fie frică de cineva mai puternic. Sînt în stare să-l dezarmez şi dacă ţii neapărat să afli, atunci află că mă bucur de toate din belşug. Pot călători unde am poftă, sînt absolut independent în privinţa cunoştinţelor, talentului şi capacităţii mele. Şi le-aş dori tuturor o asemenea independenţă pentru că-i cunosc gustul şi ştiu cît e de plăcut...

— O, dă-mi voie să-ţi mulţumesc pentru această urare în numele acestei restrînse adunări, exclamă Socrate, înălţîndu-şi braţele spre cer — zic anume restrînsă, pentru că văd aici doar cîteva sute de oameni, iar noi sîntem deprinşi să ne adunăm şi să luăm hotărîri cu privire la treburile obştei în prezenţa a şase mii de oameni ; dar, oricum, primeşte această mulţumire cu bunăvoinţă.

Hipias tăcea.

Socrate se apropie de el şi, atingîndu-i agrafele, brăţările, cataramele şi inelele, îl întrebă :

— Aur ?

Aur ! ? ! Cuvîntul acesta avu darul să-l pună în mişcare pe un om ce dădea tîrcoale pe acolo de mai multă vreme.

— Aur, aur, se făli Hipias. Eu însumi l-am ciocănit cu mîinile mele. Iar pietrele montate în ele sînt veritabile. toate astea sînt răsplata pentru munca mea de dascăl...

— *Hola*, ce văd eu aici ? răsună deodată o voce puternică şi din mulţime se strecură un bărbat cu o insignă de bronz înfiptă în piept. Se repezi la Hipias şi, fără sfială, începu să-i cerceteze ţesătura de mătase a îmbrăcăminţii, giuvaerurile şi podoabele de aur. Văzîndu-l că se retrage dispreţuitor, omul nostru mormăi :

— Sînt *astynomos*, supraveghetor însărcinat de popor cu controlul luxului exagerat. Asta e de aur. Şi asta. Şi asta ! Amendă mare, cetăţene ! Numele tău ? ! ?

În clipa aceea, Socrate îl şi apucă de umăr :

— Nu te grăbi, prietene, îi spuse el.

— *Chaire*, Socrate, tresări mirat împuternicitul poporului. Tu îi iei apărarea acestui risipitor ?

— Dînsul e sofistul Hipias din Elida. A venit la Atena să stea de vorbă cu mine. Ca străin nu cunoaşte decretele noastre. Te asigur că poţi să-l scuteşti de rigorile autorităţii tale.

După ce îl mai măsură o dată cu privirea pe spilcuit, împuternicitul i se adresă din nou lui Socrate :

— Dacă tu garantezi pentru el, eu cedez şi-l scutesc de amendă. *Chaire !*

Apoi se retrase şi se pierdu în mulţime de unde continuă să-i urmărească pe cei doi, cu mult interes.

— Cum văd, ai relaţii preţioase, îi spuse Hipias lui Socrate. Îţi mulţumesc că mi-ai luat apărarea.

— N-am făcut decît ceea ce se cuvenea să fac pentru un oaspete. Dar vreau să fac mai mult, distinse Hipias. Vreau să-ţi ofer un dar, să-l ai de drum.

Socrate zîmbi cu viclenie, apoi reluă :

— Ce-ai zice dacă ţi-aş vorbi despre libertatea mea neţărmurită, iar tu, în călătoriile tale, ai povesti despre întîlnirea noastră şi ţi-ai bate joc de Socrate, spunînd : ştiţi voi, oameni buni, ce mi-a destăinuit el mie înainte de a porni spre voi ?...

— Vorbeşte, dragul meu, vorbeşte. Sînt dispus să accept darul tău, îl asigură Hipias, nerenunţînd la speranţa de a se face îndrăgit de acei cărora dorea să le fie pe plac în cetatea ateniană.

— Închipuiţi-vă ! începu Socrate, imitîndu-l pe Hipias. Omul acela ciudat, jerpelit şi desculţ, se consideră cel mai liber dintre oameni, deoarece — ţineţi-mă să nu cad de atîta rîs — deoarece n-ar fi, chipurile, sclavul patimilor şi pasiunilor sale şi, fiţi atenţi, s-ar supune legilor dăruite Atenei de glorioşii ei străbuni. Şi dacă legea e bună — el, fireşte, e convins că legile Atenei sînt bune — şi dacă personal — avînd un simţ al binelui ce nu înşală — li se

supune de bună voie, asta, pretinde el, i-ar spori, chipurile, şi mai mult libertatea individuală, hahaha !...

— Asta nu-i de rîs, interveni Hipias, meditativ, întunecîndu-se un pic la faţă.

— Şi a doua chestiune, distinşi prieteni, continuă Socrate pe acelaşi ton, vorbind despre el cu vocea sofistului Hipias, — da, acest Socrate pretinde că ar fi cel mai liber dintre oameni, datorită faptului că n-ar avea nevoie de nimic, cu excepţia strictului necesar ca hrană şi îmbrăcăminte. Ha ha ha !

— Permite-mi, scumpe Socrate, îl întrerupse Hipias, permite-mi să-ţi mulţumesc pentru frumosul dar. Mi-ai dat poate mai mult decît ai fi vrut să-mi dai. Acum mi-e cît se poate de limpede de ce umbli desculţ şi de ce te îmbraci atît de sărăcăcios. Tu ridici necesitatea la rangul de virtute...

Pe culoarul ce se deschise deodată în mijlocul mulţimii, se apropie de cei doi filosofi un tînăr înalt şi subţire. În păru-i negru, cîrlionţat, strălucea o cunună de trandafiri de culoarea roşului aprins. În juru-i flutura, în urmă-i se tîra o mantie lungă de mătase purpurie. Obrajii îmbujoraţi, ochii uşor împăienjeniţi, nu era greu de ghicit că venea de la un ospăţ.

— Îţi vinzi învăţătura de pomană, sărmane Socrate, continuă Hipias, în gura mare, dornic să-şi facă auzit de toată lumea triumful său necruţător, dar vocea sa nestăpînită nu putea ascunde mînia provocată de umilinţa la care fusese supus : Nu-ţi preţuieşti înţelepciunea — şi-atunci te întreb : cum ai vrea să fie ea preţuită de discipolii tăi, ori de cei ce te ascultă ? De la cerşetorii cărora vrei să le semeni prin înfăţişarea ta amărîtă nu-ţi pică drahmele şi nici măcar obolii. Cerşetorul nu-i poate fi de ajutor cerşetorului. Iar bogătaşii nu sînt proşti. Fiecăruia ce i se cuvine : ştiu că nu ştiu nimic, şi pentru asta n-am de gînd să te plătesc.

Pe culoarul ce se lărgea mereu, tînărul acela înalt şi subţire înainta dănţuind, cu mişcări suple şi graţioase, ca o superbă şi sălbatică felină. În picioare avea nişte opinci moi, cu bentiţele legate în cruciş pînă mai jos de genunchi. Chitonul, alb ca laptele, cusut dintr-o mătase mată, cu multe falduri, era scurt ; în schimb, mantia de purpură

era atît de lungă, încît aluneca o bucată bună în urma lui, pe pavajul pieţei. Lîngă el zburda un cîine uriaş, un animal de toată frumuseţea, de rasă rară şi scumpă. Silueta junelui captiva privirile tuturor. În culmea admiraţiei, adolescentul Eutidemos suspină adînc.

Tînărul îl auzise pe Hipias exact în clipa în care acesta îl înjosea pe Socrate. Se îndreptă spre sofist şi-i porunci cîinelui :

— Atenţie, Darion !

Superbă era priveliştea uriaşului animal, care se oprise în loc, arătîndu-şi colţii.

— Să-l sfîşie ? întrebă tînărul, întorcîndu-se spre Socrate.

— Ferească zeii, Alcibiade ! Se poate ? Noi doi ne-am ciondănit doar aşa, un pic, şi pentru atîta lucru n-ai voie să-l încredinţezi pe cel mai gingaş dintre noi colţilor lui Darion !

Mulţimea izbucni pe neaşteptate într-o explozie de rîs nestăvilit. Nici Socrate nu se lăsă mai prejos :

— Precum vezi, nu mai are pe cine să sfîşie, spuse el abia stăpînindu-şi rîsul.

Într-adevăr, nu mai avea. Hipias dispăruse, aşa cum dispare o picătură de apă în valurile rîului.

8.

Alcibiade se apropie de dascălul său. Îi făcu o plecăciune adîncă, iar vocea lui cadenţată şi încîntătoare — cu atît mai încîntătoare cu cît consoana „s“ era rostită mai curînd în şoaptă decît şuierător. — răsună plină de dragoste şi entuziasm :

— Bunul meu Socrate ! Fiinţa cea mai scumpă ! Mai luminoasă ca Helios cînd se înalţă cu carul său strălucitor deasupra Atenei !

Toţi din jur îi zîmbesc acestui bărbat tînăr şi frumos şi toţi se desfată ascultîndu-l. Numai vărul său Critias nu-l ia în seamă, preferînd să-l urmărească pe adolescentul Eutidemos care încearcă să atingă măcar mantia de purpură a neastîmpăratului Alcibiade. Şi iată, a izbutit şi ochii i se închid de fericire. Cine vrei şi cine nu vrei

îl îndrăgește pe acest filfizon înfumurat. Socrate, poporul, chiar şi favoritul meu Eutidemos, îşi spune Critias, în sinea lui. Iar pe mine nimeni nu mă iubește.

— În sfîrşit, te văd, scumpul meu Socrate ! îşi manifestă Alcibiade, furtunos, nețărmurita sa bucurie de a-l întîlni pe filosof.

— Da, ai dreptate, îi răspunde Socrate, cu ironie. Ne vedem, dar cum !... Cum văd, iar ai o coroană de trandafiri pe cap ! Vii de la o beţie ! O lună întreagă mă ocolești și o ţii numai în chefuri şi petreceri. Și ce mi-e dat să mai văd ? Cine l-a sluţit în halul ăsta pe Darion al tău ? Cine i-a retezat coada lui frumoasă ?

— Și mie îmi pare rău de el, și-l compătimesc ! Coada aceea îl prindea atît de bine !

— Făţarnicule ! şuieră Critias, printre dinţi. Oamenii spun că e isprava ta !

— Nu poate fi adevărat ! ripostă Socrate.

— E adevărat, mărturisi umil Alcibiade. Într-un moment de slăbiciune... după un pahar cu vin... Soţia mea... Hiparete, ce-i drept, a încercat să mă împiedice... a plîns... Într-adevăr, e o faptă rușinoasă, iar eu... eu mă căiesc...

— Un animal atît de rar și atît de scump, izbucni Critias cu violenţă. Chiar tu ai spus că te-a costat șaptezeci de mine.

— Pe Hera ! strigă înspăimîntat Socrate. De zece ori mai mult decît am eu cu totul, aici și la Gudi.

— Povestea s-a întîmplat, scumpe Socrate, fiindcă n-ai fost cu mine !

— Întreaga Atenă îl judecă pentru asta cu asprime, interveni, din nou, necruţătorul Critias.

— Pentru că n-a fost cu mine ? ! ?

— Pentru că a depreciat un cîine atît de scump.

— Asta am și vrut, mărturisi cinstit, Alcibiade, am vrut ca atenienii să vorbească despre această ispravă a mea şi nu despre alta mai gravă.

— Și ar avea despre ce să vorbească ? întrebă Socrate.

— Pe Zeus ! Ar avea !

— Vasăzică, de asta te-ai ascuns tu de mine atîta vreme ! se întunecă la faţă filosoful.

Alcibiade recunoaşte totul, cu un aer pocăit ; de ruşine n-a vrut să-i iasă în cale iubitului său dascăl. N-ar fi avut puterea să-l privească în ochi. Ispitit de hetaire a căzut pradă beţiilor şi petrecerilor în lanţ.

Iar atunci cînd Socrate îl întrebă dacă într-adevăr de ruşine n-a vrut să-i iasă în cale, ori mai curînd nu i-a ieşit în cale ca să poată chefui, Alcibiade se dezlănţui cu o pasiune pătimaşă :

— Dacă tu, cel mai înţelept dintre înţelepţi, dar şi cel mai viteaz dintre viteji nu mi-ai fi salvat viaţa la Poteidaia şi nu m-ai fi scos rănit din toiul bătăliei, azi aş fi putut să zac în infern, alături de umbra lui Pericle. Iar acum — acum te rog să-mi salvezi viaţa pentru a doua oară, altfel, alunec pe calea pierzaniei. Singur nu sînt în stare să-mi pun stavilă şi să mă potolesc. Sînt slab în faţa patimilor care mă asaltează...

— Mă întristezi, prietene...

— O, Socrate, dascălul meu nepreţuit ! Cîtă forţă sălăşluieşte în tine ! izbucneşte discipolul şi, fără să ţină seama de obiecţiile lui Socrate, se avîntă mai departe, cu înflăcărare : Nu mă părăsi ! Tu ai în tine atîta putere, încît eşti în stare să mă aperi şi pe mine de asaltul unor patimi turbate. De-ai şti cît de mult doresc — aşa cum se întîmplă în bătălii — să dorm iar cu tine în acelaşi cort, să mănînc ce mănînci tu, să luptăm cot la cot împotriva duşmanilor şi să învăţ de la tine tot ce e bun. Nici nu ştii cît de mult te preţuiesc, prietenul meu cel mai scump ! Izbăvitorul meu !

— Gata, ajunge ! îl întrerupe Socrate, pe un ton poruncitor. Exagerezi şi ştii că asta mie nu-mi place...

— N-am să te mai părăsesc niciodată ! izbucneşte din nou Alcibiade. Niciodată ! Cînd sînt cu tine, mă simt mai bun. Cînd sînt fără tine, mă cotropesc demonii răi, iar eu, nepreţuitul meu prieten, eu nu sînt atît de rău încît să mă bucure cotropirea lor ! Ori s-o doresc ! Zeus mi-e martor cît sînt de nefericit atunci cînd greşesc ! Iar tu, Socrate, ocărăşte-mă, leagă-mă la stîlpul infamiei cu puterea cuvîntului tău, biciuieşte-mă, calcă-mă în picioare !

— Încetează odată, Alcibiade, se încruntă şi mai tare filosoful. Nu cunoşti nici o măsură. Nici cînd păcătuieşti, nici cînd te căieşti. Nu ţi-am spus de sute de ori că dintre

toate virtuțile omenești cea mai bună e *sofrosyne* ? ! ? Cumpătarea, simțul adevăratei măsuri. Ea stă la baza celorlalte virtuți și fără ea nu ești decît un șomoiog de paie, împins de vînt de colo pînă colo.

— Cînd vorbește Socrate despre virtuți, e un adevărat serviciu divin, se înflăcărează, din nou, Alcibiade. Tot tineretul atenian ar trebui să-l asculte...

— Pentru că dezvălui ce-i nesănătos în el ? Și în tine ? îl întrerupe Socrate.

— Tu nu dezvălui doar faptele rele ale oamenilor ci și gîndurile lor nesănătoase. Ești un proroc, un clarvăzător, se avîntă Alcibiade, mereu cu înflăcărare : te iubim mai presus de orice. Ești părintele nostru spiritual, ești glasul zeilor nemuritori !

Și iar se umilește :

— Unde aș fi ajuns eu fără tine ? ! ? Numai tu ești în stare să îmblînzești și să dresezi tigrul din mine, pînă mă întind, cuminte, la picioarele tale. Dar gata, de-acum încolo, nu mă mai mișc de lîngă tine. O să duc o viață simplă și frumoasă, o viață așa cum trăiești și tu...

Deodată își smulse de pe umeri superba mantie de mătase purpurie și o azvîrli de pe treptele colonadei spre mulțimea din piață. Prețiosul veșmînt zbură prin aer, unduindu-se ca o flacără pîlpîitoare și, peste puține clipe, oamenii se și băteau pentru ea, sfîșiind-o, fiecare dorind să rupă pentru el o bucată din acea splendoare orientală.

— Și cîinele nu-l arunci ? ! îl întrebă Critias, cu răutate.

— O, nu ! Și, uitîndu-se fix în ochii vărului său, Alcibiade se grăbi să adauge : ăsta mi-e mai drag decît unii oameni, care veșnic varsă fiere.

Socrate părea bucuros de schimbarea lui Alcibiade, exprimată prin aruncarea prețioasei mantii. Deodată însă își aminti că discipolul său îl ținea încarcerat la el acasă pe pictorul Agataros, pînă cînd acesta avea să-i acopere toți pereții cu fresce și, profitînd de ocazie, îl întrebă dacă între timp îl eliberase. Mărturisirea lui Alcibiade că încă îl mai ținea încarcerat pe vestitul pictor, îl indignă profund pe filosof.

— Ce rușine ? Asta-i curată teroare ! În felul ăsta îmi făgăduiești tu mie să te schimbi ? ! !

— Curînd îi dau drumul. Nu mai are mult și e gata. Toată casa mi-o înfrumusețează. Hiparete e fermecată de arta lui. Recunoaște și tu că am dreptate. De cîte ori îi dădeam drumul, cînd se întorcea nu mai era în stare să facă atît cît făcuse înainte. Acum, cînd e închis între pereții pustii, Agataros pictează pe ei peisaje și oameni și are sentimentul că se află afară, printre ei. Nici nu știți ce frumos lucrează.

Pe cei din jur îi pufnește rîsul.

Rîde și Critias, dar în sinea lui își spune : cîtă cutezanță, cîte capricii și cîte nemernicii își permite acest Alcibiade ! Și ăsta să fie primul bărbat al Atenei ?

— De ce tu, Socrate, se adresează el filosofului — de ce tu, care te pricepi la toate, nu vrei să te consacri politicii și conducerii militare ?

— Dacă m-aș ocupa cu asta, dragă Critias, poate că într-adevăr, m-aș pricepe puțin. Dar aș fi singur. Iar eu vreau să lupt pentru ca autoguvernarea să devină o artă și o preocupare a cît mai multor, spre binele Atenei. De aceea nu mă dedic eu politicii, ci vouă. Iar asta e tot o politică. În felul ăsta, mă multiplic pe mine și vă unesc pe voi între voi, ca să fiți prieteni buni și să vă ajutați unii pe alții pentru o viață onestă și, totodată, să vă bucurați de darurile acestei vieți...

Vede oare Socrate în această clipă ochii plini de ură cu care Critias îl privește pe Alcibiade, căruia adolescentul Eutidemos îi zîmbește ca un îndrăgostit ?

Ceva mai încolo, tot pe treptele colonadei, doi epigoni ai sofiștilor se răstesc unul la altul ori, cine știe, se completează reciproc într-o discuție despre felul cum trebuie să procedeze omul ca să reușească în viață, să ajungă cît mai repede puternic și avut.

— Profitul — profitul e țelul suprem al tuturor oamenilor ! Profitul e scopul suprem al cetățeanului epocii noastre ! strigă ei.

— Profitul înseamnă pumnii plini cu arginți, rostește Socrate cu voce domoală ; dar cum arată un asemenea om, pe dinăuntru ? Sărac și pustiu ; pentru că adevărata bogăție este cultura, înțelepciunea, *areté*...

Deodată se auzi o explozie de rîs sarcastic. Era tînărul vagabond Anofeles, un pierde-vară zdrențăros, care sta

sprijinit de o coloană de marmoră și rîdea sarcastic, privindu-l în acest timp, cu un aer batjocoritor, pe filosoful Socrate :

— Prea ești cu capul în nori, iubite Socrate... Și nu vezi ce-i în burta oamenilor. Cei doi de colo au dreptate. Oamenii vor doar o firimitură de înțelepciune, așa cum ai pune un pic de piper peste mîncare, în schimb, vor mai multă deșteptăciune, mai bine zis viclenie, ca să știe cum să reușească repede în viață. Ce să faci cu virtutea ? Ce să faci cu onestitatea ? Binevoiți a-mi spune, distinșii mei domni ? Astea nu se pot mînca. Ba, aș zice că dimpotrivă, asta se plătește cu foamea, cu sărăcia și, uneori, chiar cu capul, ha, ha, ha ! Hai, spune, n-am dreptate, prea înțeleptul meu Socrate ?

— Ai, Anofeles, răspunse Socrate, zîmbind. Ai dreptate, precum dreptate au și acești doi sofiști.

Drept care Anofeles exclamă :

— Glorie înțeleptului Socrate !

9

Olarul Perfines sărbătorea nașterea celui de al cincilea copil, un băiat, și cum era destul de înstărit și avea și o casă mare și spațioasă, își invitase prietenii la o cană cu vin, susținut de gustări picante. Îl invitase, firește, și pe Nacteros, tatăl Xantipei.

Petrecerea era veselă și gălăgioasă, căci fiul mai mare al lui Perfines cînta destul de bine la aulos și, indiferent dacă se potrivea ori nu, muzica lui se amesteca mereu în discuția olarilor.

Ținta glumelor ce plouau cu găleata, din toate gurile, era Nacteros.

— Ascultă, prietene, pune mîna pe gîrbaci și îndreaptă-i spinarea fii-ti mai mari !

— Și de ce, mă rog ? se minună Nacteros. Eu unul, nu mi-aș putea dori o fiică mai bună decît Xantipa mea.

— Asta-i adevărul adevărat, încuviință Perfines, cu un ochi grav și cu celălalt vesel. Nimeni în tot Keramicosul nu se pricepe să vîndă cioburile olarilor mai bine ca ea.

— Tu, desigur, ai de ce s-o lauzi, interveni supărat, vecinul lui Nacteros. Dar eu n-am nici un motiv, căci fii-ta îmi suflă toţi cumpărătorii.

— Numai ţie, prietene ? reluă Perfines, arătîndu-i cu degetul pe toţi olarii din jurul mesei. Tuturor ni-i suflă şmecheriţa asta. Şi totuşi, ţine minte ce-ţi spun, Nacteros, dacă nu pui mîna din timp pe gîrbaci, curînd ai s-o pierzi pe destoinica ta vînzătoare. Noi, în schimb, o să chiuim de bucurie.

Hohote de rîs şi, printre ele, olarii nu mai contenesc să-l zgîndăre pe Nacteros.

— Şi e frumoasă de pică. Pînă şi lui Hermes îi ies ochii din cap cînd se uită după dînsa, de sus din „*hermelia*" lui !...

— Mi se pare mie că treaba e ca şi făcută. Da, da, de-acum încolo praful n-o să se mai aşeze pe marfa noastră, în schimb o să se lase pe oalele tale, Nacteros.

Nacteros era încă dispus să ia aceste înţepături drept glume ce ţin în mod firesc de o petrecere în familie.

— Ce tot răcniţi de-mi împuiaţi urechile, aiuriţilor ? V-aţi umplut burţile, v-aţi ghiftuit şi aţi pilit pe săturate şi acum vreţi să rîdeţi pe socoteala mea, nu-i aşa ? Mă rog, facă-se voia voastră...

— Dacă-i aşa, atunci rîzi şi tu cu noi şi gata povestea, îl îndemnară ceilalţi.

— V-am mirosit eu, vulpoilor ! Ce v-aţi spus : hai să-l scormonim niţel pe Nacteros, că, vorba ceea, ştie să-şi iasă din fire şi o să fie băşcălie mare ! Numai că azi n-am nici un chef să-mi ies din fire, asta ca să fim înţeleşi, declară solemn Nacteros. Dar, de fapt, în clipa aceea începuse să fiarbă în el. Fiţi însă cu băgare de seamă, puişorii mei ! Xantipa e mîna mea dreaptă ! Aşa că nu-mi umblaţi voi mie cu sperietori din astea. Apoi, rostogolindu-şi ochii ameninţător, se grăbi să întrebe : Şi care dintre voi, mă rog, a venit cu ideea asta fioroasă, că ar trebui s-o pierd ? Nu cumva tu, Perfines ?

— Nu te mai stropşi atîta la mine, flăcăule. În definitiv, cum îşi pierd părinţii fetele ? Oare tu nu i-ai răpit unui alt tată fiica adorată ? îl domoli Perfines, dîndu-i un ghiont între coaste.

Nacteros habar nu avea ce se petrece în inima fetei sale. Dar nu se trădă și vorbi ca și cum ar fi știut totul :

— Știi, scumpe Perfines, ia-o și tu mai ușurel, că nu-i nici o grabă ? ! Ori, poate feciorul tău e atît de dornic să o aduci pe Xantipa mea la el acasă, încît și-a pierdut răbdarea ? Fă bine și spune-i țîngăului tău imberb să mai aștepte cîțiva ani, că nu-i foc.

— Imberb ? Și țîngău ! țipă Perfines.

— Păi ce altceva ? începu să se încingă Nacteros. Un mucos, nimic mai mult !...

O furtună de rîs îl făcu să amuțească.

— Auziți, fraților ! Socrate mucos ! strigă unul dintre meseni. Țineți-mă să nu cad...

Nacteros căscă ochii mari ca un cîine care s-a înecat cu un os de pește :

— Ce ? Cum ? Ce tot trăncăniți ? Care Socrate ?

— Pe cîte știu, Atena nu are decît unul singur, interveni Perfines, cocoșîndu-se de rîs. Eu unul simt că plesnesc ! Auziți, oameni buni, Socrate mirele Xantipei ! Și tatăl fetei nu știe nimic !

Cuvîntul mire îl îndemnă pe Nacteros să treacă la fapte. Lovi cu pumnul în masă și, în hohotele de rîs ale prietenilor săi olari, se ridică de pe scaun și porni grăbit spre casă.

Nici nu trecu bine pragul casei și începu să facă tărăboi :

— Scularea ! Toată lumea în picioare ! Jos din culcuș ! Voi, prichindeii nu, voi ștergeți-o înapoi în odaia voastră și vedeți-vă de somnul vostru ! Nevastă, scoală ! Și tu, Xanti, vino aici !

Nevasta se ridică în capul oaselor și se așeză pe marginea patului. Xantipa somnoroasă, cu părul răvășit, desculță și cu peplumul de noapte șifonat, sta mahmură în fața tatălui ei.

Un timp, Nacteros mai tună și fulgeră, înjurînd de toți zeii și blestemînd lumea asta vicleană și înșelătoare, spre a-și lua avîntul cuvenit. Apoi, cu aceeași voce tunătoare se adresă fiicei sale :

— Ascultă, neisprăvito, tu îl cunoști pe Socrate ?

— Cum să nu-l cunosc ? Oricine îl cunoaște în cetatea Atenei, răspunse Xantipa.

— Îl cunoşti şi tu, nevastă ? întrebă olarul, sprijinindu-şi mîinile în şold, spre a-şi asigura echilibrul şi autoritatea.
— Sigur că-l cunosc, îl văd adeseori prin piaţă.
— Da, hoinăreşte prin piaţă şi pe străzi ca un vagabond şi nimic nu face decît să trăncănească ; da, trăncăneşte şi se ţine de capul fetei mele.
Xantipa lepădase de mult săndăluţele de fetiţă în care nu-şi îngăduia să-l întrerupă pe tăticul ei. Acum însă îi curmă vorba, cu violenţă :
— Credeam, tată, că eşti un cetăţean instruit şi, ca atare, n-ar trebui să foloseşti cuvinte nedemne de tine şi de învăţatul Socrate.
— Ce cuvinte ?
— Dacă nu mă înşel, ai spus că trăncăneşte şi nu face nimic.
— Şi nu-i adevărat ?
— Nu, tată, nu e adevărat. El îi învaţă pe oamenii cu care stă de vorbă.
Nacteros holbă ochii cît cepele.
— Şi mă rog, ce-i învaţă ? întrebă el.
— Să gîndească, răspunse calm, Xantipa.
Să gîndească ! Asta era prea mult pentru puterea lui de înţelegere.
— Cum adică, gîndirea trebuie învăţată ? se răsti el la fiica lui. Ăsta-i nebun de legat !...
Soţia olarului era cu gîndul departe de esenţa conflictului. Încercă să se apropie de ea, cu o întrebare practică :
— Şi ce ai tu, Xanta, cu acest Socrate.
— Îl iau de bărbat ! răspunse Xantipa, aproape cîntînd.
— Cum ? ! ? Socrate vrea să te ia pe tine ? izbucni mama uluită.
— Şi eu pe el. Sîntem gata, înţeleşi !
— Fără mine ? explodă Nacteros.
— Precum vezi am izbutit şi fără tine, tată.
Nori întunecoşi se adunară în dormitorul părinţilor şi tunetele prinseră să bubuie.
Tatăl : — Dar bine, omul ăsta n-are nimic !

Xantipa : — O să mă aibă pe mine.
Tatăl : — Umbla la hetaire !
Xantipa : — O să înceteze...
Tatăl : — Nu știe să facă nimic !
Xantipa : — O să-l învăț să facă.
Tatăl : — Vorbește tot timpul !
Xantipa : — Și mie îmi place să vorbesc, o să fim în dialog.

Mama : — Nici să mănînce nu știe ca lumea. Decît boabele lui de năut.

Xantipa : — O să-i gătesc eu.
Mama : — Zile întregi stă în agora ori la gimnaziu...
Xantipa : — O să stea acasă.
Mama : — Nopți întregi chefuiește, umblă de la o petrecere la alta și vorbește.

Xantipa : — O să-i fac petreceri acasă, iar de vorbit, să vorbească...

Tatăl : — Se spune despre el că ar vrea să-i schimbe pe oameni.

Xantipa : — O să-l schimb eu pe el !
— Și din ce-o să trăiți, rosti mama, în cele din urmă, primejdioasa întrebare.

Orice altă fată din Elada, cunoscătoare a situației lui Socrate, ar fi înmărmurit în acea clipă. Dar Xantipa e — ce mai, Xantipa e Xantipa.

Ridică toate barierele limbuției și-i dădu frîu liber gurii :

— Adică voi v-ați închipuit că fata voastră nu s-a gîndit la lucrul cel mai important ? Pe toate oalele pictate ! Ce fel de gospodină mă credeți voi pe mine ? În primul rînd, ca să fie clar, voi căpăta zestre și încă o zestre frumoasă, așa cum s-a exprimat tata în repetate rînduri. Un moment, tată ! Acum, vorbesc eu ! Se înțelege de la sine că zestrea n-o s-o bem. Ea o să ne servească la cumpărarea a tot ce ne trebuie ca să ne ajutăm să ne agonisim traiul : un măgar, cîteva capre, unelte ca lumea pentru fermișoara noastră (femeia practică din ea își îngădui aici o mică hiperbolă, ca să-și uimească părinții) — citesc pe chipul vostru întrebarea : ce fermișoară ? ! ? Fermișoara lui Socrate din Gudi, la poalele Himetului. Am fost

cu el în satul acela, are acolo o vie, o livadă de măslini, cîțiva smochini și... așa mai departe. Da, așa cum ați auzit ! O fermă. Dacă ne apucăm serios de treabă — Demeter să ne ajute ! — o să rămîneți uimiți cît o să dea această fermă...

Se opri un pic să-și tragă sufletul, iar tatăl ei profită de această clipă :

— Bine, bine, dar via și livada trebuiesc muncite de cineva.

— Socrate și cu mine le vom munci.

— Caprele trebuiesc mulse, gunoiul scos din grajd.

— Socrate și cu mine.

Toate atacurile părinților se lovesc de voința Xantipei și se spulberă asemenea valurilor ce se sparg, izbindu-se de o stîncă milenară ; dar talazul revine :

— E cu douăzeci de ani mai în vîrstă ca tine !

— A început să chelească !

— Nici măcar opinci n-are, amărîtul !

— Se lasă întreținut, ca un sărăntoc, de filantropul Criton.

— De sculptură, care-i aducea un ban, s-a lăsat !

— Dă lecții cîtorva tineri. Dar se aude că pentru asta nu ia de la ei nici un obol !

— Gata ! Ajunge ! strigă Xantipa, simțind că disputa dintre ea și părinți atinsese apogeul. Mai dă lecții și unor fii de bogătași.

La auzul acestor cuvinte, părinții își înălțară privirea și pe fața lor se citea încordarea.

— Da, așa cum ați auzit. Iar eu o să-l conving să ia bani de la ei, se încumetă Xantipa să rostească marele cuvînt.

Părinții rămaseră înmărmuriți. Pe dinaintea ochilor începură să li se perinde chipurile celor mai bogați „elevi" ai lui Socrate, din cîți îi cunoștea întreaga Atenă : Demetriade, Alcibiade, Critias, Criton, Harmides.

Și, fără să le mai dea răgaz să-și revină din visare, Xantipa puse capăt discuției nocturne.

— Socrate și cu mine o să avem atît bănet că n-o să știm ce să facem cu el. Noapte bună.

Apoi se întoarse și se duse în odaia ei să se culce.

În timp ce Nacteros se dezbrăca spre a se întinde în pat, nevasta lui îi spuse :

— Cinstit vorbind, eu una nu mă mir de loc de fata noastră. Deunăzi am fost în piaţă să cumpăr un peşte. Şi cine era acolo ? Socrate ! Desculţ, desculţ, dar de mers merge ca un rege, însoţit de alaiul lui. Pe urmă i-a vorbit norodului, drept să-ţi spun, nu-mi mai aduc bine aminte despre ce, dar a fost ceva, cum să zic, aşa, şi înduioşător şi vesel, încît oamenii rîdeau şi plîngeau deopotrivă. Să ştii, tată, că Socrate ăsta are mare putere asupra oamenilor. Te rog să mă crezi.

Şi, stingînd felinarul, femeia se întinse alături de bărbatul ei, care răpus de evenimente era pe cale să adoarmă.

În clipa aceea dădu buzna peste ei Xantipa şi strigă triumfător :

— Mamă ! Tată ! Auziţi ? ! ? Principalul nici nu vi l-am spus : o să fiu celebră !

10.

Simpozionul din casa bogătaşului Kalias a fost strălucit, datorită excelentei dispoziţii prenupţiale a filosofului Socrate. De data asta el a discutat cu comesenii pe tema dragostei, dînd o înaltă preţuire iubirii fireşti dintre bărbaţi şi femei şi înfierînd „urîtul obicei al iubiţeilor", cum a denumit el iubirea dintre bărbaţi şi băieţandri.

— Ştim noi de ce eşti atît de înflăcărat de dragostea pentru femeie, i se adresă la un moment dat unul dintre meseni. Pentru că ai îndrăgit o fată foarte tînără şi frumoasă. Se spune că ar fi cu cincisprezece ani mai tînără ca tine.

— Cu douăzeci, îl corectă Socrate.

— În schimb, se spune despre limba ei că ar fi mult mai bătrînă ca a ta — sublinie veninos Antifon, adversar neîmpăcat al lui Socrate şi discipol credincios al sofistului Gorgios.

— Se povesteşte că această Xantipa e unica fiinţă din Atena capabilă să-l biruie pe puternicul Socrate cu limba ei ascuţită. Şi se pare că l-a şi doborît, de vreme

ce vrea să se însoare cu ea, îl tachină pe filosof amifitrionul Kalias. Acestuia i se alătură numaidecît tînărul Agaton, tragedian *in spe,* care își aștepta cu nerăbdare premiera, dar mai avea să aștepte încă mulți ani pînă avea să-și vadă visul împlinit.

— Se spune că pe mireasa lui n-o poate lua la vestita-i școală, ca discipol, nu de alta, dar nu l-ar lăsa să scoată o vorbă.

Și glumele nu mai conteneau în jurul mesei :

— Gîndiți-vă numai ce spectacol : Marele filosof sub o opincuță mîcă !

— Toată arta maieuticii, moștenită de Socrate de la mama lui, a dat greș. Din spiritul Xantipei nu-și ia zborul pasărea Fenix, ci o gaiță flecară.

— Se spune că nici măcar celebra dialectică a lui Socrate nu are efect asupra ei.

Criton și Critias încercau să-și apere dascălul. Alcibiade a și ridicat, amenințător, cupa grea de argint, gata s-o arunce în calomniatori, dar, cu un gest blajin, Socrate îi împiedică și-i lăsă să spună tot ce aveau de spus și pe bîrfitorii de teapa lui Antifon și pe ceilalți, care își plasau glumele cu blîndețe. Rîdea și el, mîngîindu-și barba și sorbea cu voluptate din deliciosul vin de Chios.

În sfîrșit, valul de glume se potoli și toți așteptau răspunsul lui Socrate.

Acesta începu prin a-și apăra alegerea Xantipei, spunînd :

— Pînă acum ori de cîte ori mă întorceam noaptea de la vreun simpozion ori de la vreo petrecere, acasă mă intîmpina singurătatea și muțenia din jur. După un pahar de vin, limba se dezleagă ; deci ce-mi rămînea să fac ? Să tac, ca bezna din jurul meu ? Cu neputință. A fi mereu singur, nu e bine. Și-atunci nu-mi rămînea decît monologul. Iar casa ! Vai ! Neprimitoare, pustie, surdă și tristă. Dar, după ce-o să mă însor, credeți-mă, vă jur asta, pe cîinele Cerber ! — o să fie cu totul alta ! Fiți atenți. Mă și văd întorcîndu-mă acasă, noaptea tîrziu ! Tîrziu, am spus ! Orice femeie m-ar fi părăsit de mult ; Xantipa mea, însă, călușul meu drag și năzdrăvan, acest model pilduitor al tuturor femeilor, mă așteaptă și toată noaptea

dacă e nevoie. De departe îmi recunoaște pasul, de departe mă întîmpină glasul ei limpede și vesel, ca un gungurit de porumbiță, din care se revarsă asupră-mi cuvinte de măgulire copleșitoare. Singurătatea mută se transformă într-o cameră zgomotoasă, unde cuvîntul capătă rezonanța ecoului viu : glasul ei ? glasul ei va fi un cîntec...

— De oale și străchini ! interveni Antifon.

Dar acum Socrate nu-l mai luă în seamă.

— Glasul ei va fi cîntecul privighetoarei, cîntul sacrei cicade, iar Antifon, credeți-mă, ar îngălbeni de invidie dacă ar auzi cît talent și cîtă viciciune exuberantă ascunde gîtlejul acestei femeiuști fermecătoare. Puțini se pricep să se scufunde atît de adînc în „sfîntul extasis", așa cum se pricepe ea. Dacă Dionysos, zeul bucuriei, ar cunoaște-o pe Xantipa mea, sînt sigur că ar pune-o în primele rînduri ale bacantelor sale cîntătoare, pentru vocea ei sonoră. Toți retorii ar trebui să învețe de la ea. Pe toți demonii ! Cîte un retor se bîlbîie, se încurcă, se repetă, se ajută cu mîinile și cu picioarele și pînă să scoată din el o înșiruire de cuvinte coerentă, execută la tribună un dans de toată frumusețea. Pe cînd ea ? Se postează semeț, ca zeița Artemis, își întinde ușor înainte superbu-i picior, mîna stîngă sprijinită în șold, dreapta ridicată grațios, deschide gurița și gata, piuitul ei se dezlănțuie spre cumpărători, spre părinți și spre mine, ca un nor de săgeți — și ce să vă mai spun, cavaleria persană a și pornit la atac ! Credeți-mă, scumpii mei prieteni, mulți, prea mulți ar avea de învățat de la ea ! Da, da, mulți ar trebui să studieze bogăția de expresii din vorbirea ei, să-i imite stilul energic și original, să-i deprindă accentul, cadența și așa mai departe... Nici nu știți ce cunoscătoare în materie de sinonime este această fată fermecătoare. Ar trebui s-o auziți cu cîte expresii exacte din domeniul naturii și al spiritului e în stare să-mi spună, de pildă, că n-am venit la timp la o întîlnire ! Și cum știe să mă descrie ! Și ce bine mă cunoaște ! Nici eu nu mă cunosc așa...

— Cu toate că sloganul tău coincide cu cel al oracolului din Delfi : Cunoaște-te pe tine însuți ! strigă Critias cu putere, pentru ca vocea lui să răzbească prin valul de veselie al mesenilor.

Rîsul zgomotos ce umplea refectoriul, se înteţi.

— O, voi, suflete meschine ! exclamă Socrate. Ştiu eu de ce vă legaţi de ea : vă roade invidia că fiinţa asta divină va fi a mea ! Mă pizmuiţi fiindcă voi avea acasă un excelent exerciţiu pentru disputele verbale cu cei de teapa lui Antifon şi cu proaspeţii sofişti în general. Şi dacă voi rezista la trapul, galopul şi goana vijelioasă cu această mînzoaică năzdrăvană cu dinţişori ascuţiţi şi dacă mă voi înţelege cu ea, atunci voi fi în stare să rezist şi în faţa acelor atenieni necuviincioşi, ce azvîrlă mereu din copite ca nişte cai nărăvaşi.

De atîta larmă şi rîsete nestăvilite se văzu silit să facă o pauză de care profită ca să dea cupa peste cap şi să-i facă semn sclavului să i-o umple din nou. Apoi, scoţîndu-şi de pe cap coroana de trandafiri, o ridică în sus şi spuse :

— Pe tine o să te încunun cu cei mai frumoşi trandafiri, mireasa mea cu braţe albe şi vorba ascuţită ! Gîndiţi-vă şi voi, scumpii mei prieteni : Xantipa e de pe acum celebră în întreaga Atenă şi dincolo de hotarele Aticei. Pe cînd iubitele şi soţiile voastre ? Cinstit vorbind, nici nu ştiu de ce le aveţi. Iar de aveţi nişte femei blînde şi aşezate, nici nu ştiu cum le cheamă. Dacă Xantipa n-ar fi pe gustul meu, de ce credeţi că aş lua-o de nevastă — eu omul ajuns la vîrsta înţelepciunii ? Hai, spune tu, Antifon, umbra mea neagră, deşi, în rest, minte ingenioasă — de ce ? În ceea ce mă priveşte, credeţi-mă, abia aştept clipa în care mă voi întoarce noaptea tîrziu acasă şi nu mă voi strecura în bîrlog pe furiş şi în vîrful picioarelor, ca voi, fricoşii cu mers de pisică, ci voi pătrunde în palatul meu în sunete de surle şi tobe, mai puternice şi mai solemne decît cele ce-i vestesc pe barbari, în bătălie.

În refectoriu izbucni o explozie de aplauze furtunoase, susţinute de o explozie de rîs nestăvilit.

Globurile ochilor de topaz ai zeiţei Atena, zămislită de Fidias, aveau să vadă apoi, de sus, de pe înălţimile Acropolei, o mînă de licurici. Noi însă, cei de jos, de pe străzile oraşului, vedeam un şir de făclii în mîinile ridicate ale sclavilor şi, în preajma lor, cîteva făpturi, împleticindu-se.

Distinşii şi preacinstiţii bărbaţi ai Atenei se întorceau acasă de la festinul bogătaşului Kalias.

La puţin timp după aceea, globurile de topaz ale zeiţei cu ochi de bufniţă, văzură, din nou, de sus din vîrful Acropolei, o mînă de licurici zburînd încet din cartierul Keramicos în demosul Alopeche.

Nu era însă o mînă de licurici — erau nuntaşii ce-o însoţeau cu făcliile aprinse, spre casa lui Socrate, pe Xantipa, soţia filosofului.

11.

Teatrul lui Dionysos se aglomerează. E o zi mare pentru Aristofan care, cu comedia sa *Norii*, înfruntă în faţa juriului şi a publicului atenian vestita comedie a lui Cratinos *Sticla*.

Aproape nimeni nu se mai îndoieşte că împotriva bătrînului vulpoi Cratinos şi a cuvîntului său vulgar şi grosolan, va ieşi biruitor firavul şi spiritualul Aristofan, care, în urmă cu un an, datorită atacurilor sale la adresa lui Cleon în piesa *Cavalerii* îi cucerise pe atenieni, stîrnind o furtună de aplauze entuziaste.

Cleon şi arhonţii, stăpînitorii cetăţii, se aşează în jilţurile lor. Spre locul cel mai de cinste e condus preotul oficiant al cultului dionisiac. La spectacol participă şi Euripide. Organizatorii l-au căutat de zor pe Socrate, dar n-au izbutit să dea de el. Filosoful şedea chircit într-un scaun din rîndul cel mai de sus al amfiteatrului, în timp ce discipolii săi, mai stăruitori, izbutiseră să obţină locuri mai aproape de scenă. Xantipa, care aflase că în piesă e vorba de bărbatul ei, lăsă totul baltă şi, cu sufletul la gură, ajunse la teatru în ultima clipă, înainte de a se închide porţile.

O lovitură de gong şi acţiunea comediei începu să se desfăşoare :

Bătrînul cetăţean Strepsiade are un fiu, pe nume Fidipide a cărui viaţă de risipă şi huzur l-a înglodat pe părinte în datorii. Acesta auzise în agora că există în cetate nişte înţelepţi, aşa numiţii sofişti, care se pricep să

facă din negru-alb, din nedreptate, dreptate. Bătrînul se îndreaptă spre „cuibul gîndirii", cu intenția de a deprinde această artă și astfel, cu ajutorul subterfugiilor, să scape de nemiloșii săi creditori. Firește, „cuibul gîndirii" e accesibil numai inițiaților. Înconjurat de cîțiva discipoli palizi și uscați, un maestru al sofisticii plutește într-un coș suspendat și face tot felul de reflecții cu privire la soare.

Comedia începe într-un ritm alert, cu replici spirituale și vesele, spectatorii se amuză copios și rîd fără oprelişte ; Aristofan se și vede pe scenă, cu cununa de lauri împodobindu-i cîrlionții, așa cum de altfel, s-a mai întîmplat la premiera cu piesa *Cavalerii*.

Înțeleptul coboară din coș pe pămînt, ca să-l primească în „cuibul gîndirii" pe bătrînul Strepsiade și apoi să-l familiarizeze cu ritualul inițierii. Deodată se întoarce cu fața spre public. Surpriza e mare : Interpretul înțeleptului sofist poartă masca lui Socrate.

Mulțimea rămîne pentru o clipă încremenită. Socrate — sofist ? De unde pînă unde ? Dar rîsul răbufnește iar, stîrnit parcă de un vînt ce face să freamăte întreaga asistență. Așadar, comedia lui Aristofan se ocupă de favoritul lor — năzdrăvanul și ciudatul Socrate. Iar masca, ce-l apropie mai mult de Silen decît de propriul chip, vine să sporească atmosfera de veselie generală ce domnește aici. Și comedia continuă : gîndirea fleșcăită și lipsită de consistență a sofiștilor e simbolizată și parodiată de corul norilor a căror cinstire ca zeități, e menită să înlocuiască religia de pînă acum. Sofistica e o modă nouă, o gîndire nouă, care înlocuiește totul.

Rîsul se stinge, de parcă l-ar fi retezat cineva cu securea. Căci a rîde de religie e primejdios pentru autor și pentru Socrate deopotrivă și, cine știe, nici spectatorii n-ar fi scutiți poate de necazuri pentru veselia lor pe această temă. Dar comedia e comedie — nu e realitate ; și-atunci, de ce să nu rîdem, de vreme ce însuși Pericle spunea că serbările și jocurile sînt organizate ca să ne alunge prin cele mai diferite procedee, tristețea și deprimarea.

Cînd se dovedește că bătrînul Strepsiade e greu de cap și în locul lui e nevoit să-l trimită la „cuibul gîndirii" pe fiul său nereușit, buna dispoziție revine printre

spectatori și din uriașul semicerc al șirurilor de scaune izbucnește o explozie de rîs năvalnic, punctată foarte rar de chicoteli stridente, caustice.

Cleon își încrețește fruntea. Pare că gîndește. În urmă cu un an, Aristofan îl atacase pe el cu brutalitate — iar acum, pe Socrate, parcă l-ar dezmierda, animat de cele mai bune intenții. De ce ? Se teme să se ia de el pentru că e prea îndrăgit de popor ? Aristofan nu se arată a fi un fricos. Dacă nu s-a temut de mine, de cine să se mai teamă ? După el, sînt un neobrăzat care răcnește tot timpul, dar de fapt el e mai neobrăzat ca mine, iar răcnetele lui sînt auzite de popor prin intermediul protagoniștilor și al întregului cor !

Strategul se apleacă spre scenă și iar se dă înapoi, odihnindu-și ochii prin alternarea perspectivei și așteaptă, cu încordare și nerăbdare, momentul în care Aristofan avea să-l înțepe pe Socrate, cu verbul său tăios. Și iată că momentul se apropie.

Fidipide e opusul tatălui său ; mintea lui ageră sesizează imediat cum e cu libertatea neîngrădită, proclamată cu atîta ardoare de sofiști, învață la iuțeală tertipurile oratorice strict necesare, iar bătrînul Strepsiade, inspirat de învățătura băiatului, îi izgonește pe creditori. Dar, din pricina unor contradicții de ordin artistic — tatăl e admiratorul lui Eschil, fiul îl adoră pe Euripide — cei doi se iau la harță, se încaieră, iar Fidipide, snopindu-l în bătaie pe bătrînul său tată, îi demonstrează că potrivit noii învățături sofistice, fiul are dreptul să-și bată părinții.

Fluierături, tropote, strigăte, huiduieli. Actorii sînt siliți să-și întrerupă jocul, căci glasul lor e înăbușit de vacarmul mereu crescînd. Atenienii îl apără pe desculțul lor, pe acest om năzdrăvan și plin de ciudățenii. Nu suportă să i se facă o asemenea nedreptate.

O ploaie de înjurături se revarsă din toate părțile asupra lui Aristofan.

— Mă, cîrpaciule ! Ăsta nu-i Socrate al nostru !

— Jos cu gunoiul ăsta !

— La gunoi cu el !

— Să nu mai deschidă nimeni gura pe scenă !

Și iar fluierături ! Și huiduieli !

Discipolii lui Socrate își ies din fire. Fluieră și ei și strigă. Cum e cu putință să-l atace pe dascălul lor în halul ăsta ? Socrate ne îndeamnă să fim mai buni și nicidecum să ne dedăm la asemenea nelegiuiri !...

Fluierăturile, tropotele și huiduielile țîșnesc mereu din miile de guri, făcînd să bubuie amfiteatrul. Aristofan e livid la față. Se chircește în el și-i cheamă în ajutor pe toți zeii, rugîndu-i să nu mai oprească furtuna, împiedicînd astfel defăimarea pînă la capăt a filosofului Socrate.

Dar din primul rînd se ridică strategul Cleon și arhontele basileus care, cu o mișcare a mîinii, cere să se facă liniște.

Șaptesprezece mii de cetățeni aflați în amfiteatru mormăie nemulțumiți. În cele din urmă însă se supun, se liniștesc și comedia merge mai departe.

Actorii, nedorind parcă să mai joace, împrumută spectacolului un ritm precipitat. Bătrînul Strepsiade, stîlcit în bătaie de propriul său fiu, se avîntă și se aprinde în asemenea măsură, încît dă foc „Cuibului gîndirii“, al nelegiuitului Socrate, care instigă copiii împotriva părinților.

Se dezlănțuiră și spectatorii. Discipolii lui Socrate, Alcibiade, Simon, Criton, Antistene țipau de zor, să-și spargă plămînii, nu alta. Țipă și sofiștii, pentru că, de fapt, pe ei îi ridiculiza Aristofan, prin persoana lui Socrate.

O ploaie de mere și ouă clocite îl îneacă pe autorul *Norilor*. Și în timp ce spectatorii își revărsau mînia fără opreliște, în amfiteatru se petrecu un lucru ciudat. Cineva arăta spre culoarul central, ce despărțea rîndurile de scaune, pe ale cărui trepte pășea încet, de sus în jos, Socrate.

Mulțimea îl zări. Aplauzele și ovațiile adresate filosofului se transformă într-un adevărat triumf.

Antifon, nevăzîndu-l pe Socrate, se apleacă la urechea prăbușitului Aristofan, și-i șoptește :

— Auzi ? Auzi uralele ? Ai cîștigat !

În aceeași clipă însă își dădură seama amîndoi pe cine aplauda poporul. Socrate zîmbea, cu zîmbetul lui simpatic și amabil și continua să coboare, aplaudînd la rîndul său.

Dar el nu-l aplauda pe Aristofan pentru că-l denigrase ci aplauda publicul pentru dreapta judecată făcută comediei sale răutăcioase.

Piesa căzu pe toată linia.

Socrate coborîse pînă în rîndurile din faţă. Aici îl aşteptau discipolii săi şi prietenul Euripide. Dar se mai afla acolo şi Aristofan.

Socrate se apropie mai întîi de el şi-l felicită, în batjocură, pentru reuşita acestei farse nereuşite. Era însă singurul care lua lucrurile uşor.

Alcibiade sări din rîndul al treilea şi, în indignarea sa nestăpînită, îl apostrofă pe Aristofan :

— Ce pamflet dezgustător ! Şi pentru asta n-ai ştiut să alegi pe altul mai bun decît pe Socrate ? !

Şi cuvintele curg gîrlă din gura lui, în ciuda semnelor pe care i le face dascălul său să se astîmpere.

— Se spune despre tine că ai fi un bucătar vestit. Şi azi ai amestecat tot felul de mirodenii şi condimente, ca să-i dai sosului un gust aparte, dar carnea, carnea unde a rămas ? ! ? Ai ars-o. Eroul, nicăieri. Ori poate o anumită intenţie, necinstită, te-a împins să faci din Socrate, adversarul sofisticii, căpetenia sofiştilor ? Nu mă opri, dragă Socrate ! Aşa e, cum spun eu...

— Eu nu sînt decît un simplu autor de comedii, răspunse calm, Aristofan. Misiunea mea e să distrez poporul şi numai un naiv poate lua o comedie în serios, ba chiar în tragic, aşa cum faci tu, scumpe Alcibiade.

— Comedii, spui, dar oamenii îi recunosc în ele...

— Pe bărbaţii cei mai iluştri, care sînt mîndria Atenei ! îl întrerupse, cu abilitate, Aristofan. Şi se grăbi să adauge : pe Cleon, pe Socrate şi chiar pe Euripide, aici de faţă. Eu nu fac decît să le sporesc celebritatea...

— Îi ridiculizezi ! Îi împroşti cu noroi ! Asta faci ! continuă să ţipe Alcibiade.

Socrate se apropie de ei, încet, cu pas legănat şi, cu vocea sa blajină, i se adresă autorului *Norilor*.

— Azi te-ai ridiculizat pe tine însăţi. Aşteptai laurii şi cu ce te-ai ales ? Pe cetăţenii Atenei, aşa cum s-a văzut, nu i-ai cîştigat scumpe Aristofan. Uite, hlamida ţi-e pătată de ouă clocite. Îngăduie-mi să ţi-o şterg cu un colţ al mantiei mele. E veche şi aspră şi ţine la tăvăleală...

Pentru Aristofan, fiecare atingere şi fiecare cuvînt al lui Socrate, erau ca o palmă pe obraz. Se smucea cu putere, dar nu era în stare să se smulgă din mîinile viguroase ale filosofului şi să plece. Rămase pe loc.

Deodată se auzi glasul lui Euripide :

— După umila mea părere, de pe scenă trebuie să vorbească educatorii obştei, dar tu, Aristofan, îl zugrăveşti aici pe adevăratul educator al tineretului, de parcă ar fi profanatorul acestuia ! De ce ? De ce ai făcut din comedie o asemenea strîmbătate, o asemenea încîlcitură plină de noduri, din care răsar totuşi, cu claritate, colţii înveninaţi de ură împotriva unei anumite categorii de oameni.

— Ce categorie ? ! se sperie Aristofan.

— Categoric nu împotriva unor oameni de teapa acelora cu care tu faci cîrdăşie. Voi, retrograzii, nu vreţi ca tinerii să devină mai buni, să fie mai instruiţi decît părinţii lor. Voi nu puteţi suporta felul în care privim omul de pildă eu şi Socrate ; vă stînjeneşte faptul că noi credem în posibilităţile lui de a deveni, pe calea unei instruiri mai profunde, — un om mai onest şi mai folositor obştei. Iar tu, Aristofan, tu ai prezentat lucrurile pe dos. Şi ai făcut asta dinadins. Da, dinadins ai trîmbiţat prin gurile actorilor, că Socrate îi aţîţă pe copii împotriva părinţilor şi strică tineretul. Toţi părinţii vor fi acum revoltaţi împotriva lui Socrate.

— Toţi nu ! răsună deodată glasul unuia dintre fruntaşii partidului democratic, argăsitorul Anitos, care se oprise în dreptul grupului ce discuta cu atîta aprindere.

— Eu, unul, abia acum, după ce am văzut comedia ta, am de gînd să-mi dau băiatul la şcoala lui Socrate. Tu îi ataci pe oamenii la care ţin şi eu, scumpe Aristofan !

Aristofan, văzînd că prin atacurile lui nu făcuse decît să-i unească şi mai mult pe democraţi şi pe prietenii acestora, îşi adună toate puterile, şi-i plasă lui Socrate o lovitură mult mai tare decît în comedia sa :

— Dar nu e nici un secret faptul că Socrate proclamă în toată Atena, în mod deschis, că fiii trebuie să-şi întreacă părinţii.

De data asta Socrate nu mai lăsă să fie apărat de Euripide, Anitos, ori de Alcibiade.

— Și oare nu-i bine așa ? începu el pe un ton glumeț. Evoluția omului trebuie să meargă înapoi ? Dacă părinții din Atena n-ar dori ca feciorii lor să fie mai instruiți, mai înzestrați și mai destoinici ca ei, asta ar însemna că eu le-aș fi acestor feciori un tată mai bun.

Cei ce au mai zăbovit aplaudă. Euripide însă se încruntă și pe chipul lui se citește îngrijorarea.

— Și tu, Socrate, reia zîmbind Aristofan — tu îți închipui că acești părinți atenieni — și aici, sofisticînd cuvintele, încearcă să le dea o altă semnificație, — da, îți închipui că acești părinți atenieni te vor ridica în slăvi pentru faptul de a-i îndemna pe fiii lor să-i disprețuiască și să se ridice deasupra lor ?

Socrate se așeză pe o bancă de piatră din rîndul întîi și începu să-și ronțăie boabele lui de năut, în timp ce toți ceilalți rămaseră în picioare, depășindu-l mult ca înălțime. Ciudat lucru e puterea cuvîntului. Filosoful vorbea domol și cuvintele lui răsunau simplu și măreț.

— Dacă acești părinți ar recunoaște numai ceea ce a fost și este și ar persevera în această idee fără să accepte nimic nou, atunci pentru mine ar fi o cinstire dacă s-ar ridica împotriva mea. Și aceeași cinstire, ba chiar mai mare, e pentru mine faptul că sînt iubit de feciorii lor.

Tinerii din jurul lui îl încuviințează, dînd din cap cu entuziasm.

— Și zău, aș prefera să fiu urît de tați, decît de fiii lor. Și privind spre viitorul Atenei, sînt ferm încredințat că in cetatea noastră vor fi oameni din ce în ce mai buni și pentru acest scop eu unul vreau să-mi consacru toate puterile.

Însuflețirea cu care discipolii își îmbrățișau dascălul era punctată de aplauzele lui Euripide, Anitos și ale cîtorva singuratici rămași în amfiteatru ; apoi li se alăturară și actorii, care coborau acum de la vestiare, fără mască și se opreau, aplaudînd în fața scenei. Printre ei se afla și interpretul lui Socrate.

Aristofan se zvîrcolea ca un șarpe și avea ochii congestionați. Pe cît de bucuros îi înțepa pe alții, pe atît de greu suporta să fie înțepat de cineva și, vai ! mai ales dacă acel cineva se dovedea a-i fi superior într-un duel spiritual.

Socrate se ridică de pe bancă zîmbind fericit și, desfăcîndu-și brațele, spuse :

— Atena mi-a arătat astăzi cît de mult mă iubește pentru strădania mea ! Vezi, vezi, Aristofan, și cînd te gîndești că trebuia să fie ziua ta cea mare !...

12.

Viața noilor căsătoriți se făurea altfel decît și-o visase Xantipa. Nu Socrate, ci ea, Xantipa, trebui să pună mîna pe cîrma gospodăriei.

Din zestrea căpătată de acasă și-a cumpărat un măgar — Socrate i-a dat numele de Percon ; și-a cumpărat o capră — Socrate se delectează cu laptele proaspăt muls ; în grădină, Xantipa cultivă legume și zarzavaturi — Socrate se delectează mîncînd, lîngă brînză, ceapă și usturoi verde.

Cînd nu mai putea face față la ceva, se adresa vecinilor. Simon, căsătorit de mai multă vreme, avea acum copii mai mărișori și astfel, ori de cîte ori venea Xantipa să-i ceară sprijinul, îi trimitea la ea, s-o ajute.

Simon se socotea îndatorat față de Socrate, pentru că învățase de la el atîtea lucruri încît fusese în stare să scrie singur un eseu despre etică și estetică, iar ajutorul dat de copiii lui Xantipei considera el că ar fi o răsplată dreaptă, oferită neprețuitului său dascăl.

Numai că ajutorul ăsta nu era de ajuns și, astfel, Xantipa trebuia să alerge și să se zbată de dimineață pînă seara, ca să facă totuși rost de cele trebuincioase și să nu mai depindă atît de mult de generosul Criton. La Gudi îngrijea via, aproape părăginită — Socrate bea bucuros un pahar cu vin cu prietenii în timpul discuțiilor ; scutura și aduna măslinele în coș — Socrate prefera măslinele murate acasă.

Xantipa era mîndră de destoinicia cu care reușea în gospodăria ei — Socrate o admira și astfel mergeau treburile de la o zi la alta. Și, fiindcă nu știa încotro să se repeadă mai întîi, Xantipa născoci o metodă cu care să-și mai ușureze munca.

Azi se pregătea să spele. Se ridică pe vîrfuri și-l strigă peste zid pe Simon. Acesta, fără să mai întrebe ce dorește, îl trimise la ea pe băiatul lui care o ajută să rostogolească pînă în dreptul fîntînii un cub de piatră și apoi să salte pe el hîrdăul de spălat rufe.

Xantipa freacă rufele de zor. Părul ei lucios e împletit în două cozi groase de culoarea catranului. E udă din cap pînă în picioare, iar peplumul de pînză subțire i se lipește de trup și de genunchii înnegriți de pămîntul rămas pe ei, de dimineață, cînd împlîntase în răzor răsadurile de salată.

Socrate ieși în curte, se duse s-o sărute pe Xantipa, apoi se așeză la masă cu turta și cele cîteva smochine pe care și le adusese din casă.

Se uita cu plăcere la tînăra lui soție, desfătîndu-și ochii cu jocul cozilor ce se unduiau pe umerii ei ca doi șerpi negri și groși și își delectă auzul cu cîntecul ei ce trăda bucuria muncii. Pe urmă privirea lui alunecă pe lespedea de piatră cubică de sub hîrdăul cu rufe și filosoful rîse cu poftă :

— Fermecătoare imagine !

— Ce te-a făcut să rîzi ? îl întrebă Xantipa privindu-se de sus pînă jos.

Prin peplumul umed răzbat sfîrcurile sînilor, iar mai jos, sub pîntece, se conturează pubisul ei întunecat. De ce-o fi rîzînd ?

A, nu, nu-i ce crede ea, căci, în sfîrșit, Socrate îi răspunde :

— Știi tu pe ce ai așezat hîrdăul cu rufe ? Pe capul unui zeu...

— Cum așa, îl întrerupse Xantipa, cercetînd cu atenție lespedea. Ce zeu ? E o piatră ca toate pietrele.

— Uită-te și tu mai bine, din partea dinspre fîntînă. Da, da, în piatra asta calcaroasă se află fiul Nopții, da, Momos, zeul batjocurii și al ironiei. Asta trebuia să fie bustul lui. Tata s-a apucat de el, dar nu l-a terminat, iar eu m-am apucat să-l termin și tot nu l-am eliberat din pietroiul ăsta. Momos și cu mine sîntem legați pentru totdeauna. Nu prin vrăji, ci prin destinul nostru de zeflemiști.

Xantipa, vînzătoarea din copilărie a zeilor pictați pe vasele de ceramică, le cunoștea viața și destinele și avea față de ei un sentiment de respect.

— Și eu îl împroșc cu murdărie ! se sperie ea și, numaidecît, se apucă să spele chipul zeului. Apoi întrebă :

— Și de ce nu l-ai terminat ?

— Am avut altă lucrare mai importantă, iar mai tîrziu, a trebuit să mă hotărăsc : ori mă țin de sculptură, ori mă ocup de oameni. Și, precum vezi, el a tras ponoasele de pe urma hotărîrii mele.

— Vasăzică de aceea i-a șoptit el lui Aristofan să scrie comedia aceea despre tine !

— Ia te uită ! Și, mă rog, ce știi tu despre această comedie ? începu Socrate s-o iscodească.

Xantipa scosese din hîrdău o bucată de pînză și o ridică în bătaia soarelui, să vadă dacă n-a rămas pe ea vreo pată. Apoi spuse pe un ton vesel :

— Să zicem, de pildă, că-ți place grozav să plutești într-un coș și să cercetezi norii. De fiecare dată cînd hrănesc capra și te văd pe tine cum te închini soarelui, îmi aduc aminte de comedia asta și mi se pare că, într-adevăr, plutești într-un coș deasupra grădinii noastre, în timp ce eu pun în răzor semințe de usturoi.

— Cum ? Tu ai văzut comedia asta ? întrebă intrigat Socrate și, după ce Xantipa dădu din cap aprobator, îi spuse pe un ton de reproș : Și de ce mi-ai ascuns acest lucru ? De ce ?

Xantipa se aplecă deasupra hîrdăului, mai stoarse cîteva rufe apoi, aruncîndu-și pe spate, cosițele grele și negre, începu s-o scalde :

— Știu și eu, e greu de explicat. S-au spus acolo despre tine atîtea lucruri încurcate — era în ele și adevăr și minciună, unele să te bucure și altele să te supere. Pe urmă, cînd am ieșit din teatru, țînțarul acela de Anofeles se ținea scai de un grup de oameni. Habar n-avea că sînt nevasta ta, căci tot timpul țiuia : „Socrate e un nelegiuit, Socrate strică tineretul !“

— Și oamenii ?

— Se depărtau scîrbiți de parazitul ăsta.

— Și de ce nu mi-ai spus toate astea imediat ? De obicei îmi spui totul, se minună Socrate.

— Pentru că în seara aceea, cînd ai venit de la teatru, erai tare posomorît și abătut și, știi, n-am vrut să...

— Nu cumva crezi că într-adevăr stric tineretul și am avut motive să fiu abătut ?

— Nu, nu ! Cum aş putea să cred una ca asta ! Te aud doar cînd stai de vorbă cu prietenii. Ai o voce atît de răsunătoare, încît te faci auzit şi în cămară, şi în pivniță, şi în grădină, şi chiar în stradă...

— Dar că ai crede în zei — și aici Xantipa își înăbuși glasul — asta, zău, n-aș putea să jur. Nu de mult ai spus că Euripide face o asemenea afirmaţie nelegiuită : „Dacă zeii săvîrşesc fapte ruşinoase, cum e răzbunarea, atunci ei nu sînt zei și..."

— Dar eu am fost de acord cu el, nu-i așa ? îi curmă vorba Socrate. Şi am spus direct, fără ocoliş : zei nu sînt...

Înspăimîntată, îi astupă gura cu palma :

— Cum poţi vorbi aşa ? Cum adică... nu sînt zei ? ! ? Pe Hera, mama noastră, a tuturor ! Încetează odată cu chicotelile astea ! Rîsul e într-adevăr un dar divin, cum spui tu, dar aici nu-şi are locul. Hai, ajută-mă chiar acum să-l rostogolim pe zeu undeva, într-un loc mai potrivit pentru demnitatea lui. Uite acolo, lîngă tamarinul acela...

Și se și repezi spre bolovan, gata să-l dea de-a dura, dar Socrate o împinse într-o parte cu gingășie și, înșfăcînd piatra în brațele sale puternice, o duse la locul arătat.

Xantipa rupe macii roșii din grădină, face un buchet frumos, apoi aduce din casă o amforă, o umple cu apă şi-i pregătește zeului Momos cinstirea cuvenită.

În acest timp, Socrate își mîncă turta și smochinele, bău o cană de vin și după ce-și frecă palmele să se usuce, se apropie de Xantipa și, cu o îmbrățișare fierbinte, își luă rămas bun.

— Hei, încotro ? Încotro ? se bosumflă Xantipa. Iar te duci să umbli creanga prin oraș ? !

— Iar, căluțul meu drag, iar.

— Nu te odihnești și tu un pic ?

— Azi nu. Azi trebuie să fiu printre oameni.

— Și cînd, mă rog, nu trebuie să fii tu printre oameni ! ? ! suspină Xantipa.

După ce Socrate se îndepărtă, Xantipa luă amfora cu flori mari și aprinse și o așeză în fața nasului încovoiat al zeului Momos.

Apoi se lăsă pe vine, ca și cînd ar fi îngenuncheat și, cu o voce duioasă, începu să murmure :

— Iartă-mă, bunule Momos ! Nu știam că ești întemnițat în piatra asta ! Dar nu-ți fie teamă, îndrept eu lucrurile. De-acum încolo o să te țin minte și o să am grijă de tine... Și nici pe hoinarul meu să nu fii supărat. Știi, e posedat. Da, e posedat de ideea că trebuie să discute cu toți cetățenii Atenei. Și dacă într-o zi nu stă de vorbă cu orice sclav, tîrgoveț ori pantofar și așa mai departe pînă la pritani, arhonți și demagogi, îmi spune că a pierdut o zi din viață și e nefericit. Și ar vrea ca ziua să-i fie de trei ori mai lungă ca să poată — își rotește privirea în jurul ei — da, ca să poată flecări cu cine vrei și cu cine nu vrei. Dar de vorbit, să știi, vorbește tare frumos, iar oamenii îl ascultă cu plăcere. Și eu îl ascult, uneori, de uit de mine și-mi dă laptele în foc. Știi, omul acesta vine mereu cu ceva nou, mă înțelegi ? Nu știu cum să-ți spun, dar mie mi se pare că veșnic caută ceva. Să nu crezi că am o viață ușoară cu el. Dimpotrivă. Și mai sînt și geloasă ! Da, dar el rîde cînd îi spun așa ceva și-mi răspunde : „Păi cum altfel ? Oare Hera nu e și ea geloasă pe Zeus ? Oare marea noastră zeiță nu e și ea o certăreață încăpățînată ?"

Iar eu nu mă las, și-i spun :

„Dar oare nu ești și tu un crai flușturatic, ca Zeus ?"

„Vezi, scumpa mea, îmi răspunde el. În asta constă frumusețea oamenilor, care fără lipsuri ar fi plicticoși. Numai că, spre deosebire de marele nostru Zeus, care umblă veșnic în crailîc, eu, de la nunta noastră, nu mai cunosc altă femeie în afară de tine !"

„Și știi ce-ai vorbit azi noapte, din somn ?" mă reped eu în el.

„Nu știu", îmi răspunde. „Și tare aș vrea să aflu".

Iar eu, imitîndu-i vocea din somn, îi spun :

„E frumoasă ! E neîntrecută".

Dar cuvîntul tăios deschide și rana cea mai ascunsă :

„Hai, trădător perfid ! Spune : Cine e frumoasă și neîntrecută, cine ?"

Şi ce crezi că s-a întîmplat ? A izbucnit într-un hohot de rîs nestăpînit, ca pînă la urmă, să-mi spună :

„Vrei să ştii cine-i frumoasa aceea neîntrecută... Ei bine, am să-ţi spun : perfecţiunea omului". Şi din nou a început să rîdă.

„Tu de toate rîzi şi-ţi baţi joc ! mă răstesc eu la el. „Zeflemistule !... Pînă şi în somn rîzi !"

Şi ce crezi că mi-a răspuns, bunul meu Momos ?

„De rîs rîd toţi acei ce au conştiinţa curată !"

Xantipa mîngîia lespedea aspră neterminată, se aplecă să vadă chipul zeului îngropat încă pe jumătate în piatra calcaroasă şi începu să se roage, încet.

— Aşadar, iartă-mă că te-am împroşcat cu apa aceea murdară şi iartă-l şi pe el pentru toate. Pentru că mie mi-e drag.

Apoi se ridică, se apropie de zid şi, înălţîndu-se pe vîrfuri, strigă :

— Simon ! Simon !

Şi cînd acesta îi răspunse, Xantipa îl întrebă :

— Spune-mi, te rog, nu ştii cumva de ce Socrate a dat azi doar o scurtă raită pe acasă şi a şi plecat, spunînd că trebuie să fie neapărat printre oameni... Ce s-a întîmplat ?

Simon ieşi în prag, cu o sanda neterminată în mînă.

— O fi, poate, în legătură cu Brasidas. Se spune că iar ar fi pornit împotriva noastră cu spartanii lui.

— Fecioară Atena ! strigă Xantipa.

— Nu te speria. De fapt, nu se îndreaptă spre Atena, ci departe, spre Nord, spre cetăţile aliate.

— Bine, bine, dar cetăţile astea sîntem tot noi, nu crezi ?

— Sîntem, încuviinţă Simon, dînd din cap, şi se reretrase înapoi, în atelierul lui.

13.

Simon nu se înşelase.

Într-adevăr, Brasidas străbătea în marş forţat Tesalia îndreptîndu-se spre nord, iar prin peninsula Calcidică,

ajunsese în fața cetății Amfipolis, colonie ateniană, pe care o împresurase.

Cleon, în fruntea flotei înțesate de hopliți atenieni, se grăbi să-i sară în ajutor și își întinse tabăra, nu departe de Lacedemonia.

— Ca odinioară, la Poteidaia, îi șoptea duios Alcibiade, dascălului său drag. Amîndoi în același cort, mîncînd aceeași mîncare, mereu împreună în clipele de liniște și întotdeauna cot la cot în bătălie...

În bătălie se ciocniră scuturile, se încrucișară și zăngăniră săbiile, iar sîngele curse pîraie, și cel atenian și cel spartan. Cel atenian mai mult, căci atenienii pierdură bătălia. Conducătorii celor două tabere, Cleon și Brasidas, își găsiră moartea în toiul unei lupte încrîncenate.

Socrate și Alcibiade se întorc uneori în Atena istovită care cere pacea. Pacea o cer și plugarii Aticei, o cer și spartanii, și astfel apare în arena politică vechiul propovăduitor al împăcării, bogătașul Nicias, căci pacea cade întotdeauna bine pentru punga lui fără fund.

Și astfel, Nicias izbuti să determine *ekklesia* să încheie cu Sparta un tratat de pace, pe cincizeci de ani. Cît de autentică pare o pace încheiată pe un termen atît de lung ! Nicias, ce-i drept, încheie pacea cu Sparta, dar în *ekklesia* pacea n-o găsi.

După moartea lui Cleon, în fruntea democrației radicale se ridică Alcibiade, care se angajează într-o luptă îndelungată cu Nicias pentru dobîndirea adeziunii poporului.

Alcibiade cîntărește situația cu Socrate. Stă, ca de obicei, pe un bloc de marmoră, în timp ce Socrate umblă prin preajma lui, ronțăindu-și nelipsitele boabe de năut.

— Pacea asta atrăgătoare, încheiată pe cincizeci de ani, are menirea să ne orbească, vorbește precipitat Alcibiade. E o momeală pentru plugari, o capcană pentru provinciali ; dormiți în liniște, cetățeni ai Aticei ! Aveți o pace garantată pe cincizeci de ani și, în timpul ăsta... uite, pun rămășag pe zece mine, că de pe acum, eforii Spartei pun la cale planul unui nou atac împotriva Atenei ! Lui Nicias, povestea asta îi convine, — cetățeni, pacea e totuși pace, tratatul e tratat, stați cu mîinile în sîn și,

într-o bună zi, toată Atica se va trezi năpădită de pedestraşii spartani, înarmaţi pînă în dinţi.

— Şi ăştia îşi cunosc meseria, încuviinţează Socrate, dînd din cap. Întotdeauna am admirat disciplina şi soliditatea soldatului spartan.

În adunare, Nicias şi numeroşi aristocraţi izbutesc de luni de zile să liniştească poporul cu spectrul unei afectuoase alianţe frăţeşti între Sparta şi Atena.

— Ce fel de alianţă afectuoasă între noi, democraţii, şi tradiţionala aristocraţie spartană, ce dăinuie de atîtea veacuri ? exploda Alcibiade. Poate ar mai vrea să adauge : între aristocraţii Spartei şi aristocraţii Atenei !

Încet, încet, dar din ce în ce mai mult, poporul trece de partea lui Alcibiade. „Îi seamănă lui Pericle", spun oamenii. Şi el a fost dintotdeauna un adversar neîmpăcat al aristocraţiei spartane.

— Nu numai Atena e ameninţată ci şi toţi aliaţii noştri. E ameninţată întreaga forţă maritimă şi economică a statului. Da, bărbaţi atenieni, pentru apărarea patriei să pregătim o flotă puternică, o armată bine înzestrată.

Cuvintele pătimaşe ale lui Alcibiade se bucură de succes. Membrii *ekklesiei* i se alătură cu sutele.

Dar Nicias nu stă nici el pe tînjală. Lucrează de zor :

— Nu preţuiţi pacea atît de scumpă şi atît de greu dobîndită şi vreţi iar să vă pregătiţi de război ? Oare nu l-am simţit destul pe pielea noastră ?

Un cetăţean strigă cu exaltare :

— Aristocraţii vor să vîndă Atena Spartei ! Şi pe urmă ? Pe urmă, spartanii o să-i nimicească pe toţi democraţii, ori o să ne arunce din nou în robie !

Ca un trăznet asurzitor bubui adunarea, croindu-i lui Alcibiade calea spre atingerea ţelului cel mai înalt.

Cu acest prilej fu stabilită data la care *ekklesia* avea să-i aleagă Atenei alţi zece strategi.

14.

— Ce-ar fi să-i facem o vizită uneia dintre frumoasele Atenei ? pomeni în treacăt Socrate, într-o seară, pe cînd ieşeau după cină din vila lui Criton. Şi se grăbi să adauge :

— Se spune că Teodate ar fi una din cele mai frumoase și mai instruite hetaire pe care a cunoscut-o vreodată lumea noastră.

Alcibiade îi aruncă dascălului său o privire întrebătoare :

— Se spune e un cuvînt înșelător, rosti Socrate cu glas domol. Frumusețea după auz, nu înseamnă mare lucru pentru mine. Am fost și am rămas un adept statornic al contemplării frumosului de aproape.

Alcibiade îi spuse portarului că Socrate și prietenii săi doresc să i se închine frumoasei Teodate. Numele filosofului avu un asemenea efect, încît fură conduși neîntîrziat într-o încăpere spațioasă, cu ușile deschise spre o grădină de unde noaptea își furișa privirile unei bolte înstelate, iar florile își strecurau cu discreție prospețimea unui parfum înviorător.

Era o încăpere luxos amenajată, cu covoare scumpe și draperii grele. La o măsuță stătea un tînăr cu chipul palid, avînd în față o cupă pe care i-o umplea o sclavă ce se afla în spatele său.

Se prezentă noilor veniți și le spuse că e de profesie trapezit, adică agent de schimb, în Pireu.

Deodată, sunetele surde de chitară se stinseră. Teodate se ridică din jilțul ei și se duse să-și salute oaspeții.

— Mulțumim pentru amabila primire, îi răspunse Alcibiade, făcîndu-i o plecăciune. Dar fiica ta nu ne întîmpină ?

— Timandra se mai află încă la Efes, spuse Teodate ; dar va veni foarte curînd să-și serbeze cea de a paisprezecea aniversare cu mama ei.

Socrate o privea cu ochi contemplativi. Tînără mamă, frumoasă mamă. Tenul de un alb imaculat strălucea orbitor de sub pieptănătura înaltă a părului vopsit în roșu. Ochii întunecați, ca două migdale de agată, buzele cărnoase, senzuale, dar, în același timp, gingașe.

— Nu iei loc lîngă noi ?

— Cum să nu. O clipă doar, să le dau cîteva porunci fetelor mele.

— Ca să vezi, rosti Socrate pe un ton vesel. Abia am apucat să intrăm și mi-ai și făcut o bucurie.

Iar la întrebarea ei : cu ce ? îi răspunse :

— Prin aceea că-ţi respecţi sclavele, socotindu-le oameni şi le spui : fetele mele.

— Îmi sînt dragi, replică hetaira cu un zîmbet cuceritor. Iartă-mă puţin, mă întorc numaidecît.

Se îndepărtă, iar ochiul de sculptor al lui Socrate, acel ochi în care scînteia întotdeauna nebunia entuziasmului artistic, consemna frumuseţea desăvîrşită a braţelor şi picioarelor Teodatei şi mersul ei graţios.

Porunci sclavelor să-i încununeze pe oaspeţi cu coroniţe de trandafiri şi să aducă gustări picante şi dulci şi, fireşte, nelipsitul vin rece de la pivniţă. Se întoarse apoi în salon, îmbrăcată într-un peplum lung, tivit cu cusături fine, peste care îşi aruncase un şal de culoarea violetului deschis. Ambele ţesături sînt vaporoase, numai aer şi parfum, ambele străvezii, aşa încît dezvăluie cu discreţie umerii ovali şi rotunjimea perfectă a unor sîni fermecători. Mai jos de sîni, suflarea ţesăturii e prinsă într-o panglică îngustă, menită să scoată în evidenţă arcuirile fără cusur ale trupului.

Femeia nu-şi mai desprinde ochii de pe chipul lui Socrate. Acesta, înmărmurit de atitudinea ei, spuse :

— Dacă aş avea eu ochi numai pentru tine, asta ar fi un lucru uşor de explicat, dar că-i ai tu pentru mine, asta, crede-mă, e de mirare.

— Am auzit multe despre tine şi de mult mi-am dorit să te cunosc. De cînd ai intrat, am simţit că totul se luminează în casa mea.

— E de datoria mea, ba chiar a noastră a tuturor care am pătruns aici să ne adăpostim sub acoperişul tău, să apreciem frumuseţea ta răpitoare.

Astfel se stîrni o întrecere furibundă de laude şi admiraţie. Antistene îl eclipsă în adularea superbei roşcate pe tînărul trapezit, care nu izbutea decît să evoce tot felul de Afrodite băştinaşe din cele mai diferite locuri.

— Pe toţi demonii ! Avem la Afrodite... spuse încet Socrate.

Şi în clipa aceea, trapezitul îşi mai aduse aminte de Afrodita Anadiomene, ce răsare din apele mării întocmai ca Teodate din valurile peplumului ei străveziu.

Nu e rea comparaţia, îşi spuse în sinea lui Alcibiade, şi numaidecît se apucă să-i asemuiască frumuseţea cu un

nufăr trandafiriu, cu un boboc de mac roşu, cu un cîntec sublim, cu prospeţimea aerului de pe culmea muntelui Parnasos...

Socrate tăcea.

Teodate asculta cu un zîmbet de rigoare aşteptînd să vadă ce va face filosoful. Alcibiade era şi el nerăbdător să afle ce avea să spună dascălul său. În acest timp, Socrate se delectă mîncînd tacticos din bunătăţile întinse pe masă şi, după ce înghiţi ultimul dumicat, îşi spălă degetele în vasul de argint şi le uscă pe îndelete cu un ştergar de mătase ; şi, după ce îşi şterse şi barba, spuse :

— S-ar cuveni acum, frumoasă Teodate, să-mi aduc şi eu prinosul la preamărirea frumuseţii tale. Deşi sînt captivat şi pătruns de ea pînă în măduva oaselor, deşi sînt copleşit de ea, aşa cum mă copleşeşte numai răsăritul soarelui, te rog să nu-mi îngădui acest lucru...

— De ce ? întrebă hetaira, cu mirare.

— E greu să vorbeşti despre marea bucurie a frumosului, atunci cînd, pe neaşteptate, ţi-e sufletul închis, ba aş zice chiar, chinuit.

— Chinuit ? şi pe neaşteptate ? Asta înseamnă că acest chin te-a cuprins aici, la mine ?

— Bineînţeles, suava mea Teodate.

— Pe toţi zeii ! Ce necaz ţi-a pricinuit casa mea ?

— Nu casa ta, ci tu însăţi...

Teodate sări de pe scaun, înspăimîntată şi, întinzînd mîinile spre filosof, întrebă disperată :

— Cu ce, nefericita de mine ?

— Te rog, rămîi aşa cum eşti ! rosti precipitat Socrate. Aşa, în această mişcare şi cu această faţă îngrozită !

Apoi, adresîndu-se celorlalţi, se grăbi să adauge :

— Vedeţi ? Vedeţi părul ăsta de aramă, răvăşit de mişcarea bruscă, sprîncenele astea deschise ca porţile raiului ? Genele astea, ca săgeţile vrăjii ce răneşte cu rana iubirii ? Pulpele astea arcuite ce se continuă într-o îmbinare perfectă cu coloanele coapselor ? Şi rotunjimea şoldurilor, deasupra cărora se conturează o talie subţire şi bolta pieptului, cu doi sîni ca merele ? Şi gîtul ăsta ce susţine un cap splendid, cu o gură pentru care uşor îşi dă omul şi viaţa !... Şi toate astea le spun doar în numele unui singur simţ al fiinţei umane : văzul !

— Ah, ce omagiu ! suspină Teodate, privindu-l pe Socrate cu ochi de îndrăgostită. Și tu spuneai că ți-am adus suferință !...

— Bineînțeles, răspunse filosoful, și după ce înscrise încet, în aer, linia umerilor, brațelor, șoldurilor și picioarelor hetairei, reluă pe un ton tînguitor. Și eu, nebunul, m-am lăsat de sculptură !

— Nimeni nu-ți va aduce vreodată un omagiu mai mare, Teodate, ținu să precizeze tînărul Antistene.

— Iar eu am să-l întregesc, interveni Alcibiade. Mă aflu aproape zilnic alături de Socrate, dar niciodată nu l-am auzit spunînd că-i pare rău că a renunțat la sculptură. Abia azi, după ce te-a văzut pe tine, îl aud pentru prima dată...

Teodate îngenunche la picioarele filosofului și își lăsă capul pe genunchii lui.

— Nici nu știi cît mă simt de fericită că te afli aici, în casa mea, Socrate, dar și cît sînt de nefericită că nu-mi oferi prilejul să-ți fiu model pentru sculptura ta.

Filosoful îi mîngîie părul încet, de la rădăcină și pînă în creștetul pieptănăturii.

— Te pictează, în schimb, pictorii noștri cei mai buni și asta îmi ușurează părerea de rău.

— Și n-ai dori să-ți încerci din nou dalta și ciocanul pentru Teodate ? interveni Antistene, fixîndu-l pe Socrate cu o privire stăruitoare.

— Da, știu, ar fi o muncă frumoasă, spuse filosoful clătinînd din cap. Cine știe, poate că n-am uitat... nu, cu siguranță că nu... modelul ăsta mi-a redat dintr-o dată tot ce am știut.

— Și atunci, ce te împiedică ? întrebă Teodate.

— Cum să spun ? eu adun apa cu sita, răspunse Socrate, surîzător. Mă ocup de soarta omului, vreau să-l fac mai bun, dar adepții sofisticii se amestecă într-un mod cu totul nefast, în munca mea.

— Ah, știu asta. Și eu observ acest lucru, oftă Teodate, tinerii sofiști au o proastă influență asupra sufletului omenesc. Cînd te uiți, se țin numai de discursuri și-i zăpăcesc pe toți cu vorbăria lor, de parcă n-ar avea altă treabă decît să dărîme în om și puținul de încredere pe care îl are.

— Scurmă pretutindeni ca mistreţii, spuse Antistene, întunecîndu-se la faţă, şi se străduiesc să împingă totul înapoi, în haosul preistoric. Bineînţeles că asta le-ar conveni lor cel mai mult. Jos cu guvernarea poporului, jos cu legile, jos cu orice orînduire destinată să asigure coexistenţa ! Se închină samavolniciei căci ea îi permite individului să nu ţină seama de ceilalţi şi să urmărească să se bucure numai de binele său personal.

Şi, uitîndu-se la Teodate, Antistene adăugă cu un aer de vinovăţie :

— Ia te uită unde am ajuns, pornind de la frumuseţa ta !...

— Acum vorbim despre lucruri mai importante decît înfăţişarea mea, replică hetaira clătinînd din cap.

Şi fără să-şi ia ochii de pe chipul lui Socrate, continuă :

— Pe mine mă uimeşte îndrăzneala cu care aceşti oameni te învaţă, în public, cum să devii viclean şi egoist.

— Da, spuse Socrate, zîmbind amar. Şi atunci, de ce să ne mire pe noi slăbiciunea omenească şi mai ales acea slăbiciune dispusă să accepte tocmai aceste sfaturi ale sofiştilor ce au darul să-i arate omului cum să parvină şi să tragă foloase numai pentru el ?

— E cumplit, se cutremură Teodate dezgustată. E cumplit că vorbăria lor poate avea atîta influenţă asupra oamenilor.

— Da, încuviinţă Socrate, cuvîntul are multă putere, dar nu numai al lor, şi de aceea, eu şi prietenii mei, avem acum de furcă, pînă peste cap.

Cu o uşoară mişcare a mîinii, Teodate arătă spre Alcibiade, apoi rosti :

— Tu, Socrate, cultivi omul aşa cum cultivă grădinarii sirieni pomii sălbatici. Îi altoiesc şi fac totul ca să scoată un soi de fructe mai bun.

Tînărul şi bogatul trapezit urmărea şi asculta toate astea, strîmbînd din nas. Venise aici cu un scop precis, fusese anunţat din timp şi, deodată, nişte oaspeţi nepoftiţi îşi prelungesc vizita la nesfîrşit. Trecuse de mult de miezul nopţii. La un moment dat, nu se mai putu stăpîni şi spuse pe un ton răstit :

— Se face tîrziu. E timpul ca Teodate să se decidă pe care dintre noi îl va păstra azi aici, pentru iubire !

Şi cu mîna pe punga doldora de galbeni, se uită la ea, provocator, încredinţat că hetaira n-avea să reziste ispititoarei melodii a aurului.

Teodate îşi plimbă privirea peste figurile celor de faţă, ca şi cînd ar fi stat în cumpănă, apoi începu :

— Sînt o femeie foarte hrăpăreaţă, ba aş zice chiar nesăţioasă şi nu neg acest lucru.

Şi, uitîndu-se la tînărul agent de schimb care se şi umflase în pene, simţindu-se din cuvintele ei, triumfător, continuă :

— Şi, nu ştiu de ce, mai cu seamă azi, m-a cuprins un val de lăcomie de-a dreptul uluitor şi parcă de necrezut. De aceea am să vă rog, dragi prieteni, să nu-mi luaţi în nume de rău faptul că tînjesc după bărbatul în care, de fapt, bărbaţi sînt doi.

— Ce vrea să însemne asta ? Mai clar ! ripostă trapezitul.

— După bărbatul în care sălăşluiesc în acelaşi timp artistul şi filosoful, răspunse Teodate, ridicîndu-se în picioare şi făcîndu-i o plecăciune lui Socrate.

Rămaseră cu toţii înmărmuriţi. Agentul de schimb îşi ascunse punga în buzunar şi, într-o clipită, se făcu nevăzut.

Alcibiade declară că el şi Antistene şi-au ales şi ei cîte o tînără sclavă şi se vor bucura cu ele. Ieşiră apoi în grădina legată de elegantul salon, înţelegîndu-se în taină să-şi desfete privirea urmărindu-l pe Socrate cum se iubeşte cu Teodate şi cum respectă el principiul cumpătării, pe care îl recomandă cu atîta ardoare discipolilor săi.

Teodate stinse felinarele ce făceau să strălucească feeric încăperea şi aprinse o lampă cu abajur portocaliu, care scălda totul cu lumina ei difuză. Puse pe jăratic cîteva bastonaşe cu arome arăbeşti şi aduse un braţ de perne. Atmosfera căpăta încet-încet, un caracter intim, care zăpăcea simţurile.

— Ai căzut în mrejele unei femei ce se vinde, rosti hetaira cu vocea înăbuşită. N-ar fi fost mai bine să pleci ? Am auzit că te-ai însurat nu de mult.

— Da, aşa e, încuviinţă Socrate, zîmbind. Dar pentru asta nu e nevoie să mă retrag, cu toate că-mi iubesc soţia foarte mult.

— Se spune despre Xantipa că e nespus de frumoasă.

— Adevărat. Dar e cu totul altfel de frumuseţe decît eşti tu.

— Şi e, fără îndoială, geloasă.

— Ai ghicit.

— Nu e greu de ghicit. Cu un asemenea bărbat.

Socrate rîse cu poftă.

— Pe mine însă mă miră gelozia ei. Căci nu văd de ce n-aş putea s-o iubesc pe Xantipa şi, în acelaşi timp, s-o admir pe Teodate. Nu crezi ?

— Ba da. Numai că eu nu ţi-am oferit nici o bucurie. Dimpotrivă, am trezit în tine regretul că din pricina dragostei pentru om ai încetat să-l cioplești în piatră. Dar şi ceea ce faci tu acum e artă.

O mîngîie cu duioşie şi de voluptatea acestei atingeri îşi aduse degetele pe ceafa ei dezgolită.

— Lasă deoparte necazul care te frămîntă, Socrate, atîta timp cît eşti cu mine. Ziua de azi e pentru mine o sărbătoare. Dă uitării gîndurile tale triste şi fii vesel, aşa cum îi povăţuieşti pe toţi să fie.

O sărută şi-i spuse :

— Cînd am intrat aici, cu prietenii mei, te-am auzit cîntînd la chitară...

Se aşeză pe o pernă la picioarele lui, de unde lumina portocalie făcea să-i sclipească părul arămiu. Îşi aţinti apoi privirea asupra filosofului şi, cu voce scăzută, începu să cînte pe versurile lui Arhiloh, acompaniindu-se singură, cu acordurile line ale chitarei :

Un dor nebun de iubire
În suflet adînc mi s-a furişat
şi înecîndu-mi vederea în beznă
firava-mi minte din minţi mi-a furat.

Socrate adora cîntul şi muzica instrumentală. Ascultă în tăcere, zîmbind satisfăcut.

— Plutesc cu tine pe valurile cîntului tău şi e nespus de frumos, murmură el, la un moment dat, în culmea

încîntării. Ce bine știi tu să hrănești toate simțurile omului, adăugă el cu admirație.

Se lupta cu ispita stîrnită de frumusețea neasemuită a Teodatei, ba mai mult, el însuși sporea primejdia, mîngîindu-i sînii, pîntecele și coapsele.

Alcibiade și Antistene privesc înăuntru, din spatele oleandrilor și rămîn uluiți :

— Asta e mai mult decît să rabzi de foame, de sete, de căldură, de frig, rostește în șoaptă, Alcibiade.

— Socrate e într-adevăr un om puternic, în stare să facă tot ce vrea, îi răspunde Antistene, cu glasul sugrumat de atîta emoție.

Deasupra munților cerul începe să pălească, în lampa cu abajur portocaliu, uleiul e pe sfîrșite, flacăra pîlpîie, iar în semiîntunericul odăii, formele devin mai misterioase, mai dornice. În momentul despărțirii, Teodate îl sărută pe Socrate cu multă ardoare, și-i spune :

— Am cunoscut azi, scumpul meu, o nouă legătură profundă între bărbat și femeie, o legătură pînă acum de mine necunoscută. Asta demonstrează afirmația ta că plăcerea nu e doar una, că plăceri sînt cu sutele, poate chiar cu miile, iar tu te pricepi să le descoperi și să le dăruiești.

— Tu, Teodate, ai în schimb darul neobișnuit de a ști să răsplătești și să saturi această puzderie de plăceri omenești.

— Aș putea să te rog ceva ?

— De ce nu ?

— Atunci mai vino, și cît mai curînd !

— Cu mare bucurie, o asigură Socrate, sărutînd-o pătimaș.

După ce filosoful se îndepărtă, Alcibiade țîșni de sub oleandru, cu brațele desfăcute.

Teodate îl rugă să nu-i ceară azi nimic.

15.

Socrate se îndreaptă spre casă, venind de la Teodate. E tîrziu, peste culmea Himetului bolta se luminează și strălucirea soarelui se împrăștie pe cerul dimineții.

Socrate se simte nespus de bine. Vinul i-a uşurat parcă picioarele. Îi vine să zburde, să danseze, iar pe buze i se învălmăşesc cuvintele cîntecului cîntat de Teodate :

Un dor nebun de iubire
în suflet adînc mi s-a furişat
şi înecîndu-mi vederea în beznă
firava-mi minte din minţi mi-a furat...

Tălpile sale pleoscăie pe caldarîm. Socrate se gîndeşte la Xantipa, îi e dor de îmbrăţişările ei. Oare unde o va găsi ? Alaltăieri şedea ghemuită — cu mîinile strînse în jurul genunchilor — pe un bloc de granit, îmbrăcată toată în păru-i despletit. A durat mult pînă să desfăşoare acest ghemuleţ de nefericire şi să-l strîngă la pieptul lui. Azi cum va fi ? se întreabă el cu teamă, deschizînd încet portiţa.

Intrarea în casă se vede, dar Xantipa, nicăieri. Nu-l aşteaptă ca de obicei. Socrate păşeşte uşor, se apropie tiptil, cînd, deodată, uşa zboară într-o parte şi în prag se iveşte Xantipa, cu doniţa de muls în braţe.

Socrate se aştepta s-o audă tunînd şi fulgerînd. Dinţii femeii sclipiră dezvăluiţi de un zîmbet binevoitor.

— Ia te uită ! Ai şi venit ? Eu abia mă duc să mulg. Aşa de rău ţi-a mers azi, de te-ai grăbit să vii acasă ?

Drăgălăşenia Xantipei avu darul să-l descumpănească pe Socrate. Se pregătise de furtună şi, cînd colo, îl întîmpină o zi senină !...

— Ai dormit bine, căluţul meu ? o ia el, pe ocolite.

— Mulţumesc, excelent, se laudă Xantipa. Am avut o linişte desăvîrşită. Nimeni n-a sforăit, nimeni n-a rîs şi n-a vorbit în somn.

Cel mai mare printre meşterii dialogului e prins la strîmtoare. Dar se ajută şi el cum poate.

— Bine faci că te duci să te culci cînd eu mai zăbovesc pe undeva. Eşti toată trandafirie, de parcă acum ai fi ieşit din baie.

— Ce galant ! Ce galant ! îl întrerupse Xantipa. Apoi, lăsă doniţa jos şi, sprijinindu-şi mîinile în şolduri, iz-

bucni : în schimb, tu n-ai închis un ochi toată noaptea și o să te duci să dormi, iar eu o să mă omor muncind toată ziua. Pe Atena, cea cu ochi de bufniță ! Astea-s, vasăzică, discuțiile tale nefericite. Nici nu ieși bine din casă și gata, ai și înhățat pe cineva să-l descoși, și-l tot descoși, pînă scoți de la el o idee. Flecarule, îți turuie gura ca o moară stricată și așa o ții întruna, de nu mai știi să te oprești. Da, scumpul meu, ești un palavragiu, o gură spartă, un ulcior găurit, o cană cu apă gîlgîitoare...

— Vezi, draga mea, continuă Socrate cu măgulirile. Am avut dreptate cînd am spus că de la tine ar trebui să învețe bogăția limbii toți retorii și toți meșterii sinonimiei. O, tu, grai melodios al Aticei, îmbogățit de o superbă keramiciană ! Ca o muzică divină răsună tot ce e cuvîntat de buzele tale, frumoaso, scumpa mea !

Xantipa nu se lasă însă ademenită de vorbele lui.

— Ce-ai făcut cu chitonul ăsta ? Pe Hera ! E totul numai o pată de vin.

— La simposionul de la Criton, bîiguie Socrate, încurcat.

Xantipa începe să se înfierbînte și e pusă pe ceartă :

— Ia te uită. Vasăzică așa ! Eu zac aici întemnițată între pietrele astea mute și tu petreci ! Da ! Te înfrupți cu tocătură de ficat și scrumbie de mare, îți bei vinișorul, că știu eu cît ești în stare să înfuleci și să tragi pe gît și, pe urmă, sigur, ești vesel și-ți arde de glume. Taci ! Acum e rîndul meu să vorbesc ! De departe te-am auzit cum cîntai cu voie bună, nu de bucurie că te apropiai de mine, ci de bucuria plăcerilor pe care le-ai avut acolo !

— Da, știu, îi spuse, cuprinzînd-o cu duioșie pe după umeri. Sînt un netrebnic că te las mereu singură ; ce să fac, eu n-am nici o vină, știi doar că femeile n-au voie să frecventeze societatea bărbaților. Chiar azi am vorbit cu toții, la simpozionul de la Criton, cît de nedrepți sîntem față de soțiile noastre că le închidem acasă ca pe niște găini în poiată și tocmai azi m-am gîndit că trebuie să fac propunerea ca fetele să fie instruite la nivelul băieților și să poată frecventa și ele o societate în care se filosofează. Numai printr-un înalt grad de instruire se va îmbunătăți poziția femeii. Femeile vor deveni, ast-

fel, colegele bărbaţilor şi pe urmă nu vor fi doar hetairele acelea ce ştiu şi se pricep la ceva, fie în arta declamaţiei, a dansului, a cîntului ori a muzicii instrumentale. Da, draga mea, asta va însemna o adevărată revoluţie socială !

Xantipa se smulse din braţele lui şi se porni :

— Ce-mi tot spui tu mie aici ! Ori vrei poate să mă superi şi mai mult ? ! ? Ce-s poveştile astea ? Adică eu o să las la Gudi strugurii să putrezească în vie, aici o să las dezordine şi balamuc, capra să crape într-o clipă, să nu mai avem lapte nici un strop, iar eu să mă duc la şcoală în timp ce tu umbli creanga prin oraş ?...

Deodată, înlemneşte. Adulmecă, îşi apropie nasul de chitonul lui Socrate :

— Parfum ! ! ! Ai fost la o hetairă !

Şi vocea ei începe să urce şi să coboare :

— Vasăzică aşa, neruşinatule ? Astea-s înţelepciunile tale : să dai zor cu discuţiile ca să ai acoperire şi, de fapt, să te drăgosteşti toată noaptea cu o hetairă parfumată.

Cuvintele îşi croiesc drum printre sughiţuri de plîns şi degetele femeii se înfig cu putere în umerii bărbatului.

— Da, căluţul meu, e adevărat, am fost la o hetairă. De fapt, am fost cu toţii la Teodate. Dar să ştii că nu m-am drăgostit cu ea. Am mîncat, am băut şi am stat de vorbă. Teodate e o femeie extrem de instruită. Iar tu eşti cea mai frumoasă şi cea mai drăgălaşă ateniană. I-am spus şi Teodatei cît de mult te iubesc.

Cu un sărut înfocat, îi închise Xantipei gura care o luase iar razna şi, cu gingăşie, o luă în braţe şi o duse în casă.

Au intrat.

Morocănosul Momos, supărat pe afurisita de Artemis că-l lasă veşnic singur şi hoinăreşte pe undeva, prin Arcadia, ascultase cu interes dialogul conjugal.

Ursuzul ăsta bătrîn îl îndrăgise pe Socrate încă de la naştere, dar acum parcă şi mai dragă îi era femeiuşca lui. Pentru însuşi faptul că-i stă bine cînd aleargă prin curte cu părul ca pana corbului zburînd în urma ei, cu ochii numai o flacără, pentru însuşi faptul că nu uită să-i dăruiască mereu cîte un buchet de flori şi că e bună de gură ! Ei şi, mai bine decît să fie dată naibii !

16.

Sub platan stau trei bărbaţi : Socrate, Alcibiade şi Critias. Al patrulea nu se vede.

— Să picotăm, să moţăim, să dormităm, să aţipim şi să dormim buştean ! Aşa ne sfătuieşte şi ne îndeamnă Nicias. Şi cine să ridice din nou Atena pe culmile gloriei ? Adormiţii ? întreabă Alcibiade.

— Nicias nu vede de ce Atena trebuie să fie ridicată. În schimb, marinarii, meşteşugarii, negustorii văd acest lucru, îi răspunse Socrate. Te ascult cum vorbeşti în adunare şi ascult şi ecourile cuvîntărilor tale. Oamenii au încredere în capacitatea ta de gospodar şi de comandant militar. Acesta este, de altfel, temeiul dragostei lor faţă de tine.

— Şi ce viitor te aşteaptă, e uşor să-ţi imaginezi, interveni Critias.

Alcibiade începu să dea din mîini agitat, de parcă ar fi vrut să alunge din preajma lui o viespe cicălitoare.

— Nu, nu ! Pînă cînd nu voi ieşi din adunare însoţit de alaiul glorios ce i se cuvine primului bărbat al ţării, nici nu vreau să aud de aşa ceva...

Critias e veşnic ros de invidie : în definitiv şi eu sînt nepotul lui Pericle şi discipolul lui Socrate, cu nimic mai puţin dotat decît Alcibiade ! Şi, totuşi, eu rămîn pe pămînt, în timp ce el zboară, avîntîndu-se ca un vultur, spre înălţimi.

— Ei bine, eu cred, spuse el cu venin, că oamenii te iubesc mai mult pentru frumuseţea ta, pe care o subliniezi cu extravaganţele modei străine.

— Ah, dragă Critias, îi replică Alcibiade, dacă ai fi în pielea mea, ai afla că atunci cînd omul e iubit de femei şi bărbaţi pentru înfăţişarea lui exterioară, e tare greu şi adeseori chiar neplăcut.

— Dar tu, tu vorbeşti frumos chiar şi cu cei a căror dragoste n-o doreşti...

— Ai dreptate, încuviinţă Alcibiade, dînd din cap. Nu ştiu să mă fac nesuferit, să fiu înţepător şi caustic. Dar cînd mă apucă furia pe cineva, atunci îl plesnesc peste obraz de nu mai ştie al cui e ; numai că, a doua zi

dimineața, mă duc la el, mă dezbrac pînă la piele și-l rog să mă plesnească și el pe unde poate...

Socrate tăcea. Cu un deget muiat în vin desena pe placa de marmoră a mesei silueta lui Eros, cu arcul și săgeata în mînă. Pe tîmplele lui Alcibiade, vinele zvîcneau cu putere. Privindu-l pe discipolul său drag, filosoful își spuse în sinea lui : Ce fel de om e acest Alcibiade ? O fiară sălbatică și, cît ai clipi, se transformă într-un mielușel blînd...

— Eu nu sînt în stare să mă fac nesuferit nici de propria mea soție. Mă iubește, după cum pretinde ea, la nebunie...

— De aceea a fugit de la tine și s-a dus la fratele ei, menționă Critias, cu răutate.

— Păi da, ripostă Alcibiade. Ar vrea să mă împingă pînă acolo, încît nici măcar să nu mă mai uit la o altă femeie și să fiu nebun după ea, așa cum e ea nebună după mine. Spune și tu, scumpul meu Socrate, spune, e înțelept din partea ei să-mi interzică să mai merg la Teodate și la alte hetaire ? În definitiv, de ce frecventăm hetairele, noi, bărbații ? Pentru că la ele găsim ceea ce nu avem acasă...

Și continuă să-și dezvolte teoria că femeia nu trebuie să fie doar femelă, ci și prietena bărbatului, cu care acesta să poată sta de vorbă ca de la bărbat la bărbat. În preajma hetairei, adeseori te poți consacra meditației mai bine decît la ospețe, unde amfitrionul te îndoapă peste măsură cu fripturi, cu tocături de tot felul, cu vin și, uneori, chiar cu carne vie. Se dezlănțuie o petrecere pe cinste, cu glume, pozne, scamatorii, jonglerii și intrigi, și pe urmă cuvîntul rațional e primit ca o nouă manifestare a artei scamatorești. În timp ce la hetaire...

— Încetează o dată, Alcibiade, îl întrerupse Socrate. Ce vrei să ascunzi tu cu vorbăria asta ?

— Îmi apăr dreptul la libertatea alegerii ! Dar geloasa mea nevastă e de părere că pentru dragostea ei nebunească față de mine, are dreptul să-mi devină temnicer.

— Alcibiade vorbește despre nebunie numai atunci cînd e vorba de altul ! spuse Critias, cu ironie.

— Și, mă rog, în ce vezi tu nebunia Hiparetei ? întrebă Socrate, de data asta, cu voce blajină.

Alcibiade lăsă deodată umerii în jos și chipul lui căpătă o expresie de martir, iar trupul i se fleșcăi de tot :

— Credeți-mă, a înnebunit de-a binelea. Închipuiți-vă, s-a apucat să-i înmîneze arhontelui cererea de divorț. Iar eu trebuie să mă prezint chiar azi în instanță.

— Și tu în loc să te duci să-ți aperi cauza în fața tribunalului, stai cu noi aici și nu-ți pasă de nimic, spuse filosoful, plin de uimire.

— Mi-o apăr aici, în fața ta, Socrate. Țin foarte mult să știi și tu ce necazuri am cu soția mea.

— Necazuri ?

— Da, scumpul meu dascăl, necazuri. Oare nu e curată nebunie să încerce să mă silească prin judecată să-i zac la picioare, ca un cățeluș, și zi-de-zi să-i fac jurăminte de dragoste înflăcărată ? Dar asta, ea nu i-o va spune judecătorului. Nu ! De sute de ori îi va spune cît sînt de rău, iar în spatele acestor vorbe nu se ascunde decît amenințarea și presiunea împotriva mea. Da, chiar teroarea. Și de cîte ori nu ne-ai atras tu atenția, scumpe Socrate, să ne ferim de teroare și violență în problemele dragostei ! Spune !

— Și tu chiar nu-ți iubești soția ? îl întrebă filosoful în loc să-i răspundă.

Deodată, în poartă își făcu apariția, cu sufletul la gură, un curier de la tribunal, care-i transmise lui Alcibiade mesajul arhontelui de a se prezenta neîntîrziat în sala de ședințe :

— Soția ta, așa cum cere legea, a depus personal judecătorului cererea de desfacere a căsătoriei și acum amîndoi așteaptă cu nerăbdare să te prezinți în instanță, pentru dezbateri.

Solul nefastei comunicări se uită la chipul lui Alcibiade și, îngrozit, bătu în retragere spre poartă.

— Stai, prietene ! îl reținu Alcibiade. Transmite-i judecătorului că nu vin. Ai înțeles ? Gata ! Ce mai stai ? Ori vrei să mai repet o dată ?

— Te-am căutat mai întîi la tine acasă... și... și... pînă să te găsesc aici... a trecut multă vreme... începu să bîiguie, încurcat, curierul. Poate... poate că ar fi bine să vii la tribunal... e vorba totuși de o... de o chestiune importantă și... și ar trebui, ar trebui să te grăbești...

— Tu să te grăbești ! Cu mesajul meu pentru arhonte ! răcni Alcibiade, ca ieșit din minți. Ori poate vrei să sparg ulciorul ăsta în capul tău ?

Socrate îl țintui pe discipolul său cu o privire dojenitoare, apoi rosti cu blîndețe :

— Oare cel ce vrea să stea în fruntea statului, nu trebuie să fie un exemplu de supunere în fața legilor ?

Alcibiade nu răspunse și, în sinea lui, urmărea drumul curierului pînă la pritaneu. Acum, probabil, iese din demosul Alopeche, acum intră în oraș și pătrunde în Melité...

În acest timp, în sala de judecată, Hiparete leșinase de atîta așteptare încordată. I se aduse apă, i se umezeau mereu tîmplele, dar judecătorul epuizase toate cuvintele de mîngîiere. Încetase să mai creadă că Alcibiade își va face apariția în instanță și se istovise născocind cuvinte goale, de mîngîiere. El însuși ar fi avut nevoie acum de o mîngîiere. Știa că în curînd Alcibiade se va ridica în fruntea obștei, iar el, nefericitul arhonte nu fusese în stare, așa cum s-ar fi cuvenit, să-l împace cu propria lui soție.

Și tot în acest timp Alcibiade, care nu răspunsese la îndemnurile serioase ale dascălului, nici la cele caustice ale vărului Critias, de a se supune legii și de a se prezenta în fața tribunalului, începu să țopăie și să danseze, apoi își aruncă pe umeri eleganta hlamidă și, după ce și-o prinse bine cu agrafa, porni dansînd spre poartă, de unde le flutură vesel din mînă, în semn de rămas bun.

După ce părăsi curtea, Critias ținu să menționeze :

— Cumplit om, acest Alcibiade. Nici nu așteaptă încheierea divorțului și, gata, aleargă să serbeze evenimentul cu hetairele.

În sala de judecată dădu buzna, zdrobit, curierul tribunalului și, cu glasul sugrumat de emoție, abia izbuti să spună că nu reușise să-l convingă pe Alcibiade să vină.

— M-a gonit.

— Și tu ? se răsti la el furiosul arhonte.

— M-a amenințat că-mi sparge capul cu ulciorul... și... ca să scap, a trebuit să fug...

Strigătul sfîșietor al Hiparetei dădu semnalul unor văicăreli deznădăjduite :

— O, nefericita de mine ! Ce mă fac ? Nu vine ! Nu mă iubește ! Sînt cea mai nefericită femeie...

Și, împreunîndu-și mîinile îngrijite, făcînd, fără voia ei, să răsune aurul brățărilor, femeia reluă :

— O, de ce, de ce am cerut desfacerea căsătoriei ? ! Ce demon rău mi-a șoptit această idee nefericită ? Vai mie !

Apoi, lăsîndu-se în genunchi, întinse mîinile împreunate spre arhontele-judecător și continuă să se jelească :

— Biata de mine ! N-am vrut decît să-l amenințe cu divorțul. Speram prin asta să-l fac să înțeleagă și să recunoască purtarea sa nedemnă față de mine, soția lui iubitoare și mama celor doi copii pe care i-am dăruit din dragoste. Speram să se îndrepte și să renunțe la viața de risipă și desfrîu, la scandaluri și...

— Îmi pare rău, curmă judecătorul, cu inima zdrobită, șirul văicărelilor ei — dar tribunalul a luat act de notificarea ta și dispune de suficiente mărturii, așa că, prea scumpă Hiparete, nu-i va rămîne altceva de făcut decît să dea satisfacție cererii tale de desfacere a căsătoriei.

Hiparete căzu la pămînt ca secerată și începu să se zvîrcolească prin încăpere, plîngînd, suspinînd și țipînd cu disperare :

— Călcați-mă în picioare ! Ucideți-mă ! Nu mai vreau să trăiesc ! Nu mai vreau să trăiesc !

Deodată se deschise ușa și Alcibiade intră ca o vijelie în sala de ședințe.

— Ce faci tu aici, iubita mea ? se auzi glasul lui sonor ; vrei să te duci la Hades, în infern ? De ce această dorință nesăbuită, cînd te poți bucura de Eliseu în casa mea ?

Și pînă să apuce Hiparete să se dezmeticească și arhontele să rostească un cuvînt, Alcibiade își înșfăcă soția cu o mînă pe sub genunchi, iar cu cealaltă pe după umeri și, părăsind clădirea tribunalului, porni cu ea grăbit, spre agora.

— Hola ! Cetățeni ! Priviți-l pe Alcibiade ! răsunară voci din nelipsita mulțime ce tăia veșnic frunze la cîini, în piața orașului.

— Ce duce în brațe ?

O droaie de oameni se luă după el.

— Pe Zeus ! E nevasta lui, Hiparete, strigă careva.

Hiparete se împotrivea, se zbătea, lovea cu picioarele, îi împingea capul într-o parte, dar toate astea nu-i ajutau la nimic. Gonea cu ea pe străzile orașului, în urma lor flutura hlamida lui Alcibiade și părul despletit al soției sale. Peplumul ei, neîncheiat, se desfăcu și toată lumea avu prilejul să-i admire picioarele frumoase, de un alb imaculat.

Rîsul, veselia și uralele îi însoțeau pe amîndoi :

— Ia te uită ! Își răpește soția !

Cîrdul de curioși și de glumeți ce alergau în urma lor, creștea la tot pasul.

— Om și jumătate, acest Alcibiade !

— Bravo, Alcibiade !

— Excelent !

— Așa procedează un bărbat !

Văzînd că împotrivirea ei e zadarnică, Hiparete se agăță cu brațele de gîtul lui, iar bărbatul o sărută din fugă, pînă în pragul casei sale.

Atena jubila. Atena rîdea. Atena se bucura de un spectacol unic !

Vestea despre răpirea Hiparetei zbură ca fulgerul prin tot orașul. Ajunse și la urechile lui Socrate și Critias, sub platanul din curtea filosofului.

Socrate se tăvălea de rîs și abia mai izbutea să lege cuvintele :

— Isprava asta... isprava asta ștrengărească... i-a reușit de minune năzdrăvanului nostru ! Ce judecată ? Lasă-mă în pace, cu aiurelile astea, preacinstite arhonte-judecător ! Și tu, frumoasă Hiparete ! Tu mă iubești pe mine, eu te iubesc pe tine, te răpesc așa cum își răpește mirele mireasa, și-o să fim ca după nuntă ! Haha !

— E întradevăr o năzbîtie, care ne face pe toți să rîdem, interveni Critias. Dar oare ție, Socrate, nu-ți vine să rîzi și din alt motiv ?

— Ia te uită ! continuă să rîdă Socrate. Nu cumva vrei s-o faci pe moașă să nască ? Gata, te-am și învățat arta moșitului ?

— M-ai învățat mai mult decît atît ; să-mi încerc însă tocmai la tine arta moșitului, îți spun drept, nu mi-aș îngădui. Dar de bucurat, mă bucur și eu, ruda de sînge a lui Alcibiade, și socotesc că și tu, bunul său prieten, te bucuri de iscusința și ingeniozitatea lui. Nu lipsea mult și intra

în dizgrația cinstiților atenieni datorită vieții sale dezordonate. În schimb azi, prin răpirea Hiparetei, a înduioșat multe inimi. Și asta a fost, într-adevăr, o mutare preelectorală excelent concepută.

Socrate îl ascultă îngîndurat și tot îngîndurat îi răspunse :

— Mă bucur.

— Și asta, desigur, cu atît mai mult cu cît această ispravă a făcut-o în fața marelui public — își schimbă deodată Critias acreala lăuntrică într-o dulcegărie de suprafață. De altfel, știm noi cum merg treburile. Același public care laudă fiecare pas reușit al lui Alcibiade, te laudă, de fapt, pe tine, dascălul său.

— Prin asta însă afirmi că pentru orice pas greșit al lui Alcibiade, mă ponegrește pe mine, replică Socrate.

— De unde pînă unde ponegrire ? Te ascultă ca un discipol evlavios : cuvîntul tău și fapta lui sînt tot una. De altfel, a dovedit acest lucru, cu prisosință, nu de mult. Tu îi condamni pe aristocrați pentru disprețul lor față de sărăcime, iar el, viitorul nostru strateg, ca să demonstreze că-și însușește părerea ta opusă și că-i este străină zicala aristocraților — „sărăcimea pute" — a întins o masă îmbelșugată și i-a lăsat să intre în casa lui pe toți flămînzii, pe toți cerșetorii, pe toți orfanii ostașilor căzuți în război, pe toți infirmii inapți să muncească, pe toți ciungii și pe toți ologii. A petrecut cu ei, a cîntat și a dansat cu ei și puțin i-a păsat că sînt nespălați și unși cu alifii urît mirositoare. Pe scurt, se pricepe de minune să cîștige dragostea poporului.

— Nu te supăra, spuse Socrate uitîndu-se la Critias cu ochii săi mari. Știi, eu sînt cam greu de cap. De aceea te-aș ruga să-mi spui pe șleau : tu ce faci acum, îl lauzi sau îl defăimezi ?

Din spatele zidului se auzi deodată un hohot de rîs înăbușit. Critias se cutremură, dar numaidecît se liniști, căci rîsul se stinse într-o clipită. În spatele zidului, la umbra aceluiași platan, ședea Simon cu o tăbliță pe genunchi și nota de zor maximele lui Socrate, așa cum făcea adeseori.

— Oare poate fi defăimat Alcibiade ? spuse Critias, cu o admirație bine jucată. E un om extraordinar, care știe să cucerească, ba pur și simplu să vrăjească pe oricine.

Şi se grăbi să adauge pe un ton linguşitor : — Ca şi tine, de altfel, bunul meu Socrate. Un om rău ar putea spune, cu uşurinţă, că pentru scandalurile sale repetate ar trebui trimis în faţa tribunalului, nu crezi ? Dar noi doi nu sîntem oameni răi. Mai ales tu, care pentru caracterizarea isprăvilor lui samavolnice alegi întotdeauna expresiile cele mai moderate, le găseşti directe şi nemijlocite, iar oamenii care te ascultă atît de des, s-au deprins să-şi însuşească părerea ta. Mie însă mi-e teamă că ceea ce îi stă bine unui tînăr, nu-i mai poate sta bine unui bărbat şi viitor strateg.

— Pe Hera ! strigă Socrate, înălţîndu-şi braţele spre cer. Teama asta o împărtăşesc cu tine, dragul meu Critias. Da, mi-e teamă că Alcibiade va fi ales prea tînăr în funcţia de strateg. Tu spui bărbat. Da, ai dreptate, are treizeci şi unu de ani, dar mai sălăşluieşte în el încă multă drăgălăşenie şi zburdălnicie copilărească !... Te uiţi la el şi vezi chipul radios al tînărului plin de generozitate...

Critias îşi muşcă buza de jos cu atîta putere, de ţîşni din ea o picătură de sînge :

— De ce te uiţi la mine atît de stăruitor ? întrebă el.

Filosoful ridică mîinile, dar numaidecît le lăsă pe masa de marmoră :

— Mă gîndesc la Alcibiade şi de aceea mă uit la tine, care vorbeşti despre el.

— Şi vezi, îl întrerupse Critias provocator, că eu n-am chipul radios al tînărului plin de generozitate. Ei, hai, spune ! Nu-ţi fie teamă de mine ! Spune adevărul ! Eu dezgust pe oricine. Pe mine nici măcar un imberb ca Eutidemos nu mă iubeşte. Nici din bună cuviinţă nici din respect nu se apropie de mine... În toată Atena nu există un om să mă iubească, de vreme ce alături de mine stă ilustrul şi fermecătorul Alcibiade...

În clipa aceea, Socrate simţi cît de străin şi de îndepărtat îi era acest om, amar ca pelinul.

— Să nu deformăm lucrurile, scumpe Critias. Asta depinde de firea omului, spuse filosoful. Trebuie însă să recunosc că dintotdeauna oamenii au iubit mai mult o faţă luminoasă, pe care străluceşte bunătatea şi farmecul...

— Decît o faţă de pe care vorbeşte ura şi vrăjmăşia

— De ce foloseşti cuvinte atît de aspre ?

— Sînt suratele celor rostite de tine.

Ura asta e valabilă acum pentru mine, își spuse Socrate în sinea lui. Și nu numai din clipa aceea. De multă vreme. Niciodată nu s-a simțit bine în apropierea omului ce poartă ura nu numai în inimă, dar și pe buze.

— Am uitat să mai bem, spuse el și după ce umplu din nou paharele cu vin, reluă pe un ton blajin : Eu v-am învățat pe amîndoi la fel...

— Nu ! izbucni Critias. Pe el mai mult.

— Singur a învățat mai mult. Poate și felul de a-i cîștiga pe oameni...

Își umezi buzele cu vin, plescăi ușor și continuă :

— De fapt, dacă stau și mă gîndesc bine, azi noi vorbim tot timpul numai despre Eros : dragostea omului față de om, față de femeie, față de favorit și așa mai departe... Ceea ce spuneai tu este însă o exagerare, fiindcă nici pe Alcibiade nu-l iubește toată Atena...

Și deodată simte cum îl îneacă mînia :

— Da, sînt și din aceia, și chiar destui la număr, care nu-l pot suferi. Cu toate acestea, el nu-i asaltează și nu-i cicălește cu rugămințile. Pe cînd tu vezi că Eutidemos te respinge și totuși, cum ți se ivește un prilej, te freci de el așa cum se freacă porcul de o piatră.

Critias încremeni. Strîngea cu încrîncenare marginea mesei și ochii i se congestionară. Printre buzele sale încleștate, cuvintele se strecurau veninoase și rele :

— În sfîrșit, mi-e dat să aud o vorbă sinceră, scumpul meu Socrate. Mi-am dat seama mai de mult că nutrești față de mine alte sentimente decît față de ceilalți discipoli ai tăi și îndeosebi față de Alcibiade...

Socrate ar fi vrut să intervină, dar Critias îl opri cu demnitate :

— Încă n-am terminat ! Da, îndeosebi față de Alcibiade, de care ești și tu îndrăgostit. Taci ! Știu tot. De aceea l-ai cultivat pe el — deși mai tînăr ca mine — da, l-ai cultivat ca pe o floare rară și l-ai instalat acolo unde, de fapt, e locul meu !

— De cultivat, scumpe Critias, l-am cultivat, asta nu pot să tăgăduiesc. Dar de instalat ? ! ? Asta poate spune numai un terorist. Da, un om violent, care practică teroarea. Te rog acum să taci tu ! Cine știe, s-ar putea ca

într-o bună zi să devii şi tu strateg şi atunci eu o să-ţi urez din toată inima să practici violenţa numai pentru izbînda binelui... Grozav ar fi să pot citi viitorul şi să văd ce va aduce patriei fiecare dintre voi doi, în parte !

— Tu care vorbeşti adeseori ca un sfînt, nu eşti în stare să vezi destul de limpede viitorul meu şi al lui Alcibiade ? întrebă Critias, cu ironie.

— Viitorul ascunde în el minunile frumosului şi ale beatitudinii, dar făuritorii lor sînt acei ce-şi proiectează în el imaginaţia, fantezia, ideile îndrăzneţe, cutezanţa şi inventivitatea poetică, spuse Socrate, ridicîndu-se în picioare.

— Şi dintre noi doi nu sînt eu oare poetul ? ! rosti Critias cu aroganţă, ridicîndu-se şi el în picioare.

Apoi se îndreptă trufaş spre poartă. Ajuns acolo se răsuci în loc şi spuse cu îndîrjire :

— Eu nu mai am ce căuta aici, de vreme ce mă vezi ca pe un porc frecîndu-se de-o piatră. Deocamdată noi doi nu mai avem ce să ne spunem.

Şi dispăru...

În clipa următoare, din spatele zidului răsări capul uşor ciufulit al vecinului.

— Iar ai tras cu urechea ? îl întrebă Socrate, dojenitor. Da ? Şi ce părere ai ?

— Sînt amîndoi o apă şi-un pămînt, la fel de pătimaşi, îndărătnici şi de neîmblînzit...

— Îţi mulţumesc pentru cuvintele tale încurajatoare, spuse filosoful cu ironie.

17.

Un singur cer Grecia are, albastru ca floarea de cicoare, o singură lumină, cu cea mai clară strălucire, un singur Olimp, populat de-o şleahtă de zei şi zeiţe ce miros a om precum miroase a peşte ţărmul mării cu nisipul răscolit de valuri. Un singur Delfi, are Grecia, cunoscător al vremilor viitoare. Un singur grai, ce nu se deosebeşte de-ar merge omul cît ar merge pe tot cuprinsul ei. Un singur lucru îi lipseşte : un ţel unic, o unică idee.

Războaiele sînt cele care ascut conflictele de clasă și lupta pentru putere, iar conflictele ascuțite sînt soluționate la rîndul lor cu ascuțișul lanciei și cu tăișul spadei. Țările sărăcite și devastate de război caută să se îmbogățească și să prospere pe seama unui nou război și chiar și războaiele de apărare degenerează pînă la urmă în războaie de jaf.

De la o zi la alta, Elada devine martira unor contradicții din ce în ce mai grave, ce merg pînă la vărsarea de sînge. Și atunci cum să crezi în pacea lui Nicias ? Ce vrea să însemne afirmația că pacea îi mulțumește pe moșierii Aticei și e pe placul plugarilor și al proprietarilor de sclavi, care-i închiriază pe aceștia în schimbul unor beneficii grase ? Dar cu ceilalți cetățeni cum rămîne ?

Cum am putea noi, atenienii, să-l punem în fruntea noastră pe șovăielnicul pacifist, pe boșorogul Nicias, care pentru o liniște nesigură le întinde mîna acelora ce nu contenesc să facă din toți tinerii, băieți și fete, niște războinici cruzi, cărora le făgăduiesc la nevoie și sprijinul atenienilor, în cazul unei eventuale răzvrătiri a hiloților împotriva lor ?

Iată de ce nu dorim să avem în frunte un moșneag uns prostește cu toate alifiile, ci un bărbat dîrz și neînfricat, ce nu se lasă dus de nas, iar dacă vecinii se înarmează, să ne înarmeze și el pe noi.

Și cine e acest bărbat ? Răspunsul e unul singur :
Fiul lui Cleinios,
nepotul lui Pericle
discipolul lui Socrate,
Alcibiade.

Atenienii vor fi conduși de un tigru nu prea îmblînzit, frumos de ți se taie răsuflarea, sprinten și agil, îndemînatec și cutezător, copil al Fortunei, iubit cu înflăcărare și înflăcărat în iubire, mîndria cetății, speranța poporului.

„Cu nimeni n-a fost destinul atît de generos în privința frumuseții și cu nimeni atît de mărinimos, încît să-l copleșească fără rezerve cu atîtea daruri ale vieții,

așa cum l-a copleșit pe Alcibiade", s-a spus despre el în vremurile de mai tîrziu dar știau acest lucru și contemporanii lui.

Cu pompă mare Alcibiade fu ales și instalat în funcția de strateg. Dar nu mai era acel Alcibiade pe care-l crescuse Socrate. Iar filosoful n-ar fi avut acum nici o bucurie, dacă împreună cu el nu s-ar fi bucurat și atenienii.

„Cel ce cu gînd prietenesc dorește să vină la mine, înainte de apusul soarelui, va fi bine venit" îi pofti el la ospăț pe atenieni, prin glasul crainicilor.

În jurul zidurilor ce împrejmuiesc faimoasele sale grădini, mulțimea sporește neîncetat și așteaptă cu nerăbdare să se deschidă porțile. Anofeles se cațără ușor pe spinările cetățenilor și de aici se săltă pe zid, de unde urmărește cu interes felul în care se desfășoară pregătirile pentru sărbătorescul ospăț.

— O, zei din Olimp ! exclamă el cuprins de o tulburare nestăpînită. Mi se întunecă ochii de ceea ce mi-e dat să văd...

Mulțimea flămîndă de la poalele zidului răcnește :

— Spune, spune, ce vezi ? !

Un bărbat lung și deșirat îl trage pe Anofeles de picior:

— Vorbește, neisprăvitule, că de nu, te trag la vale ! Ori poate vrei și pentru treaba asta să întinzi laba ta murdară de cerșetor ! ? !

— Dă-l jos, țînțarul !

— Nu vă pierdeți cu firea, cetățeni ! Vă spun totul! Uite acușica vă spun, îi turuie gura vicleanului Anofeles : Pe Helios, dătătorul de viață ! Pe fermecătoarea Afrodita, care întreține în noi flacăra iubirii ! Pe marele Pan, ocrotitorul cirezilor...

— Nu ești la altar, aiuritule ! Spune ce vezi, îl întrerupe un glas din mulțime.

— O, tu Dionysos, zeul fertilității și al vinului... continuă Anofeles să-i evoce pe toți zeii.

Cineva se apleacă să ridice o piatră și într-o clipită Anofeles dispăru dincolo de zid.

— Ticălosul !

— Pișicherul !

— Parazitul !

— Şi noi ne înghesuim aici ca muştele !

— Mai mult ca sigur că n-o să ajungă bunătăţile pentru toţi !

— Şi nici măcar nu ştim ce se pregăteşte !

— Ba ştim ! strigă deodată un băieţandru pe care taică-său îl cocoţase pe zid. Grădina e plină de sclavi. Forfotă mare ! Aduc lemne, clădesc ruguri, înfig în frigare pulpe de vaci, purcei, viţei, gîşte şi oi ! Sclavele aduc platouri cu mormane de scrumbii grase, coşuri încărcate cu dulciuri şi fructe, pere, smochine, nuci, iar pe umeri poartă amfore cu vin şi merg aşa, înşirate una în spatele celeilalte.

Şi, pe neaşteptate, băieţandrul izbucneşte într-un răcnet sălbatic :

— Arde ! Arde ! Toată grădina e învăluită în flăcări !

Peste zid se rostogolesc nori de fum. Sclavii au aprins toate stivele şi încep să învîrtească frigările. Fumul miroase a lemn ars, a grăsime încinsă şi a carne friptă şi mirosul acesta stăruitor excită nările nerăbdătorilor.

Deodată se aude un strigăt deznădăjduit :

— Au deschis porţile ! Şi noi nu mai apucăm să intrăm.

— Ba intrăm !

Unii au şi ajuns înăuntru, alţii, mai temerari, escaladează zidul, grosul mulţimii însă astupă porţile, trup peste trup, oamenii se calcă în picioare, se înăbuşă, strigă după ajutor. Sclavii izbutesc să deblocheze intrarea, lăsînd să pătrundă atîţia flămînzi cît poate cuprinde grădina. Apoi, cu eforturi mari, închid porţile la loc. În spatele lor e paradisul, căci Alcibiade e generos, de-a dreptul risipitor. În faţa lor însă, oamenii jelesc, izbesc cu pumnii în plăcile de metal, spunîndu-şi în sinea lor că Alcibiade poate îndestula întreaga Atenă ! Alcibiade poate orice, numai să vrea ! Şi ca şi cînd amfitrionul le-ar fi citit gîndurile, pe zid îşi fac apariţia trîmbiţaşii şi crainicii lui Alcibiade :

— Cetăţeni ai Atenei ! Fiţi liniştiţi ! Fiecare se va înfrupta din bunătăţile pregătite anume pentru voi. Totul a fost socotit în aşa fel, încît nimeni să nu plece de aici nemîncat şi nebăut. Aveţi răbdare...

În grădină comesenii au și început să se bată pentru primele bunătăți : ficat fript la grătar, salată de pește și alte gustări. Adună cu mîna din vasele adînci, sosul gros, legumele și pasta de mazăre...

Pretutindeni în casa lui Alcibiade, draperiile sînt date într-o parte, sclavii și sclavele umblă de zor prin toate încăperile, aducînd vase de spălat mîinile, amfore cu vin, vase pentru amestecat și căni cu apă. Momentul începerii festinului sosise, dar Alcibiade încă nu dăduse semnalul. Sta înconjurat de un grup de prieteni foarte eterogeni — printre ei, bogătașul Anitos, unul dintre fruntașii partidului democratic, Euripide, Criton, apoi Critias, vărul lui Alcibiade și alți discipoli ai lui Socrate printre care Aristip, Antistene, Eutidemos, Simon... Socrate însă, lipsește.

Cu greu își ascunde Alcibiade neliniștea, ba chiar indispoziția. De ce nu vine ? Ori poate nu vine ? se frămîntă în sinea lui. Ascultă absent elogiile celor prezenți, răspunde la ele molatec, cu privirea veșnic ațintită spre intrare.

Și iată-l, a venit ! Desculț, în chitonul său alb și peste acesta obișnuitul himation de culoare cafenie.

Zîmbește și întregul salon se luminează ca din senin. S-au luminat și frescele de pe pereți, pictate de Agataros, s-au luminat și florile vii din vaze și fețele oamenilor și veșmintele lor s-au luminat.

Alcibiade sare din jilțul lui. Buf ! O măsuță frumos pregătită se răstoarnă zornăind : argintul și aurul răsună pe dușumeaua de mozaic, Alcibiade aleargă mai departe în întîmpinarea lui Socrate, îi face o plecăciune adîncă și exclamă cu emfază :

— Priviți, scumpii mei prieteni, aici se află adevăratul strateg al Atenei. Tu, dascălul meu neîntrecut, tu ai vorbit tot timpul în *ekklesia* prin gura mea, iar eu n-am fost decît instrumentul tău. Tu ai triumfat, nu eu !

Oaspeții aplaudă și ovaționează, fericiți :

— Glorie lui Alcibiade ! Glorie lui Socrate, dascălul și părintele lui !

Filosoful stă țintuit locului, emoționat de manifestarea de dragoste a discipolului său, dar totodată și ușor descumpănit.

— Ţie îţi datorez totul, se înflăcărează Alcibiade.

— Gata ! Ajunge, băiete ! îi curmă Socrate elanul. Vrei să plec ? Ori poate ţi-ai băgat în cap să mă izgoneşti din casa ta ?

Discipolul îşi îmbrăţişează dascălul şi îl sărută cu duioşie.

— Ai vrea poate să-ţi aduc mulţumirile undeva într-un loc mai liniştit ? Nu ! Să vadă şi să ştie toţi cine l-a dat Atenei pe Alcibiade ! M-aş putea numi oare discipolul tău, prea scumpe Socrate, dacă tocmai azi m-aş umfla în pene şi, din trufie, aş uita de dascălul meu ?

Îl cuprinse pe după mijloc şi, conducîndu-l prin mulţimea de oaspeţi spre masa lui, îl pofti cu o nouă plecăciune să ia loc lîngă el.

— E adevărat, începu Socrate după ce se aşeză, e adevărat că-mi dau osteneala ca fiecare să plece de la mine mai bun decît a venit. Dar singur nu le dovedesc pe toate. Succesul depinde mai mult de discipol decît de mine. Uneori, intervine aici însăşi misterioasa zeiţă Tyche, copleşindu-l pe om cu norocul presărat din vestitul corn al belşugului, alteori intervin, aşa cum spune bunul nostru prieten, Euripide, aici de faţă, patimile şi pasiunile.

— Aşa e, încuviinţă Euripide. Pasiunile influenţează puternic făurirea destinului omenesc. Asta însă nu înseamnă că exclud sau contest ansamblul întîmplărilor şi, fireşte, ceea ce i s-a dat omului din leagăn.

Alcibiade îi făcu un semn administratorului casei şi, în aceeaşi clipă, prin toate încăperile începură să foşnească tălpile desculţe ale sclavilor care aduceau la mese mîncăruri calde şi reci.

Din peristil răzbate în surdină un murmur de chitară.

De la o masă mai îndepărtată, la adăpostul florilor răsfirate într-o vază înaltă, Critias îl urmăreşte cu ochii holbaţi pe Alcibiade, care nu mai ştie cum şi ce să-i servească lui Socrate. Cu mîna lui alege de pe platouri nu numai cele mai bune bucate, ci pînă şi superbele garnituri ale acestor bunătăţi : aspicuri, coşuleţe din cocă fină umplute cu tocătură din carne de pasăre şi vînat, ficăţei de găină cu migdale.

Amărăciunea izvorîtă din dragostea împărtăşită a celor doi îi sugeră lui Critias o idee mai mult decît stranie :

La anumite intervale de timp, spartanii declară aşa numitul „război sacru“ hiloţilor, organizînd împotriva lor o adevărată vînătoare, aşa cum se organizează împotriva fiarelor sălbatice şi, cu acest prilej, ucid dintre ei cele mai puternice exemplare. Dar ce sînt aceşti hiloţi, aceşti sclavi ce lîncezesc pe malurile Eurostosului, năpădite de păpuriş ? Nişte fiare ! Şi Critias îşi miji ochii : Cu totul altceva ar fi însă să declare „război sacru“ celor de la masa de onoare ! Da, ar fi într-adevăr o vînătoare pe cinste să aleagă dintre ei exemplarele cele mai puternice !

Hrănit de această închipuire, Critias încetă să-l mai privească pe Socrate, veşnic asaltat de drăgălăşeniile credinciosului său discipol şi îşi înfipse dinţii într-o pulpă de raţă.

Eutidemos, uitîndu-se la Alcibiade cu ochi de îndrăgostit, nu părea totuşi de loc în apele lui. Critias, care altădată se aşeza lîngă el, se aşezase în celălalt capăt al refectoriului şi nu-l învrednicea nici măcar cu privirea. De ce ? Ce i-am făcut ? Şi deodată, adolescentul fu cuprins de sentimentul părăsirii ! Îi lipseau şoaptele linguşitoare ale insistentului Critias şi îl stingherea faptul că acesta nu căuta prilejul să-l atingă sau să-l mîngîie. Şi nici versuri nu-i mai dedica !...

După ce mîncară cu toţii pe săturate şi nu mai fură în stare să biruie pînă la capăt nici măcar potîrnichile umplute cu tocătură de lăptuci şi gălbenuşuri piperate, şi după ce ciuguliră doar cîte puţin din copturile de nuci şi migdale, îmbibate cu vin greu de Chios, Alcibiade îşi desfăcu larg braţele şi i se adresă bunului său dascăl :

— Spune-mi, dragul meu Socrate, cu ce aş putea să te răsplătesc pentru atîţia ani de învăţătură...

— Învăţătură ? sublinie filosoful, morocănos. Cum adică !...

— Iartă-mă, îl întrerupse Alcibiade, cu mîna pe inimă. Dar nu suport ideea de a lua numai de la tine şi de a nu-ţi da nimic în schimb. Spune şi vei avea tot ce doreşti. Declar asta aici, de faţă cu toată lumea...

— Îţi aminteşti ce ţi-am răspuns în urmă cu ani, cînd m-ai întrebat cît o să ai de plată ?

— Cum să nu. Mi-ai spus atunci că o să-mi ceri o recompensă mare.

— Iar tu ai dat din mînă disprețuitor și mi-ai răspuns cu trufie : am auzit că-i înveți pe oameni fără bani, dar la mine banii nu contează. Am moștenit o avere fabuloasă, şi-ţi voi plăti cît vei cere.

— Iar tu, Socrate, ai izbucnit atunci într-un hohot de rîs nestăvilit și parcă te aud ce mi-ai spus : Nu, băiete. Nici vorbă nu poate fi de așa ceva ! Eu îi învăţ pe toţi fără bani, chiar și pe tine, scumpe Alcibiade.

— Iar tu te-ai burzuluit ! rîse filosoful, ca atunci. Şi te-ai rățoit la mine. Parcă te aud : Dacă te-aş plăti, n-aş avea sentimentul că am rămas cuiva dator.

— Și tu vrei ca acest sentiment să stăruie mereu în mine și nu-mi dorești să mă descotorosesc de el ? ! ? se aprinse Alcibiade.

— Liniștește-te, scumpul meu prieten. Ori poate ţi-e teamă că o să-ţi cer mai puţin acum decît ţi-am cerut atunci, cu ani în urmă ?

Oaspeţilor li se tăie răsuflarea de atîta emoţie. Nu erau în stare să-şi imagineze ce anume ar fi putut să-i ceară bogătașului Alcibiade un om ca Socrate, care pretindea atît de puţin de la viaţă.

— Și ce i-ai cerut tu atunci lui Alcibiade ? îl întrebă Euripide pe filosof.

— De bună seamă dragostea, scăpă Critias, din gura-i veninoasă, caustica observaţie.

— Bineînţeles că dragostea, scumpul meu Critias, mărturisi Socrate. Eu vreau de la discipolii mei ceva mai mult decît banii ! Vreau să trăiască așa cum îi învăţ.

Și, întorcîndu-şi privirea spre înmărmuritul Alcibiade, adăugă :

— Iar tu mi-ai spus atunci : De acord.

— Într-adevăr, am spus așa, dar eu socotesc asta doar o manifestare a modestiei tale și de aceea cred că ţi se cuvine o răsplată mare, un dar măreţ.

— Ei bine, află atunci că tocmai asta vreau de la tine, scumpul meu Alcibiade. Şi mai află că dacă stau de vorbă cu tine și cu toţi ceilalţi discipoli ai mei, fac asta numai de dragul Atenei. Şi din dragostea pentru ea, nu socotesc zilele pe care ţi le-am consacrat ţie și lor și mi-ar crăpa obrazul de rușine dacă aş cere să fiu plătit pentru acest

lucru. Spuneai că sînt modest ? ! ? Nu, nu sînt de loc modest, dimpotrivă, sînt foarte pretenţios : vreau să iubeşti Atena cu aceeaşi mare dragoste cu care o iubesc şi eu, şi s-o slujeşti cu cît mai mult devotament.

— Eşti o fiinţă nobilă ! rosti Alcibiade, cu vocea tremurătoare şi ochii lui începură să scapere scîntei. Eşti cel mai bun fiu al Atenei ! Îţi voi rămîne veşnic îndatorat şi recunoştinţa mea va fi veşnică pentru dragostea ta faţă de cetate, dragoste pe care ai reuşit s-o sădeşti şi în inima mea.

Şi, stăpînindu-şi emoţia, reluă pe un ton şi mai ceremonios, ca şi cînd ar fi depus, în faţa tuturor, un jurămînt solemn :

— Vreau să slujesc cetăţii cu cinste şi credinţă cît voi trăi !...

Un simţimînt de profundă tulburare îi înfioară pe toţi mesenii. Se ridică în picioare, toasturile se ţin lanţ...

Sclave, în peplumuri strînse în talie, apărură în refectoriu cu coroniţe de trandafiri în braţe. Alcibiade luă de la una din ele o coroniţă şi, după ce sărută trandafirii, încunună cu ei capul lui Socrate. Iar la împotrivirea filosofului, care pretindea că prima coroană i se cuvine azi lui Alcibiade, acesta ripostă zicînd :

— Nu, nu ! În faţa ta eu mă simt un băieţandru neastîmpărat, capricios şi îndărătnic, plin de nestatornicie omenească. Niciodată nu voi atinge măsura ta, armonia virtuţilor tale, binele şi frumosul ce se contopesc în tine, într-un tot indisolubil.

— Mă provoci să poleiesc şi eu virtuţile tale cu aur ? îl întrebă Socrate.

— Nu, te rog, nu. Mie îmi revine înalta misiune de a le demonstra prin fapte, replică Alcibiade.

Un nou val de entuziasm făcu să freamăte întreaga sală şi cupele de aur răsunară în sănătatea celor doi.

Şi în această atmosferă festivă, nimeni nu băgă de seamă că în clipa în care Alcibiade împodobea cu coroana de trandafiri capul dascălului său, Critias părăsi încăperea.

Grădinile lui Alcibiade sînt o pădure de flăcări ce se înalţă spre cer, mistuindu-se într-o unică strălucire tran-

dafirie. Lămpile şi felinarele cu ulei ce atîrnă pe funii groase, întinse între copaci, răspîndesc o lumină difuză, împrumutînd astfel grădinilor un spor de frumuseţe ; toate focurile pîlpîie sub frigările în care se înfig mereu alte hălci de carne şi chiar berbeci şi porci nesfîrtecaţi. Sute de torţe străluminează înserarea, flăcările bat în flăcări şi totuşi sclipirea lor nu răzbate în toate umbrele laurilor, oleandrilor, rododendronilor şi citricilor.

— Hai, luaţi ! Prindeţi ! strigă un sclav care, trăgînd de pe frigare un berbec rumenit ca aurul, îl despică în patru. Aveţi grijă însă să nu vă ardeţi gura...

— Ah, ce bunătate divină, ce mai, adevărată ambrozie, se aud glasuri în jurul focului, care apoi se grăbesc să strige : Dar nectarul ? ! Unde-i nectarul ? Să vie amforele !

Cei mai vicleni trag la umbra arbuştilor pulpe şi spinări întregi de berbec şi acolo, feriţi de ochii invidioşi ai celorlalţi, se înfruptă de zor, împreună cu rubedeniile lor cele mai apropiate. Du-te cu bunătăţile astea la lumină şi te-ai lins pe bot de ele, căci pretutindeni se găseşte cîte unul să-ţi smulgă friptura din mînă, cît ai zice peşte...

Pe măsură ce noaptea înaintează, pe măsură ce burţile se umflă şi vinul înfierbîntă sîngele, veselii devin mai veseli, vorbăreţii mai vorbăreţi.

— Eu unul — molfăie cu gura plină, dar cu buzunarul gol, un cetăţean liber, adresîndu-se celor din jurul său — da, eu unul sînt în stare să pun rămăşag că de cînd e Atena Atenă, n-am mai avut în fruntea noastră asemenea strateg. Aşa cum văd eu, sub Alcibiade o să fie... cum să zic... aşa, ca şi cînd ai petrece o lună pe Olimp... Ce mai, o să ne ţină într-un răsfăţ...

— Aşa se pare, îl aprobă unul dintre tovarăşii săi, mestecîndu-şi încet dumicatul picant şi unsuros, în timp ce mintea lui trece în revistă calendarul grecesc, în care, lună de lună, se ţin lanţ sărbătorile legate de ospeţe îmbelşugate. Şi, după această scurtă verificare, se grăbeşte să adauge :

— Da, de pe acum se poate vedea cît de grase o să fie serbările Elusine. Dionisiacele mari şi cele ţărăneşti, serbările Salaminei... Numai sănătoşi să fim că, vorba ceea,

de burţile noastre o să aibă grijă Alcibiade, al doilea Apolo.

— Păi da, el nu e ca lacomul Nicias, care nu vede decît chiria pe care o ia pentru sclavii lui. Alcibiade, cu ochii săi ageri, vede toată Atica, toată liga ateniană, toată lumea, cu mare cu tot. Am început să cădem pradă moţăielii, dar nici o grijă, tînărul ăsta ne trezeşte pe toţi şi o să scuture, cum scrie la carte, lumea asta putredă şi mucegăită... Ai să vezi !

— Eu nu te contrazic, îl asigură un cetăţean plin de speranţe, lăsîndu-se pe spate cu amfora la gură şi făcînd să gîlgîie vinul pe gîtlej pînă cînd i se revarsă pe limbă.

Pe Alcibiade îl laudă şi cei rămaşi dincolo de porţi, căci sclavii sîrguincioşi, aruncă mereu peste zid coşuri încărcate cu tot felul de bunătăţi, făcînd astfel ca paradisul grădinilor să se reverse şi în afara lor.

În încăperea în care noul strateg se desfată în cercul celor mai buni prieteni, sorbind pe îndelete din deliciosul vin de Chios şi privind cu voluptate dansul tremurător al unor grecoaice delicate, purtînd crenguţe de mirt în păr şi în mîinile lor gingaşe, un sclav intră încet, conducînd un bărbat cît un munte : e timonierul Antiohos, care doreşte să-i vorbească stăpînului.

Chipul marinarului i se pare cunoscut lui Alcibiade, dar cîte chipuri nu-i sînt cunoscute unui comandant ce a participat la atîtea bătălii navale ! ? !

Antiohos se prezintă singur şi raportează milităreşte :

— Eu sînt acela care în urmă cu ani ţi-am prins în agora o prepeliţă îmblînzită, atunci cînd s-a speriat şi ţi-a zburat de sub mantie.

Povestea se întîmplase de mult, în ziua în care în agora se organizase o colectă publică în folosul obştei. Cînd Alcibiade a rostit uriaşa sumă pe care intenţiona s-o doneze, oamenii din agora au izbucnit în urale atît de puternice, încît de emoţie şi bucurie idolul Atenei a uitat să mai strîngă prepeliţa la pieptul său.

— Închipuiţi-vă, dragii mei, se adresă Alcibiade prietenilor săi. Numai o gură spartă ca a mea putea să facă una ca asta ! Dar pentru prepeliţa aceea, i-m promis aces-

tui om că dacă voi ajunge vreodată strateg, îl voi numi timonier pe triera mea de comandant.

Chitarele și tamburinele nu încetează să cînte, dansatoarele nu încetează să salte ușor și să-și unduiască trupurile mlădioase. În sală se produce rumoase, însoțită de un rîs nestăvilit. Marinarul rămîne descumpănit.

— Dar eu... prea scumpe Alcibiade — bîiguie încurcat — eu n-am venit să-ți cer să te ții de făgăduială... ci... mai curînd așa... în glumă, ca să te distrez și eu nițel, în această zi... atît de măreață pentru tine. De altfel, sînt sigur că și tu ai glumit atunci cînd...

Încet, încet, rîsul pieri de pe fața lui Alcibiade :

— Da, ai dreptate, rosti el cu toată seriozitatea. Am glumit. Dar pentru că ai venit acum să-mi amintești să mă țin de promisiune, — nu, nu, te rog să nu mă minți, pentru asta ai venit ! și pentru faptul că ai avut încredere în mine, te numesc timonier pe nava mea amiral.

— M-ai făcut fericit ! exclamă Antiohos, cu însuflețire.

— Tu m-ai făcut pe mine fericit, îi răspunse strategul. Îmi sînt dragi acei ce au încredere în mine ; pe mare îi îndrăgesc îndoit, iar în războaie, întreit. Apoi, ridicîndu-se în picioare, sublinie pe un ton categoric : și în afară de asta n-aș suporta să existe în întreaga Eladă un singur om care să poată spune : Alcibiade nu se ține de cuvînt, chiar dacă acest cuvînt a fost dat în glumă.

Uleiul în felinare e pe sfîrșite, focurile sînt pe cale să se stingă. Grămezile mari de cenușă împrăștie în jurul lor o dogoare plăcută. Trupuri, pe jumătate dezgolite, de bărbați, tineri și sclave, se tolănesc aici ca la ele acasă ; și prostituate, căci orice serbare, la capătul ei, le oferă și lor un prilej de manifestare. Cine pe cine înhață, pe acela îl are. Vinul băut, fie el și subțiat cu apă, încețoșează mintea și dă ghes instinctelor. Ca un vînt negru zboară printre arbori și arbuști animalica forță primitivă a împerecherii. Mirosul sămînței și al transpirației se contopește cu parfumul florilor și al uleiurilor aromate.

Gemete, suspine, declarații de dragoste împleticite, de la nevăzut la nevăzută, de la necunoscut la necunoscută.

Peste grădini nu se mai înalță acordurile muzicii. Un singur ton, un ton străvechi bubuie din adîncul pămîntului, strecurîndu-se prin ochiul întunecat al nopții, ca sîngele prin artere.

Critias și Antifon stau de vorbă pe o bancă în porticul peristilului. Tînărului sofist nu-i vine să creadă că Critias se desparte de Socrate și bolborosește, cu limba împleticită de beție :

— Și-acum... acum, la cine ai să te duci ?

— Nici o grijă, scumpe Antifon, nu vom fi departe unul de altul. Mă voi duce la cel ce te-a învățat și pe tine, la Gorgias, îi răspunse Critias, ridicîndu-se de pe banca de marmoră.

În aceeași clipă își dă seama însă că de fapt nu se desparte numai de Socrate și de Alcibiade, ci de democrați, în general. Da, despărțire totală. Dar oare numai despărțire ? Asta cam greu. De atîtea ori m-au invitat prietenii să vin la eteria lor. Ei, acum a sosit momentul. Și, totuși, nu-i atît de simplu să juri credință oligarhiei și să te legi, prin același jurămînt, să-i răstorni pe democrați. Dar, în definitiv, de ce-aș ezita ? Oricum, m-am săturat de mult pînă în gît de orînduirea lor, potrivit căreia oamenii de rînd trebuie s-o ducă mai bine decît noi, cei de neam mare. Și, rîzînd sec, Critias își continuă monologul său interior : Ei, da, iubitul meu Alcibiade ! Și bătrînul meu Socrate ! Ce mi-ați face voi mie dacă ați ști ce surpriză vă pregătesc. Noroc că n-aveți cum să aflați...

Cînd ieși în grădină, strălucirea argintie a zorilor i-l aduse în cale pe adolescentul Eutidemos, care-i zîmbi drăgăstos.

Ia te uită ! Piatra de care se freacă porcul, își spuse Critias în sinea lui.

— De ce mă ocolești azi, îi reproșează adolescentul. Nici nu știi ce dor mi-e de tine, scumpe Critias...

— Cam tîrziu, iubitule. Noi doi nu mai avem ce să ne spunem.

— Nu, nu ! se năpusti spre el Eutidemos. Să nu spui asta, scumpul meu. Eu te iubesc nespus de mult.

— Șterge-o ! scrîșni Critias printre dinți și cînd Eutidemos întinse brațele spre el, îl îmbrînci cu atîta putere,

încît adolescentul căzu cu capul pe marginea de piatră a fîntînii arteziene și fruntea începu să-i sîngereze.

Critias nu se sinchisi de bocetele lui și, fără să-l învrednicească măcar cu privirea, porni spre poartă.

Dinspre grădini venea o adiere răcoroasă și o dată cu ea, pătrunse în vilă o umbră necunoscută. În cea mai desăvîrșită liniște se furișă în refectoriu și, după ce dădu pe acolo cîteva tîrcoale, se opri în fața unei mese pe care se afla un vas mic din aur masiv. Mai rămăseseră în el cîteva boabe de fistic. Umbra le strînse în grabă și le îndesă în gură, iar vasul îl strecură iute într-un buzunar voluminos, din acelea în care cerșetorii adună de obicei turtele de orz și resturile de mîncare. După ce se asigură că nu fusese urmărit de nimeni, se pierdu în grădină unde, într-o clipită, se făcu una cu umbrele copacilor din spatele cărora cercetă cu atenție ce se petrece în jurul lui. Toată suflarea adunată în ajun, zăcea acum secerată de băutură. Drumul spre ieșire era liber. Încet, cu ocolișuri în zigzag, de la un copac la altul, umbra se apropie tiptil de poarta deschisă. Deodată, din dreapta, își făcu apariția, cu pas energic, un tînăr purtînd o superbă hlamidă de mătase.

— Primești umilul meu salut ? îl întrebă umbra respectuos.

— Desigur, încuviință tînărul. Dar cum se face că pleci și tu atît de devreme ?

— Așa mi-a venit, răspunse umbra care, din cuvintele „atît de devreme" deslușise indispoziția unui bărbat, de bună seamă de viță nobilă : Eu sînt cerșetor, continuă umbra rînjind și dinții săi gălbejiți dezvăluiră două goluri ce dădeau feții sale supte și alungite o înfățișare de lup ; da, sînt cerșetor, dar nu-mi face plăcere să mă învîrt printre cerșetori. Mă simt printre ei însingurat...

— Interesant, spuse Critias cercetîndu-l cu interes pe interlocutorul său. Și eu am avut aici sentimentul singurătății și al înstrăinării...

— Printre cei de colo ? întrebă mirat cerșetorul, arătînd cu mîna spre vila lui Alcibiade și rostind, foarte respectuos, cuvintele „cei de colo" Pe cîte știu le aparții, distinse Critias...

Critias trecu peste faptul că acest băgăreţ îl cunoştea şi-i ştia pînă şi numele, şi-l întrebă, cu un aer indiferent :

— Şi tu, tu cui îi aparţii ?

— Eu aparţin celor ce au nevoie de ajutorul meu, preţiosul meu stăpîn.

— Şi cum poţi fi tu de ajutor cuiva ? întrebă Critias, ieşind pe poartă odată cu sărăntocul său însoţitor.

— Mă numesc Anofeles, stăpîne.

— Aşa ! exclamă Critias. În cazul ăsta şi eu te cunosc...

Drept care, Anofeles se grăbi să-l întrerupă, adăugînd :

— Şi tu, scumpe Critias, s-ar putea să ai o dată nevoie de ajutorul meu.

Critias îl cercetă îndelung şi cu toată atenţia, dar nu scoase o vorbă.

— Nu rămîne decît să-mi dai de veste, sparse tăcerea cerşetorul ; şi atunci îţi vei da seama de partea cui sînt.

Critias îi aruncă un *dareikos* de aur. Anofeles îl prinse din zbor şi-l strecură la iuţeală în buzunar, unde aurul se ciocni de aur. La auzul acestui semnal sonor, Critias zîmbi satisfăcut.

18.

Din sutele de sclavi ce-şi aşteptau stăpînii în stradă, doi îşi aprinseră torţele la focul din faţa porţii şi i se alăturară lui Critias.

— Duceţi-vă acasă, că eu vin singur, le spuse stăpînul, autoritar.

— Fără lumină ? ! ? se auzi din poartă glasul lui Anofeles.

— De cine să-mi fie frică ? răspunse Critias, rîzînd şi fără să mai stea pe gînduri porni, pierzîndu-se fără urmă.

La prima încrucişare de drumuri, o coti repede spre cartierul Kydatenaion. Luna parcă s-ar fi pus de acord cu dispoziţia sa schimbătoare. Cînd se întuneca, ascunzîndu-se în spatele unui nor hoinar, cînd se lumina, strălucind cu toată puterea. Acum însă, Critias nu mai şovăia ; gata, s-a hotărît.

Se opri în dreptul unei portițe, la intrarea din spate a unei vile destul de arătoase. Ciocăni încet. Portița se deschise numaidecît și în prag își făcu apariția un sclav bătrîn.

— Mai sînt aici ? i se adresă el, arătînd cu mîna în direcția vilei.

— Cine ești, stăpîne ? întrebă credinciosul paznic.

Critias îi luă felinarul și-l apropie de chipul său.

— O, da, stăpîne ! Te cunosc ! exclamă bătrînul sclav. Ai mai fost pe la noi, chiar dacă ai intrat prin altă parte. Mă duc să te anunț.

Și o rupse la fugă, făcînd să foșnească iarba sub picioarele lui desculțe.

În încăperea nu prea spațioasă, luminată doar de două felinare, domnea clar-obscurul. De-a lungul unui perete, se înșirau cîteva canapele, iar în dreptul fiecăreia, cîte o măsuță pe care se aflau platouri cu gustări picante și dulciuni și, firește, nelipsita amforă cu vin. În această încăpere nu servesc nici sclavi, nici sclave. Ciudat festin. Oaspeții trebuie să se servească singuri ; singuri să-și umple paharele. Căci oaspeții doresc să fie singuri. Aici nu-i nevoie nici de lumină clară. Aici nu se scrie nimic. totul trebuie memorizat. Paznicul din dreptul ușii e libertul favorit al amfitrionului. E un om de nădejde și toți se pot bizui pe el. E surd. Bătrînul sclav dădu buzna în încăpere și, strecurîndu-se ca o vijelie printre musafiri, se opri în fața lectusului pe care sta tolănit stăpînul său Peisandros, demagog al Atenei, ca să-i aducă vestea că distinsul Critias așteaptă să fie primit.

— Ei, bravo ! În sfîrșit, zîmbi amfitrionul.

Cîteva glasuri își manifestă bucuria.

— Dar de ce tocmai azi ? ținu să sublinieze Antifon.

— Probabil că tocmai azi a trebuit să se întîmple. După ospățul de la Alcibiade, replică Teramenes.

— Du-te și poftește-l pe oaspete, îi porunci Peisandros bătrînului sclav.

Cînd Critias pătrunse în întunecata încăpere, fu întîmpinat cu strigăte și manifestări de prietenie.

Amfitrionul îl invită să ia loc în fața lui și i se adresă cu zîmbetul pe buze :

— Ce surpriză ! Tu la mine ! Şi, numaidecît, se corectă : Tu la noi ! Într-o zi ca asta ! Ce noutăţi ne aduci, scumpe Critias ?

— Nimic, răspunse Critias, tulburat. Nimic, decît pe mine însumi.

Urale entuziaste, acoperite din cînd în cînd de cuvinte ca acestea :

— Şi asta-i puţin ? ! ?

— Un asemenea dar pentru cauza noastră ! ? !

— De ce atîta modestie, scumpe Critias ? ! ?

— Asta-i tot, am venit şi sînt al vostru, rosti încet Critias, acordîndu-şi vocea şi chipul cu zîmbetul modestiei, aşa cum învăţase de la sofişti.

După altă serie de manifestări entuziaste, Antifon îl întrebă ceremonios :

— Ai reflectat bine înainte de a te declara adeptul nostru tocmai în clipa în care ruda ta de sînge a fost ales strateg şi are de gînd să reînvie democraţia ateniană ?

— Da, încuviinţă amfitrionul. Antifon are dreptate. Acest credincios discipol al lui Socrate va pune mîna pe toate, cu temeinicie. Vom avea mult de aşteptat pînă să se ivească prilejul nostru.

— Şi eu sînt discipolul lui Socrate, replică Critias, cu rînjetul pe buze. Şi tocmai de aceea am venit la voi, ca să nu trebuiască să aşteptăm prea mult pînă să ni se ivească prilejul...

— Nu înţeleg ce vrei să spui ! ? ! spuse Teramenes, plin de nedumerire.

— Vreau să depun jurămîntul ! rosti Critias, sobru şi lapidar.

— Pe Zeus ! exclamă Peisandros, cu emfază. Avem încredere în tine ca într-un frate. Dar jurămîntul pentru răsturnarea democraţiei este obligatoriu pentru toţi membrii *eteriei* noastre. Iar al tău, scumpe Critias, trebuie să aibă un caracter sărbătoresc. Peste o săptămînă. Bine ? Dar poţi să vorbeşti de pe acum în deplină libertate.

— Aşa cum am mai spus, începu Critias, şi eu am învăţat la şcoala lui Socrate. Alcibiade însă n-a preluat de la el un lucru, aş zice, cel mai preţios. Eu m-am ales cu mai

mult. Am preluat de la Socrate acel *sofrosyné,* adică arta de a nu te pripi.

— Alcibiade e un bărbat remarcabil și cutezător și este pentru cauza noastră un pericol cum n-a mai fost nimeni pînă acum, interveni amfitrionul, punînd accent pe cuvîntul nimeni.

— Alcibiade e în primul rînd un pericol pentru el însuși, spuse Critias rîzînd. Îl cunosc bine pe remarcabilul meu văr. E înzestrat cu tot ce-i trebuie omului spre a fi fericit și cu tot ce-i trebuie unui bărbat atenian spre a atinge gloria dorită, dar — și aici Critias rîse zgomotos — dar, aflați de la mine, scumpii mei prieteni, zeii n-au binecuvîntat în persoana lui, cu darurile lor, un om, ci un animal de pradă. Iar în oameni, așa cum se știe, se naște pofta firească de a-i răpune pe răpitori.

— Alcibiade nu trăiește ! încuviință Teramenes. Alcibiade gonește cu viața, rostogolindu-se într-un ritm vertiginos. Întrebarea este însă încotro...

— E pe placul zeilor, o voi, Muze, mă auziți ! ? ! E pe placul zeilor să-i dai omului direcția drumului ce-l are de urmat ! exclamă Critias, privind chipul lui Peisandros, încețoșat de lumina palidă a felinarului.

— Aplaud nu numai poetul, dar și ideea exprimată de el, se înflăcără amfitrionul, bătînd puternic din palme. Să intervenim în planurile grandioase, să oprim marșul avîntat al megalomaniei, rod al unei fantezii precare.

— Și tu ești poet ! strigă servil sofistul Antifon. Eu nu sînt decît un simplu orator la tribunal, specialist în crimele de omor, dar mă voi încumeta să merg mai departe pe urmele tale, scumpe și distinse Peisandros. Să oprim acest marș, dar înainte de a țîșni prima picătură de sînge.

În loc să se uite la Antifon, Peisandros își întoarse privirea spre Critias și începu pe un ton solemn.

— Bine venit fie în mijlocul nostru prietenul Critias care, în afară de propria-i persoană, ne-a adus cu el și prețioasa învățătură a lui Socrate : *sofrosyné.* A cunoaște valoarea timpului și valoarea desfășurării evenimentelor, iată principala învățătură ce se desprinde pentru fiecare dintre

noi ; iar apoi, cu măsură și cumpătare, să măsori și, cu răbdare dar neobosit, să pregătești acea clipă în care fulgerul să coboare năprasnic de pe bolta unui cer senin.

— Excelent, scumpul nostru Peisandros, se aprinse Antifon. Asta merită o libație întru cinstirea lui Hermes, zeul isteților.

Ridicară cupele. Motivele săpate în aurul masiv arată ca niște cifruri încîlcite, aidoma conspirației oligarhilor.

— Despre ce-a vorbit Alcibiade la ospăț ? îl întreabă Peisandros pe Critias.

— A, nimic deosebit, răspunse acesta. A spus ceva despre dragostea față de obște.

Și oaspeții începură să transpună în practică dragostea noului strateg.

— Un democrat radical vrea să-i redea Atenei puterea și strălucirea de odinioară, spuse Teramenes.

— Să-l egaleze pe predecesorul său Pericle ! îl supralicită Antifon.

— O, nicidecum ! exclamă Critias. Să-l întreacă. Dorința lui e să răspîndească democrația în toată Elada, iar din Atena să facă metropola ei.

— Nu, nu, nu ! Astea-s visele deșarte ale unui megaloman, respinse această nălucă Teramenes, nu pentru că n-ar fi crezut în posibilitatea ei, ci, dimpotrivă.

— Și Pericle a fost megaloman și cîte n-a izbutit, spuse cu voce domoală amfitrionul.

— Ceea ce a izbutit el, nu poate izbuti Alcibiade ! rosti cu un ton convingător profeticul sofist Antifon.

— De ce nu ? replică Peisandros, cu intenția de a menține trează conștiința prietenilor săi. Dacă aceste vise vor fi pe placul tuturor democraților din Elada, lui Alcibiade îi vor fi deschise toate porțile. În felul ăsta, va cîștiga războiul cu ușurință...

— Și atunci clipa noastră n-o mai apucăm niciodată ! izbucniră într-un singur glas Antifon și Teramenes.

Critias își ridică încet brațul și la fel de încet îl lăsă în jos :

— Vom coborî din nou cu picioarele pe pămînt, spuse el foarte calm. Da, dragii mei prieteni, vom trece de la vis

la realitate. Căci visul cu cît e mai îndrăzneț, cu atît mai lesne se destramă.

Tăcere. Apoi, Peisandros :

— De la sine ?

Tăcere. Apoi, Critias :

— Cu puțin ajutor.

Lumina plăpîndă a lămpilor cu ulei parcă ar fi prins viață și ar fi devenit mai intensă. Peisandros ar fi vrut să le țină oaspeților săi un discurs. N-apucase însă să înghită dumicatul din coptură cu migdale și, trăgînd aerul pe gură, dumicatul îi alunecă în tubul respirator. Începu să se înece, fața i se congestionă, se făcu stacojie, apoi se învineți, iar venele de pe frunte i se umflară, zvîcnind cu putere, gata-gata să plesnească.

Înspăimîntați, oaspeții se ridicară de pe canapelele lor și, grăbiți să-i sară în ajutor, îl asaltară care mai de care cu una și aceeași întrebare formulată în chip diferit : „Ce s-a întîmplat ?"

Amfitrionul prinse să tușească și, cu un gest energic, îi izgoni pe toți din preajma sa. În cele din urmă reuși să dea dumicatul afară. Se frecă pe față, apoi spuse pe un ton mult mai insistent decît intenționase inițial :

— Despre dragostea lui Alcibiade față de Atena va trebui să-i informăm pe toți adepții noștri din întreaga Eladă, pe uscat, pe mare, în tot arhipelagul... Căci această dragoste înseamnă că oriunde va pătrunde Alcibiade cu oștile sale, acolo va pătrunde și democrația. Și cine din floarea societății ar dori să-și amărască viața cu o guvernare populară ? Dacă simpatizanții democrației vor avea chef să-și deschidă porțile orașelor, mă rog, să încerce ; oligarhii însă au datoria să-i închidă ușa în nas !

— Bine vezi lucrurile, Peisandros. Cu aceeași clarviziune care te caracterizează ! îl flată sofistul Antifon.

— Toți cîți ne aflăm aici — și tu, scumpe Antifon, vom porni la drum, spuse amfitrionul, tușind un pic, să-și mai dreagă vocea. Mîine ne vom înțelege care încotro, și cînd.

Cu toții ridicară, în semn de încuviințare, ambele brațe cu palmele întoarse spre Peisandros.

— Așadar, n-avem de ce să ne fie teamă, reflectă Teramenes. Războiul nu va fi chiar atît de ușor.

— Un bun conducător se gîndește de ieri la primejdia de poimîine, adăugă Critias.

Își mai împrospătară un timp forțele mușcînd în tăcere din piersicile rumene și zemoase. În cele din urmă, lui Teramenes îi alunecă de pe buze următoarea observație :

— Alcibiade e o forță înfiorătoare.

— E un biet amărît, se grăbi să adauge și să-l corecteze Critias, manifestîndu-și, cu ipocrizie, compasiunea față de vărul său. E un om slab, dacă ne gîndim că vrea să ridice Atena spre culmile unei glorii fără precedent. Cum poate s-o ridice cînd e apăsată de sute de poveri atît de grele, atîția flămînzi, atîția coate-goale, atîția nesătui...

Și peste rîsul de ușurare al celor prezenți, rîse și el, ușurat. Apoi, continuă :

— Cleon i-a întins gloatei numai un deget și numaidecît a trebuit să plătească în *heliaia,* oricărui pierde-vară, în loc de doi oboli, trei oboli. E de așteptat ca în curînd nemîncații să înceapă să țipe că vor și al patrulea obol, și de unde să-i ia sărmanul meu văr, de vreme ce vrea să sporească flota de război, armata și armamentul ?... Eu îl și văd cum îi plesnește capul din toată frămîntarea asta...

Amfitrionului îi sălta burta de atîta rîs. După ce izbuti să se stăpînească puțin, începu :

— Cînd vom fi noi la putere, nu ne vom face asemenea griji. În primul rînd vom pune capăt acestei risipe de oboli plătiți trîndavilor, păduchioșilor și nespălaților, iar Antifon, omul nostru, aici de față, va explica norodului în numele nostru că e mai bine pentru ei să nu capete cei trei oboli, decît să-i capete.

În suflul rîsului nestăvilit, flăcăruile felinarelor cu ulei se zbătură atît de tare, mai-mai să se stingă.

— Desigur ! încuviință Teramenes. Cine ar putea să-i lămurească mai bine decît sofiștii noștri atotștiutori.

Afară izbucniră deodată strigăte de veselie. Luminile pîlpîitoare ale torțelor străfulgerau ferestrele înalte, răzbind ca niște sulițe sclipitoare pînă în adîncul odăii întunecate. Din cînd în cînd se mai auzea și numele lui Alcibiade, de parcă mulțimea ar fi aruncat cu pietre în conspiratori.

— Plebea se întoarce acasă de la ospăţ. A ros toate oasele ! spuse cu dispreţ Aspetos. Dar, în altă ordine de idei, distinşii mei prieteni : ştiţi voi că lucrul cel mai înţelept ar fi să nu dorim de loc războiul ? Gîndiţi-vă numai cîţi sclavi ar trece iar de partea cealaltă...

— De cînd tot aştept să-ţi aud glasul, scumpe Aspetos, ripostă Peisandros, subţiindu-şi ochii batjocoritor. Închiriezi haita ta să muncească în mine, în schimbul unui cîştig gras şi te sperii c-o să-ţi fugă cincizeci !

— Ai vrea, poate, să-i închiriez de pomană ? Faci tu oare acest lucru ? protestă Aspetos, pe un ton destul de paşnic.

În sinea lui însă îl blestemă : Tu vorbeşti, burduhănos afurisit ? ! ? Tu, care eşti în stare să storci din toate mai mult decît noi toţi la un loc ? ! ! Nici n-am urcat încă în şa şi tu, gata, faci pe faraonul şi ai vrea să ne ploconim în faţa ta...

Peisandros nici n-avea nevoie să-l audă ; simţea perfect ce gîndeşte Aspetos. De aceea îl luă cu binişorul :

— Nu te înfuria pe mine, scumpul meu prieten. Am glumit. Dar dacă vrei să vorbim serios, atunci să vorbim. Dacă va trece multă vreme fără război, cu alte cuvinte dacă Atena va lîncezi ca o apă stătătoare timp de cincizeci de ani, aşa cum îşi imaginează Nicias, sclavii ni se vor împuţina din ce în ce mai mult, şi asta văzînd cu ochii. Aceste maşini cuvîntătoare nu ţin mult la tăvăleală ; într-o bună zi încep să scîrţîie şi s-a zis cu ele. Un război victorios ne-ar aduce din nou alte rezerve de sclavi în lanţuri şi iar am avea sclavi din belşug, în schimb cauza noastră ar fi compromisă definitiv. Să nu fii tu oare îndeajuns de devotat acestei cauze, bunul meu Aspetos ?

— Cum ? Eu ? Pe viaţă şi pe moarte ! izbucni Aspetos.

— Iartă-mă, prea scumpe Peisandros, interveni Antifon. Iartă-mă că îndrăznesc să mă amestec în discuţia voastră şi mă încumet să întregesc ideea ta. Într-adevăr, pentru cauza noastră cea mai mare nenorocire ar fi un război victorios ; în schimb, cea mai mare fericire ar fi un război pierdut care ne-ar permite...

— Taci, iubitule, îi curmă vorba Peisandros. Nici un cuvînt în plus !

— Spune-mi, prietene, i se adresă Antifon amfitrionului, aplecîndu-se la urechea lui. Nu ne punem cu toţii viaţa în joc ?

— Sparta ştie de noi şi Sparta nu e departe, îi răspunse Peisandros, cu un zîmbet binevoitor.

Intermezzo II

Desigur, mai bine e leul în obşte să nu-l creşti, dar dacă-l creşti, caută să-i fii pe voie.

Aristofan

Scriam tocmai încheierea la vestitul ospăţ din grădinile lui Alcibiade, cînd, deodată, a intrat la mine Socrate, cu faţa numai zîmbet.

— După cum văd, sînteţi într-o dispoziţie de zile mari, i-am spus eu bucuros de oaspete.

— De ce continui să-mi vorbeşti aşa, de parcă aş întrupa două sau trei fiinţe ? ! ! s-a răstit el. Ciudate maniere ! Foarte ciudate ! Eu, de fapt, am venit să-ţi spun ceva vesel.

S-a aşezat comod într-un jilţ, şi-a întins picioarele şi a început să-mi povestească :

— Şapte perechi de cai a crescut. Da, şapte. Vei spune : aşa ceva pot face şi alţi eupatrizi. Nici vorbă că da. Dar se pune întrebarea : ce cai ! O dată, la un concurs hipic, în întrecerile cu patru cai, a cîştigat toate premiile ! Toate trei...

— Cine, mă rog ? am întrebat cu uimire.

— Cum cine ? ! ! mi-a răspuns făcînd ochii mari cît cepele. Auzi întrebare ! Alcibiade, cine altul ! S-a vorbit oare în epoca aceea despre altcineva în afară de el ? Sau a fost cu putinţă să se vorbească în Atena despre altcineva ?

— Despre tine, Socrate, i-am replicat eu.

— Da, a admis el. Pentru că Alcibiade a fost discipolul meu cel mai drag şi pentru că tot atunci mi s-a născut un fiu.

— Lamprocles, m-am grăbit eu să-mi valorific cunoștințele.

— Întocmai. Dar știi tu de unde derivă cuvîntul Lamprocles ? Nu știi. Să-ți spun eu. Din două cuvinte : *lampas*, adică făclie, și *lampros*, care înseamnă strălucitor. Mie mi-a plăcut făclia, spuse el, surîzător : Xantipei, strălucirea, și pînă la urmă, ne-am înțeles. Era un băiat frumos. De la maică-sa moștenise frumusețea și limbuția, iar de la mine — zău dacă știu... Pe cinstea mea, nimic... Știu eu, poate doar acea năzuință de a hoinări prin cetate, firește, fără pasiunea mea de moașă de a stoarce de la oameni cugetări și de a se juca de-a făuritorul, inovator al sufletelor omenești.

— Nu ar trebui să bagatelizezi, dragul meu, ceea ce secolele au respectat la tine și respectă și în zilele noastre, m-am împotrivit eu.

— Eu îmi pot îngădui acest lucru a zîmbit ștrengărește filosoful, apoi s-a întors la povestea fiului său : tinerețea omenească e în sine un lucru nespus de frumos, venirea pe lume a flăcăului a stîrnit agitație în casa noastră. Xantipa — mamă, a devenit o adevărată cloșcă și nimic nu se mai rezolva fără un schimb de păreri, ca să zic așa, stridente. Xantipa spera să mă țină mai mult pe acasă. Dar ce să-ți mai spun, mie îmi trebuia un material mai copt pentru modelările mele. Și, crede-mă, pe atunci era nevoie de așa ceva. În Atena, morala oamenilor cobora tot mai jos și ne-ar fi trebuit atîtea mii de inovatori cîte mii de cetățeni se aflau în cetate. Pe scurt : în spatele fiecărui atenian cîte un Socrate, cu gîrbaciul în mînă. Numai că o etică fără propria bună-voință, o etică sub amenințarea bătăii, nu face nici cît o ceapă degerată, și uite așa, te învîrți mereu într-un cerc vicios. Nu, dragul meu, glumesc. Prietenii mei, așa numiții mei discipoli, mi-au adus, cu excepția lui Critias, numai bucurii. Au învățat să se cunoască pe sine și să-i învețe și pe alții acest lucru ; ori, a-i învăța asta și pe alții, a fi sol al acestei idei, înseamnă a răspîndi tot mai departe conștiința umană, așa cum am dorit eu întotdeauna. Iar mîndria mea, Alcibiade stătea

pe locul lui Pericle. Adeseori se sfătuia cu mine, adeseori mă asculta ; într-o singură privință nu ne înțelegeam.

Și, întunecîndu-se la față, filosoful a izbit furios cu pumnul în masă :

— Da, pînă și în calitatea sa de strateg era plin de excentricități, degeaba mă rățoiam eu la el, ca la un măgar încăpățînat.

Și în aceeași clipă a izbucnit într-un hohot de rîs năvalnic, iar eu mi-am dat seama că rîde de o întîmplare ciudată, petrecută de demult.

— Aș putea să știu de ce rîzi ? m-am încumetat să-l întreb.

— De ce nu ? mi-a răspuns el, continuînd să rîdă. Mi-am adus aminte și eu de ceva. Lamprocles avea pe atunci trei sau patru ani și într-o zi, s-a milogit de mine să-i cioplesc, din lemn, un animal. Unul mic, cum zicea el. Am găsit o bucată de lemn de salcîm, foarte frumoasă, albă ca un sîn de femeie și m-am apucat de treabă. Treaba mergea repede, căci aveam la îndemînă toate sculele trebuitoare. Ce-o să fie, m-a întrebat băiatul ? Un cățeluș. Lamprocles a sărit în sus, bătînd din palme de atîta bucurie. Un cățeluș ! Mie mi-s foarte dragi cățelușii ! Și cînd am fost gata cu cățelușul, l-a luat în grabă și cu strigăte de bucurie s-a dus în casă, să i-l arate mamei. Deodată, îl aud pe flăcău făcînd ham-ham, iar pe Xantipa zbierînd iii-a, iii-a. Și numaidecît acel rîs al ei, pe care nu i-l mai auzeam decît foarte rar. Cînd a ieșit în curte, același rîs neobișnuit îi mai stăruia încă pe buze, pe dinți și în ochi. Parcă o aud : i-ai promis băiatului un cățel și uite ce a ieșit : un măgar ! Iar eu, măgar bătrîn, am început să rîd la rîndul meu, dîndu-mi seama că gîndindu-mă la încăpățînatul Alcibiade, i-am cioplit băiatului în loc de cățel, un măgar.

— Ei, fii vesel și du-te la culcare, fiule ! mi-a spus filosoful, dînd să plece.

— Zău, nu mai sînt atît de tînăr ca să-mi spui fiule, i-am răspuns, zîmbind.

— Da, într-adevăr, nu mai ești, dar întotdeauna vei fi cu două mii cinci sute de ani mai tînăr ca mine.

Și a plecat.

III

1.

Hairefon, prietenul şi discipolul lui Socrate, fără să spuie nimănui nimic, întreprinse o călătorie la Delfi. Acolo îi adresă Pitiei întrebarea dacă există în Elada cineva mai înţelept decît Socrate. În numele zeului Apolo, faimoasa preoteasă i-a răspuns : Nimeni dintre oameni nu-i mai independent, mai drept şi mai înţelept ca Socrate.

Cu strigăte de bucurie, Hairefon dădu buzna în curtea lui Socrate. Acesta stătea tolănit pe o sofa de piatră în faţa casei şi medita. După ce discipolul îi împărtăşi noutatea, filosoful îi răspunse :

— Dragă Hairefon, ştii bine că te iubesc, dar zarva asta, crede-mă, e pentru nebuni. Slăbeşte-mă, te rog, cu asemenea aiureli.

Şi se întoarse pe partea dreaptă.

Hairefon dădu din mînă, spunîndu-şi în sinea lui : trebuia să mă aştept la asta ! Areté ! Modestia ! Dar nu-i nimic ! Ai să vezi tu ! În cîteva clipe o să afle tot oraşul.

Într-adevăr, nu trecu mult timp şi jumătate din Atena era în picioare. Maxima sentenţioasă a oracolului de la Delfi străbătea cetatea cu iuţeala fulgerului. Pe duşmani îi umplea de amărăciune, pe prieteni de bucurie.

Cînd ajunse la urechile lui Alcibiade, acesta îşi dădu numaidecît seama că vestea asta îi putea fi şi lui de folos. Căci dacă Socrate e cel mai înţelept dintre eleni, atunci discipolul său cel mai bun nu poate pretinde ceva neînţelept, încercînd să reînvie vechiul vis al atenienilor de a supune Sicilia.

Văicărelile cu privire la starea de mizerie în care se zbătea Atena, se adunau cu duiumul. De la moartea lui Pericle, visteria statului e mai mult goală. Dar cu bocete şi văicăreli nu se poate umple. Toţi ar vrea ca obştei să-i meargă bine, dar să lupte pentru asta, cîţi ar vrea ? Binecuvîntată fie sentinţa oracolului de la Delfi ! Binecuvîntat fie Apolo. Asta o să ne ajute acum să-i cîştigăm pe toţi şovăielnicii, pe toţi popîndăii sperioşi, pe toţi trîndavii ce zac în casă, pe cuptor.

Alcibiade gonea călare spre demosul Alopeche. Ajuns în dreptul casei lui Socrate, opri brusc calul și-i strigă peste gard filosofului, care se tolănea mai departe pe sofaua lui de piatră :

— Ai aflat ? A fost pe aici Hairefon ?

— A fost, îi răspunse Socrate și se întoarse pe partea stîngă.

— Pe toate bufnițele zeiței Atena ! blestemă Alcibiade. Și tu stai și zaci ! Scoală ! Evenimentul ăsta trebuie sărbătorit. Să mergem !

— Nici prin gînd nu-mi trece, mormăi filosoful.

Xantipa care auzise discuția celor doi, ieși repede în curte.

— Cînd nu e cazul să te duci, te duci, iar cînd e cazul, nu te duci...

Apoi strigă :

— Intră, scumpe Alcibiade, nu sta în poartă și să n-ai nici o grijă că merge el. Gata, scoală ! își îndemnă ea bărbatul, apucîndu-l de umeri și zgîlțîindu-l cu nădejde. Hai, du-te repede și ia-ți un chiton curat și nu lăsa un oaspete atît de distins să aștepte !...

Între timp, Alcibiade intrase în curte.

— Fii binecuvîntată, scumpă Xantipa, pentru vorbele tale de aur. Eu serbez azi evenimentul așa cum se cuvine, cu înțeleptul tău, dar mîine o să-l serbezi și tu, cu Lamprocles, și nu numai mîine. Lamprocles ! Unde ești, puișorule ? ! ? Ia spune tu, ce-ți place ție cel mai mult ?

Copilul nu rămase mult pe gînduri și răspunse :

— Turtițe de miere, plăcințele cu alune, struguri, smochine... Și, trăgînd-o pe maică-sa de peplum, o întrebă : Și ce-mi mai place ?

— Astîmpără-te și lasă-mă în pace !

— Vezi, dragul meu Socrate, zise Alcibiade rîzînd. Vezi ce necazuri are sărmanul copil cu alesul ? Pentru noi e mai simplu : — Darul lui Dionysos !

Filosoful rezistase glasului serbării, dar glasul vinului îl ispiti. Porniră.

— Unde mă duci ? întrebă el pe drum. La Teodate ?

— Da, scumpul meu. Nu-ți convine ?

— Ba da, bună idee.

Nu mai aveau mult. Se apropiaseră de vila cu acoperişul drept pe care străluceau luminile felinarului şi de unde se auzeau glasuri de femei.

Alcibiade se postă în faţa casei, recitînd cîteva versuri din Anacreon :

„Neagra ţărînă bea de stinge,
la rîndul ei e suptă de copacul veşnic însetat,
marea soarbe pîraiele de munte,
soarele înghite luciul mării,
şi el însuşi e băut de gura lumii.
De ce atîta indignare, deci, că
vrem şi noi să bem ?“

De pe acoperiş se auzi un strigăt de bucurie :

— Alcibiade !

Agitaţie în casă. Tropot de tălpi goale pe duşumeaua de marmoră şi, numaidecît, uşa de la intrare se deschise.

Alcibiade, însoţit de Socrate, urcă pe acoperiş. În capul scării îi întîmpină Teodaté, îmbrăcată într-un peplum alb, cu falduri mari şi uşor suflecat, iar peste umeri, ca s-o ferească de răcoarea nopţii, purta un şal de culoare portocalie. Deşi Alcibiade a urcat primul pe treptele înguste, ea îl îmbrăţişează mai întîi pe filosof, şi abia după aceea pe strateg, sărutîndu-i pe amîndoi pe buze. Îi conduce apoi mai departe.

În mijlocul unui covor gros, presărat cu perne colorate, sta, poleită de sclipirea argintie a lunii, o tînără fată. Îi întîmpină şi ea pe noii veniţi cu o uşoară plecăciune. Să nu-i vină să-şi creadă ochilor. Auzise multe despre Alcibiade, auzise şi despre frumuseţea lui bărbătească, dar realitatea întrecea orice închipuire. Timandra simte cum o ia cu fiori prin tot corpul.

— Spuneţi-mi, întreabă Teodaté, ce se întîmplă în noaptea asta în oraşul nostru ? Făcliile cutreieră străzile, strecurîndu-se prin case ca nişte şerpi de foc. Cîrduri întregi de scandalagii jubilează, ţipă, cîntă, chiuie...

— Aceşti scandalagii sînt prietenii mei, rîse Alcibiade. Au fost la mine, la ospăţ, iar acum răspîndesc prin cetate o ştire minunată, adusă de Hairefon de la Delfi, de la însuşi marele Apolo.

— Încetează, i-o retează scurt Socrate.

— Jur pe Apolo că nu voi înceta și voi spune știrea pînă la capăt. Iată ce spune zeul oracolului de la Delfi : nu există în Elada un om mai înțelept ca Socrate.

Teodatei ii dau lacrimi în ochi și-l îmbrățișează cu duioșie pe filosof. Fata se apropie și ea și cu o voce de o sfială tulburătoare, rostește încet :

— Îmi este îngăduit și mie, unei necunoscute, să te felicit din toată inima ?

Socrate o cuprinse în brațe și o sărută pe amîndoi obrajii. Apoi o privi îndelung.

— Necunoscută, spui ? și se uită cu atenție la chipul Teodatei care își înălțase mîinile spre clarul de lună.

— O, Selene, tu care ne împodobești cu argintul strălucirii tale, cu siguranță știi că omul acesta nu e numai înțelept ci și atotștiutor.

— Pe cinstea mea, nu-i nevoie să fii atotștiutor ca să-ți dai seama că această ființă încîntătoare e fiica ta, spuse Socrate, zîmbind fericit.

— Da. Timandra e fetița mea, încuviință Teodate. Chiar azi îi serbăm a paisprezecea aniversare.

Oaspeții picurară întru cinstirea zeilor și băură în sănătatea tinerei sărbătorite :

— Fie ca inimoasele Carite să nu te invidieze pentru farmecul tău, iar acesta să sporească odată cu anii ! îi ură Socrate.

Alcibiade sfredeli îndelung cu privirea ochii de culoarea agatului ai tinerei fete și surprinse scăpărînd în fundul lor scîntei de aur.

— Să-ți dăruiască zeii tot ce-ți dorești ! rosti el cu emoție în glas.

Timandra nu era nici ea în stare să-și desprindă ochii de pe chipul lui.

Pe terasă se așternu o tăcere desăvîrșită ; zgomotul orașului se îndepărtă încet-încet, pînă cînd nu se mai auzi de loc ; flăcăruile de pe acoperiș, în care ardeau rășini aromate, se stingeau și ele una cîte una. Mirosul rășinilor tăia parfumul salviilor înflorite, ce se înălța din grădină. De-acolo răzbea, în schimb, cîntul neîntrerupt al cicadelor.

Teodaté scoase dintr-un scrin ferecat o scrisoare şi i-o întinse lui Alcibiade.

— Am primit această misivă din partea unui prieten, fii te rog atît de bun şi citeşte-ne-o.

Alcibiade se apropie de stîlpul felinarului şi la lumina pîlpîitoare a lămpilor de ulei, începu :

— Bem din tine ca din apele rîurilor, te luăm în mînă ca pe o floare de trandafir. Nu te sfii pentru accesibilitatea ta, ci, dimpotrivă, fii mîndră că atîţia oameni tînjesc după tine. Căci apa e şi ea hărăzită tuturor, focul nu aparţine unui singur ins, soarele e o zeitate comună pentru toţi oamenii. Casa ta e un lăcaş al frumosului, iar cel ce pătrunde în ea, e un preot ; cine îşi pune aici o coroană pe cap e un pelerin, iar darul lui e dijmă. Stăpîneşte-ţi supuşii întru a lor bucurie şi cinstirea lor să te însoţească şi de acum încolo. *

— Ce voce atrăgătoare ai tu, distinse Alcibiade ! suspină Timandra, plină de emoţie.

— La tine, Timandra, totul e atrăgător, replică Alcibiade.

Teodaté trase uşor mantia de pe umerii fetei, făcînd să i se dezvăluie un sînişor rotund şi tare ca piatra.

— Puneţi mîna, îi îndemnă ea pe oaspeţi.

Socrate strînse în palma sa pieptul adolescentei şi spuse cu admiraţie :

— Nici Momos pesimistul n-ar fi în stare să-i găsească vreun cusur...

Teodaté se întoarse spre Alcibiade. Acesta însă, rămase ţintuit locului :

— Eu nu mă încumet...

— Mulţumesc, murmură fata în surdină.

Socrate privi această scenă îngîndurat. Ăsta-i Alcibiade ? ! !

Felinarele aşezate în cele patru colţuri ale întinsului covor, răspîndeau în noapte o lucire gălbuie ce se îngemăna cu gingaşa strălucire argintie a lunii, într-o cuceritoare lumină albă-verzuie, în care aurul giuvaerurilor de

---

* Aici a fost folosită una din „Scrisorile de dragoste" ale lui Flavius Filistratos — scriitor grec, sec. 2—3 e.n. (N.A.)

pe degetele și brațele Teodatei aduceau mai mult cu gheața decît cu nobilul metal. Incrustațiile de sidef de pe colierul și brățările ei împroșcau fulgere de opal.

Alcibiade se întinse în așa fel, încît s-o poată vedea numai pe Timandra.

— Tu, fermecătoare copilă, sparse tăcerea Socrate. Tu ai oferit pînă acum multă voluptate și încîntare ochilor noștri. Dar cu cît mai fascinați ar fi acești ochi dacă le-ai îngădui să urmărească, în mișcare, plasticitatea ta desăvîrșită.

Fata îi aruncă mamei sale o privire întrebătoare. Teodaté dădu din cap, aprobator.

— O să dansez desculță, spuse Timandra, scoțîndu-și sandalele de mătase.

Intră în lumina felinarelor, arătîndu-și albul imaculat al picioarelor, eliberat din strînsoarea sandalelor, gleznele zvelte și delicate, și degetele mici de o neasemuită frumusețe.

Teodaté ciupi din strunele chitarei acordul solemn din dansul ritual al preoteselor zeiței Demetra.

Apoi, în acordurile grave ce urmară, Timandra începu să execute un dans compus din pași, mișcări din mîini grațioase, întrerupte din cînd în cînd de plecăciuni reverențioase, în fața imaginarei zeițe. Era în acest dans ceva emoționant și totodată impunător, căci Timandra, o copilă încă, se mișca înaintea altarului nevăzut al Demetrei cu atîta gravitate, de parcă însăși zeița ar fi fost în fața ei.

Cînd dansul luă sfîrșit, se înțelese din nou din priviri cu Teodaté și într-o clipită se făcu nevăzută, ca apoi să reapară despuiată, fluturînd cu o neobișnuită îndemînare, un voal mare de mătase. Dansa pentru Alcibiade. Voalul cînd dezvăluia o parte din trupul fetei spre a fi admirat, cînd îl acoperea, stîrnind și mai mult curiozitatea ; se învolbura deasupra dansatoarei ca o pasăre amețită, dînd tîrcoale pielii ei scînteietoare și valurilor de păr întunecat ce se revărsau ca o cascadă. Tulburarea din inima Timandrei se ciocnește cu tulburarea bărbatului adult și încercat. Bătrînul și eternul demon Eros i-a rănit pe amîndoi, deopotrivă. Nu se mai vedeau decît unul pe celălalt. Divină nebunie. Divină beție. Ea nu mai era acum

preoteasa Demetrei ci o bacantă ameţită de băutură din alaiul lui Dionysos, învîrtindu-şi şoldurile cu mişcări mlădioase — o fată tulburată de zăduful nopţii seculare în care străvechile instincte transformă o copilă într-o femeie languroasă, răscolită de toate dorinţele.

— Fie ca un zeu bun să conducă spre bărbat picioruşele ei desculţe şi inima aprinsă din pieptul ei plăpînd, spuse Teodaté, cu emoţie în glas.

Fata cu picioare de argint se roteşte ca un vîrtej în preajma lui Alcibiade. Pînă şi flăcările felinarelor încetează să mai dea lumină răpuse de strălucirea albă a trupului de fecioară.

Alcibiade o soarbe din ochi, nările încep să-i zvîcnească, gura întredeschisă se luptă să tragă aer, respiraţia i se accelerează şi devine din ce în ce mai anevoioasă. Şi ritmul dansului se accelerează ; în mîna Teodatei chitara cîntă şi bubuie, bătăile se succed vertiginos într-o învolburare de acorduri sălbatice şi peste ele planează mereu unul şi acelaşi sunet subţire, seducător, neînduplecat şi autoritar, ce parcă ar pune sîngele pe goană...

Dansatoarea gradează îndrăzneţ elementele dansului, desface braţele în întîmpinarea cuiva, încurajîndu-l, ispitindu-l şi din nou îşi ia zborul ca apoi să se întoarcă, să-şi desfacă picioarele, arătîndu-şi pubisul năpădit de un puf auriu şi iar se roteşte ca ameţită de beţie, de o beţie adevărată.

— Eşti palidă, Teodaté.

— Ah, da. Bănuiesc că da. Dar o să-mi treacă, bunul meu Socrate.

— Lasă-ţi capul pe pieptul meu, nu vrei ?

— Ba da. Bucuroasă. Şi ţie îţi bate inima cu putere.

— Ai vrea să încerc să te conving că din pricina vinului şi a nopţii înmiresmate ? De ce te-aş minţi ?

— Şi atunci ce să spună el ? Şi puişorul meu, micuţa mea căprioară, porumbiţa mea gingaşă...

— Să-ţi şterg lacrimile de pe gene şi de pe obraji, Teodaté. Plîngi...

— Ca oricine, atunci cînd pierde fiinţa iubită, bunul meu Socrate.

— Nu mai plînge şi nu mai tremura. Ai avut totuşi parte, alături de el, de multe zile frumoase.

— Da. Dar omul... omul e o creatură, o fiară nesățioasă.

Și deodată spuse cu duioșie :

— Acum însă e vorba de fiica mea. De unicul meu copil. Fie ca Tyche s-o ajute și să-i aducă noroc în viață...

În toiul dansului, Timandra se apropie de Alcibiade. Se aruncă pentru o clipă în brațele desfăcute în întîmpinarea ei și iar se îndepărtează acest farmec viu și avîntat, ca apoi, pe neașteptate, să se oprească într-o încremenire bruscă — statuie albă, cioplită din lumină.

Alcibiade cade în genunchi la picioarele acestei splendori.

Socrate strînge cu putere mîna Teodatei în mîna lui :

— Da, dragii mei, a iubi nu e o boală, ci, dimpotrivă, a nu iubi e o boală grea.

Zgomotul orașului prinse iar să răzbată pînă aici. Se întețea, se apropia mereu reamintind sentința Pitiei, preoteasa lui Apolo, de la oracolul din Delfi.

— Întreaga Atenă sărbătorește înțelepciunea ta, scumpe Socrate, spuse amfitrioana cu vocea sugrumată de emoție și noi, în timpul ăsta, noi ne bucurăm de aniversarea copilei mele. Zău, acum îmi pare rău...

— Scumpă Teodate, o întrerupse filosoful, zîmbind. Îți închipui că eu aș fi fost în stare să născocesc o mai frumoasă sărbătorire a înțelepciunii mele decît a fost această frumoasă și neînțeleaptă noapte ?

2.

Insula Salamina se aseamănă la capul ei răsăritean cu o mînă uriașă, cu degetele răsfirate. Pe unul din degete se întinde moșia lui Euripide. Povîrnișul ce coboară spre mare ascunde o peșteră încăpătoare și luminoasă, în care de obicei Euripide stă și scrie. Ori de cîte ori îl vizitează Socrate, care la dorința poetului vine să-i aprecieze lucrările, acesta dă poruncă sclavilor să așeze măsuțele și jilțurile la umbra pîlcului de pini ce acoperă limba de pămînt de deasupra peșterii. De aici se deschide o perspectivă superbă a mării și insulelor înconjurătoare...

Era o zi însorită, dar Euripide se înfofoli într-o mantie mare de călătorie, confecţionată dintr-o ţesătură din lînă de oaie şi abia după aceea se aşeză comod în jilţul său.

— Va să zică iar ne instalăm aici pe limba asta de pămînt, spuse Socrate în timp ce ochii lui scăpărau scîntei sileniene.

— Aceasta a fost întotdeauna dorinţa ta, îi replică Euripide, cercetînd din care parte bate vîntul.

— Da, dar ţie îţi place cel mai mult să te cocoşezi acolo jos în peştera ta, continuă Socrate să-l tachineze. Iar aici, de bună seamă suferi.

Poetul se aşeză cu spatele în bătaia vîntului şi îşi înveli picioarele desculţe în mantia de lînă :

— Precum vezi, am fost prevăzător şi m-am echipat împotriva oricărui şoc.

— Pe toţi demonii ! Despre ce şocuri vorbeşti ? Pe mine în afară de această minunată privelişte a mării, a corăbiilor şi acelei turme de oi, albe ca laptele, nu mă izbeşte nimic.

— Te izbeşte ! Vîntul suflă aici dinspre mare. Nu simţi ? Umbra pinilor e slabă, cînd te uiţi, te bate soarele în cap. Nu simţi ? Ca să nu mai vorbesc de fluierele păstorilor, de behăitul oilor, de lătratul cîinilor, de turuitul şi strigătele oamenilor mei din crîngul de măslini, de zumzetul albinelor...

— Groaznic ! îi curmă vorba Socrate, izbucnind într-un hohot de rîs nestăvilit. Groaznic ! Foşnetul aripilor de fluture, ca un platan în plină vijelie. Auzi ? Bîzîitul cărăbuşului în iarbă, zumzetul bondarului pe floare, auzi ? Da, pe o floare de mac roşu, a cărui culoare stridentă îţi smulge ochii din orbite, vezi ? Dacă n-aş avea de discutat cu tine o chestiune importantă, o clipă n-aş mai sta şi aş rupe-o la fugă să ajung cît mai repede printre păstorii tăi şi printre culegătorii de măsline.

Rîseră amîndoi.

— Asta eşti tu ! exclamă poetul. Filosoful hoinar, cum ţi se spune. Tu simţi mereu nevoia să te izbească sau să te izbeşti de ceva sau de cineva. Eu însă, cu tragediile mele, trebuie să stau pitit în peştera mea, unde nimic nu se izbeşte de mine.

Şi, mutîndu-şi din nou jilţul un pic mai la umbră, ca să scape de soarele cicălitor care mereu îl căuta printre crengile pinilor, Euripide continuă cu voluptate descrierea peşterii sale îndrăgite :

— Abia acolo, în locul acela liniştit şi ferit de intemperii, unde nu poate pătrunde nici ploaia, nici vîntul, nici soarele, nici vocea omului, abia acolo mi se arată Medeea, Hercule, Hipolit, Fedra, acolo le aud cu claritate suspinele, plînsetele, tînguirile, blestemele, strigătele de răzbunare, izbucnirile înflăcărate ale unor inimi răscolite de dragoste.

— Iartă-mă, scumpe Euripide, îl întrerupse Socrate, apucîndu-l de braţ cu afecţiune. N-am vrut decît să te încerc. De mult te bănuiesc că stai şi te chinui aici alături de mine, de frică să nu-ţi cer să mă duci în peştera ta, printre eroii tăi. Căci ţie, de fapt, ţi-e teamă că aş intra numaidecît în vorbă cu ei şi pe urmă... s-a zis cu tragedia !

— Ţie, prietene, îţi este totul îngăduit, spuse Euripide cu căldură în glas. Să mergem acolo !

— Nu ! strigă Socrate. Aici rămînem ! Mă ştii doar, eu sînt prieten bun cu ironia şi ea nu-i niciodată departe de mine, iar eroii tăi tragici, care au venit desigur să te inspire, ar putea să se simtă jigniţi de glumele şi poznele mele şi să-şi ia picioarele la spinare. Şi pe urmă ce te faci ? De unde îi mai aduni ?

— Dacă vrei să priveşti lucrurile cu atîta grijă pentru eroii mei, atunci primesc spusele tale cu multă recunoştinţă, zîmbi tragedianul cu inima uşurată.

— Atenţie ! strigă Socrate. Nu te mişca ! Şi nu mai scoate o vorbă !

Euripide încercă totuşi să se ridice, dar mantia îi împiedică picioarele şi astfel îi dădu ascultare filosofului, uitîndu-se doar cu ochii holbaţi în ochii săi, la fel de holbaţi.

— Stai, nu te mişca, mai e încă acolo ! Nu te mişca ! îi porunci Socrate, apropiindu-se încet cu mîna de barba stufoasă a tragedianului, în care se încurcase o albină. Euripide se făcu alb ca varul, simţea cum îl trec fiori reci prin tot corpul şi sîngele îi îngheaţă în vine, să-l tai cu cuţitul, nu alta.

— Hai, făptură drăgălașă ! hai, comoara mea aurită, vino frumos încoace, se adresă Socrate dezmierdător albinei și, apucînd-o cu băgare de seamă de o aripioară, îi dădu drumul să zboare.

— Mi-ai salvat viața, răsuflă ușurat Euripide, copleșit încă de groaza prin care trecuse.

— Ție nu, rîse cu poftă filosoful. În schimb albinei i-am salvat-o. Tu ai scăpat, cel mult, de o umflătură pe bărbie...

— Păi vezi ! scuipă de trei ori tragedianul. Și tu ai vrea să-i mai ridic un imn de slavă acestei naturi sălbăticite !

Între timp însă albina își găsise floarea preferată și după ce ultimul val de spaimă se retrase, Euripide își recăpătă buna dispoziție.

— Cel mai tragic dintre poeți, se spune despre mine. Ce zici, prietene, n-ar trebui, așa, pentru variație, să scriu și eu o comedie ?

— Ca să i-o plătești lui Aristofan pentru faptul că ne ia pe amîndoi în zeflemea ? Eu unul aș saluta cu entuziasm un asemenea eveniment, ba, mai mult, ți-aș sta bucuros la dispoziție cu sfatul meu.

— Ce fel de vin dorești ? întrebă Euripide.

— Alb. La tine nu beau decît din acela alb, cu reflexe galbene de topaz, știi tu din care.

Și, deodată, filosoful începu să rîdă zgomotos :

— Cînd mă gîndesc însă că la noi orice comedie e acompaniată de un năzdrăvan neobrăzat, căruia îi atîrnă din costum un falus puternic, confecționat din piele, și năzdrăvanul ăsta se încumetă cu el la atîtea ștrengării obscene, însoțite întotdeauna de trivialități verbale, îmi pun întrebarea dacă sensibilitatea celui mai tragic dintre poeți ar suporta așa ceva.

— Mă rog, fie ! izbucni și Euripide în hohote de rîs. Fiecăruia ce i se cuvine. Ceva rodniciei divine, ceva nouă, oamenilor senzuali, pentru înviorare... Dar, trebuie să recunoști, scumpe Socrate, că un asemenea neobrăzat e în stare într-o clipită să facă tot teatrul să se tăvălească de rîs. Și pentru asta, îți spun sincer, îl invidiez.

— Şi mie îmi place să rîd, mărturisi Socrate, dar ce să fac, preţuiesc totuşi mai mult tragedia, care, ce-i drept, nu izbuteşte să-i facă pe toţi spectatorii să se tăvălească pe burtă de atîta rîs, în schimb îi face pe toţi să gîndească.

Picurară din vinul auriu întru cinstirea zeilor, apoi sorbiră prima înghiţitură.

Socrate plescăi din limbă şi după ce îşi linse buzele satisfăcut, spuse :

— Tu, cel mai tragic dintre poeţi, scumpe Euripide ? ! ! Grosolană eroare ! În cazul ăsta, eu ar trebui să fiu cel mai tragic dintre filosofi. Şi sînt ? ! ?

— Tu, scumpul meu ? Nonsens. Tu care persiflezi, te zbîrleşti, te burzuluieşti, te baţi, mîngîi, răsfeţi şi... şi faci totul numai ca să le dai ghes oamenilor să fie mai buni decît sînt ?

— Acelaşi lucru îl faci şi tu, dragă Euripide, chiar dacă pentru asta te foloseşti de efuziunile sfîşietoare ale Medeei tale... Tu, cel mai tragic dintre poeţi ? repeta Socrate, întinzîndu-şi braţele spre luciul scăpărător al mării : cel ce deschide drumul spre noile şi bunele moravuri şi legi e cel mai vesel dintre oameni. Veselia nu se măsoară cu rîsul, ci cu sentimentul şi fapta bucuriei. Tu eşti un demon al veseliei, spuse filosoful, înveselit : Arunci în rîndurile spectatorilor cununi de smoală încinsă, ei şi ? Uneori, pentru o cunună aprinsă, te răsplătesc cu o cunună de lauri, alteori îi sperii prea mult şi atunci te fluieră. Mă rog !

Filosoful sorbi din cupa de argint şi spuse :

— Vinul tău e mai bun decît al lui Kalias.

Şi după ce îşi şterse barba cu dosul palmei, reluă :

— Dar pe toţi demonii ! Atenienii ăştia au atîtea datorii să-ţi plătească ! Şi se apucă să le enumere, holbîndu-se în acest timp, ştrengăreşte, la prietenul său : Eşti împotriva samavolniciei stăpînitorilor. Împotriva legilor nedrepte. Împotriva oligarhiei, a tiraniei şi a monarhiei. Şi, la drept vorbind, nici faptul că te ridici atît de tăios împotriva Spartei nu e pe placul tuturor. Da, pînă şi poeţilor le stîrneşti fierea cu inovaţiile tale, schimbi miturile, piesele tale nu fac decît să combată piesele lor ; mă rog, de adus, îi aduci tu pe zei în scenă, dar numai pentru a dez-

vălui în ei omul în carne şi oase. Pînă şi zeii oameni nu sînt la tine altceva decît oameni cu tot ce au bun şi rău în ei şi sigur că în felul ăsta provoci supărarea zeilor şi a oamenilor deopotrivă.

— Pe toiagul lui Hercule, că multe mai sînt, se minună Euripide.

— Stai, nu te grăbi, că abia am început, îl avertiză Socrate : Te baţi pentru drepturile femeilor şi le iei apărarea împotriva bărbaţilor. Care nu-s bărbaţi adevăraţi şi, cinstit vorbind, mulţi nu sînt, şi pe toţi ăştia, se înţelege, îi ai împotriva ta...

— Şi femeile sînt împotriva mea, îl întrerupse rîzînd Euripide. Se spune despre mine că din pricina celor două căsătorii nereuşite, aş fi duşmanul femeilor.

— Şi cum rămîne cu bagatelizarea destinului ? reluă filosoful. Îţi închipui oare că oamenilor le convine cînd îi faci răspunzători de faptele lor, fără ca apoi să le poată pune pe seama zeiţelor, Moira sau Ananke ?

— Recunosc că asta nu e prea plăcut pentru oameni. Dar cum le-a dat prin minte că atunci cînd săvîrşesc ceva, nu e judecată ursita ci ei înşişi sînt cei judecaţi ? întrebă tragedianul, rîzînd. Şi ştii ce, mai slăbeşte-mă cu sperietorile astea şi hai mai bine să bem !

— Stai, onorate poet, asta încă nu-i totul. Răul cel mai mare pe care l-ai săvîrşit şi-l mai săvîrşeşti şi acum în *Troienele* tale, l-am lăsat la urmă.

— Ei, hai, ce mai stai, dă-mi lovitura de graţie şi doboară-mă, îl îndemnă Euripide, încreţindu-şi fruntea.

— Bine, atunci ascultă lucrul cel mai ruşinos : vorbeşti despre sclavi ca despre oameni ! Ba, mai mult, te plîngi de lipsa lor de libertate. După tine, chipurile, sclavul s-ar putea ridica, din punct de vedere moral, deasupra cetăţeanului liber ! Oroare ! Eşti filosof pe scenă, ruşine ! Eşti discipolul lui Anaxagora ! Prietenul lui Socrate ! Ruşine ! De trei ori ruşine !

— Gata, ajunge, ajunge ! strigă Euripide, dînd din mîini. Sînt zdrobit... Ce mai, sînt un om pierdut. Dar oare îţi dai seama, distinse filosof, că în toate ticăloşiile mele nelegiuite îmi eşti şi tu părtaş ?

Socrate încercă să arboreze o mină de om pocăit. Dar din toată strădania lui nu ieşi decît o grimasă care-l făcu pe tragedian să rîdă în hohote.

— Pe toţi demonii! Pentru prima oară te văd şi eu rîzînd cu atîta poftă. Pe cinstea mea, îmi creşte inima de bucurie! exclamă filosoful, ridicînd din nou cupa de argint: Picur întru cinstirea lui Hades, ca să aibă grijă de noi şi să nu ne chinuiască prea mult în Tartar, pentru păcatele noastre pămînteşti şi beau pentru ca păcatele săvîrşite împreună să crească şi să sporească precum ciupercile după ploaie!

— Iar eu, scumpe Socrate, spuse Euripide, ridicînd şi el cupa, eu mi-aş îngădui să mai adaug ceva: pentru ca păcatele noastre să nu merite doar un simplu toast, ci să fie demne de a ne îmbăta în lege! Aşa, vicleanule! Şi eu care o sfeclisem crezînd că în intenţia ta era să mă sfătuieşti să mă las de scris...

— Eu, aşa ceva?!! explodă Socrate, cu prefăcută indignare. Pentru asta ar fi trebuit să auzi că în drum spre tine m-a împuns o vacă tărcată... Auzi, ce idee!... De altfel, continuă el, de data asta pe un ton vesel, trebuie să ştii că eu de mic am fost un mare aiurit.

Revenira apoi la *Troiene* şi Euripide citi ce scrisese pînă atunci.

Socrate rămase un timp pe gînduri, după care începu:

— Vrei să cunoşti părerea mea? Bine, am să ţi-o spun. După mine, momentele cele mai tari şi mai impresionante sînt două: primul e cel al Andromacăi în clipa în care fiul ei, Astianax urmează a fi aruncat de pe zidurile Troiei învinse, iar al doilea, al reginei troiene Hecuba, atunci cînd e silită s-o azvîrle pe fermecătoarea ei fată, Casandra, în patul lui Agamemnon. Scena cu regele Menelaos şi uşuratica lui soţie aş dori, dacă nu te superi, s-o mai aud o dată.

— Foarte bine, încuviinţă tragedianul.

— Şi finalul? Te-ai gîndit la un final? mai întrebă Socrate.

Fără voia lui, Euripide îşi îndreptă privirea spre nord-est, în direcţia în care se înălţa puternica cetate frigiană Troia.

— Cam așa, spuse el după un timp : Troia cucerită, arzînd în flăcări. Soldații greci, tîrînd în lanțuri fetele și femeile troiene capturate, pentru a le îmbarca pe corăbiile ce urmează să le ducă la viitorii lor stăpîni. Tînguirile lor și brațele lor ridicate spre cerul împurpurat de flăcările învolburate. Un foc uriaș, cumplită stihie dezlănțuită și, pe fundalul lui, suferințele de nedescris ale femeilor și copiilor — imagine a groazei pe care războiul o aduce nevinovaților și celor lipsiți de apărare...

— Excelent, Euripide, excelent ! se entuziasmă Socrate. Îmi place foarte mult. Lovești exact unde trebuie.

— Cînd vii data viitoare, o să am totul așternut pe papirus.

S-au ridicat și iată-i mergînd împreună spre moșie. Deodată Euripide spuse cu întristare :

— Partea proastă e însă că, probabil, poporul atenian va fluiera și va huidui această tragedie. Căci pe greci îi înfățișez aici ca pe niște barbari la porțile Troiei și toată piesa e antirăzboinică, în timp ce Atena, dacă nu mă înșel, se pregătește de război.

— Nu, nu te înșeli, războiul e gata-gata să izbucnească.

Treceau prin crîngul de măslini.

— Măslinele încep să se împlinească, spuse Socrate, de parcă ar fi măsurat timpul cu ajutorul măslinelor.

— Ți-e teamă pentru Alcibiade ? îl întrebă poetul.

— Mi-e teamă de Alcibiade, sublinie filosoful și amuți.

Soarele cobora într-un amurg argintiu. Peste puțin timp, roua avea să se lase peste lăstarii de linte și peste smocurile de iarbă de pe colina ce se înălța în spatele fermei. Dintr-acolo se auziră de mai multe ori niște sunete prelungi și stridente, trîmbițele din coarne de bou — semnal dat păstorilor ca să mîne turmele și cirezile în țarcuri.

— Va trebui chiar în seara asta să-i jertfești ceva zeului Pan, pentru ziua bună pe care ți-a dăruit-o, gospodarule, spuse filosoful și numaidecît se grăbi să adauge, cu veșnicu-i zîmbet pe buze. Smochinele uscate păstrează-le pentru prietenul tău Socrate. Pentru Pan găsești tu și altceva să-i jertfești.

— Pentru tine îl păcălesc cu plăcere, îi răspunse Euripide, zîmbind și el.

Cînd ajunseră în fața conacului, se îmbrățișară cu căldură. Socrate se urcă într-un căruț tras de doi catîri, care-l duse pînă în micul port particular ce ținea de ferma lui Euripide.

3.

Nici ca strateg nu se lăsa Alcibiade de isprăvile sale trăznite și, fără nici o sfială, se expunea admirației publice. Faima de epicurian risipitor și de petrecăreț fluşturatic îi prindea bine. Cu ea își inducea în eroare dușmanii, făcîndu-i, încet-încet, să nu-i mai știe de frică.

Nicias însă se temea de el. O dată a fost răpus de Alcibiade, iar în *ekklesia* îl eclipsa mereu.

De cîte ori avea prilejul, Nicias îi prevenea pe prietenii săi :

— Eu îl cunosc bine. De mic copil a fost crescut și educat ca un adevărat conducător de oști. Cu timpul a devenit un bărbat ambițios, cum n-a mai cunoscut de mult cetatea noastră. Caii, corăbiile, bătăliile spirituale — toate sînt pasiunea lui și în toate trebuie să iasă triumfător. Decît al doilea, mai bine mort, asta-i deviza lui. Voi nu-l cunoașteți, dar țineți minte ce vă spun : sub masca tovarășului vesel de petreceri, se ascunde un răpitor înrăit.

De obicei, prietenii dădeau din cap cu gravitate, și-l întrebau :

— Ce te neliniștește, scumpe Nicias ? Știi cumva că ar unelti ceva împotriva noastră ?

— Scumpii mei prieteni, le-a spus o dată Nicias, pe un ton dojenitor. Vreți poate să mă faceți să rîd ? Tot ce face și ce nu face acest chefliu nechibzuit e o uneltire împotriva noastră, a oamenilor iubitori de pace.

Și, amenințîndu-l pe Alcibiade cu degetul, spre depărtări, reluă :

— Șarpele ăsta cunoaște fiecare oraș și fiecare port din arhipelag, așa cum își cunoaște cineva propria cămașă. În ultima vreme însă zburdă mai mult pe mare.

Cînd e la răsărit, cînd la apus. De ce oare ? Atena a devenit prea mică pentru el ? Se avîntă în lume după distracții ? După curtezane ? S-a săturat de ateniene ?

Și, trecînd de la tonul înțepător la cel stimulator, Nicias încheie :

— Ascultați-mă pe mine, prieteni, și fiți cu ochii în patru ! Palatul lui plutitor, împodobit cu nestemate, nu e o trieră de agrement, ci o corabie de război, pornită în recunoaștere.

Și, într-adevăr, cel ce băgase spaima în bătrîniciosul Nicias, dădea tîrcoale porturilor și cetăților. Unde se oprea, acolo zăbovea. Nicăieri însă nu se prezenta în calitatea sa de prim bărbat al Atenei, ci ca un bun tovarăș de ospăț, de beție și de petreceri.

Motivul ? Să afle cum stau lucrurile prin partea locului. Dacă atmosfera ce domnește pe acolo e în favoarea democrației ori în favoarea oligarhiei, să descopere ce sentimente nutrește populația locală față de Atena, sau față de alte state. Acesta era unul dintre motive. Iar al doilea ? Să cîștige prieteni. Avea școala bună a lui Socrate : a învăța e prea puțin ; îi intrase în sînge arta de a-și recruta prietenii, de a le cîștiga inima : de vei întinde brațele spre cineva, îl vei pierde. Procedează în așa fel încît cel pe care vrei să-l cîștigi, să întindă el brațele spre tine. Prietenia și dragostea nu se dobîndesc cu sila și nici formule magice nu există pentru așa ceva. Măgulirile false te demască mai curînd decît te aștepți. Arată-i victimei tale că-i vrei binele ! Fii răbdător și blajin ! Dă sfaturi ! Ajută !

Alcibiade se mișca în societatea unor oameni de cele mai diferite poziții și caractere, printre marinari și pedestrași, învîrtindu-se în mijlocul lor cu o dezinvoltă siguranță, iar în vremea aceea avea de mult în spatele său prieteni devotați, simpatizanți și admiratori cu miile.

I s-a spus cîndva : tu te vei acoperi de o glorie mai mare decît a lui Pericle. Dar cum ? Și într-o zi și-a adus aminte că încă de pe timpul lui Pericle atenienii visau supunerea Siciliei. Era, într-adevăr, un vis grandios. A chibzuit bine și multă vreme a pus în cumpănă forțele Atenei și ale Siciliei. Și în cele din urmă și-a spus : Da ! Da ! Voi reînvia acest vis ! Voi întreprinde acolo o expediție și cu miile mele de soldați voi cuceri Siracuza și, o dată cu

ea, întreaga Sicilie. Iar după aceea Sparta însăși va tremura în fața mea !

Eteriile judecau lucrurile astfel : Alcibiade cîștigă războiul și nu se mai oprește, va merge din ce în ce mai departe, va deveni stăpînul Eladei și pretutindeni va instaura sălbatica sa democrație radicală.

Și pe urmă cu noi ce se va întîmpla ? Facem aici legămînt să măturăm democrația și, pînă una-alta, noi vom fi cei măturați.

În adunare se ridicau împotriva lui Alcibiade valuri de rezistență, înalte cît munții, iar Alcibiade mîna împotriva lor munți de grîne, carne, fructe, aur, arome, pucioasă și cîrduri de sclavi. Și, pe deasupra, munți de rușine, făcîndu-i pe atenieni de două parale pentru faptul că n-au înțeles nimic din opera lui Pericle, pe care cu nimic n-au multiplicat-o, ci, dimpotrivă, au diminuat-o.

Nu numai adunarea, dar și agora se umflă și se zbate, ca o mare răscolită de furtună. Și acolo își trimit adepții păcii agitatorii.

Dar perspectiva Siciliei cucerite e din ce în ce mai clară, mai sigură, mai irezistibilă. Nu-i lasă în pace nici pe soldați, nici pe civili, îi atrage, îi ademenește. O țară de zece ori mai mare decît Atica, și noi vom fi stăpînii ei ! Ce pradă ! Ce izvoare nesecate de bogății !

Atenienii poleiesc cu aur capul lui Alcibiade, de-i ajunge strălucirea pînă departe, în larg. Un soare e pe cer — Febus Apolon — și unul pe pămînt — Alcibiade.

— Sicilia noastră !

Atena, împlinită ca pîntecele unei femei gravide, e îndesată cu acest slogan, gata să plesnească, nu alta. Zidurile ei sînt înțesate de inscripții, scrise cu cretă, cărbune și vopsele de toate culorile :

„Succes expediției siciliene !“

„Binecuvîntat fie Alcibiade !“

„Fericire lui Alcibiade !“

Harta Siciliei e desenată în nisipul palestrelor, în lutul bătătorit al drumurilor și în casele oamenilor. Tîrgul din agora roiește de oameni agitați. Voci pentru și voci contra, se înfruntă cu toată furia.

— Se duce nopțile la Timandra, fata Teodatei, parfumat și pomădat de împute toate străzile în urma lui.

— Ei și ? N-are decît ! Parfumat, neparfumat, vrea să fim și noi parfumați și o să ne scoată din mizerie... Dar oare tu, flecarule, tu nu puți a oboli ? ! ?

Flecarul bine plătit pentru trăncănelile lui, rînjește :

— Vezi să nu-ți rămînă dumicatul în gît, prietenașule ! Nici n-am apucat țiparul de coadă și tu, gata, te-ai și așezat la masă, cu strachina plină.

— Hodorogul de Nicias ne ține în loc.

— O fi știind el de ce.

Un grup din preajma flecarului se mînie la culme :

— Ascultă, gură spurcată ! Te pomenești că oi fi tu acela care vrea să umple visteria pustiită a statului și noi nu știm ! strigă unul.

— Bă, otreapo ! i se alătură un al doilea. Tu ai putea, cel mult, să mai adaugi la pîrțul de-acolo încă trei !...

— Expediția din Sicilia va aduce înflorirea țării și bunăstarea noastră, se înflăcărează cetățenii.

Flecarul bate încet în retragere, adăpostindu-și spinarea într-un vălmășag de oameni, de unde mai latră o dată :

— Sau nenorocirea noastră !

A încasat cîteva perechi de palme zdravene și s-a pierdut în mulțime ; dar a lăsat în urma lui o atmosferă de indispoziție și îndoială. Oamenii se gîndesc la faptul că nu sînt uniți. Unul hăis și celălalt cea ! Și asta nu e bine, mai ales atunci cînd vrei să pornești la război.

— Se aude că vor să i-l dea ca ajutor pe boșorogul de Nicias ! spuse, la un moment dat, cineva. Să fie în asta vreun tîlc ?

— Pe semne că da. Nicias nu l-a ajutat nici împotriva Argosului, n-o să-l ajute nici acum. Cineva o fi dorind acest lucru...

— Asta-i porcăria !

Deodată, însă, se aude o voce veselă :

— Să pornim și toate ne vor cădea în brațe. Se spune că în Sicilia sînt mulți oameni care doresc să le aducem democrația. S-au săturat pînă în gît de tirani. O să ne întîmpine cu porțile deschise.

Femeile împresoară ca viespile dughenele tîrgoveților, zumzăie, murmură și strigă, se bat să pună mîna cît mai repede pe marfa care dispare de pe tejghea, văzînd cu ochii, pentru ca mîine sau poimîine precupeții să în-

cerce să scoată pe ea de trei ori prețul. Obolii — banii obișnuiți ai tîrgului, aproape că nici nu mai intră în socoteală. Iar inspectorii însărcinați de autorități cu supravegherea prețurilor și a cîntarelor n-au nici un chef, în asemenea vremuri nesigure, să se pună rău cu tîrgoveții. Și inspectorul trebuie să mănînce și să cumpere provizii. să aibă o rezervă. De aceea întoarce discret spatele atunci cind o precupeață îi spune unei femei mirate că pentru un săculeț cu bobi i se cere să iasă cu bănuți de argint :

— Ce te miri așa, cetățeano ? Nimic nu se găsește și nimic nu se va găsi.

Și, numaidecît se grăbește să adauge, ca o mîngîiere :

— Cînd o să fie Sicilia a noastră, piața o să geamă iar de mărfuri — și atunci o să poți să miroși ce e proaspăt și ce nu e, iar noi, precupeții, o să vindem iar în pagubă...

Cetățeana își rotește privirea ca și cum ar căuta un sprijin împotriva acestui șantaj nerușinat. Dar inspectorul, ia-l de unde nu-i. A dat bir cu fugiții. Și ăsta e prețul pentru care va putea cumpăra de-acum înainte. Bună afacere în asemenea vremuri.

Pe unul din zidurile marii colonade, e pictată o hartă uriașă a mării Mediterane. Țările sînt reprezentate fiecare în altă culoare. Mulțimea se bulucește în fața hărții și discută :

— Unde mai e și Sicilia aia ? ! ?

— Cum, nu știi, deșteptule ! ? ! Uite-o aici !

— Și de ce-i pe hartă atît de galbenă ?

— De ce ! Pucioasă. Grîne. Aur.

— O, tu, zeiță Atena ! Numai comori de care avem nevoie ! jubilează nedumeritul de pînă atunci, căscînd ochii spre Siracuza, împrejmuită pe hartă cu un cerc roșu aprins, de parcă ar arde în flăcări.

— Pentru asta se face expediția acolo, cap de berbec !

— Încă nu ! Încă n-a fost aprobată de adunare, încă...

— Încă te mai așteaptă pe tine, căpățînă țuguiată ! Pînă să binevoiești să dai tu încuviințarea ca să poată să înceapă războiul !

— Eu, unul, n-aș da-o. Dacă ar fi după mine, aș opri totul pe loc.

— Ia te uită ! Și de ce, mă rog ?

— Fiindcă iar o să curgă sînge atenian ! Şi încă cel mai bun.

— Al tău cu greu o să curgă. Aşa că, stai liniştit în banca ta.

Răcnete de rîs. Răcnete de mînie.

— În alte părţi, căcăcioşii ca tine sînt făcuţi statui de piatră, pricepi ?

— Daţi-i un picior în fund, trădătorului ! Răpciugosului !

Flăcăul dispare ca o stafie, dar sămînţa neîncrederii se duce s-o împrăştie în celălalt capăt al agorei. Pretutindeni e forfotă, pretutindeni sînt urechi, pretutindeni mişună oameni simpli şi creduli ce pot fi înşelaţi cu uşurinţă.

Voci de femei :

— Sicilia asta e departe, nu glumă ! Cît timp n-o să ne vedem bărbaţii ? ! !

— Nu te speria, rămîn alţii.

— Şi cum o fi în Sicilia ? Am auzit că e acolo un vulcan uriaş, din care ţîşnesc flăcări...

4.

Socrate se întoarce acasă şi din poartă îi strigă Xantipei :

— Căluţul meu drag ! Uite-mă, am şi venit. Gata cina ?

Se ocupă un pic de Lamprocle, care tocmai se juca de-a hoplitul agitînd, în chip de sabie, o nuia cojită şi tropăind prin curte cu picioarele desculţe. După aceea filosoful îşi spălă mîinile, se aşeză comod la masa de marmoră de sub platan unde, de obicei, se lua masa de seară şi aşteptă.

Cînd veni Xantipa, se uită la ea, cu mirare. Nu-l sărută ca altă dată. Nu-i spune nici un cuvînt de reproş pentru faptul că nu dăduse toată ziua pe acasă. În schimb, n-a adus nimic de mîncare. Cu mîinile goale, se aşază la masă în faţa lui. Aha, îşi spune Socrate, în sinea lui. Ceva s-a întîmplat aici în lipsa mea.

— Ei, hai, căluţule, spune ce ai pe inimă şi dă-ne ceva să mîncăm. Că nouă ne e foame, nu-i aşa, Lamprocle ?

— Aș fi vrut să stăm puțin de vorbă.

— Cum ? Tu ? Pe toți demonii ! Știi bine că la așa ceva sînt gata oricînd, chiar și acasă. Dar nu s-ar putea după ce mîncăm ?

— Nu s-ar putea.

— Atunci dă-i drumul, draga mea, oftă el, vîrînd mîna în buzunarul în care-și ținea boabele de năut. Sînt gata să te ascult...

Xantipa îl sfredeli mai întîi cu ochii săi negri, apoi începu :

— Socrate a spus : A nu avea nici o nevoie, e divin. A avea cît mai puține, înseamnă a fi mai aproape de divin și de perfecțiune. Ei, bine, azi trebuie să ne transformăm în zei.

Filosoful nu bănuia încotro țintește soția lui și privi lucrurile, cu umor :

— Ia te uită ! Povestea asta nu-mi displace de loc. Și ce zeiță vrei tu să devii ? Pe care ți-ai ales-o din nesfîrșitul lor cortegiu ?

— O să mă gîndesc. Mai întîi alege tu.

Socrate :

— Eu ? Vezi la asta încă nu m-am gîndit. Care dintre ei o fi cel mai bun ? A, nu ! Nu așa ! Care dintre ei o duce cel mai bine ? Ce mai, e limpede : Zeus ! Ăsta are și un paharnic personal — pe Ganimede — la masă îl servește subțirica Hebe, și la tot pasul îi cade la picioare cîte o pămînteană ; ce mai, e un epicurian clasa întîi. Gata, căluțule, eu unul l-am ales pe Zeus.

Xantipa se uită la el, schițînd un zîmbet viclean în colțul gurii :

— Ai văzut, Lamprocle ? ! ! Tăticul nostru l-a ales pe cel mai mare mîncău din Olimp ; zeii să mă ierte și să nu mă pedepsească ! Cine ar fi spus una ca asta despre un înțelept atît de modest. Cum văd, eu mă țin mai bine de învățătura lui Socrate decît tine, scumpul meu bărbat...

— Cum așa, căluțule ?

— Păi, cît mai puține nevoi... e divin, nu-i așa ? Așa că eu am ales-o pe Echo.

— Pe Echo ? întreabă Socrate, uluit. Zeița ecoului ? Și de ce, mă rog ?

— În primul rînd pentru că e o vorbăreață, ca mine. Și în al doilea rînd, ai auzit vreodată ca ecoul să mănînce ceva ?

— Eu accept orice glumă bună, spuse filosoful pe un ton de reproș. Dar asemenea vorbărie în loc de mîncare ? ! !

— Întocmai, scumpul meu. Ia-ți himationul tău de drum și pornește-o cît mai repede spre Olimp !

— Ce să fac acolo ?

— Cum ce să faci ? Te inviți la cină, așa cum te-ai deprins de la ospețe. Iar eu îl iau pe Lamprocle și ne postăm în agora în fața colonadei, și, cine știe, poate că cerșim și noi de-o cină.

— Pe toți demonii ! se aprinse Socrate, de data asta cu toată gravitatea. Ce înseamnă asta ?

Xantipa abia aștepta prilejul să-l asalteze cu tot felul de socoteli necruțătoare :

— Cît am cîștigat din vînzarea măslinelor ? Cîteva drahme. Iar astea le-am dat pe făină, care s-a isprăvit. Restul de măsline l-am făcut ulei și l-am consumat. Vinul din Gudi l-ai băut tu cu prietenii tăi. Iar cele cîteva ulcioare cu lapte de capră pe care le mulg, sînt ale băiatului...

— Și de ce nu mi-ai... încercă Socrate să vorbească, dar fu numaidecît întrerupt.

— Se pregătește un nou război. În piață a început panica. Nimic nu se găsește. Nimic nu va fi. Doar pe sub mînă vor fi de toate, firește, pe arginți. În toată cocioaba nu avem nici măcar un obol. Sofiștii — să taci, te rog ! m-am interesat și știu — sofiștii iau pe lună pînă la cincizeci de drahme de fiecare discipol. Cîți discipoli ai tu ? Și din ce familii bogate !... Și ce ai din asta ? Nici măcar o para chioară ! Îi momești pe oameni cu undița, așa cum momește pescarul peștii. Și cînd ai prins peștele, nu capeți nici măcar un solz. Taci ! Parcă te aud ce vrei să-mi răspunzi : Dar bine, călulule ! Eu mă îngrijesc de oameni, nu de drahme ! De om depinde fericirea lui și fericirea tuturor... Și ce ai din asta, din grija ta pentru fericirea lor ? Aha ! Te și aud. Ai o răsplată și încă una grandioasă : beatitudinea. Foarte bine. Atunci, dă-ne și nouă, mie și băiatului nostru, să gustăm din beatitudinea ta. Nu poți, nu-i așa ? Păi vezi, înțeleptule ! Aha. Și iar te aud : Ce ne lipsește, călulul meu drag ? ! ? Eu te am pe tine, tu mă

ai pe mine şi amîndoi avem un băiat frumos după maică-sa şi prost după taică-su.

— Întocmai, draga mea, încuviinţă Socrate, zîmbind.

— Oare nu ţi-a spus Antifon de la obraz că eşti un naiv şi un nesăbuit ? Că trăieşti o viaţă de mizerie cum nici măcar un sclav n-ar răbda să trăiască la stăpînul lui. Că mănînci tot ce poate fi mai prost. Iar eu, eu să rabd de la tine toate astea ? Ai vrea, poate, ca în loc de mîncare să ronţăim şi noi, eu şi Lamprocle, boabe de năut, cum faci tu ? Da, dar tu mai ai între timp bunătăţile tale ! Aha ! Festinele tale, ba la unul, ba la altul, şi atunci cum să le iei pentru înţelepciunea ta măcar cîţiva oboli ? Nu-i aşa ? N-ai nevoie ! Ori te pomeneşti că nimeni nu vrea să-ţi dea nimic pentru filosofiile tale ?

— Ar fi proşti dacă mi-ar da ceva, mai încercă Socrate să glumească. Doar eu îi învăţ să fie deştepţi...

Xantipa nu mai suportă tonul acesta zeflemist şi izbucni într-un hohot de plîns, pe jumătate mînios, pe jumătate sfîşietor. Lamprocle, deşi nu înţelegea despre ce-i vorba, i se alătură mamei, cu nişte bocete asurzitoare.

Socrate ocoli masa, se aşeză pe bancă lîngă soţia lui şi, în ciuda împotrivirii ei, o trase în braţele sale. Îi şterse lacrimile şi o sărută pe obrajii ei cafenii.

— Căluţul meu drag ! Opreşte-te din galopul ăsta furios. Monologul tău a fost de-a dreptul sclipitor. Hai, nu mai plînge, ţi-o spun cu frumosul şi cu toată seriozitatea. Un lucru însă nu pot să înţeleg : de ce tu, prostuţă mică, nu mi-ai vorbit de loc despre toate astea ?

— Te miri şi tu, se auzi printre sughiţuri de plîns. Nu o dată ţi-am spus, dar tu nu mă auzi. Tu eşti cu gîndul în altă parte.

Şi, ascuţindu-şi vocea de supărare, adăugă :

— Tu eşti întotdeauna cu gîndul în altă parte, iar eu mă frămînt şi mă omor muncind...

— Gata, fetiţo, ajunge, o întrerupse Socrate. Criton mi-a spus ieri că situaţia pe piaţă se înrăutăţeşte şi dacă am avea nevoie de ceva, să vin la el. Ştii, Criton are două moşii, la poalele Himetului.

Se uită printre lacrimi la bărbatul ei, cu o privire un pic curioasă, un pic bănuitoare :

— Şi cum se face că tu, care nu primeşti de la nimeni nici măcar o drahmă, de la Criton, care, ce-i drept, adeseori ne mai îndulceşte traiul...

— Nici de la el nu iau nici o drahmă ! Bucatele nu sînt bani, ca să fie clar. Şi nu e vorba aici de o pomană ! Ci de un dar. Hola, Lamprocle ! Pe cai !

Băiatul se căţără cu îndemînare pe spinarea lui, apoi i se aşeză pe umeri.

— Diii ! strigă Socrate şi ţîşniră din curte în stradă.

Xantipa, cu ochii încă umeziţi de lacrimi, se uită în urma lor şi cu o voce drăgăstoasă, şopteşte încet, numai pentru ea :

— Ce bărbat aiurit am şi eu !

Criton îl primi pe Socrate bucuros ca întotdeauna. Lui Lamprocle îi mîngîie căpşorul cu păr cîrlionţat, apoi îl încredinţă unei sclave, cu porunca să-i dea să guste din toate bunătăţile ce se găsesc prin casă.

Cînd rămase singur cu Socrate şi află de la acesta că nevasta lui nu avea în casă nici măcar un pumn de făină pentru turte, îi ceru scuze filosofului şi se grăbi să le dea poruncă sclavilor să-i ducă Xantipei un coş cu alimente şi, pe deasupra, cîte un burduf cu vin şi ulei.

— Gata, s-a făcut, spuse el, întorcîndu-se la dascălul său.

Lui Socrate povestea asta avea de fiecare dată darul să-i strice buna dispoziţie şi de fiecare dată Criton se vedea silit să-i repete că-i oferă, oricînd, cu plăcere şi bucurie, ceva de-ale gurii. Văzîndu-l şi acum descumpănit, îl luă de braţ şi-l conduse în biblioteca lui :

— M-am convins, scumpe Socrate, că nu-ţi ajunge permanenta mea asigurare că nu-mi eşti dator, ci, dimpotrivă, eu sînt datornicul tău. În cazul ăsta, hai să ne uităm împreună la ceva interesant. Amfitrionul îl pofti pe oaspete să-şi întoarcă privirea spre peretele cu rafturi, de unde sclipeau căpăcelele de aur ale tocurilor în care erau depuse sulurile de papirus. Îi arătă căpăcel după căpăcel.

— Fii, te rog, atît de bun şi citeşte aceste inscripţii, îi spuse apoi.

— Criton : Despre destoinicie, citi Socrate — Criton : Despre frumos şi bine. Criton : Despre dragostea trupească şi cea sufletească. Criton : Despre justiţie...

Socrate încetă să mai citească și se uită cu uimire la discipolul său :

— Știam că ai scris destul, dar chiar atît, n-aș fi crezut !

— Inscripțiile astea nu sînt complete, spuse Criton, atingînd ușor micii „aștri" de aur ce țineau loc de capace scrierilor sale. Tocurile astea nu găzduiesc doar gîndurile mele, ci în primul rînd pe ale tale, scumpe Socrate. Și tu ai vrea ca eu să fiu atît de lacom încît să te storc ca pe o lămîie și în schimb să nu mișc pentru tine nici măcar un deget ? Eu să mă îndop, să-mi ospătez prietenii, și pe cel mai bun dintre ei să-l las să flămînzească împreună cu soția și băiatul lui ? Drept cine mă iei ?

Socrate se întunecă la față, dădu din mînă agitat, în semn de împotrivire, dar Criton nu se lăsă impresionat :

— Da, Socrate, tu ești cel bogat iar eu nu sînt decît un cerșetor, ăsta-i adevărul. Ce însemnătate au făina, uleiul, fructele uscate și mai știu eu ce ? Moșiile le-am moștenit și nu văd în asta nici un merit. Oare ambiția și mîndria adevăratului atenian nu e aceea de a înfăptui ceva folositor pentru cetatea sa ? Oare nu discutam despre toate astea încă din fragedă tinerețe ? Știi ce, mai scutește-mă cu sfiala ta pe nimic întemeiată. Tu te rușinezi, habar nu am de ce, cînd de fapt mie ar trebui să-mi fie rușine pentru tot ce iau de la tine, ca să nu zic ce fur de la tine. Un singur lucru mă face să uit măcar un pic de această rușine, dar tu nu vrei să-l înțelegi și transformi întotdeauna bucuria mea într-un moment penibil pentru amîndoi !

— Și vrei să spui că nu e penibil ! ? ! se rățoi filosoful la prietenul său. Eu, cel puțin, așa simt.

— Foarte rău ! se supără de data asta și Criton. Asta pentru că tu însuți te prețuiești prea puțin. Dar treaba asta las-o mai bine pe seama altora și pe a mea, dacă vrei.

— Pe toți demonii, Criton ! Ai intrat azi în mine, fără milă ! mormăi bosumflat filosoful.

— Era și timpul să-ți spun o dată ceea ce gîndesc. Tu ai venit cu niște idei aparent simple și totuși atît de importante pentru om, cum n-a venit nimeni pînă acum. Spune singur, s-a mai ocupat vreodată cineva de om așa cum te ocupi tu ? De ani și ani tu prelucrezi sufletul ome-

nesc. Omul are un şir întreg de creatori şi unul dintre ei eşti tu !

— Ce cuvinte mari ! Pe Cerber ! blestemă Socrate. Tu ţi-ai pus în gînd să mă chinuieşti ! ? !

— Cum ai spus ? se înveseli deodată Criton. Cînd Aristofan intră în tine, cu cuţitul, fără milă, rabzi şi nu zici nici pîs, iar acum, cînd eu mă străduiesc să fiu cît de cît mai agreabil decît el, n-ai fi în stare să rabzi ?...

— Ba da, dar numai cu un cumplit efort de voinţă şi stăpînire de sine, scumpe prieten...

— Uite ce este, drăguţule ! reluă Criton, pe acelaşi ton vesel. Dacă eu nu te-aş sprijini, ar trebui să-ţi agoniseşti traiul de toate zilele şi n-ai mai putea să stai de vorbă cu oamenii, iar aştrii ăştia strălucitori, pe care ţi-i arăt acum, n-ar exista. Da, poţi să caşti ochii la mine cît pofteşti, asta-i realitatea. Şi, hai, te rog, nu te mai zbîrli aşa, ori poate nu-mi doreşti să am plăcerea şi marea bucurie de a avea şi eu un pic de merit pentru gloria ta ?

— Nu vezi că încep să mă îmblînzesc ? ! ? spuse Socrate, descreţindu-şi fruntea.

— În sfîrşit ! exclamă Criton, după care ţinu să sublinieze pe un ton apăsat : Atîta timp cît am eu, vei avea şi tu şi familia ta ! Asta să fie clar. Şi, mă rog, ce-o să mai fie, o să vedem. Mie, de pildă, mi-ar părea bine să te văd cum îţi ieşi din fire, aflînd că odată o să fie scoase la iveală mărturii certe că Atena n-a avut numai trîndavii, ticăloşii şi prostănacii ei, ci au trăit în ea şi nişte oameni de soiul lui Criton.

Filosoful se aplecă din nou spre căpăcelele de aur şi citi pe ele alte titluri ale scrierilor lui Criton. Deodată citi zîmbind :

— Socrate îl sfătuieşte pe Criton cum să se asigure împotriva falselor învinuiri ale delatorilor.

— Păi vezi, dragul meu, dacă n-aş fi fost eu, sfatul tău preţios ar fi rămas o taină, zîmbi, la rîndul său, amfitrionul.

Socrate se întoarse cu faţa spre el şi se aprinse :

— Pe toţi demonii ! Să-i denunţi pe cetăţenii cinstiţi şi onorabili e cea mai josnică profesiune, dar, din păcate, şi cea mai rentabilă. Dar de unde să mai iei un om ca acel Arhedemos pe care ţi l-am recomandat, ca să-i go-

nească din preajma ta pe denunţătorii şantajişti, aşa cum goneşte cîinele ciobănesc lupii din preajma oilor ?

Părăsiră amîndoi biblioteca. Înainte însă de a desface draperia, Criton îl mai întrebă pe dascălul său :

— Dar tu, Socrate, tu de ce nu scrii ?

— Îmi pui această întrebare pentru a nu ştiu cîta oară, scumpul meu prieten.

— Şi, de fiecare dată, eviţi să-mi răspunzi...

Socrate trase la loc draperia. Faldurile se resfirară şi se netezirâ şi pe ţesătura grea îşi făcu apariţia imaginea unor scene din pribegia lui Ulise.

— Ca să vezi ! Un ţesător scrie cu fir de aur nişte întîmplări petrecute de demult. Dar eu nu sînt în stare să scriu. Nu pot. Eu trebuie să discut. Eu am nevoie de dialogul viu, de schimbul tăios de opinii, să cercetez lucrurile dintr-un unghi de vedere, şi din alt unghi de vedere, să le confrunt, să văd unde se încrucişează toate astea şi unde se contopesc. Cum aş putea face ca în timpul unor asemenea discuţii fulger să mai şi scriu ? Treaba asta o poate face altcineva. Şi sînt fericit că în locul meu o faceţi voi, bunii mei prieteni, şi mai cu seamă tu, scumpe Criton.

Pe poarta din spate, sclavii au ieşit de mult şi i-au dus Xantipei cîteva amfore mari cu vin, una mai mică cu ulei şi un coş încărcat cu de toate.

Ea se năpusti asupra coşului, cu lăcomie. Ia te uită ! Făină, mazăre, bobi, grîu, cod afumat, o pulpă de berbec rumenită ca aurul, ulcioare îmbrăcate în piele de măgar şi în ele măsline murate şi miere, plase mici, încărcate cu stafide şi smochine uscate, nuci cu duiumul... Iar la fund ! Pe Hera şi pe toţi fiii şi fiicele ei ! O pungă plină de drahme ! De astea cu siguranţă Socrate nu ştie şi nici nu trebuie să ştie. Dacă ar afla, hoinarul ăsta al meu ar fi în stare să înhaţe punga şi să fugă cu ea înapoi ! S-o ascund repede şi bine ! Aşa ! Iar restul lucrurilor, în pivniţă, în cămară şi acum să pregătesc un ospăţ pe cinste. La urma urmei de ce trebuie să se întîmple asta mereu numai la Kalios şi la alţii ca el ? De ce să nu fie o dată şi la Socrate ? Şi se apucă să pregătească ospăţul, cîntînd cu voioşie.

Cînd Socrate și Lamprocle se înapoiară, își sărută bărbatul cum se pricepu mai bine... Și cînd aduse mîncarea la masă, sub platan, spuse cu sinceră admirație :

— Ești, într-adevăr, un mare înțelept, scumpul meu Socrate.

În acest timp, un detașament de hopliți — metal din cap pînă în picioare — mărșăluiește prin agora. O reptilă de fier, cu sute de ochi și sute de picioare, străbate mulțimea. Fierul zornăie, pasul cadențat bate pavajul în ritmul bubuitor al tobelor.

Detașamentul e primit cu urale și aplauze furtunoase. Poartă în el o mare solie — adunarea a aprobat expediția siciliană.

Alcibiade iese din adunare. Ridică brațul și zîmbetul său larg face ca dinții săi albi să-i lumineze fața înveselită. Iar la ovațiile mulțimii : „Chaire, Alcibiade !“ răspunde :

— Chairete, prieteni, chairete, tovarăși de luptă !

Solidaritatea oligarhilor nu-și pleacă fruntea. Doar n-o să îngăduim să se acopere de glorie conducătorul democrației și în felul ăsta să se întărească partida democratică. Doar n-o să-i îngăduim lui Alcibiade să se năpustească asupra oligarhilor din Siracuza, asupra simpatizanților și adepților noștri și, în felul ăsta, să slăbească unitatea noastră. Dacă n-am izbutit să-l răpunem pe față, mai există și altă armă, iar aceasta, dacă e bine folosită, valorează mai mult decît miile lui de marinari și hopliți, credincioși și devotați...

5.

Soarele coboară în strălucirea crepusculară. Fulgere roșii împroașcă și colierul de diamante de pe gîtul Timandrei, această frumoasă fată, care prin dragoste se face și mai frumoasă. Buzele cărnoase tresar ușor la orice clipire, ochii mari sînt încărcați de o tristețe adîncă, nările fine se umflă ca niște unde micuțe sub valurile unui păr superb, al cărui parfum stăruie deasupra terasei ca norișorii aburului de seară.

Teodaté i-a lăsat pe îndrăgostiţi în singurătate. Stau amîndoi pe pernele întinse pe covor, apăsaţi de clipa grea a despărţirii.

Alcibiade se gîndeşte la întoarcerea sa :

— Rămîi în Atena, Timandra ? Nu ţi-e dor de Efesul tău natal ? întreabă el.

— Nu, răspunde fata. Nu acolo e căminul meu. Căminul meu e acolo unde eşti tu, scumpe Alcibiade.

— Aşa va fi întotdeauna ?

— Cît voi trăi.

Îi sărută braţul, palma :

— Cînd te-am zărit aici pentru întîia oară, atît de plăpîndă, atît de fragilă şi măruntică, mi s-a părut că eşti încă o copilă, dar atît de fermecătoare, încît îmi părea rău că nu eşti decît o fetiţă.

— Iar eu am crezut că ai venit la mama şi inima mi s-a strîns de durere.

Îi sărută degetele subţiri.

— Abia cînd ai început să dansezi, mi-am dat seama că eşti femeie şi că te bucuri de acest lucru.

— Da, iar tu nu te-ai uitat la mama, erai cu ochii numai pe mine.

— Şi cum te-ai schimbat tu atunci în ochii mei ! M-ai ameţit, ai pus pur şi simplu stăpînire pe mine. Peito, zeiţa ispitei stă probabil de veghe la leagănul fiecărei femei.

Îi sărută sfîrcurile sînilor, iar ea îl îmbrăţişează cu înflăcărare şi îşi cufundă degetele în cîrlionţii părului său negru ca tăciunele.

— Îţi aminteşti, întreabă el, ce-a spus atunci Socrate ?

— Nu-i bolnav cel ce iubeşte, bolnav e cel ce nu iubeşte, răspunse ea.

— Dar nu-i voluptate mai mare decît aceea de a iubi şi de a fi iubit.

— Dacă mi-ai cere acum să mă ridic, cred că aş leşina. Să fie oare asta din dragoste, iubitul meu ?

— Da, din dragoste. Destinul mă înzestrează şi-mi dăruieşte totul din belşug, chiar din prea mult belşug. Uneori îmi pun întrebarea : e oare bine aşa ?

— Am auzit despre tine că porţi un scut poleit cu aur şi pe el e întipărit zeul Eros, cu fulgerul în mînă. Şi am mai auzit că aceluia care te zăreşte în armură de aur şi

în mantia purpurie, i se aprinde inima. Bărbat ori femeie. Pe mine însă m-ai atins cu fulgerul ochilor tăi, cu fulgerul buzelor tale, cu fulgerul glasului tău...

Îi puse sub cap o pernă și o sărută.

Teodate trecu ușor, cu pas tîrșit, pe covorul moale, ocoli stîlpii felinarelor și stinse toate lămpile atîrnate de ele.

Răsărise luna. O lună roșie. Timandra îi surprinse culoarea și se înfioră :

— De-ai fi cît mai repede înapoi ! La mine !

— Și dacă nu m-aș mai întoarce de loc, Timandro ?...

— Cînd vei coborî biruitor în Siracusa biruită, du-te să vezi izvorul Aretusei ce țîșnește de sub tufe de papirus și ferigi. Dacă nu te-ai întoarce, m-aș ruga Cibelei, mamei noastre atotputernice, să mă prefacă și pe mine într-un izvor, așa cum a prefăcut-o pe nimfa Aretusa. Dar tu te vei întoarce.

Se sculă de pe covor și aduse un trepied în a cărui căldărușă dogoreau cărbuni încinși. Suflă în ei pînă cînd se stîrniră flăcările și întreținu focul cu rășină aromată.

Cu slove murmurate în surdină, pe care Alcibiade nu le înțelegea, o evoca pe Cibele, mama atotputernică. Se ruga pentru dragostea ei. Pentru viața lui. O rugă să-l ajute să se întoarcă triumfător. Ca să-și stăpînească un strigăt de groază, își mușcă buzele pînă la sînge. Alcibiade simți tulburarea ei.

— Ce spune focul ? întrebă el, ridicîndu-se în picioare.

Timandra stinse tăciunii cu apă purificatoare și avu grijă să nu-i tremure nici mîna, nici vocea, în timp ce vorbea.

— Nimic rău, iubitul meu. Nebunia dragostei mele va pieri o dată cu mine. Mulțumesc, mamă atotputernică !

Mîna ei gingașă făcu un semn magic deasupra amuletei de argint în care erau gravate simbolurile zodiacului. Apoi o atîrnă de gîtul lui Alcibiade. La rîndul său, acesta îi puse pe deget un inel cu o piatră de culoarea mării...

Luna plină deveni albă și ardea mai viu ; la lumina ei, Alcibiade îl surprinse pe Socrate tolănit pe banca de piatră din fața casei sale.

— Dormi ? îl întrebă el în șoaptă.

— Nu, nu dorm. Ce vrei de la mine ?

Alcibiade făcu sul mantia sa de mătase și încercă s-o strecoare sub capul filosofului. Socrate însă îi împinse mîna morocănos și tot morocănos îl întrebă pentru a doua oară :

— Ce vrei de la mine ?

— Am venit să-mi iau rămas bun...

— Nu-ți lua nici un rămas bun și pleacă !

— Fără binecuvîntarea ta, Socrate ? ! ! Fără un cuvînt al dragostei ce ne leagă ?...

— Nu ne mai leagă.

— Fără îmbrățișarea ta să pornesc la luptă...

— Pentru o cauză nedreaptă ? îi curmă vorba filosoful. Degeaba te-am învățat că un conducător de oști trebuie să se bată numai și numai pentru o cauză dreaptă ?...

În vinele lui Alcibiade sîngele începu să clocotească.

— După mine e vorba de o cauză dreaptă. Segesta subjugată de Selinuta, care la rîndul ei e sprijinită de Siracuza, ne-a cerut să-i venim în ajutor. În ajutor, repet !

Socrate se ridică de pe bancă, fierbînd și el de mînie.

— Cunosc eu compasiunea ta față de sărmana Segesta, mincinosule... Și știu și despre ce ajutor e vorba : ți s-a făcut poftă de Siracuza...

— Și tot minciună e și recunoașterea necesității acestui război de către adunare ? spuse Alcibiade sobru și lapidar.

— Asta pentru că i-ai îmbrobodit tu cu discursurile tale nesfîrșite, pentru că ai momit în adunare niște tineri trăzniți, dornici de încăierări și niște marinari setoși de jafuri și pradă. Dar în felul ăsta nu te faci iubit de toți atenienii.

— Nici eu nu-i iubesc pe toți atenienii. Și pentru asta ar trebui oare să renunț la o expediție atît de grandioasă ? replică strategul cu ironie în glas. M-ai văzut vreodată pe mine în criză de curaj ? Tu, cel puțin, nu te poți îndoi de acest lucru, Socrate.

— De Atena să te îngrijești dacă ești un bun strateg ! se încruntă filosoful. Vrei să ajungi celebru ca Pericle. Foarte bine. Dar Pericle a fost celebru prin ceea ce a

înfăptuit în condiţii de pace şi nu prin felul său de a se război. Tu însă, dezlănţui războiul pentru setea ta de glorie. Şi te mai pretinzi discipolul meu ? ! ?

Alcibiade trecu intenţionat peste ultimele cuvinte ale dascălului său şi exageră :

— Siracuza ni se urcă în cap. Încet, dar sigur, ocupă locul Atenei în lumea întreagă, din Indii şi pînă în Spania. E de datoria mea să împiedic tirania Siracuzei, dacă vreau să fiu un strateg cum se cuvine.

— Altă minciună, tună Socrate. Tu vezi Siracuza ca pe o poartă în drumul tău războinic spre Africa, spre supunerea Cartaginei şi pe urmă, spre cucerirea Peloponezului. Încrezutule ! Tu vrei să domneşti peste întreaga Eladă ? ! !

Şi, cu amărăciune, adăugă :

— Zadarnic, zadarnic te-am învăţat...

Tonul acesta amar avu darul să-l înfurie pe Alcibiade mai mult decît tunetele şi fulgerele lui Socrate. Se simţea jignit şi umilit :

— Sînt strateg atenian, izbucni el, şi urmez cauza Atenei. Eu n-am nevoie să mă umilesc în faţa ta. Nu mai sînt un şcolar de zece ani. Iar ţie, da, acum ştiu, ţie ţi-e frică de cîteva băltoace de sînge.

— Nu mi-e frică niciodată, se împotrivi Socrate, cu voce fermă. În trei bătălii am văzut curgînd şiroaie de sînge omenesc. Dar acum nu vreau să văd ! Să comiţi acte de violenţă şi să asasinezi ? Ruşine !

— Stai şi odihneşte-te pe banca ta. Ai îmbătrînit, spuse Alcibiade, rîzînd dispreţuitor.

Între timp Socrate se întinsese pe banca lui şi nu-i mai răspunse. Din casă dădu buzna în curte micuţul Lamprocle, trezit din somn de strigătele celor doi. Se repezi la Alcibiade pe care-l iubea şi-i spuse :

— Uite ce nucă mare am. Nu vrei să mi-o spargi ?

Alcibiade îl săltă în braţe şi-l sărută pe obrăjori.

Socrate, fără să se clintească de pe banca lui, îi spuse băiatului scurt şi poruncitor :

— Nu te atinge de el ! Şi treci imediat în casă !

Falnicul şi trufaşul Alcibiade rămase cîteva clipe într-o încremenire mută, de parcă ar fi primit o palmă pe

obraz. Apoi, fără să rostească o vorbă, ieşi din curte şi sări în şa.

Socrate se ridică iute de pe bancă şi, alergînd pînă în poartă, strigă în urma lui :

— Alcibiade ! Stai un pic ! Totuşi...

Dar nu mai auzi decît un tropot de copite venind de departe.

6.

Dacă Atena ar fi un cristal uriaş, s-ar răsfrînge în el toate culorile curcubeului. De la om la om diferă părerile cu privire la expediţia siciliană, iar dacă aceste păreri nu diferă întru totul, de cele mai multe ori se deosebesc măcar cu ceva.

Ekklesia a ales în fruntea expediţiei, trei comandanţi : pe Alcibiade, Nicias şi Lamahos. Însăşi această selecţie avu darul de a-l intriga pe Alcibiade, care fusese investit în funcţia de comandant suprem. Lamahos, ce-i drept, a intervenit în favoarea planului propus de el şi l-a şi sprijinit, prin vot, împotriva lui Nicias ; Lamahos mai e şi un războinic priceput şi viteaz, dar înfocatului strateg nu i se părea destul de energic şi agil. Dar, mă rog, fie.

De ce însă i l-au băgat pe gît pe Nicias ? De ce i l-au impus cu tot dinadinsul ? Ca să-l ajute ? Ori ca să-l saboteze şi să saboteze expediţia ? Nicias s-a opus acestui război. Nu l-a vrut. De ce ar merge atunci să se bată cu entuziasm ? Orice hoplit ştie că fără entuziasm nu se poate face război ! Să nu ştie oare acest lucru *ekklesia* noastră ! ? !

Să vrea oare acest adept şi propovăduitor al păcii în orice împrejurări să mişte măcar un deget pentru victoria lui Alcibiade, pentru victoria adversarului său cel mai puternic ? Ce ţeluri urmăresc cei ce l-au împins pe Nicias în conducerea expediţiei ? Ce ţeluri urmăreşte Nicias ? Nu vrea, pînă la urmă, să zădărnicească expediţia ? Alcibiade simţea, în atmosfera din jurul lui, o mare primejdie. De aceea, cel mai bun lucru ar fi să pornească în larg şi asta cît mai curînd !

Supraveghea personal încărcarea proviziilor şi îmbarcarea soldaţilor în portul Pireu, socotea şi măsura, ţinea

discursuri, adresîndu-se cînd armatei, cînd poporului, nu dormea și tot așa, mereu de la început. Cele o sută cincizeci de triere se încărcau cu oameni, armament și provizii. Încărcătura umană se ridica la multe mii de bărbați, bine instruiți. Argosul și Mantineia și-au anunțat participarea la expediție. Vestea aceasta avu darul să-i însuflețească și să-i încurajeze pe războinici.

Prezicerile însă nu erau favorabile expediției. Ochiul ager al strategului Alcibiade desluși în treaba asta mîna dușmanului. Cît au primit oare preoții lui Apolo și Pitia din Delfi, pentru ticluirea acestor rele prevestiri ? Și de la cine ?

— Ostași ! Entuziasmul și tăria noastră, hotărîrea și tenacitatea noastră, iată prevestirea noastră !

Uriașa adunare a soldaților de toate armele îl aplaudă furtunos. Iar Alcibiade obținu încuviințarea de a porni în larg, în ciuda prevestirilor nefavorabile.

Ultimele pregătiri, despărțirea. Dar, în aceeași noapte, la toate încrucișările de drumuri și în fața caselor din Atena, au fost profanate și deteriorate micile sanctuare în care se aflau depuse statuile cu chipul zeului Hermes. Cine e vinovat de necinstirea acestor sanctuare în tot orașul ? s-au întrebat oamenii, la revărsatul zorilor.

— Corintienii, ca să împiedice expediția împotriva Siracuzei prietene ?

— Adversarii democrației ?

— Nu, nu ! Alcibiade e făptașul !

Nimeni n-ar fi fost în stare să spună de unde venea acest zvon, ce țîșnea parcă din toate găurile și din toate văgăunile. Unde să fi luat el naștere ? Într-un bîrlog al oligarhilor ? În care din ele ? În toate se jură pe Zeus, stăpînul fulgerelor, moarte democrației ! Ce gură a rostit cea dintîi că distrugerea statuetelor lui Hermes e opera lui Alcibiade ?

— De ce ar fi făcut-o ? se întrebau oamenii.

Și parcă din toate văgăunile ar fi ieșit la suprafață unul și același răspuns : Îngîmfarea lui Alcibiade e mai puternică decît grija lui pentru țară. E un scandalagiu și un depravat incorigibil. Să săvîrșească o asemenea is-

pravă înainte de a porni în larg ! Ce ticăloșie ! Dar unde sînt martorii ? se întreabă oamenii.

Ca în fiecare dimineață, Socrate se închina soarelui :

— Fii binevenit, prietenul meu de aur. Te salut ! Și urcă, strecoară-te din roșeața zorilor, bunul meu frate. Inundă-ne cu strălucirea ta orbitoare și dătătoare de viață ! Tu ești viața noastră, cuptorul nostru, făclia noastră...

Dar Socrate n-apucă să-și isprăvească urarea de bun sosit adresată soarelui. Din spatele zidului auzi voci agitate, vorbind despre cele întîmplate peste noapte cu statuetele lui Hermes și, îndată după aceea, înjurături, strigăte și blesteme. Și, pînă să se dezmeticească, au și venit la el Simon și Criton, care îi povestesc că de crima aceea nelegiuită sînt acuzați Alcibiade și tovarășii săi de petreceri.

Socrate, corpolent și puternic, desculț și cu barba încă zbîrlită de somn, aduce, în culmea mîniei ce clocotește în el, cu unul din Titani. Strigă de furie, de durere, de groază, indignat de nedreptatea săvîrșită împotriva lui Alcibiade.

— Să fie oare cu putință ce spuneți voi ? Comandantul suprem al unei expediții războinice, omul care mai presus de toate dorește să sporească gloria și puterea patriei sale să fie în stare de o asemenea faptă ? ! ?

Și glasul lui Socrate prinse să bubuie, ca un tunet :

— Omul care are în fața ochilor săi un plan atît de măreț, omul căruia cu cîteva ore înainte de a porni în larg îi plesnește capul de grija flotei sale, omul ăsta să pună mîna pe o bîtă sau pe o rangă de fier și să meargă ca un vagabond prin toată Atena, să spargă sanctuarele și să-i rupă nasul, bărbia și urechile celui mai des evocat dintre zeii grecilor ? ! ? Cine poate și cine e dispus să creadă într-o asemenea minciună ? ! ?

— Dar bine, îl întrerupse Criton, uitîndu-se cu mirare în sus, spre Socrate. Pe cîte știu, tu însuți n-ai fost în favoarea acestei expediții și nu o dată ai încercat să-l convingi pe Alcibiade să renunțe la ea !

Socrate sări jos de pe lespedea de piatră și începu să umble în curte, ca un leu în cușcă. În timpul ăsta își

curăța boabele lui de năut și de atîta enervare se mai încurca și, din cînd în cînd, în loc de miez, înghițea cojile.

— Da, e adevărat, n-am fost în favoarea acestei expediții, mărturisi el cinstit. L-am avertizat pe Alcibiade, sfătuindu-l să renunțe la o asemenea aventură, care nu are drept țel doar cucerirea Siciliei, ci și a Cartaginei și, în cele din urmă, a Spartei. Mi-era teamă ca Alcibiade să nu declanșeze o uriașă vărsare de sînge. Dar mai erau și alții care se temeau că după victorie, Alcibiade va instala în Sicilia democrația în locul tiraniei și, în felul ăsta, va consolida și democrația ateniană. Nu credeți în sentințele oracolelor, nu credeți în stafii și sperietori, dragii mei prieteni ! Și dați crezare rațiunii voastre ! Întrebați-vă cine și ce interese are să zădărnicească expediția siciliană ! Și-l veți găsi pe vinovat !

Expediția era amenințată. Alcibiade trebuia adus în fața tribunalului.

În schimb, cei o mie de pedestrași în armură grea, din Argos și Mantineia, au declarat că sînt dornici să pornească împotriva Siracuzei numai din dragoste și devotament față de Alcibiade și că se vor retrage pe loc din expediție, în cazul în care comandantul lor nu va fi tratat cu menajamente.

Alcibiade, iritat la culme, țipa ca ieșit din minți, cerînd să se înceapă ancheta neîntîrziat.

Dar iată ! Arhonții nu erau de acord !

Poporul însă voia să cunoască adevărul.

Dar iată ! S-au găsit oratori iscusiți, care, dimpotrivă, au știut să liniștească poporul agitat : De ce să amînăm plecarea flotei ? Și mai cu seamă de ce s-o lipsim de un comandant atît de celebru și atît de înzestrat ? ! ?

Îngrijorător și suspect ecou stîrnise în inimile oamenilor cuvintele lor de încheiere :

— Să pornească în larg, și norocul să-l însoțească ! După ce se va sfîrși războiul, să se prezinte singur în fața tribunalului, ca să dea socoteală de faptele sale !

Alcibiade își dădu seama că era vorba de un joc murdar ; cum se va desfășura, în continuare, acest joc, nu știa. Dar cu atît mai pătimaș i se împotrivea :

— E cumplit să las în urma mea asemenea acuzații și suspiciuni și în același timp să fiu trimis să lupt în fruntea unei asemenea forțe, ca să plutesc mereu în nesiguranță. Îmi merit moartea dacă nu mă dezvinovățesc. Iar dacă iese la iveală nevinovăția mea, și ea va ieși, trebuie să pornesc împotriva dușmanului, fără teama unor uneltiri mîrșave din partea unor denunțători ticăloși.

Urechi surde, ochi vicleni — acesta i-a fost auditoriul.

I-au ordonat să pornească în larg, fără nici o amînare, însoțit de Nicias și Lamahos.

Alcibiade a înțeles că acum nu va izbuti să răpună acele forțe care îl împing în nesiguranța depărtării și a războiului. Cînd la Pireu, în prezența celor mai înalți funcționari, s-a îmbarcat pe corabia sa, ochii i-au fulgerat de mînie : Nu-i nimic ! Vă arăt eu vouă, cînd mă întorc !

Aflînd că Alcibiade s-a supus, Socrate o rupse la fugă în jos, spre Pireu, ca să ajungă cît mai repede în portul militar. Pe drum, striga întruna, cît îl ținea gura :

— Nedezvinovățit să nu plece ! Nu trebuie ! Nu trebuie !

Cînd, în sfîrșit, ajunse pe dig și se furișă prin mulțimea de curioși, surprinse marea zbîrlită de triere, de sute și sute de vîsle, de sute și sute de catarge și vergi.

Măreția puterii.

Măreția minții omenești.

Măreția frumosului.

Măreția groazei.

Navă după navă, încărcată de luptători, se punea în mișcare.

Întrebă de nava comandant. Pornise prima. Sta disperat pe digul întesat de oameni și privea, cu înmărmurire, trierele ce se îndepărtau. Alcibiade al meu ! Comandantul acestei expediții ! Și în urma lui să lase nelămurită o poveste atît de înfiorătoare !

Și aici mai striga Socrate, cît îl țineau plămînii, spre marea unduită, spre ceea ce purtau apele ei întinse, știind sau neștiind că totul e în zadar :

— Nedezvinovățit să nu plece ! Nu trebuie ! Nu trebuie !

Cineva din mulţime întoarse capul spre el şi spuse, rîzînd batjocoritor :

— Ce tot trăncăneşti, moşule ? Cînd s-o întoarce victorios, n-o să mai fie nici o judecată, ci porţi triumfale !

Filosoful nu se îndepărtă de pe ţărm pînă cînd nu ridicară ancora toate trierele, pînă cînd nu se umflară toate pînzele şi nu se afundară în apă vîslele lor lungi şi puternice ; rămase aşa pînă cînd toate vasele părăsiră portul, pînă cînd ultima corabie se pierdu în zare.

— Eu n-am vrut ! N-am dorit această expediţie, dar acum nu-mi rămîne decît să-i urez din toată inima victorie deplină. A avut dreptate omul acela : dacă învinge, nimeni nu va mai îndrăzni să-l învinuiască pe nedrept.

Şi, ridicînd mîna în direcţia mării, murmură :

— Du totul la bun sfîrşit, şi întoarce-te acoperit de glorie, băiatul meu drag !

7.

A pornit în larg înainte de a se dezvinovăţi.

Să aşteptăm pînă cînd se va întoarce triumfător ?

Eteriile oligarhilor se întruneau zi de zi, în consfătuiri secrete. Ce să mai născocească împotriva lui Alcibiade, de vreme ce povestea cu statuetele lui Hermes a dat greş ? Multă vreme nu găsiră nimic care să prezinte destulă seriozitate şi garanţia reuşitei. Pînă cînd, într-o bună zi, Critias rosti îngîndurat :

— Misterele eleusine ? ! ?

— Misterele ? murmurară cei de faţă, înspăimîntaţi. Dar bine, asta ar însemna !...

Nimeni nu rostise cu voce tare cumplitul cuvînt : moartea. Cu toate acestea, Critias găsi de cuviinţă să se apere :

— Eu n-am spus nimic. Am reflectat doar asupra uneia dintre posibilităţi. Nu, ferească zeii ! E ruda mea de sînge ! Pricepeţi ? ! Uitaţi ce-aţi auzit ! ! !

— Legăturile de rudenie nu pot avea aici un rol decisiv, scumpe Critias. Cinste ţie că nu vrei să-i faci rău lui Alcibiade, îi răspunseră. Dar propunerea ta e unica

posibilitate. Iar tu ai depus un jurămînt. Ori poate vrei, împotriva jurămîntului...

— Nu, nu ! izbucni Critias. Mă voi supune hotărîrii voastre.

Pierduţi cu firea de atîta bucurie, hotărîră numaidecît :

— Misterele ! Oricine va înţelege că un asemenea nelegiuit va aduce expediţiei pierzania şi nicidecum victoria aşteptată. La lucru !

Vorbele lucrau, vorbele făgăduiau, vorbele cucereau, vorbele ameninţau. Argintul drahmelor zornăia. Sicofanţii roiau peste tot ca viespile. Găseau şi martori. Veneau cu născociri, dar ofereau şi un adevăr incontestabil.

La început, expediţia suferi un eşec. Strigătul prematur despre subjugarea Siciliei de către Atena, răzbise pe insule înaintea soldaţilor atenieni. Cetăţile siciliene îşi închiseră porţile în faţa invadatorilor şi armatele lor le opuseră o rezistenţă îndîrjită. Abia în urma unor lovituri de şoc, izbutiră atenienii să cucerească Zanela şi Catane.

În aceste condiţii, arhonţii trimiseră după Alcibiade în Sicilia corabia rapidă Salamina.

Alcibiade sta aplecat asupra hărţii, cînd solii atenieni intrară în cortul lui. Se uită la ei cu mirare şi-i întrebă :

— Cine sînteţi şi ce vreţi ? Şi cum de aţi intrat în cortul meu neanunţaţi ? Garda !

— Degeaba chemi garda, Alcibiade ! Străjerii tăi sînt arestaţi, după cum te arestăm şi pe tine, în numele arhontelui eponim şi în numele poporului atenian. În ceea ce te priveşte, ordinul sună aşa : Fără nici o amînare, Alcibiade se va îmbarca pe nava amiral, se va întoarce la Atena şi se va prezenta în faţa judecăţii tribunalului atenian.

Consternat de această veste neaşteptată, rămase un timp ţintuit locului. Apoi explodă :

— Ce-i cu voi ! ? ! Aţi înnebunit ? Abia am început, totul e bine chibzuit... am răsfirat aici atîta oştire... şi eu s-o părăsesc ? Ce-o să se întîmple aici, fără mine, ai putea să-mi spui ? !...

Comandantul Salaminei îl întrebă, cu asprime :

— Porunca ţării n-ai auzit-o ?

Fără voia lui, Alcibiade duse mîna la spadă.

— Predă arma ! îi porunci comandantul navei.

Își încleștă dinții și-i întinse spada, șovăitor. Apoi, înconjurat de trimișii oficiali, porni spre puntea navei Salamina.

În calea lui se îmbulziră grupuri de soldați și se auziră strigăte de nedumerire :

— Ce se întîmplă, Alcibiade ?

— Unde-i conduci pe acești oameni ?

Alcibiade zîmbi și avu grijă ca din vorbele lui să nu răzbată amărăciunea :

— Ei mă conduc pe mine, nu eu pe ei. Trebuie să fac o mică excursie pînă la Atena. În cîteva zile sînt înapoi. Rămîneți cu bine, băieți, și fiți voioși !

După care grăbi pasul.

Pe corabie fu cazat în cea mai bună caiută și i se lăsă libertatea de mișcare.

Sta pe punte și văzînd cum se pierde în zare țărmul Siciliei, strînse balustrada cu atîta putere, de i se albiră degetele.

Gongul anunță ora mesei. Coborî în caiuta lui, unde un tînăr marinar îl și aștepta cu mîncarea.

Începu să mănînce. Marinarul stătea lîngă el și nu dădea de loc să plece. Alcibiade îi aruncă o privire ursuză.

— Ai ordin să mă păzești și în timpul mesei ?

— Nu, stăpîne. Vreau să stau de vorbă cu tine, dacă-mi îngădui.

— Vorbește, băiete !

— Doi frați de-ai mei sînt pedestrași în armata ta. Noi te iubim și sîntem cu toții alături de tine.

Alcibiade mînca încet și în acest timp îl cerceta cu atenție pe marinar. Frumos flăcău, cu fața bătută de vînt și ochii sinceri de copil.

Îi zîmbi și-i spuse :

— Bine. Ia loc și vorbește mai departe.

Pe chipul marinarului se așternu o umbră vecină cu groaza :

— Să iau loc... nu... nu... ascultă-mă așa. Și, înăbușindu-și vocea, continuă : Știi de ce te duci la Atena ?

— Da. Să răspund în fața tribunalului la niște acuzații.

— Şi ce fel de acuzaţii, ştii ?

— Desigur. Nişte ticăloşi, ca să pună piedică expediţiei, s-au apucat să profaneze în Atena sanctuarele lui Hermes şi pe urmă au aruncat vina pe mine.

— E vorba de ceva mai rău, de ceva pentru care nu există decît o singură pedeapsă : moartea, îi şopti marinarul. Ai fost denunţat că în casa ta ai prezentat misterele eleusine.

Alcibiade sări în sus, de zburară vasele de pe masă ; vinele pe tîmple i se umflară şi începură să zvîcnească :

— Dar bine, izbucni el, în cazul ăsta războiul e pierdut pentru noi ! Nimeni nu-l poate cîştiga în afară de mine !

— Nu striga, stăpîne ! Să nu ne audă cineva...

— Dă-mi pumnalul tău, flăcăule ! îi porunci Alcibiade.

— Îţi dau ceva mai bun decît pumnalul.

Şi, aplecîndu-se la urechea lui, marinarul îl întrebă încet.

— Cunoşti pe cineva în Turia ?

— Cum să nu. Cetatea asta a fost construită de unchiul meu, Pericle, şi tot el a populat-o cu atenieni. Am acolo mulţi cunoscuţi.

— Asta-i bine. Mîine spre seară ancorăm în Turia şi rămînem acolo peste noapte şi a doua zi, ca să ne aprovizionăm cu apă şi să-i lăsăm pe vîslaşi să se odihnească. Travestit, te pot scoate pe ţărm...

Mai are rost ? se întrebă Alcibiade în sinea lui. Apoi, deodată, se ridică drept ca o lumînare şi spuse, cu fermitate :

— Bine, băiete. Pregăteşte totul. Şi-ţi mulţumesc.

8.

În Turia se găsiră destui oameni să-l ia sub aripa lor ocrotitoare pe nepotul lui Pericle. Înduioşaţi de destinul său cumplit, îl adăpostiră şi-i dădură toate îngrijirile necesare.

Alcibiade însă nu era în stare să-şi revină. Ieri strateg, comandant al unei uriaşe şi excelente armate, ieri un om cu puteri depline asupra expediţiei siciliene — azi

un neputincios, azvîrlit pe țărm cu brațele goale, ca un naufragiat. Un fugar. Un milog. Cel mai amărît cerșetor din împărăția soarelui.

O asemenea cădere din zborul spre glorie în abisul mizeriei și umilinței, era chiar și pentru robustețea lui o lovitură mult prea grea. Și, totuși, îl aștepta alta și mai grea.

Cînd Salamina se înapoie în țară fără el, atenienii îl condamnară, în contumacie, pentru crimă de blasfemie, la pedeapsa cu moartea prin otrăvire. Averea, moștenită de la străbuni, îi fu sechestrată. În plus, fu luată hotărîrea ca toți preoții și toate preotesele să-l blesteme pentru actul său nelegiuit. Singură Teano nu se supuse acestei decizii, declarînd că ea e preoteasă ca să se roage și nicidecum ca să blesteme.

Cînd această știre îngrozitoare îi ajunse la urechi, Alcibiade căzu la pat. Refuză hrana și, cuprins de delir, se întoarse cu privirea în trecut.

În urmă cu ani, pe vremea tinereții sale zvăpăiate, se furișase într-o procesiune de mii de capete, care mergeau în pelerinaj pe drumul sacru de la Atena la Eleusis. Își băgase singur în cap că, în calitate de nepot al ilustrului Pericle, avea dreptul să vadă noul sanctuar din Eleusis, reconstruit de Pericle pe locul fostelor sale ruine. Curiozitatea îl împinse să vadă sanctuarul tocmai în momentul tainicelor ritualuri.

În fruntea piosului cortegiu, în fața chipului zeului Dionysos, pășeau preoții și inițiații, înveșmîntați în mantii albe, lungi, și cu cununi de mirt pe cap. Unii țineau în mînă torțe aprinse, alții snopi de orz înspicat. Peste întregul alai răsunau cîntece sfinte, acoperite din cînd în cînd de voci puternice, care strigau cu însuflețire numele zeului fecundității, al zeului veseliei neînfrînate și al vinului aducător de veselie. Dionysos ! Bachus ! Dionysos ! Bachus ! Cortegiul ajunsese la Eleusis, domeniul sacru al zeiței Demeter, abia la lăsarea întunericului. Toți inițiații, misticii, se purificaseră, scăldîndu-se în apa golfului, apoi, cu torțele aprinse în mînă, se avîntaseră într-un vîrtej de dansuri exuberante, împînzind cu trupurile lor învolburate pajiștile de pe malul mării.

Sute şi sute de flăcări pilpîie pe tot întinsul pajiştei, dar nimeni nu-şi dă seama că printre ele dansează şi un intrus — neiniţiatul Alcibiade.

La un semnal sonor, transmis prin cornuri de bou, pelerinii sting torţele şi trec prin şase porţi din bezna nopţii, în bezna uriaşului pătrat al telesterului.

Se strecurase acolo şi Alcibiade. În lăcaşul spaţios, printre şirurile de coloane ionice, domneşte o linişte mormîntală. Întunericul intensifică încordarea, stîrnind groaza sacră.

La un moment dat, o draperie e trasă într-o parte şi, la lumina strălucitoare a unor făclii nevăzute, apare, în mijlocul sanctuarului, o scenă.

Totul e dirijat de preotul suprem — hierofantul — îmbrăcat într-o splendidă hlamidă de purpură, cu capul împodobit de cîrlionţi lungi peste care tronează o coroană regească. Începe prezentarea vechiului mit : corul povesteşte cum zeiţa Demeter o caută pe Coré, frumoasa ei fiică. Mama rătăceşte prin lume şi zadarnic suspină după fata ei, zadarnic o strigă cu vocea-i disperată. În jalea ei nemărginită, Demeter trimite pe pămînt o secetă pîrjolitoare, ea însăşi refuzînd hrana, pînă cînd, după îndelungatele şi istovitoarele peregrinări în căutarea fiicei pierdute, poposeşte în cele din urmă, în casa lui Cheleos din Eleusis.

Iată, Demeter — zeiţa fecundităţii, zeiţa care-i dăruieşte omului roadele pămîntului şi o viaţă tihnită, nu e în stare să-şi găsească pentru ea liniştea dorită.

Se tîrîie pe scenă ca o umbră împleticită şi din gura ei ţîşneşte un tînguit jalnic, un strigăt de durere ce nu aduce nici cu glasul divin, nici cu glasul omenesc. E însuşi strigătul singuratic al pămîntului, ce răzbate din adîncul prăpastiilor sale — o chemare chinuitoare, menită să sfîşie inimile oamenilor.

Alcibiade tremură din tot corpul.

Corul se plînge zeilor de suferinţele Demetrei, aici în casa lui Cheleos, unde sălăşluieşte acum zeiţa şi în preajma căreia se află una din legendarele intrări în lumea de apoi.

Helios vede totul. L-a văzut pe Hades răpind-o şi ducînd-o în infern pe Coré în timp ce fata dansa cu nim-

fele, rămîne înmărmurit în fața nefericitei mame și povestește tot ce știe despre destinul Corei. Demeter e disperată, zdrobită. De suferințe, foame și extenuare fizică, s-a transformat într-o arătare ce se clatină și se stinge, al cărei unic semn de viață sînt plînsul și suspinele.

Dar iată că Iambé, slujitoare în casa lui Cheleos, amintindu-i de actul voluptoasei împerecheri și de fecundarea a tot ce e viu, o face totuși să se înveselească și, prin rîs, trezește în ea o nouă poftă de viață.

Pe scenă apare infernul, cu umbrele morților și, deodată, la porunca lui Zeus, soția lui Hades, Core, fiica Demetrei și a zeului Zeus, se întoarce pe pămînt.

Iese din Infern cu mare alai, în cîntecele și acordurile avîntate ale corului și orchestrei, cu brațele încărcate de flori. După o iarnă îndelungată, primăvara se întoarce iarăși pe pămînt. Viața renaște. Nu mai există moarte, ci numai veșnicie. Norișori de fum plăcut mirositor plutesc deasupra scenei. Sub privirile vrăjite ale inițiaților, în mijlocul flăcărilor pîlpîitoare ale torțelor, Zeus se îmbrățișează cu Demeter întru sfîntă comuniune, pentru ca fecundarea femeii pe brazda înaltă, de trei ori răsturnată, să aducă și fecunditatea pămîntului și roade bogate pămîntenilor.

Evocînd în mintea sa aceste scene halucinante, Alcibiade se înfioară și acum și e tulburat la culme. Cu toate acestea, merge mai departe pe firul amintirilor...

În telesteriu răsună acordurile de aulosuri și chitare și, printr-un luminator, pătrund aici încet-încet zorii zilei. Nu există moarte — ci numai veșnicie.

Emoția profundă, stîrnită în el de spectacolul misterelor a rămas adînc întipărită în sufletul lui. După ani și ani, ea s-a transformat în cutezanța de a prezenta misterele, pe ascuns, în propria-i casă, pentru ca în felul acesta să retrezească în el puternicul simțămînt al forței telurice primitive, al neîncetatei pieiri a pămîntului și al veșnicii sale reînvieri.

A invitat atunci cîțiva prieteni — pe Socrate de teamă să nu-l împiedice să-și realizeze intenția, nu l-a chemat — i-a pus să jure că vor păstra tăcerea absolută și sacrul ritual a început.

Însuși Alcibiade l-a interpretat pe marele preot — hierofantele, cu cununa regească pe cap — iar pe preotul purtător de făclie, unul dintre prietenii săi.

Atmosfera de perdiție din casa lui Alcibiade, frumusețea Demetrei și vinul neamestecat, pe care-l băuseră în loc de *kikeon* — băutura misticilor — au avut însă darul să împingă sacrul ritual al misterelor spre profanarea lui. Amețit de băutură și captivat de frumusețea Demetrei, Alcibiade a aruncat de pe el hlamida lungă de purpură a hierofantelui și transformîndu-se în însuși Zeus a început, sub privirile uluite ale prietenilor, să se iubească nestingherit cu zeița fecundității, interpretată de o superbă ateniană.

Multă vreme au păstrat falșii mistici tăcerea absolută asupra acestei întîmplări, iar acum, după ani și ani de zile, cineva a trădat. Cine ? ! ?

Alcibiade se ridică brusc de pe sofa, de parc-ar fi vrut să se repeadă asupra acelui ticălos. O rupse la fugă prin încăpere, dar se opri în fața draperiei. Știa de ce anume a trădat necunoscutul, de ce a vorbit. Nu pentru a-l distruge pe Alcibiade, ci l-a distrus pe Alcibiade pentru ca în locul poziției democraților să fie consolidată poziția oligarhiei.

Ce am ajuns ? Nu-mi vine să cred, dar asta e realitatea : un proscris ! Deposedat de tot ce am avut. Mi-au luat patria, mi-au jefuit averea, m-au despărțit de toți prietenii mei dragi ! Ce-o fi făcînd soția mea, Hiparetė ? Copiii ? S-o fi refugiat cu ei în casa fratelui său ? Nu va închide acum ușa în fața soției și a copiilor unui condamnat la moarte ?

Alcibiade își apasă tîmplele pe care pulsează cu putere vinele umflate. Ce-o fi făcînd micuța mea Timandra ? Se mai gîndește oare la mine ? Nu te mai gîndi ! Nu vreau să te mai gîndești ! Sînt un om de nimic ! O lepădătură ! Un blestemat !... Sîngele clocotește în el de atîta mînie și-i cotropește creierul înfierbîntat. Nu se mai poate stăpîni, începe să vorbească de unul singur, să strige în gura mare :

— Dar de ce ? ! ! De ce sînt blestemat ? ! ! De ce sînt condamnat ? ! ! De ce ? Să nu mă mintă nimeni că din cauza Demetrei și a Corei ! Nu ! Toată nenorocirea mi

se trage de la dorința mea de a face același lucru pe care a vrut să-l facă și Pericle !

Dar nu, nu era chiar același lucru, Pericle n-a izbutit să obțină ceea ce am izbutit eu : ca la chemarea lui, toți elenii să-și trimită la Atena reprezentanții lor pentru a hotărî să se unească și să se lege prin jurămînt că vor merge, cot la cot, să-i înfrunte pe dușmani. Da, numai că Pericle intenționa să înfăptuiască acest lucru pe calea înțelegerii și a liberului consimțămînt, în timp ce Alcibiade voia să-l impună prin duritate și violență. Nu se gîndise bine la o modalitate pașnică pentru înfăptuirea acestui deziderat.

Ca să se apere, evocă vechiul său vis :

— Vedeam fericirea tuturor grecilor prin fuzionarea lor într-o singură și invincibilă Eladă, în frunte cu Atena — cea mai frumoasă capitală pe care și-ar fi putut-o dori ! Smintitul de mine ! Nechibzuitul !... Dar știu eu prea bine cine are interesul ca expediția să fie zădărnicită !...

Se zvîrcolește în chinurile unor frămîntări și presupuneri înfiorătoare și, în starea lui de condamnat la moarte, se furișează cu gîndul la cetatea ateniană !

Oligarhii — iată haita de ucigași, orbită de o ură neîmpăcată împotriva democrației... Din fragedă tinerețe a cunoscut el eteriile lor, aceste vizuini întunecate, în care se cuibăreau și se sfătuiau cum să pună la cale reîntoarcerea lor și răsturnarea orînduirii democratice. Da, acolo, în eteriile lor, se legau oligarhii, prin jurămînt, să submineze cu orice mijloace democrația, ca apoi să pună mîna pe putere și să anuleze toate cuceririle poporului atenian.

Cum să nu cunoască el aceste uneltiri, de vreme ce cu mulți oligarhi, îndeosebi cu vîrfurile aristocratice, era apropiat prin legături de sînge. Cu mulți dintre plutocrații timpului venise în contact și în calitatea sa de strateg, iar pe sofiști, pe acei sofiști ce se cuibăreau în eteriile oligarhilor, îi știa prea bine din numeroasele încăierări și dispute verbale avute cu ei.

Acești sofiști întîrziați nu se mai ridicau la valoarea lui Pitagora, Gorgias, Parmenide sau Hipias. Deveniseră aroganți, priveau poporul de sus și încet-încet s-au transformat în niște aventurieri politici, păstrînd de la sofiștii inițiali doar ceea ce le convenea pentru subminarea de-

mocrației. Denigrau poporul, afirmînd despre el că ar fi alcătuit numai din oameni josnici, impertinenți și prostănaci. În schimb pentru oligarhi, pentru cei puțini în comparație cu totalitatea atenienilor liberi, n-aveau decît cuvinte de laudă, prezentîndu-i ca pe bărbații cei mai capabili să guverneze țara...

Alcibiade vedea acum totul mult mai limpede decît atunci cînd se aflase în cetate. Nenorocirea lui arunca acum o lumină puternică asupra trecutului. Iar acest trecut îl înspăimînta.

Din fragedă tinerețe cunoscuse felul de a gîndi al oligarhilor, din fragedă tinerețe aflase ce atrocități sînt în stare să săvîrșească eteriile lor.

N-a uitat nici cum s-au năpustit ca păsările de pradă asupra septuagenarului Pericle, cînd se declanșase războiul peloponesian prin invadarea și pustiirea Aticei de către spartani...

Eșecul în război, acesta e momentul cel mai prielnic pentru realizarea țelului lor mîrșav ! Același lucru urmăresc și azi. Iată de ce acum sînt eu la rînd. Să nu fie îngăduită o victorie ateniană asupra Siracuzei ! Să nu fie îngăduită victoria democrației ! Iată de unde se trage acea prevestire nefavorabilă pentru expediția siciliană ! Mîna lor ajunge departe, pînă în Sparta ! De ce n-ar ajunge pînă la Delfi ?

Și dacă nu m-am lăsat intimidat nici cu asta, și m-am sprijiit pe popor și pe marinari, atunci au încercat să mă doboare direct ! Alcibiade a necinstit sanctuarele lui Hermes ! Ah ! De ce mi-a spus Lamahos abia după ce ne-am apropiat de Sicilia ce se șoptea pe străzile Atenei ? ! ? „În povestea cu sanctuarele lui Hermes, și-a vîrît coada Critias !“ De ce i-a fost teamă lui Lamahos că mă voi lua la harță cu Critias și, în felul ăsta, expediția va fi anulată ? Mai întîi să curmi în fașă uneltirile tuturor însetaților de putere de acasă și abia pe urmă să pornești în larg ! Așa ar fi trebuit să se întîmple ! De altfel nu încape nici o îndoială că și denunțul în legătură cu profanarea misterelor eleusine e tot isprava lui Critias. Aflase mai de mult despre întreaga poveste, dar a tăcut mîlc, așteptînd momentul potrivit. Și, ca întotdeauna, și acum

i-a împins înainte pe alţii, iar el a rămas nevăzut în spatele lor.

Alcibiade se cutremură de durere, de furie şi de setea de răzbunare. Se îmbolnăvi şi căzu din nou la pat. Gemea. Plîngea. Şi ţipa întruna, cuprins de o cumplită disperare :

— Nu-i nimic ! Vă arăt eu vouă ! Aveţi răbdare ! Încă n-am băut cupa cu otravă pe care mi-aţi pregătit-o ! Jur să mă răzbun pe toţi cei ce aţi vrut să mă cinstiţi cu această otravă, pe toţi cei ce m-aţi condamnat ! Pe toţi cei ce aţi încuviinţat condamnarea mea, pe toţi cei ce nu i s-au împotrivit ! Jur să mă răzbun pe toată Atena ! Mă închin în faţa voastră pentru asemenea manifestare a recunoştinţei ! Pe toate trăznetele lui Dios ! O să vă arăt că şi eu ştiu să fiu recunoscător ! O să vedeţi voi, nătîngilor ! Descreieraţilor ! Teritoriile dependente de Atena s-au redus şi se reduc neîncetat, iar eu, neisprăviţilor, eu am vrut să vă dăruiesc întreaga Eladă şi chiar ceva în plus ! Ah, iar mă copleşeşte visul ! Gata, s-a terminat cu visele !

În acest timp, pe frontul sicilian, în absenţa îndrăgitului Alcibiade, inimile vitejilor marinari şi hopliţi cădeau pradă unei stări de toropeală. Iar conducerea şovăitoare a războiului de către un comandant lipsit de dinamism cum era Nicias îi făcea să-şi piardă orice chef de a se mai război pe viaţă şi pe moarte.

Am rămas singur ! Singur, răcnea spumegînd de furie, disperatul Alcibiade ! Ce aţi făcut voi din mine ? O stafie cu o cupă de otravă în mînă ? Nu vreau să fiu stafie ! Ba nu ! Nu aşa ! Vreau să fiu stafie ! Dar o stafie cu otrava în inimă. Am băut cupa voastră, nemernicilor !

Oamenii din Turia, care se îngrijeau de el, îl găsiră cu pieptul sfîşiat pînă la sînge, cu ochii tulburi şi congestionaţi, cu buzele palide, aproape albe.

E tare bolnav, îşi spuseră în şoaptă şi se grăbiră să-i caute un medic. Dar el părăsi în taină Turia şi aflară de soarta lui abia după ce fu primit de regele Spartei, Egist, căruia îi oferi serviciile sale.

Alcibiade, cuprins de setea de răzbunare, le cădea de minune spartanilor. Cine altul va şti să-i dea mai bine lo-

vitura de grație Atenei, decît cel ce a fost rănit de ea în asemenea hal ?!? Ce lipsiți de perspicacitate sînt acești atenieni, de vreme ce se descotorosesc de un comandant de oști atît de strălucit și încă într-un moment în care se află în fruntea unei armate atît de puternice, încît Siracuza i-ar fi căzut în palmă ca o pară răscoaptă.

Regelui îi plăcu Alcibiade în starea lui de nestăpînită mînie, îi plăcu și reginei și tuturor spartanilor.

Expediția siciliană înregistra eșec după eșec, ca pînă la urmă să cunoască deznodămîntul catastrofal. Nicias avea o atitudine indolentă, ba, mai mult, era dezgustat de această campanie pe care el nu o dorise. Operațiunile de război se amînau, se prelungeau și orice tărăgănare spulbera încet dar sigur speranțele atenienilor într-o victorie finală. Pe neașteptate, împotriva asediatorilor Siracuzei, apăru o forță aducătoare de pierzanie, acea forță de care se temuse Nicias toată viața : sclavii. Într-o singură noapte, vîslașii părăsiră trierele ateniene și, astfel, această flotă excepțională, deveni dintr-o dată neputincioasă, incapabilă de a mai lupta. Nicias își dădu seama că situația era disperată. Cu trupele terestre Siracuza nu putea fi cucerită.

Dar asta n-a fost totul. Spartanii, sesizînd situația, au trimis de urgență în ajutorul Siracuzei oștile lor care, străbătînd în marșuri forțate întreaga Sicilie, veniră buluc în spatele atenienilor. Sicilienii își reveniră, iar atenienii, împresurați din toate părțile, după zadarnice încercări de retragere, se lăsară în voia soartei.

Nicias căzu prizonier și fu executat pe loc.

Supraviețuitorii celor șapte mii de luptători atenieni, fură mînați în sclavie și puși la muncile cele mai grele, în minerit.

Spartanii ațîțară setea de răzbunare a înfierbîntatului Alcibiade, și-i oferiră totul spre a distruge Atena. Și astfel, fostul strateg atenian conduse oștile spartane în punctul cel mai vulnerabil al Atenei, în satul Decelcia, unde se fortificară și de unde începură să întreprindă incursiuni pe teritoriul Aticii.

Socrate sta pe scaun aplecat în fața lui Simon și vocea lui deznădăjduită umplea micuțul atelier. Prietenul îl asculta cu atenție, fără însă a se opri din munca sa.

— Tu ești unul dintre discipolii mei, dragă Simon ! Și, fără îndoială, vezi prăpastia ce se deschide între fuga de moarte și fuga în căutarea răzbunării ! Împotriva orașului natal ! Împotriva noastră, a tuturor !

— Mda, îi răspunse Simon, cumpănit. O pietricică zboară de pe un povîrniș și stîrnește după ea pietricele și pietre din ce în ce mai mari, pînă cînd toate astea se rostogolesc la vale, aducînd bolovani.

Socrate se străduia să rupă o bucată de sîrmă, pînă cînd aceasta i se înfipse în deget și în acest timp nu mai contenea să se văicărească.

— Omul cu care am mîncat din aceeași strachină și am dormit în acelaș cort. Discipolul meu cel mai drag.

Simon freacă pielea cu degetele, o moaie și o întinde, dîndu-i forma dorită.

Socrate privește tunsoarea scurtă a discipolului său devotat și silitor, care din fragedă tinerețe notează gîndurile și ideile lui. Ce hodorog, în comparație cu înfățișarea de erou a lui Alcibiade ! Și totuși, cît de măreț e prin cinstea și bunătatea lui ! Și ce frumos știe să-și trăiască viața !

— Eu, dragă Simon, te invidiez uneori, îi spuse deodată, zîmbindu-i drăgăstos. Stai aici, în liniștea ta, îi încalți pe oameni, faci o treabă bună și folositoare ce nu-ți poate aduce nici un fel de neajunsuri, așa cum îmi aduce mie munca mea.

— Te înșeli, scumpul meu Socrate ! În munca mea contează foarte mult materia primă. Și eu primesc piele bună și piele proastă și eu scot opinci bune cînd capăt o piele fină, moale și durabilă, iar din pielea proastă nu scot opinci bune. Așa e și la tine. Băieții care vin la tine să-i înveți, nu sînt decît o materie primă, este ?... Păi vezi ? ! ? Asta nu-i o chestiune care ține numai de arta meșteșugarului, ci și de calitatea materialului pe care îl primești spre prelucrare. Asta e...

— Da, dragul meu, așa e, numai că tu îți dai seama numaidecît dacă pielea e proastă și nu te apuci să coși din ea opinci. Pe cînd eu, eu ce pot să fac ? Omul nu e o piele de încălțăminte. Depinde ce e sub pielea lui și acolo eu nu pot să văd ce e.

— Ai dreptate. Primejdia asta există, dar, cinstit vorbind, tu ai totuși mult mai multă materie de bună calitate, decît de proastă calitate. Și poți fi mîndru de cei pe care i-ai crescut.

— Da, mărturisi Socrate, dar fața nu i se lumină. Așa e. Am discipoli buni. Și ei sînt bucuria mea. Dar ajunge unul rău, ca să-mi strice toată bucuria. Iar tu știi cine a fost Alcibiade. Cel mai înzestrat, cel mai capabil, cel mai talentat în toate, mereu am crezut că se va potoli, că va deveni mai înțelept... mai cuminte... Eu... eu l-am iubit ca pe... ca pe propriul meu...

I se puse un nod în gît și amuți. Simon lăsă lucrul și ridicîndu-și privirea spre el, îl întrebă cu sfială :

— Tu plîngi, Socrate ? De la moartea părinților tăi, nu te-am mai văzut plîngînd...

Filosoful continuă, cu fața lăsată în jos :

— Cică aș fi omul cel mai înțelept din întreaga Eladă. N-aș vrea să fiu cu păcat, dar asta e minciună. Da, dragul meu Simon și eu am, ca orice om, visurile mele naive și nesăbuite...

— Nu te mai chinui, scumpe Socrate. În definitiv, la toată nenorocirea asta... începu Simon, dar numaidecît se opri, rotindu-și privirea prin atelier, de parcă opincile din jurul lui ar fi putut răspîndi prin cetate vorbele sale.

Apoi, cu voce scăzută, reluă :

— Da, cinstit vorbind, de supărarea lui Alcibiade și de catastrofa din Sicilia sînt vinovați în mare parte și atenienii noștri. Nici n-am fost în stare să socotim cîți dușmani ai poporului, trădători, jongleri ai cuvîntului și ticăloși de tot felul, au fost părtași la această mîrșăvie.

— Dragul meu Simon, spuse filosoful oftînd, tu mereu îmi spui cîte ceva cu care vrei să mă mîngîi. Dar cunoașterea spre care mă conduci acum îmi pricinuiește aceeași durere ca și trădarea lui Alcibiade...

— Uluitoare a fost adaptabilitatea cu care a știut Alcibiade să se deprindă cu instituțiile și modul de viață al unora sau al altora, schimbîndu-și atitudinea și înfățișarea după împrejurări, mai iute ca un cameleon... În Sparta a dus o viață pur spartană... Purta părul lung, barba netunsă, se scălda în apa rece ca gheața, mînca turte de orz cu o zeamă subțire și neagră, umbla în veșminte de pînză obișnuită, încît oamenilor nici nu le venea să creadă în acest mimetism, iar mulți se întrebau dacă, într-adevăr, acest om a avut vreodată în casa lui un bucătar, dacă a văzut vreodată o pomadă aromată sau a purtat mantii și chiton de mătase...

Văzînd că Socrate nu scoate o vorbă, am continuat să citesc :

— În Sparta se dedica exercițiilor fizice, trăia simplu și trăsăturile feței lui trădau în permanență sobrietatea. În Ionia era exuberant, petrecăreț, ușuratic. În Tracia, băutor și excelent călăreț, iar în timpul scurtelor sale popasuri la satrapul persan Tisafern, umbrea cu extravaganța și eleganța sa costisitoare chiar și veselia și vestitele splendori vestimentare persane...

Cînd am terminat de citit, m-am întors spre Socrate cu o privire întrebătoare.

Ședea neclintit în jilțul lui, cu ochii ațintiți undeva în depărtări, fața lui — veșnic veselă și luminoasă — era acum crispată într-o grimasă a durerii. Începu să vorbească, fără să se uite la mine :

— De bună seamă vrei să afli cum am suportat toate astea. Aparent, am trăit la fel ca înainte ; dregeam sufletele oamenilor, așa cum drege un cîrpaci încălțămintea scîlciată. Dar adevărul e că eu însumi eram scîlciat. Chemările oamenilor dornici de beatitudine aveau un ecou surd în tumultul războiului. Ce e beatitudinea ? Și de unde s-o fi luat eu după o lovitură atît de cumplită ? După durerea și amărăciunea pricinuite mie și lui însuși de Alcibiade ?

M-a privit cu niște ochi lucind de mînie, apoi a continuat :

— Pe toţi demonii ! Ce ar fi trebuit să fac ? Să-l înfierez, ori să-l iert ?

S-a aplecat spre mine și, cu răsuflarea tăiată, mi-a spus :

— Da, asta am făcut în toţi acești ani ! M-am străduit să dezleg această dilemă, m-am frămîntat, am cercetat și, crede-mă, nici azi nu ştiu ce să fac cu el. A fost şi bun și rău, a adus patriei şi rău şi bine. A fost necredincios, dar și credincios. Toate se băteau la el cap în cap. E destul să rostești numele lui Alcibiade și-ţi sugerează numai fapte extremiste, iar modestie și cumpătare nici cît negru sub unghie... Vrei să auzi cîte ceva despre mine. Dar, oare, vorbind despre Alcibiade, nu vorbesc mereu despre mine ? Alcibiade, discipolul lui Socrate, dă bir cu fugiţii, se alătură spartanilor și, împreună cu ei, loveşte greu propria sa ţară !... Alcibiade era departe, Socrate aproape — așa că oalele sparte, eu le-am plătit. Pînă și prietenii mei au adoptat faţă de mine o atitudine mai rece. Iar duşmanii ? Ce să mai vorbesc. Pentru acele misterioase personaje cuibărite în văgăunile eteriilor, unde se puneau la cale toate comploturile împotriva democraţiei, eram o îmbucătură grozavă... Pînă atunci nu se încumetaseră niciodată să mă atace direct, dar, după aceea, prin Alcibiade ? !... Ehei ! Dacă fiecare cuvînt cu care au lovit în mine ar fi fost o piatră, ori o bîtă, crede-mă, m-ar fi răpus !... Pe urmă însă, totul s-a schimbat. Alcibiade a început să depună tot mai mult zel pentru binele ţării. A ajutat flota ateniană să izbîndească în bătălia cu spartanii, în largul mării Ionice şi s-a înapoiat în patrie, acoperit de glorie. O ceruri ! Trebuia să fi văzut acel grandios dans al urșilor !... Ca să nu mai vorbesc ce s-a întîmplat după aceea, cînd prin oraș s-a dus vestea că îndată după primirea triumfală şi cuvîntarea lui în adunare, a alergat ca o vijelie și a dat buzna peste mine, ca să-mi cadă în genunchi și să-mi cerșească împăcarea !... Licon și Peisandros, care pînă atunci spumegaseră de mînie, tunînd și fulgerînd : Mai vinovat decît Alcibiade e dascălul său ! Socrate l-a stricat ! El a momit speranţele națiunii pe o cale greșită ! Ei bine, acelaşi Licon și același veșnic laş și coruptibil Peisandros, tăceau acum ca peştele. Lupul se făcuse mieluşel. Pe vremea aceea însă Alcibiade nu era fericit, precum fericit nu poate fi nici un singuratic. Soţia lui, Hipa-

reté, murise de cîțiva ani. Atitudinea mea față de el nu mai era atît de caldă ca înainte. Și în nimeni altul, în toată Atena, nu mai avea încredere, decît în mine. Numai cu Timandra se simțea la largul lui.

Socrate a schițat un zîmbet, un zîmbet firav ce putea fi citit doar în adîncul ochilor săi, apoi a reluat :

— Pe urmă, cînd dușmanii au izbutit din nou să-l denigreze pe Alcibiade — nu afirm că nu le-ar fi oferit și el destule motive — și să-l izgonească din patrie, ei bine, pe urmă să-i fi văzut cum s-au năpustit iar asupra mea, ca gărgăunii...

— Am impresia, mi-am îngăduit eu să-l întrerup — am impresia că întotdeauna ți-ai subapreciat adversarii. Oare nu te-ai gîndit că ar fi în stare să-ți pricinuiască foarte mult rău ?

— Niciodată nu m-am gîndit că m-ar putea învrednici cu un interes atît de mare.

— Cum văd, pînă și măreția ta are defectele ei... Atîta naivitate și atîta subapreciere, n-am mai pomenit ! Tu ai fost doar pentru toți nedrepții, pentru toți egoiștii, mincinoșii și hrăpăreții, cea mai mare primejdie și cel mai puternic inamic !

— Da, pedestraș în armură grea de cînd lumea ! a rîs filosoful.

— Bine spus, am rîs și eu, dar în sinea mea m-am gîndit că aici era vorba de puterea spiritului împotriva vicleniei, de puterea adevărului împotriva arginților, de puterea virtuții împotriva patimei dezlănțuite.

— Și cu cît e omul mai puternic, cu atît are mai mulți dușmani, am adăugat după o scurtă pauză.

— Și prieteni, scumpul meu, mi-a replicat Socrate. Pentru armonia perfectă, omul are nevoie și de unii și de alții. Prietenii, ca și dușmanii, îi dau tărie.

În clipa aceea am început să-i enumăr în minte pe prietenii lui Socrate. Credincioși îi rămăseseră Criton, vecinul Simon, Euclides din Megara, Antistene. Din cercul prietenilor săi mai făceau parte și adolescentul Apolodor și, în sfîrșit, Xenofon.

Ca și cînd mi-ar fi citit gîndurile, filosoful a spus pe neașteptate :

— Tu îmi cunoşti bine şi prietenii şi duşmanii, dar stai, pe lîngă aceştia mai sînt şi tot felul de defăimători şi bîrfitori răutăcioşi şi caustici. Mi-l aminteşti pe Aristofan... Desigur. Cum să nu-l ştii, de vreme ce ai citit în scrierile lui Platon că el a fost primul care, în *Norii*, a întors la mine tot binele în rău. Ciudat om, acest Aristofan ! Crescut în Kidatenaios, demosul înaltei societăţi, nu făcea totuşi parte din înalta societate, dar cînd era vorba de democraţi, avea o limbă mai tăioasă decît a aristocraţilor. Pe cît era de spiritual acest flăcău, pe atît era de obraznic, pe cît era de îndrăzneţ şi de muşcător, pe atît era de brutal şi lipsit de scrupule. Şi maestru peste maeştrii în toate. Şi numai pe surzi nu-i făcea să rîdă...

— Dar şi mai tîrziu, după mulţi ani, s-a dat la tine, în piesa *Broaştele.*

— A, te referi la aluzia aceea ? a zîmbit uşor filosoful. Îţi spun drept, a avut darul să mă bucure ; în felul ăsta cel puţin m-a legat de prietenul meu, Euripide.

Şi după ce trase mai mult aer în piept, a reluat, oftînd :

— Mi-a părut rău însă că l-a ridiculizat pe Euripide la un timp atît de scurt de la moartea lui.

Mi-am adus aminte că grecii aveau credinţa că morţii rămîn într-o permanentă şi tainică legătură cu lumea celor vii şi că pîngărirea memoriei lor e interzisă chiar de lege ; de aceea am înţeles cu atît mai mult indignarea lui Socrate.

A dat din mînă iritat şi a spus :

— Ce să-i faci, ăsta era Aristofan : conservator, ataca fără milă tot ce era nou, indiferent cine ar fi fost inovatorul...

Apoi, ţintuindu-mă cu o privire aspră, s-a grăbit să adauge :

— Dar să nu-ţi închipui că eu sînt perfecţiunea însăşi. Fără îndoială, mă încrunt la Aristofan mai mult decît o faceţi voi, astăzi. Am făcut, ce-i drept, pe eroul la premiera lui cu comedia *Norii,* am arborat o mină de parcă nici n-ar fi fost vorba de mine ; da, m-am prefăcut, dar pe toţi demonii ! simţeam cum crapă fierea în mine ! De altfel, gîndeşte şi tu ! Eu mă bat cu sofiştii pînă la sînge — ştii doar că veşnica lor îndoială şi veşnicul lor pesimism faţă de optimismul meu înnăscut, se

împacă întocmai ca apa cu focul — și dumnealui face din mine căpetenia acestor certăreți provocatori. Nici nu știu ce să mai cred. Să fi făcut asta din dorința de a distra publicul însetat de rîs, de m-a înfățișat plutind desculț și chel, printre nori, sau a lovit în mine pentru faptul că mă străduiam să instruiesc, spre binele Atenei, alți oameni ca Pericle și Anaxagora ? Mă rog, avea calitățile lui, vedea tot furnicarul atenian de sus, ca un dansator pe frînghie, și se pricepea să-l zugrăvească de minune.

— Și cum e cu atitudinea lui față de popor ? Era alături de el ?

— Asta n-aș putea să-ți spun, zîmbi filosoful. Știu și eu ? Uneori da, alteori nu. El era, înainte de toate, alături de comediile sale.

Și Socrate a început să recite ceva, poate exact, poate cu aproximație, dar eu mi-am dat seama numaidecît că erau cuvintele adresate poporului atenian de autorul *Cavalerilor* :

— „O, Tu, Popor, frumoasă-i puterea în mîinile tale ! Totul se apleacă în fața ta și totul se cutremură de teamă ca în fața unui tiran. Dar ești supus ispitei, te încîntă lingușirile deșarte și lesne te lași amăgit. La cei ce cu vorba te năpădesc, caști gura de admirație, iar mintea-ți rătăcește, undeva, departe..."

S-a oprit și, aruncîndu-mi o privire sfredelitoare, mi-a spus :

— Alege ! Cîntărește singur cui ce i-a adus, nouă atunci și vouă astăzi.

A tăcut un timp, apoi a reluat cu voce domoală :

— Perioada asta a fost pentru mine foarte grea ; dar lasă că mai trec eu pe la tine și mai stăm de vorbă despre ea, pe îndelete.

Mă așteptam să fie posomorît la evocarea acestor amintiri, dar el, dimpotrivă, s-a luminat la față :

— Închipuiește-ți, dragul meu, eram pe atunci destul de bătrîior și, încet-încet, mă pregăteam să mă îndepărtez de vîltoarea vieții cînd, pe neașteptate, m-a atras din nou spre viață, Mirto — un dar frumos, cu părul bălai, de la zeița Geea, mama Pămîntului.

Mi-am dat seama că mai voia să spună ceva, poate să mă avertizeze să nu intervin cu vreo observație la

amintirea lui despre Mirto, și, de aceea, am rămas numai ochi și urechi.

— Dar n-a fost singura, trei ființe am căpătat atunci în dar : pe Mirto, pe Xenofon, un om foarte devotat mie, și, în sfîrșit, pe Platon. Platon era noua mea mare speranță, un tînăr care pentru a putea sta mereu de vorbă cu mine și în dorința lui de a medita cum să schimbe viața oamenilor spre mai bine, a renunțat la poezie și la scrisul tragediilor, în ciuda faptului că avea pentru asta un talent cu totul ieșit din comun...

— Așa cum ai renunțat și tu, odinioară, la sculptură, mi-am îngăduit să menționez.

— Întocmai, întocmai, a încuviințat Socrate ; cu singura deosebire că Platon a fost mai serios decît mine, din fragedă tinerețe. Și, închipuiește-ți, Platon se trăgea dintr-un neam străvechi, înrudit cu alcmeonizii. Da, da, era chiar nepotul lui Critias ! Ca să vezi cît de diferiți pot fi vlăstarii unor neamuri de frunte, ce dăinuie de atîtea secole : Pericle ! Alcibiade ! Critias ! Platon ! În povestea asta nici demonul meu n-a știut să se descurce și să mă avertizeze...

IV

1.

Chersonesul trac — patria urșilor, a lupilor, a cailor sălbatici, a flăcăilor bătăioși și a fetelor frumoase. Și, ciudat, așa se spune — a ditirambilor lui Dionysos și a lirei lui Orfeu. Patria muzicii și a codrilor seculari.

Chersonesul trac — peninsula în formă de sabie înfiptă între Marea Samotracică și strîmtoarea Helespontului. Peste sălbăticia prelungă și aspră a acestui ținut, care spintecă apele mării în două, șuieră un vînt turbat ce gonește zdrențele de nori pe un cer veșnic întunecat. Printre aceste zdrențe, zgîlțîite de vijelie, se clatină, semețe, păsările de pradă. Stîncile abrupte ce străjuiesc țărmul mării stau pe jumătate în bătaia valurilor, pe jumătate în

bătaia vîntului, iar sus, deasupra lor, țiuitul tînguitor nu mai contenește. Codrul secular a coborît din munți spre miazăzi, acoperind pămîntul cu o vegetație nebună, de-a dreptul haotică. Iar în acest haos, numai tracul e în stare să se descurce.

Noaptea e un crab negru ce se întinde sub bolta cerului. Coboară încet, împrăștiind negura miezului de noapte, peste întregul peisaj.

O singură lumină pîlpîie în bezna întunecată. E felinarul din fortăreața lui Alcibiade, aflată în Chersonesul trac, nu departe de rîul Aigospotamoi — rîul Caprei.

Aici, fostul strateg atenian, i-a amenajat Timandrei un refugiu în stil trac, lipsit cu desăvîrșire de faimosul lux oriental. Priveliștea femeii delicate, cu maniere elegante, în mijlocul acestei atmosfere barbare, era de-a dreptul provocatoare. Lemn, lemn și iar lemn, fier, piele, rafie și mormane de blănuri de urși, vulpi și de rîși. Pe pat, pe lavițe, pe dușumea și printre spadele, arcurile și pumnalele atîrnate pe pereții de grinzi. În locul parfumurilor orientale, arăbești și indiene — miros de iuft, de mosc și iz de iarbă putrezită. În cămin răsună vuietul nestrunit al vîntului, din grajduri răzbate nechezatul cailor, iar din împrejurimi, lătratul cîinilor și urletul lupilor.

În mijlocul acestei violente sălbăticii, Timandra — îmbrăcată într-un peplum de in brodat, prins în talie cu un brîu lat de piele, bătut în aramă — pare o floare gingașă de munte, o harfă eoliană sensibilă. Pe jumătate întinsă, pe jumătate așezată printre blănuri, urmărește cu îngrijorare mișcările și mersul agitat al lui Alcibiade.

— Nu te înțeleg, comoara mea...

Alcibiade trase de pe perete o spadă scurtă, întoarse cu părul în jos o blană de vulpe tăbăcită și, cu vîrful lamei, contură în pielea netedă o hartă.

— Uite, astea sînt țărmurile strîmtorii Helespont. Aici sus se află orașul Lampsac, iar acolo staționează Lisandros cu flota sa. E bine adăpostit. Aici, sus, se varsă în Helespont apele fluviului Aigospotamoi. Acolo, la gurile lui, e ancorată flota ateniană. Imbecilii ăștia nu pricep...

— Cine nu pricepe, dragul meu ? îl întrerupe Timandra.

— Cine ! Imbecilii ăştia de comandanţi atenieni, Tideus, Menandros, Adeimantos şi ştiu eu cum îi mai cheamă pe ceilalţi prostănaci, care nu sînt în stare să priceapă ce se poate întîmpla...

— Nu te supăra, dragule, dar iar nu te înţeleg... Despre ce primejdie e vorba aici ?

Alcibiade înfipse spada cu atîta putere în gurile fluviului Aigospotamoi, încît arma rămase împlîntată în lemn. Apoi sări în sus ca ars :

— Trebuie să mă duc la ei !

Timandra se ridică iute în picioare şi rosti, cu spaimă în glas :

— Acum ? În toiul nopţii ? Pe o asemenea beznă ? Să-ţi frîngi gîtul ? ! ? Nu, te rog, nu te du, te rog...

— Calul meu cunoaşte aici fiecare pietricică, o linişti el.

Dintr-un salt fu lîngă ea, o sărută pe buze şi gata, uşa grea de stejar dudui în urma lui, iar în clipa următoare, din curte se auzi glasul său poruncitor :

— Băieţi ! Înşeuaţi-mi calul ! Repede !

Îşi aruncă peste umăr mantia de lînă şi fugi grăbită în curte. În întuneric, mai apucă să vadă doi bărbaţi, deschizînd cu greutate poarta masivă prin care un călăreţ se strecura la iuţeală, mistuindu-se în bezna groasă.

Alcibiade se apleca peste coama calului, agită uşor cravaşa şi armăsarul zbură prin noapte ca o săgeată. Tropotul copitelor pe malul pietros însoţea galopul lui, ca bătăile de tobă ce acompaniază un pasionat cîntec barbar.

Pe nava amiral a flotei ateniene toată lumea dormea. La cererea stăruitoare a lui Alcibiade, soldatul de gardă îi trezi pe cei trei comandanţi principali. Ieşiră pe punte, mahmuri de somn şi căscînd zgomotos.

— Cine-i acolo ?

— Alcibiade.

— Şi ce vrei ?

— Să stau de vorbă cu voi. Trimiteţi-mi o luntre.

— Ia te uită ! spuse Menandros, căscînd plictisit. Şi pentru asta a trebuit să ne trezeşti ? Nu puteai să aştepţi pînă dimineaţa ?

— Nu puteam. E vorba de o chestiune urgentă.

— Da ? Și despre ce, mă rog ? îl întrebă Adeimantos.

Alcibiade scrîșni încet din dinți și, ca să-și stăpînească mînia, frînse cravașa bucățele-bucățele.

— Nu-i vorba de mine, ci de voi. Trimiteți-mi repede o luntre.

— De ce-i nevoie de luntre ? ! ? interveni comandantul principal Tideus. Te auzim foarte bine. Deșteptăciunea ta poți să ne-o spui de acolo de unde ești !

Alcibiade simți cum i se zbate inima tocmai în gîtlej, dar în același timp îi fulgeră prin minte că e mai bine să fie mai departe de acești oameni nechibzuiți. În felul ăsta, cel puțin, nu va fi silit să săvîrșească vreun act de violență.

Vorbele se rostogolesc din gura lui ca o cascadă :

— Ați ancorat greșit flota noastră ! Locul ăsta nu vă e de loc favorabil ! Nu sînteți acoperiți ! N-aveți în spate un post pentru aprovizionarea trupei ! Pentru hrana ei trebuie să vă duceți tocmai la Sestos !

— Ei da, asta într-adevăr e ceva, strigă Adeimantos, pe un ton batjocoritor.

Alcibiade azvîrlea cuvintele ca pe niște cuțite de vînătoare :

— Și deplasările voastre necugetate ! Dimineața tîrîți toată flota spre Lampsac, îl provocați pe Lisandros să pornească bătălia, închipuindu-vă că vicleanul acela o să vă cadă în cursă ! Cînd vă dați seama că nici prin gînd nu-i trece să se miște, vă întoarceți în locul ăsta îngrozitor, lăsați trupa să debarce și să hoinărească pe unde i se năzărește ! Asta-i nebunie curată !

Tideus începu să rîdă în hohote și ceilalți doi tovarăși i se alăturară.

— Oare nu pricepeți că împotriva voastră se află o flotă învățată să facă totul într-o liniște desăvîrșită și la ordinul unui singur comandant ? ! Vă băgați singuri capul în laț și Atena o să plătească scump nechibzuința voastră !

— Atena ! ? ! exclamă Tideus, cu ironie. Ce-ți pasă ție de ea și ce-i pasă Ei de tine ? Te-a numit cumva în funcția de comandant suprem al flotei sale ?

— Pe toţi zeii ! strigă Alcibiade, cu patimă. Fiţi totuşi înţelegători şi ascultaţi-mi sfatul ! Nu expuneţi flota ateniană unei asemenea primejdii...

Şi cu o voce mai puternică, se grăbi să adauge :

— Flota nu vă aparţine vouă, celor trei, ci patriei, Atenei...

— Pe care tu ai trădat-o ? ! îl întrerupse Tideus, atingîndu-l la coarda sensibilă.

— Dar i-am fost şi de folos ! urlă Alcibiade. Iar voi, dacă nu mă ascultaţi, o împingeţi la pierzanie.

— Aici noi poruncim, se umflă în pene Tideus. Nu tu. Şi fă bine şi şterge-o de aici, cu sperietorile tale ! Ai înţeles ! ? !

Şi, rostind aceste cuvinte, îi întoarse spatele.

Înjurăturile, ameninţările şi rugăminţile lui Alcibiade continuară să zboare spre nava-amiral pînă la epuizare. Dar totul fu în zadar. Blestemă, întoarse calul în loc şi porni înapoi, spre fortăreaţă...

În timp ce-i povestea Timandrei cele întîmplate, se îneca de furie, de disperare şi lacrimi. Nu l-au poftit pe punte, l-au lăsat să strige la ei peste apă, i-au răspuns cu rînjete batjocoritoare, cu jigniri — s-a simţit acolo ca o epavă aruncată la mal — inutil, nedemn de încredere.

Cînd îi vorbi de faptul că Tideus îi reproşase trădarea de patrie, fostul strateg îşi începu mărturisirea cu o voce precipitată :

— Atenienii m-au lipsit de visul vieţii mele ! În fond, ce e visul meu ? Eu sînt un simplu muritor, nu voi dăinui veşnic pe acest pămînt. În schimb, Atena ar fi devenit capitala eternă a tuturor grecilor. M-au lipsit de meritul de a fi ridicat Atena pe culmea cea mai înaltă a întregii lumi. De fapt, pe ei înşişi s-au lipsit de această mîndrie. Mai bine pierzania totală, decît mie un pic de cinstire şi un pic de glorie ! Mai bine filistinismul străbun, decît domnia poporului, pe care am dus-o peste mări, cu navele mele.

Timandra, aşezată peste blănurile groase de rîs, îl asculta cu emoţie crescîndă, iar inima ei bătea să-i spargă pieptul, nu alta.

— Ştiu, a fost din partea mea un act ruşinos. Dar, oare, din ruşinea asta n-am şters nimic ? ! Oricine ştie

că i-am salvat Atenei tot ceea ce s-a mai putut salva ! Şi i-aş fi dat înapoi tot ce i-am luat şi tot ce mi-a luat ea mie.

Timandra îi atinse uşor mantia, ce flutura în preajma ei în timp ce Alcibiade umbla agitat prin odaie.

— Da, ştiu asta, dragul meu. Nimeni altul n-ar fi fost în stare s-o facă, tu, însă, da. De asta sînt sigură.

Alcibiade se opri din nou din mers şi începu să vorbească, din ce în ce mai tulburat.

— Şi atenienii au ştiut. M-au chemat înapoi. Dar eu n-am alergat la prima lor chemare. Mi-era dor de casă. Atena mi-a pătruns pentru totdeauna în minte şi în inimă. Şi pe tine tînjeam să te strîng în braţe !

— Am fost tristă la gîndul că nu te vei mai întoarce, murmură Timandra, cu duioşie.

— Mai întîi, însă, a trebuit să plătesc cu vîrf şi îndesat tot răul pe care i l-am pricinuit.

Deodată îşi aminti de ceea ce-i fusese dat să audă cu puţin timp înainte, şi vocea lui începu să prindă culoarea mîniei pătimaşe :

— Cine mai îndrăzneşte azi să vorbească de trădarea mea ? Cine ? ! ? Numai un duşman al Atenei ! Numai un prostănac de teapa lui Tideus ! Bagă de seamă, Tideus, ai grijă să nu-i faci Atenei o pagubă mai mare decît i-am făcut eu !

Timandra vedea cum i se umflă şi-i zvîcnesc vinele pe tîmple, vedea cum i se congestionează faţa şi — în ciuda faptului că-l vedea aproape, îşi dădea seama că era departe de ea. Cît de fericiţi şi de liniştiţi ar putea fi ei împreună. Dar inima lui rămîne în Atena şi se va chinui pentru ea, cît va fi în viaţă.

— Hai, dragul meu, vino şi te aşează lîngă mine. Mă simt atît de părăsită...

Se aşeză lîngă ea, dar nu se linişti. Copleşit de tristeţea şi de durerea rănilor proaspete, pricinuite de cei trei comandanţi ai giganticei flote ateniene, pe malul rîului Aigospotamoi, i se adresă, stăruitor :

— Timandra, răspunde-mi la întrebarea mea ! Mi-am spălat sau nu vechiul păcat ? Şi oare nu în chipul cel mai firesc, aşa cum se cuvenea din partea mea ? Nu m-am

mulțumit cu o singură înfrîngere a spartanilor, din insulă în insulă i-am izgonit pe acești tîlhari, i-am măturat și le-am dat foc corăbiilor care au ars în flăcări, ca un rug uriaș, și pe ele s-au rumenit, de vii, acești prădalnici, însetați de sînge și de putere ! Oare n-a însemnat nimic faptul că am curățat de ei și Marea Ionică, dînd astfel atenienilor posibilitatea să-și transporte iar în liniște și siguranță grînele de la Pontul Euxin ?

— Ba da, suspină Timandra. Ai făcut pentru Atena mai mult bine decît rău.

— Nici nu apucasem să ajung acasă, a fost de ajuns să ajungă în Atena doar vestea despre întoarcerea invincibilului Alcibiade, ca atenienii să răstoarne oligarhia lui Teramenes și să restaureze democrația ! Ce zici, Timandra, nici cu asta nu mi-am plătit răul pe care îl pricinuisem Atenei ? Tu spui : da, l-ai plătit. Dar de ce alții tăgăduiesc acest lucru ? Ce-a mai vrut Atena de la mine ? Și ce mai vrea ? Ce ? Spune-mi, ce ?

Vocea începu să-i tremure și tulburarea îi sugruma gîtlejul :

— I-aș fi dat ceea ce nici nu bănuia că ar fi putut să aibă. Iar acum nu pot face nimic, absolut nimic, decît să asist neputincios la nenorocirea care vine.

Copleșit, strigă din adîncul deznădejdei sale :

— O, bunul meu Socrate ! Părintele meu clarvăzător ! De ce nu te-am ascultat ? Dacă te ascultam, altfel ar fi arătat acum lumea noastră elenă.

Istovit, amuți pentru o clipă.

Timandra îl mîngîia cu duioșie și degetele i se umezeau de transpirația lui. Simțea cum îi duduie coșul pieptului, sub bătăile grele ale inimii.

Deodată, Alcibiade se ridică de pe blănuri și spuse :

— Trebuie iar să încalec, trebuie ! De teamă că în locul lor aș putea fi eu învingătorul, ăștia sînt în stare să ducă Atena la pierzanie.

Alergă spre perete, amenințînd cu pumnii.

— Proștilor ! Smintiților ! Comandanți sînteți voi ?

Și, tremurînd de neputință, începu să țipe :

— Lăsaţi-mă pe corabia voastră ! Să ies din caracatiţa asta uriaşă ! Să mă înfrunt în larg cu Lisandros ! Da, o să-l silesc să-şi măsoare forţele cu mine ! Mă auziţi, încuiaţilor ? ! Eu îl voi învinge ! Eu voi salva Atena ! M-auziţi, cei trei de pe nava amiral ! ? Eu voi salva şi capetele voastre de berbeci încăpăţînaţi !

— Se luminează de zi ! spuse Timandra.

Alcibiade, care avea senzaţia că stă pe malul rîului Aigospotemoi, se uită la Timandra — lividă în bătaia zorilor vineţii. Se aruncă pe jos, alături de ea şi, înfundîndu-şi faţa în blana de rîs, începu să geamă.

Ziua următoare aduse mărturia cumplită a justeţei sfaturilor date de Alcibiade comandanţilor flotei ateniene.

Lisandros, comandantul flotei spartane, tăbărî pe neaşteptate, cu toate forţele sale, asupra trierelor ateniene închise în golf ca într-o capcană. Doar opt dintre triere izbutiră să scape din blocadă şi să fugă. Celelalte, aproape trei sute de nave de război, au fost remorcate şi tîrîte în captivitate. Circa opt mii de soldaţi atenieni au fost capturaţi şi ucişi, pînă la unul, din ordinul lui Lisandros.

Cînd Alcibiade află că previziunea lui se împlinise şi încă în proporţii mai catastrofale decît se aşteptase, se trezi din nou în el sentimentul strategului atenian, care nu încetase nici o clipă să sălăşluiască în adîncul sufletului său :

— Atît timp cît trăiesc, Atena nu piere !

Timandrei nu-i venea să părăsească moşia lui Alcibiade din Tracia, care le garanta o viaţă liniştită ; dar el nu ţinu seamă de rugăminţile ei stăruitoare şi, scoţînd-o pe sus din intimitatea cuibului lor, porniră la drum spre Bitinia. Necazurile şi primejdiile călătoriei ? Nu ştia ce înseamnă asta ! Trebuia să ajungă cu orice preţ pînă la regele persan Artaxerxe şi să obţină de la el ajutor pentru Atena !

Dar, mai întîi, trebuia cîştigat satrapul Farnabaz. Mă rog, fie !

— Ne stabilim într-un sat, nu departe de reşedinţa lui Farnabaz, în Frigia. Mergi bucuroasă cu mine, nu-i aşa, Timandra ?

— Da, dragul meu, încuviinţă ea, dar ochii îi erau plini de tristeţe.

2.

Înfrîngerea suferită de flota ateniană la Aigospotamoi, n-a însemnat sfîrşitul războiului. Cu ea a început catastrofa ateniană.

Lisandros s-a îndreptat cu flota sa victorioasă spre Atena şi în calea lui a subjugat, una cîte una, toate insulele aparţinînd ligii maritime ateniene ; a desfiinţat pretutindeni orînduirea democratică şi în locul reprezentanţilor acesteia, i-a impus în noile guverne pe oligarhi, simpatizanţii Spartei ; pe unde a trecut a lăsat cîte o garnizoană, pentru menţinerea ordinei publice. În acest timp, regele spartan Pausanias, şi-a condus hopliţii pe uscat. Cînd, după drumul ei sîngeros, flota lui Lisandros a ajuns în faţa Pireului, Atena, cea mai puternică fortăreaţă a democraţiei, era împresurată din toate părţile.

Oligarhii se pronunţară pentru capitularea imediată, în schimb democraţii nu cedară, hotărînd să apere cetatea pînă în ultima clipă. Dar iată că, pe neaşteptate, apăru un alt factor decisiv şi mult mai perfid : foamea.

Foamea trecu de partea oligarhilor şi-i sprijini pe aceştia să tranşeze rivalitatea lor cu democraţii. Tratativele de pace cu Sparta fură încredinţate lui Teramenes, cunoscut susţinător al oligarhilor şi adversar înverşunat al democraţilor. Pacea era nimicitoare pentru Republica ateniană. Potrivit tratatului încheiat, Atena trebuia să predea întreaga flotă militară, să dărîme pînă în temelii fortificaţiile cetăţii, să doboare Zidul Lung şi să recunoască supremaţia Spartei asupra întregii Elade.

Cînd Atena deveni aproape neputincioasă, opera de distrugere fu desăvîrşită de oligarhi, sub severa supraveghere a spartanilor. În adunarea populară la ale cărei şedinţe participa şi Lisandros — acum comandantul garnizoanei spartane din Atena — Teramenes propuse abolirea constituţiei democratice. În înţelegere cu Lisandros declară, înainte de a se trece la vot, că dacă propunerea lui Teramenes va fi respinsă, spartanii vor considera acest lucru drept o încălcare a tratatului de pace...

De aici şi pînă la instaurarea stăpînirii celor treizeci de tirani, nu mai fu decît un pas, în Atena integrată acum

în Liga peloponeziană. Și, spre uimirea tuturor, în fruntea tiranilor nu fu instalat Teramenes, verificatul gropar al democrației, ci cel ce a știut de-a lungul anilor să stea mereu în umbră : poetul elegiac, sofistul și zelosul oligarh, Critias.

Acesta era încredințat că ieșise din bîrlogul oligarhic în momentul cel mai fericit. Dar abia apucă să se încălzească un pic în poziția sa de tiran, că vechile amărăciuni își și făcură apariția. Le întîmpină, însă, cu zîmbetul pe buze : Ce-o fi zicînd oare dojenitorul meu Socrate că tocmai eu, discipolul fugar am ajuns mai sus decît preferatul său Alcibiade ?

Uneori destinul își achită cu generozitate datoriile, în numele omului. Azi eu umblu în hlamida de purpură, în timp ce Alcibiade se ascunde în sălbăticia barbară, împreunîndu-se cu o hetairă, pe o blană de lup...

Critias se pregătea să meargă la consiliu. Înainte de a ieși din casă, se mai uită o dată în oglinda de argint șlefuit : Nu arăt bine. De altfel, ca toți acei ce nu-și refuză nimic, se grăbi să-și spună, în sinea lui, în timp ce-i zîmbea propriului său chip din argintul lucitor : Da, am profitat de viață și-o să mai profit !

Și din nou gîndul îl purtă spre Socrate. Dar se felicită pentru curajul de a-l fi părăsit. Ani de-a rîndul, după aceea, a venit în contact cu crema societății ateniene și, îndeosebi, cu tinerele ei vlăstare, adunate în eteriile oligarhice. Ani de-a rîndul i-a instigat, din umbră, pe acești tineri, împotriva democrației, i-a unit și i-a pregătit pentru confruntarea decisivă. A durat mult pînă să se ajungă la această confruntare. În acest timp, a mai îmbătrînit, dar încă nu-i bătrîn.

Un sclav îi legă opincile aurite.

Critias păși mai departe pe firul amintirilor : bine a învățat el de la sofiști ; eristica lor i-a intrat în sînge ; în tehnica lor de a răsturna orice valoare, în cultul lor pentru individualism s-a complăcut în asemenea măsură, încît pînă la urmă a devenit el însuși cel mai zelos dintre sofiști.

S-a descurcat bine în acele vremuri. Iar oligarhia spartană și cea băștinașă l-au apreciat după merit...

Curmă iute firul acestor gînduri. Era timpul să se arate în mijlocul acelora care-l aşteptau...

Atenienii, potrivit condiţiilor de pace, fac una cu pămîntul zidurile cetăţii.

Dărîmătorii înjură, blestemă. Se ceartă şi nu se ceartă :

— Critias ăsta e un monstru ! O pocitanie nenorocită !

— De ce, mă rog ?

— Cum adică, ţie nu-ţi pasă că face cîrdăşie cu duşmanul împotriva propriului său popor ? ! ?

— Ei, o fi şi în asta vreun şiretlic : se dă cu ei de ochii lumii, ca pe urmă, împotriva lor, să-i apere pe ai săi.

— Eu unul n-aş prea zice că lucrurile stau chiar aşa...

— De ce nu ? E sofist şi ăştia se pricep să facă mai mult cu papagalul decît cu sabia...

— Asta, ce-i drept, aşa e ; dar întrebarea se pune altfel, iubiţelule ! Cine sînt ai săi pe care îi va apăra ? Noi, cam greu...

Al doilea dărîmător nu mai răspunde şi îşi încordează trupul, gata să lovească în zid.

— Mă doare inima numai la gîndul că trebuie să dărîm cetatea mea, oftează primul, dar se apleacă şi el să ridice barosul greu.

— Hai, nu mai plînge, prăpăditule, doar nu dărîmi cetatea. Spargi şi tu nişte ziduri...

— Pentru mine e tot una. Dacă ai dărîma un templu, crezi că altarul ar rămîne în picioare ?

— Ia mai isprăveşte o dată cu povestea asta ! se supără al doilea dărîmător, nici el prea bucuros de despuierea cetăţii. Fără scutul zidurilor va fi, desigur, la bunul plac al oricărui aventurier dornic s-o păgubească... Pe mine m-ar interesa mai curînd să ştiu şi din ce-o să trăim noi, neavuţii, de vreme ce se desfiinţează ajutoarele, iar pentru funcţiile obşteşti nu vom mai căpăta nici măcar o para chioară. Trei oboli de cap, pe zi, ce-i drept, era puţin, dar nici unul e, ca să zic aşa, să-ţi dai duhul...

— Mi-e sufletul greu, de parcă aş îngropa pe cineva...

Trosc ! Şi un nor de praf se stîrneşte sub bucata de zid ce se rostogoleşte la vale. Şi, din nou, trosc ! ceva mai încolo, ca şi cînd ai sfărîma cu bîta o amforă uriaşă, din argilă arsă.

— Stai, nu te grăbi, mai vedem noi cine pe cine o să îngroape, ripostează al doilea dărîmător, nelăsîndu-se pradă deznădejdii.

Oligarhii prosperă. Se îmbulzesc în funcții, devin demnitari. Se înghesuie unii peste alții, jubilează : a sosit clipa noastră ! La vîsle ! La cîrmă ! Să profităm ! Avem o vacă de muls ! Nenorocirea Atenei le priește de minune. Sînt pătrunși de sofistică, întăriți în convingerea lor că întotdeauna cel mai tare are dreptate, se pricep să întoarcă subjugarea umilitoare a Atenei în favoarea și spre binele lor. Acești falși izbăvitori ai Atenei promit cetățenilor flămînziți bunăstarea, dar pînă una alta, se asigură pe ei — în definitiv și ei sînt atenieni — pe urmă, o să mai vadă... Sînt de mult adepții și propovăduitorii unei noi religii, care restrînge pleiada zeilor principali la trei idoli : banii, influența, puterea...

Care poți, treci la această credință ! Practică, așa cum practicăm și noi, cultul aceluia dintre zei care se numește Plutos, zeul bogăției. Oare pe tine nu te încîntă vechiul cuplet : „Printre zei cel mai fermecător, o, Plutos, cu tine ispititorule, omul se simte înălțat, oricît de josnic ar fi.“

Zbirii însoțesc un bogătaș arestat mai mult pentru faptul de a fi bogătaș și mai puțin pentru vina de a fi fost de partea democraților. Bogătașul îi roagă să-i dea drumul, făgăduindu-le, în schimb, arginți grei. Un picior în fund îl face să amuțească. Zbirii știu că Anofeles, denunțătorul bogătașului, își urmărește victima de la distanță, să vadă dacă va fi predată, așa cum se cuvine, în mîinile tiranilor, cu alte cuvinte, în brațele morții. Și în afară de asta, promisiunea cu arginții e oricum deșartă. De arginți au avut grijă alții, și acum ei au luat drumul, sub escortă specială, spre locul cel mai potrivit, să zicem spre visteria statului, administrată de cei treizeci.

Socrate stă neclintit și privește acest prăpăd.

Oamenii îl recunosc și-l evită, în tăcere, ca să nu-l tulbure din meditația sa. Nici Platon nu se încumetă să se apropie de el. Îi dă tîrcoale de la distanță, înfășurat în mantia sa de mătase.

Peste orașul ciuntit, se lasă noaptea. Socrate stă nemișcat în același loc. Cum ar putea să se gîndească la

somn ? Cum ar putea să doarmă ? Trăiește alături de Atena ceasurile ei cele mai grele. Stă la căpătîiul unui bolnav, care noaptea se simte cel mai rău și e năpădit de tristețea morții.

Din întuneric se aude o voce disperată de femeie. Rugăciune ? Blasfemie ?

— Fecioară Atena ! Atenă ocrotitoare ! Ce grozăvie ! Blestemato ! De ce n-ai ocrotit cetatea cu paladiul tău ?

Vocea femeii se frînge :

— Îndură-te, îndură-te măcar de noi, oamenii ! Nu le îngădui să-mi ucidă și băieții ! Bărbatul mi l-au luat, acum vor să-mi ia și băieții... Ajută-ne ! Ajută-ne ! Apără-ne !...

Pe stradă răsună deodată un zgomot surd de pași grei și grăbiți. Doi bărbați ? Trei ? Bezna nopții e spintecată de un strigăt înfiorător de femeie. Rugăciunea nu se mai aude. Caldarîmul e bătut de opinci și tălpi goale. O convorbire nedeslușită alternează cu răcnete de furie și de durere. Cineva izbucnește într-un hohot de rîs nestăvilit. Un descreierat ? Un bețiv ? Ori poate un fericit care a pus mîna pe aurul celui executat ?

Cine plînge ? Un copil ? Cine suspină ? Laurii, chiparoșii și oleandrii, care au încetat să-și mai împrăștie parfumul ? Vîntul aduce dinspre mal un fum înecăcios. Îți îmbîcsește plămînii, te sufocă. Marea nu mai saltă pe luciul ei falnicele triere ateniene. Epavele mocnite, tot ce-a mai rămas din ele, se freacă unele de altele, în legănatul valurilor și nu le vine nici să ardă pînă la capăt, nici să se scufunde. Tărăgănează îndeplinirea ordinului dat de spartani, cu privire la nimicirea lor.

Socrate percepe cu toate simțurile scena prost luminată de secera lunii și, din cînd în cînd, de torțe fumegînde, scenă pe care mimii se mișcă fără mască. În cetate se adună de mai multe zile oameni din provinciile străbătute și pustiite de hoardele lui Pausanias. Își caută acum existența în oraș, la fel cu acei cărora, odinioară, regele Arhidamos și mai tîrziu spartanii cu asalturile lor neașteptate de la Deceleia, le-au jefuit turmele și cirezile, le-au dat foc gospodăriilor și le-au distrus crîngurile de măslini.

Lipsiților de pămînt, îngrămădiți în Atena mai mult decît e nevoie, invalizilor de război, infirmilor și ne-

putincioşilor, sărăcimii ce vegetează aici şi lîncezeşte într-o mizerie de nedescris, i se alătură o nouă gloată de săraci şi cerşetori, cu mîinile goale, care nu ştiu unde să-şi pună capul. Atena se umflă, aidoma unei femei diforme, cu burta la nas. Şi care va fi rodul acestei fecundări nedorite ? Un om ce-şi pierde omenia.

Noii refugiaţi pîndesc casele şi grădinile părăsite de democraţi, se înghesuie în ele, adună de pe jos tot ce altul a aruncat ori a pierdut din zăpăceală, se dau drept felceri, prezicători, se îmbulzesc prin locuinţele rudelor de la oraş.

Sentimentele atenienilor capătă însă un sens cu totul contrar. Se tem de aceşti semeni parazitari, veniţi aici să fure din străchinile flămînde mai abitir decît spartanii, care nu împart cu ei mizeria, ci se înfruptă în altă parte, în alt fel şi mai bine.

Nopţile nu se liniştesc. Nici asta de azi nu se linişteşte. Prinde viaţă. Mîinile care pînă nu de mult mai munceau pămîntul, — mîinile noilor tîlhari, se întîlnesc la hoţie cu mîinile vechilor tîlhari.

Dar mimii acestor nopţi mai sînt în acelaşi timp şi spectatorii unei tragedii mai mari decît aceea pe care o prezintă ei.

Pe măsură ce noaptea înaintează, Platon se apropie din ce în ce mai mult de dascălul său.

— Socrate ! strigă el.

— Te aud, Platon.

— Pot să vin lîngă tine ?

— Tu, băiete, oricînd. Dar de ce vii noaptea ?

— Mă aflu aici de aseară, dar n-am îndrăznit. Erai îngîndurat...

— Vrei ceva ?

— Mi-e sufletul greu, Socrate. M-a cuprins o spaimă cumplită. Sînt îngrozit. Am căutat un sprijin, o reconfortare, dar ştiu că astea nu le pot găsi decît la tine. Am văzut însă că şi tu eşti abătut şi mi-a fost teamă că de data asta nici tu nu mă poţi îmbărbăta...

Şi deodată, izbucni :

— Mi-e teamă pentru tine !

— Din pricina lui Cristias ? zîmbi Socrate.

— Nici nu știi cît poate fi de crud acest om. De cînd era copil se distra legînd pisicilor de coadă un fuior de cînepă, căruia îi dădea foc, iar atunci cînd pisica alerga înnebunită, urlînd de durere, el sărea în sus de plăcere. Și cu mine are o veche răfuială. A încercat să mă atragă în eteria lui, în dorința de a mă determina să îmbrățișez cariera politică ; dar eu — așa cum spune el — l-am trădat și m-am dat de partea ta...

— Cu alte cuvinte, și pe tine i te-am răpit, nu-i așa ?

— Și pentru asta îți poartă pică.

— Are el mai multe motive să-mi poarte pică. Dar tu spuneai mai înainte că ai nevoie de îmbărbătare. Ești destul de puternic, băiete și, desigur, mă ai și pe mine. Dar Atena ? Pe cine are Atena ? Pe nimeni ! Vezi ruinele din jurul tău ? Cumplite, nu-i așa ? Dar mai cumplite sînt ruinele din sufletul oamenilor.

Îl cuprinse cu brațele pe după umeri și porni cu el, încet, spre casă ; începea să se lumineze de ziuă. La un moment dat, Socrate spuse cu voce scăzută :

— Nici n-am pierdut bine domnia poporului și s-a instaurat domnia teroarei.

— Cumplit, cumplit, încuviință Platon, dar fu întrerupt de un rîs năvalnic.

— De ce rîzi ? îl întrebă înmărmurit.

Socrate mai rîse un timp, apoi îi răspunse :

— Ai auzit ce-a spus regele Pausanias ?

— Am auzit...

— În veci, zicea el, va fi Atena subjugată Spartei ! Pe toți demonii ! Să însemne oare Aigospotamoi și momentul de față pieirea măreției spirituale a Atenei ? Nu, scumpul meu Platon, Atena va dăinui pentru eternitate ca o mare putere a spiritului omenesc, iar Sparta, această fortăreață cazonă și lipsită de duh, va rămîne în mințile oamenilor ca o mustrare de cuget. N-avem nici un motiv, băiete, să cădem pradă deznădejdii. Acum multe vor depinde de noi. Va trebui să reclădim în om ceea ce s-a năruit !

— Da, da, se entuziasmă Platon, îmbrățișîndu-și prietenul. Sînt fericit că pot fi în preajma ta. De-aș putea fi și eu tare și luminos ca tine, bunul meu dascăl.

— Dascăl, ai spus ? Bine, atunci să te întreb ceva : Știi prin ce se deosebește omul înțelept de cel neînțelept ? Prin speranța în bine.

Pe treptele din fața Partenonului, Socrate ședea înconjurat de prietenii săi. Lua gustarea de prînz : brînză de capră, turta de orz și cîteva măsline, pe care le stropea cu cîte o dușcă de vin, sorbită pe îndelete, dintr-o ploscă mică de piele.

La ora aceea, premergătoare amiezii, Acropola era aproape pustie. Dar deodată răzleții aflați aici începură să se adune și să se îngrămădească de-a lungul propileelor, în care își făcuse apariția un grup de bărbați ce urcau pe Acropolă.

În frunte pășea, îndreptîndu-se spre intrarea Partenonului, Critias, înveșmîntat în mantia-i de purpură, iar în urma lui, cîțiva membri ai guvernului celor treizeci, însoțiți de două șiruri de străjeri. Critias îl surprinse pe Socrate în tovărășia discipolilor săi, dar întoarse capul într-o parte, prefăcîndu-se că nu-i vede. Aceștia îi plătiră cu aceeași monedă.

Critias și ai săi intrară în templu, să-i înalțe o jertfă zeiței Atena.

— Se duce să se închine și să-i înalțe jertfă Atenei și, în același timp, pretinde că religia e o născocire pentru îmblînzirea și dominarea mulțimilor de prostănaci, ținu să sublinieze Xenofon.

— Nu vă spun eu întotdeauna că orice om are în el ceva frumos ? spuse Socrate, rîzînd.

— Și ce frumusețe vezi tu în faptul că un necredincios se duce să jertfească ? obiectă Xenofon.

— În faptul că se duce să jertfească, nu văd, într-adevăr, nici o frumusețe, răspunse Socrate. În schimb, o văd în faptul că e necredincios.

Îi pufni pe toți rîsul, iar Platon își aruncă privirile în jur, să vadă dacă nu cumva era cineva pe aproape, să-i audă.

— Oricum, Critias e cel mai nefericit om din întreaga Atenă, adăugă Socrate.

— Critias ? ! întrebă cu uimire tînărul Anitos. Şi de ce mă rog ? Are tot ce-şi poate dori un muritor. Dispune de o avere incomensurabilă, de puterea supremă în stat, ca să nu mai vorbim de faptul că e un sofist instruit şi un strălucit orator.

— Ba, mai mult, are şi talent, se grăbi să adauge Euclide. Scrie poeme şi tragedii elegiace. Şi atunci ce-i lipseşte, dragă Socrate ?

— *Sofrosyné* — cumpătare, moderaţie, scumpul meu. Asta-i lipseşte, spuse filosoful. Şi apoi voi aţi vorbit aici numai de calităţile lui.

— Adevărat, încuviinţă Antistene. Limitarea numărului cetăţenilor atenieni la trei mii dintre cei mai avuţi, e totuşi o ruşine. După el, din toţi cîţi ne aflăm aici, cetăţeni adevăraţi sînt numai Critias, Platon şi Xenofon.

— Da. Şi tot după el, teroarea e un mijloc de a stăpîni, fără de care nici un guvern nu se poate descurca, menţionă Platon, cu indignare. Şi iată, deşi guvernează doar de trei săptămîni, vedem consecinţele acestei concepţii : asasinat după asasinat, confiscarea bunurilor, impozite exorbitante, rechiziţii...

— Gata, au început să iasă din templu, interveni Xenofon. Iar Critias se uită ţintă spre noi. Ce zici, Socrate, n-ar fi mai bine să pleci de aici ?

— De ce să plec ? Nu vezi ? Îmi iau prînzul, răspunse filosoful.

— Eu unul, am plecat, spuse Xenofon. N-am chef de asemenea întîlnire.

Ceilalţi îl însoţiră, lăsîndu-l pe Socrate singur.

Critias îşi scoase mantia de purpură, o aruncă în braţele unuia dintre străjeri şi spuse :

— Duceţi-vă cu toţii înainte. Vă ajung din urmă.

Apoi, apropiindu-se de Socrate care îşi vedea liniştit de masa lui, îl salută.

— *Chaire*, Socrate.

— Fii fericit, Critias, îi răspunse filosoful.

— Îmi dai voie să şed un pic lîngă tine ?

— Nu numai că-ţi dau voie, zîmbi Socrate, dar îţi ofer şi o bucată de brînză cu o turtă de orz. Precum vezi, sînt tocmai la masa de prînz.

— Sărac prînz, observă Critias, în timp ce se așeza pe treapta de piatră. Nu iau, dar, oricum, îți mulțumesc.

— Păcat. Știi doar ce turte de orz face Xantipa! O poemă!

— Stai aici ca un cerșetor, spuse Critias. Cel puțin așa mi se pare mie. Ți-aș putea fi un binefăcător mai generos decît Criton. Firește, numai dacă ții la acest lucru. Eu n-am uitat că ai fost dascălul meu.

— E mult de atunci, îl corectă Socrate, pe un ton jovial. Dar să știi că te înșeli, dacă vezi în mine un amărît. Dacă dintre noi doi, unul ar trebui să se numească așa, acela n-aș fi eu...

Critias tresări jignit:

— Și de ce eu? Ai putea să-mi spui? întrebă el laconic.

— Pe toți demonii! E cît se poate de simplu! Eu stau aici, deasupra orașului, la răcoare, respir aerul proaspăt al mării, mă delectez cu brînză de capră, cu turtă de orz și usturoi verde, și degust deliciosul vinișor de Gudi. Dar, știu, pe tine te așteaptă un festin. Țipari, sturzișori umpluți, tocătură de ficat de gîscă, amestecată cu fistic, coptură cu miere și vin de Chios. Excelent. Minunat. Numai că pe lîngă toate bunătățile astea, mănînci și o delicatesă nu prea gustoasă...

— Care? izbucni, nerăbdător, tiranul.

— Frica, replică Socrate.

— Ai înnebunit? De ce și de cine să-mi fie frică? rîse Critias, incisiv, ca întotdeauna cînd se simțea încolțit.

— Uită-te acasă în oglindă și-ai să vezi cît ești de galben și de trecut. Se citește pe fața ta îngrijorarea. De fapt nici nu e de mirare. Nici un dumicat nu-l poți degusta cu plăcere. Nici dușca de vin răcită la gheață n-o poți înghiți ca să-ți placă. Știu. Pretutindeni ai sclavi care trebuie să guste dinainte tot ce e pregătit pentru tine. Dar dacă otrava își face efectul abia după o jumătate de zi?

— Încetează! strigă Critias.

— Crede-mă, există și asemenea otrăvuri; nu născocesc nimic. Și nu numai asta. Ai în preajma ta un cîrd întreg de adulatori. Petrecerea este în toi, dar de unde știi tu care dintre prietenii tăi — ciudat cuvînt! — să

spunem mai bine care dintre comeseni, ține ascuns sub chiton pumnalul pregătit pentru tine ?

— De treaba asta trebuie să țină seama azi oricine...

— Oricine nu, îl întrerupse Socrate. Eu, de pildă, nu, pentru că prietenii mei nu pot aștepta de la mine vreun rău, și nici eu de la ei. În timp ce tu, îmi închipui că nici să dormi în tihnă nu poți. Sărăcuțul de tine.

— Ajunge ! izbucni Critias, sărind în picioare. Ești incorigibil. Cîndva, din pricina lui Eutidemos, m-ai băgat printre porci, iar acum îndrăznești să-mi spui asta !... Dar, stai ! Mi-am adus aminte că am vrut să te întreb ceva. A da, despre Salamina. Îți mai amintești de ea ?

— Cum să nu. Mă duceam acolo la prietenul meu Euripide.

— Și pe Leontos nu-l cunoști ?

— Pe bogătașul acela ? ! spuse Socrate, privindu-l cu nedumerire.

— Moșier, îl corectă Critias.

— Și ce vrei de la el ? întrebă Socrate.

— Să vină la mine, să stăm de vorbă.

Filosoful scutură îngîndurat firimiturile de turtă de pe chitonul său, apoi spuse :

— Ție îți place să despoi...

Dar numaidecît se corectă :

— Ție îți place să te distrezi cu democrații bogați...

— Pantofarii sau olarii săraci nu sînt atît de periculoși, răspunse Critias, tăios. Mă întrec cu Carmides într-o vînătoare.

— Aș cunoaște pentru tine o altă întrecere, în care te-aș sprijini bucuros...

Socrate se opri, șovăitor.

— Hai, vorbește, bătrîne, îl încurajă Critias. Pînă la urmă tot o să ne înțelegem.

Filosoful rosti încet :

— Să te întreci, în calitate de domnitor al Atenei, cu domnitorii altor state, pentru ca Atena să fie dintre toate cea mai fericită. Asta ar fi o întrecere pe cinste, pentru care te-ar invidia întreaga omenire !

— Predici ! explodă Critias. Păstrează-le pentru tine. Pe scurt ! Vreau să-l aduci la mine pe Leontes din Salamina !

Socrate mai trase o duşcă din ploscă şi, după ce-şi şterse bine barba, spuse cu glas domol :

— Asemenea misiune nu mi se potriveşte mie. Nu te supăra, dar în treaba asta nu te pot sprijini...

Lui Critias începu să-i tremure vocea de mînie.

— Îţi dai seama ce spui ?

— Cum să nu. Spun, ca întotdeauna, ceea ce gîndesc.

— Şi despre toate astea discuţi tu cu discipolii tăi ?

— De ce nu ? se minună Socrate. Asemenea lucruri interesează azi pe orice atenian, nu crezi ?

Dar în loc de răspuns, Critias porni cu paşi mari prin propilee, grăbindu-se în jos, spre oraş.

— Acum e cazul să-mi fac eu rost de un degustător de mîncăruri şi băuturi şi să-l pîndesc pe acela care ascunde pumnalul pregătit pentru mine ! rîse Socrate şi, potrivit vechiului său obicei, se duse să vadă friza lui Fideas de pe frontonul Partenonului.

4.

— Încă unul care a scăpat de viaţă. E gata, poţi să-l duci, spune otrăvitorul. Dar, după ce se uită mai atent la chipul palid al bărbatului întins pe sofa şi văzu că se mai zăreşte în ochii lui o sclipire de viaţă, adăugă : o clipă, cu ăsta mai aşteaptă puţin.

Ajutorul dă din mînă, plictisit :

— Ce să mai aştept. O să-şi dea duhul pe targă şi basta. Doar ştii că ni s-a dat poruncă să nu ne mocăim cu povestea asta.

Otrăvitorul însă nu se grăbeşte. Vorba ceea, îşi făcea el meseria cum scrie la carte atunci cînd avea în faţă un criminal de rînd ; de ce s-o facă de mîntuială, tocmai acum, cînd e vorba de o victimă nevinovată ? Nu, nu se poate. Se uită mereu în ochii muribundului, din care viaţa tot nu se stinge.

— Pe ăsta l-am cunoscut bine. Era un om drept şi foarte înţelept. Vorbea în agora, la colonada mică...

— Şi-atunci, de ce au trebuit să... asta...

Otrăvitorul :

— Vorbea prea mult.

— Ciudat lucru, spuse ajutorul clătinînd din cap. Să fii înțelept și totuși atît de prost...

Critias în consiliul celor treizeci de tirani :

— Munca noastră e binecuvîntată de zei !

O voce :

— Munca ?

— Cine a spus asta ? ! ! strigă Critias, iritat.

Tăcere.

Critias :

— Cu sprijinul Spartei, vom ridica Atena pe culmile înfloririi și prosperității. Sparta, dușmanul nostru de veacuri ? Nu ! Sparta e salvatoarea noastră ! Iar cel ce nu vrea să înțeleagă acest lucru...

Voci :

— Glorie Spartei ! Glorie regelui Pausanias ! Glorie — numele lui Lisandros se strecură cu greu din gura celor treizeci de tirani.

Critias îi urmărește cu sete pe cei ce nu-l aprobă cu destul zel și încearcă să-i țină minte.

Critias :

— Ce mai au pritanii de supus aprobării Consiliului ?

Un pritan :

— Noile sentințe de condamnare la moarte, pronunțate ieri, spre a fi semnate.

Pritanul citește numele condamnaților, după care Critias se grăbește să spună :

— Supun la vot !

Dar semnează înainte de a avea asentimentul Consiliului.

O voce :

— Se spune că ieri ai poruncit executarea lui Lesios și Tedisios, fără judecată.

Tăcere. De afară răzbat plînsete și țipete deznădăjduite.

Teramenes :

— Mi-e teamă că exagerezi, dragă Critias, sîngele omenesc nu e apă din Ilisos. Tedisios a fost un cetățean onorabil, iar ție ți-a fost de ajuns să-l dai pe mîna otrăvitorului pentru simplul motiv că un sicofant oarecare ți-a șoptit ceva la ureche, poate chiar o minciună ? ! !

Critias se făcu livid la faţă. Lăsă stilul din mînă şi, sfredelindu-l pe Teramenes cu privirea, spuse spumegînd de mînie :

— Da ! Mie mi-a fost de ajuns.

Teramenes :

— Bine, dar tu nu întruchipezi guvernul celor treizeci !

Critias :

— Nu mi-aţi dat chiar voi dreptul ca, în unele cazuri, să hotărăsc de unul singur ?

Teramenes :

— Asta a fost în primele zile de guvernare, şi numai pentru cazurile urgente. Lesios şi Tedisios şi alţii pe care i-ai înlăturat, n-au fost totuşi nişte „cazuri urgente" !

Critias :

— De cîteva ori s-au făcut auzite aici voci recalcitrante. Şi, în primul rînd, a ta, Teramenes... Dar să continuăm dezbaterile. După ce terminăm, toată lumea iese, cu excepţia lui Teramenes.

Oligarhii nu conteneau să se adune, din cînd în cînd, în eteriile lor, unde analizau situaţia actuală. E atît de bine pe cît se pare ? E atît de rău cum încearcă unii să-i sperie ?

Nu erau în stare să ajungă la o înţelegere, să hotărască drumul de urmat, să stabilească cine era acum la rînd, spre a fi împins mai sus şi cine spre a fi lichidat. Unii se arătau de partea lui Critias — poporul e numeros, ei sînt puţini — şi pînă şi mîna asasină a primului tiran pentru nimicirea şi intimidarea puzderiei de adversari, li se părea insuficient de activă. Alţii sînt alături de Teramenes. Recomandă raţiunea şi prudenţa. Spre a nu fi întărîtat poporul. Iar alţii nu sînt nici de-o parte, nici de alta, şi nu ştiu ce şi cum.

Eteriile oligarhilor aveau înainte vreme aproape întotdeauna aceeaşi desfăşurare. Mai întîi discuţii despre ceea ce îi sîcîia şi-i asmuţea cel mai mult : democraţia. Fiecare venea aici cu tot ce ştia, iar propunerile referitoare la modalitatea şi mijloacele de şubrezire a acestei orînduiri, urîte de moarte, curgeau cu duiumul. Abia după aceea urma un chef pe cinste, cu de toate, din belşug.

Aceasta avea darul să-i reîmpace pe mai toţi participanţii, adeseori certaţi de moarte pentru deosebirile lor de vederi... Numai cel ce nu se dăruia cu totul acestui desfrîu şi nu era în stare să-şi stîrnească aşa cum se cuvine propriile instincte ori pe ale celorlalţi, ca apoi să le potolească în aceeaşi măsură — numai acela dădea de bănuit.

Acum însă, în nici o eterie nu se mai ajungea la acea fericită împăcare şi nici măcar vinul cel mai greu nu mai avea efectul dorit. Certurile şi gîlceava se ţineau lanţ, chiar şi în toiul libidinoaselor destrăbălări cu femei uşoare, ori cu drăgălaşii amorezi. Critias ? Teramenes ? Care procedeu e mai bun ? Duritatea ? Moderaţia ?

Dar nici fiecare, luat în parte, nu dădea dovadă de fermitate şi statornicie în părerile sale. Întorceau vorba la iuţeală, în funcţie de persoana ce se învîrtea în preajma lor. Şi, totuşi, într-o privinţă, toţi oligarhii, toţi simpatizanţii cuibăriţi în eteriile lor şi însuşi guvernul celor treizeci de tirani, se asemănau ca două picături de apă, toţi erau cuprinşi din ce în ce mai mult de spaima pe care o băga în ei poporul atenian, în timp ce teama poporului de guvernarea groazei descreştea de la o zi la alta.

Înspăimîntat de democraţie, Critias nu înceta să ucidă, în schimb în faţa opiniei publice se străduia să înfrumuseţeze cruzimea guvernării tiranice. Oratori pentru acest serviciu bine plătit se găseau destui în rîndurile sofiştilor.

În *stoa poikile* — colonada pictată — retorii se perindă unul după altul ; limbile lor îi spală de păcate pe tirani, iar aceştia, purificaţi şi radioşi, urcă apoi treptele colonadei ca nişte adevăraţi izbăvitori ai nefericitei cetăţi ateniene.

Apare aici şi retorul Licon. Vorbeşte magistral şi cu atîta înflăcărare, de i se încing încheieturile maxilarelor. Dar rosteşte cuvintele în aşa fel, încît oligarhilor discursul lui li se pare în favoarea lor, iar poporului, dimpotrivă.

Critias lui Teramenes :

— Nu eşti mulţumit ? Ţi-am atribuit o vilă superbă, plină de obiecte preţioase, rămasă de la un... ei, ştii tu... de la cine... Mereu nu sîntem pe placul cuiva, chiar şi al unora dintre aristocraţi. Nimeni dintre cei treizeci n-a

căpătat atîta cît ai căpătat tu, și totuși ești nemulțumit ! Vrei mai mult ? Sclavi ? Spune, ce vrei ! ? !

Teramenes :

— Nimic de genul ăsta. Dar mie nu-mi place culoarea neagră şi somnul mi-e ușor. Aud, nopți în șir, plînsete şi tînguiri. Nu-mi plac lacrimile și ochii multora sînt plini de ele...

Critias :

— Şi de ce-mi spui mie asta ?

Teramenes :

— Cînd Pericle se afla pe patul de moarte, a spus că pentru el fericirea cea mai mare era că din pricina lui nici un cetățean al Atenei nu a trebuit să îmbrace haina de doliu. Ce vom spune noi, înainte de a muri ?

Critias, iritat :

— De ce spui *noi ?* În fața Consiliului ai spus că nu eşti de acord cu ceea ce fac eu ! Nu șovăi !

Teramenes :

— Bine — mai cu seamă tu...

Critias :

— Eu știu ce am de făcut și știu și cine îmi zădărnicește mie munca. Pe mine n-are voie să mă împiedice...

Teramenes :

— Dar pentru numele lui Zeus, ai ajuns să înlături mii...

Critias :

— Dacă vei continua în felul ăsta, te voi socoti și pe tine printre potrivnicii noștri...

Teramenes :

— Dar tu îi omori pe bogătași numai ca să le sechestrezi averile.

Critias :

— Cum poţi băga în aceeași oală două lucruri atît de diferite ! Pe bogătașii care ațîță împotriva noastră. Iar sechestrarea averii lor ?... Oare tu nu ştii cum arată visteria noastră ? Trebuie să fim neînduplecați, nemiloși, să confiscăm moșiile, să sporim impozitele, să rechiziționăm...

Teramenes :

— Bine, bine, Critias, dar eu, vrînd-nevrînd, mă arăt totuși printre oameni — sînt unul din cei treizeci de călăi, cum ne numește poporul și la oricare mă uit, își întoarce

privirea de la mine. Iar noaptea, visele mele sînt bîntuite numai de monștri — de oameni cu care ieri am petrecut la aceeași masă...

Critias :

— Ești un căcăcios, Teramenes. Iar pe sentimentele tale mărunte, fac ceva. Spartanii poruncesc...

Teramenes exploziv :

— Spartanii nu ne silesc să-i ucidem pe ai noștri, în ciuda faptului că nu le displace să vadă cum îi nimicim...

Critias, furios :

— Îţi permiţi prea mult, Teramenes ! Eu trebuie să ucid ! Dintr-o raţiune superioară şi nu din propriul meu interes. Ori vrei poate să aşteptăm pînă cînd alţii vor începe să ne omoare pe noi ? ! !

Teramenes :

— Cînd se afla în fruntea Atenei Alcibiade, n-a făcut nimănui nici un rău, dimpotrivă, a organizat ospeţe pentru cei săraci și sub Acropole era veselie și...

Critias :

— Cum ! ? ! Pînă şi tu ai vrea să-l instalezi în locul meu pe Alcibiade ? ! !

Teramenes ocoleşte răspunsul direct :

— Cum poţi tu, poet cu sensibilitate, să ridici asemenea hecatombe ? Oare tu n-ai fost discipolul lui Socrate ?

Critias :

— O să-i vină şi lui rîndul !

Teramenes :

— Sînt sigur că ai să te răzgîndești !

Critias :

— Gata, ajunge ! Ești singur împotriva celorlalţi douăzeci şi nouă. Mîine te prezinţi în Consiliu şi declari în faţa tuturor că retractezi tot ce ai spus vreodată împotriva mea şi a spartanilor !

Teramenes :

— Și dacă nu retractez ?

Critias nu-i răspunse și părăsi sala de consiliu.

După asfinţitul soarelui, în penumbra celulei, pîlpîia flacăra felinarului. Condamnatului la moarte îi îngheaţă trupul ; amorţește încet, de la picioare spre inimă.

Otrăvitorul meditează cu voce tare :

— Da, dragul meu, trăim pe ruine. Şi cine face aceste ruine ! Dacă ar fi numai spartanii ! Dar şi ai noştri... da, sîntem cu toţii nişte distrugători... chiar şi noi, noi doi — îi spuse el ajutorului său, arătînd cu capul spre sofaua pe care sta întins muribundul.

Deodată se cutremură şi arborează o mină respectuoasă. Căci în celulă îşi face apariţia Critias, învăluit într-o mantie lungă de mătase purpurie.

Fără să dea bineţe, tiranul întreabă :

— Cum merge treaba ?

Otrăvitorul se codeşte :

— Păi cum să meargă... Avem cam mult şi... şi nu prea facem faţă. Mai dă-ne şi nouă puţin răgaz, stăpîne.

— Cum îndrăzneşti ! Ce vrei să spui cu acest — mai dă-ne răgaz ? ! ? Ce, eu sînt singur ? ! Ai vrut poate să spui mai daţi-ne un răgaz !

Otrăvitorul îşi cere scuze :

— Da, ai dreptate, m-a luat gura pe dinainte...

Critias nu e mulţumit şi după ce face un pas înapoi, ţipă ca ieşit din minţi :

— Şi de ce, mă rog, nu puteţi face faţă ? Dinadins ? ! !

— Nu, stăpîne. Noi ne dăm toată silinţa. Dar munca noastră durează şi dacă n-avem destulă cucută, durează şi mai mult. Nopţi în şir nu ştim ce-i somnul.

— Cîţi sînteţi în stare să faceţi pe noapte ?

— Asta depinde, îi explică otrăvitorul pe ocolite. Dar nu de noi... Cîte unul din ăştia — ne înţelegem, nu-i aşa ? — e mort pe jumătate din clipa în care ni-l aduc ! De spaimă, fireşte... Iar altul — arată cu ochii spre sofa — are în el nouă vieţi, ca pisica... Aşa încît unuia nu-i ajunge o singură cupă ca să-şi dea duhul...

Critias îşi îndreaptă şi el privirea în direcţia în care se uită otrăvitorul şi rosteşte, scrîşnind printre dinţi :

— Şi alt procedeu nu cunoşti ? ! !

Otrăvitorul tace.

Critias se întoarce cu spatele la el şi dă să plece. Otrăvitorul ştie ce înseamnă asta pentru el şi de aceea se grăbeşte să spună :

— Sugrumarea.

Înghesuială mare în faţa închisorii. Lăzi uriaşe şi în ele mereu aceeaşi tăcere înspăimîntătoare : cei aduşi au gura astupată cu un căluş — cei scoşi, nu mai au nevoie de căluş. Acest fioros cortegiu al cărătorilor de moarte se strecoară pe culoarul alcătuit din străjeri.

Voci :

— Dacă l-ar fi ascultat pe Alcibiade, am fi ieşit biruitori la Aigospotamoi.

— Dacă Alcibiade ar fi în Atena, masacrul ăsta n-ar fi cu putinţă.

— În loc de lacrimi, ar curge vin.

— Alcibiade !

Un tainic ecou repetă acest nume prin tot oraşul.

Ajutorul otrăvitorului preia de la cărători o nouă victimă.

Otrăvitorul, ca de obicei, îl măsoară din priviri şi pe proaspătul adus. De bună seamă, s-a împotrivit. E lac de sînge. Şi, totuşi, îl recunoaşte.

— Pe Zeus ! îi alunecă din gură cuvintele, fără voia lui. Tu eşti, stăpîne, Teramenes ? ! !

Teramenes nu răspunde. Gura lui e astupată.

Otrăvitorul însă, continuă să-i vorbească.

— Vasăzică, aţi început să vă trimiteţi unul pe altul în braţele lui Hades ! Îngrozitor ! Dar, de fapt, ce tot spun ? De ce îngrozitor ?

Ajutorul îl întrerupe, şoptindu-i la ureche :

— Ai spus că pe următorul îl gîtui eu... dar pe ăsta nu pot... O să trebuiască tot tu să-l...

— Linişteşte-te, băiete, îl calmează otrăvitorul, cu zîmbetul pe buze. Pe ăsta n-o să-l atingă nici unul din noi. Ăstuia o să-i dăm de băut, de-ar fi să dureze povestea nu ştiu cît.

5.

Dimineaţa, devreme, Socrate se plimba în fiecare zi de-a lungul Ilisosului, pe acele locuri pe unde umbla odinioară, ca flăcău, alături de Anaxagora şi unde îşi dădea întîlnire cu Corina.

La întoarcere, se oprea de fiecare dată sub un pîlc de pini, nu departe de căsuţa în care locuia nepotul marelui om de stat, Aristide, supranumit „cel mai onest dintre oameni".

Nepotul nu ieşea din casă decît dimineaţa, cînd se ducea să distribuie marfa confecţionată cu o zi înainte. În condiţiile de scumpete ale acelor vremuri, îşi agonisea traiul din greu, împletind coşuleţe şi tăviţe rotunde din rafie, ca să-şi poată hrăni, de bine de rău, nevasta, copiii şi pe sora sa, Mirto.

Mirto mînca la masa săracă a fratelui ei şi era nevoită să asculte grosolăniile şi răutăţile cumnatei sale. Dimineaţa, cînd fratele şi soţia lui se duceau cu marfa la piaţă, ieşea cu chitara în grădina lor neîngrădită şi cînta melodii cunoscute pe improvizaţii proprii.

Ştia că la umbra pinilor zăbovea, de obicei, Socrate. Şi azi era acolo.

Se apropie de ea şi-o întrebă :

— Tu eşti nepoata lui Aristide ?

— Da, Socrate. Eu sînt Mirto.

— Adeseori te aud cîntînd...

— Da, cînt întotdeauna cînd te ştiu aici, la umbra pinilor.

— Îmi place să te ascult, şi-mi place să te văd...

O apucă uşor de bărbie şi-i săltă faţa în sus, cu grijă şi gingăşie :

— Tu plîngi, Mirto ?

Îi povesti despre necazurile ei. Socrate stătea şi cumpănea. Se gîndea la Criton care, la rugămintea lui, ar lua-o, fără îndoială, pe Mirto în casa sa bogată. Dar, în aceeaşi clipă, deveni gelos pe Criton. Numai la gîndul că acesta ar urma să aibă în preajma lui o fată atît de fermecătoare. Se minună el însuşi de acest simţămînt, încercă să-l izgonească, dar nu izbuti. Începu să rîdă în hohote.

— Mi-e îngăduit să ştiu de ce rîzi, Socrate ?

— Mereu îmi dau mie şi altora cîte un sfat ce sună aproape a poruncă. Cunoaşte-te pe tine însuţi ! Şi cum văd, nici pînă acum n-am izbutit să mă cunosc. Ba, mai mult, în mine, în sufletul meu, găsesc uneori nişte unghere

ascunse, despre care aş fi în stare să jur pe rîul Stix că nu sînt ale mele.

Şi, mîngîindu-i cu blîndeţe părul auriu, o întrebă :

— Eşti atît de fermecătoare... Cum se face că nu te-ai măritat ?

— N-am zestre. Nici măcar un obol, răspunse fata. Şi apoi, nici mie nu-mi place oricine...

— Ca să vezi, cîteva drahme te-au făcut să pierzi o parte din viaţă !... Vai nouă, tuturor !

— Nici nu ştii cît mă chinuiesc. Fiecare îmbucătură îmi rămîne în gît numai la gîndul că o iau de la gura copiilor. Iar fratelui şi cumnatei le citesc în ochi acelaşi gînd.

— O să încerc să fac ceva pentru tine, Mirto, spuse filosoful.

În ultima vreme Xantipa era suferindă. De aceea primi cu bucurie ideea ca Mirto s-o ajute la gospodărie, ba mai mult, îi luă apărarea, ca o adevărată mamă. Se duse deci numaidecît la ea şi-i oferi adăpost.

— Gîndeşte-te însă că treci de la o sărăcie la alta. Să ştii că şi noi sîntem oameni săraci...

— Dar buni şi cumsecade. Şi asta e mai mult decît orice bogăţie.

Mirto însă nu trecea numai de la o sărăcie la alta ci şi de la un pericol la altul.

Şedea în palestră, pe marginea bazinului, înconjurat de tineri şi adulţi.

Oamenii se simt dornici de o perspectivă mai luminoasă ; de aceea, se strîng în jurul lui Socrate, omul în stare să le spună un cuvînt care să le însenineze măcar un pic aceste zile posomorîte de crimă şi jaf.

— Cum ? ! ? Tu continui să-i înveţi pe tineri, în ciuda deciziei celor treizeci de magnifici. Tu nu ţii seama de lege ? întreabă Anofeles, care se furişase în spatele discipolilor lui Socrate.

— Cum să nu ţin, scumpe Anofeles. Citeşte bine această lege, afişată pe pritaneu. Acolo scrie că pe tineri n-am

voie să-i învăţ arta dezbaterii, în schimb nu scrie că n-aş avea voie să stau de vorbă cu cineva, ceea ce, de altfel, tocmai făceam aici. Pe cîte ştiu, eu nu vă învăţ pe nici unul dintre voi, dragii mei prieteni. Vă aflaţi aici mai toţi acei cu care adeseori stau de vorbă. Spuneţi : am luat eu vreodată de la cineva vreun ban, aşa cum s-ar cuveni să i se plătească unui dascăl ? Măcar un obol ? Nu. Ai auzit, scumpe prieten ? ! Iar gura, iertat să-mi fie, legea nu mi-a cusut-o...

Mulţimea rîde şi-l aplaudă pe filosof.

După care, discipolii îl conduseră pe dascălul lor într-un colţ mai liniştit al palestrei, unde sperau să fie numai cu el. Era un loc încîntător, totul mirosea aici a cimbrişor, iar pîrîiaşul ce curgea pe aproape clipocea în surdină, spălînd în drumul său pietrele ieşite în afară. Deasupra pîrîului, aerul era străbătut de libelule...

— Cîndva am povestit cum trebuie să fie un bun conducător, spuse Socrate. Erau atunci de faţă Alcibiade şi Critias, nu-i aşa, Criton ? Dar Xenofon, Apolodor, Anitos şi tu, Platon, nu ştiţi despre ce-i vorba. Aşa că o să vă spun acum.

— Aici ? întrebă Criton, rotindu-şi privirea împrejur.

— Oriunde, răspunse calm Socrate.

Şi începu să povestească, în ciuda faptului că-l zărise pe Anofeles strecurîndu-se în albia pîrîului, de bună seamă vrînd şi el să înveţe ceva.

— I-am pomenit pe Alcibiade şi Critias. Da, cu amîndoi am discutat despre măreaţa şi înălţătoarea misiune de a-ţi guverna propria ta ţară. Arta guvernării este cea mai exigentă îndeletnicire a omului. Un asemenea om, pus în fruntea obştei, e dator să ştie multe, să fie cumpătat şi îndrăzneţ, iar mintea şi inima lui trebuie să se armonizeze cu binele şi frumosul... Poate fi învăţată arta guvernării ? Cîndva, eram încredinţat că da. Azi, judecaţi voi singuri ! Veţi spune, desigur, că un conducător trebuie să fie, înainte de toate, un om drept, un apărător al justiţiei. Dar oare acest lucru e atît de simplu ? Binele nu e o pasăre ce zboară în văzduh ; binele pentru o anume cauză poate însemna contrariul, adică răul, pentru altă cauză. La fel e şi cu justiţia. Da, şi justiţia trebuie cercetată, înainte de a ne

pronunța în privința ei, e nevoie să aflăm în spatele cui, sau în spatele căror oameni trebuie să stea, spre a se putea numi justiție.

Platon se uita țintă și cu fața tot mai gravă la dascălul său, care aborda problema cea mai periculoasă. Au înțeles cu toții : o justiție valabilă pentru toți cetățenii nu poate fi valabilă pentru Critias.

Creștetul ciufulit al lui Anofeles se zbîrlea pe malul pîrîului, unde denunțătorul stătea pe o piatră și grava pe tăblie măcar cîte un crîmpei din cuvintele lui Socrate. Fraza întreagă nu pridiidea să o scrie și, chiar dacă ar fi prididit, tot nu înțelegea sensul tuturor cuvintelor.

Dar Socrate, așa cum avea obiceiul, alese pentru meditația sa și comparații din viața sătească, spre a fi cît mai pe înțeles. Spuse :

— E ambiția multor atenieni să se ridice în fruntea obștei și să aibă în grija lor soarta miilor de cetățeni. Dar să se proslăvească ? Asta vine de la sine, dacă vrem să înțelegem verbul „a se proslăvi“ în sensul mai larg al cuvîntului, fără să ne punem întrebarea : cum ? Cum trebuie să se poarte un stăpînitor, un gospodar, pentru ca acestei dorinți de a se proslăvi să nu i se poată da decît un singur atribut ? Să ne gîndim la păstorul care are în grija lui o turmă de oi. Dacă își va împuțina turma, nu va fi oare pentru ea mai curînd un lup, decît un bun păstor ?

Prietenii filosofului se strînseră și mai mult în jurul lui, îndemnați de simțămîntul subconștient ca tot ce vorbește el să rămînă numai între ei. În același timp dădură cu toții din cap, aprobator, și inimile lor începură să bată mai ușurate.

— Vasăzică sînteți de acord cu mine, spuse Socrate, zîmbind bucuros. Bine, dar dacă devine lup, se mai poate spune despre el că ar fi păstor ? Nu ? Și eu sînt de aceeași părere cu voi. Scrii bine, Anofeles ? Vezi să nu greșești !

Platon șopti înspăimîntat :

— Cum, Anofeles aude toate astea ? ! ?

Își îndreptară cu toții privirile speriate spre pîrîu. Socrate, însă, continuă pe un ton cît se poate de calm :

— Și acum, ar mai fi de adăugat : Dacă face acest lucru un domnitor, se mai poate numi el domnitor ?

Prietenii filosofului simțeau cum îi trec fiori de gheață prin tot corpul.

Iar filosoful încheie :

— Izvorul cu apă curată Kalirhoe, i-a fost dăruit Atenei de mama natură, în schimb, izvorul de sînge omenesc a fost deschis în Atena de mîna omului...

Anofeles o rupse la fugă cu spinarea încovoiată, sărind de pe o piatră pe alta, prin albia pîrîului.

6.

Să mă fălesc cu ce aș putea să mă arăt în lume ? își spuse Anofeles, în sinea lui. Nu ! Pentru asta mai e destul timp ! De aceea, gonește pe străzile orașului în vechile sale zdrențe și strigă în gura mare :

— Oameni buni ! Libertate ! Fiecare face ce vrea ! Nu mai avem nici un stăpînitor !...

— Ce-i cu tine, măscăriciule ? Ai înnebunit ? ! ? se minunează bărbații.

— N-avem stăpînitor ! N-avem stăpînitor, continuă să răcnească Anofeles.

— Nu-ți bate joc de necazurile noastre ! se răstesc la el femeile.

— Nici o bătaie de joc. Socrate a spus : cine nu știe să domnească, nu e stăpînitor.

— Tacă-ți fleanca ! Aiuritule !

— Ce, vreți poate să spuneți că n-are dreptate înțeleptul Socrate ? Cine nu știe să coasă, nu e croitor, cine nu știe să gătească, nu e bucătar ! Ori, poate, nu ?

Anofeles zîmbea, așteptînd efectul vorbirii sale. Și iată că dorința i se împlini.

Un bărbat din mulțime începu să bombăne, supărat :

— Da, domnia asta a teroarei n-o să țină mult.

— Te nemulțumește ceva ? îl iscodește Anofeles. Ce-ți lipsește ?

— Despre ce avem, e mai bine să nu vorbim. Ne înghesuim în Atena ca scrumbiile în butoi. Iar ce n-avem ? Pîine, carne, bani, pămînt, de lucru și un locșor unde să punem capul, asta n-avem ! Da, și democrație, rosti cu

glas mai potolit. Ne lipsește democrația, care ar face din noi iar oameni...

— Și totuși, avem un proțap la căruță, spuse încurajator un alt cetățean. Pe Trasibulos, ascuns la File. Pe urmă, ar mai fi și al doilea : democrații din Teba. Iar dacă ne gîndim bine, îl avem și pe al treilea, iar ăsta, ce să mai vorbim, e cel mai tare !

— Cine ? Care ? Hai, spune odată ! insistă Anofeles,

— Cum cine ! Îl avem doar pe Alcibiade, îi răspunde săracul ce-i dă crezare săracului de paradă.

— Bine, bine, dar cum ar putea asta să ne ajute ? își manifestă îndoiala Anofeles. Cine știe pe unde mai umblă ?

— Eu știu unde e, se laudă un marinar infirm. A întins-o cu Timandra lui în Asia și stă la masă cu regele Persiei. În fiecare zi stoarce de la ei cîte o trieră. Și cum adună două sute, e aici !

— Numai de-ar veni odată ! exclamă patetic Anofeles și, rîzînd pe înfundate, se face nevăzut.

În superba vilă a tiranului Critias, un sclav îi anunță stăpînului său sosirea lui Anofeles.

„Ce-o fi vrînd de la mine ploșnița asta ? Să cerșească ? Ori să denunțe pe cineva ?"

— Lasă-l să intre.

Anofeles se strecură în încăpere ca o șopîrlă și se opri respectuos în pragul ușii. Critias își cercetă oaspetele cu o privire glacială :

— Ai venit să ceri de pomană ? Pentru asta puteai să te adresezi portarului.

— Distinse și înălțate stăpîne ! Nu vreau nimic. Am venit doar să mă închin ție, eu, vechiul tău cunoscut și admirator. Prin tine, Atena se bucură în fruntea ei, de un bărbat cu mînă forte.

Și, ridicînd brațele în sus, ca în extazul prezicerii, continuă :

— Văd Atena, purificată de tine, ridicîndu-se spre culmile unei glorii fără precedent. Văd înălțîndu-se pe Acropolă, alături de Atena lui Fidias, statuia ta strălucitoare...

— Încetează. Nu mă grăbesc să mor, ca să mi se înalțe o statuie.

— Ferească zeii... nu m-am gîndit la asta... știi, eu numai din respect...

— Gata, m-ai lingușit destul. Ce vrei în schimb ?

— Ferească zeii ! Eu n-am venit să cerșesc. Ți-am adus ceva mai prețios decît s-ar putea plăti cu arginți.

— Pe cine ai venit să denunți, Anofeles ?

— Ferească zeii ! Departe de mine acest gînd. Delațiunea mă scîrbește, e împotriva firii mele... Dar ce fel de cetățean onest aș fi dacă aș privi pasiv... Da, nici gurii nu-i vine să rostească, atît de cumplit mi se pare cînd aud pe cineva spunînd despre tine că nu ești un bun conducător, cu alte cuvinte, nu ești de loc conducător.

— Ce vrei să-mi torni tu aici ? izbucni Critias. Hai, repede !

— Nu te grăbi, înălțate stăpîn. E vorba de un lucru grav... Periculos... Oamenii au și început să-l repete după el. Iar pe ziduri, văd cum apar inscripții rușinoase : „E păstorul păstor dacă-și împuținează turma ? E oare Critias conducător, de vreme ce taie capetele cetățenilor săi ? Critias nu știe să conducă — Alcibiade știe ! Să se întoarcă Alcibiade !“

— Îți închipui poate că nu știu cît de numeroși sînt dușmanii mei ? Mă interesează însă comparația aceea cu păstorul. Cine-i nătîngul care a născocit-o ?

Anofeles tăcea ca o fiară la pîndă.

Critias scoase dintr-un sipet o pungă și o aruncă pe tăblia de marmoră a mesei. Argintul răsună îmbietor.

Într-o clipă, Anofeles schimbă șapte fețe.

— Nătîng ai spus ? Nu, stăpîne. Nu. Însuși oracolul de la Delfi l-a declarat pe acest om cel mai înțelept dintre...

— Cum ? ! explodă Critias, roșind ca racul ? Fostul meu...

Vasăzică așa, nu-i ajunge că m-a porcit ? ! Acum pretinde că nu sînt conducător ? ! ! Și din nou îi pregătește terenul lui Alcibiade ? ! ? Favoritului său !...

— Mda, un nebun flecar ! spuse el cu indiferență și, fără să-i adreseze o vorbă, îi azvîrli lui Anofeles punga cu arginți.

7.

Un scit înarmat pînă în dinți sări iute din șa și bătu sălbatic de trei ori cu spada sa scurtă în poarta de lemn. Socrate tocmai își lua gustarea de dimineață, în timp ce Mirto stropea florile.

— Cine-i bădăranul care dă buzna peste noi ?

Scitul pătrunse în curte :

— Trebuie să mergi imediat, însoțit de mine, la cancelaria lui Critias, Primul dintre cei mai buni treizeci.

— Ia te uită, rîse Socrate. Însoțit de acest luptător cu spada în mînă. Ce cinste pentru mine.

Cu calmul cel mai desăvîrșit, continuă să muște din turta unsă cu miere, udînd fiecare dumicat cu o dușcă de lapte.

— Și spune-mi, flăcăule, luminăția sa mă așteaptă singur, ori sînt acolo mai multe capete luminate ?

— Te așteaptă împreună cu Carmides.

— Excelent, băiete... Amîndoi sînt învățăceii mei și cînd o să mă prezint în fața lor, potrivit indicației, se vor afla într-o societate aleasă.

— Nu te du ! strigă Xantipa.

— Ceva e, în propunerea ta, Xantipa...

— Porunca supremului, începu scitul, sună așa :

Dar Socrate continuă, făcînd totală abstracție de prezența lui :

— Da, n-ar trebui să mă duc pentru că distinsul Critias a uitat să trimită după mine lectica sa. Dar el a fost întotdeauna certat un pic cu bunele maniere. O să-l iert totuși și-o să mă duc.

— Toată Atena o să vadă... încercă să spună ceva Xantipa, dar se înecă.

— O să vadă gloria mea, adăugă Socrate și porni.

Prin fereastra deschisă a buleuterionului, locul dezbaterilor, Critias îl zări pe Socrate și blestemă. Își dăduse seama prea tîrziu că greșise. În urma filosofului condus de scitul înarmat pînă în dinți, venea buluc o mulțime de

atenieni — bărbaţi, femei, tineri. Înaintau năvalnic şi din rîndurile lor se ridica un murmur ameninţător.

Instalat într-un jilţ suspendat pe un postament, Critias îi făcu semn lui Socrate să se aşeze pe un scăunel foarte scund.

Filosoful nu aşteptă să i se vorbească şi măsură din ochi cu cît şedea Critias mai sus decît el.

— Înălţate Critias, începu el. La invitaţia ta am venit în această încăpere atît de primitoare. Ai vreo noutate pentru mine ?

În loc de răspuns, tiranul îi întinse o foaie de papirus. Era scrisă pe ea legea prin care i se interzicea lui Socrate să predea arta dezbaterii în gimnaziu, *in stoa* şi pe locurile virane de utilitate publică.

— Cunoşti asta ? întrebă Critias, după un timp de tăcere.

— Cum să nu ! E afişată şi jos, ca s-o poată citi oricine. Pe ambele papirusuri, aceeaşi greşeală. Uite aici ! În loc de omega, ar trebui să fie omikron.

Critias tresări furios şi îşi încruntă sprîncenele.

— Nu mă reţine din treburi. Eu n-am timp de pierdut. Aşadar, cunoşti...

— Cunosc. Dar nu pricep ce are asta comun cu mine ?

— Nu fă pe prostul, măreţe filosof ! se aprinse Critias, fulgerîndu-l cu o privire încărcată de mînie.

— De vreme ce tu te joci de-a despotul, înălţate slujbaş...

— Cum ? ! ! Slujbaş ? ! ! Eu ? ! ! zbieră Critias jignit, dar evită numaidecît această chestiune delicată.

— Ştim, începu el tăios, că te întîlneşti cu tineretul şi îl iniţiezi în arta dezbaterii !

Socrate se sculă de pe scaun şi parcă, fără voia lui, se apropie de fereastră, ca să fie auzit de cei de-afară.

— Admir priceperea ta în toate. Pur şi simplu mă uimeşti. Cît timp ai fost discipolul meu, nu te-ai manifestat ca atare. Izvoarele ei sînt însă de bună seamă secrete, căci înălţimile ascund adeseori multe taine. În definitiv, şi Olimpul e învăluit în nori pentru ca Helios să nu

poată vedea ce se petrece acolo. Dar să trecem la obiect. Așa cum spuneai, tu n-ai timp de pierdut, iar eu sînt încredințat că într-adevăr, ai puțin timp...

— Ce vrei să spui cu asta ? îl întrerupse tiranul.

— Treaba asta deslușește-o de unul singur. Deocamdată să revenim la învățătura aceea... Te înșeli...

— Nu ! ripostă Critias. Știu că practici această învățătură. Cunosc eu celebra ta *„techne maieutike"* și toate vicleniile ce se ascund în spatele ei.

— A, da, frumoasă e filosofia care naște din oameni idei. Dar pe cîte știu, voi nu îmbrățișați ideea ca poporul atenian să nască idei.

Sub ferestrele buleuterionului răsună o explozie de rîs nestăvilit.

— Aici ! porunci Critias, arătîndu-i filosofului scăunelul, după care se duse să tragă peste fereastră draperia din țesătură grea. Își răschiră degetele în fața lui Socrate, apoi strînse pumnul :

— Ei bine, reluă el, dacă îți place atît de mult să naști în oameni idei, am să-ți spun ce idee ai născut în mine, distinsă moașă. O să emit o nouă interdicție. „Lui Socrate i se interzice, cu desăvîrșire, să stea de vorbă cu tineretul".

— Remarcabilă interdicție, nimic de zis. A mai fost emisă vreodată o asemenea măsură ?

— Bagă de seamă, Socrate ! Dacă nu te astîmperi, ai s-o pățești ! Mereu te cruț.

Chiar și prin draperia groasă, Critias auzea clocotul mulțimii de sub ferestre, de aceea se grăbi să spună :

— Te cruț fiindcă mi-ai fost dascăl, dar dacă nu te cumințești, te așteaptă călăul.

Strigătele de nerăbdare ce răzbeau din Agora, nu mai conteneau.

— Socrate ! Ce se întîmplă cu Socrate ? Dați-i drumul imediat ! Socrate !

Critias îngălbeni.

Socrate observă acest lucru și-i spuse pe un ton mîngîietor :

— Nu-ți fie teamă, dragul meu, te ajut eu.

Se sculă din nou de pe scaun și, legănîndu-se cu pasul său de rață, pînă la fereastră, trase draperia într-o parte. Fu întîmpinat de un răcnet de bucurie. Filosoful ridică brațul și în stradă se făcu liniște.

— Aici sînt, scumpii mei prieteni ! Și mă simt cît se poate de bine. Prea înaltul mă ospătează cu generozitate și chiar în clipa asta îmi făgăduiește o mare cinstire...

— Încetează ! izbucni Critias.

Socrate se retrase de la fereastră și întrebă :

— Pînă la ce vîrstă socotești tu tineretul cu care n-am voie să stau de vorbă ?

— Pînă la treizeci.

— Pe gîtul lebedei tale, frumoasă Leda ! Cum văd, voi țineți grozav la acest treizeci. Dar, de fapt, acum numai la douăzecișinouă. Slavă zeilor, e destul... Și, spune-mi, nu s-ar mai putea reduce asta, să zicem, cu zece ani ?

— Ajunge ! M-am săturat de glumele tale ! urlă tiranul.

Filosoful însă nu se astîmpără și continuă cu întrebările :

— Dar ce mă fac cu vînzătorul de măsline din piață ? Dacă nu e trecut de treizeci de ani ? Să zicem că nu-i pot plăti pe loc — știi doar că prețurile saltă de la o zi la alta —, de vorbit n-am voie să-i vorbesc, spre a-l face să înțeleagă că restul i-l aduc mîine, plec, și el pune scitul să mă fugărească prin tot orașul, ca pe un tîlhar de rînd ? !

— Născocești tot felul de nerozii...

— De loc ! Încearcă să te duci azi în piață fără o lățcaie în buzunar. Nici un pumn de mazăre uscată nu ți se dă pe datorie. Dar ce mă fac dacă întîlnesc un tînăr care mi se adresează așa : „Cetățene, nu știi unde l-aș putea găsi pe slăvitul Critias ?“ Nici la întrebarea asta n-am voie să răspund ?

Tiranul își dădu seama că filosoful nu-i vorbește ca unui conducător și, în felul acesta, vine să întărească spusele lui Anofeles. Se ridică în picioare și, cu un gest categoric, îi arătă lui Socrate draperia din fața lui. unde se afla ușa ce dădea afară.

Cînd părăsi clădirea Consiliului, filosoful căzu în brațele discipolilor săi. Întrebările se rostogoleau, ca o avalanșă.

— Distinsul Critias m-a onorat cu o nouă interdicție. N-am voie de loc să stau de vorbă cu tinerii sub treizeci de ani.

— Asta pentru că l-ai asemuit cu un porc, atunci cînd se freca de Eutidemos, spuse Criton.

— Ba eu aș crede mai curînd că din pricina răspîndirii prin toată Atena a ideii că un conducător nu e conducător, atîta timp cît își împuținează turma, ca un păstor nepriceput, îl contrazise Xenofon.

— Iar eu sînt sigur că asta i se trage numai din spaima pe care Socrate o trezește în sufletul lui Critias, interveni Platon.

— Și noi care doream atît de mult să ne vorbești, se tîngui tînărul Apolodor.

— Ce să fac ? îi răspunse Socrate, rîzînd în batjocură. Eu n-am voie să stau de vorbă decît cu tinerii de peste treizeci de ani, cum sînt, de pildă, Criton sau Simon. Cu cei sub această vîrstă, legea îmi interzice să vorbesc. Dar stați ! Nu vă indignați, nu vă revoltați și ascultați-mă cu atenție : legea nu vă oprește pe voi, cei mai tineri, să trageți cu urechea, în timp ce stau de vorbă cu cei mai vîrstnici. Asta, pe blana lui Cerber ! nu scrie în legea lui Critias.

Se reped la el, îl îmbrățișează și glasurile lor se contopesc într-un cor al veseliei exuberante.

După ce Socrate părăsi sala Consiliului, o draperie fu trasă într-o parte și în încăpere își făcu apariția Carmides.

— Ai auzit bine, Carmides ?

— Fiecare cuvînt și, mai cu seamă, cuvintele lui. Dar sînt sigur că nici acum nu se astîmpără. Spuneai să băgăm spaima în el. N-ai văzut ? Încăpățînatul ăsta îndărătnic habar n-are ce-i frica. Mi-e teamă că mai curînd bagă el spaima în noi.

— Uneori mă întreb dacă n-ar fi cel mai bine să-l aducem în fața tribunalului, pe motiv că instigă poporul împotriva stăpînirii. Un martor am și găsit — alții găsim jucîndu-ne, pe urmă o cupă de cucută și-am scăpat de-o grijă.

— N-am scăpa, scumpe Critias, spuse Carmides.

— Ai dreptate, ăsta și mort o să ne facă necazuri. Poate chiar mai multe decît în viață. Pe noi, atenienii ne urăsc, pe el îl iubesc. Și totuși, parcă aș fi mai liniștit dacă n-ar mai fi...

— Încetează o dată ! Socrate n-a fost numai dascălul tău, ci și al meu, se răsti Carmides, dezgustat de atitudinea lui Critias.

— Nu, pe el deocamdată, nu. Acum ne amenință mai mult Alcibiade decît Socrate. Poporul îl reclamă cu frenezie și dacă smintitul izbutește să-l cîștige împotriva noastră pe regele Persiei, o să avem serios de furcă atît cu el, cît și cu cei de-acasă. Atîta vreme cît Alcibiade trăiește, nu sîntem siguri de viața noastră.

— Și ce-ai de gînd să faci ? întrebă Carmides, cu o voce trădînd mînia și revolta deopotrivă. Și el e favoritul atenienilor. Și să nu uităm : e vărul meu și al tău.

— Bine. Treaba asta o las pe seama spartanilor. Mă duc să vorbesc cu Lisandros. Iar pe Socrate îl pun sub supraveghere.

— Fă ce crezi, eu unul nu vreau să am nimic comun cu afacerea asta... Dar bagă de seamă, băiete, ceea ce ți-a reproșat Teramenes îți reproșează acum, după asasinarea lui, alții, din rîndurile celor douăzeci și nouă rămași. Chibzuiește bine ! Chiar dacă-i faci inofensivi pe Socrate și Alcibiade, putem fi oricînd striviți de neînțelegerile din sînul Consiliului nostru.

Critias îl fulgeră din ochi :

— Da, îmi dai o povață bună. Cum văd, pe Socrate va trebui să-l lichidăm. Faptul că împuținăm turma e numai o parte de adevăr. Dar care e adevărul integral ? S-o scăpăm de oile rîioase, iar dacă rîia se întinde cu repeziciune, înseamnă că noi trebuie să fim mai iuți...

8.

„Nu-i totul pierdut pentru atenieni atîta vreme cît trăiește Alcibiade. De altfel, nici în timpul primului său surghiun nu s-a mulțumit să ducă o viață tihnită și inactivă. De aceea și acum, dacă asta va sta cît de puțin în puterile lui, el nu va îndura îngîmfarea Lacedemonienilor și destrăbălarea euforică a celor treizeci de tirani.

Acest vis al oamenilor din popor nu e cu totul neîndreptățit."

Plutarh

Această idee avu darul să-i înspăimînte din ce în ce mai mult pe tirani. Cînd primul dintre ei se prezentă la Lisandros, acest necioplit înfumurat îl primi pe Critias, poetul, sofistul și conducătorul tiranilor, fără să se ridice în picioare, și-l ascultă fără să-l poftească să ia loc.

— Spartanii nu vor fi stăpîni pe situație atîta timp cît trăiește Alcibiade, își încheie Critias doleanța sa.

Lisandros clătină din cap, aprobator, și-l expedie pe Critias, fără să-i mai adreseze un cuvînt. În schimb, se grăbi să trimită un emisar la satrapul Farnabaz, aflat în cetatea Deschileia, din Propontida, ca să aranjeze cele necesare.

Ziua aceea avea o culoare stranie. Stranii erau și sunetele și mirosurile ce stăruiau în atmosferă. Vîntul sufla dinspre munții tracici, unde sălășluia Sabazios, așa cum i se spunea pe aceste meleaguri, zeului Dionysos. Un vînt rece, sălbatec, tulburător. Pe coama lui șuierătoare gonea o melodie amorțită, subțire, mereu aceeași și mereu la fel de pătrunzătoare.

Ziua avea culoarea negurii ce se tîra la firul ierbii, țîșnind mișelește din crăpăturile pămîntului și îmbibînd tot ce întîlnea în cale.

Alcibiade avusese un vis urît. Visase că era îmbrăcat în veșmintele iubitei, iar Timandra îl farda, ca și cînd ar fi fost o femeie...

Umbla agitat prin odaie, cu fața posomorîtă. Cu o zi înainte, cinase la Farnabaz, dar acesta se arătase surdo-mut la toate aluziile lui de a-i pune la dispoziție o armată persană, spre a porni cît mai repede în fruntea ei ca să elibereze Atena de teroarea spartanilor și a celor treizeci de tirani.

— Trebuie totuși să trimită după mine ! Trebuie să iau comanda trupelor persane ! De ce tărăgănează lucrurile acest Farnabaz ? Cine altul, în afară de mine, mai poate salva Atena ?

Timandra urmărea de mai multe zile, cu îngrijorare, zbuciumul lui Alcibiade. Nici ei nu-i plăceau tergiversările satrapului, iar acum, auzind vocea deznădăjduită a iubitului ei, se cutremură toată. Adoratul meu e atît de chinuit, își spunea în sinea ei. Cum să-l ajut, cum să-l liniștesc ?

— Ce poate să însemne acest vis, Timandra ? întrebă el, pe neașteptate.

Fiori de gheață începură să-i furnice picioarele, furișîndu-i-se pînă în vîrful degetelor ce străluceau cu unghiile de culoarea cinabrului. Timandra era superstițioasă și se temea de visele urîte. Cu toate acestea, spuse cu gingășie în glas :

— Asta înseamnă că tu ești eu, iar eu sînt tu. Amîndoi sîntem unul și același, înțelegi ?

Îl trase lîngă ea pe blănurile întinse în fața căminului și-l mîngîie cu duioșie.

— Eu te iubesc nespus de mult, scumpul meu ! Și nici nu poți ști cît de mult tînjesc să mă iubești și tu cu aceeași dragoste.

Ochii ei de culoarea agatei, întotdeauna amețitori, pîlpîiau azi în gol.

— Satrapul Farnabaz e un barbar viclean, spuse Alcibiade. Iar regele Persiei e cu atît mai viclean cu cît e mai puternic.

Apoi izbucni :

— Cît timp aveți de gînd să vă mai jucați cu mine de-a v-ați ascunselea ? Cînd o să vă învredniciți să stați de vorbă cu mine ? Cînd o să vă hotărîți să-mi dați sprijinul de care am nevoie ?

Îi puse mîna pe piept şi începu, pe un ton tînguitor :

— Cum, tu nici măcar n-o alinţi azi pe micuţa ta Timandra ? Tu nu mă mai iubeşti, scumpul meu ?

— Cum să-mi explic ezitările regelui persan ? Nu-i îndrăgeşte oare, iarăşi, pe spartani mai mult decît pe noi ?

Timandra tremura de tristeţe şi îngrijorare. De ce să se frămînte atît cu povestea asta ? De ce nu-i ajunge mica noastră fericire ?

— Fără dezmierdările tale, mă ia cu frig, murmură ea. Iar tu ai avut azi noapte un vis atît de frumos — tu erai eu, iar eu eram tu...

— Auzi sunetul acela ? o întrerupse el.

— Ce sunet, iubitul meu ? ! ?

— Un ţiuit subţire şi prelung ce nu se mai sfîrşeşte...

Timandra îşi ascuţi auzul.

— N-aud nimic. Ţiuitul ăsta răsună în tine, din pricina chinuitoarei tale aşteptări.

Alergă iute peste blănuri, luă chitara şi prinse să-i ciupească strunele :

— Îndată n-ai să-l mai auzi. Şi începu să cînte.

Nenorocirile se produc într-o clipită, de apropiat însă, se apropie încet, îşi spuse Alcibiade în sinea lui. Dar ce fel de nenorocire şi pentru ce ? Poate fi oare nenorocire mai mare pentru mine, decît să aştept ca un milog aici, la porţile palatului unui satrap nesuferit ? Şi, totuşi, eu trebuie să mă reîntorc la Atena ! Şi încă acoperit de glorie ! Da, aud de pe acum uralele de bucurie ale miilor de cetăţeni, văd flăcările pîlpîitoare ale torţelor...

Chitara Timandrei răsuna în acorduri fierbinţi şi întunecate, vocea ei tremura de teamă şi zadarnic se străduia s-o învioreze cu dorinţa pătimaşă a iubirii. Simţea că o îneacă plînsul şi încetă să mai cînte. Lăsă chitara din mînă şi, repezindu-se la Alcibiade, începu să-l strîngă în braţe şi să-l sărute.

— Iubeşte-mă, iubeşte-mă ! Fără dragostea ta mă sting ! murmurau buzele ei.

O îmbrăţişă şi el şi o sărută.

— Doar ştii bine că te iubesc, dar tu vei înceta curînd să mă mai iubeşti pe mine, un biet cerşetor. Ah, cum i-aş cădea în genunchi regelui Persiei şi cum l-aş îmbuna

cu lacrimi, dacă m-ar primi să-i vorbesc ! Dar nu mă primește.

— Alcibiade, spuse încet Timandra, arătînd spre draperia ce acoperea o ferestruică aflată lîngă plafon. Privește ! Niciodată n-am văzut un amurg atît de sîngeriu.

— Aici, în nord, soarele apune mai frumos decît la Atena, spuse el.

Dar iată că valul acela purpuriu de pe draperie, începu deodată să tresară.

Alcibiade sări în picioare.

— O zei ! strigă el îngrozit. Privește ! Roșeața asta pîlpîie și la răsărit. Asta nu e soarele, Timandra ! Arde casa !

Casa de lemn înaltă, construită în stil rustic, era asaltată din toate părțile de flăcări puternice.

O înșfăcă pe Timandra ca pe un copil și o scoase afară. Apoi, dintr-un salt, fu înapoi în casă. Își înfășură mîna stîngă cu mantia, iar cu dreapta apucă spada, căci se așteptase să primească luptători, nicidecum ucigași pe la spate.

Alergă printre flăcări, în întîmpinarea vrăjmașului. Luminat de strălucirea nemilosului pojar, sta în fața casei cu spada scăpărătoare în mînă, ca un demon dezlănțuit și înfiorător. Ucigașii cumpărați, care se strînseseră în jurul casei aprinse, se retrăgeau acum, spre pădure. Numele lui Alcibiade îi înspăimînta. Alcibiade în carne și oase, stîrnea în ei o groază nețărmurită.

Sta în fața casei învăluită de flăcări, înconjurat din cînd în cînd de un nor de fum.

— Veniți încoace, tîlharilor ! Înfruntați-mă, dacă aveți curaj. Unul nu va rămîne cu capul neretezat !

Deodată, i se păru că aude, de departe, glasul deznădăjduit al Timandrei :

— Alcibiade !

Vocea lui acoperi troznetul focului și al acoperișului ce se prăbușea în flăcări :

— Nu-ți fie teamă, Timandra ! Pe mine nimeni nu mă doboară !

Umbrele mișelești de la marginea pădurii, începură să arunce asupra lui o ploaie de lănci și săgeți. Alcibiade căzu la pămînt. Fără viață.

Peste învolburarea pojarului, șuiera vîntul aspru de la munte. Umbrele mercenarilor lui Farnabaz se retraseră în beznă și se contopiră cu noaptea.

Casa se mistuia în ultimele zvîcniri ale flăcărilor, cînd Timandra își găsi iubitul răpus de lănci și săgeți.

Izbucni într-un hohot de plîns sfîșietor și așa stătu de veghe la căpătîiul iubitului, pînă se crăpă de ziuă.

Dimineața, îi unse trupul neînsuflețit cu uleiuri aromate, îl înfășură în veșmîntul ei alb, iar capul i-l împodobi cu o cunună din frunze de țelină.

La înmormîntarea lui, în fruntea puțin numerosului cortegiu funebru, fu purtată sulița sa, ca un semn că urmașii săi aveau datoria să-l răzbune.

9.

„Hai, cu toții azî vîrtos să bem,
pe Critias noi nu-l mai avem."

Inscripție pe zidurile Atenei.

Ca să scape de urgia tiranilor, mulți democrați atenieni părăsiră cetatea și Atica, refugiindu-se în Teba și în fortăreața File, aflată pe frontieră.

Cînd după lunile de teroare, sosi clipa în care Critias stătea pe înaltul piedestal, alcătuit din mii de cadavre, cînd tiranii nu mai fură în stare să se înțeleagă între ei în ce măsură să extindă ori să restrîngă masacrul, pe cine să ucidă și de ce, cui să-i confiște și cui să-i atribuie anumite bunuri, cînd unii atenieni instalați în casele și vilele luxoase ale democraților asasinați, aclamau tirania, iar alții, cuibăriți prin gunoaie, cerșeau dreptate, Trasibulos, neînfricatul luptător pentru libertate și adept devotat al guvernării poporului, porni în fruntea democraților, împotriva Pireului și Munychiei și, zdrobindu-i pe oligarhi, izbăvi țara de urgia ucigașilor însetați de sînge și avere.

În această bătălie, Critias căzu răpus de numeroase lovituri primite din față și din spate...

Pe drumul ce duce spre agora, înaintează un cortegiu, în frunte cu Trasibulos și Anitos. Un om ciudat, zbenguindu-se și țopăind de bucurie, însoțește acest cortegiu ; gătit

pe cap cu o cunună din care flutură bentițe multicolore, ciudatul personaj dă din mîini agitat și strigă cu însuflețire :

— Trăiască democrația ! Trăiască Trasibulos, eliberatorul !

E Anofeles. Cetățenii îl întîmpină cu veselie, ca pe un măscărici ce ține de tabloul orașului.

Socrate, însoțit de discipolii săi, e primit cu același entuziasm cu care e primit Trasibulos. Ca întotdeauna, e desculț și îmbrăcat cu unica sa mantie, de toate zilele. În schimb, fața lui iradiază o lumină sărbătorească. O tînără fată aleargă spre el, cu o coroană de trandafiri. Un cetățean îi întinde clondirul :

— Cinstește-te, Socrate ! Azi e neamestecat.

Filosoful trage o dușcă și strigă :

— Pentru o viață fericită !

La tribună, în același loc în care pînă nu de mult perorau Pausanias, Lisandros, împreună cu Critias, se aflau acum Trasibulos, demagogul Anitos, și oratorul Licon. Piața era înțesată de atîta omenire, încît cu greu s-ar fi putut strecura prin ea o măslină.

Împodobitul Anofeles se întoarse deodată cu fața spre filosof și-l întrebă :

— De ce tu, marele Socrate, nu te afli printre vorbitori, într-o zi atît de glorioasă ?

Filosoful apucă una din panglicile ce atîrna de pe cununa lui Anofeles și, după ce o frecă ușor cu degetele, îi răspunse tot cu o întrebare :

— Și de ce crezi tu că ar trebui să fac asta ?

— Cum de ce ? izbucni Anofeles, lăudăros. Ai dat cea mai înaltă pildă a neînfricării tale față de domnia teroarei, față de Critias, cel mai fioros reprezentant al ei. Întreaga Atenă știe acest lucru.

— Și asta nu ajunge ? ! se miră Socrate. Mai e oare nevoie să-i spun tocmai eu, acum, acest lucru ?

Bătrînul soldat Trasibulos s-ar bate mai bucuros cu o hoardă de dușmani, decît să rostească două-trei fraze cu bătaie aleasă. Vorbește scurt și cuprinzător.

Anitos își dă seama că laconismul lui Trasibulos n-ar avea darul să dea strălucirea dorită măreției acestei clipe, prilejuită de memorabila victorie împotriva tiranilor. De

aceea adoptă un ton aprins în solemna sa cuvîntare, evocînd dizgraţia temporară a zeilor şi brutalitatea spartanilor, întrecută doar de brutalitatea feroce a oligarhiei ateniene, condusă de sîngerosul Critias. Şi iată şi promisiunile :

— Cei arestaţi de guvernul celor treizeci vor fi puşi în libertate, averile confiscate vor fi restituite. Vom restaura glorioasa noastră democraţie. Vom reinstitui *ekklesia*, buleuterionul şi *heliaia*. Vom face în aşa fel încît arhonţii şi pritanii să fie iar aleşi din rîndurile cetăţenilor cu drepturi depline, prin tragere la sorţi. Vom reintroduce compensaţia pentru intrarea gratuită în teatre şi diurnele pentru activitatea depusă în favoarea obştei. Vom distribui ajutoare cetăţenilor pauperizaţi...

Anitos vorbi îndelung, făcînd multe promisiuni şi, în uralele însufleţite ale mulţimii, puse piatră peste piatră la temelia templului democraţiei reînnoite ce va domni în cetatea ateniană.

Licon, meşter iscusit şi încercat în ale oratoriei, o luă cu îndemînare, de la Homer, ca să ajungă, în sfîrşit, la sărbătorescul eveniment al zilei. Discursul său culmină cu o frază bombastică şi plină de infatuare :

— Cetăţeni ai Atenei ! Prieteni ! Democraţia noastră vă va ajuta să realizaţi tot ceea ce pînă acum vi s-a părut a fi irealizabil !

Mulţimea se dă într-o parte pentru a face loc sclavilor ce apar în piaţă, ducînd pe umeri amfore cu vin. Primul lucru irealizabil pentru sărăcime, era realizat...

Intermezzo 4

Nici n-a intrat bine în odaia mea şi s-a aşezat, fără să-mi adreseze o vorbă, în jilţul pe care i l-am oferit întotdeauna — şi m-am şi repezit la el cu o întrebare ce mă frămînta de mai multă vreme :

— Cum e cu putinţă, bunul meu Socrate, că ai supravieţuit domniei tiranilor ? Ai respectat întocmai interdicţia lui Critias şi ai încetat să mai stai de vorbă cu tineretul ?

Burta rotundă a filosofului a început să salte de rîs :

— Cum ți-a putut trece prin minte una ca asta, scumpul meu nordic ? ! ? Doar mă cunoști de-acum, dacă nu prea bine, măcar un pic. Puteam eu să întrerup discuțiile cu oamenii ? Pentru asta ar fi trebuit să încetez mai întîi să respir... Dar iată cum s-au petrecut lucrurile : Porneam, ca de obicei, să hoinăresc prin oraș — întîlnesc un tînăr cunoscut și vreau să înnod cu el firul unei convorbiri : el însă, duce degetele la gură și, într-o clipită, se îndepărtează. Eu bolborosesc mai departe în legea mea, strig în urma lui, dar aș, de unde, pînă și discipolii mei cei mai devotați, nu mai voiau să mă cunoască. Suflete nobile, ei mă fereau de mine însumi. De ce să te mint, atitudinea lor mă ungea la inimă, dar timpul, timpul se scurgea pentru mine fără nici o mîngîiere. Critias își închipuia că sicofanții lui aveau să mă surprindă, într-un moment cînd îi instig pe tineri împotriva tiraniei și asta avea să mă coste capul. Nu s-a întîmplat așa. Dar trebuie să-ți mărturisesc că a tăcea în timp ce Critias asasina sute de oameni din rîndurile propriului său popor, era pentru mine o adevărată tortură... În schimb, cu un an mai tîrziu, m-am despăgubit cu vîrf și îndesat.

— Da, știu, m-am grăbit să-l întrerup. După ce Atena a devenit iar liberă, i-ai atacat pînă și pe conducătorii democrați...

— Eroare, prietene ! exclamă filosoful. De atacat, l-am atacat pe Critias, în timp ce democrația am criticat-o din dorința de a o vedea din ce în ce mai bună. Amintește-ți : drepturi egale femeilor, ușurarea condițiilor de viață a sclavilor și instruirea temeinică a fiecărui cetățean... Puteam oare să tac, urmărindu-l și auzindu-l pe Anitos ? Dar n-aș vrea să-l nedreptățesc nici pe el, cum nu vreau să nedreptățesc pe nimeni. Moștenise situația nenorocită a războiului peloponesian. Erau vremuri grele. Puternica și sclipitoarea capitală a ligii ateniene, devenise o țărișoară zdrelită pînă la os și, de bună seamă, nu era de loc ușor să administrezi un stat amărît ; numai că demagogul Anitos și alții de felul lui, au scăpat cu totul frînele din mînă și ceea ce a fost pe urmă, numai ordine nu se mai putea numi ; în toate domnea bunul plac și descompunerea. De aceea, nu te supăra că te corec-

tez, dar despre oameni ca Anitos nu se mai putea spune că ar fi democrați. Erau pur și simplu demagogi, contaminați de sofistică. Se pricepeau de minune să le explice oamenilor orice, dar să rezolve nu erau în stare mai nimic. În schimb, pentru ei, adunau tot ce se putea și de unde se putea, ca toți scandalagiii arțăgoși, care răsăriseră atunci în Atena ca ciupercile după ploaie. Aș prefera să nu mă întrebi în ce măsură i-am indignat cu felul meu de a trăi și cu îndemnul de a-i face și pe ei să ducă o viață modestă și cumpătată... Cu vîrstnici și tineri, deopotrivă, discutam fără ocolișuri despre ce e și despre ce ar trebui și n-ar trebui să fie...

— Am citit despre așa numiții plutocrați, care adunaseră mai multe avuții decît adunaseră vreodată vechii aristocrați, am ținut eu să menționez. Lisias îi judeca astfel pe acești îmbogățiți : „Acești oameni își găseau patria în orice țară ori comună unde li se oferea posibilitatea unor profituri grase. Ei nu văd patria în propria lor țară sau comună, ci în averea lor."

— Excelent a redat situația acest Lisias, se desfătă Socrate. Atît de concludent și de convingător, nici eu n-aș fi în stare s-o formulez. Dar mai trebuie să-ți spun ce anume le convenea acestor hîrciogi strîngători, inclusiv lui Anitos, din toată filosofia sofisticii.

Își petrecu degetele prin barbă și începu să enumere : Nu există, chipurile, adevărul obiectiv. Depinde de individ ca să-i convingă pe ceilalți că opinia lui întruchipează adevărul. Unica autoritate e individul însuși. Puterea și dreptul sînt totuna ! Moral e ceea ce-l favorizează pe cel puternic ! Chiar și o cuvîntare viclean alcătuită, poate fi un instrument al puterii !...

— Ești destul de atent la ce-ți spun ? mă întrebă deodată Socrate, pe un ton stăruitor. Înțelegi în ce scop abuzează ei de arta retorică ? Cu vorba iscusită, chipurile, reușești mai mult în viață, decît cu înțelepciunea și cu virtutea. Iar *sofrosyné,* adică moderațiunea și cumpătarea, ar fi, după ei, o nerozie născocită de Socrate, acest moșulică ciudat și caraghios. Dumnealor, dimpotrivă, mai presus de toate denumesc bucuria vieții, puterea și lipsa de modestie. Bădărănia și insensibilitatea ar ține, chipurile, și ele de atractivitatea oamenilor aleși. Îngîmfarea

lor — simplă conştiinţă de sine. Iar indisciplina o ridică la rangul de libertate... Samavolnicia, veşnic propovăduită de ei, a dus, treptat, la consecinţe din ce în ce mai cumplite...

Şedea cu capul lăsat în jos, cu mîinile sprijinite uşor pe genunchi, iar mie mi se părea nespus de palid.

Pe neaşteptate însă obrajii i se îmbujorară şi Socrate începu, precipitat :

— Să-ţi spun acum cît de grele au fost acele timpuri. Speculanţii de grîne şi de alte produse, storceau fără milă ultimul obol de la cetăţenii cei mai amărîţi. Iar mica mea familie n-o ducea cu nimic mai bine. Şi tocmai atunci s-a petrecut un lucru îngrozitor, încît în clipa aceea, aş fi preferat să nu mai exist. Asta mi s-a întîmplat din cauza Xantipei...

De mult mă pregăteam să-l întreb de soţia lui, dar am ezitat. Acum însă, cuvintele mi-au zburat de pe buze, fără voia mea :

— E adevărat că Xantipa a fost o femeie certăreaţă şi rea ?

— Pe dinţii rînjiţi ai fiorosului Cerber ! blestemă Socrate cu o voce tunătoare. Ca să vezi în ce hal au fost în stare gurile acelea clevetitoare să mi-o bîrfească pe sărmana mea Xantipa ! Au făcut din ea o hîrcă ! Da, o hîrcă ! Dar, de fapt, împotriva mea trebuiau ei să-şi ascută limba. Eu am fost încăpăţînatul ! Ea a avut de îndurat de la mine, nu eu de la ea !

— Ah, Socrate ! am exclamat eu. Iar exagerezi ? ! ! Cum văd, nu eşti în stare să-l dezminţi pe grecul pătimaş care sălăşluieşte în tine.

— Uşurel, uşurel ! se burzului filosoful.

Se ridică din fotoliu şi începu să umble cu tălpile goale, cînd într-o linişte desăvîrşită, cînd pleoscăind zgomotos pe parchetul odăii mele de lucru.

— Îţi voi răspunde, începu el, cu o poveste care, sper, te va ajuta să-ţi formezi o imagine adevărată despre căsnicia noastră.

Şi oprindu-se în faţa mea, continuă :

— Xantipa trecuse de cincizeci de ani şi era veşnic suferindă. Toată treaba în gospodărie o făcea în locul ei Mirto. Xantipa era fericită că o luaserăm pe Mirto la

noi, o îndrăgise din prima clipă și niciodată nu i-a spus un cuvînt de ocară ; dar așa cum se întîmplă, de obicei, la toate femeile, suporta greu ideea că-mi împărțeam inima în două ; mă rog, e adevărat, jumătate i-o lăsam Xantipei iar cealaltă, i-o dăruiam Mirtei. Firește, povestea asta n-avea darul să sporească bucuria și buna dispoziție a soției mele și așa se face că, din cînd în cînd, mă muștruluia zdravăn. Dar eu, crede-mă, nu mă simțeam cu nimic vinovat — știi doar cum merg treburile ; în privința asta, bărbatul e întotdeauna nevinovat, spuse el, arborînd o mină gravă, dar cu un ochi îmi clipi ștrengărește.

L-am aprobat tot cu o mină gravă, dar cine știe, s-ar putea ca și pe mine să mă fi trădat un ochi și să-i fi clipit și eu ștrengărește.

— Pe urmă, însă, reluă Socrate posomorît, da, pe urmă s-a întîmplat o poveste tare urîtă ; fostul meu discipol, Aristip din Cirene a întemeiat acolo, în Africa lui, o școală. A preluat de la mine ideea că instruirea îi dă omului sentimentul satisfacției supreme. Numai că vulpoiul a pus pe primul plan plăcerea, pretinzînd că *hédoné* reprezintă, de fapt, adevăratul sens al vieții. În felul ăsta și-a cîștigat uriașe simpatii, în ciuda faptului că în același timp afirma — ce-i drept, mai cu sfială, — că în orice plăcere trebuie să existe al meu *sofrosyné*, adică moderația și cumpătarea. Isteț băiat, acest Aristip, ce-i al lui e al lui : încet-încet, luînd taxe grase pentru învățătura lui, s-a îmbogățit. Și de aici s-a tras, de fapt, toată nenorocirea. Da, acest hedonic n-a ținut seama de principiul meu de a nu lua bani de la nimeni pentru convorbirile mele, și ce-o fi spus : „Eu trăiesc aici ca în Eleusis, în timp ce Socrate duce o viață de cîine ! Ei bine, o să am eu grijă ca fostul meu dascăl să nu ducă lipsă de nimic, acum, la bătrînețe". Și, fără îndoială, bine intenționat, s-a apucat să-mi trimită cu un curier special, douăzeci de mine !

Și rostind aceste cuvinte, filosoful izbucni, violent :

— Știi tu, omul meu din viitorul îndepărtat, ce însemnau pe atunci douăzeci de mine ? Nu știi. Două mii de drahme ! Da, două mii de drahme, iar două mii de drahme întreceau de nu știu cîte ori toată averea mea...

Pricepi ?... Așadar, douăzeci de mine intră pe neașteptate în casa noastră — gata, s-a zis cu sărăcia, cu viața chinuită, bătrînețea noastră e luminată de strălucirea argintului ; Xantipa a și început să mulțumească zeilor — da, banii ăștia au venit ca la comandă ; știu, știu totul și mai cu seamă știu că, în primul rînd, suferindei Xantipa i-ar fi fost viața mai ușoară... Eu însă, tremur ca varga, de parcă m-ar fi cuprins frigurile și nu, și nu ! Nu pot primi acest dar. Călutul îmi aruncă o privire rugătoare, întinde spre mine brațele ei plăpînde, dar degeaba, o țin pe a mea : îi trimit înapoi lui Aristip darul său regesc... Lamprocles și Mirto au trebuit s-o întindă pe Xantipa în pat. o luase cu leșin.. Cu toate acestea, eu tot l-am lăsat pe curier să plece cu punga plină de arginți... Ei, ce părere ai de povestea asta, tu cunoscutul meu necunoscut din nordul îndepărtat, pe care nu știu la a cîta olimpiadă îl vizitez ?...

De atîta enervare, am început și eu să mă bîlbîi în sinea mea. În definitiv, Aristip a izbutit să întemeieze la Cirene o școală atît de căutată și să se îmbogățească de pe urma ei, datorită în primul rînd fostului său dascăl. În clipa aceea însă îl cunoșteam pe filosoful Socrate în asemenea măsură, încît am înțeles cît de greu i-a fost să ia o asemenea hotărîre, care să-i păgubească pe ai săi, dar, în același timp, mi-am dat seama că nu putea să facă altfel.

Văzînd că nu mă pronunț într-o chestiune pentru el atît de dureroasă, Socrate nu mai putu să rabde și întrebă :

— Ei, ce zici de povestea asta, tu care poți privi lucrurile cu detașarea unui timp atît de îndelungat ? Trebuia să înhaț grămada aceea de arginți, de vreme ce toată viața n-am luat un ban pentru strădania mea de a-i împinge pe oameni cu un fuscel mai sus pe scara vieții ?

— Nu, tu nu puteai să primești grămada aceea de arginți ! am strigat aproape.

— Bine. Mă bucur că recunoști acest lucru. Dar, ținînd seama de situația Xantipei, atitudinea mea a fost brutală și lipsită de scrupule. De atunci am avut pentru ea toată înțelegerea, cînd îmi arunca în obraz cele douăzeci de mine și se rățoia de se adunau toți vecinii ca la

foc, ori de cîte ori n-avea cu ce să pregătească o cină. Așadar, mie să-mi dai crezare și nimănui altuia : călușul meu a fost o femeie bună și cumsecade. Alta în locul ei s-ar fi repezit în clipa aceea la mine ca Harpia — zeița vîntului sălbatic — și ar fi început să mă zgîrie și să bocească și nu m-ar fi lăsat în pace pînă cînd n-aș fi luat acei arginți, între noi fie vorba, oarecum meritați. Da, dar dacă-i luam, eu n-aș mai fi fost pentru nimeni acel Socrate pe care-l cunoașteți voi astăzi.

Suspină :

— Și asta încă nu-i totul, mai tîrziu i-am pricinuit Xantipei și alor mei, necazuri și mai mari. De aceea, după ce m-am convins că ești prietenul meu, aș fi bucuros să aflu că nu vei merge pe drumul acelor cinici care au făcut din „Călușul" meu o femeie a dracului. Să scrii adevărul adevărat, așa cum a fost : în atelajul nostru conjugal, buestrașul nărăvaș n-a fost niciodată Xantipa, ci întotdeauna eu.

V

1.

Printre tufele scunde de tamarisc, pe pămîntul uscat, un bărbat și o femeie se iubesc, fără sfială. În jurul lor, din trei părți, mormane de moloz și de gunoaie ; a patra parte este închisă de dărîmăturile zidului, năpădite acum de bălării.

La un stadion de cei doi, stă neclintit Socrate, înconjurat de discipolii săi, așezați pe ruine.

Un scit, înarmat pînă în dinți, ce făcea aici pe stăpînul, se apropie cu băgare de seamă. Vede. Dar nu intervine. Se uită cu poftă la cei doi împerecheați, la coapsele săltate ale femeii și se înfierbîntă privind scena împreunării. O pietricică scrîșni sub opinca scitului și în clipa aceea bărbatul îl surprinse pe străjerul înarmat. Actul iubirii fu întrerupt...

— Asta-i neruşinare ! Încălcaţi legea moralităţii ! tună vocea străjerului. Stîrniţi indignarea publică. Tîrfa asta îşi ridică aici picioarele, de parcă ar fi la ea acasă !

Femeia îşi trase peplumul în jos, se săltă în capul oaselor şi începu să strige :

— Eu tîrfă ! Auziţi, o, zei ? ! ? Eu tîrfă ! !

Cetăţeanul se sculă în picioare şi-l luă la zor pe străjer :

— Cum ai spus ? Moralitate ? Tîrfă ? ! Cum îţi îngădui, barbar păduchios, s-o faci tîrfă pe nevasta mea ? Da, aşa cum ai auzit, nevasta mea ! Iar neruşinat eşti tu că stai aici şi caşti gura la noi şi-ţi permiţi să mă tulburi de la îndeplinirea îndatoririlor mele conjugale.

— În locurile publice asemenea legături sînt interzise de lege... Aici nu sînteţi acasă la voi...

— Noi n-avem casă. Aici e casa noastră. Şi ăsta-i palatul nostru, ripostează cetăţeanul, arătînd furios cu braţele în jurul lui. Acest pietroi e masa noastră, iar bolovanul de colo, e jilţul meu. Uite, vezi, ăsta-i peristilul cu flori superbe — îi arătă smocurile de scaieţi, tufele de tamarisc şi arbuştii de nopal. Apoi, zărindu-l pe Socrate cu prietenii săi, se grăbi să adauge :

— Iar acolo sînt statuile. Da, statui vii, le vezi barbarule ? Şi arătă spre neclintitul filosof, înconjurat de discipoli.

Scitul n-are de gînd să cedeze. E de datoria lui să-şi păstreze demnitatea :

— Ştiu, cunosc eu !... Sînteţi nişte haimanale. Nişte vagabonzi trîndavi, care mîncaţi pîinea de pomană ! Ploşniţele Atenei, asta sînteţi !...

— Gura, palavragiule ! Eu sînt aici la mine acasă, pricepi ? Iar tu, vezi de-o întinde cît mai grabnic de pe moşia mea !

Scitul îşi zăngăni, neînţelept, spada şi, tot neînţelept, se referi la arestarea şi amendarea celor doi soţi.

Tufişurile din jur prind deodată să se mişte şi dintre dărîmăturile zidului se ridică mereu alte voci tînguitoare.

— Cine zbiară aici ? întrebă străjerul.

— Eu. Dar abia acum încep ! izbucneşte bărbatul, simţind în spatele său un sprijin numeros. Te învăţ eu

minte să-mi zornăi aici cu spada ! Îți trag eu o scutură, de-o să-ți zornăie ție toate oasele și-o să rămîi fără ele. Îl vedeți pe nerușinatul ăsta ? ! se adresă el apoi tovarășilor săi. Ar vrea să mă pedepsească pentru că n-avem unde trăi. Dă-ne și nouă o casă ca a lui Anitos și cînd o să vii să ne vizitezi, o să te cinstim arătîndu-ți pereții goi sau fundul gol. Avem, chipurile, libertate ! Ce să zic, frumoasă libertate, de vreme ce ne goniți pînă și de pe gunoaiele noastre...

Locuitorii ruinelor răsar unul cîte unul din spatele dărîmăturilor. Un pîlc de zdrențăroși se apropie de străjer, care bate în retragere :

— Eu... eu n-am făcut nimic, cetățeni. Am vrut doar să le atrag atenția soților să... nu... știți... Eu n-am fost rău intenționat... Am vrut așa, în interesul lor, să... Uitați-vă, moșneagul ăsta poate să vă spună...

Văzînd însă că Socrate stă neclintit și nu scoate o vorbă, socoti că e mai bine s-o șteargă și, într-o clipită, se făcu nevăzut.

Zdrențăroșii își întorc ochii spre Socrate. Acesta însă nu rostește nici un cuvînt și se îndepărtează încet, însoțit de discipolii săi.

Pe drum discută cu ei despre cele văzute și auzite printre ruine : oameni fără adăpost, trăiesc și se iubesc în gropile de gunoi, care le țin loc de cămin. Legea nu îngăduie acest lucru. În schimb, îngăduie ca oamenii să nu aibă unde să-și pună capul.

— Și cine-i vinovatul ? întreabă Xenofon. Omul acela n-are altă posibilitate decît să trăiască printre ruine și în gropile de gunoi. El nu poate fi vinovat... Și atunci ?...

Socrate îl privi posomorît, apoi spuse :

— Să mergem mai departe...

2.

Se opriră la izvorul Calirhoe. Socrate se așeză pe malul pîrîiașului prin care se scurgea apa din bazinul în care se scaldă miresele înainte de nuntă. Își spălă picioarele și își întîmpină prietenii.

— Aţi venit la timp, li se adresează el noilor veniţi. În felul ăsta, puteţi vedea cîtă murdărie iese de pe picioarele mele. Uitaţi-vă, apa o şi duce la vale...

Şi, ridicîndu-şi ochii spre ei, se grăbeşte să adauge :

— Cine o să ducă la vale murdăria Atenei ?

— Murdăria e un cuvînt urît, atunci cînd e rostit în legătură cu Atena, bunul meu dascăl, îi replică Platon.

— N-o cunoşti, nu-i aşa ? spuse Socrate, ridicîndu-se în picioare. Bine, haideţi să mergem acolo unde v-am făgăduit...

— Unde ?

— Într-un loc de unde să puteţi vedea...

— Bine, mergem, dar te-am întrebat unde ?

— În Tartar.

— Ce-o mai fi şi asta ? îi şopti Faidon lui Antistene.

Şi porniră pe urmele filosofului.

Cu cît pătrundeau mai adînc în sectorul în care se aşezaseră ţăranii lipsiţi de pămînt, străduţele erau tot mai înguste şi mai întortocheate, iar colibele amărîte se înşirau pe ele din ce în ce mai rar, ca nişte dinţi într-o gură ştirbă.

Peste ruine, cîteva colibe dărăpănate, pe un morman de cărămidă cresc bălării, dar sub toate astea se află un beci. În beci — beznă, şobolani şi şoareci, foame, deasupra lui — gunoaie şi scursori urît mirositoare.

— Ridică-ţi mantia, n-o mai tîrî prin toată porcăria asta.

O intersecţie. Încotro ?

— Aici e intrarea în Tartar, spuse Socrate, arătînd cu mîna spre ulicioarele pe care mişunau cîrduri de nevoiaşi, femei într-o stare deplorabilă şi copii rahitici : ăsta e Stixul, fluviul groazei, ăsta e Aheron, fluviul suspinelor, iar acolo, Kocit, fluviul plîngerii... Miroase aici a gunoi în descompunere...

— Mai lipseşte Lethe, fluviul uitării, ţinu să menţioneze Antistene.

— Asta e întotdeauna la urmă, preciză Faidon.

— Eu zic să ne aruncăm în valurile Aheronului, spuse Socrate.

Porniră agale. Pe ulicioara cotropită de talazurile suspinelor, păşeau nişte arătări ciudate, venite de pe altă lume.

— Unde eşti tu, viişoarea mea, întinsă pe coasta muntelui ? O fi crescut oare pe viţa ta măcar un strugure, măcar un bob ? Ori te-au strivit în picioare vrăjmaşii neînduplecaţi ?

— Eu am fost stăpîn. Am avut pămînt, păşuni, o fermă şi o vie. Am avut cirezi de vite, am avut de toate din belşug... iar azi n-am căpătat, din cerşit, nici măcar de-o turtă de orz.

— Ah, livada mea de măslini ! Ce dulce era răcoarea la umbra ta. Şi cînd măslinele se făceau, ce plăcut era să le culegi ! Iar acum ? Acum nu văd în faţa mea decît sluţenia scîrboasă şi dezgustătoare.

— Încetează o dată cu văicărelile ! Mai bine să ne aruncăm în apă, să ne înecăm.

Dintr-o groapă de gunoi răsună un rîs hîrîit :

— Unde să te îneci ?! Cel mult în murdărie, asta, ce-i drept, curge aici mai multă decît în toată apa Ilisosului.

— Mă doare ! Mă doare cumplit ! Buboiul ăsta creşte de la o zi la alta. Ce mi s-o fi întîmplat oare ? O tu, măreaţă Hera, ajută-ne, izbăveşte-ne !

Deodată cei ce suspinau văzură trecînd prin albia Aheronului un pîlc de umbre. Oameni ?!!

Unii dintre ei sînt frumos îmbrăcaţi, chiar în veşminte de mătase, dar tînărul de colo are mantia găurită şi toţi sînt conduşi de un moşneag îmbrăcat într-un himation ponosit.

— Ce caută aici ? Ce vor ?

— Ce vreţi voi aici ? strigă o voce violentă. Sînteţi de-ai noştri ? Dacă aţi fi, aţi arăta altfel.

— Căraţi-vă de aici, ţipă o femeie.

Şi totul începu din nou să se unduiască în puhoiul suspinelor.

Intruşii o cotiră la dreapta, pe altă ulicioară.

— Ce fluviu e ăsta, Socrate ? întrebă Apolodor.

— Nici eu nu ştiu, răspunse filosoful. O să vedem.

Chiar în marginea ulicioarei se întinde un loc viran, rămas de pe urma unor cocioabe dărîmate. Din toate, supraviețuiește aici un măslin și în el atîrnă un fruct neobișnuit.

— Un spînzurat ! strigă Platon, îngrozit. Înfiorător !

Sub măslin zăcea o femeie care plîngea.

Socrate se apropie de ea și o întreabă încet :

— Pot să știu ce s-a întîmplat ?

— Bărbatul meu s-a spînzurat. Avem cinci copii. Pricepi ?

— Pricep, răspunse în locul lui Socrate Platon, strecurînd, cu discreție, o monedă în palma femeii.

Femeia se uită ce ține în mînă și rămîne cu gura căscată de uimire.

— Să mergem, spuse Platon.

Un calic îmbrăcat în zdrențe se strecoară de-a lungul unui zid și în urma lui se furișează un alt zdrențăros, cu un cuțit în mînă.

Primul se întoarce brusc și-i prinde mîna în aer. I-o strînge cu putere, i-o sucește și cuțitul cade la pămînt.

— Tu erai, Bason ? Ai vrut să mă omori ? De ce ?

Bason, cu mîna scrîntită, scrîșnește de durere. Gîfîie și vorbește precipitat.

— Ai căpătat trei oboli ! Și n-ai cheltuit nici unul ! Știu, te-am urmărit !...

Din ochi i se preling lacrimi : de durere ? de rușine ?

În întîmpinarea grupului, aleargă de zor o femeie plîngînd. În urma ei, doi copii.

— Mămico, mămico, ia-ne și pe noi ! Nu ne lăsa !

— Nu sînt mămica voastră.

— Ba ești ! Ești mămica noastră ! Nu tăgădui ! De cînd ne știm, cu tine am fost.

— Căutați-vă altă mamă. Una care să vă poată hrăni gurile flămînde ! strigă femeia, gonind pe cărarea ce șerpuia printre cocioabele dărăpănate.

Copiii, plîngînd, alergară după ea.

— Asta e Stixul — fluviul groazei, e de părere Apolodor.

La ușa închisă a unei cocioabe ciocănește o bătrînă :

— Deschide, Eliade, eu sînt..

O voce dinăuntru :

— Așteaptă pînă mă cațăr.
Bătrîna :
— Azi am avut noroc ! Opt oboli !...
Vocea dinăuntru :
— Pe toți zeii ! Taci ! Să nu te audă cineva !
Ușa se crapă ușor. Bătrîna strecoară mîna înăuntru :
— Na, ține tu cinci, mie îmi ajung trei.
Platon :
— Mă ia cu frig. N-am putea merge mai repede, Socrate ?
Apolodor :
— Fluviul Stix curge încet.
Grăbiră pasul. În fața lor, se clatină un bărbat mai în vîrstă. Deodată se poticnește și cade cu fruntea la pămînt.
Socrate îngenunchează lîngă el :
— Ce-i cu tine ? Ce ți s-a întîmplat ?
— Nu mai pot. Nu mai sînt în stare să merg. Mi se taie răsuflarea. Dați-mi să beau ! Să beau !
Faidon dă fuga în căsuța cea mai apropiată :
— Veniți repede, a căzut un om ! Vrea ceva de băut !
— Ce cauți tu aici ? se răstește la el o voce groasă de bărbat.
Faidon :
— Dă-i ceva de băut. Poate că trage să moară.
— Asta-i treaba noastră. Nu a ta ! Șterge-o !
— Fluviul groazei, repetă Apolodor.
Se abat pe altă ulicioară. Înserarea se lasă cu repeziciune. Peste puțin timp se întunecă de-a binelea. Din toate părțile strigăte, văicăreli, blesteme, tînguiri, țipete deznădăjduite.
— De ce se aud aici atîtea văicăreli ? îl întreabă Socrate pe un bărbat ce stă în fața unei cocioabe amărîte.
— Bolnavi. Molimă. Toți sînt numai o rană, numai buboaie și puroi. Le aduc apă rece. Altceva nu mai e de făcut...
— Să mergem, spuse Platon. Pe toți zeii, haideți odată !
Treceau prin preajma unui loc îngrădit. Din spatele gardului se auzea un plîns sfîșietor. Deschiseră ușor poarta și surprinseră în curte o stîrpitură de om, închi-

nîndu-se respectuos în fața unei namile de bărbat care sta acolo cu picioarele crăcănate și urina ca un bivol.

Lîngă omuleț, o fetiță în pielea goală, cu fața roșie de rușine. Nu știe ce să acopere mai întîi cu mînuțele ei plăpînde.

— Marfă a-ntîia, despote. Calitate excepțională. Pune mîna să te convingi. Iar pentru tine, numai o sută de drahme. Ce zici ? Merită patru sute... Mai am una. Abia a făcut zece ani. Strălucitoare. Ce mai, un giuvaer... O aduc numaidecît.

— Calitate excepțională ! rîse cumpărătorul în batjocură și ca să-i mai treacă de urît, se apucă să plesnească fetița peste sîni și peste pîntece, cu o biciușcă scurtă.

Fetița se văita și plîngea cu suspine. Cu o zmucitură puternică, Socrate deschise poarta și zmulse biciușca din mîna namilei.

— Priviți-l, distinși stăpîni, pe acest erou ! Da, un nou erou, un Ahile al zilelor noastre !

Namila se cutremură de mînie. Apoi chemă sclavii și le porunci să se năpustească asupra lui Socrate și a prietenilor săi.

Sclavilor însă li se făcu frică și rămaseră pe loc. De sub șopronul din spatele curții, stîrpitura tîrî o altă victimă.

— Să plecăm de aici cît mai repede, spuse cu glas rugător Antistene. Stixul e un fluviu înspăimîntător !...

La urmă, după ce întunericul se mai îngroșă, Socrate îi conduse în apele fluviului Lethe — apele uitării. Trupuri de oameni adormiți sau încă treji, zăceau tolănite de-a lungul întregii ulicioare. Printre ele mai zăcea și cîte un mort. Majoritatea bărbați și, mai toți, amețiți de băutură, căci în vin e uitarea.

— O să intru la faraon, da, la regele egiptean o să intru, și n-o să-i fac nici o plecăciune... mă auziți.... nici o plecăciune, bolborosește un bețiv.

— E foarte frumos aici, îl îngînă un altul, scărpinîndu-se de rîie. Numai că șobolanii ăștia care-mi umblă pe față sînt cam umezi... Dar nu-i nimic, mă răcoresc...

— Ce bine-ar fi să-i putem prinde și să-i mîncăm...

— Jertfește-i lui Pan un ied, așa s-ar cădea într-o zi de sărbătoare...

— Stăpîne, se auzi dintr-o cocioabă, un glas de femeie tînără ! Cumpără-mă pentru o clipă ! Numai pe cinci drahme.

Glasul acesta avu darul să trezească toată ulicioara. Undeva, mai departe, cineva începu să ciupească strunele unei chitare și să cînte o melodie de o tristețe sfîșietoare.

Vocile se învălmășeau, acoperindu-se una pe alta ; femeile apăreau din beznă, mereu altele — tinere, mai coapte, bătrîne.

— Mi-e foame, stăpîne, ia-mă !

— Nu, stăpîne, pe mine să mă cumperi. Ea a mîncat ieri ! Și-apoi, eu sînt mai tînără ! strigă una, repezindu-se la Antistene. Tu nu pari bogat, dar cinci drahme tot îmi dai...

— Nu vreau ! îi răspunse Antistene, retrăgîndu-se dezgustat.

Dintr-o cocioabă, dădu buzna în stradă un bărbat :

— De ce n-o vrei, stăpîne ? E nevasta mea și crede-mă, se pricepe. Cumpăr-o ! Avem patru copii de hrănit. Uite, ți-o las cu patru drahme. O drahmă de fiecare copil. Îndură-te !

Între timp, o tînără ca din vise se apropie de Platon și, adulmecîndu-i mantia ce mirosea a parfum, începu :

— Ah, ce parfum, ce parfum ! Așa mirosea cîndva și peplumul meu. Ia-mă, frumosule, ia-mă pentru o clipă. Hai, vino cu mine. O să aprind felinarul, ca să vezi cît sînt de frumoasă. O să te iubesc cum știu mai bine !

Și-i șopti la ureche, încet :

— Pe gratis ! Nu vreau nimic pentru asta. Nu vreau decît să uit ! Să uit...

Îl strînse cu putere în brațele ei uscățive, care luminau întunericul cu albeața lor.

Platon se smulse din îmbrățișarea ei și, alergînd spre Socrate :

— Hai, pe Zeus, te implor ! Să mergem, nu mai pot să rămîn aici, în acest infern.

Se împleticiră prin beznă, pînă cînd ieşiră din Tartar şi zăriră minunea de marmoră a Acropolei, sclipind de albeaţă în bătaia clarului de lună.

3.

Lingă zidul luxoasei vile a lui Anitos, se tolăneşte la umbră o droaie de oameni fără lucru. Aceşti pierde-vară siliţi la trîndăvie, lipiţi de oraş ca lipitorile, îşi omoară timpul jucînd barbut, arşice şi făcînd glume deocheate, ori amintindu-şi de căminele lor şi înjurînd situaţia generală.

Nu departe de ei, în dogoarea soarelui, stă Socrate şi meditează. Se uită toţi la el, cu uimire şi nelinişte. Cine e ! ? ! Şi ce caută aici ? ! ! Un pîrlit desculţ, într-o mantie slinoasă şi jerpelită ; un nebun ce cască gura aici de atîta vreme, cu dovleacul neacoperit, în bătaia soarelui...

Un tînăr din grup cercetează poziţia soarelui. Deodată se ridică şi priveşte spre centrul oraşului.

— Hei, încotro, Chirone ?

— La lucru. M-au angajat la construcţia unui hambar.

— Ia te uită ! L-au angajat ! Pe Demeter şi Coré ! De ce tocmai pe el şi nu pe mine ? Ei, da, el e tînăr şi voinic. De noi, ăştia mai vîrstnici, nu mai au nevoie. Noi putem să crăpăm de foame...

— Taci, nu crîcni, capeţi în fiecare zi o supă !

— Fac ceva pe lăturile lor ! Ne-au făgăduit marea şi sarea şi cînd colo — ciu-ciu.

— Şi ce te miri, îi răspunde un izgonit din paradisul măslinilor şi al viilor, celuilalt izgonit — sîntem prea mulţi !

— Uite aşa vreau eu să mă mir ! E al patrulea an de cînd aceşti iubitori de oameni ţin cîrma ţării dar pentru noi n-au mişcat un deget. În schimb, au dat din gură. Şi-i dau mereu, spunînd că ne bucurăm de libertate. Da, libertate, dar pentru cine ?

Şi ameninţînd cu pumnul spre casa lui Anitos, sărăntocul continuă :

— Dar lasă ! Dacă-i vorba că mă bucur de libertate, o să mă ating niţel de punga ta pe care ai îndesat-o pe spinarea sclavilor ! Palavragiule !

— Hai, nu mai fă pe grozavul şi vezi-ţi de zarurile tale, îl dojeneşte unul din jucători, supărat că zarul stă pe loc.

Mîniosul apucă zarurile, le scutură bine, apoi le aruncă pe jos :

— Trei, doi, patru ! Nouă !... Am cîştigat... Mda, adu-ţi aminte cum a fost în Corint, tărtăcuţo ! Şi în Argos. Flămînzii au dat buzna peste cei bogaţi, i-au căsăpit şi gata...

— Da, dar cu ce s-au ales, asta nu mai spui. În loc să cîştige ceva, s-au ales cu capetele tăiate.

— Ei, fir-ar să fie ! Pe toate copitele satirilor ! strigă deodată Biron. Omul ăsta mă scoate din sărite. Hei, tu, ăla de stai înfipt acolo şi-ţi prăjeşti tărtăcuţa la soare. Nu mai sta acolo ca un pilon ce răsare din zidul doborît de spartani...

Socrate îl aude şi se mişcă un pic.

— Hai, vino încoace, cumetre ! Cum văd, eşti de-ai noştri, ori poate mă înşel.

Socrate se apropie de ei şi le dă bineţe.

Oamenii îl cercetează cu atenţie. Desculţ. Mantia ponosită. Veşmintele lor sînt dintr-o ţesătură mai bună, amintind de timpuri mai bune, şi pe deasupra mai au şi opinci de piele.

— Cum văd, tu stai mai rău ca noi !

— Zdreanţa de pe tine, ce-i drept, e frumoasă, nimic de zis. Dar desculţ ?

— Am tălpile mele, răspunde Socrate, zîmbind. Tot de piele şi rezistente...

Rîd cu toţii.

— Parcă te-am mai văzut eu pe undeva. Nu cumva umbli cu cerşitul prin oraş ?

— Nu, prietene...

— Uite ce, pe mine să nu mă iei aşa ! Nici nu ne cunoaştem şi gata, m-ai şi luat cu „prietene" ! Ştii tu ce-i aia prieten — prietenie ?

— Cum să nu ! temeiul şi temelia vieţii, răspunse Socrate, cu promptitudine. Ori dacă vrei, bogăţia şi partea pozitivă a vieţii, ori...

— Ce tot spui ? ! Pe Caron, vorbește deslușit !

— Dacă nu mă înșel, te-am mai auzit vorbind pe undeva... Ori poate mă înșel ? interveni un altul.

— Nu cumva ești unul din ăia... ei, cum naiba le zice... a, da, sofiști... Din ăia de umblă cu cerșitul.

— Pe cîte știu, sofiștii nu sînt cerșetori, ripostează Socrate, încercînd să apere onoarea adversarilor săi. Se poate spune despre ei, cel mult, că-și vînd știința.

— Așa știință, eu, unul, nu m-aș grăbi să cumpăr ! Ceva de care nu te poți atinge !...

— Mă rog, dar să știi, cetățean al Atenei, că asta are uneori mai multă valoare decît ceva de care te poți atinge, spuse Socrate.

— Știi ce, moșule, batjocura păstreaz-o pentru tine ! Eu sînt, într-adevăr, cetățean al Atenei, și ce am din asta ? Ne-au făgăduit marea și sarea. Vorbe goale, aruncate în vînt. Ce-i drept, plăcute la auz. Cel puțin are omul, pentru o clipă, sentimentul că se face ceva pentru Atena, să fie mai bine...

Socrate nu mai avu răbdare și-i curmă vorba :

— Și știi tu ce ar trebui să se facă pentru asta ?

— De unde să știu ? Asta e treaba lor, nu a noastră. Noi ne pricepem să muncim pămîntul, nu să mînuim banii.

— Ah, pe Hestia, ocrotitoarea căminului nostru ! Unde-s timpurile cînd aveam o casă, turma mea de oi și pămîntul meu înmiresmat ! Cînd în jurul meu se unduia lanul de orz auriu...

— Iar ceva mai încolo albăstreau strugurii de vin și înverzeau măslinele. Ah, dureroasă amintire. Praful și pulberea s-a ales din toate, nimic nu ne-au lăsat ticăloșii ăia de spartani !...

— Da, frățioare, bune timpuri au fost alea ! Sclavii mei o duceau mai bine decît o duc eu acum...

— Și nu vă mai puteți întoarce acolo ? întrebă Socrate.

— Unde ? La străini ? Toate astea de mult nu mai sînt ale noastre. A trebuit să le vindem pe nimica toată, ca să nu crăpăm de foame. Și, vorba ceea, hrăpăreți care să le cumpere de pomană, s-au găsit cu duiumul ! Cînd mă

gîndesc că orzul meu dă acum spice de aur pentru un asemenea zgîrciob, îmi vine să !...

— Mda, e timpul să mă duc la stăpînul meu... îl întrerupe un alt sărăntoc. Se uită în jos și cuvintele abia îi ies din gură.

— Cum adică, la stăpîn ? îl iscodește Socrate.

— Ce te miri așa ? intervine un al treilea. Da, se duce să-l slujească. Să-i lucreze cu ziua, ca un salahor.

— Atenian la atenian ! ? ! se înspăimîntă Socrate.

— Și ce să fac ? Altceva mai bun nu am...

— Să-ți pierzi demnitatea de cetățean ?

— Să-mi pierd foamea ! strigă furios sinistratul. Și dacă izbutesc să scot cu spinarea întreaga încărcătură de pe corabia lui, își pierde foamea și familia mea.

Din peristilul casei lui Anitos răzbat acorduri de chitară. În salonul de petreceri, deschis spre peristil, festinul e în toi, iar peste gardul de zid se revarsă mirosul bucatelor servite la masă.

După ecouri și după aromele plăcute, sărăntocii își imaginează cam ce se întîmplă înăuntru în clipa aceea și, mai cu seamă, ce se mănîncă.

— Acum miroase a sitar umplut cu gălbenușuri de ou — spuse Socrate.

— Ai dreptate, bătrîne. Așa e, sitari...

— Că ne dăm seama de asta noi, foștii agricultori, nu e de mirare. Dar tu ?...

— Ei, uneori mă duc și eu la cîte un ospăț.

— Aha. Am înțeles. Stai în pragul ușii și reciți din Homer ? Este ?

— Cam așa, răspunse Socrate, zîmbind.

— Pe țapul lui Pan ! Îmi lasă gura apă...

— Ăsta își trăiește viața, nu glumă !

— Cine anume ?

— Cum cine ? ! ? Anitos ! Conducătorul poporului. Conducătorul nostru.

— Hahaha ! Al nostru ! Se preface că e de-ai noștri, dar de fapt, nu-i decît bășcălie, ca în comedia lui Cratinos.

— Duhnește a piei ca o tăbăcărie. Dar cine o să-i pună și lui, o dată, pielea în saramură ?

— Ăstuia ? Greu. Tu ai putea, de pildă, să faci o plîngere împotriva lui, dar judecătorul tot el va fi. Așa că mai bine să-ţi ţii gura...

— Cunosc eu o forţă foarte puternică, în stare să-i aducă şi unui astfel de om căderea, surghiunul și moartea, interveni Socrate.

— Ce forţă, înţeleptule ? O cunosc şi eu ?

— O cunoşti. N-o simţiţi în mirosul ăsta ce se revarsă încoace, peste zid ? Această forţă se numeşte lipsa de cumpătare şi asta îl însoţeşte şi îl înrobeşte pe om mai mult decît robia.

— Nu mai spune !

— Un moment ! În clipa asta se aduce la masă calcan prăjit, spuse Socrate.

— Isprăveşte o dată ! Şi mai stăpîneşte-ţi nasul, iscoadă de bucătărie ! Pe mine mă interesa acum lipsa aceea de cumpătare. Cum poate duce pe cineva în robie o asemenea însuşire ?

— În robia patimei, dragul meu. Şi rămîne în ea, pînă se nenoroceşte...

Deodată, Socrate adulmecă din nou, şi plescăi din limbă, pofticios :

— Pe toţi demonii ! Acum, sclavii lui Anitos aduc la masă purcei umpluţi, cu şoriciul atît de bine rumenit, parcă ar fi de aur.

— Pe toate fulgerele și tunetele lui Zeus, blestemă Biron. Te descurci în povestea asta de parcă ai fi acolo, la masă, dar pun rămăşag pe o pereche de tauri, că în viaţa ta n-ai pus gura pe un asemenea purcel.

— Dacă ai putea fi luat în serios şi ai mai avea la dispoziţia ta fermişoara, atunci perechea de tauri ar fi a mea.

— Nu mai vorbi de ferma mea ! Şi mai scuteşte-mă de amintirea ei, nesuferitule ! Că de nu, să ştii că-mi pierd răbdarea şi acuşi mă reped la palavragiul ăsta îmbogăţit...

Xyron îl întărîtă şi mai mult, şoptindu-i la ureche :

— Băiatul unui fost sclav de-al meu e sclavul lui Anitos şi de la el ştiu cît bănet are ascuns şi cît îi mai curge mereu... O sută de oameni ar putea trăi din el regeşte, pînă la moarte...

După ce mîncară și băură pe săturate, oaspeții plecară, nu de alta, dar nu e în obiceiul casei lui Anitos să cultive sindrofiile filosofice. A mai rămas aici doar tînărul poet Meletos, ca să-i țină companie tînărului Anitos. Stă într-o pitorească poză, sub un palmier ce crește într-un ghiveci uriaș și, amețit de băutură, îi recită prietenului ultimele sale versuri. Anitos junior, o idee mai beat decît poetul, nu se pricepe la versurile lui, dar Socrate i le defăimase în public și asta era de ajuns pentru el. Le ascultă ca pe un bîzîit de muscă. Ce să mai vorbim, gîndește despre el Meletos. Un bădăran lipsit de orice fantezie. Îmi pierd vremea de pomană, explicîndu-i versurile mele... Dar, mă rog, ducă-se, de pomană totuși nu e niciodată...

— Ai băgat de seamă, scumpe Anitos, cum alternez metrul ? La trei spondee, intercalez un dactil. E un act novator, pe care nici un poet înaintea mea...

— Și nici după tine nu-l va realiza, bolborosi Anitos junior. Tu întemeiezi o nouă eră... ori o modă, cum i se mai spune, nu-i așa ? !

Așezat într-un jilț de marmoră, peste care era aruncată o blană de vulpe, frumos colorată, se răsuci spre sclava aflată în preajma lor :

— Nu vreau asta, îi spuse, dîndu-i înapoi o sticluță. Are un miros prea searbăd, aș zice chiar — pudic.

Și, ciupind-o de burtă, o întrebă :

— Ei, de ce nechezi ? Rîzi de pudicitatea mea, nu-i așa ? Asta nu-i de tine... Adu-mi repede alta. Glichera.

Luă din mîna ei o altă sticluță.

— Nici asta n-o vreau. Prea înțepătoare. Alta !

— Ce selectiv ești, dragă Anitos, spuse Meletos, întorcîndu-se cu fața spre el. Dar nu ! Selectivitatea e un semn distinctiv al spiritelor nobile ce domină această epocă...

— Taci, behăitorule ! Parfumul îl aleg pentru tine !...

Meletos se apropie de el, împleticindu-se, și-l fixă cu ochii săi spălăciți. Eu, behăitor ? ! ! Dar nu se împotrivi.

— Glichera, adu-mi parfumul acela arăbesc ! strigă Anitos. Da, ăsta cred că ți se potrivește ție, Meletos. Are în el zece arome. Hai, fugi Glichera și adu-l repede ! Îl găsești în dormitorul mamei...

Sclava o rupse la fugă și apucă prima sticluță pe care o zări în dormitorul stăpînei. Conținea un ulei de trandafir.

Anitos nu suporta mirosul de trandafir. Duse sticluța la nas și în aceeași clipă dădu cu ea de pardoseala de marmoră.

— Cap de oaie ! Asta-i trandafir !

Glichera se trînti pe pardoseală printre cioburile de sticlă. Nu-i pasă că se poate răni, își moaie degetele în uleiul aromat și își fricționează cu el obrajii și tot corpul.

Meletos stă țeapăn și murmură cu ochii holbați :

— O picătură de ulei de trandafir costă zeii știu cîți arginți... și sticluța asta era plină... Mii de arginți...

— N-are importanță, Meletos, îl întrerupse Anitos, dînd din mînă cu un aer de superioritate : aroma de trandafir e pentru mine la fel de dezgustătoare ca duhoarea pieilor argăsite ale distinsului meu tată. Prin toată casa duhnesc. Pînă și noi sîntem îmbibați de duhoarea lor și duhnim de mi-e și rușine să mai vorbesc de toate astea...

Cu un zîmbet slugarnic, Meletos făcu un gest de împotrivire și în sinea lui își spuse că, într-adevăr, pieile duhnesc în această casă, dar că arginții lui Anitos nu au miros.

— Pe fulgerul lui Zeus ! Ce parfum ! Ca pe vremuri, în grădina mea de trandafiri.

Oamenii din spatele zidului adulmecă mirosul. Măcar ceva. Dacă nu au ce pune în gură, măcar să tragă pe nas.

Deodată însă, ce să vadă ! Sclavii deschid poarta și în stradă își face apariția însuși Anitos, fruntașul politic, îmbrăcat modest, ba chiar sărăcăcios. În gesturi și în comportament însă nu-l dezminte pe guvernantul de frunte al Atenei. Îi surprinde pe trîndavii tolăniți de-a lungul zidului și, în clipa aceea, închide singur poarta în urma lui. Trecînd prin preajma lor, le dă binețe zgomotos :

— Salut, bărbați ai Atenei !

E întîmpinat cu însuflețire. Aplauze și ovații :

— Trăiască Anitos ! Trăiască Anitos, conducătorul poporului ! Slavă demagogilor !

După ce Anitos se îndepărtă, sărăntocul Biron începu să se răstească la tovarășii săi :

— În spate îl înjurați și, cum se arată, îl aplaudați de mama focului !... Ce să zic, halal eroi ! Niște căcăcioși, asta sînteți.

— Și tu l-ai aplaudat ! izbucni Xyron. Te-am văzut !...

— Păi te cred ! Dacă nu l-aș aplauda, m-ar observa, m-ar ține minte și cît oi trăi nu mai apuc să mă înfrupt din nimic. Dar, dacă vreți să știți, eu n-am aplaudat. M-am prefăcut doar că aplaud.

Anitos înaintează agale, întîmpinat pretutindeni cu urale și ovații. Sărăntocii se ridică și ei si pornesc după el, spre cantina comunală, din fața pritaneului. Socrate îi însoțește.

— Democrații sînt băieți de ispravă, spune Xyron, de parcă ar vrea să-și justifice comportarea asta diferită de cea anterioară. Ne dau cel puțin o supă ! Aristocraților puțin le-ar păsa de soarta noastră...

— Vezi, ai grijă Xyron, să nu te împiedici de laudele tale. Conducătorii poporului au tot ce le poftește inima și poate chiar mai mult decît le poftește inima : lipsa de cumpătare ! La asta s-a gîndit sărăntocul ăsta — spuse arătînd spre Socrate. Da, în treburile astea, dumnealor se pricep de minune : acasă se îndoapă pînă nu mai pot, iar aici, la noi, sînt lipsiți de cumpătare pînă și în puținul pe care ni-l dau.

Sub cazane, flăcările ce țîșnesc din butucii de lemn bat cu putere, în timp ce bucătarii amestecă de zor.

Demagogii Muharos și Susios, însoțiți de oratorul Licon, gustă supa și plescăie din limbă zgomotos, în semn că zeama e delicioasă. Toată lumea îl așteaptă pe Anitos.

Iată-l, sosește, purtîndu-și trupul cu gravă solemnitate, în himatonul ponosit. Se salută scurt cu prietenii și, numaidecît se apropie de cazane. Gustă. își mijește ochii meditativ, își linge buzele și mai gustă o dată.

— Excelentă supă, bucătarilor. Excelentă !

Și, rostind aceste cuvinte, apucă el însuși polonicul și umple străchinile primilor flămînzi.

— Pe toți demonii ! cum zice zdrențărosul ăla, se aprinde Xyron. Iar o porcărie, o zeamă subțire, fără nici un gust...

Deodată însă, surprinse privirea severă a demagogului Anitos şi amuţi, ca peste cîteva clipe să reia :

— Da, e bună, foarte bună, excelentă ! Trăiască Anitos ! Trăiască democraţia !

Anitos dă dovadă de o memorie de-a dreptul uluitoare. Îi spune fiecăruia pe nume. Întreabă de soție, de copii, de fratele bolnav. E, într-adevăr, un iubitor de oameni. Şi are totul bine pregătit : îi face semn unui pritan, acesta apare numaidecît în faţa mulţimii de ciorbagii şi citește numele acelora care au ieșit la sorţi de pe lista celor lipsiţi de mijloace, urmînd să primească ajutorul bănesc din visteria statului. Promite că încet-încet vor ajunge să se bucure, cu toţii, de acest ajutor mărinimos. Beneficiarii sorților jubilează. Şi din nou se strigă glorie conducătorilor poporului.

Anitos se înalţă deasupra cazanelor, cu pieptul umflat de mîndrie. Arată măreţ. Se vede limpede că se pregăteşte să ţină o cuvîntare. Deodată ochii lui îi întîlnesc pe cei ai lui Socrate. Să i se taie răsuflarea, nu alta : ochii mari ai filosofului nu trădează, ca de obicei, veselie și bunăvoință. Deși rotunzi, ei înțeapă ca niște suliţe ascuțite ochii demagogului. Mîinile lui Anitos cad neputincioase de-a lungul trupului și măreția ţinutei sale s-a dus într-o clipită. Ce caută aici acest vagabond ? Ce vrea ? Să fi venit şi el pentru o strachină de supă ? Exclus. Pînă acolo n-ar coborî. Mă supraveghează ? Da, asta trebuie să fie. E în stare să mă dea peste cap în timp ce vorbesc... Şi ce caută el aici cu aceşti oameni ? Ce are comun cu ei ? Mda, un pîrlit între pîrliți... Te pomeneşti că începe aici o discuţie despre desfrîul și risipa noastră, a demagogilor ?... Nu. N-o va face. E destul însă dacă stă aici în ţoalele lui jerpelite și se uită la mine atît de iscoditor.

Socrate îl ţintui cu o privire şi mai ascuţită. Demagogului începură să-i tremure mîinile şi picioarele. Nu mai ştie cum să stea. I se pun noduri în gît. O, zei, ce mă fac ? Toţi ăştia înseamnă voturi ! Voturi la tribunal şi în tot ce se votează, mai cu seamă în alegeri. Ar trebui să le vorbesc !

Freamătul mulţimii creşte de nerăbdare. Anitos însă nu-i în stare să scoată o vorbă din gîtlejul sugrumat de

emoție. Mii de Cerberi să-l sfîșie pe acest moșneag afurisit ! Ce forță cumplită zace în ochii lui ! M-a făcut să înlemnesc ! Și totuși, pînă la urmă, se îmbărbătă :

— Scumpii mei prieteni, aș fi vrut să vă vorbesc în calitatea mea de demagog al Atenei, prinse el să rostească și, în clipa următoare, pătrunse cu iscusință în apele tonalității oratorice : Din păcate, însă, mi s-a comunicat chiar acum că trebuie să mă prezint neîntîrziat la buleuterion, pentru o consfătuire foarte importantă. Îmi cer scuze și vă urez poftă bună. *Chairete*, prieteni !

Mulțimea tace, înmărmurită : ce s-o fi întîmplat ? Anitos pornește grăbit și, în urma lui, aude cunoscutul rîs al lui Socrate.

4.

La a patra aniversare a înfrîngerii guvernului celor treizeci de tirani și a victoriei democrației în Atena, demagogul Anitos, conducătorul partidei democratice, se adresează poporului. Nu-i vine ușor să vorbească, în ciuda faptului că e un orator încercat și se pricepe să acorde tonul și compoziția frazelor sale cu cele ale graiului popular. Vorbește despre rănile orașului, care se vindecă atît de încet, dar, în același timp, mintea lui socotește cît de repede i se umple buzunarul de pe urma sclavilor săi.

— Noi, bărbați atenieni, am fost aleși de popor și facem totul pentru popor. Pentru binele poporului, pentru fericirea poporului, pentru înflorirea Atenei...

E întrerupt de aplauze reci și de aceea se grăbește să le pună capăt cît mai repede :

— Situația în cetatea noastră se îmbunătățește de la o zi la alta...

— Vrem înapoi conacele și ogoarele noastre...

— Vrem... vrem...

Îndrăzneala de a-l tulbura pe vorbitor nu intră în obiceiurile atenienilor. Anitos își șterse sudoarea de pe frunte și reluă :

— Răbdare, bărbați atenieni. Vom reda Atenei strălucirea, bogăția și puterea de altă dată...

— Cum anume ? strigă o voce.

— Și cînd anume ? i se alătură altă voce.

Anitos trecu peste neplăcutele întrebări, fără să le ia în seamă.

— Poporul este stăpînul suprem al ţării. Al tuturor autorităţilor în stat, al nostru şi chiar al legilor...

În clipa aceea, demagogului i se păru că-l vede în mijlocul mulţimii pe Socrate, cu ochii săi mari, aţintiţi asupra lui. Îşi îndreptă încet privirea în altă parte... Cumplit ! Îl vede iar pe Socrate, ţintuindu-l cu ochii săi mari, la fel de pătrunzători, ca în clipa precedentă. Şi din nou îşi mută privirea, şi tot aşa, mereu, din loc în loc şi pretutindeni nu-l vede decît pe Socrate, cu ochii lui mari, aţintiţi asupra lui...

— Bărbaţi atenieni... înflorirea cetăţii... înflorirea cetăţii în mîinile noastre... dreptul la vot... la vot...

Anitos se încurcă, Licon îşi dă seama de acest lucru şi-i şopteşte, cu disperare :

— Scurtează discursul, repede !

Cu cîteva fraze pompoase, demagogul încheie festivitatea prilejuită de cea de a patra aniversare a eliberării Atenei de sub domnia tiranilor şi invită poporul să vină seara în faţa pritaneului, unde se va distribui vinul pentru cinstirea acestui eveniment.

Băştinaşii şi transfugii primiră această comunicare cu o neobişnuită răceală. Mulţimea se împrăştie, dezamăgită. Promisiuni şi iar promisiuni...

Instalat într-un jilţ, în sala de consiliu, Anitos nu mai pridideşte să-şi şteargă sudoarea de pe frunte :

— Nu ţi-e bine ?

La întrebare, răspunde tot cu o întrebare :

— L-ai văzut în mulţime pe Socrate ?

— Nu, nu l-am văzut, îl asigură Licon.

Aha. Mă minte, nu se poate să nu-l fi văzut.

Rotindu-şi privirea, Licon se asigură că se aflau singuri în sala de consiliu :

— Tu crezi în ce-ai spus ? Crezi, într-adevăr, într-o nouă înflorire a Atenei ?

— De ce nu ? ! se burzului Anitos.

— Nu mai e nimeni aici, rosti sec oratorul.

Anitos se mută mai aproape de el şi îşi domoli vocea :

— Aș putea oare să spun poporului că o să ajungem în sapă de lemn ? Pericle și noi ! Gîndul ăsta mă îngrozește... Să spun poporului că visteria noastră e goală ? Că suflă prin ea vîntul ? Că zadarnic stoarcem biruri de la străini și de la tîrgoveţi ? Că nici taxele vamale pe care le încasăm la Pireu nu ajung să...

Se opri și cercetă cu atenţie faţa lui Licon ; i se păru că surprinde pe ea un rînjet înţepător. Sări în sus ca fript :

— Să te atac pe tine că nu ne dai nici o mînă de ajutor și că, dimpotrivă, subminezi autoritatea statului ?...

Sări și Licon din jilţul său și se împotrivi cu îndîrjire :

— Cum ? ! ? Eu subminez autoritatea statului ? ! ! De unde și pînă unde ?...

— De ani de zile, voi, sofiștii, strigaţi în gura mare că vreţi libertate deplină. Poftim, dorinţa ţi s-a împlinit ! Ai auzit doar cu urechile tale, acum cîteva zile, cum au strigat la ruine oamenii, cerînd cutare sau cutare lucru. S-a mai întîmplat vreodată așa ceva, în cetatea noastră ?... Și să știi, de la strigăte la atac nu e decît un pas... Mai întîi voi sofiștii i-aţi dispreţuit pe acești transfugi de la ţară, și chiar și sărăcimea orașului aţi dispreţuit-o... dar, după ce i-aţi numărat și aţi văzut cît sînt de mulţi, aţi început să le căutaţi în coarne și, numaidecît, aţi dat drumul la îndemnurile voastre : individul are dreptul să aibă ceea ce vrea. Iar dreptul îl are cel mai puternic. Pe toţi demonii înfocaţi ! Azi, nimeni nu se mai sinchisește de lege. Și ce iese din asta ? Voi și gloata pretindeţi deopotrivă că sînteţi alături de democraţi, dar, de fapt, voi, sofiștii, sînteţi împotriva democraţiei !

Licon izbucnește, uitîndu-se la el cu ochii holbaţi :

— Pe Zeus olimpianul ! Ce te repezi așa la mine, dragul meu ? ! Ești oare tu acela care respectă legile întocmai ?

— Cum adică ? ! se răţoi Anitos furios : vrei să spui, poate, că le încalc ?

— Asta tu trebuie s-o știi mai bine, replică Licon, schiţînd un zîmbet plin de viclenie. Poporul însă crede că democraţia înseamnă și grija faţă de om.

Mînios la culme, Anitos începu să ridice glasul :

— Şi ce-ai vrea să fac ? Pot să le dau pămîntul înapoi acestor oameni ? Să fie bucuroşi că l-am cumpărat de la ei ; în felul ăsta, cel puţin s-au ales cu ceva. De altfel, scumpe Licon, şi tu ai cumpărat nişte tarlale de toată frumuseţea.

— Şi ce ? se umflă în pene sofistul. Oare n-am făcut o treabă meritorie ? Sper că vei recunoaşte acest lucru. Am ridicat acolo o nouă aşezare, am cumpărat vite, am lucrat pămîntul, am plantat măslini. Obştea poate să ne mulţumească nouă, Liconilor, pentru că am făcut să prospere pustietatea aceea şi, în plus, hrănim Atena.

— Ai dreptate, mărturisi Anitos. Şi atunci ce mai vrei de la noi ? Ai vrea poate să pun zbirii să-i scoată cu biciul pe aceşti paraziţi dincolo de porţile Atenei ? Asta ar însemna grija faţă de om ? Cea de care îmi vorbeai ? Iar obolii, de unde să-i iau pentru ei ? Ştii bine că visteria statului nu poate face faţă atîtor flămînzi...

Licon îşi păstră buna dispoziţie :

— Păi vezi, în sfîrşit, am ajuns exact acolo unde trebuia. Aşadar, Atena e înţesată de flămînzi, iar tu, aşa cum ai spus, nu poţi face nimic pentru ei. Viaţa se scumpeşte mereu. Din toate se face negoţ. Dobînzile cămătăreşti urcă pînă la cer...

— Asta vrea să fie o aluzie la împrumutul pe care ţi l-am oferit ? îi curmă vorba demagogul, roşu de mînie. Dar eu, la rîndul meu, n-am fost oare de folos obştei, făcînd să rodească din nou pămîntul ?

— Da, bineînţeles, scumpe prieten, încuviinţă Licon, cu o voce dulceagă. Şi, ştii, tocmai voiam să-ţi spun că o să mai am nevoie... Ştii, trebuie să mai cumpăr cîteva păşuni...

Anitos îşi încreţi fruntea :

— Mda, e în interesul statului ; vei primi acest împrumut...

Şi, după ce oftă din adînc, reluă :

— Crede-mă, dragă Licon, mă doare nespus de mult faptul că atîţia cetăţeni ai Atenei devin salahori. Da, sînt nevoiţi să se angajeze la muncile cele mai grele şi, cinstit vorbind, o duc mai rău decît sclavii mei.

— Într-adevăr, e o situaţie tristă, spuse Licon cu mîhnire în glas. Da, e în firea noastră, a atenienilor, de

a ne purta cu sclavii mai binevoitor decît în alte părţi. Pare de necrezut, dar aşa e : cetăţenii liberi o duc mai prost decît sclavii. Şi-atunci îmi pun întrebarea : ce e de făcut cu ei ? Oare, în cele din urmă, nu vor porni împotriva noastră ?

— Păi vezi ! E tocmai ceea ce vă reproşez eu cel mai mult, vouă, oratorilor. Cu sofistica voastră nu faceţi nimic altceva decît să vă tînguiţi şi să cobiţi. Ce răspîndiţi voi printre oameni ? Ceva folositor ? Nici gînd. Melancolia, depresiunea, deznădejdea, neîncrederea în viitor, asta răspîndiţi voi în cetate. Tuturor acelora care vă ascultă, le înnegriţi ochii, iar ei se uită şi nu mai văd în jurul lor nimic, decît nimicnicie. Voi vă pricepeţi, cel mult, să răsturnaţi valorile, nu să le creaţi. Puneţi beţe în roate oricărei autorităţi. Şi încotro credeţi voi că împingeţi lucrurile ? Spre un haos care, într-o bună zi, ne va distruge pe toţi.

Anitos se lăsă în jilţ, istovit, şi amuţi. Licon rămase în picioare, în faţa lui, şi-i spuse, cu îngăduinţă :

— Uşurează-ţi inima, dragul meu Anitos. Spune tot ce ai pe suflet... Nu uita, însă, că tu eşti acela care flutură cel mai mult sofistica pe la nasul oamenilor...

Şi în sinea lui îşi spuse : Noi doi o să ne apucăm o dată de beregată, acum însă avem alte griji.

Sofistul reluă sofisticat :

— Ţi-ai ieşit din fire, dragul meu Anitos. Şi pentru ce ? Pentru că l-ai văzut în mulţime pe omul care-ţi sapă mormîntul ? Pe Socrate ? adăugă el sec.

Sesizînd adevărul rostit de sofist, Anitos bătu în retragere :

— Ce tot vorbeşti, Licon ? Ai vrut poate să spui : omul care te ia peste picior, care îşi bate joc de incultura ta, care îl dă pe fiul tău drept un exemplu înfiorător al desfrîului, dar nu omul care îţi sapă mormîntul ! !...

Licon se aşeză în faţa lui şi-i zîmbi, prieteneşte :

— Bine, n-o să mai adaug nimic, o să repet doar cuvintele lui Socrate către sărăcime, pe care, întîmplător le-am auzit. Iată ce-a spus : Nu sînt, bărbaţi atenieni, nici matematician, nici econom, ca să pot socoti cu cît se va îngrăşa visteria obştei şi cu cît se vor îngrăşa, în aceeaşi perioadă, pungile unora dintre demagogi. Sînt un om

simplu, în schimb sînt înzestrat cu o vedere bună — vedeți ochii mei mari, ieșiți din orbite ?

La amintirea ochilor lui Socrate, Anitos se înfioră, dar Licon nu se opri, ci continuă să redea întocmai cuvintele filosofului :

— Sînt înzestrat și cu urechi bune, care aud de la demagogi promisiunile lor și pe urmă, de la popor, ce anume au înfăptuit. Sînt cîrtița care scormonește sub pămînt. Sînt trăsnetul care bate în arborii înalți. Sînt vîntul care risipește ceața, praful și norii, vîntul care purifică aerul. N-am nici o vină că unii oameni se tem de vînt și de trăsnete. Vă învăț, dragii mei, să vedeți și să auziți, dar totodată, vă învăț să gîndiți și să comparați...

Anitos se străduia să-și păstreze calmul, făcînd un mare efort de voință.

— Asta s-a întîmplat nu de mult, în cartierul Keramicos, unde a vorbit în fața olarilor, ținu să precizeze Licon. Am ascultat finalul cuvîntării și am văzut ce efect a avut asupra micilor meșteșugari, care în aceste vremuri nu stau nici ei pe roze.

— Și ce-a spus ? întrebă Anitos, nemaiputîndu-se stăpîni.

Iar Licon, cu o voce voit indiferentă, își țesu mai departe minciuna sa sfruntată :

— Ceva despre tine. Mai bine zis despre fiul tău care, zicea el, trăiește în risipă și desfrîu, ca un fecior de rege, cînd, de fapt, nu-i deocamdată decît fiul unui tăbăcar obișnuit — neobișnuit doar prin aceea că are sipetele îndesate cu arginți.

— Ce vor da le mine ? izbucni Anitos, pătimaș. Ar vrea, poate, să cerșesc și eu pentru simplul motiv că Atena e plină de cerșetori ? Ar vrea, poate, să mă las de tăbăcitul pieilor și să mă duc să stau în groapa de gunoi, pentru că Atena e plină de trîndavi și de pierde-vară ? Să pun în libertate sclavii, să sporesc astfel numărul amărîților care n-au unde să-și pună capul ? Să-mi părăsesc casa și să mă tolănesc cu gloata în bîrlogurile lor păduchioase, pline de șoareci și șobolani ? Ce vor ?

— Ah, ce repede îți ieși din fire, dragul meu Anitos. Ți-am spus și eu ce-am auzit. N-a fost în intenția mea să te supăr sau să te jignesc.

— În intenția ta, sper că nu. Dar acest vagabond palavragiu vrea cu tot dinadinsul să mă jignească ! Da, să mă răscolească, să mă sfredelească și să scoată măruntaiele din mine, asta vrea acest Socrate. Iar eu, împotriva lui sînt neputincios, căci el e îndrăgitul poporului.

Licon strînse din umeri, cu aerul omului nerăbdător și, plictisit, se ridică în picioare :

— E timpul să mergem printre oameni, să serbăm evenimentul.

Anitos își petrecu palmele peste fața posomorîtă, își trase pe umăr un colț al mantiei de gală și ieși primul din sala de consiliu.

Înaintează amîndoi prin *stoa*, de-a lungul agorei. Nu departe de ei, în dreptul unei coloane, un bărbat spătos, desculț, cu țeasta pleșuvă, îmbrăcat într-un himation ponosit, stă de vorbă cu un grup de cetățeni. Anitos tresări și schimbă direcția. Dar, peste puțin timp, îl zări din nou pe același bărbat bătrîior, spătos, cu chelie, discutînd cu alt grup de oameni. Anitos ezită o clipă. Apoi, se opri descumpănit și, întorcîndu-și privirea spre Licon, îi spuse :

— Să ascultăm și noi și să vedem cum e cu vestita sa artă de a moși !

Își acoperiră obrazul cu mantiile și traseră cu urechea. O voce puternică făcea să răsune colonada :

— Sînt cîrtița ce scormonește sub pămînt. Sînt trăsnetul ce se abate peste arborii înalți. Sînt vîntul ce risipește ceața și purifică văzduhul. De ce oare, bărbați atenieni, se tem unii de trăsnete și vînt ?

Punînd această întrebare, vorbitorul se răsuci puțin și, astfel, Anitos își dădu seama că deși folosea cuvintele lui Socrate, acest om nu era Socrate.

5.

După ce luă gustarea de dimineață, Socrate porni spre gimnaziul Academos, unde se ducea adeseori să stea de vorbă cu prietenii și să-și înfrunte adversarii.

Străbătînd cartierul Limnai, trecu pe lîngă teatrul lui Dionysos. Se opri și se întoarse, cu gîndul la vremurile de

odinioară. Cîţi ani s-au scurs de cînd Aristofan l-a persiflat aici în comedia *Norii*, făcînd din el un sofist înfocat ? Douăzeci şi patru !... Multe s-au schimbat în perioada dintre *Norii* lui Aristofan şi negura acestor zile. Cîte furtuni s-au abătut asupra cetăţii ! Şi cîţi prieteni am pierdut ! Ah, dragul meu Alcibiade ! Nici nu ştii cum mi-a sîngerat inima din pricina drumului tău întortocheat şi a sfîrşitului tău atît de tragic. Şi alţi prieteni dragi m-au părăsit : Pericle, Anaxagoras, Euripide, pe care Hades i-a chemat în Eleusis ; şi Xanofon, care a plecat în Persia. Dispariţia lor a sărăcit Atena. Numai eu, moşneagul, am rămas aici, să hoinăresc mereu pe străzile oraşului, ca să-mi expun ideile prin care nu urmăresc decît un singur lucru : să-l schimb pe om, să-l fac mai bun şi mai înţelept. E oare prea mult, de reuşesc atît de puţin ?

Porni mai departe. În clipa aceea, însă, răsună în el acea voce lăuntrică. Demonul lui îl previne să nu se ducă la Academos. Se opri. De ce, pe toţi demonii ! ? Ce primejdie mă pîndeşte acolo ? Să-mi fi venit oare şi mie rîndul ?

Mda, de ce nu ? Dar am spus oare tot ce am vrut să spun ? Ce am vrut, se poate... Se pune însă întrebarea dacă am spus şi tot ce ar fi trebuit să spun !... Multe din cele exprimate de mine în trecut, au acum un efect mai mare ca atunci, şi-l vor avea şi în viitor. Timpul e un socotitor neînduplecat : păzeşte şi urmăreşte mereu tot ce s-a înfăptuit pînă acum şi ce a mai rămas de înfăptuit. În contul meu mai rămîn încă multe, foarte multe, de făcut.

Grăbi pasul. Da, e nevoie să scot iar la lumină cele rostite cîndva, dar neînfăptuite pînă acum.

Străbătu agora prin stoa poikile, apoi o luă pe drumul sacru, îndreptîndu-se spre Poarta Dipylon ; ieşi în afara zidurilor şi se apropie de Academos. Ajunsese la cîţiva paşi de ea, cînd, deodată, răsună din nou vocea lăuntrică a demonului său : Nu te du acolo ! ! ! Este gata-gata să se oprească, dar în clipa aceea îi surprinse în poarta gimnaziului pe Meletos şi pe fiul lui Anitos, care îl salutară mai mult decît respectuos.

Intră şi el.

Ia te uită ce primire i-au pregătit Licon şi adepţii săi. Entuziasm exagerat, ovaţii linguşitoare, urale şi aplauze peste măsură.

Se salută cu prietenii și nici nu bagă de seamă cît sînt de palizi și de tulburați. Nu observă nici semnele pe care și le făceau cu ochiul Licon, fiul lui Anitos și Spechion, elevul lui Antifon, stabilind astfel ordinea în care urmau să ia cuvîntul.

Peste capul pleșuv al filosofului, se îngrămădesc cuvinte bombastice de laudă, de lingușire și slugărnicie deșănțată.

Oratorul Licon afirmă că superioritatea lui Socrate față de toți bărbații atenieni nu poate fi tăgăduită, căci vorbele sale se confundă cu fapta. Fiul lui Anitos, un tînăr viclean, viciat de atmosfera casei părintești, erou al risipei și al desfrîului, vorbește la început cît se poate de veridic : în timp ce mulți încasează bani grei pentru sfaturi mărunte, menite să le asigure succesul personal, Socrate împărtășește înțelepciunea sa — confirmată de zeul de la Delfi — tuturor, fără să ia un ban de la nimeni. Ba, mai mult, o împărtășește chiar și acelora care nu țin s-o afle, arătîndu-le cum să devină mai buni și mai fericiți.

Platon urmărește cu atenție ce se vorbește, cine vorbește și cum se vorbește și e din ce în ce mai neliniștit. Îl vede pe Licon făcînd un semn cu ochiul și, în aceeași clipă, Spechion — înverșunatul sofist modern și adversarul lui Socrate, așa cum de altfel a fost și dascălul său Antifon — i-a cuvîntul, zîmbind mieros, cu fața sa aspră și rigidă. Atacul lui începe cu prefăcută părere de rău :

— Și totuși, precum vezi, distinse Socrate, se mai găsesc și oameni nerecunoscători, care nu știu să aprecieze mărinimia ta și repetă, unul după altul, că dacă tu însuți nu-ți prețuiești sfaturile tale, aceste sfaturi n-au nici un preț.

— Nu spui însă pentru cine, răspunse Socrate. Pentru cei cu care stau de vorbă, pentru mine, ori pentru Atena ? Pe mine mă interesează ca un număr cît mai mare dintre discipolii ori adepții mei să-și însușească acele virtuți pe care se sprijină fericirea familiei și a obștei. Socotești că a multiplica numărul bărbaților vrednici și destoinici e un lucru nefolositor și periculos ?

— Pe Zeus, nu cred asta ! exclamă Spechion. Eu n-am făcut decît să repet ce spun alții.

— Ai repetat asta pentru că tu însuţi aveai îndoieli. Iar eu îţi repet ţie şi vouă, tuturor celor care vă aflaţi aici, că nu primesc plată de la nimeni pentru simplul motiv că nu mă vînd...

Şi fără să ţină seama de indignarea ce se citea pe chipul lui Spechion, Socrate continuă :

— Nu vreau să devin un sclav, cu obligaţia de a sta de vorbă cu cel ce mă plăteşte. Vreau să fiu un om liber. Vreau să discut liber şi degajat cu prietenii mei, ca să găsim şi să ne însuşim împreună, ceea ce îl face pe om mai desăvîrşit. Răsplata mea e conştiinţa că sporesc numărul oamenilor mai buni şi mai bine pregătiţi.

Cu un gest de filfizon, Meletos îşi aruncă peste umăr un colţ al hlamidei şi, aruncîndu-i filosofului o privire impertinentă, începu :

— Vrei să spui prin asta că acei ce învaţă la sofişti — pe bani, fireşte, — nu rîvnesc virtutea şi perfecţiunea, ci numai prosperitatea personală ? Nu ţi se pare că o astfel de afirmaţie îi jigneşte pe sofişti, pe discipolii lor şi pe mulţi dintre cei prezenţi ? Dacă pe tine, care predai învăţătura fără plată, nu te consideri un sclav — repet asta textual — e limpede ca lumina zilei că-i consideri pe ceilalţi dascăli de înţelepciune nişte sclavi, iar pe discipolii lor, proprietari de sclavi.

Prima lovitură fu neaşteptat de puternică. Prietenii lui Socrate îşi aţintiră ochii asupra maestrului lor, cu îngrijorare. Acesta însă răspunse liniştit.

— Acei ce primesc bani de la cineva, sînt datori să facă acest lucru pentru care sînt pregătiţi şi plătiţi. Ori poate greşesc şi lucrurile stau altfel decît spun eu aici ?

Licon îşi frecă barba ţepoasă ca un mănunchi de iarbă uscată. Dădu din mînă cu un aer de stăpîn, dar îşi frînse în două gestul său autoritar şi preferă să-şi strîmbe buzele subţiri într-un zîmbet fariseic, simulînd umilinţa şi respectul :

— Nimeni dintre noi nu se poate compara cu Socrate în privinţa modestiei. Socrate e cel mai modest om sub soare. Nu ia de la nimeni bani, ca să nu devină sclavul nimănui, în schimb se mulţumeşte cu mîncarea, băutura şi îmbrăcămintea cu care nimeni n-ar putea nici măcar pe sclav să-l mulţumească. Nici eu — mărturisesc cinstit —

n-aş fi în stare să-mi reduc nevoile sub nivelul de trai al sclavului...

Şi, cu un rînjet caustic, adăugă :

— Nu ştiu să umblu desculţ, pe jumătate gol, flămînd şi însetat.

Meletos, Anitos şi Spechion izbucniră într-un hohot de rîs răutăcios.

Socrate însă, mereu bine dispus, nu se lăsă intimidat şi se apucă să vorbească :

— Mulţi oameni îşi închipuie că mulţumirea şi fericirea — şi, mă rog, cine nu tînjeşte după ele ! — ar consta în lux, în fast şi în strălucirea exterioară. Dar eu socotesc că a nu avea nevoie de nimic, e divin. A avea nevoie de cît mai puţin e cel mai aproape de divin. Şi ce este cel mai aproape de divin e şi cel mai aproape de omul cel mai bun.

— Excelent ! se aud mai multe glasuri.

— Excelent, îi şopti Licon poetului Meletos. Încet-încet, intră singur în capcana noastră. Acum e rîndul tău, băiete. Ridiculizează-mă cum te pricepi mai bine.

Meletos îşi desfăcu braţele şi începu :

— Vai, distinsul meu Licon ! Ce lovitură cumplită ai primit. Aşadar, tu eşti cel mai departe de cel mai bun ! Scoate-ţi repede opincile, dezbracă-te de hlamidă, să nu rămîi nici măcar o clipă cu această ruşine.

— Şi cu mine cum rămîne, Socrate ? întrebă cu prefăcută inocenţă Anitos — junior. Să mă despoi pînă la piele ? Şi eu vreau să mă apropii de divin.

— Eşti foarte aproape de el, dragul meu, interveni Licon. Mai-mai să-l atingi. Căci Socrate e singurul dintre noi pe care-l vizitează zeii şi stau de vorbă cu el. Şi a sta de vorbă cu zeii, asta n-o poate face decît tot un zeu !

Lovitura fu atît de perfidă şi de neîndurătoare, încît Socrate văzu fulgere pe dinaintea ochilor. Îşi depărtă picioarele, ca să stea mai bine. În jurul lui totul încremenise într-o tăcere mută şi încordată, pricinuită de acuzaţia clară a oratorului Licon. Şi, în clipa aceea, filosoful pricepu că se află în mijlocul unor duşmani care vor ceva mai mult decît să-l umilească şi să-l ridiculizeze.

Meletos sparse tăcerea, spunînd cu o uimire bine jucată :

— Cum aşa ? Pe Zeus ! Cel mai modest om sub soare — un zeu ! ? !

— Am glumit, prietene, interveni Licon.

— Nu întru totul, distinse Licon, ţinu să precizeze Spechion. Dar eu aş pune o întrebare : cine dintre oameni se poate mîndri că se însoţeşte în permanenţă cu demonii ! ?... Ah, iertaţi-mă, am vrut să spun cu demonul lui...

Şi plimbîndu-şi ochii săi verzi peste chipurile celor prezenţi, îi întrebă :

— Nimeni dintre voi ?

Aşteptă cîteva clipe, apoi reluă :

— Nimeni ! Toată admiraţia mea, Socrate ! Mi-e greu să rostesc ceea ce gîndesc toţi cei aflaţi aici, de teamă să nu mă pedepsească zeii, de vreme ce întreţii cu ei o prietenie atît de intimă... Ori, mai ştiu eu, să nu mă condamne la moarte fiindcă nu vreau să recunosc divinitatea ta !...

— Asta-i ticăloşie, Spechion ! izbucni Platon, cu indignare. Ceea ce faci tu e o încercare de a răsturna şi de a răstălmăci totul împotriva lui Socrate.

— Cine e acest june ? ! se miră Spechion, făcînd pe neştiutorul. Ah, da, nepotul sîngerosului Critias, omul de funestă amintire...

— Asta-i o ticăloşie şi mai mare ! strigă Criton. Într-adevăr, îi faci cinste dascălului tău Antifon, pe care îl şi întreci în arta ticăloşiei. Dar, bagă de seamă să nu-l întreci şi în privinţa destinului şi să nu ajungi pe mîinile călăului mai repede decît a ajuns el.

Spechion şi Licon ar vrea să se năpustească asupra lui Criton, dar Antistene e mai iute şi, împreună cu Socrate, îi sar în ajutor prietenului.

— Priviţi cum se comportă un epigon al sofiştilor ! Asta nu mai e un iubitor de înţelepciune ci un iubitor al răstălmăcirii şi al denaturării. Nu rosteşte bine cuvîntul şi gata cu reversul lui ! În ce scop ?

Socrate făcu un pas înainte şi-i aţinu calea :

— Linişteşte-te, dragul meu, lasă-l să vorbească în voie, jongleria asta de cuvinte nu e totuşi lipsită de interes. În felul ăsta, învăţăm şi noi ce-i sofistica ; spune-ţi gîndul pînă la capăt, dragă Spechion, te rog...

— Nu-l mai spun ! se burzului Spechion, subţiindu-şi ochii săi verzi. Dar vreau să-ţi pun o întrebare şi te rog

să-mi răspunzi fără ocolişuri. E adevărat că propovăduieşti în Atena o nouă religie ?

Prietenii lui Socrate se înspăimîntară, în timp ce duşmanii lui se umflară în pene. Din nou tăcere încremenită. La întrebarea lui Spechion, Socrate simţi cum îl trec fiori de gheaţă pe şira spinării. Îşi dă seama că e prins în laţ. Ochii săi, uşor ieşiţi din orbite, capătă o lucire puternică ; privirea lui alunecă încet peste mulţime, surprinzînd feţele îngrijorate ale prietenilor şi feţele răutăcioase ale duşmanilor, rînjind în aşteptarea unui deznodămînt. Pe chipul lor se citeşte întrebarea : va izbuti oare să scape din capcana ce i-a fost întinsă ? În cele din urmă, voinţa birui emoţia. Socrate îşi stăpîni sentimentele în asemenea măsură, încît vocea lui rămase la fel de calmă şi de fermă :

— Sînt bucuros, dragul meu, că ai exprimat un lucru neclar pentru tine şi, de bună seamă şi pentru unii din cei de faţă. Gîndiţi-vă, prieteni, cîte vietăţi care trăiesc pe pămînt, în ape şi în aer au fost create de zei. Dar numai pe om l-au făcut după chipul şi asemănarea lor. I-au dăruit un trup desăvîrşit, dar mai presus de toate, un suflet, adică bunul cel mai de preţ dintre toate bunurile. Simţul omenesc şi, împreună cu el, mintea omenească, cu capacitatea de a crea. Şi crează nu numai lucruri necesare vieţii de toate zilele ci şi opere artistice, făurite din idei şi cuvinte, din marmoră şi culori, din sunete şi voci, din lumini şi umbre...

Uralele prietenilor îi însoţesc cuvintele. Dar laţul capcanei se strînge şi se înfige tot mai mult în beregata lui Socrate.

— Se poate înţelege din asta că Socrate îl situează pe om la nivelul zeilor ? întreabă, cu perfidie, Licon.

— N-a spus aşa ceva ! explodă Antistene.

— Întorci cuvintele şi le răsuceşti aşa cum îşi suceşte vipera coada, strigă iritat Apolodor.

— Asta e interogatoriu, nu discuţie, strigă mînios Faidon.

— Interogatoriu ? întrebă Licon, zîmbind satisfăcut ? De unde pînă unde acest cuvînt ? Vă sperie ceva, scumpii mei socratişti ? De ce ? Ne bucurăm doar de libertatea nelimitată a cuvîntului !... O lume întreagă ne invidiază şi ne laudă pentru acest drept. Şi voi sînteţi cuprinşi, în zilele

noastre, de aceeași teamă ca pe vremea tiraniei ? De ce ? Ce se întîmplă ?

În acest timp, Socrate își strînse mantia mai aproape de corp, ca și cînd ar fi vrut să se apere împotriva unor noi atacuri. Apoi, văzînd că toți ochii celor prezenți erau ațintiți spre buzele lui, își adună toate puterile și începu :

— Unii oameni se înșală socotind că se pricep să înțeleagă toate treburile omenești și nu mai au nevoie să cugete și să chibzuiască asupra lor. Mie însă mi se pare că zeii le-au dat oamenilor posibilitatea să gospodărească totul și să hotărască în toate pe temeiul cunoașterii. De aceea trebuie să avem grijă ca mintea omenească să fie condusă mereu spre o asemenea cunoaștere, încît să deslușească folosul de pagubă și cinstea de necinste. Dar, înainte de toate, omul trebuie să se cunoască pe sine. După aceea abia își va da seama dacă e capabil de cutare ori cutare muncă, de împlinirea unei misiuni ce i-a fost încredințată, sau a oricărei alte activități ce urmează să-i fie încredințată.

Respirînd mai în voie, Socrate își spori glasul :

— Introspecția e la fel de necesară ca privitul în jurul tău. În el însuși trebuie să asculte omul cu atenție, ca să audă acea voce lăuntrică, prin intermediul căreia se face auzită puterea aceea divină care îl avertizează în fața unei primejdii în care, altfel, s-ar arunca orbește. La mine, acea voce nu constituie o superioritate a mea, un dar al meu. Superioritatea mea constă numai în faptul că am urechea ascuțită și mă pricep să ascult...

Mișcarea în rîndurile prietenilor lui Socrate dezvăluie doar atenția și interesul pentru cele spuse de dascălul lor și nicidecum o reducere a încordării.

Meletos îl întreabă în șoaptă pe Licon ce vrea să spună Socrate cu acest demon al său. E un privilegiu al lui, ori demonul ne frecventează deopotrivă, pe toți ? Licon scutură din capul lui țuguiat. Nu știe. Meletos îl mai întrebă, tot în șoaptă, dacă prin asta Socrate îi îndeamnă pe toți cei de față să recunoască noua sa religie !

— Ai enunțat o idee nespus de prețioasă, Meletos, îi răspunse Licon, împungîndu-i brațul cu degetele sale osoase. Dar deocamdată să isprăvim cu demonul lui ; ni l-a sugerat mai mult decît aveam nevoie...

Şi, aruncîndu-i o privire tăioasă, îi suflă ceva la ureche ; în clipa următoare, Spechion îl întrebă pe Socrate :

— Cu alte cuvinte, omul nu ştie singur ce e folositor şi ce e cinstit ?

Iar la un semn al lui Licon se dezlănţuie o adevărată ploaie de întrebări, ţîşnite din gurile altor prieteni şi învăţăcei ai sofistului :

— Aşadar, cine nu e discipolul lui Socrate e un ignorant şi riscă să se arunce în foc ori în valurile mării ca un sinucigaş sau ca un om ieşit din minţi ?

Risete izolate.

Şi din nou, un alt june venit aici să lovească în Socrate cu speranţa de a culege măcar o petală de glorie îndoielnică, strigă, exaltat :

— Fără el sîntem fiii pierzaniei şi...

Dar glasul incisiv al încercatului orator îi curmă vorba la mijloc :

— Linişte, prieteni ! Nu permit să ridiculizaţi în felul acesta un om demn de respectul tuturor elenilor !

Şi, întorcîndu-se spre Socrate, continuă, punînd accentul pe semnificaţia unei misterioase pluralităţi :

— Pe noi ne interesează ce gîndeşte Socrate despre bărbaţii care conduc azi destinele obştei. Ştiu ei să desluşească folosul de pagubă şi cinstea de necinste, în ciuda faptului că n-au fost elevii tăi ?

În rîndurile auditoriului rumoare şi emoţie. Oamenii au sentimentul că Socrate a pierdut. Acesta însă îşi biruie teama ce-l cuprinsese la un moment dat şi intervine vesel, aşa cum face întotdeauna cînd e silit să lupte cu un duşman :

— Ştiţi, dragii mei, ce este conştiinţa ? Dacă nu mă înşel, acest cuvînt a fost născocit şi adus pe lume de prietenul meu Euripide. De la o zi la alta, preţuiesc tot mai mult această noţiune şi-i chem pe toţi acei pe care Licon i-a indicat prin cuvîntul „noi" să-şi cerceteze singuri conştiinţa. Şi dacă nu ştiu nici pînă azi ce e cinstit şi folositor pentru obşte, cu toate că de cincizeci de ani explic acest lucru pe străzile Atenei, atunci sînt bucuros să le-o mai spun o dată, acum. Ştiu că printre conducătorii poporului — printre demagogi — sînt oratori stră-

luciţi, — şi aici Socrate îşi îndreptă ochii săi ieşiţi din orbite spre Licon — da, oratori străluciţi, care se străduiesc să cîştige dragostea oamenilor cu cuvinte frumoase, alese şi bine meşteşugite. Dar arta oratoriei, fără o conştiinţă care să discearnă ce e folositor obştei, e pentru obşte nefolositoare, înşelătoare şi dăunătoare.

Strigătele de încuviinţare sînt din ce în ce mai numeroase decît strigătele de nemulţumire. Socrate se lasă antrenat de clocotul mulţimii. Nu se mai fereşte şi vocea lui e tot mai puternică :

— Demagogul trebuie să fie spada şi lancea poporului, ca să fie în stare să-i cucerească o viaţă demnă. Cel ce vrea să fie folositor obştei, trebuie să fie preocupat de prosperitatea ei şi nu de prosperitatea sa personală.

Furtuna de aplauze şi strigăte aprobatoare se extinde şi în tabăra adversarilor lui Socrate.

Meletos calmează vacarmul ridicînd mîinile şi strigînd în gura mare :

— Linişte ! Linişte ! Are cuvîntul demagogul Licon !

Licon aşteaptă pînă cînd mulţimea se linişteşte de tot şi în tăcerea încordată, vorbeşte grav şi apăsat :

— Făcînd această afirmaţie, eşti desigur încredinţat că actualii conducători ai obştei se îngrijesc mai mult de profitul personal decît de cel al Atenei şi, de bună seamă, îl ai în vedere, în primul rînd pe Anitos, căpetenia partidei democratice...

Aici amuţi intenţionat. Tăcerea fu spartă de întrebarea înţepătoare a lui Socrate :

— Cum aşa, Licon ? ! Atît de urît îl suspectezi tu pe Anitos al nostru, iubitorul de oameni ?

Prietenii filosofului izbucniră în hohote de rîs. Licon se face verde-cenuşiu la faţă şi explodează :

— Tu îl suspectezi !

— Pe cîte ştiu, scumpe Licon, eu n-am rostit nici un nume, nici pe al tău, nici pe al lui Anitos.

Vijelie de rîs în rîndurile adepţilor lui Socrate, care ştiu că Licon se angajează uşor la orice de-ar fi să meargă chiar şi împotriva Atenei democratice.

Socrate trece la ofensivă :

— Tu n-ai ochi, distinse Licon, ca să vezi dacă treburile merg bine sau nu în obştea noastră ? Spune, pe

zeiţa justiţiei, pe zeiţa Dike, cea mai des evocată dintre zeiţe — dacă aici, în cetatea noastră merge măcar ceva spre mai bine sau dacă totul merge spre mai rău ?

— Spre mai rău ! Spre mai rău ! strigă numeroase voci din mulţime.

Vocile acestea vorbesc în favoarea lui Socrate şi nicidecum în aceea a lui Licon. Se pare că demagogul e prins la înghesuială şi întregul turnir se va încheia cu victoria lui Socrate.

Palid și cu obrajii lăsaţi de atîta încordare, Licon ridică totuși brațul în sus și își înalță glasul :

— Auzi Socrate ? ! Auzi unde duc discuţiile tale ? ! La instigare împotriva autorităţii statului, la haos ! ! ! Pricepe, dragul meu, și nu te speria de faptul că-ţi spun un adevăr adevărat, dar eu sînt animat de cele mai bune intenţii faţă de tine, căci adevărul nu face rău nimănui, dimpotrivă, ajută pe oricine ; deci, precum singur poţi să constaţi, tu nu educi tineretul nostru în spiritul cinstei ci, dimpotrivă, îl strici, îndepărtîndu-l de această virtute !

Anitos-junior, Meletos şi Spechion au amuţit şi ei, uimiţi de iscusinţa şi abilitatea lui Licon, iar admiraţia lor faţă de puterea sofisticii, care e în stare să vopsească binele în rău, e acum mult mai mare decît înainte de a veni aici.

— Mi-e teamă pentru Socrate, îi spune Apolodor în şoaptă lui Criton.

— Mi-e teamă pentru Atena, rosteşte cu voce tare Socrate, care a auzit aceste cuvinte.

6.

Anitos — junior şi Meletos — poetul pătrunseră în casa amorului.

— Te salut, amorez al regeştei fetiţe Psyche ! spuse Anitos, zîmbind spre statuia zeului Eros. Mă înclin în faţa ta, chiar dacă necredinciosul Socrate te-a coborît, făcîndu-te din zeu demon !

— Hei, Demonasa ! se adresă el patroanei luxosului paradis al amorului... Vrem să-i înălţăm o jertfă.

Demonasa le întinse oaspeţilor flori de oleandru.

— Iar eu, în onoarea voastră, scumpii mei oaspeţi, o voi cinsti, ca de obicei, pe superba Afrodita.

Se apropie de statuia zeiţei şi aprinse, în vasul aflat la picioarele ei, grăunţe de răşină arăbească.

Apoi îi pofti pe oaspeţi să ia loc în salon și bătu de trei ori din palme. Draperiile din ţesătură grea se desfăcură ca prin farmec și în încăpere își făcură apariția faimoasele frumuseţi ale acestei case :

— Șapte stele de primă mărime pe cerul nocturn al Atenei, spuse cu mîndrie Demonasa.

— Șapte aștri ce se învîrtesc ca niște firave luminiţe în jurul chipului tău fermecător, o, Demonasa, care cu frumusețea ta eclipsezi toate stelele — frumoasă, frumoasă dar neîntrecută — improviză Meletos, curtenitor.

Anitos o cercetă cu ochii întredeschişi pe Demonasa şi, deodată, în imaginea acestei femei coapte și atrăgătoare, o descoperi pe vrăjitoarea Circe, aceea care-l ospătase cîndva pe Ulise, regele Itacăi.

Circe, Circe, fiica lui Helios, zeul soarelui. Auzise, nu de mult, rostindu-se numele acestei vrăjitoare. Unde ? Cînd ? Și de cine ? Aha ! De Socrate, de omul din pricina căruia l-am cărat aici pe acest măgar — făcător de versuri.

Cu un gest de nemulţumire, Meletos o expedie pe prima fată care se gudura pe lîngă el.

— Nu. Nu mă tulbură. Alta !

O păstră pe Neira, fiica deşertului, o făptură oacheşă şi înfocată ca o dogoare neagră.

— Asta va fi a mea, ești de acord ? întrebă el, tremurînd de poftă.

Anitos îl dispreţuia pe acest parazit, care de ani și ani trăia pe spinarea familiei lor, fără să realizeze însă că şi el era un parazit al tatălui său ; dar ca tovarăș de petreceri și desfrîu, nu-și putea dori un altul mai bun.

— Nu, răspunse el. A mea va fi !

Amintirea lui Socrate îi sugeră o idee.

Se ridică și porni spre încăperile din spatele casei, unde lucrau sclavii eunuci. Se întoarse curînd, înfăşurat într-o mantie lungă.

— Mi-e un pic rece, spuse el, aşezîndu-se în jilţ.

Între timp, Meletos continuase cu cercetatul fetelor, se interesase dacă sînt sănătoase și, în cele din urmă, o alesese pe Carina, o leoaică blondă-aurie, grațioasă și atrăgătoare.

Anitos își începe jocul, pe care nimeni nu-l intuiește : Se întunecă la față și arborează o mină de om necăjit.

— N-ai dormit bine azi noapte, dragul meu ? îl întreabă grijuliu Meletos, dar cu mai multă teamă pentru voluptățile Afroditei decît pentru Anitos. Ești cumva prost dispus ? insistă el.

— Dimpotrivă ! Pe Zeus ! Sînt într-o dispoziție de zile mari, într-o dispoziție nemaipomenită, cum nu-ți poți închipui...

Apoi, aruncînd de pe el mantia largă, apăru într-o bluză de pînză aspră, nealbită, așa cum poartă sclavii și, fără să-i pese de uimirea celor prezenți își scoase și opincile și rămase desculț.

— E de-a dreptul inutilă delicatețea de a pune peste o piele altă piele, ținu el să precizeze.

Meletos se uita la el cercetător. Bluză aspră ? ! ? Și desculț ? ! ? Capriciile unui bogătaș ?

Stăpîna casei le oferă oaspeților tot felul de bunătăți, din cele mai alese.

Anitos s-a trîntit în jilț, întinzîndu-și comod picioarele desculțe.

— Supă de broască țestoasă ? Nu, nu vreau. Nici friptură de berbec cu sos de vin. Scrumbie cu capere ? Vițel în sos picant ? Ouă cu icre ? Nu, să nu văd nimic din toate astea !

— Dar ce-i cu tine, te-ai ghiftuit ? Ți-e stomacul deranjat ? întrebă Meletos, vibrînd de dorința de a se înfrupta din toate.

— Dimpotrivă. Sînt flămînd. Și am o poftă de mîncare nemaipomenită. De aceea aș dori — și aici se întoarse cu fața spre Demonasa — da, aș dori pentru toată lumea, brînză de capră și turtă de orz.

— Ce tot îndrugi ? ripostează Meletos, înmărmurit.

— Un moment, distinse oaspe, interveni Demonasa. Mai am aici o tocătură de ficat, cu trufe și migdale, foarte bine condimentată...

— Nu, nu, nici un excitant ! se revoltă Anitos.

Meletos e cuprins de mînie. Ia te uită, domnișorul ! Face pe amfitrionul, dar nu întreabă pe nimeni ce dorință are...

— În cazul ăsta, eu nu mănînc nimic, ripostează el, cu îndîrjire.

— Zău ! ? ! În cazul ăsta, mai curînd tu ești ghiftuitul cu stomacul deranjat, de vreme ce simți nevoia să-ți ațîți pofta și să mănînci numai lucruri care alterează trupul și sufletul. Fii te rog bună, scumpă Demonasa, și poruncește să se aducă ce-am comandat : brînză de capră și turtă de orz.

Fetele îi zîmbesc drăgăstos, dar zîmbetul lor trădează deopotrivă nedumerirea și amărăciunea care le-a cuprins. Ce l-a apucat ? Să fi înțărcat bălaia ?

Spre dezamăgirea tuturor, mîncarea e adusă la masă. Ciupesc pe rînd din turtă și brînză, rostogolesc dumicatul pe limbă și nu-s în stare să-l înghită, căci dinspre bucătărie se revarsă spre ei mirosul de friptură și sosuri condimentate. În schimb Anitos plescăie de plăcere și laudă brînza și turta : ce gustuoase sînt și ce sănătoase ! Și ce bine se doarme după aceea !...

— Ce-i cu el ? De ce ne execută în felul ăsta ? se întreabă în sinea ei Neira. Și ce ochi fioroși are în seara asta ! Să mă drăgostesc cu el acum, nu-i nici o bucurie, dar trebuie să simulez dorința, că de nu îmi scoate sufletul.

— De ce atîta modestie în seara asta ? De ce te lipsești de o mare plăcere ? îl întreabă pe Anitos stăpîna casei.

— Te înșeli, scumpă doamnă. Mă delectez de minune. Iar dacă ne mai servești și cu apă de izvor, plăcerea mea va fi desăvîrșită.

— Uiți unde ne aflăm, dragă Anitos, izbucni Meletos, izbind furios cu pumnul în masă : Să se aducă vin ! De Chios, ca de obicei !

— Ce-i cu tine. Meletos ? se tîngui Anitos. În ce prăpastie te prăbușești, bunul meu prieten ? Mai întîi mîncăruri excitante, acum vin greu de Chios și, pînă la urmă, te pomenești că o să vrei și o femeie în brațe ?

Holbară ochii la el, cu credința că într-adevăr și-a ieșit din minți. Dar Anitos continuă pasionat :

— Adu-ţi aminte, Meletos, de vrăjitoarea Circe care le-a dat prietenilor lui Ulise să bea o băutură fermecată — şi ce altceva era acea băutură decît un vin greu ? — şi i-a tratat cu delicatese foarte picante, ca pînă la urmă să-i prefacă în porci...

— Şi această Circe sînt eu ? întrebă jignită Demonasa, sărind ca arsă din jilţul ei. Apoi le făcu semn şi fetelor să se ridice. Lumina discretă a felinarelor dezvălui, sub ţesătura străvezie, nişte forme ispititoare.

Meletos nu se mai putu stăpîni, atît era de dornic să bea, să mănînce şi să strîngă o femeie în braţe. O apucă pe Demonasa de mînă şi începu s-o roage :

— Frumoasă stăpînă, fii vrăjitoarea noastră Circe ! Îmbată-ne ! Hrăneşte-ne ! Oferă-ne, în palatul tău, cele mai suave femei ! Dacă prietenul şi binefăcătorul meu se împotriveşte azi plăcerilor, vi le îngădui eu vouă şi mie. Priveşte această agrafă de aur, Circe. Ţi-o las amanet, Circe, iar tu în schimb, porunceşte să ni se aducă tot ce ne-ai oferit la început. E mai bine să devii porc după ce te-ai înfruptat din toate bunătăţile şi te-ai bucurat de toate deliciile, decît să renunţi la ele, ca un cerşetor.

Aşeză din nou fetele pe scaun şi, în acest timp, le pipăie cu lăcomie.

— Ce ziceţi, splendidele mele purceluşe ? Gustaţi cu mine tocătură de ficat bine condimentată, friptură de miel, sitari umpluţi şi vin greu de Chios ?

Şi, grohăind ca un porc, adaugă :

— Sînteţi pentru viaţa dulce a purceilor sau pentru viaţa amară a pesimiştilor ?

Fetele intră în joc şi guiţă ca purceluşii de lapte :

— Dulce, duuulce !

— Le auzi, Anitos ? i se adresează Meletos, întorcîndu-se spre el. A refuza darurile divinei Demeter şi ale divinului Dionysos e curată nebunie ; asta o poate face numai un nelegiuit şi un descreierat.

— Nimeni altul ? întreabă Anitos, cu o voce străină.

Şi, ridicîndu-se în picioare, începu să umble, cu pas legănat, ca o raţă, plescăind cu tălpile goale pe pardoseala de mozaic a salonului. Văzînd că nu-i răspunde nimeni, se grăbi să spună :

— Știți voi oare, dragii mei, că pînă și în casa Afroditei trebuie cinstită cumpătarea ? !

— Socrate ! izbucni Meletos și toți începură să aplaude. Mare comediant mai e și acest Anitos ! Ce-i al lui e al lui ! A reușit să-l tragă în casa plăcerilor pe Socrate cu cumpătarea lui !

Și, tăvălindu-se de rîs, o cuprinse pe Carine în brațele sale și se apucă s-o sărute de zor.

— Nefericitule ! exclamă Anitos, continuînd să-l imite pe Socrate. Ce faci aici ? ! ? Sugi otravă de pe buzele ei !

— Pe Hercule, strigă Meletos. Ce forță cumplită atribui tu sărutului, dragă Socrate !

— Cum ? Tu nu știi că păianjenii veninoși, da, niște păianjeni mai mici ca o jumătate de obol, dacă se înfig în pielea omului îl sleiesc de puteri și-l lasă fără simțuri ? Tu nu știi că acel animal, care-și spune femeie, e mai cumplit decît păianjenul veninos, pentru că atingerea buzelor ei te scoate din minți ? ! ? Fugi, fugi de lîngă ea, cît mai e timp, așa cum fac eu !

Cu ochii înverșunați de mînie o smulge pe Carine din brațele lui Meletos :

— Nu, nici un fel de dragoste ! Nimic !

Răcnește :

— Ce destrăbălare ! Ce decadență ! Toate fetele afară !

Demonasa interveni pe un ton sec, în fața căruia orice împotrivire e zadarnică :

— Mă vei ierta, sper, distinse Anitos, dacă voi încheia întîlnirea de azi altfel. Carina, adu hlamidele stăpînilor și condu-i pînă la poartă !

Anitos izbucni într-un hohot de rîs nestăvilit, de data asta în stilul caracteristic familiei sale.

— Scumpa, draga mea Demonasa, cum văd și pe tine am izbutit să te înșel !

Și, întorcîndu-se spre ceilalți, continuă :

— Va să zică, voi toți ați crezut că Socrate, în strădania lui de a-i schimba pe oameni, m-a schimbat și pe mine, transformîndu-mă într-un tînăr plin de virtuți ! ? !

Începu să umble prin încăpere în lung și-n lat și să urle ca un smintit :

— Așa, va să zică, ați crezut că o să renunț la plăcerile trupești, la bucuriile vieții și o să mă îmbrac ca un sărăntoc ? Că Socrate a reușit să facă din mine o sfrijitură de om, așa cum a făcut din Antistene ? Sau că o să ajung la fel cu Platon, care, deși tînăr, are apucături de moșneag ? Sau poate vă închipuiți, că dacă Simon stă toată ziulica în fund și ciubotărește, ar trebui să stau și eu, de dimineața pînă seara să argăsesc și să frec niște piei împuțite.

Aruncă de pe el bluza aspră, sub care purta un chiton de mătase trandafirie și, desfăcîndu-și larg brațele — pînă și gestul acesta îl moștenise de la tatăl său — se învîrti în loc, de parcă ar fi vrut să-i cuprindă pe toți :

— Nu vă fie teamă, drăgălașelor ! Eu nu i-am reușit lui Socrate. Eu mă număr printre stricații lui. Da, precum vedeți, Socrate strică tineretul ! Bătrînul ăsta morocănos m-a umflat atît de mult cu *areté*-ul lui, încît, pînă la urmă, m-a cuprins o dorință nebună de a face, pe bună dreptate, tocmai contrariul.

— Frumos rezultat al învățăturii acestui bătrîn care strică tineretul, rînji Meletos.

Anitos ia de la Demonasa agrafa de aur și i-o restituie poetului.

— În sfîrșit, îl recunosc. Anitos, e iar Anitos ! și Meletos își îmbrățișă prietenul. De altfel era și timpul, căci gîtul mi s-a făcut iască. Și am o poftă nebună de o friptură strașnică și de atingerile Carinei, se înflăcărează poetul.

— Stai puțin, amice, o clipă doar, îi curmă Anitos entuziasmul dezlănțuit. Apoi întorcîndu-se către stăpîna casei, îi spuse : Scumpă Demonasa, poruncește să ni se pregătească un ospăț demn de tine și de persoanele noastre. Între timp, eu și Meletos ne ducem să tragem în piept parfumul de crini din minunatul tău peristil.

— Dar bine... eu ! se împotrivi Meletos. De ce atîtea tergiversări !...

Anitos îl luă de braț și, fără să-i adreseze o vorbă, ieși cu el în peristil, unde se așezară amîndoi pe o bancă de piatră.

— De ce m-ai adus aici ? izbucni nerăbdător Meletos.

— Îți aduci aminte ce-a spus Socrate despre tatăl meu la gimnaziul Academos ?

— Cum să nu ! ? ! Boșorogul l-a atacat zdravăn ! Apoi, coborîndu-și glasul, Meletos întrebă : și tatăl tău are de gînd să tacă ?

— Să tacă ? răspunse Anitos, rostogolind cuvintele pe limbă. Nimeni dintre noi, cei atacați, nu poate să tacă. Nici tu, Meletos !

— Eu, atacat ! ? !

— Și încă cel mai rău dintre toți. Socrate te distruge ca poet, bătîndu-și joc de arta ta.

— De fapt, ai dreptate. Așa e. Mă distruge.

— Și pe nedrept ! se înfierbîntă Anitos. Eu nu sînt un cunoscător în ale poeziei, dar atîta cît să pot afirma cu cugetul împăcat că tu, Meletos, dai o nouă orientare poeziei elene, tot mă pricep. Versurile tale, cred eu, au în ele ceva aparte, ceva atît de deosebit, încît nu oricine e în stare să le înțeleagă. Semnificația lor adîncă poate fi deslușită numai de cei mai instruiți... hmmm... hmm...

Și, după ce tuși ca să-și dreagă glasul, continuă :

— Iar ideile lor, dacă ne gîndim bine, diferă...

Și, amenințîndu-l în glumă cu degetul, încheie :

— Da, da, da ! Ești deștept, Meletos ! Eu unul, sînt pur și simplu uluit la cîte interpretări se pretează versurile tale...

— Nu mai spune ! respinge Meletos cuvintele de măgulire.

Dar cu atît mai stăruitor devine Anitos.

— Mi te-ai destăinuit cîndva că vrei să demonstrezi mai multă măiestrie decît mucegăiții Homer, Alceu ori Safo. Și te-ar răbda inima să-l lași pe Socrate să ridiculizeze în public strădania ta novatoare ? !

În culmea iritării, Meletos nu e în stare să spună, ca altădată, ce ar dori să creadă oamenii despre el și spune acum ceea ce crede el însuși despre sine :

— Mă îndoiesc... eu... nu știu cum să mă exprim... Mă cunoști, nu ?... Ești doar prietenul meu...

— Și oare recunoașterea mea nu e destul de palpabilă ? ! rîse Anitos, frecîndu-și degetele de la mîna dreaptă...

— Ba da, ba da, se grăbi să-l asigure poetul. Și tocmai de aceea îți fac o nouă confidență : mie grozav îmi place să experimentez... știi, un lucru pe care nu l-a mai făcut

nimeni înaintea mea. Înțelegi ? asta e mîndria mea. Eu trebuie, trebuie să răstorn tot ce-i învechit, să reneg tot ce-a fost, căci altfel nu se poate ; dar, pe șerpii lui Laokoon ! cum adică, vrei să-ți surprinzi ascultătorii. Să-i surprinzi e prea puțin. Să-i înmărmurești, să-i faci să înlemnească de admirație. Altfel toată povestea nu face nici cît o ceapă degerată. Stai un pic ! Nu te ridica ! Lasă-mă să termin ce am de spus ! Azi noi îi avem în minte pe sofiști, tendința lor de a întoarce totul cu picioarele în sus, așa cum fac ei. Versurile mele sînt de la un capăt la altul niște încercări. Ție ți se par, pe ici pe colo, frumoase ! ? ! Da de unde ! Sînt urîte ; da, urîte sînt. Pe ici pe colo ți se par urîte... Aș ! Eroare ! Eu și în urîțenia lor vreau să văd frumosul. Unde o să ajungem cu valorile încremenite ? ! Cu cele mai obișnuite și cele mai firești ! ? ! Eu ador haosul. În lirică, în dramă, în toate. Îmi frămînt capul și mă zbucium, dar de fiecare dată simt că tot ce aduc nu e încă acea adevărată, acea fericită, acea măreață idee.

Aici Meletos se posomorî și vocea începu să-i tremure :

— Tu spui că versurile mele sînt spirituale. Dar eu, nu te supăra, nu cred acest lucru. Eu văd plăsmuirile mele cu ochii acestui bătrîn fioros, da, cu ochii lui Socrate și nu cu ai mei, sau ai tăi, scumpe Anitos. Tu ești mult prea bun cu mine.

Anitos îl ascultă cu încordare, aproape ținîndu-și răsuflarea. Mărturisirea poetului îl copleșește de uimire, și-l leagă pe Meletos și mai mult de familia lui Anitos.

— Dragul meu Meletos, începu Anitos, care avea despre versurile lui o părere mai proastă decît Socrate și autorul lor la un loc. De ce te necăjește pe tine judecata unui dușman și nu te bucură lauda și răsplata cu care te copleșește un prieten ?

Meletos rămase abătut :

— Eu, scumpe Anitos, tot timpul aud numai glasul lui, care veșnic răsună în adîncul sufletului meu.

— Socrate e un duh rău. Un vrăjitor care face farmece ! se aprinse Anitos. Așa se explică de ce are și asupra ta atîta putere. Da, el ar vrea să-l aibă sub puterea lui și pe tatăl meu și pe mulți dintre noi, care dispunem de avere și trăim așa cum ne dictează firea noastră.

Meletos răsuflă mai ușurat și începu să mîngîie mîna lui Anitos, lăsată pe genunchii săi.

Glasul lui Anitos căpătă deodată un ton confidenţial :
— Să ştii, însă, că tatăl meu nu-i căzut în cap. El înţelege prea bine împotriva cui sînt îndreptate aşa numitele discuţii ale înţeleptului Socrate. Da. Şi cunoaşte toate calomniile ce se răspîndesc la adresa lui. Cică n-ar fi un adevărat democrat. Ce altceva mai rău s-ar putea spune despre el ?

Hohoti, apoi continuă :

— De la cine pretinde Socrate virtuţile lui ? Modestie, sobrietate, cumpătare ? De la sărăntocii cu fundul gol ? Da de unde. La noi, ăștia avuţii, se referă el. Pe noi ne atacă ! Dar tatăl meu nu-și poate îngădui să tacă, nici să aștepte...

Aici Anitos tresări.

— Ce să aștepte ? întrebă Meletos, strîngîndu-i mîna cu putere.

— Să zicem un nou Corint, sau un nou Argos. Da, nu-și poate îngădui să aştepte pînă cînd sclavii noștri se vor uni cu gloata de sărăntoci, ca apoi să ne masacreze.

— Tu crezi că Socrate instigă sărăcimea împotriva noastră ?

— Nu, asta n-o face, spuse Anitos, încleştîndu-şi buzele de mînie. Apoi, scrîșnind din dinţi, adăugă cu ură : E deajuns că hoinăreşte prin Atena, acest desculţ, acest coate-goale, frate al cerşetorilor... și le explică amărîţilor ce e drept și ce nu e drept.

— Da, asta e deajuns, încuviinţă Meletos, posomorît. Pentru mine e deajuns chiar și mai puțin. Da, dispreţul lui, rîsul lui batjocoritor...

Și izbucni cu violenţă :

— E cel mai cumplit atac...

— Bineînțeles. Un atac cumplit, îl întrerupse Anitos. Şi tu n-ai de gînd să te aperi ?

— Mai întîi ar trebui să se apere tatăl tău.

— Nici o grijă. O să se apere. Îţi închipui oare că stau de vorbă cu tine aici numai așa, ca să mă amuz ? Vreau să aflu dacă ești dispus să-l ajuţi ?

Meletos sări de pe bancă.

— Eu, pe tatăl tău ? ! ! Cum, în ce fel ? ! !

Se ridică și Anitos și-l bătu pe umăr, prieteneşte :

— Cum ? Auzi întrebare ! Ca poet ! Ca orator...

Meletos a amuțit. Nu e în stare să-și revină :

— Recompensa va fi mare, Meletos...

Tăcere.

— Pot să-i transmit tatei că poate conta pe tine, prietenul meu cel mai bun ?

Tăcere.

Anitos se uită la părul lung, pînă mai jos de umeri și năclăit de sudoare, al poetului. Nasul mare, umflat ca de plîns, îi răsărea ca o ciupercă de pe fața palidă și epuizată.

Fiul bogătașului începu să bată nerăbdător din picioare.

Meletos își înalță brațul ca la jurămînt...

— Îți mulțumesc, prietene, spuse Anitos, îmbrățișîndu-l cu căldură. Ai văzut, Socrate aruncă lumină peste toate.

Și, apucîndu-l de braț, adăugă rîzînd :

— Acum să mergem la licuricii noștri...

Pe mese erau pregătite gustări reci, vin de la gheață, iar sclavele aduceau fripturile aburinde.

Cei doi oaspeți și favoritele lor se năpustiră asupra delicateselor, stropind dumicatul cu cîte o înghițitură de vin greu. Alternară friptura de pasăre cu cea de miel și iar băură. Urmară apoi dulciurile, fructele și din nou fripturile, și vinul, și ficatul de gîscă, și iar vinul, și scrumbiile, și iar vinul...

Anitos era într-o stare atît de euforică, încît nici Demonasa, care-l vedea aici atît de des, nu era în stare să-l recunoască. Serbează ceva, acest tinerel ? se întreabă ea. Noaptea asta o să-l coste scump de tot. De plată însă nu trebuie să-i fie teamă ; dacă n-o să aibă destul asupra lui, completează tăticul.

Anitos nu mai contenea cu poruncile. Demonasa le împlinea ori nu le împlinea, dar pe tăbliță înscria de fiecare dată suma respectivă. După vinul greu și dulce, feciorului de bani gata începu să i se împleticească limba, și i se împleticea și lui Meletos, care nu izbutea, nici în ruptul capului, să cînte în versuri urechile ca scoica ale frumoasei Carina.

Fetele se înţeleseră cu Demonasa dintr-o privire : da, prada în drahme pentru destrăbălarea lor va fi nemaipomenit de grasă. Să ne mulţumim cu atît, ca să nu chemăm asupra noastră mînia bătrînului Anitos.

— Acum putem să le săturăm şi cealaltă foame ! şopti încet, Neira.

Şi simulară, suspinînd în cor, dorinţa dragostei.

Cu pas nesigur, însoţiţi de licuricii lor, Anitos şi Meletos se retraseră în încăperile alăturate, mai intime şi mai întunecate. Meletos se strecură ultimul.

— N-ai tras draperia, scumpişorul meu, spuse Carina, aruncîndu-se pe pat.

Neira, care mergea în urma lui Anitos, îşi întoarse privirea.

— Nu-i nimic, o linişti Meletos. Priveliştea plăcerii nu supără pe nimeni.

Şi totuşi, Neira trase draperia. În aceeaşi clipă, o chitară şi o tobă se dezlănţuiră într-un ritm alert şi o dată cu ele, ca un fundal sonor, acordurile alunecoase ale unui aulos.

Jocul dragostei : Rîsete. Sărutări. Gemete de voluptate. Strigăte înăbuşite.

Cu forţa-i tinerească, Anitos o îmblînzeşte pe Neira care într-adevăr se lipeşte de el — ca acel păianjen veninos al lui Socrate şi-i cotropeşte toate simţurile.

— Îţi plac, purceluşul meu ?

— Care din voi e mai iscusită, tu, Neira, ori tu Carina ? întrebă Anitos.

Carina o laudă pe Neira, Neira pe Carina.

— Ei nu, în felul ăsta n-o scoatem la capăt, spuse Anitos. Facem schimb de fete şi în felul ăsta dezlegăm misterul.

Anitos strînge acum în braţe un trup durduliu, şoldurile rotunde se leagănă, se învîrtesc...

Meletos e asaltat de senzuala Neira ; o adevărată stihie, se zbate, se zvîrcoleşte, biciuieşte simţurile poetului, dar acesta e gata înfiorat şi o roagă, cu gals tremurător : ajunge ! ajunge !

Amîndoi fleşcăiţi, istoviţi, nici măcar să vorbească nu mai sînt în stare. Doar să bolborosească. Stomacul în-

desat și burta umflată, beți turtă, abia sesizează vocile altor tîrfe, despre care habar n-au cum și-au făcut apariția în iatacul desfrîului lor.

— Hai, scumpișorule, eu sînt Idaia, Idaia ta...

— Iubește-o pe drăguța de Nefele !...

— Hai, deschide ochii să vezi cît sînt de frumoasă...

Spre dimineață pătrunse aici divina vrăjitoare Circe, cu un șirag de perle palide în jurul gîtului.

Trupurile zăceau acum claie peste grămadă. Anitos tolănit în brațele lui Meletos. Covoarele și sofalele erau murdare de vărsături și toată încăperea duhnea îngrozitor.

— Porcilor ! strigă Circe și trase la loc draperia.

7.

Acolo unde rîul Ilisos ajunge sub poalele colinelor Museion, Anitos-tatăl și-a clădit pe malul lui un atelier mare de prelucrat pieile brute.

Pieile se moaie în vană și se spală cu apă curgătoare. Se jumulesc și se curăță de păr cu scoici ori cu cuțitul. Se piuesc și se argăsesc cu tanin din scoarță de stejar, cu alaun și cu unsoare de tăbăcit.

Ori ce meserie își are neajunsurile ei, iar argăsitul și tăbăcitul pieilor, unul din cele mai simțite : duhoarea nemiloasă, care pătrunde în îmbrăcămintea și în pielea oricui străbate numai o singură dată atelierul.

Anitos și-a construit și o vilă cu grădină și, pe măsură ce s-a îmbogățit, și-a îmbogățit și interiorul casei. Azi are oaspeți de seamă : pe Licon și pe Meletos. Analizează împreună ce-a spus Socrates la liceul Akademos.

Anitos îi ascultă pe cei doi cum se indignează, tace și ar fi cel mai fericit dacă întreaga poveste ar rămîne sub tăcere. Dar nu se poate. Prea mulți oameni l-au auzit pe Socrate atacîndu-i pe demagogii Atenei și îndeosebi pe el, chiar dacă nu i-a rostit numele. Nu, Anitos nu-și poate îngădui să tacă, trebuie să găsească o modalitate de a se apăra în public.

— Nu va fi prea greu, spuse Licon, încurajator. Ne-a picat în capcană, ca să zic așa, la țanc.

Anitos se întunecă la faţă.

În clipa aceea se desfăcu draperia şi în încăpere îşi făcu apariţia Anitos-junior.

— Fericirea e un ţel, spune Socrate. Cunoaştem şi noi acest lucru. Spune drept, Meletos, cum ţi s-a părut Neira ? Grozavă, nu-i aşa ? Ai avut-o şi tu — vioaie, isteaţă, elastică... jucăuşă...

-- Încetează ! strigă Anitos-seniar. Iar umbli cu vorbe din astea, derbedeule !

— Eu umblu cu vorbe filosofice.

— Asta te învaţă Socrate ? Să te destrăbălezi ? Să-ţi pierzi nopţile cu tîrfele ? Cum rămîne atunci cu moderaţia şi cumpătarea lui ?

— Pentru Socrate e valabilă moderaţiunea socratică, pentru mine... cea Anitosică. Măsura tuturor lucrurilor este omul, nu-i aşa ? Ei bine, eu am altă măsură decît acest moşneag hodorogit...

Anitos simte că feciorul îi dă apă la moară să ia atitudine împotriva lui Socrate şi intră numaidecît în joc.

— De ce, nefericitul de mine, l-am trimis să înveţe la acest dăunător al bunelor moravuri ? ! ! Speram să-mi pregătesc băiatul pentru cariera politică, spre a-mi fi un urmaş demn...

— Demn ? îl pufni rîsul pe tînărul Anitos.

Apoi, rîzînd batjocoritor, adăugă :

— Umbli printre oameni în zdrenţe de sac, ca măcar pe dinafară să nu te deosebeşti de ei. Eu sînt demn, nu tu ! Eu nu mă prefac, aşa cum te prefaci tu, tată.

— Cum îţi permiţi să-mi vorbeşti astfel, mucosule ?

— Lasă, tăticule ! Nu te mai necăji. De fapt, tu m-ai trimis la Socrate ca să facă din mine un om mai înţelept ca tine. Iar eu cred că a reuşit...

— Obraznicule ! izbucni Anitos.

Licon îl apucă de mînă, cu blîndeţe :

— Nu-l certa ! El nu e de vină. E limpede, dragă Anitos, că asta e opera lui Socrate. Da, Socrate ţi-a stricat feciorul.

— Aşa cum a făcut şi cu Alcibiade şi cu Critias, rosti cu amărăciune Anitos-senior. Nimic de zis, frumoase păsări îşi iau zborul din cuibul lui. Se făleşte că dintr-un măr

viermănos face unul sănătos şi, cînd colo, are asupra tineretului o influenţă nesănătoasă.

— Eu viermănos ? spuse feciorul rîzînd cu neobrăzare. Adică da ! M-au năpădit viermii din pieile tatei. Haha ! Îi simt cum mişună în mine şi-mi cer întruna să beau, să beau... şi să înfulec...

Anitos-senior îşi expedie fiul din încăpere. Dar numele lui Socrate rămase aici, stăruitor, ţîşnind din toate ungherele, ca o ameninţare.

— Ăstuia va fi greu să-i astupăm gura, îl contrazice Anitos pe Licon. Socrate trăieşte sărăcăcios ca toţi sărăntocii şi un asemenea om îi poate acuza pe cei bogaţi !

Licon socoteşte că problema proastei gospodăriri a demagogilor trebuie înlocuită neapărat cu problema religioasă :

— Bine, bine, dar Socrate propovăduieşte la noi credinţa într-o nouă zeitate, declarînd că aude în el o voce divină, un demon divin care-l conduce în toate, ca şi cînd prin intermediul lui ar vorbi însăşi divinitatea.

Tăcere şi bucurie mută.

— Îţi dai seama cum seamănă şi cum dezvoltă necredinţa în rîndurile poporului ? ! ?

— Un om care se ridică singur deasupra divinităţii ! Un nelegiuit, un îngîmfat, plin de propria sa persoană ! strigă Meletos.

— Nelegiuit ! Îngîmfat ! repetă după el demagogul Licon. Da, de asta va trebui să ne ţinem !

— Va trebui — ce spuneaţi că va trebui ? întrebă Anitos, zăpăcit.

— Să intervenim în concordanţă cu legea ! spuse Licon cu fermitate — şi să-l aducem în faţa tribunalului !...

— Pe Zeus, nu ! Asta nu ! se înspăimîntă Anitos. Socrate e un bărbat distins şi preţios. Eu însumi îl respect şi îl iubesc.

— Sentimentele tale nobile şi înălţătoare nu te pot însă împiedica să-ţi îndeplineşti datoria, insistă Licon. De altfel chiar tu ai spus — pe Zeus îl iau drept martor — că te simţi vinovat de faptul că i-ai încredinţat feciorul.

— Bineînțeles. Dar să nu uităm, totuși, că Socrate e mîndria Atenei. E cunoscut și apreciat peste hotare...

— Da, dar tu știi...

— Pe zeița Atena, fii îndurător, Licon, și nu-mi cere acest lucru ! Să trădez o veche prietenie ! Pe omul care, cine știe, s-ar putea să aibă, într-adevăr, o misiune divină...

— Trebuie să cureți Atena de acest duh rău ! strigă Licon pe un ton categoric.

— Cine își asumă cumplitul rol al acuzatorului ? strigă Anitos, sfîșiindu-și chitonul.

— Eu, răspunse Meletos, cu glasul sugrumat de emoție. Chiar azi voi scrie...

— Nu, nu ! explodă Anitos. Plecați ! Plecați ! Lăsați-mă singur cu tristețea mea.

Și strigătele lui se întețiră :

— Nefericitul de mine ! Nenorocitul ! Amăritul...

Licon și Meletos părăsiră încăperea, dar și pe coridor mai auziră văicărelile lui Anitos. Sclavul aflat în pragul ușii îi întrebă dacă, la nevoie, poate să intre la stăpînul său.

— Nu, nu intra. Stăpînul jelește și vrea să fie singur cu jalea lui.

La ieșire, pe chipul celor doi se putea citi limpede liniștea și mulțumirea. Meletos îi zîmbi portarului. Licon mîngîie cîinele legat în lanț în fața intrării.

Rămas singur în încăpere, Anitos trase cu urechea să audă dacă pașii celor doi s-au îndepărtat. Apoi se așeză la masă, bău restul de vin din cupa lui Licon și, în micuța băltoacă de vin de pe tăblia mesei, înscrise cu degetul cuvîntul ΣΩΚΡΑΤΗΣ (Socrate).

În acest timp, dincolo de poarta Dipylos, în parcul public cu mici sanctuare și altare, printre măslinii sacri, se află, întinse la uscat, tot felul de zdrențe. O femeie stă pe treptele altarului lui Hefaistos și-i cîntă un cîntec de leagăn unui prunc, care gungurește în brațele ei alintătoare.

Bărbatul ei se întoarce din oraș, însoțit de alți doi sărăntoci. Rîde zgomotos.

Femeia îl privește cercetător :

— Cum văd, iar ai avut o zi norocoasă, Forchinos.

— Şi eu am avut noroc, se mîndreşte Hiperion. Da, şi eu am fost ales, prin tragere la sorţi, membru al juriului.

— Şi, mă rog, pe cine o să judecaţi ?

— Ce ştim noi, interveni Chiparisos. Eu am ieşit la sorţi pentru întîia oară, dar vă spun cinstit, nu prea am chef să mă bag în povestea asta.

— Da ? Te pomeneşti că oi fi avînd de toate şi nu-ţi mai trebuie nimic ? se răţoi la el, cu asprime, Forchinos.

— Nu ştiu cum să spun, dar mie povestea asta nu-mi miroase a bine, replică Chiparisos, foindu-se nervos. Poftim, ţi-am adus aici un om necunoscut, judecă-l ! Şi vorba ceea, te pomeneşti că tocmai bobul meu trage în cumpănă şi omul acela, poate nevinovat, îşi pierde capul.

— Ai dreptate, îl aprobă femeia. Cine ar vrea să trimită la moarte un om nevinovat !... În cazul ăsta, pui şi tu bobul alb, Chiparisos, că doar nimeni nu te sileşte să-l pui pe cel negru.

— Da, sfatul ăsta preţuieşte cît aurul, rîse cu amărăciune Chiparisos. Îl pun pe cel alb — şi te pomeneşti că tocmai bobul meu trage în cumpănă şi pun în libertate un ucigaş.

De data asta femeia nu mai spuse nimic. Se aplecă asupra copilului şi, cu un colţ al peplumului ponosit în care era înfăşurat, îi umbri faţa, să i-o ferească de bătaia soarelui.

— Eu unul, de mult nu-mi mai frămînt capul pe chestia asta, se făli Forchinos. Moarte ori graţiere, cîştig şi eu un ban ca să nu mă usuc de tot şi mai am şi eu o distracţie.

— Nu ştiu ce distracţie poate fi asta, ripostă Chiparisos, întunecîndu-se la faţă.

— E distracţie, dragul meu, şi încă ce distracţie, ca la teatru, ţinu să-l instruiască Forchinos. Plînsete şi rîsete — cînd Sofocle, cînd Aristofan...

— Asta aşa e, se amestecă în dispută Hyperion. Eu unul, cel puţin, sînt întotdeauna încordat ca un arc cînd aştept rezultatul judecăţii. Ce se va întîmpla cu acuzatul ? mă întreb tot timpul. Şi de atîta încordare, mă trec toate năduşelile. Cu sînge !

— Nimic de zis, frumoasă recomandare. Dar doresc eu oare să năduşesc cu sînge ?

Și rostind aceste cuvinte, Chiparisos luă de pe pămîntul pe care ședea două pietricele și le frecă în palmă, îngîndurat.

Forchinos îl apucă de ceafă :

— Gîndește-te, băiete, că la tribunal joacă toți fără mască. Pînă și obrajii lor joacă, iar lacrimile sînt adevărate. Iar cupa care-l așteaptă pe condamnat, nu-i goală, ca pe scenă, ci e plină cu otravă adevărată, de aceea victima se zvîrcolește mai mult în Heliaia decît actorul la teatrul lui Dionysos.

— Ce tot îndrugi, găligan însetat de sînge ! explodă Chiparisos. Și, fă bine de-mi dă drumul ! Ai înțeles ?

Forchinos își întoarse brațul spre altarul lui Hefaistos și începu să tune și să fulgere :

— Pe Hefaistos, schilodul ! Pe făurarul ăsta de foc ! Bagă de seamă, băiete ! Eu nu îngădui nimănui să înjure în fața mea tribunalul, atîta timp cît tribunalul e hrana noastră cea de toate zilele. Pricepi ? ! !

— Uite ce, Chiparisos, îl luă cu binișorul Hyperion. Trebuie să ții seamă și tu cîți oameni ciugulesc de pe urma asta. O inimă plăpîndă n-ar hrăni pe nimeni în țara asta. Gîndește-te : un sicofant înșfacă pe unul în timp ce săvîrșește o tîlhărie și gata procesul. Știi tu cîți oameni hrănește un asemenea caz ? Să-i luăm pe rînd : sicofantul, scribul, pritanul, sciții, arhontele, cinci sute de jurați din rîndul poporului, — adică noi — paznicii închisorii și, în cele din urmă, călăul. Numai că pentru noi, sărăntocii, procesele sînt prea puține.

Chiparisos îl țintuiește pe Hyperion cu privirea — acum nu-l mai vede, l-a pierdut din raza ochilor săi, se uită undeva peste depărtarea îndepărtată, dar obolii făgăduiți nu sînt în stare să-i stîrnească nici în ruptul capului fericirea lui Fochinos.

— Ce-o să mă fac eu acolo ? întreabă el, cu o voce stinsă.

— Nimic mai simplu, îi răspunse un infirm, cu brațele retezate de la cot. O să votezi. Și cînd o să te întorci acasă cu buzunarul plin, o să-ți aduci aminte de acei ce n-au avut noroc cînd s-a făcut tragerea la sorți. Asta-i tot...

Chiparisos simte că e împins în mod inevitabil să participe la aceste judecăţi, nu numai de sorţi ci şi de oamenii care nu de mult îl luaseră sub aripa lor ocrotitoare, după ce încercase zadarnic să-şi agonisească traiul pe bucăţica lui de pămînt.

— Ei, da, vouă vă e uşor să vorbiţi. Dar eu, eu cum să mă descurc ? E vinovat sau nevinovat ?

Şi, deodată, categoric, lui Forchinos :

— Tu după ce te orientezi, înainte de a vota ?

— După ceea ce aud despre acuzat.

— Auzi actul de acuzare şi cuvîntul apărării. Cum îţi dai seama care spune adevărul ? Dar pe acuzat cum îl cîntăreşti ?

Pruncul din braţele femeii începu să plîngă.

— Of, iarăşi vrea... se văicări femeia.

— Ai răbdare, mîine o să ai de toate, o linişti Forchinos, aşezîndu-se lîngă ea.

Apoi, adresîndu-i-se lui Chiparisos, se grăbi să adauge :

— De fapt, dacă vrei să ştii, eu de cele mai multe ori habar n-am cine-i acuzatul. Îl văd acolo pentru prima oară în viaţa mea. Actul de acuzare spune : ticălos, cel ce-i ia apărarea spune : om cumsecade. Şi-atunci, ce-i de făcut ?

Femeia începe din nou să-i cînte copilului, cu vocea scăzută.

— Păi, în cazul ăsta, munca ta de jurat a fost cea mai grea pe care ai făcut-o vreodată, spuse încet Chiparisos.

— Pun bobul alb — ori pe cel negru, murmură Forchinos — tot una e ; trei oboli pică oricum. Şi-atunci mă întreb : de ce să-mi mai frămînt mintea de pomană ?

— Bine a zis, spuse Hyperion, acoperind cu vocea sa cîntul liniştitor al femeii. Cea mai grea muncă...

— Eu unul, nu mă duc ! răbufni Chiparisos, aruncînd cît colo cele două pietricele.

— Nu fi muiere fricoasă ! se răsti la el Forchinos.

— Nu mă duc şi gata ! N-am de gînd, pentru trei oboli, să ucid un nevinovat şi nici să pun în libertate un răufăcător !

— Prima dată e mai greu. Pe urmă, te obişnuieşti !

— Nu mă obişnuiesc !

— Atunci trebuie s-o faci pentru noi toţi. Din povestea asta nu scapi.

Chiparisos amuţi. Cîntecul de leagăn al femeii răsuna, în liniştea ce se lăsase, mai tare şi mai dulceag.

— Gata, se înmuie deodată Forchinos. Am găsit. Ştiu cum o scoatem la capăt.

— S-auzim, spuse Chiparisos, pe un ton domol.

— Tragem la sorţi, înţelegi ?

Şi, numaidecît, scoase din chimir un bănuţ legat într-o cîrpă.

— Tu eşti bufniţa — adică negrul, iar eu Atena — albul.

Aruncă în sus bănuţul asupra căruia erau aţintiţi în clipa aceea, toţi ochii.

— Atena ! Albul ! strigă cel dintîi Hyperion.

— Gata, să ştii că s-a făcut, rîse Forchinos. Eu pun bobul alb iar tu bobul negru. Şi s-a isprăvit cu necazul.

Rîd cu toţii de felul în care, printr-o simplă aruncare a bănuţului, povara răspunderii a căzut de pe spinarea juraţilor pe întîmplare, cu alte cuvinte, pe seama zeiţei Tyche.

Femeia încetă să mai cînte şi îşi spuse în sinea ei : va să zică aşa se hotărăşte soarta omului, viaţa sau moartea lui, Atena sau bufniţa... Bobul alb sau bobul negru. Cum se nimereşte...

8.

Socrate stă cu spatele sprijinit de zid. În jurul lui se joacă o droaie de copii. Socrate dă să coboare în asfinţit. În bătaia luminii crepusculare, Socrate, clipind din ochi, zăreşte o lectică superbă, purtată de patru sclavi.

La porunca stăpînului, lectica se opreşte şi din ea coboară un bărbat care poartă veşminte din ţesături scumpe, şi se apropie de Socrate cu pas săltat. Un zîmbet caustic îi încreţeşte faţa. Toate mişcările lui tind să arate cît e de conştient de superioritatea sa asupra filosofului Socrate.

— *Chaire*, distinsul meu Socrate !

Socrate îşi duce mîna streaşină la ochi să se apere de soare, dar tot nu-i în stare să-l recunoască pe străin. Îi răspunde, totuşi, cu glas domol :

— *Chaire !* Dar nu înţeleg de ce-mi spui „distinse“.

— Pentru că sînt convins că în afara Atenei, nici un alt oraş din lume nu are un Socrate.

— Nu-mi dau seama dacă vorbele tale vor să mă ridiculizeze ori să mă flateze.

— Cînd îţi vei da seama cine le rosteşte, vei înţelege că nu e vorba nici de una nici de alta, ci, pur şi simplu, vreau să te cinstesc.

— Nu ştiu cine eşti. Iartă-mă, dar în bătaia soarelui, nu văd bine.

Elegantul bărbat flutură din mînă. Mişcarea aceasta avu darul să răscolească parfumul cu care erau îmbibate pieptănătura, pielea şi îmbrăcămintea lui.

— Eu sînt un sărăntoc dispreţuit, o haimana. Golanii strigau cîndva în urma mea : Ţînţarul, ţînţarul ! Mulţi dintre ei scuipau cu scîrbă în mîna mea întinsă, în loc să-mi pună în ea un obol. Tu însuţi, nu m-ai privit niciodată cu bunăvoinţă. Cine ştie, poate şi de numele meu îţi era silă... Eu sînt...

— Anofeles, îi rosti Socrate numele în locul lui.

— Da. Ţînţarul. Va să zică, pînă la urmă, tot ţi-ai dat seama cine sînt. Şi o să-ţi mai dai seama că nu se poate exprima o judecată dreaptă despre un om la anii adolescenţei, şi că abia la vîrsta maturităţii omul poate arăta cum a reuşit sau cum n-a reuşit în viaţă.

— Şi care-i judecata ta despre tine, din acest punct de vedere ? îl întrebă Socrate. Ai reuşit ?

Anofeles îşi scutură mantia de mătase şi spuse rînjind :

— Ţii neapărat să-ţi răspund la această întrebare ?

— Te rog, stărui Socrate, simţindu-se deodată în apele lui.

— Îţi voi satisface capricioasa curiozitate, deşi nu prea îmi place să abordez această chestiune.

— Amintiri neplăcute ? aruncă pe un ton aluziv, filosoful.

— A, nu ! Mai curînd vechea durere a nedreptăţii... Îţi aminteşti, poate, că pe vremea domniei tiranilor, se răspîndise despre mine zvonul că aş fi sicofant ?

— Şi n-ai fost ? întrebă Socrate, cu o naivitate puerilă.

Anofeles trecu peste jignire şi reluă, senin :

— Am stat de vorbă cu stăpînitorii şi cu cei puternici, ceea ce faci şi tu. Să fie oare asta o muncă de sicofant ?

— Depinde despre cine ai stat de vorbă cu ei și, mai cu seamă, cum. Chiar și aceluia care umblă cu calomnii în spatele calomniatului, și, cu un singur cuvînt, îl ponegrește pe nedrept în fața despoților, făcîndu-i să-și schimbe părerea despre cel calomniat, oamenii îi spun sicofant sau, cu un alt cuvînt, denunțător.

— Îți mulțumesc pentru această lecție, ripostează Anofeles cu ironie. Cum văd, sînt destul de mulți cei ce mă invidiază ! Slavă zeilor ! Niciodată n-am sperat într-un succes mai mare.

— Și cu ce măsori tu amploarea acestui succes ?

— Cu tine, Socrate. Tu ești pentru mine măsura cea mai concludentă. Ai fost întotdeauna un om sărac, azi ești și mai sărac. Mantia ta e gata să se destrame, tălpile tale desculțe sînt roase de murdărie. Acasă n-ai mîncat niciodată pe săturate și asta cînd erai singur. Acum mai ai pe cap o nevastă, un fecior și, colac peste pupăză, pe cerșetoarea aceea de Mirto. Casa ta a ajuns un fel de ruină, din arta ta de sculptor nu au mai rămas decît două-trei bucăți de piatră, care zac prin curte, în neștire. Bătrînețea te prinde pe tine într-o mizerie mai mare decît mizeria mea din tinerețe. Astăzi — te rog să-mi ierți sinceritatea — îmi apari ca un calic vagabond și pisălog, care se adresează pe strada oricui...

— Foarte exact, îi răspunde vioi filosoful. M-ai surprins cum nu se poate mai bine. Sînt un calic. N-am arginți, nici aur, nici vilă, nici sclavi. Sînt un vagabond ; hoinăresc prin oraș de dimineața pînă seara. Și mai sînt și pisălog. Pisălogesc pe cine pot, dar, spre deosebire de alții, nu iau de la nimeni nimic pentru mine ci, dimpotrivă, dau...

— Știu ! Dai ! izbucni Anofeles, în hohote de rîs. Mîinile goale împart niște cuvinte care nu satură pe nimeni și se risipesc ca fumul...

— Nu mă întrerupe, Anofeles ! Am spus : cicălesc și pisălogesc oamenii și, ca o moașă, scot din ei tot ce se poate scoate din ascunzișul minții fiecăruia. Da, stau de vorbă cu oamenii și-i încurajez să descopere singuri că orice virtute poate deveni pentru ei o deprindere.

Cuvintele răsună din gura lui Socrate simplu și veridic, de parcă în loc de virtute ar rosti pîine.

— Ce-i al tău, e al tău, urmărești mai binele, sublimul — îl lăudă Anofeles. Și totuși, nu ești decît un dascăl al sărăcimii. Pe sofiști i-ai subapreciat, învățătura lor ai respins-o fățiș. Și iată, sofiștii al căror adept mă declar și eu azi, au dat dovadă de simț practic : cu toții am dobîndit importante bunuri personale, am făcut avere, ne-am înfrățit cu demagogii și unii dețin înalte posturi de demnitari și o duc excelent.

Deodată lui Anofeles i se pare că fostul sculptor Socrate se transformă într-o statuie de piatră ; faldurile himationului încremenesc, doar mîinile lui mai au viață, mișcîndu-se ca mîinile unei moașe ce vor să scoată ceva din Anofeles.

— Dar de ce stăm aici ? îl îndeamnă el pe Socrate cu înflăcărare. Să ne urcăm în lectică și să mergem să continuăm convorbirea în vila mea. E tocmai momentul să ne gîndim și la o cină bună. Ce zici ?

Văzînd că Socrate nu se clintește, îl apucă de braț și reia stăruitor :

— Hai, dragul meu. Masa mea e destul de bogată ca să-ți desfete gusturile.

Socrate își desprinse ușor brațul din strînsoarea degetelor lui și-i spuse, zîmbind :

— Îți mulțumesc, Anofeles, dar azi sînt invitat în altă parte.

Anofeles găsi la iuțeală o nouă cale :

— Atunci să te ajut cu o mină-două. Tu primești acest dar de la mine, iar eu voi socoti asta ca un dar primit de la tine.

— Tu, distinse Anofeles, n-ai nevoie să primești nimic de la Socrate, îi răspunse scurt filosoful și rîse vesel.

9.

Adeseori omului îi rămîne din tinerețe ceva care-l însoțește pe tot parcursul vieții ; un gest, un cuvînt, o melodie, un sunet. Din copilărie, Mirto a deprins în casa bunicului obiceiul de a îmbrăca la cină haina de sărbătoare și a rămas credincioasă acestui obicei.

În peplumul ei lung, de culoare albă, încălţată cu nişte opinci uşoare, umblă tăcută în jurul mesei, împărţind mesenilor peştele şi vinul.

La rîndul ei, Xantipa oferea oaspeţilor, lîngă peşte, turte de orz. Lumina ce aluneca pe părul ei negru şi lucios, îi scotea şi mai mult în evidenţă chipul brăzdat de cute. În stînga ei şedea Lamprocles, iar în dreapta, fiul lui Anitos. În jurul lui Socrate stăteau Apolodor şi Platon — în faţa lui stăteau Criton şi Simon.

În preajma mesei ţopăia o oaie dresată, ce se milogea, cerşind de la fiecare cîte un dumicat.

Curtea vuieşte de rîsete şi veselie. Un singur oaspete nu rîde dar se preface că rîde : Anitos — junior. Căci el ştie un lucru pe care nimeni dintre cei prezenţi nu-l ştie încă. A venit azi la Socrate numai spre a-şi savura triumful asupra acestui dojenitor al moravurilor sale. Stă ca pe ace ; cu o ureche ascultă povestea lui Socrate despre întîlnirea lui cu Anofeles fostul cerşetor, care l-a invitat pe filosof pentru seara asta să ia cina în vila lui, iar cu cealaltă recepţionează sunetele din stradă, aşteptînd cu nerăbdare să audă un tropăit de copite.

— Din cele ce spui, reiese că acest îmbogăţit peste noapte a denunţat oameni cu duiumul, spuse la un moment dat Mirto.

— Denunţătorii şi calomniatorii nu sînt demni să poarte numele de om, ţinu să sublinieze Socrate.

Numai cu preţul unui mare efort, izbuti Anitos să-şi stăpînească enervarea.

— Fraza asta, Socrate, ai rostit-o în urmă cu şase olimpiade.

— Cum poţi şti cu atîta precizie ? întrebă Apolodor.

— Cinstit vorbind, nici eu nu ştiu cînd am spus asta, interveni Socrate, cu mirare.

Simon se strecură prin crăpătura zidului în casa lui şi, peste puţine clipe, se întoarse aducînd în braţe un vraf întreg cu suluri de papirus.

— Aveţi niţică răbdare, că-l găsesc eu numaidecît, spuse el, căutînd de zor.

— Pe toţi demonii, că multe mai ai ! izbucni uluit Socrate şi se apucă şi el să cerceteze sulurile, unul cîte

unul. Ia te uită : Despre bine. Despre frumos. Despre poezie. Despre zei. Despre dragoste. Despre filosofie. Despre buna dispoziţie. Despre muncă. Despre cinste.

— Gata, am găsit, strigă deodată Simon : Uite aici, vezi ? Denunţătorul şi calomniatorul nu sînt demni să poarte numele de om...

— Ascultă Simon, de cînd îţi notezi tu toate astea ? întrebă uimit Apolodor.

— De cînd eram tînăr m-a interesat ce spunea Socrate. Vorba ceea, cînd stă omul toată ziulica pe trepiedul lui de cizmar şi ciubotăreşte, mai găseşte el puţin timp să se gîndească şi la ceea ce aude. Pe vremea aceea, Socrate mă învăţa şi mai învăţa şi el de la vechii sofişti, dar ceea ce spunea el, nu spunea niciunul. Aşa se face că m-a atras şi am început să scriu. De altfel, şi Criton, şi Simias şi Cheebes notează ce aud de la el.

— Şi eu, mărturisi Platon. Seară de seară scriu. Şi Xenofon a notat multe din meditaţiile lui. Şi ceilalţi.

— Şi de ce, scumpul nostru dascăl, te-ai ocupat de om în alt fel decît s-au ocupat alţii, întrebă Apolodor.

— Eu sînt un om simplu, răspunse Socrate, zîmbindu-i binevoitor. Obişnuit şi simplu. Eu prefer să-l compun pe om decît să-l descopun. Se înţelege că mai întîi îl cercetez amănunţit, bucăţică cu bucăţică, dar numaidecît îl adun la loc. Sculptorii aleg de la zece bărbaţi sau de la zece femei tot ce e mai bun şi îngrămădesc totul într-o singură statuie. Aşa am tînjit şi eu să fac cu omul viu, cu gîndirea şi simţirea lui. Un lucru m-a frămîntat tot timpul şi nu mă lasă în pace : mama mea aducea pe lume nişte gîndăcei neputincioşi — tata cioplea în piatră oameni maturi, care atingeau perfecţiunea ; şi nimeni pe lume nu se interesa de ceea ce se află între aceste două extremităţi : de evoluţia lăuntrică, pornind de la acel gîndăcel neputincios şi pînă la bărbatul matur. Cine va investi în om cunoaşterea, cine-l va învăţa să gîndească, cine-l va învăţa să fie cinstit şi-l va conduce spre o adevărată fericire. Ei bine, asta am încercat eu să fac.

Fiecare cuvînt se aude cu claritate şi are darul să-l neliniştească pe Anitos-junior ; i se pare că fiecare cuvînt al filosofului e îndreptat spre el. Deodată bătrînul filosof

i se uită drept în ochi. Anitos se face roșu ca para și își ațintește privirea asupra mesei.

— Sînt dascăli de înțelepciune — continuă Socrate — care și-au propus să descompună, să dărîme, să distrugă. Dorința mea cea mai mare e să compun și să întregesc. Sculptorul clădește. De aceea, odinioară, cînd, cu inima grea, am renunțat la sculptură, am continuat să-i respect și să-i cinstesc cu credință esența, adică principiul de a crea, de a clădi. Iar munca asta o fac de o bună bucată de vreme — și nu-mi pare rău.

Se ridică în picioare și vărsă din pahar cîteva picături de vin :

— Picur întru cinstirea celor trei chipuri dragi mie, care au mers credincioase alături de mine. Primul e Apolo — dătătorul de lumină, al doilea — Dionysos — însuflețitorul, iar al treilea — vînătorița Artemis.

Deodată Anitos auzi din stradă un tropăit de cal în galop. Păli, se ridică de pe bancă și picură și el, întru cinstirea zeilor, cu toți mesenii. Mîna însă îi tremura și vinul se revărsă din pahar. La cuvintele calme ale bătrînului filosof, în fața siguranței acestuia, în fața uriașei consistențe a vieții și ideilor lui, Anitos se simțea un om de nimic, o lepădătură. Tot ce mai rămăsese bun în el pînă în acea clipă, se revolta acum împotriva a tot ceea ce avea să urmeze peste puține clipe. Pe neașteptate începu să-i fie silă de propria sa trădare, de tatăl său și de fapta lui Meletos. Dar era prea tîrziu.

Nemaiputînd să suporte tensiunea care-l apăsa pe tîmple, Anitos sări în sus, ca ars, și fără să sufle o vorbă, o rupse la fugă, ieșind din curte în stradă.

— Încotro aleargă ? Ce i s-a întîmplat ? întrebară mesenii înspăimîntați.

Socrate zîmbi liniștit și spuse :

— Nu vă îngrijorați, dragii mei. Uneori și într-un om rău scapără, pentru o clipă, scînteia conștiinței sau a rușinii.

— Om rău ? Ce tot vorbești, bunul nostru dascăl ? întreabă uluit Apolodor. Ce rău ți-a făcut Anitos ?

— Liniștește-te, dragul meu. Mie nu mi se poate întîmpla nimic rău.

— Şi totuşi, în ultimele zile mi s-a părut tare ciudat, cinstit vorbind nu mi-a plăcut, interveni Criton.

— Criton are dreptate, i se alătură Platon. Nici mie nu mi-a plăcut.

Socrate dădu din mînă, cu aerul omului lipsit de griji. În clipa aceea chiar, în curte îşi făcu apariţia un scit înarmat. Salută şi spuse :

— Arhon basileus îi trimite lui Socrate această scrisoare. Mi s-a poruncit să aştept răspunsul.

Mirto începu să tremure toată, ochii înspăimîntaţi ai Xantipei încremeniră pe chipul trimisului, în timp ce prietenii se uitau cu încordare la Socrate. Acesta desfăcu sulul şi citi, cu glas tare :

— Arhon basileus, prin prezentul act, îl citează în faţa *heliaiei*, în a cincea zi de la primirea prezentei, la al treilea cîntat al cocoşului, pe Socrate, fiul lui Sofroniscos din demosul Alopeche, pentru a răspunde la acuzaţia de a nu recunoaşte zeii recunoscuţi de stat şi de a propovădui cultul altor zeităţi, precum şi pentru învinuirea de a fi dăunător educaţiei tinerilor atenieni.

Tăcerea mormîntală fu spartă de strigătul de groază al tînărului Apolodor :

— Socrate ! Bunul meu Socrate !

Acesta îl împinse uşor înapoi pe scaun şi-i spuse trimisului :

— Transmite-i arhontelui că mă voi prezenta la timp. *Chaire.*

Şi din nou se lăsă o tăcere ucigătoare.

— Fiţi liniştiţi şi nu vă stricaţi buna dispoziţie, bunii mei prieteni, îi încurajă Socrate. Atena îi va asculta pe acuzatorii mei, dar în acelaşi timp mă va asculta şi pe mine.

Criton îl apucă de braţ pe vechiul său prieten :

— Da, dar gîndeşte-te, în asemenea cazuri, dreptul atenian...

— Ştiu ce vrei să spui, dragă Criton, îl întrerupse cu violenţă Socrate, aruncîndu-i o privire dojenitoare.

În curte tăcerea e încordată. Pereţii casei strălucesc de albeaţă, răsfrîngînd dogoarea soarelui, absorbită în timpul zilei. Roua începe să se lase peste tufele de

oleandru și, de pretutindeni, se revarsă un parfum ametitor.

Nimeni nu băgă de seamă frumusețea înserării.

— Şi ce se va întîmpla cu tine ? întrebă deodată Simon, exprimînd îngrijorarea care-i cuprinsese pe toți.

— Nu de persoana mea e vorba, dragii mei. E vorba de ideile mele și de ce se va întîmpla cu ele. Lupta dintre viclenie şi înțelepciune nu va pieri niciodată pe această lume. O dată precumpăneşte una, o dată alta. Dar oricît ar dura această oscilaţie a cîntarului, pînă la urmă talerul vicleniei se arată a fi mai uşor.

Şi, mîngîind părul cîrlionțat al lui Apolodor, continuă :

— Înțelepciunea nu e o bucată de marmoră încremenită. Înțelepciunea e un foc viu ce trebuie veşnic întreținut și alimentat. Iar asta e sarcina voastră, prieteni.

Apolodor nu-şi mai desprinde ochii de pe chipul lui şi-l ascultă cu evlavie.

— Şi a ta, nu-i așa, micuţul meu prieten, îi spuse Socrate, zîmbind.

VI

1.

În viața lui, Socrate și-a petrecut de multe ori revărsatul zorilor sub cerul liber, aşteptînd să răsară soarele.

Îi plăcea nespus de mult liniştea aceea netulburată în care gîndul, de nimeni stingherit rătăcea în voie pe atît de frecventatele poteci în timpul zilei. Noaptea de azi, a petrecut-o din nou sub cerul liber.

S-a urcat pe o lespede de marmoră, ca să vadă mai bine Himetul, în spatele căruia se înalță în fiecare dimineață iubitul său naș — soarele.

Dar azi n-a fost linişte ca de obicei. Din căsuțele înghesuite ale demosului Alopeche, au început să răzbată

— cu mult înainte de revărsatul zorilor — crîmpeie de glasuri emoţionate — de aici, de dincolo, de pretutindeni.

În noaptea asta, sub acoperişurile Atenei, Hipnos nu şi-a găsit locul. În spatele multor ferestre, cu gemuleţe pătrate, numeroşi cetăţeni au stat de vorbă, cu vocea înfiorată de emoţie — căci a doua zi dimineaţa urma să fie adus în faţa justiţiei cel mai bun dintre cetăţenii Atenei — Socrate.

Acesta stă nemişcat, pe lespedea sa de marmoră. Aude toată agitaţia, aude glasurile acelea înspăimîntate, aude, aude şi îşi dă seama că în noaptea asta oraşul nu poate dormi. Iată beatitudinea, îşi spune în sinea lui şi, zîmbeşte fericit. Nu sînt singur într-o clipă atît de grea.

Peste parfumul oleandrilor şi al chiparoşilor dă năvală un miros de fum. Undeva, oamenii se şi dau jos din pat, fierb laptele de dimineaţă, coc turte, nu de alta, dar judecata o să dureze pînă diseară. Se grăbesc să nu întîrzie, dornici să-l vadă, să-l audă, să fie cu el.

Şi Xantipa şi Mirto sînt treze, Mirto s-a furişat desculţă în curte şi, pe fundalul cerului, vede silueta încremenită a filosofului Socrate. Xantipa iese şi ea în pragul casei. Sentimentul înfricoşării le lipeşte una de alta pe cele două femei. Văd cum în jurul siluetei lui Socrate, cerul începe să pălească.

— Ce bine ar fi să nu răsară azi soarele ! rosteşte în şoaptă Mirto...

Meletos i-a poruncit Abisei să-l trezească în zorii zilei. Altă dată, cînd venea să-l trezească, părul ei era despletit, aşa cum îi plăcea stăpînului. Azi însă Abisa şi-a răsucit bine părul şi l-a strîns într-un coc mare pe care l-a legat cu o fundă colorată. Ştie unde se pregăteşte să meargă azi stăpînul ei şi de aceea nu s-a întins lîngă el, aşa cum face de obicei, ca să-i îndulcească primele clipe ale zilei.

Îl sărută cu gingăşie şi-i spune :

— Stăpînul meu, se luminează de ziuă. Ai în faţa ta o zi măreaţă.

Îi răsplăti gingăşia cu un act de cruzime : o ciupi de sîn cu atîta putere, încît o făcu să plîngă cu sughiţuri.

— Da, Abisa, îi răspunse, ridicîndu-se în capul oaselor. O zi măreaţă. A mea şi a lui Socrate. A lui Socrate şi a mea.

Abisa îl privi drept în faţă. Ce mult a îmbătrînit peste noapte! Ori poate numai ochii i-au îmbătrînit? Dar de ce?! Doar nu el va fi cel judecat...

— Cada e pregătită?

— Bineînţeles, despote, răspunse femeia şi, însoţindu-l spre camera de baie, îl întrebă: Ce ţinută să-ţi pregătesc?

Reconstitui în gînd darurile primite ieri, ca avans, de la Anitos şi strigă din cadă:

— Chitonul de culoarea teracotei, brăţara de aur şi... ce mantie să-mi pun oare?

— De purpură? întrebă Abisa.

— Nu! Ar spune că-l imit pe Alcibiade.

— Atunci cea nouă, de culoare verde, cusută cu fir de aur.

— Asta e! Nou-nouţ, din cap pînă în picioare.

După baie s-a îmbrăcat, iar acum îşi ia gustarea de dimineaţă. În acest timp, Abisa îi povesteşte despre agitaţia ce domneşte în tot oraşul. Meletos e însă cu gîndul în areopag.

După ce isprăvi de mîncat, se apucă să repete cuvîntul său acuzator, urmărindu-se cu atenţie în oglindă, să vadă dacă foloseşte cu rigurozitate gesturile şi mimica artei retorice.

Pe neaşteptate, din gîtlejul lui ţîşni un rîs fioros: Îţi arăt eu ţie, bătrîne filosof! Eu, poetul transformat de vrăjitoarea Circe în porc, o să te fac azi să te saturi de grohăit!

Vulturii cuibăriţi pe crestele Himetului s-au înălţat spre cer şi au pornit în zbor planat spre miazănoapte. Se trezeau întotdeauna cu o clipă înainte de a da Febus poruncă să i se scoată din grajd armăsarii de aur.

Pe acoperişul drept al casei sale, sta brutarul Merinos şi îşi freca ochii, somnoros. Deodată zări vulturii ce pluteau spre Pentelic.

— Se luminează de ziuă, spuse el în gol, căci elenii sînt atît de vorbăreţi, încît vorbesc chiar şi atunci cînd n-au cu cine.

Dar iată că din curticica vecinului răsună o voce :

— Mda, e timpul să ne pregătim, ţinu să menţioneze Lustratos şi numaidecît se grăbi să adauge : Vezi, ai grijă, nu uita să iei ceva de-ale gurii şi pentru mine.

— O să iau nişte turte. Le am gata coapte. De vîndut o să vîndă azi nevasta şi băiatul. Tu ia o ploscă mare cu vin, căci azi o să fie o zi afurisit de fierbinte.

— Tare nu-mi place că am ieşit la sorţi pe lista juraţilor, spuse supărat Lustratos.

— Iar eu tremur de nerăbdare. Un ochi n-am închis în noaptea asta, spuse Merinos, şi iar îşi frecă ochii obosiţi de nesomn.

— Nici eu, îi răspunse Lustratos, proţăpit pe acoperişul lui. Şi, agitînd mîna în aer, întrebă necăjit : Ce mă fac însă cu răspunderea asta cumplită ? Zău dacă ştiu cum să procedez...

— Asta o să vedem acolo, îl linişti Merinos.

Lustratos tresări şi tăbărî cu gura pe el :

— Ce altceva vrei să mai vezi acolo faţă de ce vezi acum ? Zăpăceală. Înghesuială. Harababură. Învălmăşeală. Am auzit, deunăzi, cu urechile mele, cum îl îndemnau pe unul să se bizuie mai mult pe mintea lui decît pe sentinţele lui Apolo. Îi spuneau să nu mai alerge mereu cu întrebările la Delfi, şi să caute să-şi dea singur răspunsul. Ceva, cum să-ţi spun, cam în sensul că în felul ăsta o brodeşte mai bine. Mă rog, poate n-a zis chiar aşa, dar noi, cei care stăteam în jurul lui, aşa am înţeles ; că mintea omenească face mai mult decît mintea divinităţii. E de rău, nu-i aşa ? Şi tot aşa, cu urechile mele, l-am auzit spunînd că asta ne trebuie cel mai mult nouă, atenienilor. Şi acum stai şi alege ce e mai important...

— Ce rost are să te frămînţi dinainte ? îl întrerupse rîzînd Merinos, care nu împărtăşea grijile vecinului. De altfel, o să fie acolo Xantipa, şi ţine minte că ea va fi aceea care va hotărî totul. Parcă o văd ce tărăboi o să facă. De data asta, lui Socrate o să-i prindă bine limbuţia ei. O să vezi cum o să cadă în genunchi şi o să ne roage plîngînd să fim îndurători cu omul ei. Şi frumuseţea de păr o să şi-o

smulgă din cap, ca să ne înduplece. Da, da, ține minte ce-ți spun : asta o să ne înduioșeze și o să ne răscolească pe toți în asemenea hal, încît o să ne fleșcăim pînă la unul. În definitiv, sînt niște amărîți. Gîndește-te și tu, are un băiat și o mai are și pe cealaltă femeie pe cap. Și atunci cum o să votăm noi ca să i se mai stoarcă poate și o amendă ? Sau să-l trimită în surghiun ? Omul ăsta iubește Atena ca ochii din cap și noi să-l... A, nu, nici gînd !

— Nu știu, nu știu ce să spun, situația e tare încurcată, spuse Lustratos, clătinînd din cap neliniștit. Ori ce-ai spune, bătrînul ăsta are destule bube în cap, crede-mă. Și nu fiecare ia lucrurile așa ușor cum le iei tu.

— Faci rămășag cu mine că n-o să plătească nici o amendă și că n-o să fie alungat din țară ?

— Nu fac.

La răsărit, orizontul se lumina tot mai mult într-un arc de cerc auriu, care, încet-încet, se înălța tot mai sus.

— Lăudată fie apariția ta, o soare, murmură Socrate, ridicîndu-și brațele în semn de salut. Fii binevenită cu măreția ta, lumină !

Făcu o plecăciune adîncă, apoi se întoarse și porni să ocolească piatră după piatră. Trece pe lîngă ele încet, uneori le atinge ușor, mîngîie suprafața lor aspră. Un bloc de granit străvechi își înfrumusețǎ deodată fețele netede, poleite de razele trandafirii ale soarelui de dimineață.

— Ia te uită, Momos ! Bunul și vechiul meu prieten, Momos ! Ce mai faci tu, zeflemistule ? Unchiul și dascălul meu din tinerețe ? Cum văd, și azi te strîmbi la mine cu toate că știi ce mă așteaptă. Da, frățioare, ai rămas la mijlocul drumului. N-ai înțeles că a zeflemisi e mai puțin decît a rîde.

Se întoarse spre Artemis și îngenunche în fața frumuseții ei. Iubita mea ! Tu m-ai ocrotit la naștere, cînd soarele se afla în culmea drumului său peste împărăția cerului. Tu ai salutat primul meu hohot de rîs...

Amuți și-i sărută, ca întotdeauna, genunchii ei frumoși.

La poalele Himetului au și început să roiască albinele aurii.

— E timpul să mă duc, spuse Socrate, ridicîndu-se de la gustarea de dimineaţă.

— Să mergem, rostiră în acelaşi timp Xantipa şi Mirto.

— Voi nu mergeţi cu mine.

Nu-i răspunse nici una şi îşi luă fiecare tolba de mult pregătită.

Ieşiră din curte înaintea lui. Xantipa se întoarse spre Mirto şi-i spuse în şoaptă :

— Lamprocles vine direct acolo, cu tatăl meu.

— Te rog, Xantipa ! Şi pe tine, Mirto ! Vă rog stăruitor, nu veniţi, rămîneţi acasă.

— Îţi duc nişte turte, Socrate, cine ştie, s-ar putea să dureze mult, murmură Xantipa.

Surprinse un zîmbet trist pe chipul ei şi se grăbi s-o liniştească :

— Înainte de apusul soarelui sînt înapoi. Gîndiţi-vă mai bine cum să mă primiţi cu o cină pe cinste.

— Ce bine ar fi să te putem primi cu o cină pe cinste, bîigui Xantipa.

— De ce ţi-e teamă ? întrebă Socrate.

— E oare puţin că eşti acuzat de crima de încălcare a religiei ? Cum vrei să scapi din povestea asta ? Nimeni nu ştie mai bine ca mine că tu nu crezi în zei. Îţi baţi joc de ei. Cu această Artemis de marmoră discuţi şi-ţi pierzi vremea numai pentru că e femeie.

— Cum văd, dacă judecătorul meu ar fi Xantipa, s-a zis cu mine, rîse vesel filosoful. Da, m-aş duce direct pe urmele lui Anaxagora... Mă întrebai cum o să scap din povestea asta ? Tu, draga mea, nu poţi spune despre mine multe lucruri bune. Dar, crede-mă, eu nu le-am făcut pe toate chiar aşa de rău. Şi Atena ştie acest lucru. Am auzit-o în noaptea asta...

Nu-i răspunseră.

Deodată se auzi un ciocănit. În spatele porţii se iviră sciţii.

— Arhon basileus ne trimite să...

— Ştiu, sînt gata, îi întrerupse Socrate.

Ieşi în stradă, unde se şi adunase o droaie de curioşi. Cele două femei se strecurară în urma lui.

— Bine, însoţiţi-mă o bucată de drum, le spuse împăciuitor. Dar ce duci tu în tolba asta mare, dragă Mirto ?

Femeia își retrase mîna, dar el i-o prinse și desfăcu tolba.

— Pe toți demonii ! Ce vrea să însemne asta ? O cunună de trandafiri !...

Îi zîmbi cu duioșie și în sinea lui își spuse : Iată cum vrea să mă întîmpine cînd voi ieși de la judecată, liber și nevătămat ! Cu o coroană de trandafiri ! Da, o coroană de trandafiri pe fruntea mea îmbătrînită. Zărind însă mulțimea de spectatori, spuse :

— Ce drăguț din partea ta că vrei să te împodobești cu o coroană de trandafiri în cinstea mea, atunci cînd voi ieși de la judecată.

Nici demagogul Anitos n-a izbutit să doarmă toată noaptea. Patul lui nu stătea fix pe dușumeaua de mozaic. Se legăna pe un balansoar. Zadarnic însă a încercat el să cheme somnul cu ajutorul balansoarului. La fiecare legănat îl vedea pe Socrate. Se întorcea pe partea dreaptă — patul se legăna mai puternic, dar în fața lui apărea iar Socrate. Se întorcea pe partea stîngă, și i se ivea același Socrate, cu același chip ironic ca atunci cînd le spunea oamenilor în agora : bogatul vrea să fie mare bogătaș, demagogul vrea să fie arhidemagog, Anitos — Arhianitos. Ce monstruos e să-l am mereu înaintea ochilor ! Simt că înnebunesc !

Mai era mult pînă să se lumineze de ziuă, dar bătrînul Anitos nu mai avea somn, nu de alta, dar moșneagul acela urîcios îl gonea acum pînă și din pat.

Simți deodată un dezgust feroce față de dezbaterea judecătorească de azi. Oare n-ar putea fi amînată ? Să simulez o boală ? O plecare urgentă ? Să născocesc o prevestire divină ? Nu, nu. Nu-mi pot îngădui să dau înapoi. N-am voie !

Zări statuia Atenei. Și pe tine te-a jignit, atunci cînd la gimnaziu a făcut socoteala cîte Atene sînt ! Binecuvîntează-mă și dă-mi putere să duc totul cu bine pînă la capăt. Diseară te voi răsplăti pentru asta cu o jertfă bogată.

Dar, de fapt, de ce mi-e frică ? După ce-l vom condamna, toți îi vor întoarce spatele și vor pune pe seama lui tot ce-i mai rău — adevăr sau calomnie — și, pe urmă, s-a zis cu dragostea față de „favoritul“ atenienilor. Sau

poate voi pierde şi eu această dragoste! Dar, oare, mă bucur de ea ?

— Machinos ! strigă deodată agitat. Şi cînd sclavul apăru, îi porunci : Anason ! O cupă mare !

Apolodor şedea la masă în faţa cănii cu lapte ; mama lui sta în picioare lîngă el şi, îngrijorată, se uita la băiatul ei pe ai cărui obraji se prelingeau şiroaie de lacrimi. Îl mîngîie pe cap şi-i spuse :

— Nu plînge şi mănîncă ; ai să vezi că totul se va sfîrşi cu bine.

— Tu n-ai fost în agora, scînci el, ca un copil. Tu n-ai citit circulara arhontelui basileus. Tu n-ai de unde să ştii toate astea...

— Nu plînge, băiete, stărui mama. Sînt sigură că el va şti să-şi dovedească nevinovăţia şi tribunalul, cu siguranţă, îl va elibera...

— Cumplit ! izbucni Apolodor. Cumplit ! Te îngrozeşte numai gîndul că un asemenea om poate fi adus în faţa judecăţii ! Un om atît de drept ca el !

— Nu plînge, băiete ! Dacă tu ştii că e un om drept, atunci nu i se poate întîmpla nimic rău.

— Da, dar de unde ştim noi cît sînt de drepţi cei ce urmează să-l judece ? izbucni din nou adolescentul şi mai violent. Cine sînt acuzatorii ? Parazitul Meletos, cameleonul Licon şi răzbunătorul Anitos.

— Pe Hera ! Taci ! se sperie mama. Ştii doar cîţi sicofanţi mişună prin Atena. Te mai aude vreunul, te denunţă şi te trezeşti şi tu în faţa tribunalului.

— Dar bine, mamă, îi răspunse băiatul, de data asta, cu o voce mai potolită, eu nu sînt singurul care gîndeşte aşa. Ideile astea clocotesc mereu în jurul meu... Şi atunci cum vrei tu să scap de ele ? Ieri, pentru prima oară de cînd îl cunosc, l-am văzut pe Socrate cu ochii trişti.

Socrate şi ai săi urcară pe areopag, pînă la intrarea judecătorilor. Pe drum, femeile vorbiră puţin, la fel şi oamenii din preajma lor. La început, Socrate se apucă să povestească tot felul de întîmplări hazlii din tinereţea lui

dar, văzînd că nimeni nu rîde, amuţi şi el şi merse mai departe tăcut, ronţăind obişnuitele sale boabe de năut.

Sus îl aşteptau Lamprocles cu tatăl Xantipei şi o mulţime de prieteni. Erau toţi aici, oamenii lui dragi şi apropiaţi.

— Fiţi fericiţi, dragii mei, îi salută el cu voioşie. Sînteţi buni că aţi venit să împărtăşiţi cu mine această clipă...

— De neruşinată jignire ! explodă Antistene.

— Nu, nu dragul meu, replică filosoful strîngîndu-l uşor de umăr. Legea e dator s-o respecte orice cetăţean onest.

Şi, întorcîndu-se spre femeile lui, adăugă :

— Vă încredinţez pe voi amîndouă şi pe Lamprocles, prietenilor mei. Vă vor duce acolo, pe ridicătura aceea, de unde se vede şi se aude cel mai bine. E destinată rudelor.

— Nu ! strigă Xantipa. Soţia are dreptul să-şi însoţească bărbatul pînă în faţa tribunalului. Ce, tu ştii să te aperi ? Pe alţii, da, te pricepi, dar pe tine, nu ! Cine altul vrei să-i roage ca să nu fii condamnat, dacă nu eu ? ! !

— Ce tot vorbeşti, Xantipa ? Ar putea oare să-l condamne cineva pe Socrate ? interveni Faidon.

Plînsete. Văicăreli. Tînguiri. Rugăminţi. Zadarnic însă. Socrate nu cedează.

— Cu mine, în faţa tribunalului, vor merge numai Criton şi Platon.

În clipa aceea însă surprinse ochii rugători ai junelui Apolodor. Îl luă de mînă şi se grăbi să adauge :

— Şi tu, micuţul meu prieten.

Prietenii o înconjurară pe Xantipa, pe Mirto şi pe Lamprocles, pregătindu-se să pornească spre colina numită „Masa lui Solon".

— Cum adică, de la mine nu-ţi iei rămas bun ? ! întrebă Xantipa, cu mirare.

Le sărută pe cele două femei, îşi îmbrăţişă fiul şi le spuse, zîmbind :

— De ce să-mi iau rămas bun ? Doar o să ne mai vedem...

Grupul porni. Xantipa continua să se văicărească. Mirto avea ochii înecaţi în lacrimi.

Socrate rămase singur cu cei trei prieteni.

Unul dintre sciţi îi arătă respectuos o piatră, spunîndu-i să se aşeze, pînă cînd va fi chemat.

— Şezi tu, frăţioare, îl îndemnă Socrate. Mie îmi place să stau în picioare.

Mulţimile se împrăştie pe colinele şi movilele ce împrejmuiesc toată întinderea areopagului. Jos e rezervat un loc pentru *dikasterion* — adică pentru o zecime din cei cinci mii de membri ai tribunalului popular. În faţa porţilor ce dădeau spre locul rezervat curţii cu juri, era cea mai mare înghesuială. Juraţii se buluceau unii peste alţii, absolut fără nici un rost. Porţile erau închise şi păzite de străjeri înarmaţi pînă în dinţi.

— Pe Hercule ! se auzi deodată o voce deznădăjduită. Mi-am pierdut *pinakionul*. Daţi-vă la o parte ! Ajutaţi-mă să-l găsesc ! De ce să pierd trei oboli ? !

În sfîrşit, străjerii au deschis porţile şi controlînd fiecare *pinakion* în parte, îi lasă pe juraţi să pătrundă unul cîte unul. Ultimii au sosit, coborînd din luxoasele lor lectici, aristocraţii şi îmbogăţiţii, demonstrînd în felul acesta că bogatul nu se grăbeşte niciodată.

În faţa rîndului celui mai de jos, rezervat juraţilor, se înălţa tribuna completului de judecată, cu o intrare specială. La mijloc, o masă mare pentru judecători, grefieri şi crainici, în dreapta, un loc pentru acuzatori, în stînga, unul pentru acuzat.

Curînd îşi făcură apariţia scribul, crainicul, secretarul şi doi străjeri. În urma lor, intră arhon basileus — preşedintele tribunalului — în ţinută festivă. Se aşeză la mijlocul mesei, cu faţa spre mulţimea juraţilor, dictă grefierului introducerea dării de seamă a dezbaterilor de azi şi, după ce îşi pregăti ciocănelul cu ale cărui bătăi avea să asigure liniştea, porunci să fie introduşi acuzatorii.

Meletos, principalul acuzator, trebuia să intre primul, dar, galant, acordă prioritate lui Anitos, conducătorul obştei, şi mai vîrstnicului său coleg, Licon.

Anitos purta pe el o mantie albastră, Licon una cenuşie. Atenţia cea mai mare o stîrni Meletos, în hlamida lui verde, de culoarea ierbii, prinsă pe umăr cu o agrafă mare de aur şi ţesută cu motive ornamentale, tot în fir de aur.

— Cine e ? răsună o voce, din rîndurile juraţilor.

Arhon basileus îl prezentă pe poetul Meletos, principalul acuzator. După care, porunci pe un ton autoritar :

— Să fie introdus acuzatul !

Peste întreaga întindere a *dikasterionului* şi peste miile de spectatori ce împînzeau colinele din preajma areopagului se lăsă deodată o tăcere apăsătoare. Toate privirile erau aţintite spre poarta de la intrarea tribunalului, deschisă larg de cei doi sclavi. În poartă se ivi peste puţin timp statura mare, puternică, impunătoare şi maiestuoasă a filosofului Socrate. Mergea, ca de obicei, desculţ, cu pasu-i domol şi legănat ; ţeasta-i pleşuvă, arsă de soare, lucea ca arama. Şi, ca întotdeauna, era îmbrăcat în mantia lui ponosită, aruncată peste chitonul alb, din pînză aspră.

În clipa aceea se petrecu un lucru fără precedent la dezbaterile tribunalului. Majoritatea juraţilor se ridică în picioare şi-l întîmpină pe Socrate cu aplauze furtunoase.

Filosoful rămase descumpănit. Nu-i venea să creadă. Se uită cu sfială la Criton, care venea în urma lui, împreună cu Platon şi Apolodor.

— Vezi cum te primesc atenienii tăi ? ! ? spuse Platon cu emoţie în glas.

— Ai răbdare, bunul meu prieten, să vedem cum o să fie la despărţire, îi răspunse Socrate, zîmbind.

Aplauzele încetară, juraţii se instalară comod pe locurile lor şi arhontele basileus îi împinse el însuşi un scăunel acuzatului Socrate.

După aceea bătu cu ciocănelul în tăblia de marmoră a mesei şi anunţă cu voce solemnă :

— Deschidem dezbaterea procesului intentat cetăţeanului atenian Socrate, fiul lui Sofroniscos din demosul Alopeche. Actul de acuzare împotriva lui sună aşa : Socrate se face vinovat de încălcarea legilor prin aceea că nu recunoaşte zeii recunoscuţi de autoritatea statului, propovăduind cultul unor noi zeităţi, necunoscute pînă acum, precum şi prin aceea că aduce prejudicii educaţiei tineretului. Acuzatorul principal în acest proces — poetul Meletos.

2.

Meletos își trase pe spate, cu ambele mîini, părul său lung de culoarea ruginei, apoi își înalță brațele spre cer :

— O, tu, Zeus cel atotputernic ! Stăpînitor al tunetelor ! Evoc atotputernicia ta în numele tuturor bărbaților adunați aici și cer ca bunăvoința ta să coboare asupra faptei noastre prin care vrem să redăm azi cinstirea și dragostea oamenilor față de măreția ta și a celorlalți zei din Olimp, cinstire și dragoste de care a încercat să vă lipsească acest bărbat, aici de față. Acest Socrate te batjocorește nu numai pe tine, o, Zeus, ci și pe Atena, pe Afrodita, pe Eros și pe mulți alții dintre zeii nemuritori.

Și, întorcîndu-și fața către Acropolă continuă :

— O, voi, zei din Olimp, zei ai pămîntului, stăpînitori ai apelor și subpămînteni, fiți cu toții martori la judecata acestui acuzat ! Vă chem pe voi toți, ocrotitorii și binefăcătorii noștri, pe voi toți care vă îngrijiți de cîștigul și bunăstarea noastră, adresîndu-vă rugămintea : nu vă supărați pe noi, păcătoșii ! Nu ne lipsiți de favoarea voastră pentru greaua vină de a fi trecut cu vederea și de a nu fi împiedicat atîta vreme răspîndirea unui rău atît de primejdios. Căci Socrate, așa cum confirmă mărturiile, a vrut să vă răstoarne pe voi și să înscăuneze în locul vostru alte zeități !

Peste spațiul întins al tribunalului și peste colinele din jur, unde se îngrămădeau miile de spectatori, trecu deodată un suflu al groazei, aidoma rafalei năprasnice de vînt ce străbate cîmpia înainte de a se dezlănțui furtuna. Xantipa își înăbușă plînsul în suspine, strîngîndu-l la piept pe Lamprocles, de parcă ar vrea să ia de la el puterea ca să suporte această grozăvie.

Grozăvia însă creștea pe măsură ce Meletos își grada concluziile. Cu voce sporită rosti, folosind formula juridică :

— Socrate se face vinovat prin nerecunoașterea zeilor de obște recunoscuți, propovăduind în schimb cultul altor zeități. Și se mai face vinovat prin aceea că aduce grave prejudicii educației tineretului.

Mulțimea e atît de încremenită și atît de mută, încît, peste tăcerea ei de groază, se aude zgomotul stîrnit de căderea acelor din pinii ce străjuiesc zidurile vechi ale

cetăţii. Din gîtlejul sugrumat de emoţie al unuia dintre juraţi, se furişă o voce gravă :

— E pierdut !

Socrate priveşte spre soare. În toiul amiezii, în plină dogoare a soarelui, se spune că s-a născut. Iubea soarele ca pe un frate. Ce se va întîmpla azi, dacă atunci cînd va ajunge la zenit, nu va arunca nici o umbră ? Lui Socrate i se pare că azi, din primele clipe ale dimineţii, soarele frige mai tare ca altă dată. Îmi dă puteri, îmi încălzeşte oasele uscate, bunul şi bătrînul meu frate. Ce bucuros sînt că eşti azi cu mine, tu, capul meu de aur !

Xantipa se sprijină de Mirto şi se tînguie :

— Nu pot îndura să văd şi să aud toate astea despre el, un om atît de bun, un copil nevinovat...

— Un copil mare, neprefăcut... murmură, în şoaptă, Mirto.

Meletos savura din plin groaza care cuprinsese mulţimea. Numai ochii binefăcătorului său Anitos nu-i plăceau în clipa aceea. Căci în locul aşteptatei mulţumiri, citea în ei spaima şi necazul. Clipi nervos, şovăi un timp, dar ştia că aici nu-i era îngăduit să discute cu Anitos şi să cadă la o înţelegere cu el. La ultima întîlnire cu cei doi demagogi — Anitos şi Licon — i s-a spus limpede : Acuză-l de cutare şi cutare lucru. Ce altceva face el acum ? Şi aşa cum reiese din ecoul pe care-l are actul său de acuzare în rîndurile asistenţei, o face cu succes. Aşadar, calm şi dă-i înainte ! Avea o memorie bună şi ştia pe dinafară ce trebuia să urmeze. Ridică mîna în sus. Brăţara lui de aur sclipi violent în bătaia soarelui, ca atunci cînd fulgerul lui Zeus brăzdează văzduhul.

Cu acest fulger începu jocul cu viaţa unui om.

— O să vă prezint dovadă după dovadă despre vinovăţia lui Socrate. După aceea, în propria sa apărare, Socrate se va strădui să răstoarne dovezile mele, dar, vă atrag dinainte atenţia că fondul apărării lui va consta în afirmaţia că acuzaţiile mele constituie un act de răzbunare pentru faptul că a declarat adeseori în public că sînt un poet lipsit de talent.

Un jurat din rîndul al doilea, îmbrăcat într-un himation de mătase, îşi acoperi gura cu un colţ al veşmîntului.

— De ce rîzi ? îl întrebă încet vecinul său.

— Pentru că știu ce versuri scrie Meletos.

— Asta însă nu mă poate împiedica — își ridică glasul Meletos, fără să țină seamă că inflexiunile sale vocale scîrțîiau dezagreabil — să-i apăr pe preamăriții noștri zei de limba lui defăimătoare.

Socrate stătuse pînă atunci față în față cu soarele. În clipa aceea însă se întoarse spre Meletos. Se scotoci prin buzunare, scoase de acolo îndrăgitele sale boabe de năut și începu să ronțăie, scuipînd cojițele pe jos. Deși nimeni nu luă în seamă acest lucru, realizînd totuși unde se află, se neliniști un pic și se uită la arhonte cu un aer de vinovăție. Arhontele cunoștea bine această slăbiciune a filosofului și-i zîmbi, îngăduitor, clătinînd din cap în semn că totul e în ordine. Socrate, la rîndul său, dădu din cap, în semn de mulțumire și își ațînti privirea asupra lui Meletos. Își aduse aminte de o poezie a lui, bombastică dar lipsită de duh și zîmbi. Cîți ani să aibă prefăcutul ăsta ? Treizeci ! Mda, la treizeci de ani, omul ar trebui să fie stăpîn pe meșteșugul lui...

Meletos continuă :

— De tînăr, Socrate se plimba în fiecare dimineață cu dascălul său pe malul Ilisosului și sorbea cu nesaț învățătura lui. Și cine a fost acest dascăl, distinși bărbați ai Atenei ? Filosoful Anaxagora, condamnat la moarte de tribunalul atenian pentru neîncredere în zei. Numai datorită lui Pericle a izbutit să fugă de pedeapsă și să se ascundă la Lampsac. Cartea lui *Despre zei* a fost arsă de fața cu toată lumea în agora, dar nelegiuirea lui a rămas în Atena !

Rostind aceste cuvinte îi aruncă lui Socrate o privire provocatoare. Bătrînul filosof scuipă o coajă de năut și spuse foarte calm :

— De ce aș tăgădui un lucru care mă onorează ! ? !

Drept care, Meletos izbucni :

— L-ați auzit ? Recunoaște ! Pe unde a umblat, a răspîndit ideile lui Anaxagora...

— Nu ideile lui le-am răspîndit, îl corectă filosoful, ci pe ale mele...

Meletos rămase uluit de felul în care Socrate îi ușura misiunea sa de acuzator.

— Cu atît mai rău pentru tine, se grăbi el să spună ; pentru că ideile pe care le împrăştii împotriva zeilor noştri sînt demne de a fi afurisite. Aşa cum în Abdera necredinciosul Democrit, îndrăgitul tău, îşi bătea joc de broaştele sacre ale zeiţei Leto, tot aşa îţi baţi joc şi tu de zeii noştri. De cîţi ani gluma ta preferată este aceea de a socoti încurcăturile lui Zeus, — cum le numeşti tu — cu zeiţele şi femeile muritoare, cărora li se arată fie sub propria sa înfăţişare, fie sub chipul lebedei, al taurului, al lui Amfitrion, al ploii de aur şi aşa mai departe ? ! !

— Şi nu-i adevărat ? răsună o voce din rîndurile juraţilor.

— Asta-i jignire ! Blasfemie ! strigă o voce.

— Nu e !

— E !

Un bărbat distins la înfăţişare se ridică de pe scaunul său şi se adresă arhontelui :

— O, tu, arhonte basileus, care eşti chemat de obşte să desluşeşti toate treburile religioase, spune-ne dacă e jignire sau nu...

Descumpănit de această întrebare, arhon basileus roşi pînă peste urechi. Se temea să-l privească pe Socrate, bănuind că acesta avea să zîmbească ştrengăreşte, şi se apucă să răsucească în mînă ciocănelul, de parcă îl vedea pentru prima oară în viaţa lui, cînd, deodată, din rîndurile juraţilor se ridică un bărbat şi spuse :

— Îmi dai voie arhonte, să răspund eu la întrebarea pusă ?

Deşi nu ştia dacă solicitantul avea să-l izbăvească ori să-l bage într-o belea şi mai mare, arhontele dădu din cap, aprobator, iar mîna în care ţinea ciocănelul începu să-i tremure atît de tare, încît, pînă la urmă, coada ciocănelului prinse să bată darabana în marmora mesei.

— A discuta despre natura legăturilor lui Zeus cu oricare dintre zeiţe, cînd şi unde s-a petrecut acest lucru, nu constituie de loc o jignire adusă divinităţii, începu juratul, pe un ton moralizator. E vorba doar de acel zeu, cu care, a se împreuna, a fost socotit întotdeauna, mai cu seamă de femeile muritoare, un prilej de mare cinste pentru ele.

— Şi mai face Zeus... această treabă... şi acum ? întrebă brutarul Merinos.

— Gîndiţi-vă, spuse juratul, cu toată seriozitatea, gîndiţi-vă că aceste legături au avut drept urmare, aproape întotdeauna, naşterea unui semizeu, ba, adeseori, chiar a unui zeu. Oare printre zeii supremi ai Olimpului nu se află şi cei doi gemeni Artemis şi Apolo, pe care Zeus i-a zămislit cu zeiţa Leto ?

Aplauze puternice îl răsplătiră pe vorbitor. Arhon basileus clătină din cap, dîndu-i a înţelege că părerile sale coincid întru totul cu cele ale vorbitorului.

Între timp Meletos, prefăcîndu-se că la acest punct victoria îi aparţine, reluă :

— Cum a vorbit Socrate — pentru asta sînt aici mulţi martori care aşteaptă să fie ascultaţi — cum vorbeşte şi cum îşi bate joc de strălucitoarea noastră zeiţă Afrodita ! Una e prea puţin, spune el — trebuie să avem două : una cerească şi una obştească, adică pămînteană. Cea obştească ocroteşte prostituatele din Pireu, cea cerească fecioarele eleusine şi distinsele hetaire ale distinşilor atenieni, în timp ce ea însăşi îl înşală pe soţul ei Hefaistos cu Ares, zeul războiului...

Rîsete.

— Astea le ştim cu toţii, strigă Lustratos. De ce n-ar putea să vorbească despre ele şi bătrînul Socrate ?

Meletos se face roşu ca para, frămîntă nervos marginea hlamidei şi bîiguie, încurcat :

— Desigur, cetăţeni, aveţi dreptate. Se pune însă întrebarea cum a vorbit despre asta bătrînul Socrate şi pe ce ton !...

— Şi ai putea să ne dovedeşti că tonul lui a fost răuvoitor ? Poţi să ne redai acest ton ?... Nu poţi !

— Martorii... bolborosi Meletos, dar arhon basileus nu mai voia să umble pe o gheaţă atît de subţire şi în nişte zone atît de perfide.

— Ajunge, îi spuse lui Meletos, cu bunăvoinţă. Altă dovadă ! Apoi, pe un ton aspru şi categoric se întoarse şi se adresă asistenţei care fremăta de rîs. Linişte !

Ochii lui Anitos se congestionară. Ce să zic, îşi spuse în sinea lui, grozav palavragiu mi-am ales. Trăzni-l-ar fulgerul lui Zeus !

— La un ospăţ dat de moşierul Kalios, Socrate a declarat că puternicul nostru zeu Eros nu e zeu ci un simplu demon.

— Ei şi ! Din partea mea, să fie şi demon. Mie mi se fîlfîie, iar tu du-te şi te îneacă !

— Mai departe, mai departe, îl îndeamnă pe vorbitor arhontele, observînd că interesul juraţilor pentru proces se risipeşte.

Îi vedea cum se foiesc pe locurile lor ca înţepaţi de tăuni, cum li se umflă fălcile în timp ce-şi mestecă dumicatul şi cum trag din clondir, ascunzîndu-se în spatele celor aşezaţi în faţa lor. Prietenii lui Socrate se agaţă de o mică speranţă. Du-te de te îneacă, l-a biciuit pe Meletos o voce tăioasă. Să fie numai una ? Cu siguranţă că la fel gîndesc şi ceilalţi, chiar dacă nu se încumetă să strige acest lucru cu aceeaşi vigoare. Xantipa încearcă să surprindă privirea lui Socrate, care lunecă pe povîrnişurile stîncoase ale colinelor. De atîta încordare, Mirto nici nu-şi dă seama că intră cu unghiile în peplumul de sărbătoare şi îi sfîşie ţesătura.

Meletos se lasă pe genunchiul drept, îşi înalţă braţele spre uriaşa statuie a zeiţei Atena şi strigă pe un ton declamator :

— O, tu, Atena, iubirea noastră, cît ai fost de jignită şi de defăimată de acest nelegiuit ! Mi se rupe inima cînd îmi aduc aminte cum a stat să socotească acest necredincios, cu veşnicul său rînjet de batjocură pe buze, toate denumirile tale divine : Partenos, Polias, Nice, Promahos... Douăsprezece Atene avem ? ! ? De ce nu douăzeci ? ! ? Să fie şi una pentru măturători şi una pentru proprietarii de catîri...

— Minţi !

— Aşa ceva n-a spus Socrate !

— Cînd ? Unde ? Cui ?

Meletos simţi că a sosit momentul să-i aplice lui Socrate o lovitură de moarte : acum trebuie să scot în evidenţă ce înseamnă zeiţa pentru acei neguţători veşnic însetaţi de profit, dintre care mulţi se află aici, pe băncile juraţilor şi pe ale căror uşi atîrnă inscripţia cu deviza vieţii lor : „Fii preamărit şi bine venit, cîştigule !"

— Cine a întemeiat și a dăruit Atenei livezile de măslini ? Cine ocrotește cetatea noastră împotriva calamităților naturale și o ferește de urgia dușmanilor ? Cine are grijă de cîștigul tuturor atenienilor ? Unde ați fi acum, voi, cei rămași fără de pămînturi, cei ale căror recolte și gospodării au fost arse de dușmani, ale căror turme și cirezi au fost împrăștiate și gonite pe alte meleaguri, dacă iubita noastră zeiță nu v-ar fi deschis brațele ei generoase și nu v-ar fi primit în cetatea a cărei stăpînă este ? Unde ar fi averea voastră, bărbați atenieni, dacă zeița însăși n-ar fi ajutat la eliberarea cetății de cotropitorul spartan ? ! ?

Jurații și mulțimile risipite pe colină deveniră mai atente : la orice elen, asemenea vorbe au întotdeauna efect. Anitos îi zîmbi lui Meletos cu bunăvoință. Socrate, care tocmai urmărea cum o șopîrliță verde trecea peste picioarele lui, tresări și își ridică privirea.

Cunoștea greutatea cuvintelor. Deși nu era nici grămătic, nici retor, stăpînea totuși la perfecție forța cuvîntului. Îi cunoștea bine pe atenienii săi. Pe acei dughenari, traficanți, și zgîrie-brînză, care adeseori cinstesc mai presus de orice banul. Pe toți demonii ! Ce altceva s-a străduit el să facă timp de cincizeci de ani, decît să schimbe în ei această sete de profit cu valorile spiritului și ale gîndirii.

Profit... avere ! Iată cuvintele de care s-a izbit toată viața și de care și-a spart capul ori de cîte ori a vrut să-i facă pe oameni mai buni decît sînt. Cuvinte misterioase, tainice, ca formulele neînțelese ale magilor orientali ce se mistuie în fumul de nepătruns al focului de jertfă. În Atena însă mulți oameni le înțelegeau.

Se uită la jurați : unele fețe, cu cîteva clipe înainte încă disprețuitoare și batjocoritoare față de tînărul poet și actul său de acuzare, s-au schimbat pe neașteptate. Parcă și-ar fi pierdut expresia originară și ar fi căpătat deodată o expresie uniformă, încremenită, cu privirea flămîndă a ochilor și a gurii deschise, gata să înghită. Ce ? Pe toți demonii ? ! ? Ce să înghită ? Orice ? Orice înseamnă să am mai mult decît am și decît are vecinul ? Un dumicat, o dușcă, un obol, un strugure, o bucată de carne, sau chiar și un os ?

Îl urmări cu atenție pe Meletos cînd acesta începu să spună că acuzatul o profanase nu de mult pe patroana cetății, cu dansul său batjocoritor și să-l învinuiască, arătînd că în timp ce cei mai mari sculptori eleni — Fidias, Miron, Policlet — au făurit cu dragoste și respect chipurile venerate ale zeilor, Socrate, dimpotrivă, a aruncat dalta și ciocanul, ca să nu fie silit să-i cioplească.

— Noi toți, în convorbirile noastre, evocam numele zeilor, cel mai des pe Zeus, care se bucură de cel mai mare respect. Dar Socrate ? Precum știți, el nu cunoaște decît o singură evocare : „Pe toți demonii !“ Oare din asta nu reiese limpede că pentru el Zeus și demonul e tot una ? — o zei, apărați-mă pentru aceste cuvinte ale adevărului ! Oare nu constituie numai acest amănunt o expresie clară a blasfemiei ? Mai departe : în fiecare dimineață, Socrate așteaptă răsăritul soarelui, i se închină și-i înalță rugăciuni. Dar să nu vă închipuiți cumva că în felul acesta ar practica cultul zeului Helios care iese pe cer cu carul de aur spre a-l străbate în drumul său celest, de toate zilele. Nu ! Socrate, la fel ca și dascălul său, necredinciosul Anaxagora, vede soarele ca pe o materie incandescentă, cum ar fi, de pildă, o bucată de lemn în flăcări, sau un cuptor încins ! Cît e de ridicol, de stupid și de nelegiuit în gîndirea lui acest Socrate, care nu respectă atitudinea dorită față de zei, așa cum o impune și o păzește statul nostru ; dimpotrivă, se încumetă cu nerușinare, să stea de vorbă și cu ei, așa cum face cu oamenii, folosindu-se de știința lui de a moși !

Criton, Platon și Apolodor, auzind cu cîtă iscusință îngrămădește Meletos cele mai grave învinuiri și cu cîtă dibăcie le leagă între ele, sugrumîndu-l pe Socrate în lațul lor, își înconjoară dascălul, de parcă ar vrea să-l ferească de o primejdie rea.

— Ce s-a întîmplat, dragii mei ? îi întreabă Socrate. De ce mă ascundeți în fața acestui om ? Nu-l auziți cum mă ridică în slăvi ? Nu vedeți ? Am și roșit de sfială...

Meletos zîmbi triumfător și reluă :

— Mai departe : Ce răspuns i-a dat Pitia lui Hairefon la întrebarea care dintre eleni e cel mai înțelept ? Vi-l redau textual : înțelept e Sofocle, mai înțelept e Euripide, cel mai înțelept e Socrate. Și cum își arată Socrate re-

cunoștința față de oracolul lui Apolo, pentru o asemenea cinstire incomensurabilă ? Explicînd mulțimilor în agora că numai proștii cer să li se facă prevestiri despre niște lucruri asupra cărora oamenii pot hotărî singuri, pe calea cunoașterii ! În felul acesta, el diminuează faima oracolelor, le astupă gura și ridică deasupra lor, da, închipuiți-vă, bărbați atenieni, acest om ridică deasupra zeului, omul muritor și mintea omului deasupra oracolului ! Și, în același timp, îndrăznește să-l transforme pe om, care este creația cea mai frumoasă și mai perfectă a divinității.

Printre jurați și spectatorii mai îndepărtați se produce rumoare. Neîncrederea față de Socrate începe să fie dată în vileag : va să zică e adevărat că el vrea numai noutăți, așa cum a arătat și Aristofan, ridiculizîndu-l în comediile lui ?

— Mi-e teamă pentru Socrate, îi șoptește lui Criton, Apolodor.

Socrate îl urmărește pe Meletos, cum își umezește gîtlejul, sorbind, pe îndelete, din cupa cu apă. Incinta tribunalului miroase a sudoare omenească și a pește uscat. Gîzele cicălitoare coboară din văzduh, întrecîndu-se, care mai de care, să înțepe și să sugă sîngele.

Din gura lui Meletos, cuvintele curg gîrlă :

— Acest necredincios nu-i laudă pe zei pentru că ne ocrotesc sau au grijă de soarta noastră, ci pentru felul în care l-au creat pe om. Omul — după el — a fost creat atît de bine, încît aduce cu opera unui meșter înțelept și afectuos ! Așadar, nu Zeus, bărbați, atenieni, nu Atena, Apolo ori alt zeu trebuie preamărit, — așa cum se închină cu admirație în fața lor Homer — ci omul. Iar creatorul lui — acel meșter misterios, e iertat de Socrate numai pentru că l-a făcut pe om atît de bine. N-o fi oare, pînă la urmă, acest meșter o nouă zeitate, pe care o cunoaște numai el ? Socrate obișnuiește să spună despre propria-i persoană — firește, cu ipocrizie : „știu că nu știu nimic". În schimb, despre această nouă zeitate noi nu știm nimic, iar el știe totul. Să fie vorba oare despre tainica zeitate cu care Socrate se află în legătură atît de strînsă, încît vorbește cu ea ca de la egal la egal ?...

— Demonionul ! Demonionul lui Socrate ! răsună strigăte din toate părțile.

... — Iar această zeitate e o forţă străină zeilor noştri, se grăbi să precizeze Meletos. Această nouă zeitate — demonul lui Socrate — e un demon negru care se împotriveşte cu duşmănie zeilor recunoscuţi de statul nostru, de atîtea secole...

— Un moment ! răsună, în tăcerea apăsătoare, o voce iritată din rîndurile juraţilor : Cui i-a făcut vreun rău demonul lui Socrate ? S-auzim ! Cui ? Vedeţi ? Nimănui !

— Nimănui ! Nimănui ! se repetă cuvîntul ca un ecou, pe povîrnişurile înconjurătoare.

Arhon basileus bate furios cu ciocănelul în masa de marmoră. Ce obrăznicie ! Cînd s-a mai pomenit aşa ceva ? ! ? Să se răcnească în halul ăsta în timpul unei dezbateri judiciare ? ! ?

— Linişte ! Nu faceţi gălăgie ! Nu întrerupeţi ! strigă el cu disperare.

Dar vacarmul nu se stinge. În locul ordinei, pretutindeni se extinde bunul plac. Şi iată că nici arhontele-basileu, curios să afle cu ce vor mai întrerupe juraţii dezbaterea, nu intervine destul de energic.

— Cer dreptate pentru Socrate ! intervine un bărbat în vîrstă, îmbrăcat mai sărăcăcios. Pentru asta am venit aici !

— Vei avea parte de ea, îi răspunde arhontele-basileu.

— Şi eu cer dreptate pentru Atena şi pentru zeii săi ocrotitori, strigă un eupatrid. Cetăţeni, izbăviţi Atena de o cîrtiţă care şi-a săpat drum sub temeliile ei şi-i ronţăie rădăcinile cu care Atena îşi soarbe trăinicia din tradiţiile străvechi, moştenite din străbuni.

— Bărbaţi atenieni ! se adresă Meletos juraţilor, pe un ton foarte stăruitor. Înainte de a introduce în urnă bobul vostru, ţin să vă mai spun : cercetaţi-l cu atenţie pe Socrate, ca să vedeţi un lucru ciudat. Un om, vi se pare, dar aveţi grijă să nu vă înşelaţi : în Socrate sînt doi oameni !

Tulburare în rîndurile asistenţei.

— Care din cei doi e cel adevărat ? continuă Meletos : cel ce crede în zeii noştri şi în cazul ăsta nu-i va batjocori şi nu le va tăgădui existenţa, ori al doilea, care nu crede în ei ? În cazul ăsta, n-ar trebui să le înalţe jertfe faţă de toată lumea ! Jertfa lui, ce-i drept, e

săracă : pe jertfelnicul public depune o legătură de buruieni de leac din grădina lui, iar din plosca de piele, picură întru cinstirea lor, doi-trei stropi de vin...

Aici, Meletos se lansă cu o patimă înflăcărată :

— De cincizeci de ani își întocmește singur propriul său act de acuzare, nelegiuitul Socrate, păgubitorul Atenei și al nostru, al tuturor ! Avertizat de sentința pronunțată împotriva filosofilor Anaxagora și Protagora, filosoful Socrate — periculos propovăduitor de noutăți — se ascunde de ani de zile, spre a scăpa de aceeași pedeapsă, în spatele oracolului de la Delfi și în spatele jertfelor sale amărîte, depuse pe altarele publice.

Judecători atenieni ! Cîntăriți bine această duplicitate a filosofului Socrate, judecați drept și deslușiți cum se cuvine ce e adevărat și ce nu e adevărat ! își încheie Meletos avîntatul său cuvînt acuzator.

Aplauze răzlețe răsună peste locul viran. De pe băncile bogaților, sînt mai pătrunzătoare, din altele, destul de sfielnice, dar erau și rînduri întregi unde nu se vedea nici o mișcare. Arhon basileus cercetă poziția soarelui, anunță că mai au de vorbit încă doi acuzatori și luă hotărîrea ca dezbaterea să continue fără nici o întrerupere.

3.

La un semn al arhontelui, de marginea tribunei se apropie înaltul și ciolănosul Licon. Își acoperi fața cu un colț al mantiei și începu să se vaiete. Dispunea de o voce bine exersată, în stare să urce, să coboare, să murmure încet, să tune, ba chiar să înduioșeze cu inflexiunile sale de un colorit sentimental.

— Bărbați atenieni ! Încep prin a vărsa lacrimi și vă rog să-mi iertați această slăbiciune. Plîng. Plîng pentru faptul că datoria mă obligă să-l învinuiesc în fața obștei pe acest bătrîn... Să începi prost și să sfîrșești bine, așa ar trebui să arate cursul vieții. A începe însă promițător și a sfîrși în fața tribunalului, a sta în fața a cinci sute de jurați și prieteni, dezgolit și hulit, vai, ce soartă !... Și cu atît mai adîncă este compasiunea mea față de omul care nu mai poate îndrepta răul săvîrșit o viață întreagă.

Își descoperi fața lungă și gălbejită cu ochii de o culoare ștearsă :

— Repet. Nu mai poate îndrepta ce a săvîrșit, pentru că sămînța ideilor lui dăunătoare a și prins în sufletele tinere ; ea încolțește și crește, dînd roade noi și împrăștiind mereu altă sămînță de buruiană vătămătoare. Atena e contaminată de ideile acestui bătrîn. Mulți dintre adolescenții noștri au fost alterați sufletește, iar nouă ne-a rămas ca moștenire delicata muncă de a curăța și de a stîrpi acest rău pustiitor. Vedeți, bărbați atenieni, cum îl deplîng pe Socrate, alături de prietenii lui dragi, alături de soția sa Xantipa și de fiul său Lamprocles...

De ce mi se strînge inima și gîtlejul de durere, mi se pun noduri în gît de emoție, aflîndu-mă în situația de a-l învinui pe acest om ?

Pentru că acest om rătăcit, are în el un fond bun. Pentru că el urmărește, într-adevăr, să vă vadă fericiți pe voi și pe copiii voștri. Pentru că el e încredințat că vă dăruie înțelepciunea lui și-l face pe om să fie mai bun. Sînt sigur, cetățeni atenieni, că, în forul său interior, Socrate e convins că prin discuțiile sale neobosite face ca Atena — orașul cel mai frumos din lume, să fie totodată și orașul cel mai înțelept din lume.

Licon făcu acea cunoscută pauză oratorică, pentru a-și umezi gura cu o înghițitură de apă.

Un tînăr jurat i se adresează în acest timp, vecinului său :

— Îl auzi ? Chipurile, mare orator și bocește aici ca o babă miorlăită.

Vecinul, mai vîrstnic :

— Tu nu vezi că o mulțime de jurați stau gata să plîngă, necăjiți de soarta lui Socrate ?

Tînărul :

— Și e bine oare acest lucru, atunci cînd e vorba de un om care a săvîrșit niște crime pasibile de pedeapsa cu moartea ? De ce nu-l strivește Licon așa cum trebuie ? Îl cocoloșește, îl compătimește, îl laudă, mă mir că nu-i pune pe țeasta lui pleșuvă o coroană de lauri, ca pînă la urmă acest moșulică să se aleagă numai cu o amendă amărîtă !

Mai vîrstnicul :

— Păi de fapt așa s-ar cuveni. Și o amendă ar fi prea destul pentru acest sărăcan.

Tînărul :

— Mie asta nu mi-ar plăcea. Am pus rămășag pe zece drahme că-l condamnă la moarte și îmi și lasă gura apă la gîndul cum o să petrecem cu banii ăștia eu, nevasta și copiii.

Mai vîrstnicul :

— Da ? Atunci, poftă bună. Va să zică pentru astă seară voi vă pregătiți să mîncați carnea lui Socrate. Bravo ! Noroc că obștea mai are și bărbați deștepți și, pe chestia asta — socot eu — tu o să te lingi pe bot de carnea lui Socrate, canibalule !

Atenția lor fu captată de strigătul plin de emfază al retorului :

— O, nefericitul meu Socrate ! Ce ochi mari ai și cît ești de orb ! Cum și cu ce vrei tu să-i faci mai buni pe cetățenii atenieni, care cu instruirea, arta și virtuțile lor au ajuns celebri în toată lumea ? Ai pornit pe calea cea mai greșită, ai profitat de faima ta în rîndurile tineretului, prin aceea că favorizezi noul, că ești — ca să mă exprim în limbajul orientalilor — idolul tinerilor și acționezi asupra lor cu toate procedeele și poate și cu vraja, pentru a-i înstrăina de noi pe propriii noștri copii, pentru a picura în sufletele lor otrava noului păgubitor și a-i ademeni în felul ăsta pe panta unui drum periculos !

Bărbați atenieni, credeți-mă, în numele supremului Dios, vă rog să-mi dați crezare că eu însumi am stat mult timp la îndoială asupra celor rostite de mine aici. Dar în spatele afirmațiilor mele stau niște mărturii ce nu pot fi șterse din memoria nimănui : Alcibiade, Critias, Harmides — fii ai unor neamuri de-ale noastre străvechi. Părinții lor l-au cunoscut pe Socrate, pe omul care disprețuiește cîștigul și averea, ridicînd mai presus de toate virtutea, care poate fi deprinsă prin ramificarea bogată a acelui *arete* ce conține în el bărbăția, credința în dreptate și adevăr, devotamentul față de patrie, moderațiunea și cumpătarea, a acelui arete, care îl formează pe om în spiritul înaltei misiuni de a dobîndi în timpul vieții sale pe pămînt fericirea supremă și de a fi în stare să-i conducă spre ea și pe alții, ba chiar întregul sat.

Cine n-ar fi vrut să-şi încredinţeze fiul unui asemenea dascăl şi creator ?! Cine n-ar fi dorit ca fiul lui să fie educat în aşa fel, încît să ştie să guverneze şi să conducă statul ?

Din păcate însă, în acest bătrîn, aici de faţă, se îmbină modestia cu megalomania, moderaţiunea cu neînfrînarea, smerenia cu trufia şi bunătatea cu ura. Cu intuiţia sa poetică, Meletos a văzut foarte bine că în persoana lui Socrate sălăşluiesc doi oameni. Călcîndu-mi pe inimă, iau în mînă cuţitul spre a-l reteza de lîngă Socrate virtuosul — pe Socrate păgubitorul tineretului.

Părinţii au trimis la el nişte copii inocenţi, cu sufletele curate şi cu dorinţa de a-şi cîştiga merite în folosul patriei. Şi cum i-a redat Socrate ? Aroganţi şi încrezuţi, vanitoşi şi indecenţi. Cum se face că el, modestul, nu i-a învăţat să-şi însuşească modestia lui ? El, cumpătatul, cumpătarea lui ? Nu vi se pare ciudat ?

În rîndurile juraţilor se stîrni un vuiet ce aducea cu zumzetul albinelor într-o stupină. Licon sorbea îndelung din cupa cu apă. Discipolii lui Socrate, aflaţi lîngă Mirto şi Xantipa, discutau aprins, făcînd tot felul de presupuneri. Platon se uita cu încordare la Socrate, în timp ce acesta ronţăia cu poftă boabele sale de năut. Deodată Platon se încruntă. Îi lua în nume de rău dascălului său comportarea nepăsătoare într-un moment în care peste capul lui se rostogoleau bolovanii ciclopici ai învinuirilor.

— Desigur, cunoaşteţi răspunsul la întrebarea mea, continuă Licon. Modestia lui Socrate e numai de suprafaţă, în lăuntrul lui însă sălăşluieşte trufia. Şi cu această trufie el a alterat tineretul nostru, molipsindu-l cu batjocura şi lipsa de respect faţă de zei, împingîndu-l, în cele din urmă, pînă la dispreţul faţă de propriii părinţi. Şi toate astea el le-a făcut nu cu moderaţia pe care el însuşi o ridica la rangul uneia dintre cele mai de seamă virtuţi ale omului ci, dimpotrivă, cu un zel neobosit şi cu o pasiune sălbatecă a semănat răul pînă în zilele noastre. Cîtă abnegaţie şi cît spirit de sacrificiu pare a dovedi ! În realitate, a preferat să nu doarmă, să nu mănînce, numai să-şi poată sătura nestăvilita voluptate perversă, de a semăna răul prin aşa numita sa discuţie cu oamenii. Aşa se face că unii dintre discipolii săi cei mai înzestraţi, avînd

toate condiţiile să devină mîndria Atenei, au devenit, cu timpul, ruşinea Atenei.

Prietenii lui Socrate începură să se revolte.

— Deformezi adevărul, Licon, îl întrerupse Criton, cu o voce calmă, dar fermă.

— Asta-i ticăloşie sofistică ! Defăimare mincinoasă ! strigă Faidon.

Dar Licon nu ţinu seama de intervenţia lor şi continuă să atace :

— Numai datorită artei de a convinge a lui Socrate, a putut Alcibiade, marea speranţă a statului nostru, să decadă în asemenea hal încît să devină un profanator insolent al sacrelor statui ale zeului Hermes, un desfrînat în mantie de purpură şi, în cele din urmă, un trădător de ţară.

Şi ce a educat Socrate în persoana lui Critias ? Un monstru sîngeros, un depravat pervers fără egal, de care se ruşinează întreaga omenire...

Antistene se postă pe locul cel mai înalt al „Mesei lui Solon" şi de acolo strigă peste întreaga incintă a tribunalului :

— Minţi, sofistule ! Critias l-a părăsit pe Socrate şi a devenit discipolul profesorului tău, Gorgias !

Licon nu dădu răgaz asistenţei să reacţioneze la observaţia lui Antistene :

— Ce trebuie să vedem noi, acuzatorii ? Nişte picioare desculţe, o mantie ponosită, o căsuţă sărăcăcioasă, dărăpănată, gurile flămînde ale întregii familii ? Şi gura lui vorbind despre bunele intenţii, despre dreptate, despre înobilarea sufletească a omului ? Nici vorbă de aşa ceva. Obştea aşteaptă de la noi să judecăm drept şi să arătăm dacă Socrate i-a adus foloase sau pagube. Atena adresează tinerilor bărbaţi chemarea de a o ajuta să-şi recapete fericirea, gloria, bogăţia şi puterea de odinioară. Dar asemenea bărbaţi n-au ieşit din „şcoala gîndirii" lui Socrate. Socrate n-a dăruit cetăţii sale asemenea bărbaţi.

Prietenii şi discipolii bătrînului filosof sînt din ce în ce mai indignaţi şi mai revoltaţi. Dar Licon vorbeşte acum precipitat şi, cu vocea sa puternică, acoperă strigătele şi cîrtelile.

— Îi învață arta moșitului, care vatămă, nu înobilează. Și, în același timp, ne acuză pe noi sofiștii / aici Licon duse amîndouă mîinile la piept /, care ne străduim să ridicăm tineretul nostru, să-l desprindem de mulțime ca să conducă mulțimile și să strălucească în fruntea lor !

Și brațele sofistului se desprind avîntate de pe pieptul său.

Socrate, mereu în bătaia soarelui, se uită la el și gîndește : Ce bine s-au înțeles cum să mă încolțească. Ce bine îmi arată cum e în stare sofistica să răstoarne, să răstălmăcească și să profite de toate. În ce lumină se pricep ei să pună tot ce am făcut și am afirmat vreodată. Văd cum îi impresionează pe jurați. Un poet și un retor încercat ! Eu nu mă pricep să arunc cuvintele așa cum face jonglerul cu mingile. Ce sînt eu în fața lor, cu simpla dreptate, goală ca un prunc fără cămășuță ! Cum aș putea, într-un timp atît de limitat, să răstorn toate aceste răstălmăciri ? Și încă n-a vorbit cel mai rău dintr ei, Anitos, care mă urăște de moarte...

Sper că nu voi fi silit să părăsesc Atena ! Pe toți demonii ! Asta nu se poate ! Eu fără Atena nu pot trăi — și ce se face Atena fără mine ? Dar familia ? Prietenii ?

Firul gîndurilor sale fu curmat de vocea și strigătul puternic al oratorului :

— Nu eu ! Întreaga Atenă îl acuză pe Socrate că le-a luat părinților tot ce aveau mai scump — speranțele patriei. Tu, Socrate, ne-ai jefuit de fiii noștri ! Cine ni-i dă înapoi ! ? ?

Conștient de efectul ultimei fraze a actului său de acuzare, Licon se întoarce la locul lui, fluturînd din mînă binevoitor spre acei ce-l aplaudă cu ostentație. Se preface că nu aude vociferările altor jurați :

— Rușine Licon ! Rușine !

În timp ce Licon discută în surdină cu următorul vorbitor, demagogul Anitos, Socrate se străduiește, fără succes, să-l liniștească pe indignatul Platon.

Împotriva obiceiului său, tînărul se răstește la dascălul său :

— Treaba asta, dragul meu, nu te privește numai pe tine ci și pe mine, în aceeași măsură. Licon ne jignește pe

amîndoi, deopotrivă. Vocea lui sonoră umple nu numai incinta tribunalului, ci se revarsă și în afara ei :

— De ce aș veni eu să învăț la tine, dacă ar fi adevărat că pe rudele mele apropiate, Alcibiade, Harmides și Critias, le-ai ispitit pe panta unui drum primejdios ? Asta ar însemna că sînt un prost, orbit de patimă ! Dar toată lumea știe, și știe prea bine și Licon, că ei au avut un sfîrșit atît de jalnic, tocmai pentru că te-au părăsit pe tine, bunul meu Socrate.

În rîndurile juraților, căci aceștia au auzit foarte clar cuvintele lui Platon — se produse rumoare :

— Lăudat fie numele lui Zeus ! Mare încurcă-vorbă mai e și lunganul ăsta de Licon ! Ne împoaie capul că Socrate strică tineretul și, cînd colo, Platon, acest tînăr destul de avut ca să-și poată plăti o mulțime de alți dascăli, se duce de bună voie la bărbatul ăsta. Și, pe deasupra, mai e și neam cu cei trei ticăloși, așa că știe el ce face... Dar ce ne facem noi acum cu povestea asta ? Cum ne descurcăm ?

— Așa e ! Cum ne descurcăm ?

Din rîndurile în care foșnește mătasea, se aude :

— Mă mir că nu-i e rușine acestui Platon ! Poftim, să se declare în public adeptul unui asemenea coate-goale !

— Așa e ! Un tînăr dintr-un neam atît de distins, să se bălăcească în asemenea murdărie...

— Tocmai aici se vede ce putere are acest moșneag.

Socrate îi spuse lui Platon, schițînd un zîmbet firav :

— Ești bun, dragul meu, că apărîndu-te pe tine, mă aperi și pe mine.

— Da, mărturisi Platon, tremurînd încă din tot corpul de atîta iritare ; nu mă gîndesc numai la mine ci și la tine, bunul meu dascăl. Am sentimentul că tocmai azi, tu uiți de tine cu desăvîrșire.

— O, nu, răspunse Socrate. Dimpotrivă, mă gîndesc foarte mult ce fel de om sînt și ce fel de om voi rămîne, după toate probabilitățile.

4.

Cu pasul omului deprins să meargă întotdeauna în frunte, Anitos se apropie de marginea tribunei. Mirosul de argăseală nu l-a părăsit nici în fața completului de jude-

cată ; cine știe, poate nu-l mai simțea, ori poate era mîndru de el.

— Cetățeni ! începu el cu o voce aspră, ridicînd nepăsător brațul, în semn de salut. Adeseori veniți la mine cu doleanțele voastre. Azi mă prezint eu cu o doleanță în fața voastră, cerîndu-vă să fiți în dezbaterea de azi cît mai cumpăniți și cît mai drepți. Nu aveți de hotărît într-o chestiune de mică importanță și. de aceea, misiunea voastră nu e de loc ușoară. Toate învinuirile aduse pînă acum lui Socrate, și aceea pe care i-o aduc și eu — cuvîntul e greu, dar trebuie să-l rostesc, ca să-l puteți cîntări cu grijă — cuvîntul meu acuzator sună așa : Socrate se face vinovat de crima cea mai gravă ! Socrate subminează și distruge autoritatea statului !

Se auziră țipete de spaimă. Ba, unii jurați din primele rînduri se ridicară în picioare cu mîna întinsă, ca să-i vadă Anitos și să-i țină minte. Nu de alta, dar de favoarea lui depindeau multe.

Socrate îi cercetează cu atenție pe jurații care, la numai cîteva clipe după aplauzele adresate cuvintelor lui Platon, au făcut o întoarcere bruscă și-i joacă acum, puternicului demagog, o scenă de nețărmurită credință și devotament.

Pe bătrînul filosof îl cuprinde deodată o cumplită senzație de sete și foame. Simte pe buze gustul sărat al unui strop de sudoare. Simte cum soarele îi frige țeasta pleșuvă și-l orbește în asemenea hal, încît fețele juraților se contopesc în ochii lui într-o masă de carne trandafirie. E uluit, nu se cunoștea în asemenea postură, asemenea senzații nu mai avusese pînă acum. Oare tocmai azi să fi depășit el granița rezistenței sale fizice ? Dar nu, nu trebuie să se lase răpus de slăbiciune. Trebuie să apere nu numai propria sa persoană, ci, mai cu seamă, ideile sale, pe prietenii și urmașii săi ! Ceru să i se dea o înghițitură de apă. Nu se uită la Anitos, se temea de propria mînie care se năștea în el ori de cîte ori dădea cu ochii de chipul acestui demagog.

În schimb Anitos constată, cu satisfacție, că atacul său direct și violent împotriva lui Socrate avea darul să frîngă pe loc dispoziția îngăduitoare și înclinația spre împăciuitorism a juraților ; chiar de la prima lovitură îl smulsese

pe Socrate din brațele binevoitoare ale acestor jurați. Dar nu se lăsă amăgit de acest prim succes și nu se liniști întru totul. Știa că Socrate are mulți dușmani, îndeosebi printre cetățenii cărora le-a smuls masca ignoranței, dar că se bucura și de numeroase simpatii, în calitatea sa de sfetnic bun și dezinteresat și tocmai sentimentul acestor oameni binevoitori trebuia răpus cu orice preț. Acum se pricepea și el în jongleria sofisticii. Auzise aici și demonstrația lui Licon. Cu toate acestea, era circumspect. Avea în spatele său destule procese ca să-și dea seama cît de labilă și de înșelătoare e opinia mulțimii. Un fleac și în ultima clipă dispoziția juraților înclină cealaltă parte.

Pentru persoana lui, Anitos nu se temea. Principalul acuzator, care ar avea de suportat consecințele morale și materiale ale unei eventuale înfrîngeri — și în privința asta ar putea fi ajutat cu ușurință — era Meletos. Da, dar în cazul ăsta demagogul Anitos nu s-ar mai descotorosi de adversarul său cel mai temut ; Socrate ar continua să ridice om cu om împotriva lui și l-ar lipsi de liniștea și somnul de care are atîta nevoie. Apoi, încet-încet, neobositul Socrate l-ar dezbrăca de piele în fața alegătorilor. De aceea începu să vorbească, domol, cu blîndețe, ba chiar cu bunăvoință :

— Prieteni ! Știți cu toții foarte bine că Socrate a abuzat de influența sa și în educația fiului meu...

— Îl auziți ? Nu ascunde nimic ! Om și jumătate, acest Anitos ! se auzi un glas din primul rînd.

— Așadar, eu însumi sînt afectat de „grija“ lui Socrate pentru tineret. Nici nu știți cît am de furcă pentru a readuce pe drumul cel bun, în cel mai scurt timp, mintea unui tînăr rătăcit ! Și totuși, vă jur aici pe toți cei douăzeci de zei principali, că nu există nici un fel de legătură între cuvîntul meu de acuzare împotriva lui Socrate și nefasta lui influență asupra fiului meu !

Aplauze descumpănite.

— De mai multă vreme, băiatul meu este discipolul sofiștilor — al acestor dascăli merituoși ai înțelepciunii.

Și, luînd poza protagonistului, în timp ce-și declamă monologul, Anitos continuă :

— Dar ce este fiul meu pe lîngă înflorirea obștei noastre, în slujba căreia mă dăruiesc din tot sufletul ? !

Aplauze furtunoase, dar și glasuri răzlețe de nemulțumire.

— Vedeți, deci — reluă lin demagogul — că nu sînt pornit împotriva lui Socrate din motive personale și, ca să întăresc spusele mele, vreau să mă refer acum la cele mai bune fapte ale sale, cu care a bine meritat de la patrie. Prin acte de o pilduitoare vitejie Socrate s-a afirmat în bătăliile de la Poteidaio, Amfiopolis și Delos. Nu vreau să-l lipsesc de nici un merit, oricît de mic ar fi el și, de aceea, trebuie să amintesc aici rezistența lui la poruncile guvernului celor treizeci de tirani, fără să-i pese că în felul acesta își punea în primejdie propria sa viață, în fața fiorosului ucigaș, Critias.

Simpatizanții lui Socrate se înviorează și prind curaj — cei ce nu-l agreează, înclină în sinea lor de partea mărinimosului Anitos care, cu atîta obiectivitate, scoate în evidență meritele adversarului său, tocind în felul ăsta tăișul ascuțit al actului de acuzare rostit de vorbitorii precedenți și al său propriu. Ba mai mult, în ciuda afirmației sale anterioare că Socrate subminează statul, el elogiază faptele cele mai bune săvîrșite de Socrate în folosul statului.

Unii dintre prietenii filosofului își manifestă bucuria ; alții însă, îndeosebi Platon, se întunecă la față. Își dă seama că din clipa în care meritele cele mai mari ale dascălului său au ajuns în gura lui Anitos, ele au fost smulse din gura lui Socrate. Cu ce se va apăra el acum ?

Se uită cu atenție la dascălul său și surprinde pe fruntea lui cuta adîncă a îngrijorării. Vede pe chipul lui o schimbare ; nelipsitul zîmbet, întipărit pe chipul lui parcă pentru totdeauna, capătă deodată trăsătura durerii. Îi întîlni privirea. Era o privire stinsă, dar în clipa atingerii cu ochii lui Platon, își recapătă obișnuita lumină scînteietoare. Platon își biruie teama pentru soarta bunului său dascăl și, înăbușindu-și în el valul de scepticism care îl asaltează, îi zîmbește bătrînului, încurajator.

În acest timp, Anitos striga peste spațiul întins al tribunalului în aer liber :

— Dacă democrația n-ar fi dobîndit la timp victoria asupra tiraniei, Socrate s-ar fi numărat acum, fără în-

doială, printre cei o mie cinci sute de cetăţeni atenieni executaţi sub domnia teroarei...

Văzînd că scribul nu pridideşte cu scrisul, Anitos încetini ritmul discursului său şi făcu o mică pauză, ca să-i repete cuvintele, în surdină. Apoi, întorcîndu-se cu faţa spre juraţi, spuse concis şi răspicat :

— Dacă democraţia noastră n-ar fi ieşit la timp biruitoare, Socrate nu s-ar mai fi putut închina soarelui în fiecare dimineaţă, aşa cum face şi acum. Tocmai faţă de această democraţie, care i-a salvat viaţa, el se arată nerecunoscător !

Introducerea plină de elogii avu darul să facă de două ori mai puternic efectul acestei lovituri. Nimeni nu mai spunea nici pîs, doar bîzîitul gîzelor mai vibra deasupra asistenţei înspăimîntate.

Şi Anitos continuă cu indignare :

— Da, îşi manifestă nerecunoştinţa faţă de acea democraţie care dă poporului libertatea fără margini, pe care nici un guvern din altă ţară nu i-o asigură.

Vocea demagogului se îndulceşte, pe măsură ce linguşirile lui îi cuceresc pe juraţi :

— Faţă de acea democraţie care împarte cu atîta dărnicie, din visteria statului, ajutoare tuturor nevoiaşilor şi celor lipsiţi de orice mijloace.

Juraţii, expuşi dogoarei soarelui, se răcoresc pe ascuns cu cîte o duşcă de vin. Dar vinul înşelător îi provoacă unuia o veselie nestăpînită, altuia pofta de a crîcni, iar altuia un dezgust fără margini :

— Cum ? ! Lăturile acelea ? Sunătorii aceia de aramă ! strigă acesta din urmă cu înfocare, sucindu-se nervos pe locul lui.

Şi astfel sparse stăvilarul, şi aşa şubred, al respectului faţă de tribunal :

— Noi vrem de lucru !

— Vrem înapoi pămînturile noastre !

Arhon basileus are serios de furcă, pentru a menţine o linişte relativă.

— Mai bine i-ar lăsa să-şi facă puţin de cap, bolboroseşte în şoaptă un îmbogăţit, la urechea prietenului său.

— Ştiu şi eu...

— Dacă ei își pot permite orice atunci și noi ne putem permite, să facem ce vrem. Ne convine, așa că să-i lase !

Anitos tună de se sperie toți jurații :

— Și totuși s-a găsit printre noi un om care zi de zi bate în lung și în lat străzile orașului și, unde se oprește, adună în jurul lui pîlcuri de oameni spre a le ține predici împotriva noastră, a demagogilor. Auziți, bărbați atenieni ! Iar predica lui, presărată numai de idei dăunătoare, prinde și se răspîndește.

Aici Anitos a atins conștiința juraților, iar aceștia amuțesc ca din senin. Nu de alta, dar cine ar dori ca din jurat să devină, pe neașteptate, acuzat ?

— Și le-a vorbit miilor de cetățeni chiar și de pe scena Teatrului lui Dionisos ! mai tună demagogul. Vă mirați, cum, nu-i așa ? Ei, bine, am să vă spun. Prin gura actorilor, insuflîndu-i prietenului său, tragedianului Euripide, ideea năstrușnică de a lua în versurile sale apărarea sclavilor și de a milita pentru egalitatea în drepturi a femeii !

Și fără să mai aștepte izbucnirea altor vociferări din rîndurile asistenței, unde nemulțumirea începuse iar să clocotească, încheie brusc, într-un ritm cadențat :

— Frumos ar mai arăta Atena dacă în fruntea obștei ar fi ridicate femeile și dacă noi, cetățenii liberi, ar trebui să spălăm picioarele sclavilor !

Ideea că în locul lui Anitos ar sta o femeie atrăgătoare și că Anitos însuși ar fi acela care ar spăla picioarele sclavilor, stîrni printre nevoiași un hohot de rîs nestăvilit.

— Trăiască Socrate ! Glorie lui, strigau ei, fără astîmpăr.

Proprietarii de sclavi, și ei mulți la număr, începură să răcnească abia la îndemnul lui Licon :

— Rușine lui ! Rușine !

Anitos, stimulat de succesul său în rîndurile bogătașilor care, în sfîrșit, se urniră și ei, reluă cu multă agerime :

— Socrate vede neajunsul în faptul că bărbații care se află azi în fruntea obștei noastre au casa lor și poartă o îmbrăcăminte demnă. De bună seamă, le cere să ducă o viață de sclav ! Să umble desculți și să trăiască așa cum face el, mîncînd boabe de năut !

Înțepăturile prevăzute să se transforme în rîs, izbutiră numai în parte. Mulți dintre cei prezenți își dădeau seama în ce hal de prefăcătorie trăiește Anitos, cum își schimbă îmbrăcămintea și comportarea în funcție de împrejurări : unul e atunci cînd împarte supa amărîtă, ori în consiliu, și altul atunci cînd își ospătează prietenii în casa lui elegantă.

Sesizînd repede acest punct vulnerabil, demagogul interveni, cu iuțeala fulgerului.

— Socrate obișnuiește să spună cu ipocrizie : „știu că nu știu nimic". Atena e plină de aceste vorbe ale sale. Dar el știe, și aș zice că e singurul care știe cum trebuie să arate un om drept și nepărtinitor, un adevărat conducător de stat. Da, Socrate e singurul care știe cum trebuie să arate un stat desăvîrșit și în sensul ăsta îi învață pe discipolii săi. El cere ca în fruntea statului să stea un iubitor al gîndirii ! Poate un filosof ? Poate chiar el ! ? !

Iar peste tăcerea ce se lăsă, aruncă întrebarea :

— Și ce vă oferă el în schimbul celei mai mari cuceriri pe care am dobîndit-o vreodată, în schimbul libertății noastre nețărmurite ? O falsă libertate, îngrădită de ceea ce numește el disciplina liber consimțită, care, chipurile, ne izbăvește pe toți de sclavia religioasă.

Socrate s-a întors cu fața spre el și se uită direct în ochii lui de șopîrlă. Anitos se neliniștește, fuge cu privirea spre jurați și, deodată, îi cuprinde iar acea monstruoasă senzație că în rîndurile din fața lui nu vede decît Socrați, sute de Socrați...

Îl treceau toate nădușelile. Avusese de gînd să mai spună o mulțime de lucruri, în susținerea actului său de acuzare, dar, în noua situație, hotărî să-și încheie cuvîntul cît mai repede.

— Bărbați atenieni ! spuse el, precipitat ! Ați auzit actele de acuzare rostite aici de Meletos, de Licon și de mine. Luate în parte, fiecare din ele dovedește vinovăția lui Socrate. Sînt însă trei și, într-o perfectă corelație, ele demonstrează în ce măsură „discuțiile" lui Socrate cu oamenii au adus statului mai multe pagube decît foloase. E în căderea voastră să hotărîți dacă, intenționat sau nu, Socrate a încercat să smulgă Atena de sub influența noastră și s-o atragă sub influența sa. Aveți de luat o de-

cizie de maximă greutate pentru obște — de soluționat un caz de mare importanță !...

Un cutezător, amețit de băutură, își încordă glasul și se încumetă să strige :

— Distinsul nostru Anitos ! Mărite demagog...

Şi, trecînd de la patosul inițial, la un ton intim, continuă :

— Uite ce, frățioare, dacă e vorba de un caz atît de important cum spuneai, nu crezi că trei oboli e cam puțin ? Ce zici, n-ar merge să urci la cinci ?

Şi, numaidecît răsună isonul :

— Și cinci e puțin pentru truda asta. Mai dă ceva ! Mai dă !

— Astîmpărați-vă ! Țineți-vă gura ! îi admonestă un alt nemîncat. Ori vreți să vă lingeți pe bot pe toată viața de un alt proces.

La un semn al arhontelui, aprozii strigă răstit :

— Liniște ! Liniște acolo !

Şi, cu pas domol, se apropie de locul cu pricina.

Juratul amețit de băutură, deși vedea doi Anitoși — și asta mai real decît vedeau acuzatorii doi Socrați — se uită totuşi într-o direcție precisă și, făcînd palmele pîlnie, le duse la gură și răcni, cu buzele înaripate :

— Ei, Anitos, ce zici ? Mai pui ceva ? Ori te pomeneşti că visteria statului e pustie și bate prin ea vîntul ?

Vocea cutezătorului se stinse într-o furtună de țipete, rîsete şi înjurături, pe care arhontele o potoli numai sub amenințarea evacuării acelor rînduri în care a izbucnit această scandaloasă tulburare.

Scena i se păru penibilă demagogului Anitos. Pînă și din vorbele acestor neobrăzați îl auzea vorbind pe Socrate. Iar aceste vorbe îi arătau în ce hal de descompunere se afla întreaga ordine ateniană, iar în sinea lui își spunea că bună a fost hotărîrea sa de a organiza acest proces. Să-l încheiem cît mai repede !

Ridică brațele spre cer și izbucni :

— În numele zeilor din Olimp și al orînduirii străbune, îl acuz și eu pe cetățeanul Socrate, care se face vinovat de nerecunoașterea zeilor recunoscuți de obște, de propovăduirea cultului unor noi zeități, de daunarea educației tineretului și de subminarea autorității statului !

5.

După epuizarea învinuirilor, cei trei acuzatori se retraseră spre spatele tribunii.

Arhon basileus își îndreptă pe cap cununa de mirt, se ridică în picioare și, întorcîndu-se cu fața spre acuzat, rosti cu voce solemnă :

— A sosit momentul apărării tale, Socrate. Vorbește !

În clepsidra cu apă începură să curgă picăturile timpului.

Socrate tăcea. Își lăsă capul ușor într-o parte, ca și cînd ar fi ascultat ceva. De jur împrejur, o liniște adîncă. Părea că nu tace numai Socrate ci toată colina lui Ares, toată Atena. tot cerul și pămîntul. Și totuși, Socrate continua să asculte, de parcă urechea lui ar fi vrut să deslușească, din această liniște, ceva anume. Tăcerea se prelungea, apa în clepsidră picura, dar nimeni nu se încumeta să pătrundă măcar cu o vorbuliță de îndemn în timpul lui Socrate.

Cît timp au vorbit acuzatorii, jurații i-au urmărit pe ei, pe arhonte, pe asistenții acestuia — crainicul și pritanul — iar la Socrate s-au uitat doar în treacăt. Acum însă, în fața lor nu se afla decît Socrate. Cinci sute de perechi de ochi îl încercuiau, își plimbau privirea de la picioarele desculțe la brațele sale vînjoase, și-o opreau pe chitonul alb de pînză aspră, mulți se întîlneau pe chipul lui, iar cei mai mulți, pe buzele sale încleștate. Cînd se vor deschide ! ? ! De ce tace ? De ce pierde din timpul lui atît de prețios ! ? !

Abia acum Socrate e cercetat temeinic de privirile juraților și, îndeosebi de ale noilor strămutați. Atenienii de baștină compară tot ce s-a spus aici împotriva lui cu acel Socrate pe care îl cunosc de cînd lumea.

Prin înfățișarea lui, Socrate nu stîrnea în sufletul nimănui compasiunea. Nu era, așa cum s-ar fi așteptat unii, acel amărît umil și gîrbov, acel bătrîn speriat și prăpădit, care numai cu aspectul său exterior să fi reținut mîna cu bobul negru a juraților. La cei șaptezeci de ani ai săi, Socrate e un bărbat robust și puternic, lăsînd impresia unui om mult mai tînăr. Pielea sa, făcînd casă bună mai des cu soarele decît cu umbra, are culoarea humusului

din via lui de la Gudi, și cum pe ea sclipește acum chitonul alb, pare și mai întunecată. Iar asta îl face pe Socrate să pară și mai tînăr decît e în realitate. Dar în cea mai mare discordanță cu vîrsta lui e fața, fața sa plină, pe care n-au brăzdat-o cutele bătrîneții, fața sa luminoasă, împodobită de o barbă deasă, ușor cîrlionțată. Despre această față de voinic nu se putea spune totuși că rîde ; dar nici că nu rîde nu se putea spune. Răzbea din această față puterea voinței, însoțită de lumina bucuriei și a veseliei.

Un filosof hoinar, un om ciudat... Cum să-l tratezi ?

Mîna lui Socrate, sprijinită pe brațul celeilalte mîini, nu se clintește. Mîna arhontelui, lăsată pe masă, tremură de zor. Ce se întîmplă ? Cînd are de gînd să vorbească ? Mîna arhontelui e gata-gata să apuce ciocănelul, dar tocmai atunci, schițînd un zîmbet larg, Socrate începu cu vocea sa calmă :

— Bărbați atenieni ! În clipa asta de tăcere am înțeles că dacă voi lua cuvîntul aici, nu mă amenință nici o primejdie. Am stat mult timp, trăgînd cu urechea să aud dacă nu cumva demonul meu mă avertizează să nu iau cuvîntul aici în fața voastră.

Din rîndurile juraților, răsună strigăte înăbușite, trădînd indignarea :

— Îl auziți ? De la primele cuvinte, mărturisește adevărul !

— Asta-i curată nebunie !

— Rușine !

Socrate ridică brațul, spre a-i liniști pe jurați, apoi reluă :

— Sînt mulțumit de voi că ați lăsat mîncarea și băutura și urmăriți cu atenție cuvîntul meu. Dar aș fi bucuros, dragii mei prieteni, dacă v-ați domoli un pic exagerările. Vouă vă este totuși mai ușor decît mie. Căci eu sînt călcat aici pe beregată, nu voi, iar eu nu strig. Și dacă voi ați striga, m-ați sili și pe mine să strig și, recunoașteți, asta mie nu mi-ar sta prea bine.

Mai rău e însă că nu știu ce aș putea să vă spun în apărarea mea. Acuzatorii mei, cum se zice, mi-au golit iazul de pește. Meletos, Licon și Anitos, s-au ocupat de mine cu prețul unor eforturi remarcabile. Unde aș fi găsit eu toate amănuntele cu care au zugrăvit ei viața mea !

Numai că discursurile lor, pe lîngă actul de acuzare, au inclus şi apărarea mea. Gestul lor nobil apare cît se poate de cinstit faţă de mine, iar în voi, bunii mei judecători, a stîrnit, fără îndoială, o părere bună despre distinşii mei acuzatori. Gîndiţi-vă însă că mă aflu aici, tîrît în faţa tribunalului, de aceeaşi oameni nobili şi drepţi ! Şi, ascultînd actul de acuzare, nu mi se pare de loc probabil că, de pildă, acuzatorul principal, poetul Meletos, de mine hulit, m-a tîrît în faţa voastră spre a-mi aduce laude pentru grija mea faţă de cetăţenii Atenei şi să mă încununeze cu o glorie pe care lui nu-i este dat să o dobîndească. După cum nu-mi vine a crede nici de ceilalţi doi acuzatori ai mei că au binevoit să-mi preamărească în faţa voastră meritele faţă de statul atenian, numai spre a-mi răspîndi celebritatea sau pentru a-mi îngădui atîta glorie şi faimă la capătul vieţii mele, din respect şi dragoste faţă de persoana mea. Toţi trei au inclus în cuvîntul lor acuzator şi apărarea mea, însuşindu-şi, de fapt, ceea ce s-ar fi cuvenit să spun eu spre a mă justifica în faţa voastră. În felul ăsta au făcut din mine, în această clipă, un neputincios, lipsit de apărare.

Socrate tăcu şi o mînă îi alunecă moale de-a lungul trupului. După o scurtă pauză, reluă :

— M-au surprins cu acest şiretlic, cu această dexteritate oratorică, demnă de sofiştii zilelor noastre. Limba mea, care trudeşte întotdeauna din greu spre a rosti adevărul, nu e atît de dibace şi, credeţi-mă, nu are nimic din agilitatea ţiparului ori a şarpelui.

Dacă aş repeta acum, după ei, tot ce-au spus despre mine şi despre meritele mele pentru binele Atenei, s-ar crea desigur, prin însuşi faptul că ei au făcut-o înaintea mea, impresia penibilă că eu nu fac altceva decît să continui şi să întregesc, cu bună ştiinţă, actul lor de acuzare împotriva mea. Căci fiecare merit, scos de ei în evidenţă, au avut grijă, în aceeaşi clipă, să-l calce în picioare şi să-l tăvălească în noroi în asemenea hal, încît mie să-mi fie teamă acum să-l ridic din noroi, ca să nu mă murdăresc.

Principalul meu merit pentru patrie, care depăşeşte cu mult actele mele de vitejie în războaie şi chiar şi faptul de a mă fi împotrivit samavolniciei celor treizeci de tirani — adică ideile pe care le împrăştii în oraş — au

uitat însă cu desăvîrșire să-l pomenească în cuvîntările lor. De aceea, mă adresez acum vouă, bărbați atenieni.

Nu se spune oare despre Socrate că poate fi găsit întotdeauna acolo unde se adună mulți oameni ? Și că acolo își pune în practică arta moșitului, ca să scoată din mințile oamenilor judecăți despre bine și rău, despre frumusețe și urîțenie, despre virtute și viciu, despre justiție și injustiție ? Se spune despre el că e de-a dreptul posedat de această îndeletnicire. Și atunci vă întreb : Cum să nu se fi grăbit să vină încoace, de vreme ce știa că aici va avea șansa să fie ascultat de cinci sute de oameni ? Putea el oare să lase să-i scape o ocazie atît de rară la cei șaptezeci de ani ai săi, cînd a acumulat atîtea cunoștințe și cînd e animat mai mult ca oricînd, de dorința de a le discuta cu oamenii de bună credință ? Vedeți deci cît de firesc era să răspund neîntîrziat la acest îndemn ispititor și să mă grăbesc să vin aici cît mai repede, fără să caut nici cel mai mic pretext care să-mi permită să evit această plăcută întîlnire cu voi. Iată de ce îi sînt profund recunoscător distinsului Anitos și prietenilor săi Licon și Meletos, pentru această invitație. Se știe despre mine că nu sînt pesimist și nu văd nimic în negru. Îmi spun asta pentru că, vorba ceea, cine știe ce-i poate aduce fiecăruia dintre voi ziua de azi. Mie, acuzatului, acuzatorilor mei sau vouă, juraților, bărbați ai Atenei.

Să cercetăm împreună măcar acele cîteva firimituri care au căzut din discursurile acuzatorilor mei și, în felul ăsta, au rămas pentru mine. Și să vedem — iertată să-mi fie sinceritatea — și confuziile care s-au strecurat în cuvîntul lor.

Și înaintînd un pas în direcția juraților, își desfăcu brațele și continuă :

— Eu sînt totuși — și asta nimeni nu poate să-mi conteste — un om simplu, care nu excelează în nimic, de aceea socotesc că nu e de loc nimerit ca unul ca mine să fie comparat de Meletos cu un bărbat celebru cum a fost Homer. În zeii zugrăviți de Homer clocotește mai multă viață decît în mulți dintre pămîntenii noștri. Acești zei sînt plini de sentimente și pasiuni omenești. Iată unde se înșală Meletos : nu eu am poetizat acele vechi legende despre zeii recunoscuți de obștea noastră ; și nici autorul acelor

savuroase povești amoroase despre ei nu sînt eu. Eu sînt doar un curios, un însetat de cunoaștere, care nu fac decît să reflectez la toate astea și să stau de vorbă despre ele cu oamenii. Să nu fie oare asta un subiect interesant de discuție ? Vă închipuiți că n-am văzut cum v-ați înviorat cu toții numai cînd am pomenit un singur cuvînt despre aceste povești ? Da, e adevărat că le-am numărat pe acele pămîntene pe care Zeus le-a făcut fericite cu favorul lui. Le-am numărat și pe Afrodita și pe toate Atenele. Chiar și în această numărare este un fel de voluptate divină pe care, din păcate, poetul Meletos nu o simte. Voi știți cu toții să numărați și să socotiți, și mulți chiar mai bine ca mine. Iar acești mulți mai știu că cifrele finale ce țin de acest cerc larg al lui Eros, n-am apucat să le socotesc pînă la capăt, în ceea ce-i privește pe zei. Dar de ce să-l condamnăm pe socotitor ? Nu face nimic altceva decît să socotească mereu. Eu însă constat aici cu uimire, că Meletos nu-l condamnă doar pe Homer ci și pe însuși Zeus, stăpînitorul trăsnetelor, pe motiv că nu arată cuvenita pudoare și reținere.

Mănunchiuri de rîsete țîșnesc din toate părțile. Socrate însă, netinînd seama de nimic, continuă nestingherit.

— Și prin mine, un socotitor sec, poetul Meletos îi reproșează zeiței Atena că apare în atîtea înfățișări și destine diferite.

Rîsul se întețește. De ciudă, Meletos se face roșu ca para focului. Strigă :

— Cum poți să glumești pe seama...

— Pe toți demonii ! îl întrerupse Socrate. Eu nu glumesc ! Eu mă desfăt doar cu bogăția teologiei noastre. Acuzatorii mei au amintit aici că mi-e drag Democrit, cel mai vesel dintre filosofi. Da, mi-e drag. Lucrarea lui *Despre buna dispoziție* constituie lectura mea preferată. Cînd omul bea la ospăț cu prietenii și se distrează privindu-i pe jongleri și pe scamatori, nu trebuie să facă nici un efort ca să-și mențină buna dispoziție ; se ține ea singură de el. Democrit e de părere, și eu sînt de acord cu el, că omul trebuie să-și păstreze buna dispoziție tocmai în clipele cele mai grele ale vieții sale. Și cred că nimeni dintre noi nu vrea să mă amăgească, mințindu-mă că aș sta aici și aș sorbi, pe îndelete, din cupa cu vin de Chios și mi-aș des-

fața ochii cu sprinteneala și îndemînarea jonglerilor. Veți admite, desigur, că sub ochii mei, clepsidra îmi picură aici picăturile destul de amare ale vieții și, în măsura în care în mijlocul nostru se află și niște jongleri, bănuiesc că nu le arde să mă înveselească. Iertați-mă deci, dacă nu evoc ajutorul zeilor așa cum a făcut Meletos, că nu vărs lacrimi de balaur, așa cum a făcut Licon și nici nu răcnesc cu autoritatea de stăpîn a distinsului Anitos.

Și, peste larma care se stîrni, spuse îngăduitor :

— Dar, oare, nu ne-am îndepărtat un pic de subiectul nostru ?

Deodată senzația lui de fierbințeală lăuntrică devine mai puternică. Arșița începe să-l stingherească. Își ridică privirea spre cer. Soarele lucea mereu. Ce mai e și asta ? Doar n-oi fi vrînd acum să fii și tu rău cu mine, bunul meu frățior ! ? ! Își șterse cu palma sudoarea de pe frunte. Un lucru neînsemnat. Un gest obișnuit. Dar în rîndurile prietenilor săi, care nu cunosc la el acest gest, are darul să stîrnească spaima.

— Știu, reluă Socrate, acuzatorilor mei și poate și acelora dintre jurați care stau azi aici cu amintirea clipelor de odinioară, cînd i-am călcat pe bătătură — transformată acum, în ani de zile, cînd mă văd în postura celui mai slab — într-o rană purulentă, știu că acestora le-aș fi mai pe plac dacă aș sta și mi-aș plînge singur de milă. Dacă mi-aș aduce aici soția ca să-i înduplece cu văicărelile și tînguirile ei și, dacă aș jura aici, în fața atîtor urechi, fie și pe demonii mei, că nu voi mai hoinări prin agora, prin gimnazii și piețe, și că nu voi mai sta de vorbă cu nimeni despre ideile mele. Scumpii mei Meletos, Licon și Anitos, treaba asta mi-au mai cerut-o și alții, înaintea voastră. Și să nu vă supărați pe mine că trebuie să spun adevărul, dar acești alți au fost tiranii Critias și Harmides, care, pînă la urmă, văzînd că nu respect poruncile lor, au emis o lege anume pentru mine, prin care mi se interzicea să stau de vorbă cu tineretul și să-l învăț arta dezbaterii...

Un val de înduioșare îi cuprinde deodată pe toți.

Socrate continuă însă, dezlănțuit :

— Dacă această potrivire între ucigașii blestemați ai atenienilor și voi trei este întîmplătoare sau dacă ea corespunde unor legături mai adînci de continuitate...

— Protestez ! izbucni furios Anitos, făcîndu-se roșu-vinețiu la față. Este inadmisibil să ataci în felul ăsta... îi cer arhontelui să...

Dar Socrate tăbărî peste el cu o voce și mai puternică decît a lui :

— Eu îi cer arhontelui să nu-i mai permită demagogului Anitos să vorbească în timpul rezervat mie...

Și, întorcîndu-se spre Anitos, reluă :

— Ce fel de atac ? Îmi amintesc doar de niște evenimente îndepărtate și, după vechiul meu obicei, meditez asupra lor cu voce tare. Stînjenește asta pe cineva ? De ce ?

— Cer arhontelui !... țipă din nou Anitos.

— Acum e prea tîrziu să-ți ieși din fire, speriat de faptul că cinci sute de atenieni vor auzi aici ceea ce ție nu ți-ar face plăcere. Întreabă-te pe tine, pe Meletos și pe Licon de ce ați fost atît de neprevăzători și lipsiți de perspicacitate, încît să mă siliți pe mine să vorbesc în public ?

Cu o mișcare a mîinii, arhontele îl reținu pe demagog, care se repezise iar spre masa vorbitorilor :

— Iartă-mă, distinse Anitos, dar potrivit legii, acum e dreptul acuzatului să vorbească.

Anitos își mușcă buzele de furie. Are dreptate acest moșneag. Acest demon cu chip de om ! Eu l-am tîrît aici ! Prostul de mine ! Dar nu-i nimic, ultimul cuvînt eu îl voi avea...

Socrate continuă, nestingherit :

— Trebuie să revin la Meletos. Distinsul poet a afirmat că mă vede ca pe o creatură cu două capete, din care o gură spune : cred în zei, iar cealaltă : nu cred.

Să le luăm pe rînd. Într-adevăr, am aruncat dalta de sculptor. Dar nimeni nu poate ști mai bine ca mine de ce am făcut asta. Din tinerețe mă obseda ideea ca în locul unor trupuri încremenite, să frămînt și să cioplesc suflete de oameni vii. Doream ca în frumosul cadru de marmoră al Atenei, să trăiască oameni la fel de frumoși și de impunători. Precum se vede, periculoasă obsesie, nu-i așa ! ? ! Ce copilăros am fost. Dacă mi-aș fi dat atîta silință cu statuile așa cum mi-am dat și îmi dau cu oamenii, aș fi putut fi un sculptor prosper, aș fi putut trăi în liniște, iubit și respectat de toți, și nici n-aș fi fost nevoit s-o chinuiesc pe Xantipa mea, pe mine însumi și nici pe voi, bărbați ate-

nieni. Dar eu eram copleșit de acel sentiment obsedant — de parcă s-ar fi înfipt în mine un scorpion — că grecii, care au dat un Fidias și un Miron, au nevoie și de un Socrate al lor.

— Excelent, Socrate ! Bravo ! vui asistența.

— Din asta poți vedea, dragă Meletos, că n-ai înțeles cine este Socrate și de ce atenienii înșiși i-au impus altă muncă decît aceea de pietrar. Îmi cauți nod în papură, Meletos. Mă învinuiești că am depus pe jertfelnicul public doar cîteva mănunchiuri de buruieni de leac din grădina mea și am picurat întru cinstirea zeilor, vin roșu de la via mea din Gudi.

Mă îndoiesc că e spre rușinea mea faptul de a nu cîștiga de la nimeni drahmele de pomană și că din această pricină sînt sărac. De altfel, Anitos și Licon manifestă cel mai mare interes față de mine, tocmai datorită sărăciei mele. Ei își dau perfect de bine seama că, deși mută, sărăcia mea le spune atenienilor ceva. nu numai despre Socrate, ci și despre ceilalți și, deși oarbă, se uită la ei chiorîș.

Jurații încep să se agite. Unii murmură morocănos, alții, dimpotrivă, își manifestă încuviințarea.

Dar tu, Meletos, nu vezi decît ceea ce se vede cu ochiul. Vezi mănunchiul de buruieni, în schimb, nu vezi că pe jertfelnicul public mi-am depus tot ceea ce am mai de preț — viața mea. Și, dacă nu mă înșel, afirmația nu e numai o simplă metaforă poetică, ci poate chiar adevărul gol-goluț, spuse Socrate, desfăcîndu-și brațele.

Ultimele cuvinte le rosti cu o voce ușor sporită, întrucît simțise, în timp ce vorbea mai încet, că începea să tremure. Apoi, tăcu.

Tăceau acum și jurații, cufundați într-un fel de meditație asupra soartei lui Socrate și asupra rolului pe care-l aveau ei aici. În liniștea fierbinte și mormîntală, nu se auzeau decît de departe niște sughițuri de plîns, înăbușite. Dacă în clipa aceea s-ar fi trecut la vot, urnele ar fi înghițit mult mai multe boabe albe decît negre.

Dar clepsidra, cu neînduplecata-i regularitate, picura încet, strop cu strop și Socrate continuă :

— Tu, Meletos, pentru că n-ai știut cum să mă iei pe mine, pătimașul slujitor al cetății mele iubite — te-ai dat la demonul meu. Îl numești demon negru, ca să

mă lovești și să-mi faci rău. Eu însă n-am ascuns niciodată că-l numesc voce divină. Divină pentru că a fost întotdeauna o voce înțeleaptă, cumpătată și grijulie cu binele meu. M-a avertizat întotdeauna în fața primejdiei spre care mă avîntam pripit. Veți spune : Socrate și pripit ? ! Cum rămîne atunci cu cumpătarea lui, cu acel vestit *sofrosyné* ? Să nu vă înșelați în privința mea, bărbați atenieni ! Eu n-am sîngele rece, așa cum poate își închipuie unii. Și nici călduț nu sînt. Inima mea se aprinde repede, ca un șomoiog de paie, atunci cînd e vorba de un lucru frumos și bun. Am îmbinat frumosul și binele într-un singur cuvînt, într-o singură noțiune : *kalokagathia.*

Bunul meu demon ! De cîte ori nu m-a ocrotit de mine însumi ! Voi, acuzatorii mei, vă puteți convinge chiar și în această clipă, că nimeni nu-i poate face omului atîta rău cît își poate face el singur. V-ați gîndit voi, cei trei, cît rău v-ați făcut voi singuri, din lipsa unui demon bun care să vă ocrotească ?

Tu, Meletos, consideri că demonul meu e un demon negru. Se pune deci întrebarea : de ce eu, Socrate, am discutat de atîtea ori despre el cu tîrgoveții, cu pantofarii, cu salahorii, cu toți cetățenii și cu discipolii mei dragi ? Credeți-mă, nu pentru a oferi prilejul de a se alcătui actul de acuzare împotriva mea. Ci pentru ca orice om de bine, care știe să asculte și să deslușească ce ascultă, să poată auzi acel glas ce răsună încet în forul său lăuntric. Pentru asta însă e nevoie de multă răbdare, pe care oamenii n-o au întotdeauna, lăsînd la o parte faptul că acest glas prevenitor, îl trădează adeseori pe om, împiedicîndu-l de la o faptă spre care tînjește nespus de mult și la care îi vine greu să renunțe. Cine poate ști cîți oameni nu alungă de lîngă ei această voce, nebănuind că tocmai ea este aceea care stă de veghe la fericirea lor ?

Poate că și tu, Meletos, auzi adeseori o asemenea voce prevenitoare. Poate că ai auzit-o și azi, cum îți atrăgea atenția să nu proferezi acuzații strîmbe și mincinoase împotriva lui Socrate, dar tu n-ai ținut seama de ea !

Aceste cuvinte stîrniră o mare agitație în rîndurile juraților :

— Ce tot caști ochii așa ? Unde te uiți ? îl întrebă brutarul Merinos pe vecinul său, Lustratos.

— Nicăieri. Ascult să aud dacă n-am și eu în mine niște glasuri...

— Deșteptule ! Asta se aude numai atunci cînd te afli în fața unei hotărîri importante...

— Și asta de acum nu e importantă ? Ce, e de glumă oare să judeci un om, dacă e vinovat sau nu ?

— Așa e, ai dreptate, oftă Merinos.

În acest timp, Socrate continua dialogul cu Meletos :

— După tine, am două capete.

Se apropie și mai mult de poet care, speriat, sări într-o parte :

— Nu-ți fie teamă de mine, băiete, spuse el rîzînd. Se vedea limpede că se distra cu toată sinceritatea, uitînd probabil unde se află și cui îi vorbește : Nici unul din capetele mele nu te va înghiți. Hai, uită-te de aproape, să vezi că nu am decît un singur cap ; ce-i drept, e destul de mare, încît pe mulți îi supără, aflînd ce coace în el. Dar, de bine de rău, în capul ăsta, am o rînduială, căci în fiecare zi mă îngrijesc de el ; gunoiul îl mătur afară cu regularitate și am obiceiul să dau cu mătura și ceva mai încolo de mine. Bun obicei, Meletos, dar uneori pe vecin îl stingherește, nu ți se pare ?

Mai făcu un pas înainte. Meletos întinse brațele, să-l oprească. Socrate se opri și începu din nou să rîdă.

— Mereu ți-e frică de mine, de parcă aș vrea să te azvîrl în groapa cu lei, cînd, de fapt, eu nu vreau decît să-ți explic și să te fac să înțelegi cît de încîlcite și de bîjbîitoare sînt gîndurile tale. Ascultă-mă deci !

Fără să-și dea seama, vocea lui creștea, devenind din ce în ce mai pătimașă :

— Ce este așadar acel demon despre care tot vorbesc ? Ceva mîrșav sau josnic ? Socotești că divinul, justiția și înțelepciunea sînt noțiuni ce nu se împacă între ele ? După tine zeii nu sînt drepți și înțelepți ? Numai oamenii ? În halul ăsta de necredință ai ajuns ?

Ironia crudă a filosofului, care-l zdrobi pe Meletos, avu darul să-i înveselească pe jurați, dar, totodată, să-i înspăimînte pe prietenii și discipolii săi. Îi cunoșteau înflăcărarea și entuziasmul, atunci cînd se apropia de concluziile discuțiilor sau cînd era pasionat și amețit de un lucru

frumos și măreț. Aici însă, în acest loc, se temeau de această pasiune a lui.

— N-am spus așa ceva... bîigui Meletos.

Dar Socrate nu mai contenea :

— Pe mine, Meletos, mă interesează să descopăr perfecțiunea divină, deși știu că perfecțiunea deplină nu există nicăieri.

— Iar păcătuiești ? Nelegiuitule ! îl asaltă Meletos, mișelește. Singur îți pronunți pedeapsa !

— Cum așa ? ! îl luă Socrate, cu prefăcută mirare. Oare nu mă aflu în Atena, în care, așa cum spuneți voi, domnește libertatea absolută ? A da, continuă el răzînd ; uit că libertatea voastră deplină merge pînă acolo încît permite orice abuz...

Citind indignarea pe chipul acuzatorului său, întrebă :

— Altfel cum aș fi putut să stau aici, în fața a cinci sute de cetățeni și să ascult acuzațiile voastre veninoase, dacă în Atena n-ar fi existat într-adevăr libertatea absolută ? Zău așa ! Eu însă nu-mi doresc libertatea voastră nelimitată și, mai cu seamă, nu i-o doresc Atenei. Pentru această libertate, vor avea de plătit foarte scump acei ce sînt mai cinstiți decît adversarii lor.

Vocile iritate ale juraților se contopesc într-un vacarm confuz, peste care bate ciocănelul arhontelui.

Socrate se întoarse din nou cu fața spre Meletos :

— Și, ca să fie clar, dragă Meletos, eu nu adun numai de la zeii și eroii lui Homer, așa cum pretinzi tu, ci, îndeosebi de la oameni, ca să aflu ce face bine fiecare, și în felul ăsta să descopăr în ce constă bunătatea, justiția și omenia. Iată felul de a gîndi al iubitorului de filosofie, ca și felul de a munci al sculptorului.

Mă simt dator să te corectez, atunci cînd afirmi că adunînd de pretutindeni tot ce e bun, nu fac decît să propovăduiesc cultul altor zeități ; aș fi bucuros să pot dărui obștei noastre alți cetățeni mai buni și mai desăvîrșiți decît cei de azi ; de fapt însă aici am intrat în discuție cu Licon, care mă deplînge pentru nereușita mea. Dar, pe toți demonii ! tare aș vrea să-l văd pe omul care s-ar necăji mai mult decît mine de insuccesul meu. Chipurile, stric tineretul, se văicărește Licon. În felul ăsta, ce-i

drept, îmi atribuie o putere supranaturală. Eu pot să admit că nu tot tineretul atenian e așa cum am dori să fie. Cînd e vorba de o ștrengărie, se înviorează, cînd e vorba de un lucru serios, ori de o treabă mai grea, ațipește. Dar ăștia sînt cei mai puțini și, cinstit vorbind, nici adulții nu le sînt întotdeauna o pildă din cele mai bune. Și, pînă la urmă, trebuie să mărturisesc că destui tineri sînt mai stricați azi, decît înainte.

Ce n-aș da să pot împlini golul din cunoașterea mea și să pot să aflu de ce s-a întîmplat așa și nu altfel și ce anume îi strîmbă pe atenieni în halul ăsta ? ! ? Din clipa în care Licon mi-a pus în spinare toată decăderea morală a tineretului atenian, stau și-mi frămînt mintea, întrebîndu-mă cîtă vină au pentru asta împrejurările și ceilalți oameni și cîtă vină îmi revine mie.

Mi-e teamă, distinse Licon, că dacă ai începe și tu să-ți frămînți mintea, plînsul tău, de data asta sincer — n-ar mai conteni, cu atît mai mult cu cît în mulțimea aceea ai găsi numeroși cetățeni care îți sînt mai apropiați decît mine.

O voce cunoscută alunecă de departe, spre Xantipa ; nici un cuvînt nu se pierde și fiecare cuvînt o înspăimîntă.

— Îndurați-vă, zei ! Căci omul ăsta, în loc să se apere, vorbește împotriva lui.

Mirto, care o sprijinea pe Xantipa, simțea cum trupul ei devine o povară din ce în ce mai grea.

— Dacă părinții se plîng de nereușita fiilor lor — continuă nestingherit Socrate — ar fi, cred, mai mult decît ciudat ca din pricina asta să fie ponegrit un singur om și, în plus, tocmai acela care ceasuri întregi discută cu ei despre virtute, el însuși nefiind certat cu virtutea prin felul său de a trăi și, în același timp, să fie lăudați acei care se pricep să țină discursuri despre virtute, dar de trăit, trăiesc în minciună și necinste.

Grupul de jurați care, de la începutul dezbaterii, îl susținuseră cu murmure, gemete și rîsete pe Anitos, considerat de ei, pe bună dreptate, inițiatorul și conducătorul acuzării, simțindu-se parcă învinovățiți de afirmația filosofului, se ghemuiră într-o tăcere mută. În schimb celelalte grupuri, alcătuite din jurați cărora vorbele lui Socrate

le mergeau la inimă și cărora vinul le dădea din ce în ce mai mult curaj, strigau radiind de bucurie :

— Pe nume ! Pe nume !

Anitos tremura de mînie.

— Vreți să le cunoașteți numele, spuse Socrate, voios. Nu, oameni buni, asta nu trebuie să vreți ! Nu se poate ! Gîndiți-vă bine ! De altfel, orice cetățean îi cunoaște, așa că nu văd de ce ar trebui să aduc bufnițe în cetatea Atenei ?

Din nou se aud hohote de rîs. Platon se uită cu îngrijorare la Criton. Acesta îl înțelege. Dar pe Socrate nu-l mai poate opri nimeni, chiar dacă în ochii juraților apărarea lui aduce din ce în ce mai puțin cu un cuvînt de apărare.

Criton îl atinse ușor cu brațul, dar filosoful se dădu un pas înapoi și iar se avîntă :

— Cugetătorii înțelepți, străini și eleni, s-au ocupat de veacuri de problemele cosmosului ; au cercetat mai mult cerul decît pămîntul și, în acest timp, deși oameni, toți — cu excepția cîtorva — au ocolit problemele omenești, problemele omului.

Și iată ! Eu care m-am consacrat întru totul acestor cercetări și am sperat că voi fi mai mult iubit decît urît, îmi dau seama acuma că dacă aș fi vrut să trăiesc în liniște și pace, ar fi trebuit, și eu, să ocolesc problemele omenești. Căci dacă se leagă cineva de tainele stelelor, ale atomilor, de scurgerea timpului și a spațiului, de numărul elementelor și altele asemănătoare, nu-și atrage, niciodată, asupra lui atîtea necazuri ca atunci cînd se leagă de tainele omului.

O adevărată furtună de aplauze și strigăte aprobatoare însoțiră cuvintele filosofului. Miezul sănătos al cetățenilor ce alcătuiau juriul era mereu alături de el.

— Anitos și-a ascuțit bine pumnalul pe care mi l-a înfipt în inimă. Excelentă lovitură și, desigur, lovitura lui vi se pare a fi cea mai grea cu putință.

Eu însă mă simt atins doar de surpriza acestei lovituri, nicidecum de justețea ei, căci ea nu constituie de loc un act de justiție, și de aceea inima mea nu simte nici o durere. Mă înțelegeți, nu-i așa ? Căci eu mă aflu aici, în

fața tribunalului, din pricina dragostei mele față de Atena, acuzat totodată că aș fi păgubitorul ei ! De bună seamă ați sesizat singuri această contradicție în actul de acuzare rostit aici de Anitos : toată viața își iubește patria și, în același timp, subminează ce iubește !...

Manifestări mărunte de simpatie și solidaritate îl năpădesc din toate părțile : aici un ochi luminos, clipind de bucurie, dincolo o mînă fluturînd prietenos și de pretutindeni, zîmbete încurajatoare.

A doua oară, se produce alt moment în care mîinile celor mai mulți dintre jurați pregătesc bobul alb.

Cei ce vor să-i fie pe plac lui Anitos, sau cei prea sincer intenționați să încheie azi cu Socrate o veche răfuială, se foiesc neliniștiți pe locurile lor, așteptînd din partea demagogului un nou imbold pentru o decizie neagră.

Anitos urmărește cu toată atenția evoluția situației.

Nu-i place. Răsuflă din greu. Apărarea lui Socrate mai mult răstoarnă acuzațiile noastre decît le recunoaște. Așa cum se prezintă lucrurile, ne putem aștepta la o pedeapsă de gradul trei : o amendă și, ținînd seama de dispoziția juriului, poate chiar eliberarea. Meletos s-a repezit prea tare, cerînd pedeapsa capitală. În felul ăsta, popularitatea lui Socrate i-ar face pe toți să stea în cumpănă. Dar în fond, cel mai bine ar fi să nu fie nici una, nici alta. Da, da, pedeapsa de mijloc ar fi cea mai bună. Asta vreau ! Asta-mi convine : surghiunul.

Nici nu-i trecu bine prin minte această idee și schiță un rînjet răutăcios. Da, în Macedonia să te duci, la Pela, ori în Lidia, la Sardes, acolo să stai de vorbă cu monarhii și să le explici cum trebuie să arate un monarh !

Deodată tresări : Da, dar cum să ajungem la această pedeapsă de mijloc ?

Meditația lui fu curmată de glasul lui Socrate :

— Anitos a exemplificat activitatea mea nelegiuită cu propriul său fiu. Mă rog, facă-se voia lui, și la fel voi face și eu. Căci băiatul unui demagog atenian m-a interesat nu în mică măsură. Se pune însă întrebarea : ce fel de educație i s-a dat tînărului Anitos de către tatăl său, înainte de a fi fost adus la mine ? Mulți dintre voi ar putea da răspunsul în locul meu. Bunăstarea excesivă, libertatea fără margini și desfrîul au stat la temelia educației

lui. Deci toate aceste exagerări de care încerc să-i feresc pe tinerii noştri. M-am supraapreciat însă, nutrind speranţa, fie ea şi de scurtă durată, că voi izbuti să schimb în bine un asemenea om. Dacă s-a deprins cu depravarea, vrea să continue cu ea, iar pe acel ce încearcă să-l dezguste de acest stil de viaţă, începe să-l urască şi, în loc să i se ataşeze, ori să-l urmeze cu modestie, fuge de el mîncînd pămîntul.

Dar nu numai tînărul Anitos, mai sînt şi alţi tineri răsfăţaţi, cu bunăstare, care au venit la mine nu ca să-i învăţ cum să-şi dispreţuiască metehnele şi să renunţe la ele, ci au venit cu gîndul ca, în calitate de discipoli ai lui Socrate, să dobîndească onorurile şi funcţiile celei mai înalte. Atena are ochi şi urechi bune şi de multă vreme ştie că discutînd cu tineretul, Socrate nu urmăreşte decît să-l facă mai bun şi astfel să-şi dea singur seama ce e bine şi ce e drept şi, în funcţie de asta, să se conducă în viaţă nu după vorbe ci prin fapte şi, eventual, cîndva să conducă destinele întregii noastre colectivităţi. Căci ţelul învăţăturii mele a fost şi este ca fiecare să-şi trăiască viaţa sa pe pămînt în fericire şi armonie sufletească, legată de aceea a întregii colectivităţi ! Admit că a trecut prea mult timp, pentru ca întreaga obşte să poată trăi în fericire şi perfectă armonie. Dar socot că a trecut destul timp şi pentru ca Tartarul atenian — nu am pretenţii exagerate — să se transforme deocamdată, dacă nu într-un Eleusis pe pămînt, cel puţin într-o lume în care oamenii să nu trăiască mai rău ca animalele.

Anitos urmăreşte dezbaterea cu şi mai multă încordare : se descurcă bine acest vrăjitor bătrîn ! Pe noi ne înfundă — iar el merge din succes în succes. Cu cîtă pricepere şi dibăcie reuşeşte să-i convingă pe toţi ! Au amuţit pînă la unul ! Şi cu cîtă evlavie îl ascultă !

În înflăcărarea sa, Socrate nu se mai opreşte :

— Gîndiţi-vă că cetăţenii atenieni sînt alegători şi că în fruntea obştei ar prefera, desigur, să vadă un om modest, ca mine, nu un profitor trufaş şi însetat de glorie. Acum aţi putea să vă închipuiţi despre mine că sînt un al doilea Sisif. Îi învăţ pe discipoli cît îi învăţ, şi cînd aceştia termină cu învăţătura sînt mai răi decît au fost, iar eu încep din nou aceeaşi trudă cu alţi discipoli. Dar

nu-i așa, eu nu fac de fiecare dată această muncă anevoioasă și fără rost. Știți voi cu cîți oameni am stat eu de vorbă în acești cincizeci de ani, bunii mei prieteni ? Nu știți. Ei bine, aflați că nici eu nu știu. Și credeți voi că toți aceștia au devenit niște Critiași ? De bună seamă că nu. Căci dacă ați avea această credință, ar însemna să vă judecați aspru pe voi și pe fiii voștri. Dar să nu fim pesimiști !

Protestele celor vizați sînt acoperite de aprobările ce se aud din toate părțile.

— Îi auziți ? Sînt aici, cu mine !

Anitos simte fiori de groază pe șira spinării. O sută de Socrați ! Acum nu numai că-i vede, dar îi și aude !

— Și tocmai prin faptul că nu m-au părăsit pe mine, bătrînul, în această zi a judecății mele, cînd asupra mea se rostogolesc cele mai grave învinuiri, ei dau cea mai convingătoare dovadă a integrității lor morale.

Și printre voi, jurații, se află din acei ce mă cunosc de mult și cred că nu au ce să-mi reproșeze. În voi am martorii cei mai buni ai activității mele de o viață întreagă. Și cu voi am împărțit fiecare cunoaștere, așa cum își împart cei flămînzi un codru de pîine. Cine poate ști, deci, mai bine ca voi, ce fel de om sînt ? Și cine va putea judeca mai bine ca voi dacă am adus pagubă Atenei sau dacă, dimpotrivă, am contribuit măcar cu o firimitură, la întărirea forței sale spirituale. Iată de ce voi nu sînteți numai judecătorii mei ci, în același timp, sînteți și martorii mei !

Oamenii se ridică în picioare și își înalță brațele :

— Așa e ! Sîntem martorii tăi !

Pe neașteptate însă, un jurat din grupa lui Anitos se smulse din mulțime și își croi drum pînă în dreptul lui Socrate :

— Și eu sînt martorul tău ! răcni el. Cu propriii mei ochi am văzut cum ai jignit-o și ai batjocorit-o pe zeița Atena în agora, cu dansul tău nerușinat ! Și tu ai vrea ca noi să ne îndurăm acum de tine și în felul ăsta să chemăm asupra noastră pedeapsa zeiței ? Bărbați atenieni...

— Încetează ! îl întrerupse autoritar, arhontele. N-ai dreptul să intervii în dezbaterea judecătorească.

Dar Socrate interveni, cerîndu-i arhontelui :

— Timpul e într-adevăr al meu, dar dă-i te rog cuvîntul, arhon basileus. Să vedem dacă îmi poate dovedi că dansul meu a jignit-o pe zeiță.

— Pot ! strigă juratul. Să danseze Socrate aici, de față cu toți, așa cum a dansat în agora, în fața zeiței, a statuii ei !

Nebunească idee ! valuri de proteste și dezaprobare.

— Cum ? Să danseze la tribunal ? Să minimalizăm în felul acesta actul judecății ? îl struni pentru a doua oară, arhontele pe jurat.

— Ba să danseze, insistă Meletos.

Socrate nu era în stare să se urnească din loc. Țeasta sa mare și pleșuvă și toată fața îi luceau de sudoare.

— Hai, dansează ! Dansează ! se cutremură văzduhul de strigătele asistenței.

Socrate nu se clintește.

— Îl vedeți ? Nu vrea ! Se teme ! urlă juratul, mai-mai să i se rupă coardele vocale.

Deasupra lui Socrate stă soarele de amiază, care a urcat pe creasta cea mai înaltă a drumului său celest. Același soare sub ale cărui raze fierbinți s-a născut în urmă cu șaptezeci de ani...

Ce clipă minunată e amiaza ! Culmea zilei, cînd nicăieri nu se întinde nici o umbră.

— Dansează ! Dansează !

Arhontele începu să bată cu ciocănelul în tăblia de marmoră a mesei, dar în aceeași clipă surprinse un gest al lui Anitos, care-i făcea semn să nu intervină. Pe chipul arhontelui se citește nedumerirea, dar pînă la urmă ciocănelul se odihnește iar pe masă.

Socrate face supus cîțiva pași înainte și se pregătește de dans.

— Te rog, dragul meu, nu dansa ! îl roagă Platon, cu vocea scăzută.

Socrate se uită la el cu mirare. Nu-l înțelege.

Xantipa îl vede pe Socrate cum se topește sub loviturile strigătelor înfierbîntate și ale soarelui dogoritor. Dar și cum li se împotrivește, amîndorura, cu toată îndîrjirea.

Începu să ţipe, deznădăjduită :

— Pe Helios, strălucitorul ! Fie-vă milă ! Nu mi-l chinuiţi în halul ăsta ! Ah, nefericitul meu ! Nu le da ascultare ! Hai acasă ! Hai !

În clipa aceea, Socrate ridicase însă piciorul înţepenit, pentru primul pas al dansului.

— Nu dansa ! îl roagă şi Criton.

Dar el a mişcat acum şi mîna. Mai întîi una, apoi şi a doua. Îşi ţine mantia veche cu degetele groase şi începe să ţopăie, într-un ritm tărăgănat.

Picioarele desculţe şi păroase saltă tot mai sus şi, în această mişcare, chitonul alb flutură falduri, falduri, în jurul trupului cărnos ; burta rotofeie prinde şi ea să salte.

Duşmanii lui Socrate înghit cu nesaţ acest spectacol nemaipomenit. Ici, colo, izolat, apoi din toate părţile, izbucnesc rîsete răutăcioase şi răuvoitoare. Rîsetele acestea se contopesc, se înteţesc, devin tot mai primejdioase ; în cele din urmă îi cuprind şi pe cei ce rîd din inimă, fără intenţii rele, nebănuind însă că în felul acesta îi agravează situaţia lui Socrate.

Socrate sare, se mişcă greoi, se împleticeşte istovit de dogoarea soarelui, se clatină şi bijbîie cu mîinile înainte, ca un om ameţit de băutură...

— Ia te uită ! Figura asta e cunoscută ! Da, e tovarăşul acela al lui Dionysos, sfătosul acela burduhănos şi chel !...

Unul dintre juraţi nu se mai poate stăpîni şi, sărind în sus de pe locul lui, răcneşte asurzitor :

— Asta-i Silen cherchelitul ! Tăticul nostru. Bravo ! Aşa ! Dă-i înainte, tăticule !

— Frumos o cinsteşti tu pe zeiţa Atena ! îl dojeneşte un vecin.

— Dăi înainte, nu te lăsa ! Hop, hop !

Asistenţa urlă şi se tăvăleşte de rîs. Puţini sînt acei care nu uită că dezbaterea judecătorească îşi desfăşoară cursul normal şi care înţeleg ce dans interpretează Socrate.

Anitos stă proţăpit, cu picioarele răscrăcărate, ca să poată admira mai în voie încîntătoarea privelişte. Silen ! Ce-a fost actul lui de acuzare, întocmit cu atîta ingeniozitate, faţă de acest dans prin care Socrate se acuză singur în faţa judecătorilor săi !

Prin valul de rîs nestăvilit, răzbate plînsul Xantipei. Socrate ţopăie şi se clatină din ce în ce mai mult. Răsuflarea lui e anevoioasă şi şuierătoare. Dar nu se lasă. Ridică mantia zburătoare şi o flutură tot mai sus, se învîrteşte mereu, ca hipnotizat şi sare stîngaci, în bătaia arzătoare a soarelui care, încet-încet, coboară de pe culmea celestă.

Furtuna de rîsete slăbeşte. Unul cîte unul, bărbaţii atenieni încep să-şi amintească de actul de acuzare al lui Meletos, care-l învinuieşte pe Socrate de necredinţă faţă de zei.

Mulţi stau în picioare tăcuţi, cu ochii ţintă la înfricoşătorul spectacol, mulţi şed pe locurile lor, acoperindu-şi faţa cu un colţ al mantiei.

Rîsul se potoleşte, se pierde, se stinge ; numai în aripa dreaptă a asistenţei, un grup de vînduţi, cu ochii mai mult la Anitos decît la Socrate, continuă să rîdă convulsionat.

Criton şi Platon tac. Pe chipul lor mohorît se citeşte o îngrijorare fără seamăn. Apolodor a căzut cu faţa la pămînt şi bîiguie, în surdină :

— Socrate, bunul meu dascăl, de ce ai cedat ?

În clipa aceea arhontele se sculă în picioare şi, apucînd ceasul cu apă, îl ridică în sus şi spuse :

— Din Clepsidră s-a scurs ultima picătură. Apărarea ta, Socrate, a luat sfîrşit.

Socrate face o mişcare împleticită şi, cu sufletul la gură, se sprijini de masă. Îl privi pe arhonte o clipă, apoi rosti încet :

— Dar eu... eu încă n-am terminat cu apărarea mea !

6.

Arhon basileus bătu cu ciocănelul în tăblia mesei, atît de tare încît ciupi din ea o bucăţică de marmoră şi cînd, în cele din urmă, pătimaşii juraţi se liniştiră, îi chemă pe toţi să purceadă la vot. Le atrase atenţia să judece cazul lui Socrate cu cel mai înalt spirit al dreptăţii şi cu conştiinţa cea mai curată. E în căderea lor acum să decidă dacă Socrate este sau nu vinovat de cele ce i s-au imputat în actul de acuzare.

Juraţii începură iar să se agite şi să se manifeste gălăgios. Erau expuşi, deopotrivă, dogoarei solare şi celei pămînteşti, radiată de colina încinsă şi îşi potoleau setea cu cîte o duşcă de vin. Nu era deci de mirare că şi minţile lor se aprindeau la iuţeală.

Nu ştiau cum să se descurce cu acest proces, în care cuvîntul lor devenea acum hotărîtor. Se împărţiră în mai multe grupe : una era gata să-l pună pe acuzat în libertate, socotindu-l pe Socrate bărbatul cel mai folositor cetăţii ; a doua — gata să-l pedepsească, socotindu-l bărbatul cel mai dăunător cetăţii ; a treia grupă, care oscila între primele două şi, în sfîrşit, a patra, căreia nu-i mai ardea de nimic.

În zgomotoasa asistenţă unde unul se străduia să-l cîştige pe celălalt de partea sa, se agitau de zor mîinile şi bastoanele lungi — însemnele puterii judecătoreşti.

Martorul ocular al dansului executat de Socrate în faţa zeiţei Atena, se furişa în vălmăşagul bărbaţilor atenieni înfierbîntaţi şi, cu lăudăroşeniile lui, mai puse un pic de sare pe rana lui Socrate :

— Eu, eu l-am demascat ! Eu l-am făcut să vă arate cum a dansat în jurul zeiţei :

Şi, înăbuşindu-şi glasul, se grăbi să adauge :

— Dar în faţa ei a făcut şi mai urît, neruşinatul !...

Un jurat, mirosind a parfum, îl apucă de mînă :

— Cum a făcut, prietene ?

Martorul ocular îşi desfăcu chitonul şi-i arătă curiosului ce are fiecare bărbat sub chitonul său.

Urletele de rîs se amestecau cu urletele de indignare ; în timp ce martorul ocular se strecura printre juraţi, gluma sa cîştiga din ce în ce mai mulţi admiratori.

Juraţii frămîntau boabele, cu nehotărîre, în palmele lor nădusite.

Cineva îi strigă peste două rînduri unui cunoscut :

— Pune-i albul, Laridon !

— Nici nu mă gîndesc ! îi răspunse zgomotos, Laridon. Boşorogul ăsta a făcut o dată din mine, în piaţă, în faţa tejghelei mele...

— Hai, nu fi chiţibuşar. Pune-i albul, cînd îţi spun ! Măcar pentru dansul lui ! Pe Zeus ! Viaţa îi atîrnă de un

fir de păr și pîntecosului bătrîn nici nu-i pasă că în felul ăsta și-a îngreunat și mai mult situația. Spune și tu, dacă ar fi un ticălos, așa cum zic ăia, ar fi făcut el asta ?

Bătrînul pietrar Panteios, prietenul lui Sofroniscos, tatăl filosofului Socrate, stă tăcut în ultimul rînd al juraților. Stă acolo și urmărește de sus animația și forfota ce nu mai contenesc sub ochii lui. Deodată, un băiețandru se saltă peste zid și se așază lîngă el :

— Spune-mi, bunicule, tu ce crezi : a făcut Socrate ceva rău ?

— Nu cred, fiule.

— Atunci înseamnă că va fi eliberat ! spuse, bucuros, băiatul.

— Nici asta nu cred, replică moșneagul.

Băiatul holbă niște ochi cît cepele.

— Cum așa ? Nu înțeleg !

— Nici eu nu înțeleg, fiule. Poate cînd o să fii bătrîn ca mine... sau, știu eu, poate cînd o să fie băiatul tău bătrîn ca mine, o să înțeleagă...

Printre jurații săraci se aflau și din aceia ce speculau situația, făcîndu-și tot felul de socoteli : De la Anitos capăt o supă, cîțiva oboli și, mă rog, ce mai pică. La ce ne putem aștepta de la un bătrîn sărac și flecar ?

— Eu îl sprijin pe Anitos.

— Și eu. Și o să arunc bobul negru așa fel încît să-l vadă.

— Ce v-a apucat ? N-aveți pic de suflet în voi ? Aici e vorba de soarta unui om...

— Cînd soarta ta va fi foamea, vei cînta altfel, iubițelule !

Cetățenii avuți gîndesc și ei în legea lor : De la Anitos putem obține onoruri, funcții și cîte și mai cîte. Ce putem aștepta de la un bătrîn sărac și flecar ?... Și mîna îngrijită pregătește bobul negru.

Cineva face presupuneri.

— Degeaba. Meletos n-o să plătească amendă pentru acuzații false. Litigiul ăsta îl plătește Socrate.

— Cu ce ? E un amărît.

— Și un amărît are destule de pierdut.

Glasul puternic al crainicului, amplificat de pîlnie, îi cheamă pe juraţi să se prezinte neîntîrziat la urne spre a-şi depune votul.

În urne încep să cadă bobii — alb, negru... negru... alb...

După ce corpul juraţilor termină cu votarea, funcţionarii supravegheaţi de pritan începură, cu toată gravitatea, ceremonialul numărătorii. Mai întîi verificară dacă numărul bobilor corespunde cu cel al juraţilor. Astăzi se aflau aici toţi membrii dicasterului : cinci sute plus unu. Constatară apoi că nu lipseşte şi nu prisoseşte nici un bob, după care separară bobii albi de cei negri.

În acest timp, înconjurat de prietenii săi, Socrate se odihnea pe o banchetă de piatră, în aşteptarea rezultatului. Apolodor se aşeză la picioarele lui, şi-i mîngîie gleznele vînoase. Criton şi Platon îl întrebară dacă nu-i obosit şi-i oferiră peşte prăjit, friptură de miel şi alte bunătăţi, ca să-şi împrospăteze forţele. Platon se postă în aşa fel încît să-i facă umbră şi să-l ferească de arşiţă.

Socrate refuză mîncărurile de carne.

— Mulţumesc. Pe căldură nu mănînc niciodată lucruri săţioase. Şi azi, soarele frige, nu glumă !

Şi desfăcîndu-şi bocceluţa lui, adăugă :

— Turta îmi ajunge. Nu pare prea atrăgătoare, dar cînd o mesteci mai mult, începe să se îndulcească. Şi azi e deosebit de bună. Xantipa şi Mirto s-au străduit... Dar ce-i cu voi ? Ce s-a întîmplat ? Mă cocoloşiţi, încercaţi să mă hrăniţi, dar o vorbă ca lumea nu mi-e dat să aud din gura voastră. V-am dezamăgit cu ceva ?

— Nu, dragă Socrate, răspunse Criton.

Deodată, Socrate începu să rîdă.

— Vina mea şi vina ta, scumpe Criton. Iţi aminteşti cum m-ai introdus, în taină, în biblioteca tatălui tău ? Ce vîrstă aveam noi pe atunci ? Cincisprezece, şaisprezece, nu-i aşa ? Şi pe urmă te-ai îngrijit tu de mine şi cum m-ai mai ajutat ! Dacă nu erai tu, nu puteam eu să mă consacru cu totul înălţătoarelor idei ale schimbării omului în bine şi nici n-aş fi ajuns azi să stau aici. Iar tu, într-o zi atît de fericită pentru amîndoi, te uiţi la mine cu ochi întunecaţi, ca un moşneag posac şi urîcios ! Nu da din mîini ! Nici tu, Platon. Ştiu, nu v-am plăcut.

Criton aruncă o privire spre masa la care funcţionarii număra boabele negre. Din cînd în cînd, vîntul purta spre ei glasul funcţionarului :

— Două sute unu, două sute doi...

Criton şi Platon înlemniră de groază.

Socrate îşi petrecu palma peste fruntea broboniță de sudoare şi începu să rîdă de ei :

— Ce faceţi ? Învăţaţi să număraţi ? Foarte bine. Şi asta trebuie să ştie omul. Merge iute în sus, nu-i aşa ? Vă iau şi eu pe voi aşa cum îi lua mama pe sugari, ca să vă liniştesc. Vă miraţi că sînt vesel. Păi cum să nu fiu, cînd trei acuzatori unşi cu toate alifiile mi-au oferit prilejul să le spun pe adevăratul nume atîtor lucruri, care pe orice om cu scaun la cap, îl împing ca nişte coarne de ţap, dar despre care toţi se tem să vorbească. Hai, mîncaţi cu mine, prieteni !

Mai scoase o turtă din tolbiţa lui, o frînse şi le-o împărţi.

— Te uiţi cum îmi tremură mîna, Platon ? Ce să fac, îmbătrînesc, drăguţule.

— N-au voie să te condamne ! spuse Platon.

— Ba da, dragul meu. Mă condamnă. Dar nu vă gîndiţi numai la mine... E vorba aici de ceva mult mai important. În clipa asta, atenienii îşi văd în oglindă propriul lor chip, iar peste puţin timp eu voi afla rezultatul oglindirii lor.

— N-au voie să te condamne ! repeta cuvintele lui Platon, Apolodor, cu vocea înecată de lacrimi.

Socrate zîmbi.

— Vă închipuiţi, probabil, că am dat în mintea copiilor — mă rog, se poate, anii i-aş avea — dar eu vă mărturisesc, dragii mei prieteni, că tot ceea ce fac ei cu mine, mi-ar îndulci viaţa ca mierea, dacă aş şti că şi aici, în acest loc, am izbutit, ca un bun undiţar, să agăţ cîţiva oameni pentru ideile mele. Undiţa mea s-a îngreunat din cînd în cînd, iar eu am simţit că peştele s-a prins. Sînt sigur că nu veţi rămîne singuri. După procesul ăsta o să fiţi mai mulţi.

— Cum, maestre, pînă şi aici ai vînat suflete ? ! ? întrebă Platon, plin de mirare.

— Păi ce altceva știu eu să fac ? rîse Socrate, cu poftă.

— Dar bine, tu... rosti Platon măcar ceva din ceea ce îl înspăimîntase atît de mult : tu te-ai luptat aici cu acuzatorii tăi, ca în palestră. Le-ai frînt gîtul, i-ai tăvălit pe jos, le-ai împărțit pumni cu nemiluita... Și cu cîtă pasiune ai făcut-o ! Pur și simplu ne-ai uimit...

— Și vreți poate să spuneți că ei m-au răsfățat, așa cum fac unii cu iubiții lor ? întrebă Socrate.

Criton care în calitatea sa de cel mai vechi prieten al lui Socrate, își putea permite față de el cel mai mult, îi spuse :

— Și totuși ai fost prea îndărătnic. Jurații sînt învățați ca acuzații să fie umili în fața lor, de la ținută și pînă la limba care cerșește compasiune, indulgență, blîndețe, considerație pentru familie.

— Asta ați așteptat voi de la mine ? se minună Socrate.

— Categoric nu, răspunse Platon, dar tu ai fost întotdeauna un adept al cumpătării, al moderațiunii. Unde au rămas azi toate astea ?

...Două sute patruzeci și patru, două sute patru zeci și cinci — se aude de departe. Jumătatea fatală se apropie.

— Cumpătare la plăceri, la mîncare și băutură, cumpătare în voluptatea amoroasă, da, asta am recomandat întotdeauna, și eu însumi m-am ținut și mă țin de ea. Dar cînd e vorba de dreptate, dragă Platon, da, cînd e vorba de dreptate, alungați de lîngă voi cumpătarea, așa cum alungă ciobanul lupul de lîngă turma lui !

Socrate își pierdu suflul. Pe tîmple, vinele întortocheate îi zvîcneau cu putere, întunecate de sîngele ce pulsa năvalnic. Răsuflă din adînc și reluă cu și mai multă pasiune :

Adevărul nu-l veți apăra cu vorbe binevoitoare. Nici cu pasiunea cea mai pătimașă nu poate fi impus adevărul, dacă împotriva lui se ridică puterea. Și acum, vă întreb : Despre ce-i vorba aici ? Despre Socrate, ori despre adevăr ? Păi vedeți ? !

— Dar ei n-o să-ți ierte ție această pasiune, interveni Platon. Și dacă nu vei ieși nevinovat, va trebui să

faci totul ca, dintre pedepsele care te amenință, să te alegi cu cea mai mică.

— Și tu știi care e pentru mine pedeapsa cea mai mică ? întrebă Socrate, zîmbind. Fii pe pace, băiete, am eu grijă.

Numărătoarea voturilor luă sfîrșit. Pritanul îi întinse arhontelui tăblița cu cifrele exacte. Arhon basileus se ridică în picioare. Se ridicară și Socrate și prietenii săi. Tremurînd de îngrijorare, Apolodor îl cuprinse pe dascălul său de mijloc și își lipi obrazul de umărul lui:

— Socrate a fost găsit vinovat ! anunță arhontele.

Apolodor simți un fior puternic strecurîndu-se prin trupul lui Socrate și începu să plîngă.

— Nu ! Nu ! Nu ! strigă el, deznădăjduit.

— Ce-i băiete ! îi spuse Socrate, cu bunătate în glas. De ce te necăjești ? La urma urmei, trebuia să te aștepți la asta, așa cum, de altfel, m-am așteptat și eu.

După ce arhontele aduse la cunoștință rezultatul exact al numărătorii voturilor — 281 boabe negre și 220 albe — chipul lui Socrate se însenină :

— La asta nu mă așteptam ! Ați auzit ? 220 de oameni cinstiți ! Aproape jumătate din numărul juraților ! Încă treizeci și unu de voturi și eram achitat.

— Da, rosti Platon cu tristețe în glas : Într-adevăr, cîteva voturi. Văd că te bucuri. Probabil pentru că ți-ai dat seama că începînd de azi, ai mai mulți prieteni decît te așteptai.

— Da, așa e, dar de fapt, asta ar trebui să vă bucure mai mult pe voi, decît pe mine, bunii mei prieteni.

Din clipa în care numărul bobilor negri îl depăși pe cel al bobilor albi, Meletos — realizînd că el va trebui să propună pedeapsa ce urma să i se aplice lui Socrate — își pierdu, pe neașteptate, combativitatea. Lui, poetului, să-i revină misiunea de a-l pedepsi pe acest bătrîn de care erau atașați atîția oameni și a cărui bunătate era limpede ca lumina zilei ? De ce-l părăseau acum puterile, cînd în urmă cu cîteva ceasuri avusese atîta tărie ca să-i arunce în cap bătrînului tot ce se putea folosi împotriva lui ?

Își plimbă privirea peste șirurile de jurați, la care ar fi vrut să găsească sprijin, dar în felul ăsta i se întări și mai mult convingerea că se afla aici în captivitatea unor ziduri vii. Iar aceste ziduri vii parcă se apropiau de el, tot mai mult, gata să-l strivească. Pretutindeni, tăcerea moartă din jurul lui, în care auzea o unică răsuflare grea. Să vrea oare acea mică majoritate a juraților același lucru, cerut de Anitos în ședința de ieri a consiliului restrîns ? Înlăturarea lui Socrate ? Ori se tem să se atingă de viața lui ?

Tîrzie această teamă. Chiar azi se va răspîndi în toată Atena și mîine în toată Elada și de aici mai departe, în insule și dincolo de mare, înfiorătoarea veste : Meletos l-a acuzat pe Socrate, cerînd pentru el pedeapsa cu... La gîndul acesta, se cutremură : Cine e acest Meletos ? Ca tînăr năzuiam spre altă intrare în viață : ca Alceu sau Anacreon. Deodată avu senzația că din spate îl strînge cineva ca într-o chingă. Se răsuci brusc. Surprinse privirea amenințătoare a demagogului Anitos, ațintită asupra lui. Pricepu : Da, așa îmi spune : „să nu dai înapoi !"

N-o să dau !...

Arhon basileus își îndreptă spinarea, apoi se ridică în picioare. De sub coroana de mirt — însemn al inviolabilității rangului său — i se prelingeau, pe frunte și pe obraji, stropi groși de sudoare. Acum, cînd toți ochii erau îndreptați asupra lui, nu se cădea să se ocupe de un lucru atît de neînsemnat. Lasă sudoarea să-i curgă șiroaie și-l invită pe Meletos să propună, în calitate de acuzator principal, pedeapsa pentru Socrate.

Mai apucă să audă strigătul înăbușit al temutului demagog :

— Meletos !

Dar nu-și mai întoarse privirea. Făcu un pas înainte și, desfăcîndu-și brațele, cu un gest teatral, începu :

— Bărbați atenieni, distinși jurați ! Nici un cuvînt de regret față de crimele sale nu a ieșit din gura lui Socrate. Dimpotrivă, ne-a fost dat să auzim numai împotrivirea și îndărătnicia lui înverșunată. Ați judecat bine și ați dat cîștig de cauză dreptății. Prin majoritatea voturilor voastre, ați confirmat pe deplin că Socrate nu v-a

convins de nevinovăţia sa. În consecinţă, mă supun şi eu hotărîrii acestei majorităţi şi, cu deplina conştiinţă a responsabilităţii mele, declar cu cugetul curat : Socrate se face vinovat de necredinţă în zeii recunoscuţi de obşte, încercînd să introducă şi să impună cultul altor zeităţi şi, în afară de asta, se mai face vinovat de grave prejudicii aduse educaţiei tineretului. În concluzie, activitatea sa criminală urmăreşte un singur ţel : subminarea şi destrămarea statului nostru.

Iată de ce propun condamnarea sa la pedeapsa cu moartea prin otrăvire !

Asistenţa se cutremură de fiorul rece al groazei. Mulţi dintre juraţi îşi acoperă faţa cu palmele.

Socrate se uită îngîndurat spre Acropola inundată de soare. Oraşul meu natal. Cetatea mea dragă ! Iar îţi văd capul încununat de cupola albastră a cerului, faţa poleită de aurul soarelui şi trupul alb, sclipind de albeaţa marmorei de Melos. Frumoasă eşti, solemnă şi măreaţă. Ici, colo, ţîşneşte din tine cîte un chiparos. Adoratorul tău Socrate e şi el un chiparos al dărniciei tale — o creangă desfrunzită, ce biciuieşte dar nu se rupe. O fărîmă dintr-un gînd, pe care bătrînii o transmit mai departe...

Îşi întoarse capul spre arhonte şi acesta îi spuse :

— Potrivit legii, Socrate, ai dreptul acum, după propunerea acuzatorului principal, să propui tu însuţi pedeapsa care socoteşti că ar fi cea mai potrivită.

Cutele de pe faţa lui Anitos se risipiră ca prin farmec : te pomeneşti că Socrate îndreaptă ceea ce a stricat Meletos, îşi spuse demagogul, în sinea sa. Da, sînt sigur, că va vorbi în favoarea lui şi, în felul ăsta, şi în favoarea mea. Socrate iubeşte viaţa. Îi va înduioşa pe juraţi, iar aceştia nu vor vota pentru propunerea lui Meletos, ci pentru a lui Socrate, care, de bună seamă, va propune pedeapsa cea mai blîndă. Pe urmă va fi uşor să se stabilească pedeapsa de mijloc : exilul, aşa cum s-a întîmplat pînă acum cu mulţi dintre predecesorii lui Socrate. Da, asta pare o soluţie umană, care nu va sfîşia inima nimănui şi, totuşi, în felul acesta, Atena va scăpa de Socrate.

Cu pas domol şi în cea mai desăvîrşită linişte, Socrate îşi tîrşii tălpile goale, apropiindu-se de juraţi, apoi începu :

— Legea spune : acuzat, propune tu pedeapsa care, după judecata ta, ar trebui să ţi se aplice. Grea treabă, nespus de grea. Cum să mă pedepsesc eu singur, bărbaţi atenieni, de vreme ce n-am săvîrşit nici un rău ? V-am arătat doar cît se poate de limpede şi pe larg că nu sînt vinovat de nimic ce ar putea să dăuneze statului şi că m-am străduit întotdeauna să fiu de folos obştei şi fiecărui membru al ei. De aceea, dacă n-aş vrea să tăgăduiesc ceea ce v-au spus şi felul în care am trăit, ar trebui să vă declar că nu merit nici o pedeapsă, nici mare, nici mică.

Eu însă ştiu ce vreţi de la mine. Presupuneţi, de bună seamă, că dispun de o scară în gradaţia pedepselor destinate unui nelegiuit, fără credinţă în divinitate, care, prin întreaga sa activitate, aduce prejudicii grave intereselor statului.

Neputînd face consideraţii în ceea ce mă priveşte, le voi face despre un răufăcător imaginar, aşa cum se obişnuieşte în exerciţiile matematice. Mă voi ţine de acest răufăcător fictiv, care într-adevăr aduce daune statului, deci un răufăcător fără nume, pentru care acuzatorul principal, Meletos, a propus pedeapsa cu moartea.

Să facem raţionamentul împreună şi să ne întrebăm : ce pedeapsă ar trebui să li se aplice bărbaţilor care au în sarcina lor grija pentru bunăstarea şi fericirea poporului şi nu procedează în consecinţă ? Se feresc de lumină, ca de răul cel mai primejdios şi se ascund în beznă, unde nu-i chip să desluşeşti o faţă de cealaltă...

Juraţii, ale căror priviri, în timp ce vorbea Socrate, se întorseseră spre Anitos, încep să se agite furtunos. Se aud strigătele trepăduşilor săi, dar şi cele ale adversarilor săi.

Arhontele înlemneşte, văzînd ce întorsătură capătă procesul.

— Ridic şedinţa ! strigă el, cu disperare, dar nimeni nu-l mai ascultă.

Se încheie pariuri : cinci drahme pe Meletos, zece pe Socrate.

Anitos încearcă să vorbească în acest vacarm infernal :

— Îi cer arhontelui basileus să...

— Scumpe Anitos, îl întrerupse vocea clară și puternică a lui Socrate, liniștește-te și nu-i lua în seamă pe turbulenți, am spus doar că mă refer la un răufăcător imaginar, atacat aici cu acuzații grave de Meletos, Licon și de tine însuți. Și tocmai tu, Anitos, te-ai plîns că acest om subminează și distruge statul. Eu, bine înțeles, mă simt dator să-i determin, acestui om plăsmuit de mine, o anumită poziție civică, dacă vrei socială, care să-i ofere prilejul de a aduce prejudicii intereselor statului. Căci, spune și tu, cum ar putea un moșneag desculț, trăind în sărăcie și neocupînd nici o funcție oficială — și aici, ia-mă de exemplu pe mine — cum ar putea un asemenea om să săvîrșească un lucru atît de mare, cum ar fi, de pildă, acela de a aduce pagube importante statului ? Socotiți, bărbați atenieni, că ar putea face asta, umblînd de la om la om și îndemnîndu-i să devină mai buni decît sînt ?

Să rămînem deci la exemplul meu, cu bărbații care, în locul muncii pline de abnegație în folosul obștei, se cațără tot mai sus, îndesîndu-și bine punga și buzunarele, în timp ce în jurul lor cresc haosul, samavolnicia, decăderea și descompunerea totală...

Poate vă puteți închipui o astfel de situație și, în cazul ăsta, va trebui, fără îndoială, să-mi dați dreptate că un asemenea stat, slăbit din toate punctele de vedere, devine curînd cea mai mare ispită pentru un dușman rapace și sîngeros și o pradă ușoară pentru acesta. V-ați gîndit la această cumplită posibilitate, bărbați atenieni ?...

Atena o pradă a dușmanului ? !... Bărbații atenieni se înspăimîntară.

— Dar, să revenim la chestiunile noastre, reluă Socrate. Îmi pare rău că la invitația arhontelui nu pot să mă pronunț în privința pedepsei ce ar trebui să i-o aplic unui asemenea răufăcător, pe care noi ni l-am propus doar ca un exemplu imaginar, deoarece am impresia că, în cazul ăsta, nici pedeapsa cu moartea n-ar ajuta la nimic.

Vîrtejul de zgomote ce se stîrni atunci îl împiedică pe Socrate să mai vorbească. Se opri și așteptă să se liniștească spiritele agitate.

Anitos își umflă pieptul și, ridicînd fruntea sus, arboră o poză trufașă, ca și cînd cuvintele filosofului nu l-ar fi privit cîtuși de puțin.

Cînd vacarmul se mai potoli, Socrate continuă cu acea simplitate cu care obișnuia să vorbească în piață :

— E foarte bine, bărbați atenieni, că vă revoltați atunci cînd stăm de vorbă despre asemenea demnitari, chiar dacă aceștia nu reprezintă decît o ficțiune.

Dar jurații pricepuseră la cine se referă cuvintele bătrînului filosof și indignarea lor nu mai putu fi stăpînită. Se dezlănțui o furtună de strigăte, amenințări și înjurături. Pe toți zeii, omul ăsta spune tot ce gîndește ! În fața lui Socrate se ridică mîini amenințătoare și mîini aprobatoare. Vocea crainicului, amplificată de pîlnie, cere să se facă liniște.

— Acum trebuie să ne întoarcem la mine, care m-am pripășit aici, zeii știu cum, reia Socrate, cu calmul său netulburat. Dar, dacă tot mă aflu aici, atunci trebuie totuși să luați o hotărîre în ceea ce mă privește. Dacă vreți, bărbați atenieni, vă dau și eu o mînă de ajutor. Vreți ? Foarte bine. Uitați-vă, s-a întîmplat un lucru ciudat : Anitos, așa cum obișnuiește să spună și cum de altfel a spus și aici, are grijă ca obștea noastră să înflorească și să prospere cît mai mult. Și eu, la rîndul meu, mă îngrijesc de obștea noastră și îmi dau silința ca voi să trăiți o viață fericită. Asta înseamnă că atît eu cît și Anitos, vrem același lucru și, deci, sîntem prieteni... Știu și eu... S-ar putea. Dar, categoric, situația noastră nu e aceeași. Lui i-ați dat în mînă puterea, îi faceți plecăciuni și-l venerați. Îi doresc toate astea din toată inima. Dar pentru că și eu aș putea să am o mică dorință, o voi spune. Cîteva merite mi-am cîștigat și eu pentru binele Atenei, în bătăliile cu dușmanii, dar și în bătăliile împotriva necunoașterii omului de către om. Eu nu sînt prea pretențios. Aș dori ca buna mea Xantipa să n-aibă, la bătrînețe, griji din pricina mea. De aceea, v-aș propune următorul lucru : să adoptați prin votul vostru hotărîrea ca statul să mă întrețină și pe mine, pînă la sfîrșitul vieții, în pritaneu, așa cum procedează și cu ceilalți bărbați merituoși ai cetății.

O clipă, asistența rămase înmărmurită. Apoi tăcerea adîncă fu răscolită de o furtună de răcnete, dominată de un hohot de rîs homeric. Zgomotul asurzitor, tropotele, huiduielile și fluierăturile se amestecau cu strigăte de acest gen :

— Ce neobrăzare !

— Slavă ție, Socrate !

— O zei ! Cîtă neobrăzare !

— Rușine ție, Socrate !

Jurații se simțeau în elementul lor și, în toiul înflăcărării pătimașe, unii începură să folosească un limbaj mai grosolan :

— Ia te uită ce socoteli își face, boșorogul !

— N-are gusturi rele, firoscosul !

— Anitos, dă-i și lui zeama noastră cea de toate zilele !

— Lăturile alea ? Da, n-ar fi o pedeapsă rea.

— Tacă-ți fleanca ! Să nu te audă Anitos.

— Degeaba, bătrînul ăsta nu-i venit din țara fricoșilor. Îi atîrnă viața de un fir de păr și tot el vă ia în răspăr. Dați-i această cinstire și hrăniți-l în pritaneu !...

— Are dreptate. Și-a cîștigat de mult acest drept !

— Așa e. Are mai multe drepturi decît acei ce stau acolo și hrănesc, chipurile, întreaga obște.

— Nici o zeamă de cucută, ci tocătură de ficat și de vin merită să-i dați !

Rîsul se stinge. Mulți dintre jurați stau înmărmuriți pe locurile lor, cu sentimentul că aici s-a petrecut un lucru de o necuviință inadmisibilă. Bătrînul pietrar Panteios își strînge nepotul la pieptul său și barba lui albă se umezește de lacrimi.

— De ce plîngi, bunicule ?

— Cum să nu plîng, cînd îl aud pe Socrate spunînd că vrea să moară.

— Cum ar putea să vrea una ca asta ? ! Nimeni nu vrea să moară ! răspunde băiatul, în culmea mirării.

— Dar el vrea. Știe prea bine că adevărul lui îl poate ucide și, totuși, spune adevărul.

Arhontele, care nu mai cunoscuse pînă atunci o dezbatere atît de furtunoasă, tremura de emoție. Era și el

plin de îndoieli ; simţea de partea cui era dreptatea, dar n-avea încotro, trebuia să respecte legea. Se ridică în picioare şi începu :

— Judecători atenieni ! Meletos a propus condamnarea lui Socrate la pedeapsa cu moartea. Socrate îşi propune cinstirea pe viaţă în pritaneu. Acum este rîndul vostru să vă spuneţi cuvîntul. Pregătiţi-vă pentru votare. Potrivit legii, se pune la vot prima propunere — propunerea acuzatorului Meletos.

Al doilea scrutin e mult mai greu pentru juraţi. Povara deciziei — viaţă sau moarte pentru Socrate — îi apasă cu toată greutatea şi mulţi simt cum îi doboară :

— Ce ne facem acum ?

— Pentru ce moartea ? A omorît pe cineva ? A trădat patria ? De ce să-l ucidem ?

— Şi de ce pritaneul ? Cu ochii noştri am văzut cum a batjocorit-o cu dansul lui pe venerata noastră zeiţă. Şi tot aşa ne batjocoreşte şi pe noi, juraţii. Pentru asta să-l ospătăm toată viaţa ?

Se duc la urne, unul cîte unul şi lasă, în silă, să le cadă bobii din mînă : alb, alb, negru, alb, negru, negru...

Funcţionarii se apleacă deasupra urnelor ! Pe dinăuntru se înegreau, iar la numărătoare ieşi la iveală că de data asta, bobii negri erau cu douăzeci mai mult decît în primul scrutin.

Arhon basileus se adresă juraţilor :

— Socrate e condamnat la pedeapsa cu moartea. Chiar azi, după apusul soarelui, i se va da să bea o cupă cu zeamă de cucută.

Juraţii se ridicară în picioare şi rămaseră încremeniţi, cu feţele înegurate de cele auzite. În tufişul din spatele zidului se opinti o rafală de vînt, lăsînd impresia că întreaga colină ar fi oftat din adînc.

Nu. Erau suspinele şi plînsul înăbuşit al oamenilor.

Apolodor căzu în genunchi şi începu să strige, deznădăjduit :

— Nu ! Nu ! Asta nu trebuie să se întîmple ! Nu-l ucideţi pe Socrate ! Ucideţi-mă pe mine în locul lui ! Ucideţi-mă pe mine.

Prin ascuţimea sa, strigătul băiatului se însingură ca un ţipăt de pasăre rănită, în murmurul tărăgănat al jura-

ţilor care, dimpotrivă, speriat de această voce ascuţită, amuţi ca din senin.

Socrate îşi ascultase în linişte sentinţa şi acum sta nemişcat. La un moment dat, el spuse prietenilor săi :

— Uitaţi-vă la băiatul ăsta. Nici nu ştiam că mă iubeşte atît de mult.

Criton şi Platon se oferiră să depună, în aceeaşi zi, cîte treizeci de mine fiecare, pentru comutarea pedepsei cu moartea în amendă.

Majoritatea covîrşitoare a asistenţei aplaudă cu însufleţire propunerea lor.

— Primeşte ! Primeşte, arhonte !

— Salvează onoarea Atenei ! strigă bătrînul pietrar.

Acuzatorii se făcură galbeni ca ceara.

Arhontele îşi desfăcu braţele, descumpănit, şi abia izbuti să bolborosească :

— Nu pot ! Legea !... Legea nu-mi...

Socrate îi înşfăcă pe cei doi prieteni şi, trăgîndu-i de lîngă arhonte, se răsti la ei morocănos :

— Ce-i cu voi ? V-aţi pierdut minţile ? Vreţi să mă cumpăraţi ca pe un butoi cu scrumbii ?

Arhontele se apropie de Socrate şi, pe un ton ceremonios, îl întrebă dacă acceptă pedeapsa.

— Bineînţeles, răspunse, calm, filosoful.

Arhontele îl mai întrebă dacă vrea, potrivit legii, să-şi rostească acum cuvîntul său de încheiere.

— Bineînţeles, răspunse Socrate, pe acelaşi ton.

De obicei nu se mai ajungea la cuvîntul de încheiere, căci după pronunţarea sentinţei, juraţii se repezeau buluc la casele de bani, să-şi încaseze obolii, ca s-o şteargă cît mai repede de aici. Acum însă, cu excepţia cîtorva, rămaseră toţi pe locurile lor.

Socrate se întoarse cu faţa spre soare. În bătaia razelor aurii, chipul său mohorît se lumină ca prin farmec. Trăsăturile sileniene se îndulciră şi un zîmbet vesel îi însenină din nou fruntea. Într-o clipită, soarele avu darul să-i întinerească faţa şi să-i redea buna dispoziţie.

— Îi salut, bărbaţi atenieni, pe acei dintre voi care mi-au dorit cinstirea din partea obştei, cu toate că eu însumi cred că n-aş fi meritat-o, deoarece în intenţia mea

era să fac pentru Atena mult mai mult decît am izbutit să fac. Vă spun asta ca să vă distrez un pic dar şi pentru a vă da a înţelege că pedeapsa cu moartea mie nu mi se potriveşte. Dar onoarea pe care mi-aţi făcut-o mai mult mă fericeşte decît mă necăjeşte. Iar dacă mă necăjeşte, e numai pentru că, alături de voi, se află aici şi acei care n-au înţeles că înlăturîndu-mă pe mine, se descotorosesc de un bătrîn care le-a ţinut întotdeauna partea, le-a stat întotdeauna la dispoziţie cu sfatul şi ajutorul lui. Pe mulţi vă urmăresc de azi dimineaţa, şi-i desluşesc printre voi şi pe cei ce m-au condamnat, ceea ce, la drept vorbind, nu-i prea greu de recunoscut. Pînă nu de mult eraţi aprinşi de o patimă ucigătoare — iar acum vă văd palizi şi abătuţi, iar eu simt că nu vă e de loc uşor. Şi, vorba aceea, acum sînteţi între voi. Ce va fi însă cînd vă veţi întoarce acasă şi ai voştri vor întreba de ce n-aţi împiedicat această crimă ? Care dintre voi va mărturisi că a intrat în incinta tribunalului ca un om cinstit şi a ieşit de acolo ca un asasin ? Votul secret asigură un privilegiu neobişnuit de plăcut : pot ucide, dar nimeni nu mă poate arăta ca pe un ucigaş.

Un mormăit sumbru străbate băncile juraţilor.

Anitos nu mai rezistă în poza lui trufaşă.

— Pe urmă mai vine şi dialogul ucigaşului cu el însuşi, reluă Socrate. Şi asta se întîmplă după ce se lasă întunericul. Secret e, fireşte, şi acest dialog, dar tocmai de aceea, cu atît mai chinuitor. Dar fiţi pe pace, vă uşurez eu sufletul şi vă aduc tuturor alinarea : Ne vedem deci pentru ultima oară, bărbaţi atenieni. Aflaţi însă că dacă procesul meu se încheie azi, tot azi reîncepe. Nimic în natură nu rămîne în nemişcare. Nimic nu încremeneşte, nici noul, nici vechiul. După un timp, pînă şi judecata e supusă altei judecăţi.

Printre juraţi se stîrni un nou val de nelinişte. Socrate însă nu se sinchisi de neliniştea lor. Sta cu picioarele uşor depărtate, în bătaia soarelui ce cobora în amurg şi cu vocea lui agreabilă şi melodioasă, continuă la fel de calm :

— Bărbaţi atenieni ! Dragii şi nedragii mei concetăţeni ! Ţineţi minte că atunci cînd timpurile viitoare vor judeca acest proces, prea puţin va trage în cumpănă dis-

puta noastră verbală de azi. Împotriva mea va fi pronunțată o nouă sentință, cu totul alta decît cea de azi, dar și voi veți avea parte de osînda voastră. Eu, bărbați atenieni, nu mă sperii de această judecată. Ba aș zice că pe mine mă fericește gîndul că voi continua să scormonesc conștiința lumii — chiar dacă voi sta de vorbă cu prietenii pe cealaltă lume — și, din această pricină, voi fi tîrît mereu-mereu în fața altor judecăți.

Ce va însemna însă sentința voastră ?

Pentru mine, nimic, căci eu pînă și în acest loc m-am ferit de lucrul cel mai urît care-l poate lovi pe om — rușinea.

De aceea, bărbați atenieni, plecați de aici cu mintea veselă, și cînd se va lăsa întunericul, să vă gîndiți la mine. Va fi clipa în care eu voi cina pentru ultima oară și voi picura nu numai întru cinstirea zeilor ci și întru cinstirea voastră, a tuturor acelora care m-ați cinstit pe mine, oferindu-mi această cupă cu zeamă de cucută...

Și, în timp ce Socrate continua să vorbească, în incinta tribunalului dădu buzna un trimis special care, cu sufletul la gură, îi transmise arhontelui basileus următoarea veste :

— S-a ivit un semn favorabil și oracolul a prezis ieșirea cu bine în larg a trierei oficiale, pregătită să plece cu un mesaj sărbătoresc la festivitățile anuale de la Delos, închinate lui Apolo. Preotul oficiant al zeului Apolo a împodobit pupa și triera a pornit în larg...

Animație în rîndurile juraților :

— Ce semnificație avea această veste ! ? !

Arhontele se ridică în picioare și, înălțîndu-și brațele spre cer, rosti cu o voce solemnă :

— Legea spune : Atîta timp cît nu se întoarce corabia de la Delos, obștea trebuie să fie curată și nimeni nu poate fi ucis prin puterea obștei. Sentința pronunțată împotriva lui Socrate va fi executată în amurgul zilei în care triera se va întoarce în portul Pireu.

Consternare generală, ca atunci cînd fulgeră și tună din senin.

Singurul în stare să spargă încremenita tăcere, fu căruntul pietrar Panteios :

— Însuşi Apolo, dăruitorul vieţii, a intervenit şi l-a luat pe Socrate sub aripa sa ocrotitoare, strigă el.

Freamătul ce se stîrneşte în rîndurile asistenţei se revarsă valuri-valuri, creşte şi se întinde în toate direcţiile, transformîndu-se, în cele din urmă, într-o uriaşă învolburare de glasuri :

— Un miracol !

— S-a produs o minune !

— Febus Apolo, discul strălucit al soarelui, căruia Socrate i se închină în fiecare dimineaţă, a intervenit !

— De aceea s-a uitat el la soare !

— De aceea demonul lui nu l-a avertizat !

— De aceea a vorbit el aici cu atîta curaj !

O amînare de o lună ! Cîte nu se pot întîmpla în acest răstimp ! ? !

Anitos tremura ca varga. El n-a vrut asta. Presimţirea lui s-a adeverit !... Ah, rîiosul ăsta de Meletos !...

Înspăimîntatul arhonte sesizează cîtă groază a avut darul să provoace această veste unora şi cîtă bucurie altora. Aceştia din urmă se ridică de pe locurile lor şi strigă neîncetat :

— Febus Apolo cere o nouă judecată !

— Vrem o nouă judecată !

Descumpănitul arhonte basileus le răspunde :

— Judecata s-a terminat. Plecaţi !

Dar nimeni nu-l aude, nimeni nu-l ascultă. Şi totuşi ! La un moment dat, cei ce au introdus în urnă bobul negru se scoală de pe locurile lor, se furişează tăcuţi spre poartă, şi de aici, cîrduri-cîrduri, o rup la fugă spre oraş, uitînd să-şi mai încaseze cei trei oboli. Şi în timp ce gonesc, simt în jurul capului şuierul năprasnic al săgeţilor divinului Arcaş şi ţipă, îngroziţi.

În ţipetele lor se strecură din incinta tribunalului acuzatorul Meletos şi iată-l acum alergînd în direcţia opusă ; lovituri de trăsnet îi sparg ţeasta — păleşte, cade, se ridică şi iar aleargă. În faţa lui apune, sîngeriu, soarele lui Socrate. Bolta cerească pare o uriaşă cupă străvezie cu vin roşu, în care se dezvoltă o perlă, prevestitoare de rele.

Aceeaşi priveliştc o vede şi Socrate. Pentru el însă, soarele este un cerc de aur, care-l împiedică pe condamnat să pătrundă în sfera sîngelui.

Xantipa, Lamprocles şi Mirto, plîngînd de bucurie, îl îmbrăţişează şi-l sărută, iar prietenii numai că nu-l strivesc de atîta fericire. Socrate îşi înalţă braţele spre cer şi exclamă, cu însufleţire :

— Pentru fiecare zi de viaţă, îţi mulţumesc ! O, Soarele meu iubit ! Iar o să te văd !

Întreaga colină se cutremură :

— Cinstire zeului Apolo !

— Ruşine lui Meletos !

— Glorie curajosului Socrate !

— Ruşine lui Anitos !

— Glorie curajosului Socrate !

Mirto surîde printre lacrimi şi pune coroana de trandafiri pe capul lui Socrate. Acesta acceptă coroana din miinile ei şi o sărută cu duioşie.

La un semn al arhontelui, doi sciţi îl flancară pe bătrînul filosof.

— A, garda de onoare ! zîmbi Socrate. Foarte bine, puteţi să ne însoţiţi, dacă altfel nu se poate. Dar nu vă fie teamă, băieţi, eu nu fug.

Şi, rostind aceste cuvinte, porni încet, cu pasu-i legănat, desculţ, încununat de gloria trandafirilor roşii, înconjurat de sute de prieteni şi salutat de mulţime, ca un triumfător întors dintr-o mare bătălie. Şi merse aşa, pînă în pragul închisorii.

VII

1.

O mînă de ciclop şi-a înfipt cîndva, cu secole în urmă, degetele în stînca de la poalele colinei Pnyx, smulgînd din ea un bolovan uriaş. Aşa a luat naştere în Atena temniţa sortită condamnaţilor la moarte. Şederea lor aici era de obicei de scurtă durată şi abia apucau să se fami-

liarizeze cu chilia prevăzută cu o ferestruică tăiată sus în stînca înaltă și să se lungească un pic pe pat, ca apoi o cupă cu zeamă de cucută să le trimită trupul spre pacea eternă...

Socrate pătrunse în chilie și, fără să sesizeze scîrțîitul zăvorului în spatele său, începu să privească în jur. După arșița zăpușitoare din areopag, aici domnea o răcoare plăcută. Soarele în asfințit încremenise pe amfora de culoare neagră-cafenie, plină cu apă. Frumoasă amforă, forma aleasă, aidoma unei libelule cu aripile retezate, iar partea-i netedă împodobită cu gravurile celor trei Carite, dansînd.

Socrate cercetă cu atenție desenul și-l pufni rîsul. Pe toți demonii ! Aș zice că ale mele erau mai bune. În toate trei era întruchipată Corina mea, mîngîierea inimii mele de efeb. Ăstuia i-a izbutit cel mai bine Aglaia. Ești cu adevărat strălucitoare, îi spuse filosoful. Dă-mi voie să te sărut.

Apoi își turnă apă într-o cană, bău cu poftă, după care se întinse pe pat într-o rînă și, cu voluptate, continuă să le privească pe tinerele dansatoare gravate pe amforă, cărora zeii le-au hărăzit destinul de a înfrumuseța viața oamenilor și de a le bucura inimile.

După ce poarta de fier se închise zgomotos în urma filosofului, prietenii săi le înconjurară pe cele două femei, Xantipa și Mirto, care abia se mai țineau pe picioare și le conduseră spre casă. Pe drum avură prilejul să citească inscripții proaspăt desenate pe ziduri, cu vopsea albă :

„Să piară Meletos, ucigașul mișel !“

„Glorie lui Socrate !“

Asemenea inscripții puteau fi văzute în toată Atena, asemenea strigăte puteau fi auzite în fața temniței în care se afla închis Socrate. Pe măsură ce sporea întunericul, sporeau aici și oamenii cu torțele aprinse în mînă.

Dintr-un colț al grădinii lui Anitos se zărea revărsarea de flăcări pîlpîitoare și un murmur din ce în ce mai amenințător răzbea pînă acolo cu tot mai multă claritate.

Oamenii cereau să-l vadă pe Socrate. Un vacarm asurzitor făcea să se cutremure zidurile ciclopice ale închisorii.

Temnicerul aruncă o privire în celula arestatului.

Socrate dormea liniștit.

În acest timp, în curticica lui de acasă, un păr bălai face să scapere albastrul întunecat al nopții. Mirto nu poate dormi. Rătăcește prin curte, alunecînd de la o piatră la alta și, din atingerea lespezilor încinse și acum de căldura soarelui, încearcă să dobîndească pentru el puțină omenie, un pic de dreptate, o fărîmă de îndurare.

De departe se aude vuietul orașului și răcnetul furios al mării dezlănțuite ce izbește cu furie în stîncile de pe mal. Și din toate se deslușește numele lui, în timp ce mulțimile împresoară temnița și dau năvală pe străzile orașului, îndreptîndu-se spre vila lui Anitos și spre casa arhontelui basileus.

— Îl vrem pe Socrate ! Al nostru e Socrate !

Socrate al lor, zîmbește Mirto, cu amărăciune. Socrate al meu ! Și își întinde în beznă brațele albe, jinduitoare.

— Socrate al meu ! rostește cu voce fermă Xantipa, din pragul casei.

— Mai e timp. Mai există o speranță, spune Mirto, ca o mîngîiere pentru Xantipa și pentru ea însăși.

Cu o pasiune pătimașă, vorbind parcă direct spre adîncul deschis al pămîntului, Xantipa le evocă pe cele trei Erinii, zeițele răzbunării :

— O voi, Erinii ! Fiicele neînduplecate ale neînduplecaților Hades și Persefona, stăpînitorii infernului ! Vouă vă adresez chemarea : nu lăsați nepedepsită fărădelegea săvîrșită împotriva lui Socrate !

Mirto s-a lipit de trunchiul gros al platanului și ascultă, cu groază, chemarea Xantipei.

— Ieșiți din adîncuri ! Desfaceți-vă aripile și grăbiți-vă să ajungeți la Atena, ca să-i sfîșiați cu ghearele voastre necruțătoare pe ticăloșii Meletos, Licon și Anitos !

Deodată glasul ei capătă o tonalitate sălbatică :

— Alecto, Tisifone, Megara ! Uite, Mirto, vezi cele trei mănunchiuri în ceață ? Vezi ? Ele sînt ! Au și pornit în zbor ca să-i urmărească pe ucigași !

Mirto tremură din tot corpul, dar nu-i răspunde.

— Uite, Mirto ! îi poruncește Xantipa. Ceața se rărește. Acum se văd veșmintele lor negre, părul lor — un ghem de șerpi, ochii lor înecați în sînge.

Și Xantipa țipă ca ieșită din minți :

— Fiți binevenite, Erinii, și pedepsiți încălcarea justiției...

Mirtei i se pare că vede, într-adevăr, în văzduh, trei arătări înspăimîntătoare, îndreptîndu-se în zbor împleticit spre Atena !

2.

Cețurile se risipiră, transformîndu-se în zdrențe palide, străvezii ; un timp se mai legănară încet între cer și pămînt, apoi se lăsară peste străzile cetății. Cînd soarele se săltă peste culmile Himetului, Mirto îi spuse Xantipei :

— Mă duc acolo.

— N-o să te lase să intri la el.

— Nu-i nimic. Eu tot mă duc.

— Du-te, Mirto.

Gardă întărită stă înșirată, ca un zid de nepătruns. Abia s-au revărsat zorile și închisoarea e iar încercuită de mulțime.

Mirto :

— Aș vrea...

— Dați-mi voie...

— V-aș ruga...

Zidul e surd și neclintit ! Sosește comandantul gărzii. Acesta aude, dar nici pe el nu-l înduplecă rugămințile și plînsetele Mirtei.

— Cel puțin spune-i că...

Frumoasă femeie, își spune, în sinea lui, comandantul și se grăbește să-i spună, zîmbind batjocoritor :

— Că drăguța lui a venit la bătrînul ei, să-i dea sărutarea de dimineața...

— Da ! Că iubita lui a venit să-l sărute ! se răsti la el Mirto, cu fruntea încrețită de mînie.

Comandantul încetă să mai rîdă și răspunse, sec :

— Vizitarea arestaților e interzisă !

Mirto se îndepărtă un pic, se sprijini de peretele de stîncă și se odihni, gîndind. Aici e totuși mai aproape de el și se simte mai bine ca acasă.

A doua zi totul se repetă. Mirto umblă de colo pînă colo, se oprește, adresează rugăminți. Zadarnic. Nu e lăsată să intre la Socrate.

Anitos nu s-a dus nici ieri, nici azi să-și supravegheze sclavii în atelierul său de pielărie. Acum are alte griji. Hoinărește prin capătul grădinii de unde vede orașul, se uită într-acolo și își ascute auzul. Din cînd în cînd se anunță sicofanții lui și toți îi raportează același lucru : nemulțumirea față de condamnarea lui Socrate crește. Închisoarea e permanent împresurată de mulțime și oamenii cer să-l vadă pe Socrate.

Să-l vadă ? ! ? reflectează Anitos. De ce nu ? Asta s-ar putea. În felul ăsta ar mai slăbi încordarea...

Deodată i se anunță vizita poetului Meletos. Acesta solicită recompensa promisă pentru actul de acuzare. Se așteptase să fie întîmpinat de o față surîzătoare, dar văzu un nor întunecat.

— Nu-ți dau nimic ! se răsti la el, furios, demagogul Anitos. Pentru ce să-ți dau ? Procesul l-a cîștigat Socrate, nu eu. Vezi doar cu ochii tăi și auzi cu urechile tale. I-ai ridicat pe atenieni împotriva mea.

Ușor amețit de băutură, Meletos nu se intimidează și își apără cauza lui.

— Și tu și Licon mi-ați spus : Socrate trebuie înlăturat !

— Da, înlăturat, dar nu ucis, imbecilule ! Exilul ar fi fost de-ajuns.

— Ați spus să fie înlăturat ! o ține morțiș pe a lui poetul Meletos. V-am dat ascultare, acum plătește !

Furios la culme, Anitos își pierdu cumpătul și chemă sclavii să-l dea afară pe bețiv.

Pînă se întoarce triera de la Delos mai e timp, își spuse Anitos. Da, mai e timp. Și ceru să fie primit de arhontele basileus.

— Ai aflat ce se întîmplă, dragul meu ?

— Da, Anitos, știu totul.

— Eu nu i-am vrut moartea, ci numai exilul.

— În cazul acesta, actul de acuzare ar fi trebuit să sune altfel.

— Da, de vină e Meletos.

— Şi tu, Anitos.

— Şi ce s-ar putea face acum ca să îndreptăm lucrurile şi să liniştim spiritele ?

Arhontele basileus îi răspunse oftînd :

— Ai săvîrşit un lucru urît, Anitos, iar eu îl plătesc acum alături de tine. Să liniştim spiritele nu va fi de loc uşor. Ştiu şi eu, poate găsim o soluţie. De pildă, o evadare...

— Da, se bucură demagogul Anitos. Grozavă idee ! După aceea nimeni nu-i va putea numi drept ucigaşii lui, nici pe noi acuzatorii, nici pe juraţi, nici pe tine, scumpe arhon basileus. Îţi mulţumesc, dragul meu !

— Nu te grăbi cu mulţumirile, îi răspunse, sec, arhontele.

Anitos însă nu se mai opri :

— Mai întîi să i se aprobe să fie vizitat. Acest lucru va fi preţuit deopotrivă şi de el şi de întreaga obşte — iar de rest vor avea grijă prietenii lui.

Arhontele privi îngîndurat draperia de Tir care se undui în urma demagogului, şi gîndi : Ticălosul ! Mai întîi mă bagă în mocirlă şi pe urmă...

Îl chemă pe scrib şi-i dictă o scrisoare către comandantul gărzii, prin care îi poruncea să lase oamenii să-l viziteze pe Socrate.

Abia se crăpase de ziuă şi Mirto se afla din nou în faţa închisorii. Învăluită din creştet pînă în tălpi în mantia sa lungă, îi repetă comandantului rugămintea de toate zilele. Inima i-o luă razna, să-i spargă pieptul nu alta cînd, în locul cuvintelor aspre şi dure „Nu se poate“, auzi : „Poţi să-l vizitezi pe arestat !“

Făcu o uşoară plecăciune, în semn de mulţumire şi se duse la temnicer.

Deşi era atît de devreme, Socrate stătea aşezat pe marginea patului. Cînd o zări se ridică în picioare şi ea se aruncă în braţele lui.

— Mirto ! Mirto ! repeta el, strîngînd-o cu putere la pieptul lui. Ei, dar ce mai e şi asta ? Eu jubilez şi tu tremuri din tot corpul, de parcă te-ar fi cuprins groaza.

— Nu de groază tremur, ci de bucurie că sînt lîngă tine.
— Ah, Mirto, Mirto, în chilia asta ai venit tu să mă vezi ?
— În fiecare zi am fost în fața închisorii, dar pînă azi nu m-au lăsat să intru la tine.
— Nu mi-au spus nimic, păcătoșii, păgubindu-mă în felul ăsta de două zile fericite. Dacă aş fi ştiut că ești pe aproape !...
— Poate, totuși, ai bănuit.
— Cum, Mirto ?
— Ieri am mai zăbovit un pic pe aici, după apusul soarelui. Eram singură, plecase toată lumea și eu te-am auzit cîntînd.
— Da, așa e, am cîntat cu gîndul la tine, draga mea.
Se așeză pe pat și o trase lîngă el :
— Știi, Mirto, am eu o putere anume, pentru care oamenii m-au pizmuit de cînd eram copil.
— Ce fel de putere, Socrate ? ! ? întrebă Mirto.
— Fii liniștită, nu e vorba nici de magie, nici de mistică, îi răspunse zîmbind. Ci doar de o fantezie nemărginită. Uite, e întuneric, închid ochii, mă gîndesc la o persoană îndepărtată și, în aceeași clipă, ea stă în fața mea, în carne și oase, cu mișcările ei, cu glasul ei...
— Au de ce să te pizmuiască. Și eu te pizmuiesc pentru asta. Și, spune-mi, de cînd te afli aici, te-ai gîndit la cineva în felul ăsta ?
Nu-i răspunse, îi zîmbi doar cu duioșie.
Mirto își lăsă capul în palmele lui.
— Știu. Plăceri sînt o mie. Una o simt și eu, acum...
— Bucuria mea, îi spuse filosoful, mîngîindu-i cu gingășie părul auriu.
Apoi, odihnindu-și brațul pe umerii fetei, se grăbi să adauge :
— În felul ăsta, pot fi văzute și întîmplări întregi. Uite, vezi drumul acela din fața noastră ? Tu stai călare pe măgar și eu îl duc de dîrlogi și urcăm împreună încet-încet. Soarele meu ne scaldă în razele lui care fac să tresară aerul. Simți cum ne încălzește ?
— Simt, rosti ea, încet și de teamă parcă să nu destrame imaginea, continuă cu aceeași voce șoptită : Mergem la Gudi, viișoara ta e verde, cîrlionțată și sub foile ei atîrnă

strugurii încărcaţi de boabe roşii-vineţii. Strugurele cel mai mare, cu boabele cele mai mari, l-ai rupt pentru mine. Ah ! Ce dulce e zeama lor ! Şi acum, da, şi acum o simt cît e de dulce !

Îşi visau visul, aducîndu-şi aminte de fiecare amănunt.

— Îţi aminteşti ?

— Mai ţii minte ?

Cine ştie acum mai bine ca ei, cîtă plăcere e într-o amintire frumoasă ! Şi au mers aşa împreună multă vreme, cu visul lor, pînă cînd a venit temnicerul să-i anunţe că vremea vizitei a trecut.

— Ce să-ţi aduc ?

— Un cuţit.

— Cum ? ? ! Un cuţit ? Pentru ce ?

— O, nu te speria, o linişti el, zîmbindu-i ştrengăreşte. Ţi-ai închipuit că-mi trebuie cuţitul ca să-mi deschid venele ? Nici prin gînd nu-mi trece. Atîta timp cît mai vii la mine, n-am nici un chef să mă duc în Hades. Vreau doar cuţitul de crestat şi cele cîteva bucăţi de lemn pe care le-am tăiat din teiul lui Simon. Şi mai adu-mi şi celelalte unelte de cioplit.

— Cum ? Tu vrei să sculptezi ?

— Corabia n-a ajuns nici măcar la Delos. Mai am atîta timp în faţa mea ! Da ! da ! Şi spune-i lui Criton să-mi aducă fabulele lui Esop.

Începu să rîdă.

— Vreau să încerc să le versific. Acum, la bătrîneţe, mă apuc de poezie. Ce zici, o să mă pricep mai bine decît Meletos ?

— O să-i spun lui Criton. Chiar azi o să-i spun.

Se îmbrăţişară şi Mirto se grăbi să iasă înainte ca el să-i vadă ochii.

3.

Dădură buzna în chilie, care într-o clipită se înţesă de lume. Criton îi întinse lui Socrate sulul cu fabulele lui Esop şi-i spuse :

— M-am mirat de dorinţa ta. Dar iată, ţi-o satisfac.

— Vreau să încerc să versific cîteva din ele ! Ce părere ai ?

— Bună idee ! exclamă Criton, fericit că și în felul acesta Socrate se agață de viață. Foarte bine ! Versifică !

După ce se îmbrățișară, ieși la iveală că musafirii stăteau așezați în jurul lui și numai el se afla în picioare.

— Bravo, frumos din partea noastră, spuse Faidon. Noi ne-am așezat, în timp ce personajul principal stă în picioare.

— E obișnuit să stea, îi replică Socrate. Și apoi, scumpii mei prieteni, trebuie să înțelegeți că acum personajele principale sînteți voi. Să vă aud.

Musafirii se întreceau care mai de care cu știrile lor.

— Atena e încărcată de mînie împotriva acuzatorilor tăi. Cere răsturnarea lui Anitos. Jos cu Anitos ! așa strigă oamenii pe străzi și în agora.

— Agentul de schimb, Mamaon, s-a lăudat de față cu toată lumea că ți-a dat bobul negru și oamenii l-au bătut în asemenea hal, încît a trebuit să fie dus acasă cu targa.

— Bunul meu Socrate, izbucni Apolodor, cu însuflețire. Vei fi pus în libertate !

Socrate ascultă, ascultă și rîde :

— Cu ce vă frămîntați voi, drăguții mei copii ? ! ? Cînd de fapt s-a întîmplat ceea ce trebuia să se întîmple.

— Nu trebuia ! izbucni Platon, nemaiputîndu-se stăpîni. Tu singur i-ai ațîțat pe jurați împotriva ta.

— Dragă Platon, la judecata mea n-au participat decît cinci sute de oameni și ăstora, într-adevăr, n-am vrut să le fiu pe plac ; am vrut doar să-i neliniștesc. Să-i neliniștesc cu aceeași neliniște care mă frămîntă și mă zbuciumă și pe mine. La judecata asta am cîștigat mai mult decît dau în schimb pentru acest cîștig.

— Așa de puțin îți prețuiești tu viața, scumpul meu dascăl ? întrebă Platon.

— Tu, îi răspunse Socrate, tu și Apolodor sînteți încă prea tineri și de aceea vi se pare că, dintre toate, lucrul cel mai cumplit e moartea. Pentru mine însă ar fi fost mai rău decît moartea dacă, de teamă, la judecată aș fi vorbit altfel decît am vorbit toată viața.

În clipa aceea pătrunse în chilie un foarte bătrîn admirator al filosofului Socrate : Arehedemos, paznicul de noapte al vechiului său prieten, Criton. A adus un coş, încărcat cu mîncare şi băutură.

— Ce bine îmi pare că te văd, bătrînelul meu, îi spuse Socrate, îmbrăţişîndu-l cu afecţiune. Şi, deodată izbucni, rîzînd : Vedeţi, în sfîrşit e aici cineva, căruia eu, moşneagul, să-i pot spune bătrîne. Nouăzeci, nu-i aşa ?

— Încă nu, dragă Socrate, dar nici mult nu mai e.

— Apolodor le împarţi tuturor din toate. Peşte fript, scrumbie, friptură de miel, plăcinte de miere, pîine de orz, măsline, smochine...

În timp ce mîncau, reluară discuţia întreruptă.

Socrate :

— Platon are dreptate. Dacă în faţa tribunalului aş fi minţit şi aş fi întors lucrurile în favoarea mea, acum aş fi putut să umblu iar pe străzile Atenei, dar nu ca acel Socrate pe care-l cunoaşteţi. Ar fi un alt Socrate, un Socrate deformat, un pipernicit schilodit sufleteşte. Cum v-ar plăcea un asemenea dascăl ? Dacă el însuşi se reneagă — v-aţi întreba, şi pe bună dreptate — n-ar fi oare cazul să facem şi noi la fel, ca să ne ferim de un Meletos, de un Anitos şi de alţii de teapa lor, care, eventual, ar veni după ei ?

— Iartă-mă, îi spuse Platon, cu o voce rugătoare.

Criton umplu cupa cu vin şi i-o întinse lui Socrate. Celorlalţi le turnă din amforă într-o ulcică de pămînt, care trecu de la o gură la alta.

Socrate sorbi din cupă şi reluă :

— La procesul ăsta a fost judecat oare Socrate, sau măcar un om ? Da de unde ! Acolo a fost condamnat la moarte adevărul ; de aceea sînt revoltaţi atenienii. Oamenii cinstiţi nu pot trăi fără adevăr, iar Atena a dovedit că oamenii n-au pierdut încă noţiunea de cinste şi virtute.

Mai sorbi un pic de vin şi continuă :

— Să mi se dea mie cupa cu otravă, asta, de bine de rău mai merge, dar să omori adevărul, nu ştiu zău dacă se poate... Cine ar fi în stare ?...

— Acum ai o speranţă, îl întrerupse Criton. Dar pentru asta trebuie să te aperi, nu să te expui...

— Voi vorbiți mereu despre mine și mă priviți cu niște ochi plini de groază, îl întrerupse Socrate, dînd din mînă nepăsător. Eu însă vă vorbesc despre speranța obștei noastre, pentru ea trebuie să ne fie teamă, ca nu cumva s-o lovească cea mai mare dintre toate nenorocirile : robia veșnică.

— Iar vorbești despre acest lucru înfiorător ? Înrobirea Atenei ? strigară de-a valma, tulburați de cuvintele filosofului.

— Ce vă mirați ? le răspunse. Oare n-am mai avut parte de această nenorocire ? Robie a fost domnia celor treizeci de tirani, confiscarea bunurilor, execuțiile, lichidarea unor familii străvechi. Și ăștia au fost, cu toții, greci de-ai noștri, atît Lisandrii cît și Critiașii, dar acum ar putea să fie și niște străini, și încă pe lungă durată. Atunci, știți singuri prea bine, tirania a fost chemată aici de oligarhi, prin eteriile lor și, vă închipuiți, oare, că azi, aceiași oligarhi nu se întîlnesc iar pe furiș, în vizuinile lor și nu pun din nou la cale, prin tainic jurămînt, distrugerea statului democratic atenian ? Și pe cine cheamă ei azi în ajutor ? Numai Sparta ? N-am auzit iar tot felul de glasuri ? Glasuri străine, glasuri ale înstrăinării care se pierd în deșert, dar care lasă în urma lor haosul și decăderea spirituală...

Cuvintele lui Socrate mai stăruiră un timp în chilie, izbindu-se de pereții de piatră, ca aripile unei păsări ce-și caută drum spre lumină.

Antistene spuse, posomorît :

— Lamentabilă este starea noastră economică, lamentabilă e starea noastră morală. Ce e mai rău ? Nu știu. Una o condiționează pe cealaltă. Îmi vei reproșa, Socrate, că sînt pesimist, dar ce să fac, eu nu pot să fiu atît de tare încît să țin în mine un lucru de care mă tem. Da, mă tem că loviturile primite de Atena în ultima vreme nu mai sînt vindecabile.

Discipolii îl țintuiră pe Socrate cu ochi întrebători. Și ei aveau temerile lor.

Cu o mișcare lentă, Socrate își întoarse mîinile cu palmele în sus și rămase așa, de parcă ar fi ținut ceva în ele :

— De două ori pînă acum, din cît îmi amintesc eu și cîțiva dintre voi o dată cu mine, oligarhii au izbutit să se strecoare și să pună mîna pe putere. De ce ? Pentru că au fost tari ? Nu, dragii mei ! Pentru că democrația era slăbită. Și cum stau lucrurile azi ? Într-o vreme cînd legile nu mai sînt respectate, cînd în numele libertății nețărmurite, cel tare îl oprimă pe cel slab și nicăieri nu se vede nici o îndreptare, eu, unul, dragii mei, n-am sentimentul că în asta constă — așa cum afirmă unii — tăria zilelor noastre ci, dimpotrivă, o slăbiciune periculoasă.

Își întinse brațele spre prietenii săi apropiați și continuă :

— De ce nu ne împăcăm noi cu sofistica și o atacăm cu toată convingerea, indiferent unde o întîlnim, la oamenii simpli sau la cei puternici ? Pentru plăcerea oratoriei ? Pentru voluptatea dialogului ? Nu prieteni, nu pentru asta ci pentru că sofistica e arma oligarhilor și cu ea sîntem noi datori să ne încrucișăm armele noastre !

— După mine, interveni Platon, răul cel mai mare al sofisticii stă în faptul că ea nu recunoaște valorile și înăbușe în om orice avînt. Cu alte cuvinte, dărîmă binele și înalță răul.

Socrate cîntări spusele lui Antistene și ale lui Platon, apoi începu :

— Vedeți voi, băieții mei, ceea ce aș dori eu să vedeți : primejdia ! Dar această primejdie nu poate fi înfruntată de nimeni altul decît de acei oameni care știu de existența ei și vor s-o înfrunte. Democrit spune că omul e un mic univers. Asta înseamnă cunoașterea unui lucru măreț, și mare e efortul de a cîrmui acest mic univers, căci, deși mic, e totuși un univers... Antistene spunea că rănile Atenei nu ar mai fi vindecabile. Nu împărtășesc această părere. De ce sînteți aici voi și viitorii voștri discipoli și discipolii acestor discipoli ? Duceți-vă să-i învățați pe oameni să se cunoască pe ei înșiși, să se schimbe, să se facă mai buni. De altfel, și aici glasul filosofului se lumină și se înveseli — după mine și după afirmația zeiței Aisa, care contrazice afirmația zeilor din Olimp, omul e făuritorul propriului său destin. De aceea socot că omul ar putea deveni și făuritorul destinului obștei sale.

4.

Socrate stă întins, cu ochii închiși și de sub una din pleoape i se prelinge o lacrimă pe obraz.

În celulă a intrat Mirto. Doarme, își spuse în sinea ei. Își scoase opincile și, desculță, se apropie de patul lui. Îi așeză la picioare chitara, iar bocceaua cu uneltele de cioplit și lemnul de tei le puse pe jos.

Ușor, abia atingîndu-l, îi mîngîie brațul dezgolit. Socrate știa că Mirto se află lîngă el, dar dorea să prelungească la maximum această clipă a voluptății și astfel se prefăcu un timp că doarme.

— N-am pe nimeni pe această lume care să mă iubească așa cum mă iubești tu, scumpul meu. Nici nu știi cîtă fericire mi-ai dăruit.

Surprinse lacrima ce sta să se usuce pe obrazul lui și, speriată, vorbi cu voce tare :

— Tu plîngi ?

Deschise ochii, absorbi cu ei toată frumusețea pe care Mirto i-o dăruia în clipa aceea numai lui, apoi spuse zîmbind :

— Mă aflu acum într-un moment de nespusă fericire.

— Și atunci, de ce această lacrimă pe chipul tău ? întrebă mirată, ștergîndu-i obrajii cu buzele ei.

— Lacrimă ? Nici n-am știut de ea. Păcat că nu sînt mai multe ca să mi le ștergi pe toate cu sărutările tale.

— Vasăzică tot te-a durut ceva !...

L-a durut. Și-a adus aminte de Xenofon. Îl iubea și își pusese în el multe speranțe. Zadarnic a încercat să-l convingă să nu se ducă la Cirus în Persia. Nu l-a ascultat. A dat ascultare oracolului de la Delfi și acum zeii știu pe unde e. N-o să-l mai vadă niciodată.

Mirtei însă îi zîmbi și-i spuse cu părere de rău în glas :

— Ce să-i faci, fetițo ? Palatul ăsta de piatră nu e viișoara noastră din Gudi, nici curticica noastră, nici agora. Îi lipsește ceva : soarele.

— De asta această lacrimă, pricepu Mirto, în felul ei, amărăciunea bătrînului filosof.

— Ia te uită ! Chitara ! Ca întotdeauna, mi-ai ghicit dorința, chiar dacă n-am exprimat-o.

Își petrecu degetele peste strunele instrumentului.

Mirto îi întinse bocceaua cu uneltele de cioplit.

— Cuțitul ? spuse el, privind-o stăruitor. Nu-ți mai este teamă ?

— Nu. Vin aici în fiecare zi să te văd și nu cred că ai fi în stare să-mi pricinuiești necazul de a nu mă aștepta.

— Ai dreptate. În visul pe care l-am avut, îl visam pe Xenofon. Tocmai se întorcea în Atena cînd, deodată, am simțit că nu mai visez și că tu ești lîngă mine.

— Știai că sînt aici ? Și ai auzit ceea ce ți-am spus în șoaptă ?

— Auzit.

Mirto își acoperi ochii cu palmele.

— Nu te sfii. Cuvintele tale m-au făcut fericit, îi răspunse Socrate și, trăgîndu-i mîna de pe ochi, o lipi de obrazul său.

— Cu tine, Atena îmi trimite aici tot ce are mai suav și mai curat.

Îl mîngîie cu duioșie.

— Sînt favorizat, continuă el, surîzător. Nedreptățitul atrage întotdeauna asupra lui mai multă afecțiune decît omul care trăiește o viață tihnită.

— Atenienilor le pare rău de fapta lor necugetată, spuse Mirto, cu vocea sugrumată de emoție. Dar părerea de rău e prea puțin. N-ar fi trebuit să te lase să...

— Eu și Atena, o întrerupse el, pe un ton vesel. Da, Mirto, eu și Atena vom rămîne pentru totdeauna legați într-un singur tot, indiferent ce s-ar întîmpla cu ea sau cu mine. M-am dăruit ei cu totul, fără nici o rezervă și, în ultimele zile ale vieții mele, mă bucur din partea atenienilor de mai multă dragoste decît aș fi putut să le închin eu, de unul singur. Urează-mi bună dispoziție, Mirto.

Mirto însă rămase gravă.

— Tu îmi vorbești mereu așa, pentru ca moartea ta să nu mi se pară atît de cumplită. Dar eu vreau ca ea să ți se pară ție și prietenilor tăi mai mult decît cumplită. Vreau să i te împotrivești și să i se împotrivească și ei.

— Nu-ți fie teamă, fetițo. Prietenii mei au și început să facă acest lucru. Antistene a depus o plîngere împo-

triva lui Meletos, Licon și Anitos. Toți trei vor fi aduși în fața tribunalului.

Mirto își aduse aminte de chemările Xantipei, adresate Eriniilor.

— O să fim iar fericiți ?

— De ce să nu sperăm ? îi răspunse el, zîmbind. Omului îi stă mai bine speranța decît deznădejdea.

Deodată se auzi un zgomot de pași bocănitori. Mirto se înfioră și începu să se pregătească de plecare.

— Chaire, dragul meu, spuse ea, mergînd de-a-ndăratelea spre ușa grea de fier, ca să-i mai poată zîmbi lui Socrate, pînă în ultima clipă.

5.

Triera de pelerinaj, neagră de smoală și vopsită de jur împrejur cu roșu de miniu, se apropia de Delos. O goneau vîntul bun ce-i umfla pînzele la maximum și vîslașii așezați în trei rînduri suprapuse, cu bătăile ritmice ale vîslelor în apa înspumată.

Viața lui Socrate se stabiliză. Vestita sa „casă a gîndirii" se mutase în chilia închisorii și agitația era aici la fel de mare ca odinioară, în curticica lui înțesată cu lespezi de marmoră. Prietenii săi și discipolii îi aduceau tot ce găseau mai bun, iar el discuta cu ei, ca odinioară. În fiecare zi venea să-l vadă Mirto. Atenienii care se adunau în fața închisorii, pentru a fi măcar în felul acesta în preajma lui, auzeau cum răzbat de sus, prin fereastra chiliei, niște acorduri dulci de chitară. La auzul lor, pe unii îi podidea plînsul...

Temnicerul conduse într-o zi în celulă o femeie cu fața acoperită într-un voal de mătase de culoarea azurului. Văzîndu-l pe Socrate, femeia își scoase voalul și vru să-i sărute mîna filosofului. Socrate îi trase capul în sus.

— Timandra !

— Îți amintești de mine ! ? ! se minună femeia.

— Frumoasă ai fost în noaptea aceea, pe terasa casei mamei tale, cînd s-a îndrăgostit de tine Alcibiade, frumoasă ești și acum. Ce plăcere să te văd aici. Dar de ce

n-a venit cu tine și mama ta ? Ei, ce e, ce s-a întîmplat, draga mea ?

— Știu, ție trebuie să ți se spună întotdeauna adevărul, rosti încet Timandra, lăsînd ochii în jos. Nu mai e frumoasă și nu vrea s-o vezi așa.

— Cît de naive sînteți voi, femeile, închipuindu-vă că bărbaților le place numai înfățișarea voastră exterioară. Teodate era frumoasă și prin acea frumusețe pe care vîrsta n-o alterează ci, dimpotrivă, îi dă și mai multă perfecțiune.

— Îți mulțumesc în numele mamei. Și acum te iubește și te respectă.

Socrate amestecă vinul adus de Criton și, umplînd două cupe, îi întinse una Timandrei.

Băură. Pe urmă, Timandra vorbi cu aprindere despre condamnarea lui Socrate.

— Ai stricat, zic ei, tineretul ! Și primul stricat pe care l-au pomenit acuzatorii a fost Alcibiade și, în felul ăsta, ți-au agravat situația.

Timandra clocotea de mînie și mîna ei îngrijită se înfipse în brațul lui Socrate :

— Știi măcar tu cum s-au petrecut lucrurile la Helespont ? ! !

Pielea ei parfumată împrăștia în celulă un miros amețitor. Socrate se uită înduioșat la chipul ei frumos, chinuit de atîta zbucium. Paloarea obrajilor era scoasă în evidență de părul ei negru, strîns cu o diademă de argint.

Îi povesti bătrînului filosof cum a gonit Alcibiade călare în noaptea aceea vijelioasă, ca să ajungă la comandanții flotei ateniene, ancorată atît de nefericit în apele Helespontului.

— I-a strigat pe comandanți, i-a rugat, i-a conjurat. Nimic. Nici măcar pe punte nu l-au lăsat să urce și l-au alungat ca pe un cîine. Și el nu voia nimic altceva decît să salveze flota patriei lui și ar fi fost în stare să facă acest lucru.

Izbucni într-un hohot de plîns cu sughițuri :

— Dacă l-ar fi ascultat, n-am fi avut parte niciodată de catastrofa de la Agospotamoi și nici de grozăviile ce au urmat.

— Aud bucuros ce-mi spui și te cred, o asigură Socrate cu voce blajină.

Timandra se uită la el cu o privire rugătoare și-i spuse :

— Iartă-l. A fost un om nefericit, hăituit de pasiuni şi de duşmani, dar a avut în el și multă noblețe și, în cele din urmă, datorită ție, așa cum îmi spunea mereu, în sufletul lui a triumfat dragostea de patrie.

— De mult l-am iertat, Timandra.

Femeia se ridică în picioare și, îmbrățișîndu-l, se grăbi să spună :

— Acuzatorii tăi vor fi aduşi în fața tribunalului. Eu mă duc chiar acum la arhontele basileus şi, prin sacru jurămînt, voi întări tot ce ți-am povestit despre Alcibiade.

— Așa să faci, Timandra ! Va fi foarte bine dacă se va consemna și aspectul cel mai luminos al caracterului său.

— Tu, Socrate, te gîndești mai mult la mortul Alcibiade decît la tine ? ! întrebă Timandra, privindu-l cu nespusă uimire.

Triera ateniană a acostat în portul Delos, în a cărui radă se și aflau ancorate multe nave sosite din toată lumea elenă. De pe puntea trierii, coborîră preoţii oficianţi, cele mai frumoase fete și cei mai frumoşi băieţi, precum şi bătrînii anume aleşi pentru a participa la festivităţi. Erau adunaţi aici muzicanții instrumentiști, care urmau să se întreacă la chitară, liră şi aulos, cîntăreţii și poeţii veniţi să concureze cu odele şi paianele lor.

Şi, în sfîrşit, ansamblurile corale, de fluieraşi, precum și dansatorii care, cu arta lor, aveau să sporească splendoarea serbărilor apolloniene.

La tribunal, în fața dicasterionului format din jurații aleşi prin tragere la sorți, s-au prezentat poetul Meletos şi oratorul Licon. Nu de mult vorbiseră aici în calitate de acuzatori ai filosofului Socrate, acum erau ei înșiși acuzați.

Anitos nu s-a prezentat. A preferat să fugă peste mare şi să fie judecat în contumacie.

Acuzatorul principal, un bărbat înalt și uscățiv, cu fața de ascet și în ai cărui ochi sălășluiește gheața neînduplecării : Antistene.

Festivitățile de la Delos începură cu o procesiune ce străbătu drumul sfînt pînă la locul sacru al zeului Apolo. În fața altarului — potrivit vechilor datini — fu înălțată o jertfă de sînge. Preotul oficiant, îmbrăcat în alb, purta pe cap o coroană cu bentițe multicolore. Juncana destinată sacrificiului, împodobită și ea sărbătorește, cu coarnele aurite, fu adusă în fața altarului. Pe capul și ceafa ei, preoții presărară boabe de orz pisat, iar șuvițele de păr, retezate de pe grumazul ei, le aruncară în foc.

Ecoul corului, evocîndu-l și preamărindu-l pe Apolo, se stinse. Într-o tăcere desăvîrșită, mulțimea îl zări pe sacrificator înfigînd cuțitul în gîtlejul juncanei și sîngele înspumat ce scălda cubul altarului începu să fie adunat în vase sfințite.

Antistene sta la marginea tribunei și în vocea lui se contopeau pasiunea și mînia :

— Bărbați atenieni ! Cine e acest Anitos pe care-l judecați voi acum ? De bună seamă, n-ați uitat că el a mai fost judecat atunci cînd, din vina lui, în calitate de comandant al oștilor ateniene, acestea au pierdut bătălia de la Pylos. A pierdut și a fost judecat — îl aștepta pedeapsa cu moartea, dar n-a fost condamnat. A scăpat de o pedeapsă dreaptă numai datorită faptului că a mituit juriul. Oare n-a mituit el o parte din jurați și în cazul lui Socrate ? Dar nu pentru a-l scăpa pe Socrate de o pedeapsă nedreaptă ci, dimpotrivă, pentru a i se face o nedreptate. Mulți dintre voi l-ați auzit, fără îndoială, pe Meletos strigînd la beție pe străzile cetății că Anitos nu i-a plătit ceea ce îi făgăduise pentru acuzarea lui Socrate. În fața tribunalului, Socrate nu s-a apărat. N-a avut de ce. Anitos, credeți-mă, n-a declanșat procesul împotriva lui Socrate de dragul Atenei, ci a făcut-o pentru interesele lui. Spuneți și voi cum ar putea Socrate să aibă

somnul liniştit dacă ar avea două feţe ? Nu, nu Socrate, ci Anitos are două feţe : una dulce, pentru popor, cealaltă la fel de dulce, pentru sofişti, pentru duşmanii poporului. Gîndiţi-vă numai pe cine şi-a ales el ca acuzator împotriva lui Socrate ! Pe sofistul Licon ! Să fie oare folositoare Atenei chemarea la haos, la samavolnicie şi anarhie a sofiştilor ?

Antistene sta la marginea tribunei şi vorbea mai departe cu aceeaşi pătimaşă mînie...

Pe altarul zeului Apolo se rumeneau hălcile de carne învelite în seu şi stropite cu vin amestecat cu apă. Fumul gălbui şi înecăcios, mirosul de carne friptă pe jertfelnicul altarului şi aroma tămîiei arăbeşti se contopeau în aer şi se lăsau purtate de o uşoară adiere de vînt spre mulţime şi spre lumina albastră a bolţii cereşti, curată ca ochiul pruncului.

Oamenii cu fruntea îndreptată spre răsărit întindeau braţele spre cer, adresîndu-i Clarvăzătorului Apolo, protectorul vieţii, al bunei rînduieli, chemarea de a veghea întotdeauna, cu bunăvoinţă, liniştea întregii Elade.

Cîntecele se dezlănţuiră, ansamblurile de dansatori prinseră să danseze în acompaniamentul sunetelor de aulos.

6.

Cu multă trudă izbutiră să-şi croiască drum pînă la închisoare prietenii lui Socrate. Îl găsiră înecat de darurile atenienilor : crenguţe verzi, flori, butelii de vin, gustări de tot felul.

Criton, cel mai în vîrstă dintre prieteni, îi îngădui celui mai tînăr să-i aducă la cunoştinţă rezultatul procesului.

Apolodor se lăsă în genunchi în faţa dascălului iubit şi, îmbrăţişîndu-i picioarele, începu :

— Meletos a primit pedeapsa cu moartea. Licon şi Anitos s-au ales cu exilul, dar Anitos, de teama jude-

căţii a fugit din Atena. Ţi s-a acordat o mare satisfacţie, dragul nostru ! La întoarcerea corăbiei de la Delos nu vei muri tu, ci Meletos.

Socrate rămase grav. Satisfacţia primită, fireşte, îl bucura. Dar se gîndea la o anumită legătură, la tragedia Atenei după catastrofa de la Aigospotamoi, căreia îi corespundeau întru totul şi aceste două sentinţe tragice pronunţate împotriva lui şi a poetului Meletos.

— Stau aici, înconjurat de trandafiri, ca o mireasă. Numai mirele nu se vede nicăieri. Hei, nuntaşilor, serviţi-vă. Gustaţi din vinul pe care mi l-au dăruit oamenii, alegeţi-l pe cel mai bun şi să-l bem împreună.

Se aşteptau să discute cu el posibilităţile punerii lui în libertate, dar Socrate începu :

— M-aţi auzit adesecori recomandînd pentru mulţumirea fiecăruia preferatul meu *sofrosine*. Acum însă vreau să vă las moştenire pasiunea mea. Da, pasiunea mea. Nu vă speriaţi, ştiu ce spun. Şi nu luaţi în seamă încruntarea lui Platon. Vă las moştenire pasiunea mea de a dezvălui din ce cauză ajung oamenii în nenorocire şi, totodată, pasiunea de a-l face pe fiecare mai bun, mai desăvîrşit. Aşa să faceţi şi să-i învăţaţi pe oameni să deprindă nu viclenia, ci înţelepciunea, care e soră bună cu cinstea şi virtutea.

— Gata, acum nu mă mai încrunt, interveni Platon.

— Eşti un băiat nobil, cu purtări fine, dragul meu Platon, îi răspunse, zîmbind, Socrate. Dar, în ciuda faptului că de dragul meu te luminezi la faţă, eu sînt totuşi pentru tine un necizelat. Pe mine nu mă înşeli...

Platon ar fi vrut să se împotrivească, dar Socrate nu-i dădu răgaz :

— O să-ţi demonstrez îndată cît sînt de necioplit. Antistene a determinat tribunalul să-i pedepsească pe oamenii care m-au umilit şi eu îi mulţumesc pentru asta într-un mod ciudat. Văd mantia lui găurită azi cu mai multă ostentaţie ca altă dată, asta desigur spre a se expune admiraţiei pentru faptul că mă urmează în privinţa dispreţului faţă de lux. Dă-le iertare, Antistene, ochilor mei

pentru ceea ce văd înaintea lor : din găurile mantiei tale privește setea de a fi admirat.

Platon roși. La asemenea mulțumire nu se așteptase. În schimb, Antistene spuse cu zîmbetul pe buze :

— Înțepăturile tale, Socrate, n-au darul să-l jignească pe om, ci dimpotrivă, să-l înalțe.

— Îți mulțumesc, Antistene, îi răspunse filosoful și, arătînd spre darurile primite din partea atenienilor, se grăbi să adauge :

— Priviți, dragii mei, cît sînt de răsfățat. Inima mea bătrînă bate de bucurie, ca o inimă de copil. Prin ce credeți voi că-mi cîștig atîția prieteni ? Să nu vă închipuiți cumva că prin modestia mea în privința nevoilor de trai. Nu. Dimpotrivă. Prin pasiunea și stăruința cu care mă bat zi de zi pentru ideile mele. Dar ia să vedem, ce vin ați ales ? Asta ?

Și după ce gustă, reluă :

— Bine ați ales. Aromat, ușor, dulceag, unge la inimă ca mîngîierea iubitei.

Începură să bea, împrumutîndu-și unul altuia ulcica și paharele de piatră.

Socrate mai sorbi o dată, plescăi de plăcere, apoi continuă surîzător :

— Preluați cu îndrăzneală această pasiune a mea pentru cercetarea omului pe dinăuntru, pentru descoperirea rătăcirilor lui și pentru căutarea îndreptării. Nu vă prostiți. Învățați-i pe toți care vă cad în mînă să știe să trăiască.

Și, întinzînd mîinile spre cei ce stăteau așezați în jurul lui, adăugă :

— Să știi să trăiești e o mare artă, bunii mei prieteni : mai întîi să te împaci cu tine însuți, după aceea cu cei din preajma ta, apoi să te bați cu dușmanii și, în acest timp, să nu-ți pierzi niciodată buna dispoziție. *Euthymia* lui Democrit, dragii mei, e una din temeliile artei de a trăi.

— Da, dar ăsta e lucrul cel mai greu, ținu să sublinieze Platon.

— Într-adevăr, e cel mai greu dintre toate, încuviință Socrate. Sofiștii sînt astăzi propovăduitorii a tot soiul de cunoștințe, dar, mai presus de toate, ei pun propovăduirea vicleșugului. Vremelnic se bucură de succes, dar voi, prietenii mei, ar trebui să fiți dascălii vieții și succesul vostru va avea o valoare durabilă...

— Eu sînt pietrar, cum ai fost și tu cîndva, îl întrerupse, tulburat, Apolodor. Să mă las și eu de meseria mea ? Am început, ca tine, să cioplesc și munca îmi dă satisfacții.

— Asta e o întrebare, dragul meu Apolodor, la care nimeni altul n-ar putea răspunde în locul tău și, cu atît mai puțin, propriul tău dascăl. Cunoaște-te pe tine însuți, băiete, potrivit oracolului de la Delfi și vezi pentru care din aceste două lucruri arde în tine o flacără mai mare. Uneori se întîmplă să fie amîndouă egale. Dar rareori se întîmplă să fie omul atît de destoinic, încît să n-o păgubească pe una în favoarea celeilalte...

— În ceea ce mă privește, m-am hotărît, spuse Platon, cu un aer degajat. Mă las de versuri și mă consacru filosofiei. Și dacă pentru această dragoste a mea nu-mi mai oferă destulă liniște și siguranță cetatea Atenei, mă cuibăresc în altă parte, dar această dragoste n-o mai părăsesc niciodată.

Socrate apucă o crenguță de laur, frecă între degete una din frunze și trase adînc în piept mirosul ei aromat.

După un scurt timp de tăcere, spuse din nou, mai mult în glumă decît cu aerul că s-ar despărți de cei dragi :

— Și vă mai las moștenire și arta moșitului, bunii mei prieteni. Știți ce înseamnă asta. Și în loc să rămîneți la mijlocul drumului, mai bine să exagerați !

— Asta îți promit, îl asigură Antistene. Dacă exagerez modestia ta în asemenea măsură, încît se spune despre mine că mă deosebesc de cerșetor numai prin aceea că nu cerșesc, voi exagera, probabil, în tot ce faci, dragă Socrate.

— Exagerează, Antistene. Învățîndu-i pe alții să trăiască frumos, oricît ai face, tot n-ai să exagerezi, dragă prietene.

Apolodor se uita cu jind la crenguța de laur cu care se juca Socrate.

Filosoful i-o oferi și, clipind ștrengărește, le spuse prietenilor săi :

— Vi-l las moștenire și pe acel viclean demon al meu care m-a costat o bună treime din cupa cu zeama de cucută. Dacă îl aud eu, un om la care nu se vede nimic neobișnuit, e de neînchipuit să nu-l audă și alți oameni. Să-l ascultați și să vă sfătuiți întotdeauna mai întîi cu vocea pe care o veți auzi în voi.

Și, privindu-l cu asprime pe Platon, îl întrebă :

— Mă urmărești cu atenție ?

— Da, îi răspunse discipolul. Dar nu înțelegi, dragul meu, că mă mir de ce ne vorbești și acum ca și cînd te-ai despărți de noi ?

Socrate își desfăcu larg brațele și, cu un zîmbet la fel de larg, începu :

— Spuneți și voi, scumpii mei dragi ! Am mai avut noi vreodată atîta timp nestingherit pentru discuțiile noastre, așa cum avem acum aici, în această celulă ? Trebuie să profităm de acest prilej. Mă știți doar cît sînt de profitor în asemenea treburi.

Fruntea lui Platon se încreți în cute dese, longitudinale. Putea să întoarcă vorba Socrate oricum ar fi vrut, și oricît ar fi vrut, el tot își dădea seama că vorbele lui erau de despărțire și își mai dădea seama că discută cu ei preocupat de grija de a nu se îndepărta de ceea ce discutase cu ei tot timpul.

Înțelegea îngrijorarea lui. Procedeul cu care obișnuia să înainteze în convorbirile purtate cu ei era întotdeauna plin de neprevăzut. Nu le conducea niciodată gîndirea după un plan de mai înainte alcătuit. Dorea ca fiecare să ajungă singur la un anume raționament și, dacă vreunul bîjbîia, îl îndruma spre el printr-o discuție neobosită.

Platon îl urmărea de mai bine de zece ani cum îi determina pe toţi să-şi croiască drum prin straturile neclarităţii, ale anchilozării şi balastului de tot soiul, spre noi noţiuni despre ei înşişi şi despre întreaga societate. Platon era fascinat de acest procedeu al dascălului său, adoptîndu-l pentru scrierile sale în pregătire. În acelaşi timp era decis să rînduiască bine toate ideile auzite de la Socrate şi, în felul ăsta, să lege concepţiile dascălului de propriile sale concepţii.

Cu o adevărată voluptate urmărea acest procedeu de filosofare socratică. Ideile pe care Socrate le aducea deopotrivă lumii elene şi lumii mai largi, erau adeseori însoţite de ironii fine, de glume sau muşcături zdravene şi nu o dată se întîmpla ca el, pescarul, să lase prada să se zbată ca peştele pe uscat.

Ori de cîte ori se afla în preajma lui Socrate, Platon era cuprins de o stare de agitaţie. Cu puterea sa de fascinaţie, bătrînul filosof avea darul să-l neliniştească, şi această nelinişte Platon o aducea cu el, în casa lui. Pînă noaptea tîrziu, nu izbutea să se calmeze, continuînd discuţia cu dascălul său, notînd şi corectînd ulterior dialogurile sale cu Socrate.

Cu înflăcărarea sa poetică şi cu meditaţiile sale de sine stătătoare, Platon îl captiva şi-l cucerea de la o zi la alta pe bătrînul filosof. Nu se reprima pe sine prin dascălul său, ci prin sine începuse să-şi reprime dascălul.

În timp ce bea cu prietenii săi vinul căpătat de la cetăţenii Atenei, Socrate nu i se adresa lui Platon direct şi nici nu-l sfredelea cu privirea ; şi totuşi, astăzi mai mult ca oricînd, se gîndea în primul rînd la el, cu toată insistenţa. Îl preţuia şi se bucura de acest tînăr discipol, care era exact opusul neastîmpăratului Alcibiade, care uimea şi aţîţa întreaga Atenă cu isprăvile sale îndrăzneţe şi nesăbuite. Platon era încă din fragedа-i tinereţe un om echilibrat, meditativ şi, în plus, tot ceea ce făcea, spunea sau scria avea un farmec aparte şi o graţie deosebită.

Atena va dobîndi prin el un mare poet-gînditor, îşi spunea Socrate, în sinea lui.

Chilia începea să se întunece. Florile și crenguțele rămase aici fără apă, se veștejeau, răspîndind un miros dulceag.

Socrate vorbea cu prietenii săi despre prețul fericirii.

— Fericirea la gîndul că omul devine mai bun și cîștigă prieteni mai buni, e cea mai mare dintre fericiri. (Aici se întîlni cu privirea lui Platon).

Cintări în minte valoarea lui. În versurile și în proza sa, Platon știe să îmbrace ideea într-un veșmînt atît de frumos, încît ideea e acceptată cu însuflețire. Pe cînd eu ? își spuse în sinea lui bătrînul filosof. Eu am bătut toată viața străzile Atenei, risipindu-mi ideile cu mînă spartă, în dreapta și-n stînga. Unuia ceva, altuia ceva, oricînd, oriunde și despre ce venea vorba, dar eu însumi n-am scris nimic din cugetările mele despre oameni.

Cei șaptezeci de ani de viață și amenințarea morții mă surprind cu mîinile goale. M-am împărțit și n-am nici o garanție că din cunoașterea mea va rămîne ceva pentru viitor. Sînt fărîmițat între sute și sute de oameni, dar care dintre ei va ști vreodată cum sînt nefărîmițat ? Tuturor le-am dat cîte o părticică din mine. Dar nici unuia nu m-am dăruit întreg. Să fie oare Platon ? Omul care cu cîteva clipe în urmă a declarat că părăsește Atena mea, dacă nu va găsi aici destulă liniște și siguranță pentru el ? Nu mă va părăsi oare și pe mine ?

Socrate știa mai de mult că, încetul cu încetul, Platon îl absoarbe. Și acest lucru îl simțea și acum, aproape dureros. Îl privea cu ochii săi ieșiți din orbite și în același timp reflecta asupra existenței sale.

La judecată i s-a întîmplat pentru întîia dată un lucru care se repeta acum : se simțea slab și îmbătrînit. Dar aici, în fața mea se află Platon, gîndi Socrate. Un tînăr ambițios, dornic de fapte mari, care se pregătește să urnească lumea din loc. Își aduse aminte de antipatia lui Platon, poate chiar de disprețul acestuia, față de discipolii săi Xenofon, Antistene și Simon.

Și bătrînul filosof continua să-și pună tot felul de întrebări necruțătoare.

Platon nu e cu nimic în urma lor și, zău, n-are nici un motiv de invidie. Dar nu se înțelege cu ei și le arată pe față acest lucru. Dar dacă nu se înțelege cu ei, se înțelege oare cu mine ?

Deodată i se făcu negru pe dinaintea ochilor, un negru mai întunecat ca bezna care se îngroșa în celulă. Încetă să-și mai pună întrebări. Știa că în puținele zile de viață ce i-au mai rămas, n-avea cînd să mai deslușească aceste probleme.

Platon sesiză că ochii bătrînului filosof se stinseseră un pic și, de aceea, începu cu însuflețire :

— Eu îți sînt recunoscător, dragă Socrate, că m-ai învățat să mă ocup de oameni cu o curiozitate, aș zice, aproape cicălitoare, așa cum n-a mai făcut-o nimeni înaintea ta.

Cu un gest degajat, întinse mîna în direcția Acropolei :

— Tu, dragul meu, ai cioplit-o cîndva în marmoră pe zeița farmecului și a gingășiei ; pe urmă însă, ani în șir n-ai mai cioplit zeițe fermecătoare, ci oameni cu gingășie sufletească.

— Bine spus, Platon, îl lăudă Criton.

— Spus numai, interveni Socrate.

— Nu ! Nu numai spus ! protestă Apolodor.

Platon însă nu terminase imnul de slavă închinat lui Socrate :

— Ai găsit sufletul omenesc prăbușit în adînc și apăsat de vechile obiceiuri, lăsat în paragină și neapreciat la adevărata lui valoare. Ai descoperit frumusețea sufletului și pentru papirusul meu...

În chilia întunecată intră temnicerul cu un felinar aprins.

— E timpul, spuse el.

— Da, plecăm numaidecît, încuviință Criton, ridicîndu-se cel dintîi.

Socrate, luminat de flacăra felinarului, își lăsă mîna ușor pe umărul lui Platon :

— Frumusețea sufletului e mare atunci cînd vorbim despre un suflet frumos ; urîțenia unui suflet urît e însă mult mai mare. Sînt oameni care afirmă : în privința asta nu se poate face nimic, ăsta-i destinul, asta-i voința zeilor ; dar voi, dragii mei, să spuneți : există un remediu, cinstea și virtutea pot fi învățate și deprinse.

7.

În toți anii cît a trăit alături de Socrate, Xantipa a știut întotdeauna de fiecare pas al lui, atunci cînd el ieșea în curticică o dată cu revărsatul zorilor. Din ziua în care Socrate se afla în închisoare, bătea prin curte aceleași potecuțe pe care obișnuia să umble soțul ei...

Se împrospăta spălîndu-se cu apă rece, își arunca privirea spre soarele ce se deștepta din somn, apoi se apropia de statuia zeiței Artemis. Era supărată pe Socrate atunci cînd săruta genunchii Artemisei, îndeosebi după ce-i mărturisise că n-o săruta ca pe o zeiță, ci pentru simplul motiv că era frumoasă. Nu numai soarele ci și frumusețea, spunea el, trebuie întîmpinată și salutată în fiecare zi.

Starea sănătății ei lăsa și acum de dorit. Umbla împleticindu-se printre lespezile de marmoră și se ținea de ele, întocmai ca bărbatul ei și, întocmai ca el, vorbea de una singură :

Fără el se duce totul de rîpă. Piatra își pierde netezimea, gardul de zid se năruie, ar trebui reparat. De treaba asta ar trebui să se apuce Lamprocles. Dar hoinarul ăsta fuge de învățătură și cînd te uiți, e cu ștrengarii lui în palestră. Zice că se face alergător și o să concureze. Mda, cel mult la năzbîtii și năzdrăvănii. Ce să facem, nu-i un copil reușit, care să ne aducă bucurii... Cine știe, poate după ce-o să facă armata... Dar ce-i gălăgia asta ? ! Să fi venit oare cineva la mine cu vești de la Socrate ? Nu. E alături, la vecini.

Respira greu, dar nu se întinse pe patul pregătit în curte de Mirto, ci se așeză pe pragul casei. Pe pat se afla

un peplum alb, de sărbătoare. Îl luă în mînă și, frămîntîndu-l, găsi pe el o agrafă frumoasă, de chihlimbar.

Peplumul mi l-a arătat, dar agrafa a ascuns-o de mine. De la cine o fi căpătat-o ? Xantipa n-avea o viață ușoară cu Socrate al ei și, totuși, parcă era mult mai frumos cu el aici decît fără el... Cînd aveam atîția ani cîți are Mirto acum, abia mă căsătorisem. Ea e tînără. Și frumoasă. Își ascunde în fața mea dragostea pentru Socrate. Ne-a adus, ce-i drept, aici, bucuria, îndulcindu-ne puțin necazurile de toate zilele ; e harnică, mă ajută să trăiesc și totuși, mă întărîtă... Să nu fi simțit ea oare cît de mult mă durea inima atunci cînd îi săruta mîna în timpul cinei ? Și el era gingaș cu ea. Mie nu mi-a arătat niciodată atîta gingășie. Ori poate am uitat ? Totul se ofilește și piere aici, numai ea e din ce în ce mai frumoasă. Zi de zi se duce la el la închisoare și se întoarce de acolo tăcută, de parcă nici n-ar vrea să mai stea de vorbă cu mine, după ce l-a auzit pe el.

Inelul de la poartă bubui deodată cu bătăi violente. Xantipa se tîrî pînă la gard și se uită o clipă prin ferestruică în stradă, apoi, trăgînd zăvorul, mormăi supărată :

— Ce lovituri ! Drept în cap le-am simțit !

— Iartă-mă, Xantipa, dar știi, Simias și Kebes au venit de la Teba, o înștiință Mirto, cu bucurie.

— Și ce-i cu asta, aiurito ?

Mirto o conduse spre pat și o sili să se întindă.

— Vrei o compresă rece pe inimă ? Ori să-ți dau fiertura de buruieni de la medicul Eriximahos ?

— Nu vreau nimic, i-o tăie scurt Xantipa. Oricum nu-mi mai ajută nimic și voi știți prea bine acest lucru. Eriximahos s-a uitat ieri la mine cu atîta compasiune că...

— Oamenii se vindecă și de boli mai grele, o întrerupse Mirto. Și tu ai să te faci bine, Xantipa, ai să vezi...

— Lasă-te de promisiunile tale mieroase și du-te mai bine de mulge capra.

După ce bău o cană de lapte proaspăt, întrebă :

— Ce-ai vrut să spui de Simias și Kebes ? Înainte veneau pe la noi și întotdeauna cu lucruri frumoase : un

pieptănaş, o pereche de opinci, o oglinjoară din argint lustruit...

La amintirea acelor vremuri, Xantipa zîmbi visătoare :

— Şi ne mai aduceau şi miei fripţi, şi tocături, şi brînzeturi, şi pîine albă... Socrate îi necăjea de fiecare dată cu poveştile lui despre moderaţie şi îmbuibare, dar singur se înfrupta din toate, ca un gurmand şi, în acest timp, plescăia de plăcere. Aşa a fost el întotdeauna — un vulpoi bătrîn. Dar spune-mi, de ce au venit ?

Mirto îi povesti cu emoţie ce ştia de la bătrînul Arhedemos.

— Cei doi — Simias şi Kebes, n-au venit călare pe măgari ci pe cai, închipuieşte-ţi ! Şi s-au dus direct la Criton. Acum se sfătuiesc cu el să vadă ce-i de făcut. Atenienii ştiu că pedeapsa maximă hotărîtă pentru Socrate e nedreaptă. De aceea Simias şi Kebes vor să-i obţină pedeapsa minimă ! Vor oferi, în schimb, o sumă de răscumpărare.

Şi Mirto începu să jubileze :

— Da, îl răscumpără ! Ni-l dau înapoi !

— Dacă e aşa, atunci du-te şi deretică un pic prin odaia lui, spuse Xantipa. Cu siguranţă că e plină de praf şi de pînze de păianjeni.

— Nici o pînză, se grăbi să-i răspundă Mirto. Am făcut curăţenie în fiecare zi.

— Vasăzică te caţeri acolo în fiecare zi ? ! ? se bosumflă Xantipa, dar, deodată, deveni mai binevoitoare : ştii ce, încălzeşte o găleată cu apă şi spală-mă pe cap. Te rog, Mirto.

Mirto i-a spălat părul, i l-a uscat la soare, iar acum i-l piaptănă şi i-l strînge în coc.

— Ce păr superb ai, Xantipa !

— Crezi că mai e frumos, întrebă ea, apoi adăugă visătoare : Pe vremuri, Socrate îmi spunea că părul meu e cel mai frumos din toată Atena...

De pomană au bătut Kebes şi Simias atîta amar de drum, de la Teba pînă la Atena. Nici un munte de arginţi nu putea să schimbe decizia tribunalului şi cu atît mai

puţin să obţină un asemenea salt, încît pedeapsa maximă să fie schimbată într-o amendă bănească, adică în pedeapsa minimă.

Cei doi tebani nu găsiră în ei curajul de a se prezenta în faţa bătrînului lor dascăl cu o veste atît de proastă şi, de aceea, în loc să meargă la el, la închisoare, se duseră acasă la Criton.

— Mă îngrozeşte neputinţa noastră, spuse Kebes.

— Mi-e teamă pentru Socrate, spuse Simias.

— Şi mie, îi împărtăşi părerea Kebes.

— Teama mea e atît de mare, prieteni, le răspunse Criton, încît nu mă mai tem.

— Şi ce-ai de gînd să faci ? întrebă Kebes.

— O singură soluţie a mai rămas pentru salvarea lui : fuga !

8.

Ecourile muzicii şi cîntecelor s-au stins. Serbările de la Delos întru cinstirea zeului Apolo au luat sfîrşit. Triera de pelerinaj cu solia solemnă se afla în drum spre Atena.

Dansatorul Tindareos era întins pe o rogojină, în cala navei, împreună cu ceilalţi artişti, dansatori, cîntăreţi, recitatori şi instrumentişti. Era epuizat după atîtea zile de ţopăit, după atîtea petreceri şi nopţi pierdute. Pielea năduşită, unsuroasă şi prăfuită îl mînca pe tot corpul.

Stătea cu mîinile şi picioarele răşchirate în voie. În palma lui dreaptă zăcea capul răvăşit al tinerei cîntăreţe din fluier Anaxibia. Spre Delos călătoriseră indiferenţi unul faţă de altul. Acum se întorceau acasă ca nişte îndrăgostiţi.

Ziua alterna ritmic cu noaptea, dar nu la fel alterna veghea cu somnul ; şi în noaptea asta cu atît mai puţin. De veghe stătea şi marea, de veghe şi cerul înstelat, de veghe stăteau vîslaşii, de veghe stăteau şi pelerinii.

Triera se legăna pe valuri. Degetele mării se jucau cu ea ca nişte copii neastîmpăraţi.

Capul cald al Anaxibiei se legăna molcom în palma ca un leagăn a dansatorului.

Tindareos se răsuci un pic și cu degetele celeilalte mîini o atinse ușor pe la ochi, ca să-și dea seama dacă sînt închiși. Anaxibia ținea pleoapele strînse, dar buzele ei, înfiorate, murmurară în surdină :

— Tindareos...

— Tu nu dormi ?

— Ce superb ai dansat la serbare ; acum îmi imaginez că dansăm împreună și e atît de frumos, încît nu pot nici să dorm, nici să fiu trează...

Unul dintre artiștii întinși pe rogojină, întrebă cu o voce lîncedă :

— Se gîndește cineva dintre voi că de fapt corabia noastră duce la Atena moartea ?

Tindareos îl recunoscu după voce pe cîntărețul Diomede.

— Da, știu, îi răspunse. Știu că plutim pe corabia morții.

— Și că sîntem ucigașii lui, asta știi ?

— Știu că va muri și din pricina noastră, a tinerilor, pentru că vorba ceea — ne-a stricat. Dar nu e nevoie să exagerăm, dragă Diomede. Dacă sîntem ucigașii lui, asta e numai pentru că sîntem tineri.

Anaxibia își săltă un pic capul, dar Tindareos i-l împinse înapoi, pe palma lui.

Diomede surprinse această scenă și se gîndi la pielea înmiresmată, de culoarea santalului, a Anaxibiei :

— Ai dreptate, a fi tînăr nu e o vină, tinerețea înseamnă frumusețe.

Noaptea trează ducea parcă dorul unor tovarăși de veghe și nu-i lăsa pe pelerini să adoarmă.

Tindareos se ridică în capul oaselor, și începu :

— El spune : Nu-i de ajuns să ne bizuim pe zei, de vreme ce nici măcar nu știm dacă există. Și mai spune : Cunoaște-te pe tine însuți. Și are dreptate. Pe noi înșine nu ne cunoaștem bine și, necunoscîndu-ne pe noi, să-i ascultăm pe cei necunoscuți și nevăzuți ? ! ? Oare în felul ăsta nu ni se cere să plutim în spațiu, clătinîndu-ne ca niște fantome, fără să mai simțim pămîntul sub picioare ?

— Mucles, scumpule, îi atrase atenția chitaristul care-l acompaniază în timpul dansului. Asta miroase a blasfemie.

Anaxibia acoperi gura iubitului cu mîna ei micuță, în semn de avertisment... Tindareos îi sărută mîna și întrebă cu o voce aspră :

— Cine poate interpreta drept un sacrilegiu spusele mele ? Eu nu fac decît să întreb. Se zice că Apolo are grijă de tineri iar eu întreb : căruia dintre voi i-a dat vreun sfat ? Pe cine l-a ajutat ?

— Așa vorbești tu, care mai simți și acum în picioare durerea după dansul închinat zeului Apolo ? izbucni mirată Nefele, din grupul somnoroaselor dansatoare.

— L-am preamărit pe Apolo — ocrotitorul vieții, al rînduielii și al justiției, inițiatorul armoniei și al frumosului, ca acum noi înșine să ducem la Atena o moarte nedreaptă, spuse Tindareos. Se armonizează una cu alta ? În asta constă frumosul ?

Dansatoarea Nefele, în care mai vibra și acum tulburarea serbării de la Delos, reluă :

— Încă n-a murit ! În timp ce dansam, l-am chemat pe Apolo și l-am rugat să spulbere cu săgeata lui cupa cu zeamă de cucută, atunci cînd ea va fi apropiată de buzele lui Socrate.

Și, în aceeași stare de extatică euforie, strigă și în cala corăbiei aducătoare de moarte :

— O, tu, Apolo, zeu al luminii și bucuriei, ascultă rugăciunea mea !

— Ascultă-ne rugăciunea ! i se mai alăturară cîțiva pelerini.

Se așternu o tăcere deplină, de parcă ar fi așteptat un semn de răspuns de la evocatul Apolo. Nimic însă. Triera se legăna mai departe pe valurile înspumate, iar pe vîsle se prelingeau lacrimi grele, încărcate de sare.

— O, tu, Apolo, țintaș fără greș ! Trimite săgeata ta în chilia lui și sparge cupa cu otravă ! strigă pentru a doua oară Nefele, cu o voce mai puternică.

— Ar fi de datoria lui divină s-o facă, interveni Tindareos, la obiect. Și se grăbi să adauge : Apolo iubește soarele, dar în chilia lui e întuneric. Și atunci, te întreb : Oare nu vor ocoli privirea și săgeata lui aceasta chilie ?

— Rîzi tu, șuieră printre dinți Nefele, răpusă în toiul extazului ei. Dar, bagă de seamă, ție nu-ți joacă numai

picioarele, ci și limba în gură. Ai grijă, să nu trebuiască să bei tu poșirca aceea otrăvitoare în locul lui !

— Ce-ți veni, dragă Nefele ! ? ! Eu nu sînt demn de cinstirea și gloria lui. Singurul lucru pe care-l am comun cu Socrate e tinerețea.

Și, rostind aceste cuvinte, Tindareos petrecu brațul Anaxibiei pe după mijlocul său, cuprinzînd-o în același timp și el cu brațul lui vînjos. Apoi reluă :

— El îi învață pe oameni cum să trăiască. Cinstea și virtutea pot fi învățate, deprinse. El nu citește din stele și nici din lumea de apoi. Aici, pe pămînt, trăiește omule, și caută să fii fericit. În definitiv, ce altceva dorim noi, tinerii ?

— Sîntem amîndoi oamenii lui, îi spuse, zîmbind, Diomede.

— Din clipa în care a devenit o primejdie pentru Anitos și ceilalți de teapa lui, care întorc democrația cu picioarele în sus, Socrate ne-a devenit folositor nouă ; da, el, tînărul a devenit folositor tinereței noastre. Și așa va și muri : pentru noi !

Acum, cînd moartea lui se apropia tot mai mult, pe măsură ce corabia lor înainta spre țărmurile Aticei, se gîndeau la el cu crescîndă tristețe și îngrijorare.

Vîntul sufla pînzele trierei, vîslașii cufundau vîslele lungi în valurile agitate, bătînd apa cu toată puterea.

În goana ei vertiginoasă, corabia înceta să se mai legene, despicînd marea în două, ca un cuțit uriaș. Trupul ei vibra acum într-o zmucire abia perceptibilă.

Cei întinși în cală simțiră acest lucru. Anaxibia începu să plîngă înfundat.

— Ce-i cu tine, șoricelul meu ?

— Plutim prea repede...

9.

Discutau în timp ce beau vinul adus de sclavul lui Platon. Socrate știa că Simias și Kebes nu izbutiseră să facă nimic la arhontele basileus. Sorbea vinul pe îndelete, lăsînd limbii destul timp să se delecteze cu fiecare înghițitură.

— Încă nu v-am spus tot testamentul meu, începu el încet. Mai am ceva să vă las moștenire.

Aici ezită puțin, dar pînă la urmă, totuși, le spuse :

— Durerea mea, dragii mei prieteni...

Prietenii tăceau.

— Nu ghiciți oare ? întrebă Socrate, zîmbind.

În fața ochilor li se ivi imaginea trierei aducătoare de moarte. Uriașa pasăre neagră cu aripi puternice, cu pîntecele pictat în culoarea sîngelui, zburînd cu viteză înapoi, spre portul ei matern.

— Nu știți ce durere aș putea să am ? Nu știți voi, prietenii mei cei mai apropiați, reluă Socrate. Și văzînd că nimeni nu-i răspunde, bătrînul filosof continuă :

— O singură durere e demnă de ființa omului : cunoașterea că n-a înfăptuit ceea ce ar fi vrut să înfăptuiască.

— Cum poți să vorbești așa, tocmai tu, Socrate ? se minună Criton. Cel mai mic dintre numeroasele tale merite ar fi de ajuns ca să te facă mulțumit și mîndru de tine.

— În rîndurile tineretului — se grăbi să intervină Apolodor — se spune că ești părintele gîndirii.

— Ah, bunii și naivii mei prieteni, spuse Socrate, desfăcîndu-și brațele drăgăstos. Nu mă mai consolați și nu mai ocoliți problema. Hai, spuneți, ce credeți voi că mă doare ? Puneți mîna pe rană !

— Nimic n-ar trebui să te doară ! exclamă Apolodor.

— Am fost și eu tînăr ca tine, dragă Apolodor, îi răspunse Socrate. Multă vreme, pînă mai zilele trecute. Și n-am privit decît înainte. Dar acum știți și voi prea bine că a sosit momentul să mă uit și eu înapoi și să-mi cîntăresc munca înfăptuită în decursul a cincizeci de ani. Cu ce s-o apreciez ? Cu ceea ce se spune despre mine ? Cu ceea ce am spus eu, cîndva ? Eu, care sînt neînduplecat cu alții, să fiu părtinitor cu mine, așa cum aș fi cu un neisprăvit ? Pe toți demonii ! În felul ăsta n-aș vrea să vă părăsesc !

Criton îl cuprinse pe după umeri pe vechiul său prieten și-l întrebă :

— Ce te chinuie, dragul meu ?

— Adevărul, îi răspunse Socrate. Și dacă în ceea ce mă privește, nu-l voi rosti eu, vor veni alții să-l rostească. Și cine știe cum îl vor denatura !

— Cu asta nu putem fi decît de acord, încuviință Criton și, trăgîndu-l mai aproape de el, adăugă : Dar cu testamentul nu trebuie să te grăbești. Așteaptă să știm mai întîi ce e de făcut, după ce vom sta de vorbă despre un lucru mult mai grabnic.

Socrate nu ținu seama de această observație. Nu mai suporta să amîne chestiunea care-l frămînta atît de mult :

— Uitați-vă la mine, dragii mei, începu el. Sînteți sînge din sîngele meu ; și unde am ajuns eu ? Întotdeauna am socotit că virtutea poate fi învățată, deprinsă. Este așa ? Voi spuneți : Da. Ce am afirmat eu de atîtea ori ? Că omul poate fi drept, prin intermediul cunoașterii. Este așa ? Voi spuneți : Da ! Încă de pe vremea lui Pericle, mi-am dat contribuția, alături de primii sofiști, la instruirea mai profundă a atenienilor. Cu timpul, mulți dintre discipolii mei au devenit dascăli. Și voi și eu ne-am adus contribuția, chiar dacă modestă, la înălțarea spirituală a Atenei, încît ea e numită și acum mama științelor și a artelor. Este așa ?

— Bineînțeles, interveni de data asta Platon. Și socot că tocmai acest lucru vorbește împotriva durerii tale.

— Asta e o iluzie, dragă Platon. Cincizeci de ani ! Adeseori am încasat în piață și ghionți și picioare în fund pentru sfaturile date unuia sau altuia spre binele lor. Iar acum ? Acum, la sfîrșitul vieții mele, cu ce mă aleg ?

Tăceau. Antistene îi umplu cupa. Și, în timp ce Socrate o duse la gură, mîna începu să-i tremure și picuri de vin îi stropiră chitonul sclipind de albeață. El nu băgă de seamă, dar prietenii se îngroziră la vederea petelor roșii de pe chitonul său.

Bătrînul filosof întrebă, stăruitor.

— Rămîn valabile toate afirmațiile mele și țelul spre care v-am îndrumat și pe voi în decursul acestor ani îndelungați ?

Încuviințară, înmărmuriți de întrebarea lui.

— Rămîn, spuneţi voi, şi Socrate continuă să se apropie tot mai mult de marea sa durere : Afirmaţiile pot fi aprobate sau dezaprobate, după bunul plac, dar justeţea lor trebuie verificată de realitate. Şi care e realitatea ? Ce am îmbunătăţit ? Pe cine ? N-am vorbit noi oare în urmă cu cîteva zile despre descompunerea Atenei ?

Apolodor se uită la zidul chiliei — care acoperea frumuseţea de marmoră a Atenei — şi, în locul ei, văzu cumplitul Tartar.

Braţele lui Criton alunecară fără voia lor de pe umerii lui Socrate, de parcă ar fi amorţit într-o clipită.

Socrate îl apucă pe Apolodor de bărbie şi-i întoarse faţa spre el.

— Tu, dragul meu, o să-mi spui, de bună seamă, cu ce m-am ales...

— Nu, nu spun, îl întrerupse Apolodor, înspăimîntat ; nu o să spun nimic.

— Dar întrebarea mea ai înţeles-o ? insistă Socrate.

— Nu spun nimic ! Nu pot !

— Aşadar, nici de la tine nu voi afla răspunsul ?

— Iartă-mă, dragul meu, că mi-a trecut prin minte ceva ce nu poate fi adevărat, spuse cu voce rugătoare Apolodor, acoperindu-şi faţa cu palmele.

— Nu-l chinui pe acest băiat, îl admonestă Criton pe bunul său prieten. De ce te-ai pus tocmai pe capul lui ?

— Pentru că voi, ceilalţi, tăceţi cu înverşunare, iar el va vorbi, se aprinse Socrate.

Tînărul Apolodor tremura din tot corpul la gîndul că strădania de o viaţă a dascălului său de a face ca omul să devină mai bun, e spulberată de decăderea treptată a cetăţii ateniene. N-a fost oare zadarnică şi inutilă munca lui ? Îi era îngăduit oare să rostească acest lucru, acum cînd oricum nu mai putea fi schimbat nimic ? Avea el voie să-l întristeze cu o astfel de constatare ?

— Te voi iubi toată viaţa, se grăbi el să spună.

— În cazul ăsta, îi zîmbi Socrate, cu duioşie, îmi vei demonstra această dragoste şi acum şi-mi vei răspunde :

Le ajunge oamenilor cunoașterea ca să fie drepți și onești, ca să trăiască bine și, o dată cu ei, s-o ducă bine și întreaga obște din care fac ei parte ?

— Nu ajunge, răspunse Apolodor, oftînd.

— Fii binecuvîntat, dragul meu, spuse Socrate, cu inima ușurată. Ești primul care ai preluat durerea mea, și dacă tu ai fost în stare să faci acest lucru...

Aici, bătrînul filosof își întoarse privirea spre prietenii săi...

— Bine, dar durerea ta e prea mare, se grăbi să intervină Criton ; pentru tine și pentru noi toți. De aceea ne-am speriat de ea.

— Nu, bunul meu prieten, îl contrazise Socrate. De durere nu ne este permis să fugim, ci trebuie s-o cunoaștem în întregime. Toată truda mea de-o viață n-a dat rezultatul sperat de mine și în care ați sperat și voi. Pentru binele și fericirea individului și a întregii obști, mai trebuie ceva... Cu totul altceva...

— Și tu, bunul nostru dascăl, nu știi ce ar trebui să fie acest cu totul altceva ? întrebă Platon.

— Nu știu, răspunse Socrate, stacojiu la față de atîta tulburare. Și de ce mă poticnesc ? În ce constă neizbînda mea ? continuă el să se frămînte. Vechea mea afirmație : „știu că nu știu nimic“, cîndva un îndemn pentru fiecare de a se strădui să afle și să știe cît mai mult, capătă azi, dragii mei prieteni, o altă semnificație... Azi... nu știu de ce, mă apasă.

Se strînseră și mai aproape în jurul lui, dar nimeni nu găsea pentru el un cuvînt de mîngîiere. Vorbea singur :

— Echilibrul lumii a fost tulburat. De mult. Iar acea contradicție, înainte doar o fisură, crește, transformîndu-se într-o prăpastie care rupe statele și oamenii în două.

Agitația lui creștea, neliniștindu-i tot mai mult și pe prietenii săi.

— Tartarul, despre care se spune că ar exista undeva în adînc sub pămînt și că ar fi destinat ca o pedeapsă eternă celor mai mari răufăcători, a ajuns aici, în Atena

şi suferă în el oameni vii, adulţi şi copii, fiinţe absolut nevinovate. E normal să fie aşa ? Am înlăturat eu, cu discuţiile mele, acest buboi de pe trupul strălucitei noastre cetăţi ? Pot trăi oamenii în Tartar bine şi frumos, aşa cum îmi închipuiam eu şi voi odată cu mine ? Putem împiedica noi, prin cuvîntul nostru, ca oamenii, mînaţi de mizerie, să se ducă să se angajeze la munci mai grele decît acelea la care sînt trimişi sclavii ? E normal ca sclavul să nu fie considerat om, ci doar o unealtă cu suflet ? Un obiect ? Şi dacă-l considerăm om — în definitiv, nu se deosebeşte de noi decît prin sărăcia lui — e normal să nu se bucure de drepturile omului ? Să nu poarte numele lui de familie şi să aibă doar o simplă poreclă ? Să nu-i aparţină nici măcar propriii săi copii, zămisliţi cu sclavele, iar aceşti copii să sporească doar averea proprietarilor de sclavi, aşa cum se întîmplă cu vitele ? Aştia sînt unii. Dar cum e cu cei aflaţi de partea cealaltă a prăpastiei ? Cu acei care trăiesc potrivit devizei „averea naşte avere, banii nasc bani ?" E normal să stăpînească cineva o mie de sclavi, să facă negoţ cu ei şi, din ceea ce stoarce de pe urma lor, să trăiască şi să huzurească regeşte ?... E normal ca într-o obşte să existe între oameni un zid al avuţiei din pricina căruia oamenii nu se văd, ci mai curînd se pizmuiesc ?

De atîta agitaţie, răsuflarea i se acceleră :

— Da, continuă el, nestăvilit, răul mizeriei şi răul aurului îl strică şi-l înrăieşte pe om deopotrivă. Şi ce pot face eu cu o asemenea inegalitate ? Vedeţi, aici se sfîrşeşte înţelepciunea mea, aici începe durerea, zbuciumul meu chinuitor.

Toţi simţeau durerea lui Socrate ca pe propria lor durere. Tăceau, aşa cum se tace întotdeauna în faţa nenorocirii.

Singurul care îşi veni în fire şi prinse curaj, fu Antistene. El spuse :

— Tu, Socrate, discuţi întotdeauna cu noi despre ceea ce e folositor şi trebuincios. De ce să ne chinuim acum

pentru un lucru ce nu poate fi schimbat ? La ce bun, de vreme ce așa trebuie să rămînă pentru veșnicie ! ? !

— Cum ? ! izbucni Socrate, apucîndu-l pe Antistene de umeri și zgîlțîindu-l cu violență. Ce-ai spus ! ? ! Că totul va rămîne veșnic așa cum e ? Că situația asta nu se poate schimba ? Oare de asta discut eu cu voi despre toate astea, pentru că nu cred în posibilitatea unei schimbări ? De vreme ce cred în schimbarea omului, cum aș putea să nu cred în schimbarea întregii colectivități ? Nu știu din care parte trebuie stăruit pentru reușită, dar știu că totul se va produce din nou și din nou numai prin intermediul omului. De aceea cred că grija mea pentru om nu a fost zadarnică, după cum zadarnică nu va fi nici grija voastră față de el. De aceea, iubiții mei prieteni, chinuiți-vă cu moștenirea pe care v-o las și nu-l părăsiți pe om. Credeți în el, așa cum cred și eu.

Strînsoarea degetelor sale cedă și acum bătrînul filosof își aținti privirea asupra lui Platon :

— Nu fiți triști și nu vă speriați de ceea ce v-am spus. Eu am fost multă vreme singur împotriva Hidrei răului, acum însă voi sînteți o mulțime de socratieni. Primiți de la mine, voi tinerii, cunoașterea mea, dobîndită la sfîrșitul vieții mele. Și porniți de la ultima mea cunoaștere spre o cunoaștere nouă. Frămîntați-vă cu treaba asta mintea și cîștigați pentru acest scop pe cine puteți. Așa cum s-a schimbat lumea înaintea noastră, așa se va schimba și după noi. Dar pentru asta nu-i îndeajuns o singură pereche de mîini și un singur creier. Iar voi, sînge din sîngele meu, fiți printre acei ce vor croi lumii drumul schimbării spre mai bine.

Se uită o clipă la prietenii săi, care continuau să arboreze o mină tristă și, petrecîndu-și palma peste frunte, reluă :

— Ce se întîmplă cu mine ? Cu noi toți ? Pe toți demonii ! Am uitat să bem. Toarnă-mi, Apolodor !

Băură cu toții, în afară de Platon. Socrate surprinse acest lucru.

— Ce-i cu tine, băiete ? Ești tare palid ! Te doare ceva ?

— Mă doare. Durerea ta mă doare, răspunse Platon, sprijinindu-se de zidul chiliei.

10.

Platon căzu la pat.

— Vreau liniște. Plecați cu toții, le ceru el celor din casă, care stăteau grijulii în jurul lui. Tu, Dido, rămîi !

Dido se așeză pe o blană de leopard, în așteptarea altor porunci. Platon zăcea întins pe o canapea suspinînd. Durerea lui Socrate devenise durerea lui, dar el nu era atît de tare ca Socrate. N-avea sănătatea și rezistența lui. În cap i se cuibărise haosul prăpăstioaselor contradicții ale Atenei — imaginea acesteia înfățișată de Socrate. Ce moștenire cumplită ne lasă bunul nostru dascăl !

Îl scuturau frigurile. Picioarele îi erau reci ca gheața. Tînăra sclavă, Dido, înșiră în jurul patului său un cerc de vase pline cu cărbune de lemn încins.

Dogoarea care bătea asupra lui nu-i încălzea picioarele, iar fumul răspîndit de tăciunii aprinși îl îneca. Începu să tușească, și-i ceru sclavei să scoată din odaie vasele cu cărbuni.

Dido umbla desculță și tălpile ei trandafirii se dezmierdau pe netezimea mozaicului alb-negru. Zgomotul pașilor ei nu-l tulbura pe Platon dar, la un moment dat, un vas îi scăpă din mîini, stîrnind un zgomot asurzitor.

— Ce faci, nefericito ? gemu el.

— Iartă-mă, stăpîne. Dar cînd ești tu bolnav, eu însămi sînt bolnavă și tremur toată.

Îi zîmbi, dar el n-o văzu, se apropie de patul lui, dar el n-o auzi. Abia cînd îi atinse cu buzele ei piciorul, se înfioră ca de o sperietură și murmură, în surdină :

— Ești drăguță și bună, dar acum vreau liniște !

Se retrase supusă și, așezîndu-se la loc, pe pielea de leopard, îl supraveghe pe suferind de la distanță.

Răsufla din greu. Ceva îi strîngea capul ca un cerc. Vru să-l smulgă, dar degetele lui nu pipăiră decît părul

năclăit de sudoare. Ceva îi apăsa toracele. Își plimbă mîna pe piept, dar nici aici nu găsi nimic în afara țesăturii fine a chitonului.

Dido îl vedea luptîndu-se necontenit cu ceva ce-i provoca un chin insuportabil. Pleoapele i s-au înroșit și roșu e și albul ochilor săi. Da, și ochii lui suferă acum. Cît e de firav și de sensibil ! Pînă și lumina îl supără ! își spuse Dido, în sinea ei. Se ridică și, încet, avînd grijă să nu se lovească inelele unul de altul, trase draperia. Apoi pulveriză în odaie un parfum înviorător. Așa o să respire mai bine.

Platon era cu gîndul în altă parte. Din casa lui comodă și luxoasă, se trezi în chilia închisorii, acolo unde nu de mult îi spusese lui Socrate : Dacă nu voi găsi în Atena destulă liniște și siguranță, voi pleca.

Își încreți fruntea. Arhonții au refuzat oferta bănească a celor doi tebani — Kebes și Simias — refuzînd astfel să-i comute lui Socrate pedeapsa cu moartea prin otrăvire, în pedeapsa cu amenda. E limpede că în Atena nu voi fi nici eu în siguranță. Anitos n-a fost singurul împotriva lui Socrate. Mai sînt și alte persoane influente, care vor să scape de el așa cum a vrut Anitos...

Și cînd acest lucru se va întîmpla, neînsuflețitul Socrate va trage după el alte victime, iar eu sînt atașat de el prin legături trainice... De aceea, trebuie ca eu, viul, să-l trag pe el printre cei vii și să nu îngădui ca el, mortul, să mă tîrîie pe mine, viul, printre morți. Cam așa se prezintă lucrurile. De frică, se mișcă un pic. Vîrfurile ascuțite ale durerii îl pătrunseră pînă în adîncul creierului. Îngrozit, scoase un țipăt strident.

— Dorești ceva ? îl întrebă Dido.

— Da, răspunse el, cu înfrigurare. Sărută-mă, Dido, sărută-mă pe obraji, pe tîmple, sărută-mi fruntea, părul — nu, nu așa — ușor de tot, ușor, doar atît cît să simt atingerea buzelor tale.

Fericită, Dido, îi împlinea toate dorințele.

Gîndul lui Platon plecă iar departe : Sicilia ? Îl cunoaște bine pe Dyonisos, tiranul Siracuzei. Să se refugieze la el, ca să lucreze ? Ori în altă parte ?

Dido îl săruta uşor pe frunte şi cu tenul ei catifelat îi ştergea broboanele de sudoare.

— Da, spuse deodată Platon, cu voce tare.

Dido îşi închipui că acest da era o expresie a mulţumirii lui pentru mîngîierile ei şi, într-o bucurie spontană, îşi lipi buzele de palma lui, ca o nevăstuică însetată de sînge.

— Da, Sicilia, rosti el, cu inima uşurată. Iar tu, zăpăcito, tu nu mai ştii unde mi-e gura ?

Îl sărută pe buze, apoi îl întrebă :

— Nu te chinuiesc ?

Şi, în aceeaşi clipă, Platon simţi prin chitonul lui şi prin peplumul din ţesătura subţire al Didonei, sfîrcurile sînilor ei tari, care îi apăsau pieptul.

— Nu, răspunse el, de la tine nimic nu mă doare.

— Te pot face bine ?

— Boala mea e o boală sufletească şi pe asta trebuie să o birui eu singur. Dar tu îi îndulceşti violenţa.

— Şi sufletul meu e suferind, murmură Didona, cu sfială. Să nu mă pedepseşti pentru ceea ce îţi voi spune.

— Ştii bine, Dido, că pe tine nu te tratez ca pe o sclavă. Tu eşti prietena mea, dulcea mea prietenă.

— Tu însă, dragul meu, nu-mi îndulceşti suferinţa. Dimpotrivă, o sporeşti. Mi-ai arătat ce-i fericirea, dar pentru mine ea nu-i decît o nălucire.

Şi, rostind aceste cuvinte, Dido se ridică în picioare. Peplumul ei avea culoarea roşie-cafenie a trunchiului de pin, iar părul îi era împodobit cu panglicuţe verzi. De urechi îi atîrnau cercei de aur şi auzul ei era la fel de neliniştit ca şi toată fiinţa ei.

E frumoasă şi se pare că a început să fie conştientă de frumuseţea ei, îşi spuse Platon, în sinea lui.

— Nălucire ? Şi de ce suspini ? Nălucirea ţine de viaţă, ca o necesitate a ei indispensabilă. Iar uneori, e mai frumoasă şi mai strălucitoare ca realitatea.

— Şi cu cît e mai strălucitoare, cu atît mai rău trăieşte omul după ce nălucirea dispare, spuse Dido, cu ochii scăpărînd de o tainică mînie.

— Îți pare rău că te-am luat lîngă mine ? ! întrebă Platon, posomorît.

— Și da, și nu, răspunse Dido, nemaiputîndu-se stăpîni : Tu, fericitul, îmi presari din fericirea ta cîte puțin, așa cum arunci grăunțe porumbeilor tăi. Trebuie să gînguri mult pînă să capeți un grăunte de fericire...

Socrate îi veni din nou în minte lui Platon. Ce bine știe să vadă bătrînul meu dascăl în sufletul acestor oameni.

— Crezi despre mine că sînt un om rău, dragă Dido ? întrebă Platon, cu aceeași voce calmă și binevoitoare.

— Pe Afrodita ! exclamă femeia. Jur că nu !

— Atunci crezi că sînt bun ?

— Da, cred.

— Și totuși nici omul bun nu poate face tot ceea ce altora li se pare că e bine. Sînt lucruri, frumoasa mea, care pot fi schimbate și altele care trebuie să rămînă așa cum sînt.

Dido pricepu. Sclavul sclav. Stăpînul stăpîn. Și el m-a înțeles pe mine : prea multe mi-am permis. Mă bucur de cea mai frumoasă nălucire și nu sînt mulțumită. Dar mîine ? Mîine ce mă așteaptă ? Cum să nu mă gîndesc la asta ? Cum să nu-mi fie teamă de ziua de mîine ?

— Se întunecă, spuse cu voce blajină. Dorești să aprind candelabrul ?

— Aprinde-l !

Dido ieși supusă ; peste puțin timp se întoarse cu o torță și aprinse pe rînd, toate felinarele candelabrului. Apoi se uită la Platon. Chitonul lui era doar un pic mai alb decît chipul său. Durerea îi revenea. Își petrecu palma peste obraz, de parcă ar fi vrut să trezească la viață sărutările ei. Erau ultimele. Sărmana mea Dido !

11.

O zi și o noapte la pat, la adăpostul plăcut al casei sale, sub îngrijirea delicată a Didonei și Platon se simțea mai bine. O baie, un masaj ușor pe tot corpul, o gustare de dimineață bună și nu se mai întoarse la pat.

Ieşi în peristil, unde întotdeauna se înviora. Se aşeză într-un jilţ, la umbra colonadei. Era locul său preferat. Aici cerea, de obicei, să i se aducă măsuţa şi uneltele de scris, aici îşi desfăta nările cu parfumul trandafirilor, aici îşi scria meditaţiile, aici îşi însuşea ideile lui Socrate, formulîndu-le în stilul său propriu, ca apoi să le alcătuiască într-o formă literară integrală.

Aşa se întîmplă şi acum. Compara spusele lui Socrate despre durerea sa cu greaua îndatorire ce-i revenea lui din acest testament. Încerca dar nu izbutea să ajungă la o concluzie fermă. De la ce depărtare vede bătrînul Socrate schimbările necesare în organizarea statului ! E ca şi cînd ar întrevedea alcătuirea statului fără sclavi. E oare cu putinţă aşa ceva ? Cine să facă toate muncile în locul lor ? De la ce distanţă vede el toate astea ? Ori poate vede departe ? îşi spuse Platon, răsucind în mînă condeiul de papură. Zîmbi şi îşi dădu singur răspunsul : bătrînul a dat în mintea copiilor !

Răcoare. De ce mi-e iarăşi frig ? Am ajuns iar în chilia lui de piatră ? De ce trebuie să mă ţin mereu de el ?

Îşi trase peste scurtul lui chiton doric o chlaină * lungă cu cusături înfăţişînd tot felul de păsări de toate culorile. Să nu gîndesc. Să nu gîndesc ! Gîndirea doare. Apasă sufletul...

Îşi aţinti privirea asupra fîntînii arteziene. Din copilărie se simţea bine în preajma ei. O botezase surioara fermecătoare. Fîntîna susura, răsucindu-şi în bătaia vîntului şuviţa sclipitoare şi stropind florile din jurul ei. În perdeaua subţire de ceaţă pe care o pulveriza în sus, se desenau dungile multicolore ale unui mic curcubeu.

Platon a crescut în mijlocul frumosului. Toate obiectele din casă, ornamentale sau utilitare, erau opere de artă. Îl privau de sentimentul fricii stîrnit de spaţiile pustii. Prin formele şi culorile lor, prin redarea unor figuri şi întîmplări din vechile legende, aveau darul să trezească în el fantezia şi să-i sugereze o adevărată bogăţie de idei.

---

* Îmbrăcăminte lungă bărbătească asemănătoare chitonului (n.t.).

Ca adolescent, adorase aceste legende, căutind în ele o semnificație mai adîncă. Erau pentru el un simbol al tainelor apariției și existenței Pămîntului și a vieții pe Pămînt. Îi înfățișau acel mister al destinelor asemănătoare cu destinele oamenilor într-un amestec de real și ireal.

Oriunde cădea privirea — pe draperii, mozaicuri sau pe fresce — orice atingea mîna — o cupă, un sfeșnic, un scrin pentru păstrarea giuvaerurilor — pretutindeni se întîlnea cu înaripații Hermes și Pegas, cu eroii legendari încleștați într-o crîncenă încăierare cu niște ființe monstruoase, sau bătîndu-se între ei. În fiecare zeu, zeitate, demon de pădure, de apă sau de munte, în fiecare Satir sau nimfă, sălășluia o părticică din viața omenească, o părticică din dramele și tragediile trăite de pămînteni.

Socrate tăgăduia existența olimpienilor și a tuturor celorlalți zei recunoscuți de stat și împotriva acestor zei — vietăți, unele de-a dreptul sălbatice, își făurea imaginea unei divinități de un nivel superior, iar această divinitate se contopea în mintea lui cu binele, cu frumosul și cu virtutea.

Platon care cunoștea din adolescență ideile lui Socrate a mers cu ele și mai departe, socotind această divinitate nedreaptă în afara sferei umane, și a definit binele ca pe un zeu în sine. De aceea, în ciuda legilor care domneau, Platon vedea în Socrate, în afara omului bun și drept, un om extrem de evlavios.

Oftă. Ce frumos ar putea fi pe această lume. Dar pentru asta, tot ce e viață ar trebui să fie pătruns de armonie. Platon tînjea după liniște ; îi displăcea tot ce era furtunos, sălbatic, neorînduit. Personal, se simțea mai bine la adăpostul singurătății sau într-o societate aleasă, decît în învălmășeala și vacarmul pieții, unde Socrate era în elementul lui. Considera că statul ar trebui să creeze un climat prielnic liniștii sufletești și socotea că dirijarea unui asemenea stat ideal ar trebui încredințată unui om înțelept, unui filosof. Dar în visul lui despre înțeleptul filosof-conducător, el nu-și punea de loc întrebarea ale cui interese ar trebui să apere un astfel de domnitor. N-avea

perspectiva largă a lui Socrate, capacitatea acestuia de a-i cuprinde pe toți oamenii din jurul său. Împărțea populația pe principiul stărilor și îi avea în vedere pe toți locuitorii, cu excepția sclavilor pe care nu-i considera oameni în această societate, în ciuda faptului că în Atena ei erau aproape la fel de numeroși ca oamenii liberi. În același timp știa că unii sclavi erau mai instruiți, mai generoși și mai distinși decît stăpînii lor. Se întîlnea el însuși cu acest fenomen, îl cunoștea de la Socrate, dar pragul visului său, sclavii tot nu-l depășeau.

Și iată, deodată Socrate îi înghesuie cu de-a sila în fața lui. Lăsă pe masă condeiul de papură. Azi nu e în stare să se concentreze. Poate după ce povestea cu Socrate va lua sfîrșit, iar el, Platon va fi undeva, departe de Atena...

— Dido ! strigă el. Te văd. Stai ascunsă după tufele de lauri și mă urmărești din ochi. La ce bun ? Hai, ieși mai bine din ascunzătoare și dansează.

Dido se strecură din spatele crengilor de laur și, de la primii pași, începu să danseze. Aluneca printre statui și flori, arcuindu-și trupul mlădios, în timp ce peplumul neîncheiat se desfăcea, dezvăluindu-i coapsele zvelte pînă la șolduri. Sînii ei, vizibili prin țesătura străvezie, nici nu se clinteau în timpul dansului.

Platon degusta cu nesaț această clipă, clipa melancoliei despărțirii de casă, clipa nostalgicei despărțiri de frumusețile vii și de frumusețile neînsuflețite din jurul lui.

O chemă pe Dido lîngă el. Fata se sperie, văzîndu-l cu pumnalul în mînă, cu toate astea se apropie supusă și devotată, în același pas de dans și, aruncîndu-și cu o mișcare violentă capul pe spate, îi întinse gîtul dezgolit. Platon i-l sărută cu gingășie. Reteză apoi cu pumnalul cîțiva trandafiri galbeni și-i împodobi părul negru și lucios.

— Dansul tău e o poezie a mișcării, spuse el adînc mișcat. Arta ta trebuie încununată.

Fata radia de bucurie. Să bănuiască ea oare că aceste zile sînt zilele mele de bun rămas ? Nu, nu bănuiește. Surîde și asta e bine. Nu vreau s-o văd plîngînd.

În clipa aceea auzi zgomotul inelului de la poartă și, numaidecît, o voce cunoscută. Se minună văzîndu-l pe bătrînul Criton, care bătuse drumul pînă la el, dar, totodată, îl cuprinse un fior de teamă.

Criton, înfășurat într-un himation dintr-o țesătură fină, cu falduri bogate, venea spre Platon, traversînd grăbit colonada de marmoră. În ciuda vîrstei sale înaintate, avea un mers energic și cît se poate de sprinten.

— *Chaire,* dragul meu.

Platon îl întîmpină cu brațele deschise.

— *Chaire*, distinse oaspe.

— Am nevoie de tine, băiete.

— De mine ? întrebă Platon și înfiorarea lui crescu.

— Da, de tine. Și mă bucur că te-ai restabilit.

Și, apucîndu-l de mijloc, Criton îl conduse — mai curînd ca amfitrion decît ca oaspete — spre o bancă de marmoră, adăpostită la umbra unei arcade. Chiar în fața lor, zburdalnicul Eros, pe al cărui chip se citea o expresie ștrengărească, de copil, își încorda arcul, țintind spre ei cu săgeata sa distrugătoare de inimi.

— Da, dragostea, zîmbi Criton. Multe e în stare să facă dragostea. Și, aplecîndu-se spre urechea prietenului, se grăbi să adauge : Îți aduc o veste secretă.

— Bună ? încercă să ghicească Platon, din intonația oaspetelui.

— Doar cu speranța de a fi bună, îi răspunse Criton, oftînd, după care îi povesti cum, împreună cu prietenii săi, a pregătit totul pentru fuga lui Socrate din închisoare. Fuga trebuie să se producă neapărat în noaptea asta, întrucît de la Egina a fost anunțată apariția la orizont a trierei de pelerinaj, aflată în drum spre Atena. Mîine, închisoarea va fi încercuită de oameni și paznici și fuga n-ar mai avea șanse de reușită.

— Și în noaptea asta va reuși ? întrebă Platon, cu nerăbdare.

— Sperăm. Temnicerii și paznicii au căpătat de la mine o răsplată îndestulătoare pentru cele cîteva clipe de neglijență întîmplătoare. De altfel, Socrate e păzit tot timpul cu neglijență și, firește, nu întîmplător.

— Asta înseamnă că nu întreprinzi un lucru primejdios. Dar, prin asta, nu te pui în primejdie pe tine şi pe ceilalţi ? mai întrebă Platon.

— Ba da, răspunse Criton. Şi pe tine am de gînd să te pun în pericol.

— Asta o faci din dragoste ?

— Socrate o merită...

— Mă gîndeam la mine, scumpe prietene. Cerîndu-mi să fac ceva pentru salvarea lui Socrate, îţi manifeşti un sentiment de dragoste faţă de mine, ţinu să precizeze Platon.

Criton se bucură nespus de cuvintele lui. Aşa vorbeşte un adevărat prieten, îşi spuse în sinea sa, după care îl rugă să-i dea o mînă de ajutor, spre a-l convinge pe Socrate să accepte fuga. Platon se miră că-i cerea un lucru atît de mărunt, după el de-a dreptul inutil.

— Sînt sigur că nu va fi nevoie. Va accepta bucuros propunerea noastră.

— Eşti chiar atît de sigur ?

— Are de ales între două lucruri. De ce l-ar prefera pe cel mai rău, de vreme ce iubeşte viaţa ?

— Dar oare în timpul procesului său n-a dovedit că-i pasă mai mult de alte lucruri decît de propria sa viaţă ?

— Unul din principalele sale deziderate, în ceea ce priveşte individul şi societatea, este justiţia, spuse Platon, pe un ton atît de stăruitor, încît se părea că în faţa lui s-ar fi aflat Socrate însuşi. Şi tu, scumpe Criton, prin fapta ta, săvîrşeşti un act de justiţie — iar el, dacă ar rămîne aici, s-ar supune de bună voie nedreptăţii şi samavolniciei.

— Îmi dau seama de asta, tinere prieten, încuviinţă Criton. De aceea mă îngrijesc să nu se întîmple aşa. Din dragoste pentru el dar şi din dragoste pentru Atena, ca să nu fie pătată de această crimă judiciară.

Platon simţi cum i se usucă gîtlejul şi, în felul ăsta, îşi aduse aminte că amfitrionul lasă azi de dorit.

Bătu din palme şi după ce un sclav sosi în grabă, făcîndu-le o plecăciune celor doi stăpîni, îl întrebă pe Criton :

— Ce fel de vin dorești, distinsul meu oaspe ?

— Alb, răspunse Criton.

Într-o clipită fu adus vinul, craterul de amestecat și două cupe gravate cu bacante dansînd.

Criton învîrtea în mînă cupa, examinîndu-le cu atenție pe exuberantele dansatoare. La un moment dat, întrebă :

— De ce crezi, dragă Platon, că te-am căutat tocmai pe tine ?

La privirea mirată a amfitrionului, oaspetele continuă :

— Tu, dragul meu, ești gata oricînd să părăsești Atena. Ai spus acest lucru. Și dacă ție asta ți se pare a nu fi un lucru dureros, ești singurul care ai putea să-i ușurezi și lui inima, determinîndu-l să facă acest pas. Ai mulți prieteni în toată Elada. Și eu la fel. Ar avea la cine să tragă. Dacă ar ști că o să vă puteți întîlni oriunde, chiar și în afara patriei și că prin tine ar avea și acolo, o părticică din Atena, poate că s-ar decide mai ușor.

— Să părăsească Atena ? ! ! se aprinse Platon. Asta ar fi și pentru mine un pas dureros, scumpe Criton. Dar dacă vreau să o fac, îndeplinesc destinul filosofului, destinul unui fiu al lui Socrate și voi pleca, dar cu durerea în suflet.

Și, arătînd cu mîna spre peristilul de marmoră — numai statui, flori și, la mijloc, îndrăgita fîntînă arteziană, numită de el Surioara fermecătoare — Platon adăugă :

— Priveliștea acestei case primitoare îmi va lipsi ca aerul, fără ea voi sîngera, dar plec, fiindcă trebuie să-mi urmez destinul.

— Văd că am făcut o bună alegere, spuse Criton, strîngîndu-i mîna cu căldură. Și acum să ne grăbim, să ajungem cît mai repede la Socrate.

12.

Se gîndește la moarte, se pregătește de moarte, mîine urmează să plece în lumea drepților și ei vor să-l întoarcă din calea lui și să-l trimită înapoi, pe drumul vieții.

Șocul era prea mare. Se prinse cu mîinile de marginea patului, să nu se răstoarne. Gîndul întoarcerii la viață îi încinse inima. Nu mai putea să-și tragă rusuflarea. Nu mai putea să vorbească.

Cei ce veniseră să-i ofere libertatea cu ochii luminați de bucurie, se uitau acum la el, înfricoșați, văzînd în ce hal l-a adus vestea lor cea bună. Te pomenești că-l doboară de tot...

Apolodor se așeză lîngă el și, cuprinzîndu-l cu amîndouă brațele pe după umeri, îl sprijini să nu cadă. Socrate nu se împotrivi. Răsuflarea începu să-i revină. Inima încinsă începu și ea încet-încet să se liniștească.

Criton stabilise dinainte că la această convorbire pot fi prezenți numai acei discipoli și prieteni ai lui Socrate care sînt inițiați în pregătirile de evadare și sînt dispuși să-i dea o mînă de ajutor în acest sens.

Unii stăteau pe jos, pe himationul împăturit, alții în picioare, dar toți erau înmărmuriți și pămîntii la față de atîta spaimă și încordare. Socrate își dădu seama că îi speriase. Apucă mîna lui Apolodor, care-l sprijinea din spate, o așeză pe genunchiul său și, după ce i-o strînse cu putere, începu :

— Bunii mei prieteni ! Sper că nu v-a prins mirarea că era gata-gata să fiu răpus ? ! Îi aduceți bătrînului — căruia i se și măsoară pentru mîine zeama de cucută — renașterea, și voi ați vrea ca el să nu clintească nici măcar o geană ? ! Tu, dragul meu Criton, îți închipui că sînt chiar atît de tare ? Și tu, Platon, care ai înclinația de a mă ridica deasupra oamenilor, te miri că povestea asta mi-a zdruncinat calmul în asemenea hal ?

Îi amenință prietenește cu degetul, apoi reluă :

— Tăceți, tăceți ! Cum văd, voi ați vrea să faceți din mine un erou legendar, un titan. Mi-a ajuns la ureche că ați și răspîndit în rîndurile tineretului tot felul de basme despre persoana mea. Iar acum v-ar prinde bine pentru școlile și papirusurile voastre, un alt lucru de necrezut : Socrate primește cu un calm imperturbabil, demn de un adevărat filosof, cea mai cumplită și totodată cea mai

îmbucurătoare veste. Aiuriţilor — continuă el rîzînd — oare voi nu ştiţi cît de mult iubesc eu viaţa ? Fiecare îmbucătură de pîine o mestec cu evlavie între dinţi, pînă cînd se îndulceşte, cu fiecare duşcă de vin îmi delectez mai întîi cerul gurii, înainte de a-i da drumul pe gîtlej...

Îşi ridică privirea spre mica deschizătură din zidul chiliei :

— Să văd soarele ! Să-l întîmpin şi să-l salut iarăşi în fiecare dimineaţă. *Chaire,* frăţiorul meu de aur ! Razele soarelui de dimineaţă nu-s înţepătoare, ştiţi ? Ne permit să ne uităm unul în ochii celuilalt...

— Ne aşteptam să te bucuri, îl întrerupse Criton, cu duioşie în glas.

Socrate îşi birui emoţia, cu un rîs zgomotos :

— De bucurie că va ieşi de aici, moşneagul Socrate e gata-gata să-şi piardă minţile. De bună seamă, în celula asta toate au început să-l ardă. Iar vrea să bată străzile şi să stea cu fiecare la taifas... În toată Atena nu există palavragiu mai mare ca el...

Înmărmuri amintindu-şi de Atena lui, dar numaidecît îşi reveni :

— Discuţii cu meşteşugarii, cu tîrgoveţii, cu veneticii, cu elevii, cu gimnaştii, şi, în plus, mai şi bolboroseşte din somn, aşa cum mărturiseşte Xantipa lui.

Acceptă într-un chip ciudat reîntoarcerea la viaţă, îşi spuse Platon, în sinea lui.

Încet-încet Socrate se liniştea, fără însă să renunţe la tonul vesel, care-l ajuta să se liniştească.

— Se cuvine, dragii mei, să vă mulţumesc, spuse el făcîndu-le o plecăciune. Dar, prin asta, voi vă atrageţi asupra voastră nişte necazuri mari şi asta numai pentru ca eu să-mi pot desfăta gura cu toate delicatesele, la prietenii lui Criton din Tesalia. Cu alte cuvinte, eu tot nu scap de pritaneu, chiar dacă va fi vorba de unul, oarecum, diferit. Mda, ar fi frumos s-o duc în felul ăsta — şi încă pînă la adînci bătrîneţi...

— Ai merita-o din plin, după toată lipsa de recunoştinţă de care ai avut parte aici, interveni Platon.

— Da, zîmbi Socrate, ar fi altceva decît să mă ciondănesc cu Ramadante — undeva pe o pajiște presărată de asfodele palide — dacă sînt credincios sau necredincios. Oricum, nu va ști să se descurce cu mine. În Tartar nu va putea să mă azvîrle, pentru că sînt credincios, iar în Eleusis nu mă va lăsa să intru, pentru că sînt necredincios.

Amuți și își spuse în sinea lui : Dacă aș fugi din închisoare, m-ar aștepta același lucru. N-aș fi nici cetățean al Atenei, nici al obștei în care mă trimite Criton. Alungă însă acest gînd și isprăvi ce avea de spus :

— Va fi frumos să continui discuțiile mele cu Platon, care îmi promite că va veni să mă viziteze în Tesalia. Și sînt sigur că și mulți alții dintre voi vor veni la mine, călare pe măgari, ori pe cai — și astfel, „casa gîndirii" mele care, vremelnic, s-a mutat aici, la închisoare, se va muta din nou, de data asta ceva mai departe. Întocmai așa vezi tu lucrurile, dragă Criton și voi toți, nu-i așa, dragii mei ?

Se declarară de acord, și-i făgăduiră să nu-l părăsească și să meargă să-l vadă oriunde s-ar afla. Numai Criton îi răspunse altfel decît ceilalți :

— Bagatelizezi lucrurile, frățioare. Rîzi. Cum văd, te agăți mereu de veselul și zglobiul tău Democrit, și în felul ăsta îți recîștigi buna dispoziție.

— Aș zice, replică Socrate, că niciodată n-a cunoscut bătrînul vostru dascăl fericirea pe care o cunoaște acum, pentru că nici una n-a venit pînă acum să-i înlocuiască acea cupă... știți voi care.

Vedea cît se bucurau cu toții de bucuria lui, și cu un zîmbet discret, puțin visător, îl asculta pe Criton care, cu sufletul la gură, îi înfățișa cu cîtă grijă pusese totul la cale pentru evadarea lui. Temnicerul și ajutoarele lui au și fost mituite. La fel și slujbașii arhonților. Nici unul dintre ei nu va vedea și nu va auzi nimic. Iar cel care îi va deschide poarta închisorii și asupra căruia va fi aruncată vina pentru fuga lui, va fugi și el în această noapte. Ceea ce arhontele basileus a refuzat să ia de la Kebes

și Simias pentru visteria statului, în schimbul eliberării lui Socrate, vor lua cu bunăvoință acești oameni simpli și, în plus, cu conștiința că libertatea lui Socrate este o cauză dreaptă.

— Da, totul se arată realizabil, de-a dreptul ispititor, interveni Socrate, complăcîndu-se în situația expusă de Criton. Nici nu e de mirare că așa vi se pare vouă, tuturor, și ție, scumpe Criton, bărbat cu atîta experiență. Dar să nu ne grăbim — îi ceru el vechiului său prieten : Nu știu cîtor oameni, sau măcar dacă există asemenea oameni cărora să li se fi întîmplat ceea ce mi se întîmplă mie. Hai să discutăm despre asta mai amănunțit. Căci, slavă zeilor, avem o zi întreagă înaintea noastră...

— Cu plăcere, scumpe prietene, încuviință Criton, în definitiv, despre altceva nici n-am fi în stare să vorbim.

— Bine, începu Socrate. Să admitem deci că totul se va petrece așa cum spune Criton și eu voi ieși cu bine din închisoare. Acum însă închideți cu toții un pic ochii și imaginați-vă această noapte și pe mine, în toiul ei. Da, eu — care toată viața am fost lipit de Atena ca o caracatiță, acum moșneag bătrîn, mă furișez pe porțile ei, ca un răufăcător. Aud pași în urma mea, mă ascund pe după stîlpi... Dar, apropo, ce travestire mi-ați pregătit ? Dascălul vostru — așa se zice — e păstor. De bună seamă, intenționați să mă travestiți în păstor. Parcă văd ! Pe cap o să-mi vîrîți o pălărie de paie, cu boruri mari, și o să mi-o legați cu o panglică sub bărbie, o să mă înfofoliți într-o mantie lungă, în picioare o să-mi puneți ghete înalte cu șireturi, în mînă o să-mi înfigeți un toiag mare — și din mine ce-o să mai rămînă ? Doar barba — iar barbă poartă mulți bărbați ; o să mă mascați frumos, nu-i așa ? ! Atît de frumos, încît o să dispar cu totul de pe lumea asta...

— Nici vorbă de așa ceva, frățioare, îi curmă șirul vorbirii Criton. Niște oameni anume angajați, te vor duce cu lectica, în chip de medic care merge să vadă un bolnav.

— De medic ați avea nevoie, cred eu, voi, bunii mei prieteni, și asta chiar acum, interveni Socrate pe un ton

dojenitor. De teamă pentru soarta mea, vi s-a înfierbîntat mintea. Fără glumă, luați spusele mele în serios și căutați să puneți față în față motivele în favoarea și împotriva fugii mele.

— Mă rog, fie, ăsta-i procedeul tău obișnuit, încuviință Criton și se grăbi să adauge tăios : Nu uita însă că ești dator să-ți păstrezi viața de dragul familiei tale, de dragul prietenilor tăi și de dragul Atenei.

Soția, fiul, Mirto, prietenii, Atena — o negură asemănătoare aceleia care-i întunecase vederea în timpul procesului, îl orbi și acum, fixîndu-i în minte același gînd : soția, fiul, Mirto... Își acoperi fața cu amîndouă mîinile și făcu o plecăciune pînă la genunchi.

— Bea, recunoscu el vocea lui Platon. Bea, să te înviorezi.

Socrate se îndreptă din șale. Negura se risipi și acum, ca atunci, la judecată.

— Mulțumesc, Platon, nu te refuz.

Și, luînd ulcica din mîna lui, spuse :

— Să mîncăm și să bem împreună. Grijile și necazurile îl istovesc pe om mai mult decît spartul și căratul pietrei.

Îi făcură pe plac. El însă mîncă puțin. Se mulțumi cu un pic de brînză și cîteva măsline murate.

La un moment dat, văzîndu-și prietenii mîhniți de tăcerea lui și vrînd să le spulbere nerăbdarea, se grăbi să vorbească, mestecînd încă ultima măslină :

— Ceea ce îmi propuneți voi, dragii mei, e un lucru frumos și urît, bun și rău deopotrivă. În enumerarea ta, scumpe Criton, ai uitat să pomenești personajul principal, adică pe mine. Și, pe urmă, pe dușmanii mei...

— Foarte bine, adaugă-te deci pe tine și adaugă-i și pe dușmanii tăi în această enumerare, îi răspunse Criton. Asta nu va face decît să-ți înlesnească hotărîrea de a pleca de aici cît mai repede și cît mai departe.

Acum Socrate îl cuprinse pe Apolodor cu brațele pe după umeri.

— Așadar, îmi oferiți viața în locul morții, adică lucrul cel mai frumos și mai bun, din punctul nostru de vedere, prietenii mei credincioși.

Se uită la Criton și la Platon, care stăteau acum, unul lîngă altul, sprijiniți de zidul de piatră al chiliei.

— Da, am o familie, Xantipa, Lamprocles și Mirto vor fi fericiți să știe că trăiesc undeva, în siguranță și belșug. Dar am oare dreptul să le aduc o asemenea fericire ? După plecarea mea, va fi o familie proscrisă, familia unui fugar care a săvîrșit o faptă împotriva legii. Toată lumea îi va ocoli și nimeni nu va avea nici un pic de compasiune pentru ei. În schimb, dacă mi se va lua viața pe nedrept, oamenii nu vor mai ști cu ce să-i copleșească. Și, astfel, vor trăi în siguranță și în belșug. Oare din asta nu reiese că de acest belșug și de această siguranță se poate bucura numai o parte din noi ? Ori ei — ori eu ?

Criton tăcea cu înverșunare.

— E greu să fii contrazis și totuși vreau să te contrazic, se încumetă Antistene să spargă liniștea penibilă ce se așternuse în celulă. Tu pui mai presus de viața ta belșugul și siguranța familiei. Viața însă înseamnă mai mult.

— Mi-e teamă, dragă Antistene, că în cazul meu moartea poate demonstra mai mult decît viața mea.

— De asta n-ai să izbutești să convingi pe nimeni dintre noi, izbucni Apolodor, smulgîndu-se din brațele lui.

— Mă rog, eu am să încerc, replică bătrînul filosof, cu fermitate. Moartea nu stă întotdeauna împotriva vieții. Oare nu o ajută adeseori să ajungă pe treptele unei mai înalte perfecțiuni ? Nu e ea născătoarea celor mai prețioase valori ? Ce părere aveți, iubitori ai filosofiei ? Mă înșel ?

Nimeni dintre cei prezenți nu putea să nu recunoască acest adevăr mereu verificat și reverificat de istorie. Cu toate acestea, erau ferm hotărîți să se bată pentru viața lui, pînă în ultima clipă. Deveniră zgomotoși.

Iritat de rezistența lui, Criton începu să-i strige în față :

— Ce fel de logică mai e și asta, dacă tu, Socrate, asupra căruia s-a abătut pe nedrept pedeapsa capitală, vrei să i te supui de bună voie ?

Prietenii îl aplaudară furtunos.

Încurajat, Criton își continuă vijeliosul cuvînt :

— Acum numai tu poți înlătura nedreptatea săvîrșită împotriva ta și nimeni altul. Ori, poate mai e cineva ?

— Continuă, Criton, îl îndemnă Socrate. După mine, cuvîntul tău nu s-a încheiat aici.

Înfiorat mai rău decît Socrate, de parcă în joc ar fi fost propria sa viață, Criton nu știa în clipa aceea ce ar mai fi avut de adăugat. În disperare de cauză, explodă, ațintindu-și privirea asupra lui Platon.

— Ajutați-mă careva să-l răpun pe acest încăpățînat !

— Legile ateniene sînt sfinte pentru toți cetățenii, interveni Platon, palid la față. Fiecare dintre noi e dator să le respecte și să li se supună. Dar, în cazul lui Socrate, nu legile au fost acelea care au vrut să-l distrugă, ci oamenii. Iar acum, e de datoria lui și a noastră să soluționăm această dilemă.

Criton auzi un foșnet în spatele ușii și se duse să vadă cine trage cu urechea. Era temnicerul care urma să-i înlesnească fuga arestatului.

— Nu vrea să se învoiască ? îl întrebă el pe Criton, în șoaptă.

— Nici o grijă, se învoiește el, dar așa îi place lui, să mai chibzuiască nițel lucrurile.

— Păi da ! Un om deștept ca el.

— Dar tu ce faci aici ?

— Stau de pază. Faceți prea mult tărăboi. La o adică, vin peste voi și vă dau de veste.

În chilie răsună vocea melodioasă, caldă și captivantă a lui Socrate :

— V-ați încălțat cu legile ? Foarte bine, Voi, cei în viață, care vreți să trăiți / se uită la Platon /, n-aveți voie să vă ridicați împotriva lor. Nu mă voi ridica nici eu. Dar dacă azi vom ajunge la concluzia că e mai bine să mă supun acestor legi, atunci moartea mea va determina pe de-o parte nevoia de a fi schimbate, iar pe de alta, obligația de a nu fi încălcate. Am stat în fața Curții cu juri, care este, totodată, și tribunalul suprem, așa că nu mai am cui să mă adresez, ca să fac apel, sau recurs. După ce sentința va fi executată, sub presiunea opiniei publice,

un corp de judecători și experți în materie de drept, vor cerceta și vor reanaliza legile, și dacă vor găsi anumite lipsuri sau imperfecțiuni, vor întocmi un proiect de îmbunătățire, pe care îl vor supune spre aprobare adunării poporului. Este așa ?

Nimeni nu se încumeta să-l contrazică. Lui Socrate i se făcu milă de Platon :

— Vezi, vezi, băiete, tu însuți — și cu cît zel — mi-ai împins mai aproape de gură cupa cu zeamă de cucută.

Platon se făcu roșu ca para, dar nu se dădu bătut :

— Pentru îmbunătățirea legilor să se bată alții — nu tu, mielul destinat sacrificării !

I se alăturară și ceilalți și, un timp, nu-i mai dădură răgaz să vorbească :

— Tu n-ai voie să te sacrifici, de dragul meu !

— Te rugăm ! Gîndește-te atît la noi cît și la tine !

— Nu ne întrista ! Ți-a mai rămas doar o noapte !

— Pe toți demonii ! se înfurie Socrate. Voi mă întristați pe mine ! Sicofanții mișună și pîndesc în toată Atena. Îi simt cum adulmecă pînă și zidurile închisorii mele, ca dulăii. Soarta mea e pecetluită, a voastră nu. Sfîrșitul vieții mele e determinat de însăși desfășurarea ei. Cum ar fi ca voi, tocmai voi, prietenii mei cei mai apropiați, să mă îndepărtați de țintă, prin nechibzuința voastră ? Să primesc eu de la voi o binefacere îndoielnică și, în felul ăsta, să risc ca din cauza mea să ajungeți voi în fața judecății ? Eu m-am dăruit vouă bucățică cu bucățică, pentru ca și voi, la rîndul vostru, să mă împărțiți, bucățică cu bucățică, altora. Ne iubim și trebuie să ne iubim și mai mult tocmai în această clipă grea pentru mine și pentru voi. Dar fiți înțelepți, dragii mei ! Doar n-o să ne apucăm acum să ne facem rău unii altora.

De temnicerul cu urechea lipită de ușa bătută în fier a celulei, se apropie Mirto.

— Acum nu te las să intri, îi spuse temnicerul.

— Dar alții sînt acolo, îi aud vorbind. A spus el că nu vrea să mă vadă astăzi ?

— Așa-i porunca. Mai mult nu trebuie să știi.

— Mai tîrziu mă lași ? stărui Mirto, arătîndu-i în palmă ispititoarea agrafă de aur, cu pietre prețioase.

Temnicerul îi închise palma cu toată puterea spre a nu fi silit să privească superba agrafă :

— Nu, n-o iau ! De la tine nu iau.

— Spune-mi atunci, om bun, cînd crezi că o să pot intra la el ?

— Mai întîi să se isprăvească povestea acolo, înăuntru.

— Despre ce discută ?

— Nu știu, tăgădui temnicerul.

— Cum nu știi, de vreme ce stai și tragi cu urechea în spatele ușii ?

— Nu prea pricep ce spun ei, o scăldă temnicerul.

— Lasă-mă și pe mine să ascult. Eu îi cunosc mai bine decît îi cunoști tu. Aș putea mai curînd să deslușesc ceva din discuția lor, insistă Mirto, încercînd să se posteze în dreptul ușii.

— Pleacă ! Pleacă de aici, îți spun ! se răsti la ea temnicerul. Du-te și te așează pe banca de colo. Și dacă nu te astîmperi, o întinzi acasă, ai înțeles ? !

Mirto se așeză pe bancă, în timp ce temnicerul își lipi din nou urechea de ușa celulei.

13.

Pe bocceluța desfăcută, mai zăceau cîteva măsline. Socrate, îngîndurat, începu să le adune la un loc. Măslinele murate erau aproape negre. Bobii negri își spuse Criton, în sinea lui, posomorîndu-se la față.

— Te joci cu moartea, i se adresă el și, în același timp, rîzi. Te-ai hotărît totuși să ne asculți și să fugi de ea ? Ori te joci și cu noi ?

— Un pic. Așa cum vă jucați și voi un pic cu mine, îi răspunse Socrate, rostogolind iar cu degetul o măslină din grămadă.

Pînă atunci timpul se tîrîse încet dar, o dată cu trecerea amiezii, începu să zboare. Antistene, așezat pe mantia

împăturită, lîngă Socrate, nu mai putea să suporte starea de tensiune care creștea tot mai mult în celulă. În culmea nerăbdării, atinse mîna lui Socrate, care nu mai contenea să se joace cu măslinele.

— Nu știu ce-i cu mine azi, de sînt așa greu de cap, spuse el. Ajută-mă să înțeleg și să clarific ce încheiere îți determină ție întreaga ta viață...

— Dacă îți închipui că am trăit bine, atunci nici încheierea vieții mele n-ar trebui să fie rea. Dacă ar fi trebuit să fie alta, atunci, categoric, una mai bună, îi răspunse Socrate.

— Mai ajută-mă, insistă Antistene. Tot nu înțeleg.

În chilia îmbibată de mirosul de laur pe cale să se usuce, se așternu o tăcere adîncă. Nimeni nu scotea o vorbă, nimeni nu se clintea. Doar răsuflarea lui Platon șuiera întristător.

— Întrebarea mi-o pui tu, Antistene, dar răspunsul, sau mai degrabă, spovedania mea, vreți s-o cunoașteți cu toții. Ei bine, dacă așa stau lucrurile, atunci s-o cunoașteți.

Și, încetînd să se mai ocupe de măsline, Socrate se aplecă spre credincioșii săi prieteni :

— Toată povestea mea a început aici, în Atena și se cuvine ca tot aici să se și termine.

— Nu ! strigă înspăimîntat, Apolodor.

— Nu-l întrerupe ! îl dojeni Platon.

Socrate își ridică și el glasul :

— Litigiul meu merge înainte și eu nu pot fugi de aici, în toiul procesului. Asta ar însemna să dau dovadă de slăbiciune și, în felul ăsta, să întăresc poziția dușmanilor mei.

— Vei sta la un prieten de-al lui Criton, obiectă Antistene.

Socrate îi replică, zîmbind cu amărăciune :

— Prietenul lui Criton nu mă poate descotorosi de dușmanii mei. Cu ăștia trebuie să mă răfuiesc eu singur. Uitați-vă, Meletos urmează să moară mîine în zori, ca și mine. Cum va fi dacă între timp eu m-aș afla în libertate ?

Meletos va fi executat pentru încălcarea legilor ateniene, iar eu, dacă aş fugi, m-aş face vinovat de aceeaşi încălcare, căci Meletos n-ar mai fi ucigaşul meu, iar pedeapsa lui ar fi, în cazul ăsta, nepotrivită, după cum, nepotrivită este, deocamdată, şi pedeapsa mea. Inimile drepte şi cinstite ale atenienilor se vor întrista şi întreaga Atena se va apleca mîhnită asupra cadavrului său. Şi atunci acest duh rău se va bucura de compasiunea poporului, compasiune care azi, îmi aparţine mie. Asta aţi vrea ?

— Bineînţeles că nu, dacă aşa prezinţi tu lucrurile, răspunse Antistene, supărat.

— Nu eu le prezint. Aşa stau ele în realitate. Să-l luăm acum pe Anitos şi să facem cu el aceeaşi analiză. Proprietarul atelierelor de pielărie, Anitos, profitor făţarnic, fuge, aşa cum ne-a ajuns la ureche — undeva, peste mare, ca să scape de pedeapsă. Dacă şi eu aş fugi de pedeapsă, el nu şi-ar săvîrşi pînă la capăt crima împotriva mea. În schimb, dacă o săvîrşeşte pînă la capăt, pe orice ţărm ar debarca, va fi întîmpinat ca ucigaşul meu şi va fi salutat cu o ploaie de pietre. Sofistul Licon, monstrusul trepăduş al demagogului Anitos... Dar ce-i cu tine, Antistene, ce s-a întîmplat ?

— Nu mai pot ! Nu mai vreau să te ascult, izbucni Antistene, astupîndu-şi urechile şi tremurînd din tot corpul.

— Acum n-aveţi ce face, dragii mei, trebuie să rezistaţi.

— Vorbeşte, Socrate, îl îndemnă Criton. Vrem să auzim totul. Vrem să te înţelegem.

Socrate nu mai reveni la cazul Licon, care se asemăna cu al celorlalţi doi acuzatori ai săi.

— Atena, spuse el, oftînd. La ea — mi-a atras atenţia bunul meu Criton — la ea ar trebui să mă gîndesc. Toţi trebuie să ne gîndim la ea, nu numai eu. Tu, dragă Criton, nu te gîndeşti la ea. Mă trimiţi pe mine în Tesalia, la un prieten de-al tău. Foarte bine. Dar întreaga obşte de acolo, potrivnică Atenei şi orînduirii ei de stat, ce va spune ?

Nu ţi-a dat de loc prin minte că toţi cei de acolo îşi vor bate joc de prostia atenienilor, spunînd : Pe cel mai înţelept om al lor, care i-a sfătuit cum să devină fericiţi, au vrut să-l otrăvească, în timp ce noi îl cinstim, hrănindu-l regeşte. Nu te-ai gîndit că aceşti răuvoitori se vor socoti mai buni decît atenienii şi vor considera obştea lor superioară obştei noastre ? Şi eu să fiu pricina acestor denaturări ? Să devin la bătrîneţe jocul oricăror flecari care vor lovi în propria mea ţară ?...

Istovit, Socrate nu mai putea să vorbească. Se sprijini cu mîna de pat şi sub palmă i se învîrtiră măslinele, umede şi reci.

— Mi se pare, dragul meu, că zadarnic am încercat să te salvez.

În clipa aceea, Mirto se ridică de pe bancă şi repezindu-se la temnicer, începu să strige :

— Lasă-mă să intru ! Pe Zeus ! Lasă-mă !

— Ce-i cu tine ? Ţi-a sărit o doagă ?

— Lasă-mă ! Trebuie să mă laşi ! Eu îl iubesc.

— Şi eu îl iubesc, îi replică temnicerul, zîmbind misterios.

— Îl iubeşti, dar stai aici ca o bucată de lemn. Înăuntru se întîmplă ceva îngrozitor, i-am auzit glasul...

— Şi ai înţeles... ?

— Da, am înţeles. Îi e greu. Ar trebui să fiu lîngă el. Eu îl iubesc...

— Stai ! se răsti temnicerul, îmbrîncind-o de lîngă uşă şi se apucă să tragă singur cu urechea.

Socrate îşi ştergea palma umedă de ţesătura boccelei şi nu răspundea la afirmaţia lui Criton.

Apolodor lăsă capul pe spate, ca lacrimile care-i înecau ochii să nu i se prelingă pe obraji.

— Acum o lună, începu el, mă bucuram că o să vii la mine, să-ţi vezi bustul de marmoră. Tînjeam atît de mult să aflu părerea ta. Şi acum, acum tu...

— Pe chestia asta nu trebuie să te necăjeşti, drăguţule, se înduioşă Socrate. Important nu e să mă văd eu pe mine,

ci să vadă alții cît de caraghios a arătat omul care s-a ocupat cu un lucru atît de serios cum e sufletul omenesc.

Își înfundă degetele în părul lui Apolodor și, scuturîndu-l ușor, se grăbi să adauge :

— Sper însă că dalta ta n-a mințit și nu m-a înfrumusețat, schimbîndu-mi nasul turtit și ochii bulbucați, potrivit indicațiilor lui Policlet cu privire la proporțiile bărbatului ideal.

— Ce-mi pasă mie de indicațiile lui Policlet ? spuse Apolodor, supărat. De pomădatul și ferchezuitul său Dorifor. Tu îmi placi așa cum ești și așa te-am și făcut.

— O pocitanie ? întrebă Socrate amuzat.

Nimeni dintre prieteni nu zîmbi la gluma lui.

— Îl auzi ? i se adresă temnicerul Mirtei. Socrate se ține de șotii, e vesel și tu ai fi în stare să-mi faci aicea tărăboi și să-mi bocești de pomană. Ai răbdare și ai să vezi că totul se sfîrșește cu bine.

— Rămîne în viață ? izbucni Mirto, fără voia ei.

— Taci din gură, aiurito ! Uiți unde te afli ? ! o ocărî speriat temnicerul. Apoi îi șopti încet la ureche : Rămîne, rămîne în viață...

Criton și prietenii săi erau deprimați. Socrate răsturnase toate argumentele care pledau pentru fuga lui. Mai rămăsese o singură speranță : Platon. Îi făgăduise lui Criton să-i dea o mînă de ajutor. De ce tergiversează ? Să aștepte oare, ca vorbitor încercat, să ia cuvîntul la urmă ? se întreba Criton în sinea lui. Văzînd însă că tot mai ezita, i se adresă direct, fără ocolișuri :

— Oratorul nostru cel mai bun aproape că n-a scos o vorbă.

— Da, așa e, Platon ! i se alăturară cîteva glasuri.

Platon așteptase, într-adevăr, să ia cuvîntul la urmă :

— Cu lauda voastră, bunii mei prieteni, mi-ați aruncat în spinare povara unui duel verbal cu Socrate și cu asta, voi ați răsuflat ușurați. Argumentele lui sînt serioase, zdrobitoare, demne de omul cel mai înțelept dintre noi.

V-au închis gura vouă, mi-o vor închide şi mie. Şi totuşi voi mă siliţi să vorbesc.

Ţintuindu-l apoi cu privirea pe Socrate, începu :

— Dacă nu vei fugi de cupa morţii, vei face să se zguduie toată Atena şi întreaga lume elenă. Moartea ta, Socrate, va fi un act eroic. Coroana vieţii tale. Te vor admira deopotrivă oamenii simpli şi regii, iar împotriva nedrepţilor tăi acuzatori — deopotrivă vii sau morţi — se vor ridica mulţi oameni simpli şi mulţi oameni instruiţi. Se vor socoti onoraţi să te apere şi te voi apăra şi eu.

Socrate simţi deodată cum îl furnică şira spinării.

Mă absoarbe, îşi spuse în gînd, da, pînă la urmă, mă absoarbe de tot. Şi eu o să rămîn mut în faţa apărării lui.

Platon continuă :

— Există o singură cauză, cred eu, pentru care ar trebui să cauţi ca această coroană să nu te împodobească : Destinul tău, da, destinul tău de descăl al vieţii. Toate argumentele tale merită respectul şi admiraţia noastră ; nimic însă din tot ce-ai spus, nu egalează destinul tău şi totul ar trebui să dea înapoi în faţa lui. De aceea te întreb, dragul meu, n-ar fi frumos şi bine să sacrifici toate celelalte în favoarea acestui destin ?

Socrate asculta cu atenţie. De teamă ca Apolodor, care se lipea mereu de el, să nu-l simtă că tremură, se retrase un pic pe pat şi aşeză între ei ulcica cu vin.

— Fac apel la dragostea ta pentru om, auzi vocea lui Platon şi se întoarse cu faţa spre el. Şi mai auzi : Fac apel la năzuinţa ta nestrămutată şi indestructibilă de a-l face pe om mai bun, mai onest şi fericit. Oriunde te vei stabili, glasul tău va răzbate pînă la Atena, pentru că nu puterea glasului tău contează ci puterea ideilor tale.

Apolodor împinse ulcica de vin într-o parte şi îşi sprijini capul pe umărul lui Socrate.

— Salvează-te, îi şopti el, înduioşător.

— Nu vei fi primul care părăseşte obştea ateniană, reluă Platon. Adu-ţi aminte ! N-ai fost chiar tu acela care

l-ai ajutat pe Anaxagora să fugă ? Oare această faptă nu contrazice atitudinea ta de refuz de acum, cînd vrem să te ajutăm noi pe tine ?

— Salvează-te, îl rugă Apolodor, în timp ce Platon continua să-l întrebe :

— E drept că Anaxagora n-a mai rămas, după aceea, mult timp în viață, dar atît cît a trăit, a fost mereu folositor și a contribuit la înflorirea filosofiei. Tu de ce nu vrei să-i fii de folos ? Tu, care obișnuiești să spui : Mă aflu abia la începutul cercetării omului.

Și aici Platon își intensifică atacul împotriva dascălului său :

— Partea mai mare a cunoașterii e abia în fața noastră, în depărtări aproape de necuprins și tu, dascălul nostru, vrei să ne părăsești în loc să ne conduci ? Nu sînt sigur, bunul meu dascăl, dacă fără tine vom mai fi atît de uniți și de închegați, așa cum sîntem cu tine.

Ochii mari ai bătrînului filosof, fixați pe buzele discipolului său, se ridicară spre ochii acestuia. Pentru o clipă, ciocnirea verbală amuți, strămutîndu-se în cîmpul vizual.

Platon rezistă. Își duse mîna pe piept și continuă :

— În fața ta stă discipolul tău. Tu m-ai cîștigat pentru filosofie, tu mi-ai arătat utilitatea și frumusețea ei, pentru ea am renunțat la cariera politică și la poezie, pentru ea îmi părăsesc acum și casa mea, cochilia mea, pielea fără de care voi sîngera.

Criton dădu din cap, aprobator. Socrate sorbi o înghițitură de vin și începu să se ridice încet de pe pat. Platon tăcu, așteptînd răspunsul bătrînului său dascăl. Acesta își netezi mai întîi chitonul, apoi rosti cu o voce molcomă :

— E cam zăpușeală aici. Laurul acela din colț ne înghite tot aerul.

Și, întorcîndu-se spre Platon, îi spuse pe un ton binevoitor. chiar afectuos.

— Ești bun, dragul meu că nu ai vorbit împotriva argumentelor mele ci în favoarea lor.

Platon rămase înmărmurit. Prietenii îl țintuiau cu ochii lor, deznădăjduiți, îndemnîndu-l din priviri să vorbească, să mai încerce ceva, să nu se dea bătut. Dar Platon epuizase toate probele cu care ar fi vrut să-l convingă pe Socrate.

Profitînd de tăcerea lui, bătrînul dascăl îi spuse cu bunătate :

— Tu, dragul meu, nu-l dezminți pe discipolul lui Socrate. Pentru tine, ca și pentru mine, filosofia e mai presus de orice. Filosofia transpusă în viață. Un iubitor al filosofiei trebuie însă să aibă grijă ca faptele lui să fie în concordanță cu această dragoste. Destinul meu e destinul dascălului. Da, sînt întru totul de acord, iar moartea mea va fi și ultima mea învățătură pentru voi toți.

— Nu ! izbucni Apolodor. N-ai voie să vorbești așa !

— Tu, Platon, spui : casa ta e cochilia ta, pielea ta. Cochilia mea e Atena și fără ea n-aș fi numai fără piele ci și fără ochi, fără urechi, fără limbă. Aș fi un ciot. Tu spui că ai renunțat la poezie și la cariera politică de dragul filosofiei. Nici una, nici alta nu corespunde adevărului. Poetului din tine i s-a alăturat filosoful și omul politic, dar poet tot ai rămas. Asta e avantajul tău. Spuneai că de dragul filosofiei vrei să părăsești Atena. Ce-i drept, Atena de azi nu ți-ar oferi posibilitatea unei munci tihnite. Pleacă, dacă simți această nevoie. Fuga ta nu va fi o fugă ilegală, cum ar fi a mea. Cînd va sosi momentul, vei aprecia singur dacă e cazul să te mai întorci sau nu. Pe cînd eu, eu nu m-aș mai putea întoarce, niciodată ! Dar să nu-ți fie prea mare teamă de Atena. O să te sperie, dar rău n-o să-ți facă. Ție nu.

Platon sesiză că Socrate nu era pe deplin mulțumit de el. Eu aș dori ca el să fie altul, iar el, m-ar dori pe mine altfel. Fără îndoială, ar vrea să umblu desculț și să bat străzile Atenei de la un capăt la altul.

— Începe să se întunece, băieți, spuse Socrate, rotindu-și privirea prin chilie.

Își ridicară cu toții ochii spre ferestruica prin care se strecura în celulă înserarea și fură cuprinși de o tristețe nemărginită. Curînd vor trebui să se retragă.

— Dragă Platon, reluă Socrate, păstrînd mereu același ton blajin : Tu ai uitat să preiei din testamentul meu un singur lucru : avîntul meu pătimaş. Filosofiei îi stă bine, uneori, să nu raționeze speculativ.

Criton se aștepta ca Platon să se apere, să se explice, dar acesta tăcea cu îndîrjire.

— Așadar, te-ai hotărît ? întrebă Criton, abătut. Rămîi aici ?

Socrate își ridică ușor palmele, cu degetele răschirate :

— Eu sînt o caracatiță și caracatița se agață cu toate tentaculele și se lipeşte cu toate ventuzele de care dispune. Poate fi desprinsă ? Nu. Adică da, dar numai atunci cînd i se sparge capul.

Apolodor apucă de pe pat himationul lui Socrate și, acoperindu-și fața, începu să plîngă sfîșietor.

— Cum ? voi n-ați cunoscut dinainte hotărîrea mea, dragii mei ? întrebă Socrate, lăsîndu-și mîinile în jos. Acum se întunecă. Păcat. Dar oricum, am petrecut iar o zi plăcută împreună, spuse el apoi, zîmbind. Și, ridicînd în sus cana cu vin, adăugă : Să-i mulțumim din inimă lui Dionysos.

Temnicerul le ceru prietenilor să-și încheie vizita.

Numai cu prețul unor eforturi uriașe izbuti Platon să-și biruie amețeala care-l cuprinse pe neașteptate. Din prag, își mai întoarse o dată privirea spre dascălul său. Cînd ieși în fața închisorii, o durere ascuțită îi străpunse inima şi simți nevoia să se sprijine de zid. Criton îi oferi lectica sa. Ultimul părăsi celula Apolodor.

În clipa următoare, doi bărbați din corpul celor unsprezece funcționari însărcinați cu executarea sentințelor judecătorești, intrară în chilie și-i comunicară ceremonios lui Socrate ceea ce el ştia dinainte. Mîine.

În acest timp, Mirto aştepta afară. Soarele în amurg împrumuta marmorei o lumină de culoarea ocrului-tranda-

firiu, întinzîndu-se ca o pojghiţă strălucitoare peste zidurile şi stîncile înalte ale Acropolei. Cel mai tare sclipea Partenonul.

Se lăsase aproape de tot înserarea cînd Mirto se înapoie şi izbi cu pumnul în poarta închisorii. Temnicerul o întredeschise doar şi-o întrebă :

— Ce mai vrei ?

— Să intru la el.

— E tîrziu.

— Ce-au spus ? Îi dau drumul ?

— De ce-ar face-o ?

— Păi, mi-ai spus...

— După mine să nu te iei, drăguţo. Aici e mare aiureală, aici nimeni nu gîndeşte ca lumea. Acum, du-te, copila mea şi vino mîine, să-ţi iei rămas bun de la el.

14.

Pe povîrnişurile încinse de la poalele Pyknei, încreţite de salvie şi tufe mărunte, întunericul se îngroşa. Spre stelele ce prindeau să sclipească, se înălţa ţîrîitul de argint al cicadelor. Intr-un platan cînta cu foc o privighetoare. Roua de seară căzuse, iar laurii şi oleandrii începuseră să-şi împrăştie parfumul.

Noaptea, învăluită în pînza-i neagră şi încărcată de zvonuri molcome şi de mirosuri ameţitoare, se strecura încet prin ferestruica strîmtă în temniţa lui Socrate.

Condamnatul la moarte stătea întins pe patul lui, trăgea cu nesaţ în piept miresmele nopţii şi, cu veşnicu-i surîs pe buze, se lăsa furat de un somn dulce, copleşit de un simţămînt plăcut : toţi mi-au rămas credincioşi, azi sînt ai mei mai mult decît oricînd. Despărţirea noastră, prelungită cu o lună întreagă de festivităţile de la Delos, s-a transformat într-o lună a dragostei reciproce mărturisite. Iată ce mi-a trebuit mie, ca să fiu fericit !

Temnicerul îşi lipi urechea de uşa celulei. Tăcere. În celălalt capăt al închisorii, Meletos se văicăreşte, ţipă şi izbeşte cu picioarele în uşă — iar aici, linişte desăvîrşită. Deschise uşa cu băgare de seamă şi îşi făcu lumină cu fe-

linarul : Socrate dormea liniștit, cufundat într-un somn adînc.

Pe Zeus ! își spuse în sinea lui temnicerul. Omul ăsta știe că mîine va muri și totuși doarme ca un copil. Camuflă felinarul cu trupul său și ieși din celulă, în vîrful picioarelor...

Ca de obicei, Socrate se trezi cu un ceas înainte de răsăritul soarelui.

Ferestruica de sus era acoperită de membrana vîscoasă a ceții matinale și prin ea pătrundea în chilie răcoarea dimineții. Undeva, pe aproape, țipă o bufniță.

Socrate coborî din pat și, înfășurîndu-se în mantia sa, începu să privească spre mica deschizătură, ce se lumina văzînd cu ochii.

Peste puțin timp se crapă de ziuă.

Ultima zi.

Ce anume mă înșeală în adîncul sufletului că acolo, undeva, voi continua să trăiesc ? Minciuna asta se preface a-mi fi o mîngîiere, dar ea nu face decît să-mi sporească teama de moarte. Tot timpul am întîmpinat-o cu mintea liniștită și acum, în ultima zi, mă înspăimînt de acea amuțire și nemișcare...

Scobitura întunecatei chilii începu să pălească.

Socrate bătu cu pumnul în ușă. Temnicerul își făcu apariția într-o clipită și-l întrebă pe deținut ce dorește.

Socrate îl întrebă dacă îi este îngăduit să salute soarele, cînd se va ivi la orizont.

Temnicerului mai-mai să i se taie răsuflarea : vasăzică, totuși...

— Desigur, Socrate, mai încape vorbă ! ? ! bîigui el, precipitat. Hai, vino să-ți arăt pe unde. Trecem prin curte, eu îți deschid poarta spre poalele dealului și, mai departe, vezi tu singur...

Ieșiră pe poartă. Nicăieri nici țipenie.

Deodată, temnicerul îl îmbrățișă și, după ce-l sărută, îi spuse la fel de grăbit :

— Așa, și acum, ia-o la fugă și zeii să te ocrotească, scumpe Socrate.

Apoi se făcu nevăzut în spatele porții și trase zăvorul repede, cu un scîrțîit răsunător.

Socrate sta pe loc, copleșit de uimire. De ce m-a îmbrățișat de pe acum ? De ce a închis poarta cu zăvorul ? O să trebuiască să fac un ocol. Urcă încet pe o moviliță, de unde se deschidea o priveliște frumoasă a Himetului. Deodată îl pufni rîsul. Ah, dragul meu binefăcător ! Acum te înțeleg și o să-mi pară rău de ochii tăi întristați, cînd mă vei vedea întorcîndu-mă. Pe toți demonii ! Cîți oameni buni și cumsecade or fi umblînd oare prin lumea asta zăpăcită și noi habar nu avem de existența lor !...

La răsărit, dincolo de spinarea Himetului, începu să se lărgească dîra învăpăiată a zorilor, din care țișnea încet Stăpînitorul luminii. Iată-l, s-a și înălțat ! Lui Socrate i se tăie un pic răsuflarea. Și-i pieri și graiul. Făcu o plecăciune adîncă și, îndreptîndu-și mîinile spre lumina aceea strălucitoare, murmură în surdină :

— De, frățioare, ce să-ți mai spun... Le știi tu singur pe toate...

Apoi, se întoarse repede cu spatele, ca soarele să nu-i vadă ochii ; în fața lui se arătă imaginea încețoșată a orașului marmorelor albe și a miresmelor de chiparoși, ce se întindeau sub cupola albastră a cerului.

Coborî liniștit la vale și, surîzător, intră în închisoare, pe poarta principală. Mîngîie cu dragoste obrajii înmărmuritului temnicer și, fără să-i spună o vorbă, se strecură înapoi în chilia lui.

La revărsatul zorilor, Mirto își tăia părul ei bălai. Xantipa, așezată pe marginea patului, urmărea comportarea ei și își spunea în gînd : asta o face în semn de doliu. Toată noaptea am auzit-o plîngînd înăbușit.

După ce termină cu tăiatul părului, Mirto își înfășură capul și umerii cu un văl de pînză subțire. Cosițele retezate le legă cu o panglică, apoi le strînse într-o boccea. O să i le dau cînd mă duc să-mi iau rămas bun de la el, își spuse în sinea ei. În felul ăsta, o să știe că sînt mereu în preajma lui. Da, o să zac cu el pe patul de moarte și tot cu el o să mă duc pe lumea cealaltă.

Palizi și muți au venit azi prietenii lui Socrate, de parcă pe ei i-ar fi așteptat soarta bunului lor dascăl.

Acesta îi întîmpină cu vioiciune și voioșie :

— Veniți, veniți, dragii mei. Nici nu știți cu cîtă nerăbdare vă așteptam.

— Ceva nou ? întrebă Criton.

— Trecerea timpului aduce mereu ceva nou, răspunse filosoful.

— Cum ți-ai petrecut noaptea ? întrebă Antistene. Am impresia...

— Că sînt într-o dispoziție mai bună ca voi, îi întregi fraza Socrate, cu fața numai zîmbet. Dar adevărul mai presus de toate, se grăbi el să adauge. Am avut un moment de apăsare, un fel de coșmar, dar n-a ținut mult. Cum a ieșit soarele pe cer, totul s-a schimbat și m-am simțit iar în apele mele. M-am gîndit, dragii mei, cei mai apropiați mie, dacă v-am predat tot ce aveam să vă predau. M-am scotocit peste tot, am întors pe dos pînă și buzunarele himationului, dar nicăieri, nici un grăunte. Și totuși, pînă la urmă, tot am găsit ceva și, deodată, acest „ceva“ mi s-a părut a nu fi mai puțin important decît tot ceea ce v-am lăsat pînă acum. Iar acest „ceva“ n-aș dori să-l iau cu mine !

— Ce anume ! ! ? întrebă Apolodor, plin de curiozitate.

— Privirea limpede spre viitor și rîsul, bunii mei prieteni !

În ziua execuției ? se întrebară în sinea lor, simțind cum îi trec fiori de gheață pe șira spinării. Nici unul nu izbuti să scoată o vorbă.

— Platon nu vine azi ? curmă Socrate penibila tăcere.

— E bolnav, răspunse Criton.

— Nici boala cea mai cumplită nu m-ar fi putut împiedica să vin aici ! izbucni Apolodor cuprins de indignare. În patru labe și tot aș fi venit !

— N-ai voie să judeci pe nimeni cu atîta asprime, micuțul meu prieten. De ieri nu s-a simțit bine, și cînd ați plecat de aici se clătina. Platon e o ființă hipersensibilă.

Și, întorcîndu-se spre ceilalți, continuă :

— O dată veți înțelege și voi, dragii mei, că această zi e pentru mie o zi glorioasă și nicidecum o zi a tristeții. Credeți-mă că așa e și luați veselia mea cu amîndouă mîinile.

— Cum am putea să ne veselim, cînd în urmă cu cîteva zile ne-ai predat durerea ta ? întrebă Antistene.

— Păi, vedeți ? Știam eu că principalul l-am uitat : Durerea și veselia nu se exclud una pe alta. Grija serioasă și veselia — sînt cele două jumătăți ale inimii. Fără seriozitate, omul devine capricios, ușuratic, superficial, iar fără veselie, acru, neîntreprinzător, sever și neîncrezător în viață. Să porți flacăra eternă de la oracolul lui Zeus din Dodona la jocurile de la Olimpia, nu e chiar atît de greu — deși distanța e mare — și asta pentru simplul motiv că alergătorii se schimbă pe parcurs. Dar să poarte flacăra eternă din veac în veac și peste veacuri, asta poate s-o facă numai acel în a cărui inimă sălășluiește echilibrul. Așa că, aveți grijă, băieți, și prețuiți-vă rîsul. Căci rîsul nu e niciodată de prisos pe această lume Iar proverbul spune : De te vei lăsa călăuzit de corbul croncănitor, la hoituri vei ajunge !

Luă mărul adus de Apolodor și mușcă din el cu poftă.

— Eu sînt un mare păcătos, dragii mei. Nu faceți din mine un sfînt. Cîte n-am dat eu peste cap ! Dar niciodată n-am fugit de nimic și de aceea nu pot fi învinuit de cel mai mare păcat : de nepăsarea față de om și față de viață. Și asta îmi face acum o mare bucurie... Dar ce-i cu voi ? De ce vă uitați la mine cu atîta mirare ? Cu siguranță că în gînd vă spuneți : Ce om calm e acest Socrate, îi arde de glume acum, cînd îl mai despart de moarte doar cîteva ceasuri. Calm ? Oare poate fi cineva calm atunci cînd știe ce-l așteaptă peste cîteva clipe ? Ei, dar un lucru trebuie totuși să recunoașteți : Cît de atentă e Elada noastră cu condamnații ei. Gîndiți-vă numai cum e executat un condamnat la moarte în țările barbare ! Într-un loc, securea călăului îi retează capul ; în altul, e legat cu funii de patru tauri care trag de el pînă îl sfîrtecă ; într-un loc, e lapidat ; în altul, e tras în țeapă ; în altul e aruncat în groapa cu lei sau răstignit de viu, pe cruce — și toate astea sub privirile a mii și mii de spectatori. Pe cînd frumoasa și buna Eladă îl cruță pe condamnat de asemenea spectacol fioros, și numai în prezența celor mai apropiați inimii sale, îi oferă o cupă

cu splendide reliefuri... Recunoașteți și voi înaltul nivel al gustului și delicateții elene !

Socrate rîdea și, în rîsul lui, nu se simțea nuanța fricii care umbrea fețele prietenilor săi.

— Dar, deocamdată să nu ne gîndim la asta, reluă bătrînul filosof. Și să rămînem la persoana mea. În mintea voastră s-ar putea să se nască gîndul : Mare vulpoi acest Socrate ! Și-a făcut socoteala că dacă trece prin otravă, acesta va fi singurul lucru bun pe care-l va săvîrși pentru Atena lui, pentru prietenii și urmașii lui, pentru familie și, în ultimă instanță, pentru amintirea lui.

Nimeni nu-i răspunse ; în schimb, din fața închisorii răzbi, pînă în celulă, un murmur înăbușit.

— Auziți zumzetul de afară ? spuse Socrate. Roiesc oamenii în jurul meu, ca albinele în jurul reginei. Atena va cinsti memoria mea și pe urmă eu voi ajunge nu numai în acea obște din Tessalia pe care tu, prea bunul meu Criton, mi-ai ales-o, ci și în multe — multe altele, de a căror existență eu însumi nu știu. Și credeți, oare, că asta e o mică bucurie pentru mine ?

Tăcu. Zgomotul de afară se întețea, apropiindu-se tot mai mult. Temnicerul deschise ușa și în celulă intrară Xantipa cu Lamprocles.

Prietenii se ridicară în picioare. Socrate își întîmpină soția și o conduse spre patul lui. Xantipa se așeză tăcută. Ședea pe marginea patului — spinarea dreaptă, fața suptă, ochii încercănați, iar părul negru și lucios, împletit într-un coc mare, de toată frumusețea... Chiar și în nemărginita ei durere, își păstra ținuta demnă și toată înfățișarea ei avea în ea ceva înălțător.

Criton îl întrebă pe Socrate, în numele tuturor, dacă nu era cazul să se retragă.

— De ce să plecați ! ? ! Rămîneți cu noi, răspunse Socrate și, împingînd înapoi o șuviță scăpată din cocul Xantipei, o întrebă : Să rămînă, nu-i așa, căluțul meu ?

La atingerea mîinii lui și la auzul glasului său duios, Xantipa se înfioră. Și, totuși, nu izbuti să-și stăpînească supărarea :

— Ce ți-a trebuit ție povestea asta ? Toată lumea se întreabă și nici unui om cu judecată nu-i intră în cap...

Pînă la urmă reuşi să-şi înfrîneze avalanşa de cuvinte, pline de amărăciune şi de indignare. Îi porunci lui Lamprocles să-şi ia rămas bun de la tatăl său şi să se întoarcă acasă. Socrate îşi pofti băiatul să ia loc lîngă el şi-i ceru să aibă grijă de mama lui.

— Şi să fii bun cu ea, Lamprocles ! Ştii doar ce ţi-am spus nu de mult şi sper că ai înţeles cum trebuie să se poarte un fiu bun cu mama lui.

Băiatului îi veni în minte că nici o mamă nu e atît de aspră cu fiul ei cum e Xantipa cu el, dar nu se încumetă să abordeze această chestiune. Dădu uşor din cap în semn de aprobare şi preferă să tacă.

Socrate îl sărută şi-i spuse :

— Aşa, băiete, şi acum du-te şi ai grijă să-ţi meargă bine în viaţă.

Durerea şi regretul răbufniră simultan din sufletul întristat al băiatului.

— Tată, strigă el, cu o voce deznădăjduită.

— Ce e, băiete, ce s-a întîmplat ? îl linişti părintele, mîngîindu-i părul cu blîndeţe. Fii cuminte şi nu-ţi fie teamă, mie nu mi se întîmplă nimic rău. Ai să vezi, eu rămîn cu voi toţi şi cel mai mult cu tine. Cu cît vei înainta în vîrstă, cu atît mai mult vei auzi tot ce ţi-am spus eu vreodată.

Lamprocles îşi acoperi ochii cu braţul şi ieşi grăbit din celulă. După ce uşa se închise în urma lui, Xantipa izbucni într-un hohot de plîns sfîşietor.

— Nu plînge ! Nu plînge, căluţul meu. Pentru mine e mai bine aşa. Şi pentru tine va fi mai bine, da, da, ai să vezi ; de altfel, curînd o să înţelegi acest lucru şi-o să-l înţelegeţi şi voi, ceilalţi. Da, ştiu — zîmbi el înduioşat — ţie îţi făcea bine cînd puteai să te zbîrleşti la mine şi să mă bodogăneşti. Iar mie îmi făcea plăcere să te ascult cum te răţoieşti la mine, adăugă el, strîngînd-o la pieptul său şi sărutînd-o cu gingăşie.

— Nu trebuia să îngădui asta ! Orice, numai asta nu, bîigui Xantipa, cu vocea sugrumată de plîns.

Socrate o mîngîie pe obraji şi răspunse glumind :

— Ai răbdare, căluţul meu, cînd o să ne întîlnim în Eleusis o să te despăgubesc pentru toate cîte le-ai pătimit din pricina mea...

— Multă vreme n-o să fii tu acolo fără mine — sînt tare bolnavă...

— Nu te speria, cum trece ziua de azi te liniștești și te faci bine. Și nu uita să îngrijești, împreună cu Lamprocles, viișoara noastră din Gudi. Așa, și-acum du-te și tu acasă, scumpa mea...

Xantipa tresări, speriată :

— Nu. Eu rămîn lîngă tine, se împotrivi ea.

— Nu, nu, te rog, întoarce-te, întoarce-te acasă... De mine să n-ai grijă ! Și nici de tine, totul e aranjat, nu-i așa, Criton ? Și acum du-te, în felul ăsta o să ne fie la amîndoi mai ușor. Uite, Apolodor o să te însoțească.

Apolodor o apucă de mînă și ea i se supuse, copleșită de plîns și de durere.

Socrate o conduse pînă la ușă :

— Îți mulțumesc, îți mulțumesc pentru toate, călutul meu drag...

Xantipa se cutremură din tot corpul, apoi, scoțînd din boccea un chiton curat, i-l întinse și rosti în șoaptă :

— Ține...

Mirto se duse să rupă flori. Grădinița era împînzită de flori de toate culorile. Dar care din ele l-ar bucura, oare, cel mai mult ? Într-un colț, printre lespezile de marmoră, descoperi o margaretă mare, galbenă : ochi de aur strălucitor — soare mic de aur.

Se aplecă s-o smulgă, dar în aceeași clipă se răzgîndi : Nu. Încă nu. E prea devreme, s-ar ofili. Mă duc la el abia după apusul soarelui.

Scumpul meu, vreau să fiu ultima care își ia rămas bun de la tine.

Soarele cobora în asfințit. Cei doi funcționari din corpul supraveghetorilor pătrunseră în celulă și-i cerură condamnatului să se pregătească ; după care îl poftiră într-o mică încăpere alăturată, ca să se spele.

Pe prieteni îi cuprinse groaza. Plînsul deznădăjduit al tînărului Apolodor ajungea pînă la urechile dascălului său.

Socrate își scoase chitonul și începu să se spele. De ce n-o fi venit Mirto ? se întreba în acest timp. Și de-

odată îl luă cu frig. Se șterse, își puse chitonul curat adus de Xantipa, apoi se întoarse la ai săi.

— Uitați-vă ce frumos m-am gătit, le spuse el, arătîndu-le chitonul ce sclipea de albeață.

Prietenii stăteau lipiți de perete.

În clipa aceea, în celulă își făcu apariția Mirto.

— Ce bună ești că ai venit ! o întîmpină Socrate. Toată ziua te-am așteptat.

— Cu gîndul am fost mereu lîngă tine, îi răspunse fata.

— Dar de ce ți-ai acoperit capul ? Nici nu pot să te mîngîi...

În loc de răspuns, Mirto îi întinse o mică boccea.

— Ce-i asta ?

— Ai să te uiți după ce plec, spuse Mirto și scoase din sîn o floare de aur.

Socrate învîrtea floarea în mînă, cu ochii plini de duioșie.

— Cum ai ghicit că asta e floarea mea preferată ?

— Știam cît de mult iubești soarele...

Temnicerul se apropie de Mirto și-i spuse cu blîndețe :

— E timpul să-ți iei rămas bun.

Socrate lăsă floarea din mînă și o luă pe Mirto în brațe.

N-am voie să plîng, își spunea fata, cu încăpățînare. Nici o lacrimă nu trebuie să vadă pe obrajii mei.

Se sărutară îndelung.

— Să fii fericită, draga mea.

Mirto nu scoase o vorbă. Porni spre ușă, de-a-ndărătelea, zîmbindu-i neîncetat.

Prietenii stăteau încremeniți lîngă perete, ca niște statui de piatră și rămaseră așa pînă cînd ușa se închise zgomotos în spatele Mirtei.

După aceea, se îngrămădiră cu toții în jurul lui Socrate.

Dar acum el nu mai vorbea. Desfăcu bocceaua adusă de Mirto și, deodată, părul bălai lumină toată încăperea. Bătrînul filosof se apropie de pat, cu mîinile tremurînde ; întinse pe pernă șuvițele de păr, cu toată grija, ca și cînd

ar fi întins o ființă vie, apoi se întoarse și puse floarea aurie în amfora zveltă, plină cu apă.

Soarele asfințise și în celulă se cuibări clar-obscurul. Socrate se duse la ușă și, pe neașteptate, spuse cu o hotărîre aprigă :

— Dați-mi otrava.

Prietenii, înșirați de-a lungul zidului, se cutremurară. În chilie se auzea parcă un sunet subțire ca firul pînzei de păianjen, care învăluia prada capturată.

Otrăvitorul intră în celulă, așeză felinarul aprins pe masă și-i spuse condamnatului :

— După ce bei, plimbă-te ; așa recomandă cunoscătorii în materie. Cînd simți o greutate în picioare, te întinzi. Eu o să urmăresc efectul otrăvii, cum se întăresc picioarele, mîinile...

— Și cînd ajunge la inimă, gata, spuse Socrate, aruncîndu-i o privire întrebătoare.

— Da, încuviință otrăvitorul. Pe urmă...

Și fără să-și mai rostească gîndul pînă la capăt, îi întinse cupa cu otravă.

Socrate o luă, îi cercetă îndelung desenul reliefat și zîmbi satisfăcut ; de altfel prevăzuse că otrava îi va fi servită într-o cupă frumoasă. Privi floarea soarelui, îi închină cîteva picături imaginare și, în clipa următoare, dădu cupa peste cap, sorbind dintr-o dată licoarea ucigătoare. Apoi se plimbă un timp prin fața prietenilor săi, împietriți de groază.

Încet și cu multă osteneală, ajunse în dreptul patului. Se întinse și își lipi de piept șuvițele de păr bălai. Otrăvitorul verifică, prin apăsare, efectul otrăvii.

Prietenii se apropiară într-o liniște desăvîrșită de dascălul lor, care se uita țintă la floarea galbenă căpătată de la Mirto. Corola întoarsă spre Socrate sclipea ca aurul, în lumina pîlpîitoare a felinarului.

În chilie răsuna cu claritate zvonul acela subțire ca firul pînzei de păianjen.

Apolodor își înăbușea plînsul cu palmele. Ceilalți își acoperiră fața cu un colț al mantiei, ca să-și ascundă lacrimile. Criton stătea în picioare la căpătîiul lui Socrate.

Otrăvitorul îi făcu semn că trupul condamnatului s-a răcit pînă aproape de brîu. Criton, palid ca ceara, era gata-gata să leșine, dar în clipa aceea îl surprinse pe Socrate zîmbind.

— Mai vrei să ne spui ceva, dragul meu ? îl întrebă cu o voce stinsă.

Socrate îi răspunse, fără să-și desprindă ochii de pe floarea de aur :

— În fiecare om sălășluiește un soare — totul e să-l lăsăm să ardă...

Lector : OLGA JORA
Tehnoredactor : NICOLAE ŞERBĂNESCU

Bun de tipar : 14.04.1980. Coli tipar 36.

Comanda nr. 90 644
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Bucureşti — Piaţa Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

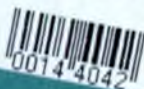
COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

UNIVERS

Lumea anticei Atene, deasupra căreia planează zeii, ni se dezvăluie în acest roman asemenea unui mozaic de evenimente istorice, politice şi artistice, dominate de figura aproape legendară a lui Socrate, filosoful care declara despre sine «ştiu că nu ştiu nimic», care lupta pentru eliberarea sclav[...]lor, pentru drepturi acordate [...]ntru cultivarea şi [...]neretului.

SOCRATE
Pret 10,00 lei

Lei 20